

สุมงฺคลวิลาสินี นาม ทีฆนิกายกุกกถา
สืลกฺขนฺธวคฺคณณนา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

คณฺถารมฺภกถา

กรุณาสีตลหทยํ   ปญฺญาปชฺโชตวิหตโมหตมํ
สนรามรโลกกรุํ   วนฺเต สุกตํ กติวิมุตฺตํ ฯ
พุทฺโธ ปน พุทฺธภาวํ (๑)   ภาเวตฺวา เจว สจฺฉิกิตฺวา จ
ยํ อุกฺโกโต วิคตมถิ (๒)   วนฺเต ตมนฺตฺตริ ฆมมํ ฯ
สฺกตสฺส โอรสาณํ   ปุตฺตานํ มารเสนมถนาณํ
อฏฺฐนฺนํปิ จ (๓) สมฺหิ   สิริสา วนฺเต อริยสงฺฆํ ฯ

อิติ เม ปสฺนุนมตฺติโน รตนตฺตยวณฺฑนามยํ ปุญฺญํ ยํ

สุวิหตฺตฺตฺราโย หุตฺวา ตสฺसानุภาเวน ทีฆสฺส ทีฆสฺตฺตงฺกิตฺสฺส
นิปุณฺสฺส อากมวรสฺส พุทฺธานุพุทฺธสํวณฺณิตฺสฺส สทฺธาวิห-
คฺคณฺสฺส อตฺถปฺปกาสนตฺถิ อฏฺฐกถา อาทิตฺโต วสิสฺเตหิ ปญฺจหิ
ยา สงฺคีตา อนฺุสงฺคีตา จ ปจฺฉาปิ สึหพฺพิปมฺปน อภตฺตาถ
วสิณา มหามหิณฺเทน จปีตา สึหพฺภาสาย ทีปฺวาสิณมตฺถาย
อปเนตฺวาน ตโตหิ สึหพฺภาสํ มโนรมํ ภาสํ ตนฺตฺตินยา-
นุจฺฉวิกิ อโรเปนฺโต วิคตฺโตสึ สมยํ อวิโลเมนฺโต เถรานํ
๑ ม. พุทฺโธปิ พุทฺธภาวํ ฯ ๒. ม. คตมถิ ฯ ๓. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคฺควณณา หน้า ๒

เถรวสโปปทีปานํ สุนิปุณฺณวินิจฺจนานํ มหาวิหารณิวาสินี (๑) หิตฺวา
ปฺนปฺนุณาคตมตฺถํ อตฺถํ ปกาสะยิสฺสามิ สุขนสฺส จ ตฺถุจตฺถํ
จิรภูจิตฺตถุญฺจ ฆมฺมสฺส สীগกถา ชุตฺตมฺมา กมฺมภูจฺจานานิ เจว
สพฺพานิ จริยาวิธานสฺสโหิตํ ฌานสมาปตฺติวิตุจฺจาโร สพฺพา จ
อภิณฺดาโย ปญฺญาสงฺกตวินิจฺจโย (๒) เจว ขนฺธธาตายนินฺนุทฺริยานิ (๓)
อริยานิ เจว จตฺตาริ สจฺจจฺจานิ ปจฺจยาการเทสฺนา สุปริสุทฺธ-
นิปุณฺณยาอวิมุตฺตตณฺฑิมคฺคา วิปสฺสนาภาวนา เจว อิติ ปน
สพฺพิ ยสฺมา วิสุทฺธิมคฺเค มยา สุปริสุทฺธํ วุตฺตํ ตสฺมา ภิยฺโย
เนตฺ (๔) อิชฺ วิจฺจารยิสฺสามิ ฯ มชฺฌे วิสุทฺธิมคฺโค เอส จตฺนุํปี
อากฺมานํ หิ จตฺวา ปกาสะยิสฺสตี ตตฺถ ฆถาภาสิตํ อตฺถํ
อิจฺเจว กโตะ ตสฺมา ตมฺปี กเหตุวานํ สทฺธิเมตฺตาย อภุจกถาย
วิธานถํ ทีฆากมฺนีสฺสิตํ อตฺถนฺตฺติ ฯ

นิทานกถา

ตตฺถ ทีฆากโม นาม สীগุขนุชวคฺโค มหาวคฺโค ปาติย-
วคฺโคตี (๕) วคฺโคโต ติวคฺโค โหตี ฯ สุตฺตโต จตฺตตีสฺสุตฺตสงฺคโห ฯ
เตสุ (๖) วคฺเคสุ สীগุขนุชวคฺโค อาทิ ฯ สุตฺเตสุ พุรฺหมชาลํ ฯ พุรฺหม-
๑ ม. มหาวิหาร นวาสินี ฯ ๒. ม. ปญฺญาสงฺกตวินิจฺจโย ฯ
สี่ ปญฺญาสงฺกตวินิจฺจโย ฯ ๓ ม. ขนฺธธาตายนินฺนุทฺริยานิ ฯ
๔ ม. น ตํ ฯ ๕ ม. ปาถิกวคฺโค ฯ ๖. ปาถิกวคฺโค ฯ ๖ ม. ตสฺส ฯ

ที่มณีกายภูจกถา (สมงคตวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 3
เล่มที่ ๔ นิทานกถา หน้า ๓

ชาลสุสาปี เอวมเม สุตุนติ อาทิกิ อายสมตา อานนุเทน ปรม-
มหาสงคีติกาลे वुत्तं निทานमाति ५

ปจम्मมหาสงคีติกถา

ปจम्मมหาสงคีติ นาม เจสา กิลญาปี วินยปิฏเก ตุนติ-
मारुफुहा ५ निทานโกसलत्तं पन अधिपि ऐवं वेत्तिपुपा ५
चममज्जकपुवत्तनन्ति आति कत्वा यव सुगतपुप्रिपुपाक-
विनयना कत्पुत्तकिजे कुसिनारयि उपवत्तने मल्लानं सालवने
यमकसालानमन्तरे विसाखपुण्णमितीवसे (१) पज्जुसम्मये अनुपाति-
सेसाय निपुपानचायुया प्रिनिपुपुते ग्गवति लोचनादे ग्गवतो
चात्तुणाचनतीवसे सन्निपत्तितानं सत्तन्नि गिक्खुसत्तसहसुसानं
सङ्गत्तेरो आयसुमा महाकसुसो सत्तुताहप्रिनिपुपुते ग्गवति
सुगतुत्तेन वुत्तपुपुत्तेन अत्तं आवुत्ते मा सोज्जित्तं ५ मा
प्रित्तेवत्तं ५ सुत्तुत्ता मयि देन महासमन्नेन ५ उपत्तुत्ता ज
वोम अधि वो कपत्ति ५ अधि वो न कपत्ति ५ अधि पन
मयि यि अधिक्खुत्तं ५ तं क्खुत्तं ५ यि न अधिक्खुत्तं ५ न
त्तं क्खुत्तं (२) वुत्तवज्जमन्नुत्तं ५ अधिक्खुत्तं ज सङ्ग-
सन्निपात्तं पुन तुत्तं ग्गवति मन्नुत्तं ज्ञानं वो पन्नेत्तं
विक्खुत्तं यि पापकिक्खुत्तं अत्तं सत्तं पावज्जन्नुत्तं मन्नुत्तं पाक्खुत्तं
१ ती म. यु. विसाखपुण्णमितीवसे ५ २. वि. बुत्त. ३/७१५/३७५ ५

เล่มที่ ๔ สীগุขนชวคฤคณา หน้า ๔

ลภิตวา นจิสเสว สทุชมมัม อนนตราเปยฺยํ ยาว จ ฐมม-
วินโย ตัญจติ ฯ ดาว อนตฺตสตฺถุกเมว ปาวจัน โหติ ฯ วุตฺตญฺเหดํ
ภควตา โย โว อานนฺท มยา ฐมฺโม จ วินโย จ เทสิโต
ปญฺจตฺโต ฯ โส โว มมจฺเจน สตฺถาติ (๑) ยนฺนุนาหิ ฐมฺมญจ
วินยญจ สฺกฺขาเยยฺยํ ฯ ยถิยํ สาสนํ อทฺธนียํ อสฺส จิรญฺจิติกํ
ยญฺจาหิ ภควตา ชาเรตฺสตี ปน เม ตฺวํ กสฺสป สานานิ
ปัสฺสูกฺคานิ นิพฺพสนานินิ (๒) วตฺวา จิวเร สาธารณฺปริโกเคน อหิ
ภิกฺขเว ยาวเทว (๓) อากงฺขามิ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ
ฐมฺเมหิ [๔] ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ฯ กสฺสโปปิ ภิกฺขเว
ยาวเทว อากงฺขติ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฐมฺเมหิ
[๔] ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ (๕) เอวมาทินา นเยน
นวานุปฺพุพฺพวิหารณฺพหิณฺญาทีเกเท (๖) อุตฺตริมฺนุสฺสฐมฺเม อุตฺตนา
สมสมญฺจปเนน จ อนุกฺกหิโต ตถา อากาเส ปาณิ จาเลตฺวา
อลกฺกจิตฺตตาย เจว จนฺโทปมปฺปฏิปทาย จ ปสฺสิโต ฯ ตสฺส
กิมญฺญํ อานณฺยํ (๗) ภวิสฺสติ ฯ นนฺ มํ ภควา ราชา วีย
สกกวางฺจิสฺสรียานุปฺปทานเนน อุตฺตโน กุลวสฺสปตฺติญฺจาปํ ปุตฺตํ
สทฺฐมฺมวสฺสปตฺติญฺจาปโก เม อຍิ ภวิสฺสตีติ มนฺตุวา อิมินา
๑. ที. มหา. ๑๐/๑๔๑/๑๗๘ ฯ ๒. ส. นิ. ๑๖/๕๒๔/๒๖๐ ฯ
๓. ม. ยาวเท ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๔. ม. เหตุณฺตเร สวิตกฺกํ สวิจาร์
วิเวกขํ ปิตฺติสฺขนฺนติ ทิสฺสติ ฯ ๕. ส. นิ. ๑๖/๔๕๗/๒๔๘ ฯ
๖. ม. นวานุปฺพุพฺพวิหารณฺพหิณฺญาปฺปเกเท ฯ ๗. ม. อาณณฺยํ ฯ

ที่มณีกายภูจกถา (สมุจกถวลาสิณี ๑) - หน้าที่ 5
เล่มที่ ๔ นิทานกถา หน้า ๕

อสาธารณน อนุคฺคเหน อนุคฺคเหสี ฯ อิมาย จ อุพาราย
ปลีสาย ปลีสีติ จินฺตยนฺโต ฌมฺมวินยสงฺคายนคฺคํ ภิกฺขุณฺ
อุสุส่าหิ ฌเนสี ฯ ยถาห ฯ

อถ โข อายสุมา มหากสุสสโป ภิกฺขุ อามนฺเตสี เอกมิต่าหิ
อาวฺโส สมยํ ป่าวย กุสินาริ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺโน มหตา
ภิกฺขุสงฺฆน สทฺธิํ ปลฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิตี(๑) ฯ สพฺพิ สุกทฺท-
กณฺท์ วิตฺถารโต เวทิตพฺพิ ฯ อคฺคํ ปนฺสส มหาปรินิพฺพานา-
วसानเ อาคตฺถุจฺจเนยว กถยิสฺสามิ(๒) ฯ

ตโต ปริ อ่าห หนฺท มยํ อาวฺโส ฌมฺมณฺจ วินยณฺจ
สงฺกายาม ปุเร อฌมฺโม ทิปฺปติ ฌมฺโม ปฏิพ่าหียติ(๓) ปุเร
อวินโย ทิปฺปติ วินโย ปฏิพ่าหียติ ปุเร อฌมฺมวาทินอ พลวณฺโต
โหนฺติ ฌมฺมวาทินอ ทพฺพลา โหนฺติ ปุเร อวินยวาทินอ พลวณฺโต
โหนฺติ วินยวาทินอ ทพฺพลา โหนฺตีติ(๔) ฯ

เต ภิกฺขุ อ่าหฺสุ เตนหิ ฆนฺเต เตโร ภิกฺขุ อุจฺจินฺตติ ฯ
เตโร ปน สกถนวงฺคสฺตฺถุสสาสนปริยตฺติชเร ปุถุชฺชนโสตาปนฺน-
สททาคามิอนาคามิสูกฺขวิปฺสฺสกจีณาสวภิกฺขุ อนกสเต อนก-
สทสฺเส จ วชฺเชตฺวา ติปิฏฺกสพฺพปริยตฺติปปเกทฺชเร(๕) ปฏิสมฺภิตฺตเต
มหานุภาเว (เถเร) เขภฺยูเยน ภควตา(๖) เอตทคฺคํ อ่าโรปีเต

๑. วิ. จุล. ๗/๖๑๔/๓๕๗ ฯ ๒. ม. กถยิสฺสามิ ฯ ๓. ม. ปฏิพ่าหียติ ฯ

๔. วิ. จุล. ๗/๖๑๔/๓๕๐ ฯ ๕. ม. ติปิฏฺกสพฺพปริยตฺติปปเกทฺชเร ฯ

๖. ม. ภควโต ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคฺควณณา หน้า ๖

เตวิชชาทิเกเท จีณาสวภิกขุเยว เอกุณปญจสเท ปริกคฺเคสิ เย
สนุชาย อิทํ วุคฺคํ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป เอกุณฺณานิ
ปญจ อรหนตฺตตานิ อุจฺจินฺตี ฯ

กิสฺส ปน เถโร เอกุณฺณมกาสีติ ฯ อายสฺมโต
อานนฺตฺตเถรสฺสโสภาสกรณตฺถํ ฯ เตนาหายสฺมตา สหาปี วินาปี
น สกฺกา ฌมฺมสงฺคีติ กาคู ฯ โส หายสฺมา เสกฺโข สกรณฺนีโย
ตสฺมา สหาปี น สกฺกา ฯ ยสฺมา ปนสฺส กิณฺจิทสพฺลเทสิตฺถํ
สฺสุตฺตเคยฺยาทิกํ อปฺปจฺจกฺขํ นาม นตฺถิ ฯ ยถาห

ทฺวาสีติ พุทฺธโต คณฺหี เทวสทฺสฺตานี ภิกฺขุโต
จตุรฺวาสีติ สทฺสฺตานี เย เม ฌมฺมา ปวตฺติโนติ ฯ

ตสฺมา วินาปี น สกฺกา ฯ

ยทิ เอวํ เสกฺโขปี สมานโน ฌมฺมสงฺคีติยา พหุการตฺตา
เถเรน อุจฺจินฺตพฺโพ [๑] อถ กสฺมา น อุจฺจินฺโตติ ฯ ปฺรฺฐปฺวาท-
วิวชฺชนโต ฯ เถโร หิ อายสฺมฺนฺเต อานนฺเต อติวีย วิสฺสณฺโฐ
อโหสิ ฯ ตถา หิ นํ สิริสฺมี ปฺลิตฺเตสฺส ชาเตสฺสปี เนวายิ (๒)
กุมารโก มตฺตมณฺเฒาสีติ กุมารกฺวาเทน โอวทติ ฯ สกฺย-
กุลปฺปสฺสโต จายสฺมา ตถาคตฺสฺส ภาตา จุลฺลปิตฺตุ ปุตฺโต ฯ ตตฺถ
เกจิ ภิกฺขุ ฉนฺทาคมนํ วีย มณฺเฒมานา พหุ อเสกฺข-
ปฺฐิสฺมภิทปฺตฺเต ภิกฺขุ จเปตฺวา อานนฺทํ เสกฺขปฺฐิสฺมภิทปฺตฺตํ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร อสฺสาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. น วายิ ฯ

เล่มที่ ๔ นิทานกถา หน้า ๗

เถโร อุจฺจินีติ อุปวเทยฺยุ ๑ ตํ ปรุปวาทํ ปรีวชฺชนโต (๑) อานนฺทํ
วินา ฌมฺมสงฺคีติ น สกฺกา กาคฺตุ ๑ ภิกฺขุณฺเวยว อนุมตฺติยา
คเหตุสํมิตฺติ น อุจฺจินี ๑

อถ สยเมว ภิกฺขุ อานนฺทสฺสตุถาย เถโร ยาจีสฺสุ ๑
ยถาห ๑

ภิกฺขุ อายสฺมมฺนตฺ มหากสฺสปี เอตทโวจฺจ อัย ฆนฺเต
อายสฺมา อานนฺโท กิณฺจาปี เสกฺโข ๑ อภพฺโพ ฌนฺทา โทสา
ภยา โมหา อคฺคี คนฺตุ ๑ พหุ จาเนน ฆควโต สนฺติเก
ฌมฺโม จ วินโย จ ปรียตฺโต เตนหิ ฆนฺเต เถโร อายสฺมมฺนตฺปี
อานนฺทํ อุจฺจินฺตฺติ ๑ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป อายสฺมมฺนตฺปี
อานนฺทํ อุจฺจินีติ (๒) ๑

เอวํ ภิกฺขุณฺ ออนุมตฺติยา อุจฺจินีเตน เตนายสฺมตา สทฺธี
ปญฺจ เถรสฺตานิ อเหตุ ๑

อถ โข เถรานํ ภิกฺขุณฺ เอตทโหสิ กตฺถ นฺ โข
มยฺ ฌมฺมญฺจ วินยญฺจ สงฺคาเยยฺยามาติ ๑ อถ โข เถรานํ
ภิกฺขุณฺ เอตทโหสิ ราชคหํ โช มหาโคจโร ปหฺุตเสนาสนํ (๓) ๑ ยนฺนุน
มยฺ ราชคเห วสุตฺติ วสนฺตา ฌมฺมญฺจ วินยญฺจ สงฺคาเยยฺยาม
น อญฺเณ ภิกฺขุ ราชคเห วสุตฺติ อุปคฺจญฺเยยฺยุนฺติ (๔) ๑

๑. ม. ปรีวชฺชนโต ๑ ๒. วิ. จุล. ๗/๖๑๕/๓๘๐ ๑ ม. อุจฺจินีติ ๑

๓. ม. ปหฺุตเสนาสนํ ๑ ๔. วิ. จุล. ๗/๖๑๕/๓๘๑ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกขนชวคควณณา หน้า ๘

กสุม่า ปน เนลั เอตทโหสิ อิทั [๑] ปน อมฺหากั ถาวรกมฺมัม
 โภจึ วิสภาคปฺคฺคโล สงฺฆมชฺฉัม ปวิสิตฺวา อุกฺโกณฺเญยฺยาติ ฯ
 อถายสุม่า มหาคสฺสโป ฉตฺตฺติทุติเยน กมฺเมน สาเวสิ สฺฐนาตุ
 เม อวฺวโส สงฺโฆ ฯ ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลั ฯ สงฺโฆ อิมานิ
 ปญฺจ ภิกฺขุสฺตานิ สมฺมณฺเณยฺย ราชคเห วสฺสั วสนฺตานิ
 ชมฺมณฺจ วินยณฺจ สงฺคายิตฺตํ น อณฺเณหิ ภิกฺขุหิ ราชคเห
 วสฺสั วสิตฺพพฺนฺติ ฯ เอสา ฉตฺติ ฯ สฺฐนาตุ เม อวฺวโส สงฺโฆ
 สงฺโฆ อิมานิ ปญฺจ ภิกฺขุสฺตานิ สมฺมณฺนฺติ ราชคเห วสฺสั
 วสนฺตานิ ชมฺมณฺจ วินยณฺจ สงฺคายิตฺตํ น อณฺเณหิ ภิกฺขุหิ
 ราชคเห วสฺสั วสิตฺพพฺนฺติ ฯ ยสฺสายสฺมโต ชมฺติ อิมลั ปญฺจนฺนํ
 ภิกฺขุสฺตานํ สมฺมติ (๒) ราชคเห วสฺสั วสนฺตานิ ชมฺมณฺจ วินยณฺจ
 สงฺคายิตฺตํ ฯ น อณฺเณหิ ภิกฺขุหิ ราชคเห วสฺสั วสิตฺพพฺนฺติ โส
 ตฺถนฺหสฺส ยสฺส น ชมฺติ โส ภาเสยฺย ฯ สมฺมตานิ สงฺฆเนน อิมานิ
 ปญฺจ ภิกฺขุสฺตานิ ราชคเห วสฺสั วสนฺตานิ ชมฺมณฺจ วินยณฺจ
 สงฺคายิตฺตํ น อณฺเณหิ ภิกฺขุหิ ราชคเห วสฺสั วสิตฺพพฺนฺติ ชมฺติ
 สงฺฆสฺส คสุม่า ตฺถนฺหิ เอวเมตํ ฐารยามีติ (๓) ฯ

อัย ปน กมฺมวจา ตถาคตฺสฺส ปรีนิจฺพพานโต เอก-
 วิสฺติเม ทิวเส กตา ฯ ภควา หิ วิสาขปฺญฺณณฺมายั ปจฺจฺจสฺสมเย
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปนาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. สมฺมุตติ ฯ เอวฺมปรีปี ฯ
 # ๓. วิ. จุล. ๓/๖๑๕/๓๘๑ ฯ

ที่มณีกายภูจกถา (สมมงคลวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 9
เล่มที่ ๔ นิทานกถา หน้า ๕

ปรีนิพพุโต ฯ อถสฺส สุตตาทิ สฺวณฺณวณฺณิ สรีริ คณฺฐมาลาทีหิ
ปฺชยีสฺสุ ฯ เอวํ สุตตาทิ สาธุกีพนทิวสา นาม อเหตุํ ฯ ตโต
สุตตาทิ จิตกาย (๑) อคฺคินาวมายิ (๑) ฯ สุตตาทิ สุตติปฺปญฺชริ กตฺวา
สนฺธาคารสาธายฺชฺาตฺปุชฺ (๒) กรีสฺสูติ เอกวีสติ ทิวสา กตา ฯ
เชฏฺฐมฺมูลสฺสุกปกฺขปฺลจฺมียเยว ชฺาตฺโย ภาชยีสฺสุ ฯ เอตสฺมี ชฺาตฺ-
ภฺาชนทิวเส สนฺนิปตฺติตสฺส มหาภิกฺขุสงฺฆสฺส สฺกทฺเทน วุชฺฌ-
ปฺพพฺพิเตน กตํ อนาจาริ อาริเจตฺวา วุตฺตนเยเนว จ ภิกฺขุ
อุจฺจินิตฺวา อัยํ กมฺมวจา กตา ฯ

อิมญจ ปน กมฺมวาจํ กตฺวา เถโร ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
อาวุโส อิทานิ ตุมฺหากํ จตฺตาลีส ทิวสา โอกาโส กโต
ตโต ปรี อัยํ นาม โน ปฺลิวโช อตฺถิติ วตฺตํ น ลพฺภา
ตสฺมา เอตฺถนฺตเร ยสฺส โรคปฺลิวโช วา อจาริยฺุชฺฌาย-
ปฺลิวโช วา มาตาปิตฺุปฺลิวโช วา อตฺถิ ปตฺตํ วา ปน
ปจฺจิตพฺพิ จิวริ วา กาดพฺพิ โส ตํ ปฺลิวชฺ ฌินฺุทิตฺวา ตํ
กรณฺียํ กริสฺสูติ ฯ

เอวญจ ปน วตฺวา เถโร อตฺตโน ปฺลจฺสตาย ปรีสาย
ปรีวฺโตรีชคหิ คโต ฯ อญฺเฌปี มหาเถรา อตฺตโน อตฺตโน
ปรีวเร คเหตุวา โสกสฺลลสมปฺปิตํ มหาชนํ อสฺสาเสตฺถกามา
ตํ ตํ ทิสํ ปกฺกนฺตา ฯ ปุณฺณตฺเถโร (๓) ปน สุตฺตสฺตภิกฺขุปรีวาโร
๑. ม. จิตกาย อคฺคินา มายิ ฯ ๒. ม. สนฺธาคาร.....ฯ
๓. ย. ปุราณตฺเถโร ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคฤณนา หน้า ๑๐

ตถาคตสฺส ปรีนินุพานภูจกถา อากตาคคํ มหาชนํ อสฺสา-
เสสฺสามิตี กุสินารายเมว อภูจาสี ฯ

อายสุมมา อานนุโทปี ยถา ปุพฺเพ อปรีนินุพุตสฺส เอวํ
ปรีนินุพุตสฺสาปี ภควโต สยเมว ปตฺตจิวรมาทาย ปญฺจหิ
ภิกขุสฺเตหิ สทฺธิ ฯ เยน สาวตฺถิ ฯ เตน จาริกํ ปกุกามิ ฯ
คจฺฉโต คจฺฉโต ปนสฺส ปรีวารรา ภิกขุ คณนปถํ วีติวตฺตา ฯ
เตนายสุมตา คตคตภูจกถาเน มหาปรีเทโว อโหสิ ฯ อนุปฺเพเพน
ปน สาวตฺถิ อนุปฺตเต เถเร สาวตฺถิวาสินอ มนุสฺสา เถโร กิร
อากโตติ สุตฺวา คนฺชมาลาทิตฺถตา ปจฺจุคคณฺตฺวา นนุ (๑) ภูนฺเต
อานนุท ปุพฺเพ ภวคตา สทฺธิ อากจฺฉถ ฯ อชฺช กุหิ ภควนฺตํ
จเปตฺวา อากตคฺถาติ อาทีนึ วทมานา ปโรทีสุ ฯ พุทฺธสฺส
ภควโต ปรีนินุพานทิวเส วีย มหาปรีเทโว อโหสิ ฯ

ตตฺตร สฺทํ อายสุมมา อานนุโท อนิจฺจตาทิปฏิสฺยตฺตาย
ชฺมมียา กถาย ตํ มหาชนํ สลฺยาเปตฺวา เขตวนํ ปวีตฺติว
ทสฺพลน วสิตคณฺชกฺกฺหิ วนฺทิตฺวา ทวาริ วิวริตฺวา มลฺยปิจฺ
นีหริตฺวา ปปฺโฝฏฺตฺวา คณฺชกฺกฺหิ สมฺมชฺชิตฺวา มิลาตมาลาจวริ
จทฺเทตฺวา มลฺยปิจฺ อติหริตฺวา ปุณฺ ยถาภูจกถาเน จเปตฺวา
ภควโต จิตกาเล กรณียวตฺตํ สพฺพมกาสิ กุรฺมาโน จ นฺหาน-
โกฏฺฐกสมฺมชฺชนอฺทกฺกุปฺภาปนาทิกาลสฺ (๒) คณฺชกฺกฺหิ วนฺทิตฺวา นนุ
๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

๒. ม. นฺหานโกฏฺฐกสมฺมชฺชนอฺทกฺกุปฺภาปนาทิกาลสฺ ฯ

ทีฆนิกายกุกกถา (สุมงฺกลวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 11
เล่มที่ ๔ นิตานกถา หน้า ๑๑

ภควา อัยฺ ตุมฺหากั นุหानกาโล อัยฺ ฌมฺมเทสนากาโล อัยฺ
ภิกฺขุณฺโ อิวาททานกาโล อัยฺ สีหเสยฺยาภปฺปนกาโล อัยฺ
มุขโรชนกาโลติอาทินา นเยน ปรีเทวมาโนว อโหสิ (๑) ยถา ตํ
ภควโต คุณคณามตรสญฺญตฺยา ปตฺติจฺจิตเปโม เจว อชีณาสโว
จ อนเนเกสุ จ ชาตีสตฺสทสฺเสสุ อญฺญมมญฺญสฺส อุปการสญฺชนิต-
จิตฺตมทฺทโว ๑ ตเมณฺ อญฺญตฺรา เทวตา ฆนฺเต อานนฺท ตุมฺเห
เอวํ ปรีเทวมานา กถํ อญฺญเ อสุสาเสสฺสธธาติ สํเวเชสิ ๑
โส ตสุสา วจเนน สํวิคฺคทโย สนฺถมฺภิตฺวา ตถาคตฺส
ปรีนิพฺพานโต ปญฺจติ ฆานนีสชฺชนพฺหุลตฺตา อุตฺสนฺนธาตุํ กายํ
สมสฺสาเสตุํ ทุคฺคิยทิวเส จีรวีเรจณฺ์ ปวีตฺวา วิหารเรเยว นิสีทิ
ยํ สนฺธราย สฺสเกน มาณเวน ปหิตํ มาณวํ เอตทโวจ อกาโล
โย มาณวก อตฺถิ เม อชฺช ฆေสชฺชมตฺตา ปิตา อปฺเปว
นาม เสวปี อุปสงฺกเมยฺยามาติ (๒)๑

ทุคฺคิยทิวเส เจตคตฺเตเรน ปจฺจนาสมเณน คนฺตุวา สฺสเกน
माणเวน ปุญฺโ จ อิมสฺมี ทีฆนิกาเย สุกฺกตฺตํ นาม ทสมํ
สุตฺตมภาสิ ๑

อถ อานนฺทตฺเถโร เชตวนมมหาวิหารเ ขณฺฑพฺพลฺลปฺปฏิสงฺขรณฺ์
การาเปตฺวา อุปกฺกฺจาย วสฺสุปฺนายิกาย ภิกฺขุสงฺฆํ โอิหાય
ราชคหํ คโต ตถา อญฺญเปปี ฌมฺมสงฺคาหกา ภิกฺขุติ ๑ เอวํ
๑. ม. อกาสิ ๑ ๒. ที. สී. ๘/๓๑๖/๒๕๑ ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนชวคฺคกถา หน้า ๑๒

หิ คเต เต สนฺชาย อิทํ วุคฺคํ อถ โข เถรา ภิกฺขุ ราชคหิ
 อคมํสุ ฌมฺมญฺจ วินยญฺจ สงฺคายิคฺคฺคินฺติ ฯ เต อาสาพฺพหฺปนฺณมายิ
 อุโปสถิ กตฺวา ปาฎิปปเท (๑) สนฺนิปตฺติว วสฺสํ อุปคจฺฉิสฺสุ ฯ
 เตน โข ปน สมเยน ราชคหิ ปริวารตฺวา อฏฺฐารส
 มหาวิหารา โหนฺติ ฯ เต สพฺเพปิ ฉทฺทิตฺตปตฺติอุคฺคลาปา อเหตุํ ฯ
 ภควโต หิ ปรีนิพฺพานे สพฺเพปิ ภิกฺขุ อตฺตโน อตฺตโน ปตฺต-
 จีวรมาทาย วิหารे จ ปรีเวเณ จ ฉทฺทิตฺตวา อคมํสุ ฯ
 อถ (๒) กตฺถวคฺคํ กุรฺมานา เถรา ภควโต วจนฺปฺชนตฺถิ ติตฺถิย-
 วาทปรีโมจนตฺถญฺจ ปจฺมํ มาสํ ขณฺฑมุคฺคปฏฺธิสงฺขรณฺํ กโรมาตี
 จินฺตฺสุ ฯ ติตฺถิยา หิ เอวํ วเทยฺยํ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส สวากา
 สตฺถริ จิตฺเตว วิหารे ปฏฺธิขกฺคิสฺสุ ปรีนิพฺพุเต ฉทฺทิตฺตฺสนฺติ
 กุลานํ มหาชนปรีจจาโก วินสฺสตีตี ฯ เตสญฺจวาทปรีโมจนตฺถิ (๓)
 จินฺตฺสนฺติ วุคฺคํ โหตี ฯ เอวํ จินฺตฺยิตฺวา จ ปน กตฺถวคฺคํ
 กรีสฺสุ ยิ สนฺชาย วุคฺคํ ฯ

อถ โข เถรานํ ภิกฺขุณฺํ เอตทโหตี ภควตา โข อาวุโส
 ขณฺฑมุคฺคปฏฺธิสงฺขรณฺํ วณฺณิตํ หนฺท มยิ อาวุโส ปจฺมมาลํ
 ขณฺฑมุคฺคปฏฺธิสงฺขรณฺํ กโรม มชฺฉิมํมาลํ สนฺนิปตฺติว ฌมฺมญฺจ
 วินยญฺจ สงฺคายิสฺสามาตี ฯ

เต ทุตฺยทิวเส คนฺตฺวา ราชทฺวารे อฏฺฐิสฺสุ ฯ ราชา

๑. ม. ปาฎิปปทิวเส ฯ ๒. ม. ตตฺถ ฯ

๓. ม. เตสญฺจ วาทปรีโมจนตฺถิ ฯ

อาคนตุวา วนทิตฺวา ก็ ภนฺเต อาคตตฺถาติ อตุตฺนา กตฺตพฺพ-
กิจฺจํ ปุจฺฉิ ฯ เถรา อฏฺฐารสมหาวิหารปฏิสงฺขรณฺตฺถาย หตฺถ-
กมฺมํ ปฏิเวทฺสฺสุ ฯ ราชา หตฺถกมฺมการเก มนุสฺเส อทาสี ฯ
เถรา ปจฺมํ มาสํ สพฺพวิหารเ ปฏิสงฺขราราเปตฺวา รณฺโธ อาโรเจสฺสุ
นิฏฺฐิตํ มหาราช วิหารปฏิสงฺขรณฺํ อิทานิ ฌมฺมวินยสงฺคหํ
กโรมาติ ฯ สาธุ ภนฺเต วิสฺสฏฺฐา กโรถ มยฺหํ อาณาจกํ
โหตุ ตุมฺหากํ(๑) ฌมฺมจกํ โหตุ อาณาเปถ ภนฺเต ก็ กโรมีติ ฯ
สงฺคหํ กโรนฺตานํ ภิกฺขุณฺํ สนฺนิสชชฺชฏฺฐานํ มหาราชาติ ฯ
กตฺถ กโรมี ภนฺเตติ ฯ เวการปพฺพตปฺสฺเส สตฺตปณฺณคฺหา-
ทฺวารเ กาทฺถุ ยุตฺตํ มหาราชาติ ฯ สาธุ ภนฺเตติ โข ราชา
อชาตสตฺตฺ วิสฺสุกมฺมฺนา นิมฺมิตฺสทิสํ สุวิกตฺตภิกฺขิตฺตมฺภโสปาณํ
นानาวิชมาลาภมฺมตภาภมฺมวิจิตฺตํ อภิกฺขวนฺตมฺมิว ราชภวนวิภูติ
อวสฺนตฺมฺมิว เทววิมานสิริ สิริยา ชลนฺตมฺมิว (๒) เอกนิปาตติตฺถมฺมิว
จ เทวมนุสฺสสนฺยนิหฺงฺกานํ โลกฺรามณฺยยภมฺมิว สมฺปิณฺฑิตํ
ทฏฺฐพฺพสฺสารมณฺฑลํ มณฺฑปํ การาราเปตฺวา วิวิธกฺสุสมทาโมลฺมพฺก-
วินิคฺคฺลนฺตจารูวิตานํ รตนวิจิตฺตมณฺนิโกฏฺฐิมตฺลมิว(๓) จ นํ
นानาปฺปฺสฺสพฺพารวิจิตฺตสฺสปริณิฏฺฐิตภฺมิกมฺมํ พฺรหฺมวิมานสทิสํ
อลงฺกริตฺวา ตสฺมี มหามณฺฑปเป ปณฺจสฺตานํ ภิกฺขุณฺํ อนคฺขมานิ
๑. ม. ตุมฺหากถจ ฯ ๒. ม. นิเกตฺนมิว ฯ ย. นิเกตมิว ฯ
๓. ม. นานารตนวิจิตฺตมณฺนิโกฏฺฐิมตฺลมิว ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐวคฺควณฺณา หน้า ๑๔

ปลฺยจกปฺปิยปฺยจตุรณฺสตานิ ปลฺยเปตฺวา ทกฺขิณภากํ นิสุตฺตย
อุตฺตฺตฺราภิมฺขํ เถราสํ มณฺฑปมชฺฌนฺปรตฺตฺตาภิมฺขํ พุทฺธสฺส
ภควโต อาสฺนารหํ ฐมฺมาสํ ปลฺยเปตฺวา ทนฺตฺขจิตฺ (๑)
วีชณฺเณตฺต (๒) จเปตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อาโรจาเปตี นิฏฺฐิตํ ฆนฺเต
มม กิจฺจนฺติ ฯ

ตฺสฺมี จ ปน ทิวเส เอกฺจฺเจ ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ
สนฺธาย เอวมาหํสุ อิมสฺมี ภิกฺขุสงฺฆเ เอโก ภิกฺขุ วิสฺสคนฺธํ
วายนฺโต วิจฺรตีติ ฯ เถโร ตํ สุตฺวา อิมสฺมี ภิกฺขุสงฺฆเ อลฺโธ
วิสฺสคนฺธํ วายนฺโต วิจฺรณฺกภิกฺขุ นาม นคฺติ อทฺธา
เอเต มํ สนฺธาย วทณฺตีติ สํเวคํ อาปฺชฺชิ ฯ เอกฺจฺเจ ตํ
อาหํสุยฺว เสว อาวฺโส อานนฺท สนฺนิปาโต ฯ ตฺवं จ เสกฺโข
สมาโน สกฺรณฺนิโย ฯ เตน เต น ยุตฺตํ สนฺนิปาตํ กนฺตุ
อปฺปมตฺโต โหหีติ ฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เสว สนฺนิปาโต น โข
ปน เมตํ ปฏฺฐิรูปํ โยหํ เสกฺโข สมาโน สนฺนิปาตํ กฺจฺเจยฺยนฺติ
พหุเทว รตฺตี กายคตฺยา สติยา วิดีนาเมตฺวา รตฺติยา
ปฺยจฺจสสมเย จงฺกมา โอโรหิตฺวา วิหารํ ปวิสิตฺวา นิปฺชฺชิสฺสสามีติ
กาญฺ อวฏฺฐฺเณตี (๓) ฯ เทว ปาธา ภูมิตฺ มุตฺตา อปฺปตฺตํ จ
สีลํ พิมฺโพหนํ (๔) ฯ เอตฺสฺมี อนฺตเร อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ
๑. ม. ทนฺตฺขจิตฺ ฯ ๒. ม. วีชณฺเณตฺต ฯ ๓. ม. อวชฺเชตี ฯ
๔. ม. พิมฺโพหนํ ฯ เอวมุปริปิ ฯ

เล่มที่ ๔ นิทานกถา หน้า ๑๕

วมุจจิ ๑ อัย หิ จงกเมน พหิ วิดีนาเมตวา วิเสถ์ นิพพตเตตุ
 อสกุโกนุโต จินุเตสิ นนุ มํ ภควา เอตทโวจ กตปุณฺณโลสิ
 ตวั อานนุท ปธานมฺนุญช จิปปี โหหิสิ อนาสโวติ(๑)
 พุทฺธานญจ กถาโทโส นาม นตฺถิ มม ปน อจฺจารทฺธ
 วีริยํ เตน เม จิตฺตํ อุทฺทจฺจาย ลํวตฺตติ หนฺทาหํ วีริยสมถํ(๒)
 โยเชมฺมิติ จงกมา โอรโรหิตฺวา ปาทโรวณฺญจฺจเน จตฺวา ปาท
 โรหิตฺวา วิหาริ ปวิสิตฺวา มลฺลจเก นิสฺสีทิตฺวา โถกํ วิสฺสมฺิสฺสามิตี
 กายํ มลฺลจเก อปนาเมสิ เทว ปาทา ภูมิโต มุตฺตา สีสํ
 พิมฺโพหนํ อสมฺปตฺตํ เอตฺสํมี อนฺตเร อนฺปาทาย อาสเวหิ
 จิตฺตํ วมุตฺตํ ๑ จตฺตฺริยาปถวิริหิตํ เถรสฺส อรหตฺตํ เตน อิมฺสํมี
 สาสเน อนิปนฺโน อนิสฺสินฺโน อจิตฺโต อจงกมฺนุโต โโก ภิกฺขุ
 อรหตฺตํ ปตฺโตติ วุตฺเต อานนุทตฺเถโรติ วตฺตํ วมุญฺจติ ๑

อถ เถรา ภิกฺขุ ทฺตฺยทิวเส ปญฺจมิยํ ปกฺขสฺส(๓) กตภตฺต-
 กิจฺจา ปตฺตจิวริ ปฺภิสฺสามตฺวา ฐมฺมสภายํ สนนฺิปตฺตีสุ ๑ อถ โข
 อายสฺมา อานนุโท อรหา สมานอ สนนฺิปาตํ อคมาสิ ๑
 กถํ อคมาสิ ๑ อิทานิมุหิ สนนฺิปาตมฺชณฺมํ ปวิสนารโหติ ฆฺญจ-
 ตฺตฺตฺจิตฺโต เอกํสํ จิวริ กตฺวา พนฺธนา มุตฺตตาลปฺกุกํ วย
 ปญฺจทฺกมฺพเล นิกฺขิตฺตชาติมณฺนิ วย วิคตพลาหเก นเก สมฺกคต-
 ปุณฺณจฺนุโท วย พาลาตปสมฺพสฺสวิกสิตเรณฺปิณฺชเรคพุกปทุมํ วย
 จ ปรีสุทฺเรน ปรีโยทาเตน สปฺเปเกน สสฺสิริเกน จ มุขวเรน
 # ๑. ที. มหา. ๑๐/๑๓๕/๑๖๗ ๑ ๒. ม. วีริยสมถํ ๑ ย. วีริยสมถํ ๑
 # ๓. ม. กภาพกฺขสฺส ๑

เล่มที่ ๔ สัตถ์กษณชวคคณณนา หน้า ๑๖

อตุตโน อรหตุตปตุตตี อารอจยมาโน วีย อคมาลี ๑ อถ นั
ทิสวา อายสมโต มหากสุสปสุส เอตทโหสิ โสภติ วัต โภ
อรหตุตปตุตโต อานนุโท ๑ สเจ สตุถา ฐาเรย ๑ อทุฐา
อชช อานนุทสุส สาธุการี ทเทย ๑ หนุททานิสุสาคี สตุถารา
ทาทพพิ สาธุการี ททามิติ ติกขตุตตุ สาธุการี อทาลี ๑

มชุฉิมภานกา ปน วทนติ อานนุทตุเถโร อตุตโน
อรหตุตปตุตตี ฐาเปตุกาโม ภิกขุหิ สทุธิ น คโต(๑) ภิกขุ
ยถาวุฑฒ์ อตุตโน อตุตโน ปตุตตาสเน นิสีทนุตา อานนุทตุ-
เถรสสุส อาสนั จเปตุวา นิสินุนา ตตุถ เกจิ เอวมาคัส
เอต อาสนั กสุสาคี ๑ อานนุทสุสาคี ๑ อานนุโท ปน กุหิ
คโตติ ๑ ตสุมี สมเย เถโร จินุเตสิ อิทานิ มยหิ คมนกาโลติ
ตโต อตุตโน อานุภาวึ ทสุเสนุโต ปจวีย นิมชชิตวา อตุตโน
อาสเนยเว อตุตตานั ทสุเสสิตี ๑ อากาเสน คนตุวา นิสีทีติปี
เอเก ยถา วา ตถา วา โหตุ ๑ สพุพตุถาปี ตั ทิสวา
อายสมโต มหากสุสปสุส สาธุการทานั ยตุตเมว ๑

เอว อากเต ปน ตสุมี อายสมนุเต มหากสุสปตุเถโร
ภิกขุ อามนุเตสิ อาวุโส กั ปจมี สงคายาม ฐมมึ วา วินยั
วาคี ๑ ภิกขุ อาคัส ฆนุเต มหากสุสป วินโย นาม พุทฐ-
สาสนสุส आय ๑ วินเย จิตเต สาสนั จิต্ত นาม โหติ ๑ ตสุมา
๑. ม. นาคโต ๑ ๒. ม. กิ ๑

ปรหม์ วินยั สงฺคายามาติ ฯ กัม ฐุริ กตฺวาติ ฯ อายสฺมุนฺตัม
อุปาตินฺติ ฯ กิ อานนฺโท นปฺโปหิตฺติ ฯ โน นปฺโปหิติ อปิจ
โฆ ปน สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฐรฺมาโนเยว วินยปรियตฺตี นิสฺสาย
อายสฺมุนฺตัม อุปาตี เอตทกฺเค จเปตี เอตทกฺคัม ภิกฺขเว มม
สาวกานัน ภิกฺขุณฺณิน วินยฐรานัน ยทิตฺถ อุปาตีติ (๑) ตสฺมา อุปาติตุเถริ
ปุจฺฉิตฺวา วินยั สงฺคายามาติ ฯ

ตโต เถโร วินยั ปุจฺฉนตฺถาย อตฺตนาเว อตฺตทานัน
สมฺมมฺนฺนิ ฯ อุปาติตุเถโรปิ วิสฺสชฺชนตฺถาย สมฺมมฺนฺนิ ฯ ตตฺตฺรายัน
ปาติ อถ โฆ อายสฺมา มหากสฺสโป สงฺฆัม ฌาเปตี สฺฆาตุ
เม อวฺวโส สงฺโฆ ฯ ยทิสฺส สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกถิตฺถ ฯ อหิ อุปาตี
วินยั ปุจฺฉเยยฺยนฺติ ฯ อายสฺมาปิ อุปาติ สงฺฆัม ฌาเปตี สฺฆาตุ
เม ฆนฺเต สงฺโฆ ฯ ยทิสฺส สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกถิตฺถ ฯ อหิ อายสฺมตฺตา
มหากสฺสเปเน วินยั ปุจฺฉโฆ วิสฺสชฺชเยยฺยนฺติ ฯ

เอวํ อตฺตทานัน สมฺมมฺนฺนิตฺวา อายสฺมา อุปาติ อุกฺกุจฺจาเยสฺสา
เอกัสมิ จิวริ กตฺวา เถเร ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา ฐรฺมาสเน นิสิตฺถิ
ทนฺตฺตฺยจิตฺถิ วิชฺณี (๓) คเหตฺวา ฯ ตโต มหากสฺสปตฺตเถโร [๔]
เถราสเน นิสิตฺถิตฺวา อายสฺมุนฺตัม อุปาตี วินยั ปุจฺฉิ ปรหม์ อวฺวโส
อุปาติ ปาราชิกัม กตฺถ ปญฺญตฺตฺนฺติ ฯ เวสาลิยัม ฆนฺเตติ ฯ
๑. อจฺ. คอก. ๒๐/๑๔๕/๓๒ ฯ ๒. ม. ปาหิ ฯ ๓. ม. ทนฺตฺตฺยจิตฺถิ
พิชฺณี ฯ เอวฺมฺปริปี ฯ ๔. ม. เอถนฺตฺเร เถราสเนติ ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐวคฺควณฺณา หน้า ๑๘

กํ อารพฺภาติ ฯ สุทินฺนํ กลนฺทปฺปุตฺตํ อารพฺภาติ ฯ กิสุมี
วตฺตุสฺมินฺติ ฯ เมถุนธฺมเมติ ฯ

อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป อายสฺมนฺตํ อุปาถี ปจฺมสฺส
ปาราชิกสฺส วตฺตุมฺปิ ปุจฺฉิ ฯ นิทานมฺปิ ปุจฺฉิ ปุคฺคลมฺปิ
ปุจฺฉิ ปลฺลตฺตมฺปิ ปุจฺฉิ อนฺุปลฺลตฺตมฺปิ ปุจฺฉิ อापตฺตมฺปิ
ปุจฺฉิ อนापตฺตมฺปิ ปุจฺฉิ ฯ ปุณฺโฆ ปุณฺโฆ อายสฺมา อุปาถี
วิสฺสขฺเชติ ฯ

กึ ปเนตฺถ ปจฺมปาราชิกเก กิณฺจิ อปเนตฺตพฺพิ วา
ปฺกฺขิปปิตพฺพิ วา อตฺถิ นตฺถิตฺติ ฯ อปเนตฺตพฺพิ นตฺถิ พุทฺธสฺส
หิ ภกฺวโต ภาสิตฺเต อปเนตฺตพฺพิ นาม นตฺถิ ฯ น หิ ตถาคตา
เอกํ พุชฺชณฺปี นีรตฺถกํ วทนฺติ สาวกานํ ปน เทวตานํ
วา ภาสิตฺเต อปเนตฺตพฺพิ โหติ ตํ ธฺมมฺสงฺคาหคฺคฺเถรา อปนยฺสิ
ปฺกฺขิปปิตพฺพิ ปน สพฺพตฺถาปี อตฺถิ ตสฺมา ยํ ยตฺถ ปฺกฺขิปปิตฺ
ยฺยตฺตํ ตํปี ปฺกฺขิปปิสฺสเยว ฯ กึ ปน ตนฺติ ฯ เตน สมเยนาติ วา
เตน โข ปน สมเยนาติ วา ฯ อถ โขติ วา เอวํ วุตฺเตติ วา
เอตทโวจติ วา เอวมาทิกํ สมฺพนฺธวจนมตฺตํ ฯ เอวํ ปฺกฺขิปปิ-
ตพฺพยฺยตฺตํ ปฺกฺขิปปิตฺวา ปน อิทํ ปจฺมปาราชิกนฺติ จเปสฺสุ ฯ
ปจฺมปาราชิกเก สงฺคหฺมารูเพห ปญฺจ อรหนตฺตตานิ สงฺคหํ
อาโรปีตฺนเยเนว คณฺสชฺชฌายมกํสฺส เตน สมเยน พุทฺโธ ภกฺวา
เวรณฺชายํ วิหฺรตีติ ฯ เตสํ สชฺชฌายารทฺธกาเลเยว สาธุการิ

ททมานา วิย มหาปจวี อุทกปริยนต์ กตฺวา อกมฺปิตุถ ฯ

เอเตเนว นยฺน เสธานี (ตีณิ) ปาราชิกานิ สงฺคหิ
อาโรเปตฺวา อิหฺมฺ ปาราชิกกณฺฑหนฺติ จเปสฺสุ ฯ เทรส สงฺฆาติ-
เสธานี เทรสกณฺฑหนฺติ (๑) จเปสฺสุ ฯ เทว สิกฺขาปทานิ อนิยตานิตี
จเปสฺสุ ฯ ตีส สิกฺขาปทานิ นิสฺสคฺคิยานิ ปาจิตฺติยานีติ จเปสฺสุ ฯ
เทวนฺวติ สิกฺขาปทานิ ปาจิตฺติยานีติ จเปสฺสุ ฯ จตุตตาริ สิกฺขา-
ปทานิ ปาฎิเทสนียานีติ จเปสฺสุ ฯ ปญฺจสตุตติ สิกฺขาปทานิ
เสขิยานีติ จเปสฺสุ ฯ สตุต ฌมฺเม อธิกรณสมถาติ จเปสฺสุ ฯ
เอวํ (สตุต) วิสาธิกานิ เทว สิกฺขาปทสทานิ มหาวิงฺโกติ
กิตฺเตตฺวา จเปสฺสุ ฯ มหาวิงฺกาวสานนเปี ปุริมฺนยฺเนว มหาปจวี
อกมฺปิตุถ ฯ

ตโต ภิกฺขุณีวิงฺเก อฏฺฐ สิกฺขาปทานิ ปาราชิกกณฺฑํ
นาม อิหนฺติ จเปสฺสุ ฯ สตุตฺรส สิกฺขาปทานิ สตุตฺรสกณฺฑหนฺติ (๒)
จเปสฺสุ ฯ ตีส สิกฺขาปทานิ นิสฺสคฺคิยานิ ปาจิตฺติยานีติ จเปสฺสุ ฯ
ฉสฺสจฺจิสฺสติกฺขาปทานิ ปาจิตฺติยานีติ จเปสฺสุ ฯ อฏฺฐ สิกฺขา-
ปทานิ ปาฎิเทสนียานีติ จเปสฺสุ ฯ ปญฺจสตุตติ สิกฺขาปทานิ
เสขิยานีติ จเปสฺสุ ฯ สตุต ฌมฺเม อธิกรณสมถาติ จเปสฺสุ ฯ
เอวํ ตีณิ สิกฺขาปทสทานิ จตุตตาริ จ สิกฺขาปทานิ ภิกฺขุณี-
วิงฺโกติ กิตฺเตตฺวา อัย อุกโต วิงฺโก นาม จตุสฺสฏฺฐิภาณ-
๑. ม. เทรสกณฺฑติ ฯ ๒. ม. สตุตฺรสหนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกฺขนฺทวคฺคณณนา หน้า ๒๐

วาโรติ จเปสฺสุ ฯ อุภโตวิภงฺกาวสานนปี วุตฺตนเยเนว มหาปจฺวิ
อกมฺปิตฺถ (๑) ฯ

เอเตเนว อุปาเยน อสตีตภาณวารปริมาณํ ขนฺธกํ ปญฺจ-
วิสตติภาณวารปริมาณํ ปรีวารณฺจ สงฺคหํ อารोเปตฺวา อิถํ
วินยปิฏฺกํ นามาติ จเปสฺสุ ฯ วินยปิฏฺกาวสานนปี วุตฺตนเยเนว
ปจฺวิกมฺโป (๒) อโหสิ (๓) ฯ วินยปิฏฺกสงฺคหาวสานน อุपालิตฺเถโร
ทนฺตขจิตฺตวิชนี นิกฺขิปปิตฺวา ฆมฺมาสนา โอโรหิตฺวา เถเร ภิกฺขุ
วณฺทิตฺวา อตฺตโน ปตฺตาสเน นิสีทิ ฯ

วินยํ สงฺกายิตฺวา ฆมฺมํ สงฺกายิตฺกามิ อายสฺมา มหา-
กสฺสโป ภิกฺขุ ปุจฺฉิ ฆมฺมํ สงฺกายนฺเตหิ กํ ปุคฺคถํ ฐุริ
กตฺวา ฆมฺโม สงฺกายิตฺพุทฺติ ฯ ภิกฺขุ อานนฺตเถโร ฐุริ กตฺวาติ
อาหํสฺสุ ฯ

อถโข อายสฺมา มหากสฺสโป สงฺฆํ ฅาเปสิ สฺฆาตุ เม
อาวุโส สงฺโฆ ฯ ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ อหํ อานนฺทํ ฆมฺมํ
ปุจฺเจยฺยนฺติ ฯ

อถโข อายสฺมา อานนฺโท สงฺฆํ ฅาเปสิ สฺฆาตุ เม
ภนฺเต สงฺโฆ ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ ฯ อหํ อายสฺมตา มหา-
กสฺสเปน ฆมฺมํ ปุฏฺโฐ วิสฺสชฺเชยฺยนฺติ ฯ

๑. ม. ย. มหาปถวิกมฺโป อโหสิ ฯ ๒. ม. มหาปถวิกมฺโป ฯ

๓. ม. ย. เอตฺถนฺตเร ตํ อายสฺมนฺตํ อุปาสิ ปญฺจิณาเปสฺสุ อาวุโส อิมํ

ตฺยหํ นิสฺสิตเถ วาเจหีติ ทิสฺสติ ฯ

อด โข อายสฺมา อานนุโท อุกฺกุชยาสนา เอกังสํ จีวรํ กตุวา
เถเร ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา ฆมฺมาสเน นิสีหิ ทนฺตฺยจิตฺตํ วิชเน
คเหตุวา ฯ อด โข อายสฺมา มหากุสฺสโป ภิกฺขุ ปุจฺฉิ กตรํ
อาวุโส ปิฎฺฐกํ ปจฺมํ สงฺคายามาติ ฯ สุตฺตฺนตฺตปิฎฺฐกํ ฆนฺเตติ ฯ
สุตฺตฺนตฺตปิฎฺฐเก จตฺสโร สงฺคีติโย ฯ ตาสฺ ปจฺมํ กตรํ สงฺคีตฺตินฺติ ฯ
ทิมฺสงฺคีตี ฆนฺเตติ ฯ ทิมฺสงฺคีตฺติยํ จตฺตฺตีสํ สุตฺตฺตานี ตโย วคฺคา
เตสุ ปจฺมํ กตรํ วคฺชนฺติ ฯ สีสกฺขนฺนฺชวคฺคํ ฆนฺเตติ ฯ สีสกฺขนฺน-
ชวคฺเค เตรสฺ สุตฺตฺนตฺตา ฯ เตสุ ปจฺมํ กตรํ สุตฺตฺนตฺติ ฯ พุรฺหม-
ชาลสุตฺตํ นาม ฆนฺเต ติวิชฺสีตลํกตํ นานาวิธมิจฺฉาชีวกุหน-
ลปนาทิวุทฺธสํ ทฺวาสกุจฺติกุจฺชิลวินิเวจฺนํ ทสฺสทฺสฺสีโลกชาต-
กมฺปนํ ตํ ปจฺมํ สงฺคายามาติ ฯ

อด โข อายสฺมา มหากุสฺสโป อายสฺมนตฺตํ อานนุทํ
เอตทโวจ พุรฺหมชาลํ อาวุโส อานนุท กตฺถ ภาสีตฺนฺติ ฯ
อนฺตรา จ ฆนฺเต ราชคฺหํ อนฺตรา จ นาลนุทํ ราชาคารเก
อมฺพลกุจฺติกาณฺติ ฯ กํ อารพฺภาติ ฯ สุปฺปฺยญฺจ ปริพฺพาชกํ
พุรฺหมทตฺตญฺจ มาณวฺนฺติ ฯ กิสฺมี วตฺถุสฺมินฺติ ฯ วณฺณา-
วณฺเณติ ฯ

อด โข อายสฺมา มหากุสฺสโป อายสฺมนตฺตํ อานนุทํ
พุรฺหมชาลสุตฺต นิตานมฺปิ ปุจฺฉิ ฯ ปุคฺคฺลมฺปิ ปุจฺฉิ ฯ วตฺถุมฺปิ
ปุจฺฉิ ฯ อายสฺมา อานนุโท วิสฺสชฺเชสิ ฯ วิสฺสชฺชนาวसान

เล่มที่ ๔ สীগฺขนฺธวคฺคณณนา หน้า ๒๒

ปญจ อรหนตสตานิ คณสขุณฺณายมกัสมฺ ๗ วุตฺตนเยเนว จ
ปจฺจวิกรมโป อโหสิ ๗

เอวํ พุรหฺมชาลํ สงฺคายิตฺวา ตโต ปรี สามณฺณผลํ
ปนาวุโส อานนฺท กตฺถ ภาสิตนฺติ อาทินา นเยน ปุจฺฉา-
วิสุสขชนานุกฺกเมน สทฺธี พุรหฺมชาเลน สพฺเพปี เทรส สุตฺตนฺเต
สงฺคายิตฺวา อัยํ สীগฺขนฺธวคฺคโค นามาติ กิตฺเตตฺวา จเปลฺลํ
ตทนนฺตรํ มหาวคฺคํ ๗ ตทนนฺตรํ ปาถิกวคฺคนฺติ(๑) เอวํ ติวคฺค-
สงฺกหํ จตฺตฺตีสตฺตฺตปฏฺิณฺณํจิตฺตํ จตฺตฺตฺตฺตฺตภาณวาร์ปริมาณํ ตนฺตี
สงฺคายิตฺวา อัยํ ทีฆนิกายो นามาติ วตฺวา อายสฺมนนฺตํ อานนฺทํ
ปฏฺิจฺฉาเปลฺลํอาวุโส อิมํ ตฺยหํ นิสฺสิตเก วาเจหิติ ๗

ตโต อนนฺตรํ อสีติภาณวาร์ปริมาณํ มชฺฌิมนิกายํ
สงฺคายิตฺวา ชมฺมเสนาปตีสารีปุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต นิสฺสิตเก ปฏฺิจฺฉาเปลฺลํ
อิมํ ตฺมฺเมห ปรีหฺรธาติ ๗

ตโต อนนฺตรํ สตภาณวาร์ปริมาณํ สยฺยตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต นิกายํ
สงฺคายิตฺวา มหาคสฺสปตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ปฏฺิจฺฉาเปลฺลํนฺเต อิมํ ตฺมฺมหากํ
นิสฺสิตเก วาเจธาติ ๗

ตโต อนนฺตรํ วิสตีภาณวาร์ปริมาณํ อํงคฺตฺตฺตฺตฺตฺต นิกายํ
สงฺคายิตฺวา อนนฺตรํทตฺตฺตฺตฺตฺต ปฏฺิจฺฉาเปลฺลํ อิมํ ตฺมฺมหากํ นิสฺสิตเก
วาเจธาติ ๗

๑. ม. ปาถิกวคฺคนฺติ ๗

ตโต อนนฺตรํ

ธมฺมสงฺกณี (๑) วิงฺกณฺจ กถาวตฺถณฺจ ปุคฺคํ

ชาตฺยวมกปฏฺฐานํ อภิธมฺโมติ วุจฺจตีติ (๑)

เอวํ สํวณฺณิตํ สุขุมณฺณโคจํ ตนฺตีํ สงฺกายิตฺวา อิํ อภิธมฺม-
ปิฏกํ นามาติ วตฺวา ปณฺจ อรหนฺตสฺตานิ สชฺฌายมกํสุ ฯ
วุตฺตณฺยเนว ปจฺวิกรมฺโป อโหสีติ ฯ

ตโต ปรี ชาตํ นิตฺเทโส (๒) ปฏฺฐิสฺมภิทามคฺโค อปทานํ
สุตฺตนิปาโต ชุทฺทกปาโโจ ธมฺมปทํ อุทานํ อิติวุตฺตํ วิมานวตฺถ
เปตวตฺถ เถรคถา เถรีคถาติ อิมํ ตนฺตีํ สงฺกายิตฺวา
ชูทฺทกคณฺโถ นามายนฺติ จ วตฺวา อภิธมฺมปิฏกสฺมีเยว สงฺกํ
อาโรปยีสฺสูติ ทีฆภานฺนกา วทนฺติ ฯ มชฺฌิมภานฺนกา ปน จริยา-
ปิฏกพฺุทฺธวเสหิ (๓) สทฺธี สพฺพมฺเปตํ ชุทฺทกคณฺถํ นาม สุตฺตณฺต-
ปิฏเก ปรียาปนฺนนฺติ วทนฺติ ฯ

เอวเมตํ สพฺพมฺปิ พฺุทฺธวณฺ รสวเสน เอกวิธํ ฯ ธมฺม-
วินยวเสน ทฺวิธํ ปจฺมมชฺฌิมปจฺฉิมวเสน ติวีธํ ฯ ตถา ปิฏกวเสน
นิกายวเสน ปณฺจวิธํ องฺควเสน นววิธํ ฯ ธมฺมกฺขนฺธวเสน
จตุราสีตีสหสฺสวิชฺชนฺติ เวทิตพฺุฑฺ ํ

ถถํ รสวเสน เอกวิธํ ฯ ยํ หิ ภควตา อนฺตฺตรํ

๑. ม. ธมฺมสงฺกหวิงฺกชชาตฺถกถาปุคฺคกถาปณฺญตฺติกถาวตฺถณฺจวมกปฏฺฐานํ

อภิธมฺโมติ วุจฺจติ ฯ ๒. ย. มหานิตฺเทโส จุลนิตฺเทโส ฯ

๓. ย. จริยาปิฏกอปทานพฺุทฺธวเสหิ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนชวคฺควณณา หน้า ๒๔

สมฺมาสมโพธิ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา ยาว อนุปาทิสเสสาย นิพฺพาน-
ชาตฺยา ปรินิพฺพายติ เอตฺถนฺตเร ปญฺจจตฺตาลีสวสฺถานิ
เทวมฺนุสฺสนากยฺกฺขาทโย อนุสฺสาสนฺเตน วา ปจฺจเวกฺขนฺเตน วา
วุตฺตํ สพฺพนฺตํ เอกรสํ วิมุตฺติริสเมว โหติ เอวํ รสวเสน
เอกวิธํ ฯ

กถิ ฌมฺมวินยวเสน ทฺวิธํ ฯ สพฺพเมว เจตํ ฌมฺโม จ
วินโย จาติ ลํขฺยํ กจฺจติ ฯ ตตฺถ วินยปฺปฏกํ วินโย อวเสส-
พฺพุทฺทวณฺํ ฌมฺโม ฯ เตเนวาท ยนฺนฺน มยํ ฌมฺมณฺจ วินยณฺจ
สงฺคาเยยฺยามาติ อหํ อุปาสิ วิณยํ ปุจฺเจยฺยํ อานนฺทํ ฌมฺมํ
ปุจฺเจยฺยนฺติ จ ฯ เอวํ ฌมฺมวินยวเสน ทฺวิธํ ฯ

กถิ ปจฺมมชฺฌิมปจฺฉิมวเสน ตฺวิธํ ฯ สพฺพเมว หิทํ ปจฺม-
พฺพุทฺทวณฺํ มชฺฌิมพฺพุทฺทวณฺํ ปจฺฉิมพฺพุทฺทวณฺฺนฺติ ติปฺปภทํ โหติ ฯ
ตตฺถ

อนกชาติสํสาร	สนฺธาวิสุตฺตํ อนิพฺพิตํ
คหการิ คเวสนฺโต	ทฺกฺขา ชาติ ปฺนปฺปฺนํ ฯ
คหการก ทิฏฺฐโจสิ	ปฺน เคหํ น กาทสิ
สพฺพา เต ผาสฺสุกา ภคฺคา	คหณฺุํ วิสงฺขตํ (๑)
วิสฺขารคตํ จิตฺตํ	ตณฺหานํ ขยมชฺฌคาคิ (๒)

อิทํ ปจฺมพฺพุทฺทวณฺํ ฯ เกจิ ยทา หเว ปาตุภวณฺฺติ ฌมฺมาติ

๑. บ. ฐ. ๒๕/๒๑/๓๕ ฯ ๒. วิ. มหา. ๔/๑/๒ ฯ

ทีฆนิกายกุชกถา (สุมงฺคลวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 25
เล่มที่ ๔ นิตานกถา หน้า ๒๕

ขนฺธเก อุทานคาคํ วทนฺติ ฯ เอสา ปน ปาฏิปททิวเส สพฺพญณฺตุํ
ปตฺตสฺส (๑) โสมนสฺสสมยถาณน ปจฺจยาคารํ ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส
อุปฺปนฺนา อุทานคาคาติ เวทิตพฺพา ฯ

ยํ ปน ปรีนิพฺพานกาเล อภาสี หนฺนททานิ ภิกฺขเว
อามนฺตยามี โว วยธฺมมา สงฺขารา ฯ อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ (๒)
อิทํ ปจฺฉิมพฺพุทฺทวจนํ ฯ อุภินฺนมนฺตเร ยํ วุตฺตํ ฯ เอตํ มชฺฉิมพฺพุทฺท-
วจนํ นาม ฯ เอวํ ปจฺฉมมชฺฉิมปจฺฉิมพฺพุทฺทวจนวเสน ติวริธํ ฯ

กถํ ปิฎฺฎกวเสน ติวริธํ ฯ สพฺพมฺปิ เจตํ วินยปิฎกํ
สฺส
ปจฺฉมสฺงฺกิตฺติยํ สฺงฺกิตฺตญฺจ อนฺุสฺงฺกิตฺตญฺจ สพฺพมฺปิ สโมชานตฺวา
อุภยานิ ปาติโมกฺขานิ เทว วิภงฺกา ทฺวาวิสติ (๓) ขนฺธกา โสพฺส
ปริวาราคิ อิทํ วินยปิฎกํ นาม ฯ พุรหฺมชาลาทิจฺจุตฺตีสฺสฺสฺสฺส-
สฺงฺคโห ทีฆนิกาโย มูลปริยายสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
มชฺฉิมนิกาโย โอฆตฺรณสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สฺส
ปญฺจสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อญฺจฺจตฺรนิกาโย ขุทฺทกปาจ-
ธมฺมปทฺอุทานอิติวุตฺตกสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เถรีคาคาชาตกนิตฺเทศปฺปฏิสมฺภิทามคฺคอปทานพฺพุทฺทวฺสจฺริยาปิฎกวเสน
๑. ม. สพฺพญณฺทวปฺปตฺตสฺส ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๑๐๗/๑๔๑ ฯ
๓. ม. ทฺวาวิสติ ฯ ๔. ม. ปฺปฏิสมฺภิทามคฺค... ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคคณณนา หน้า ๒๖

ปณณรสปปเกโท ขุททกนิกาโยติ อิทํ สุตตุนตปิฏกํ นาม ฯ
ธมมสงคณิ (๑) วิภังโก ธาตุกถา ปุคคตปณณตติ กถาวตถุ ยมกํ
ปฏฐานนตติ อิทํ อภิชมมปิฏกํ นาม ฯ ตตถ

วิวิธวิเสสนยตฺตา วินยนโต เจว กายวาจัน
วินยตถวิทฺทหิ อัย วินโย วินโยติ อกฺขาโต ฯ

วิวิธา หิ เอตถ ปณณจวิธปาติโมกฺขุทฺทเทสปาราชิกาที-
สตุตอาปตฺติกฺขนุชมาติกาวิภังกาทีปฺปเกทา นยา วิเสสญฺฐตา จ
ทพฺพิทกมฺมสติถิกรณปฺปโยชนา อนฺุปณณตฺติ นยา กายิก-
วาจสิกอชฺฆมาจาร์นิเสชนโต เจส กายํ วาจญจ วิเนติ ตสฺมา
วิวิธนยตฺตา วิเสสนยตฺตา กายวาจัน จ วินยนโต เจว วินโยติ
อกฺขาโต ฯ เตนตเมตสฺส วจนตถโกสฺลตตฺถิ วุตฺติ

วิวิธวิเสสนยตฺตา วินยนโต เจว กายวาจัน
วินยตถวิทฺทหิ อัย วินโย วินโยติ อกฺขาโตติ ฯ

อิตรํ ปน

อตุถานํ สฺวจนโต สฺวตฺตโต สวานโตถ สฺวทนโต
สฺวตฺตนา สฺวตฺตสภาคโต จ สฺวตฺตํ (๒) สฺวตฺตุนตติ อกฺขาตํ ฯ

ตํ หิ อตฺตตฺถปฺรตฺถาทีเกเท อตฺถเอ สฺวจเอติ ฯ สฺวตฺตนา

เจตถ อตุถา เวเนยฺยชฺฆมาสยานุโลมวเสน (๓) วุตฺตตฺตนา ฯ สวติ เจตํ
อตุถเอ สสฺสํ อิว ผลํ ปสวตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ สฺวตฺติ เจตํ

๑. ม. ธมมสงคโห ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺติ ฯ ๓. ม. เวเนยฺยชฺฆมาสยา-
นุโลเมน ฯ

เล่มที่ ๔ นิทานกถา หน้า ๒๗

เชน วิย จิริ ปกษมราเปตีติ วุตต์ โหติ ฯ สุกฺกุ จ เน ตายติ
 รกษตีติ วุตต์ โหติ ฯ สุตตสภาคณจ ตํ ฯ ยถา หิ ตจจนกานํ
 สุตต์ ปมาณํ โหติ เอวเมตมปิ วิญญุนํ ฯ ยถา จ สุตฺเตน
 สงฺกหิตานิ ปุพฺพานิ น วิกรियนฺติ น วิทฺธึสึยนฺติ เอวเมวเตน
 สงฺกหิตา อตฺตา ฯ เตเนตเมตสฺส วจนตฺถโกสฺสลตฺถํ วุตต์
 อตฺตานํ สฺวจนโต สฺวตฺตโต สฺวานโตถ สฺวทนโต
 สุตฺตทานา สุตตสภาคโต จ สุตต์ สุตฺตนฺติ อกฺขาตฺนฺติ ฯ
 อิตโร ปน
 ยํ เอตฺถ วุฑฺฒิมนฺโต สลฺกษณา ปุชิตา ปริจฺฉินฺนา
 วุตฺตาทิกา จ รมฺมา อภิธมฺโม เตน อกฺขาโต ฯ
 อยํ หิ อภิสทฺโท วุฑฺฒิลกฺษณ ปุชิตปริจฺฉินฺนาริเกสุ
 ทิสฺสตี ฯ ตถา เหส พาพฺพา เม อาวฺโส ทุกฺขา เวทนา
 อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺนฺตีติ (๑) อาทิสฺ วุฑฺฒิยํ อากโต ฯ ยา
 ตา รตฺติโย อภิญญาตา อภิลกฺขิตาติอาทิสฺ (๒) สสฺสฺลกฺษณฺเ ฯ
 ราชากิราชา มนุชฺชินฺโทติอาทิสฺ (๓) ปุชิตฺ ฯ ปฏฺิพโล วิเนตฺ อภิธมฺเม
 อภิวินเขติอาทิสฺ ปริจฺฉินฺเน ฯ อญฺญมญฺญสฺงฺกรณวิริหิตฺ (๔) รมฺเม
 จ วินเย จาติ วุตต์ โหติ ฯ อภิกฺกนฺเตน วณฺเณนาติอาทิสฺ (๕)
 อธิเกฯ

๑. มม.ม ๑๓/๖๕๕/๖๓๖ ฯ ๒. ม. มุ. ๑๒/๔๕/๑๖ ฯ

๓. พุ. สฺ. ๒๕/๓๓๖/๔๔๔ ฯ ๔. ม. ....สฺงฺกรวิริหิตฺ ฯ

๕. พุ. วิมาน. ๒๖/๕/๑๓ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคฤคณณา หน้า ๒๘

เอตถ จ รุปุปตติยา มคฺคํ ภาเวติ ฯ เมตตาสหคเตน
 เจตสา เอกํ ทิสํ ฬริตฺวา วิหฺรตีติ อาทีนา นเยน วุฑฺฒิมฺนุโตปี
 ฌมฺมา วุตฺตา ฯ รุปารมฺมณํ วา สหฺพารมฺมณํ วาตีอาทีนา(๑)
 นเยน อารมฺมณาทีหิ ลกฺขณียตฺตา สลฺกฺขณาปี ฯ เสกฺขา
 ฌมฺมา อเสกฺขา ฌมฺมา โลกุตฺตรรา ฌมฺมาตี อาทีนา นเยน
 ปุชฺชิตาปี ฯ ปุชฺชารหาตี อธิปฺปาโย ฯ ฬสฺโส โหตี เวทนา โหตีติ(๑)
 อาทีนา นเยน สภาวปริจฺฉินฺนตฺตา ปริจฺฉินฺนาปี ฯ มหคฺคตา
 ฌมฺมา อปฺปมาณา ฌมฺมา อนุตฺตรรา ฌมฺมาตี อาทีนา นเยน
 อธิกาปี ฌมฺมา วุตฺตา ฯ เตเนตเมตสฺส วจนตฺถโกสฺสตฺถถํ วุตฺถํ
 ยํ เอตถ วุฑฺฒิมฺนุโต สลฺกฺขณา ปุชฺชิตา ปริจฺฉินฺนา
 วุตฺตาธิกา จ ฌมฺมา อภิชฺโม เตน อกฺขาโตตี ฯ
 ยํ ปเนตฺถ อวตีฏฺฐํ(๒) ตํ

ปีฏฺฐํ ปีฏฺฐกตฺถวิฑฺฐํ ปริยตฺติภาชนตฺถโต อาหุ
 เตน สโมธานตฺวา ตโยปี วินยาทโย ญเยยฺยา ฯ
 ปริยตฺติปี หิ มา ปีฏฺฐสมฺปทาเนนาตี(๓) อาทีสุ ปีฏฺฐนฺตี
 วุจฺจตี ฯ อถ ปุริโส อากฺขญฺเยยฺย กุฑฺฑทาลปีฏฺฐมาทาทาตีอาทีสุ(๔)
 ยํกิลฺลิจิ ภาชนปี ฯ ตสฺมา

ปีฏฺฐํ ปีฏฺฐกตฺถวิฑฺฐํ ปริยตฺติภาชนตฺถโต อาหุ
 # ๑. อภิ. สจ. ๓๔/๑๖/๕ ฯ ๒. ม. อวตีฏฺฐํ ฯ
 # ๓. อจ. ติก. ๒๐/๕๐๕/๒๔๓ ฯ ๔. ส. นี. ๑๖/๒๐๕/๑๐๖ ฯ

อิทานิ

เตน สโมธานคฺวา ตโยปี วินยาทโย เถยยา(๑) ฯ

เตน เอวํ ทูริชฺคฺเถน ปิฏฺกสทฺเทน สห สมาสํ กคฺวา
วินโย จ โส ปิฏฺกณฺจ ปริยตฺติภาวโต ตสฺส ตสฺส อตฺถตฺส
ภาชนโต จาติ วินยปิฏฺกํ ยถา วุคฺคเตเนว นเยน สุตฺตณฺจ (๒)
ตํ ปิฏฺกณฺจจาติ สุตฺตณฺตปิฏฺกํ (๓) อภิธมฺโม จ โส ปิฏฺกณฺจจาติ
อภิธมฺมปิฏฺกณฺตติ เอวเมเต ตโยปี วินยาทโย เถยยา ฯ

เอวํ ญคฺวา จ ปุณฺปี เตสุเยว ปิฏฺกเกสุ นานปฺปการ-
โกสลตฺตํ

เทสนาสาสนกถา เกทนฺเตสุ ยถารหํ
สิกฺขาปฺปหานคฺมฺภีร- ภาวณฺจ ปรีทึปเย ฯ
ปริยตฺติเกทํ สมฺปตฺตี วิปตฺติยจาปี ยํ ยหิ
ปาปฺณาติ ยถา ภิกฺขุ ตํปี สพฺพิ วิภาวเย ฯ

ตตฺตรายํ ปรีทึปนา วิภาวนา จ ฯ เอตานิ หิ ตีณิ
ปิฏฺกานิ ยถากุณฺม อานาโหวหารปรมคฺคตเทสนา ยถาปราธ-
ยถานูโลมยถาธมฺมสาสนานิ สํวราสํวรทิกฺขุจิวินิเวจฺจนามรฺอุป-
ปรีจฺเจทกถา จาติ วุจฺจนฺติ ฯ

เอตถ หิ วินยปิฏฺกํ อานารเหน ภควตา อานาพาหุลฺลโต
เทสิตตฺตา อานาเทสนา ฯ สุตฺตณฺตปิฏฺกํ โวหารกุสเลน ภควตา
๑. ม. เถยยาติ ฯ ๒. ม. สุตฺตณฺตณฺต ฯ ๓. ม. ....กถาติ จ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกฺขนฺธวคฺคณณนา หน้า ๓๐

โหวหารพาหุลโต เทสิตตฺตา โหวหารเทศนา ฯ อภิธมฺมปิฎกั
ปรมตฺตกฺสเลน ภควตา ปรมตฺตพาหุลโต เทสิตตฺตา ปรมตฺต-
เทศนาติ วุจฺจติ ฯ

ตถา ปจฺมํ เย เต ปจฺจราปฺราธา สตฺตฺตา ฯ เต ยถาปฺราธั
เอตฺถ สาสิตาติ ยถาปฺราธสาสนั ฯ ทฺตฺติยํ อนนฺทชฺฌาสนานุสย-
จฺริยาธิมฺตฺตีกา สตฺตฺตา ยถานุโลมํ เอตฺถ สาสิตาติ ยถานุโลม-
สาสนั ฯ ตฺตฺติยํ ฐมฺมปฺลฺลชฺมตฺเต อหํ มมาติ สยฺยวิโน สตฺตฺตา
ยถาฐมฺมํ เอตฺถ สาสิตาติ ยถาฐมฺมสาสนนฺติ วุจฺจติ ฯ

ตถา ปจฺมํ อชฺฌาจารปฺฏิปฺกฺขญฺโต สัวราสัวโร เอตฺถ
กถิตฺติ สัวราสัวรกถา ฯ สัวราสัวโรติ ชุทฺทโก เจว มหนฺโต
จ สัวโร กมฺมากมฺมํ วิย ผลาผลั วิย จ ฯ ทฺตฺติยํ ทฺวาสนฺนฺจิ-
ทฺธิจฺปิฎกฺขญฺตา ทฺธิจฺวิเนจฺจนา เอตฺถ กถิตาติ ทฺธิจฺวิเนจฺจ-
นกถา ฯ ตฺตฺติยํ ราคาทฺธิปฺกฺขญฺโต นามรฺูปปฺริจฺเจโท เอตฺถ
กถิตฺติ นามรฺูปปฺริจฺเจทกถาติ วุจฺจติ ฯ

ตีสฺสปี จ เอเตสุ ตีสฺโส สิกฺขา ตีณิ ปหานานิ จตฺตฺพิโธ
จ คมฺภีรภาโว เวทิตฺตฺพิโธ ฯ

ตถา หิ วินยฺปิฎเก วิเสเสน อธิสัลลสิกฺขา วุตฺตา ฯ
สฺตฺตฺตฺนตฺตฺปิฎเก อธิจิตฺตฺตฺตฺสิกฺขา ฯ อภิธมฺมปิฎเก อธิปฺลฺลนาสิกฺขา ฯ

วินยฺปิฎเก จ วิตฺติกมฺปฺปหานั กิเลसानั วิตฺติกมฺปฺฏิ-
ปฺกฺขตฺตา สัลลสฺส ฯ สฺตฺตฺตฺนตฺตฺปิฎเก ปฺริยฺญฺจานปฺปหานั ปฺริยฺญฺจาน-

ปฏิบัติกษตฺตา สมาธิสฺส ฯ อภิธมฺมปิฎกเ อนุสยปฺปหานํ อนุสย-
ปฏิบัติกษตฺตา ปญฺญา ย ฯ ปจเม จ ตทงฺคปฺปหานํ กิเลสํ (๑) ฯ
อิตเรสุ วิภวมนสมฺมุจฺเจทปฺปหานานิ ฯ ปจเม จ ทุจฺจริตสฺงกิเลส-
ปฺปหานํ ฯ อิตเรสุ ตณฺหาทิกฺขิสฺงกิเลสปฺปหานํ (๒) ฯ

เอกเมกสฺมีญฺเจตฺถ จตฺตพฺพิโรปิ ธมฺมตฺตเทสนาปฺปฏิเวธกมฺภีร-
ภาโว เวทิตพฺโพ ฯ ตตฺถ ธมฺโมติ ตนฺติ ฯ อตฺถิโตติ ตสฺสา-
เยวตฺถิโต ฯ เทสนาติ ตสฺสา มนฺสา สฺวตฺถตาปิตาย ตนฺติยา
เทสนา ฯ ปฺฏิเวโรติ ตนฺติยา ตนฺติอตฺถสฺส จ ยถาภูตาว-
โพโร ฯ ตีสุปี เจเตสุ เอเต ธมฺมตฺตเทสนาปฺฏิเวธา ยสฺมา
สสาทีหิ วิย มหาสมฺมุทโท มนฺทพฺพุธีหิ ทฺกฺโขคาพฺพา อลพฺภ-
เนยฺยปฺปติฏฺฐา จ ตสฺมา กมฺภีรา ฯ เอวํ เอกเมกสฺมี เจตฺถ
จตฺตพฺพิโรปิ กมฺภีรภาโว เวทิตพฺโพ ฯ

อปโร นโย ฯ ธมฺโมติ เหตุ ฯ วุคฺคํ เหตุ เหตุมฺหิ
ณานํ ธมฺมปฺปฏิสมฺภิทาติ ฯ อตฺถิโตติ เหตุผลํ ฯ วุคฺคํ เหตุ
เหตุผลเ ญาณํ อตฺถปฺปฏิสมฺภิทาติ ฯ เทสนาติ ปญฺญตฺติ
ยถาธมฺมํ ธมฺมาภิลาโปติ อธิปฺปาโย ฯ อนฺุโลมปฺปฏิโลมสฺงเขป-
วิตถาราทิวเสณ วา กถนํ ฯ ปฺฏิเวโรติ อภิสมโย ฯ โส จ
โลกิยโลกุตฺตรโร วิสยโต อสมฺโมหโต จ อตฺถานูรูปํ ธมฺเมสุ
ธมฺมานูรูปํ อตฺถสฺส ปญฺญตฺติปถานูรูปํ ปญฺญตฺติสฺส อวโพโร
๑. ม. อัย ปาฐุ นตฺถิ ฯ ๒. ส. ตณฺหาทิกฺขิสฺงกิเลสํ ปหานํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกขนฺธวคฺคกถา หน้า ๓๒

เตสํ เตสํ วา ตตฺถ ตตฺถ วุตฺตชฺรฺมฺมานํ ปฏิวิฆฺฉิตฺตํ
สลกฺขณฺสงฺขาโต อวิปริตฺสกาโว ฯ

อิทานิ ยสฺมา เอเตสุ ปิฎฺเฐสุ ยํ ยํ ชฺรฺมฺชาติ วา
อตุลฺลชาตํ วา ยา จายํ ยถา ยถา ญาเปตฺตํ อตุลฺล
โสตฺถุนํ ญาณฺสฺส อภิมุโข โหติ ฯ ตถา ตถา ตตฺถตฺถชฺรฺตีกา
เทสฺนา โย เจตฺถ อวิปริตฺตาวโชนฺสงฺขาโต ปฏิเวโร เตสํ เตสํ
วา ชฺรฺมฺมานํ ปฏิวิฆฺฉิตฺตํ สลกฺขณฺสงฺขาโต อวิปริตฺสกาโว
สพฺพเมตํ (๑) อนุปฺจิตฺตฺสกลสมฺภาเรหิ ทุปฺปฺลฺลเณหิ สสาทีหิ วิย มหา-
สมฺภูโต วิย ทฺกฺโขคาพฺหํ อลฺพฺภเนยฺยปฺปติฏฺฐํ จ ตสฺมา
คฺมฺภีรํ ฯ เอวํปิ เอกเมกสฺมี เอตฺถ จตฺตฺตํปิ คฺมฺภีรกาโว
เวทิตฺตํ ฯ เอตฺตาวตา จ

เทสฺนาสาสนกถา   เกทฺนฺเตสุ ยถารหํ
สิกฺขาปฺปหานคฺมฺภีร-   ภาวญฺจ ปรีทึปฺยติ ฯ

อัย คาถา วุตฺตตฺถาว โหติ ฯ

ปรียตฺติเกทํ สมฺปตฺตี   วิปฺตฺติยจายิ ยํ ยหิ
ปาปฺณาติ ยถา ภิกฺขุ   ตํปิ สพฺพํ วิภาวเยติ ฯ

เอตฺถ ปน ตีสุ ปิฎฺเฐสุ ติวโร ปรียตฺติเกโท ทฺฐจฺจํ ฯ
ติสุโส หิ ปรียตฺติโย อลคฺทฺทฺปมา นิสฺสรณฺตฺถา ภาณฺทาคาริก-
ปรียตฺตีติ ฯ

๑. ม. สพฺพเมตํ ฯ

ตตถ ยา ทุกคหิตา อุปรามภาทิเหตุ ปรียาปฏฐา อัย
อลคททูปมา ฯ ยั สนุชาย วุตตัม เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส
อลคททตฺถิโก อลคทททเวสี อลคททปรีเยสนั จรมาโน โส
ปสฺเสยฺย มหนุตฺ อลคททํ ตเมนนํ โภเค วา นงฺคุญฺเจ วา
คณฺเหยย ตสฺส โส อลคททโท ปฏฺฐิปริวตฺติตฺวา หตฺเถ วา
พาหายั วา อณฺณตฺรสมึ วา องฺคปจฺจงฺเก ทํเสยฺย โส ตโต-
นิทานัน มรณั วา นิกฺขเญยฺย มรณมตฺตัม วา ทุกฺขัม ตัม กิสฺส
เหตุ ทุกคหิตตฺตา ภิกฺขเว อลคททสฺส เอวเมว โข ภิกฺขเว
อิเชกฺขเจ โมฆปฺริสฺตา ฌมฺมํ ปรียาปฺณนฺติ สุตตัม ฯเปฯ เวทลฺลั
เต ตัม ฌมฺมํ ปรียาปฺณิตฺวา เตสํ ฌมฺมานัน ปณฺณาย อตฺถัม
น อุปฺปริกฺขนฺติ เตสํ เต ฌมฺมา ปณฺณาย อตฺถัม อนฺอุปฺปริกฺขตฺ
น นิชฺฌานัน ฌมฺนฺติ เต อุปรามภานิสฺสา เจว ฌมฺมํ
ปรียาปฺณนฺติ อิตฺิวาทปฺปโมกฺขานิสฺสา จ ยสฺส จตฺถาย ฌมฺมํ
ปรียาปฺณนฺติ ตณฺจสฺส อตฺถัม นานูโกนฺติ เตสํ เต ฌมฺมา
ทุกคหิตา ทิมฺรตฺตัม อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ ตัม กิสฺส
เหตุ ทุกคหิตตฺตา ภิกฺขเว ฌมฺมานนฺติ(๑) ฯ

ยา ปน สุกคหิตา สีสกฺขนฺธาติปาริปุรีเยว อากงฺขมาเนน
ปรียาปฏฐา น อุปรามภาทิเหตุ อัย นิสฺสรณตฺถา ฯ ยั สนุชาย
วุตตัม เตสํ เต ฌมฺมา สุกคหิตา ทิมฺรตฺตัม หิตาย สุกฺขาย

๑. ม. ม. ๑๒/๒๓๘/๒๖๘ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกขนฺธวคฺคณณนา หน้า ๓๔

สํวตฺตุนฺติ ตํ กิสุสฺ เหตุ ฯ สุคฺคิตฺตฺตา ภิกฺขเว ฐมฺมานนฺติ ฯ

ยํ ปน ปริณฺญาตกฺขนฺโธ ปหีนฺกิลฺโส ภาวิตฺมคฺโค ปฏฺธิ-
วิทฺธาภุโป สจฺฉิกตฺนโรโร ฐีณาสโว เกวลํ ปเวณฺีปาลนฺตฺถาย
วีสานฺรกฺขนฺตฺถาย ปรียาปฺณาติ อยํ ภาณฺฑาการิกปรียตฺตฺติติ ฯ

วินฺเย ปน สุปฺปฏิปฺนฺโน ภิกฺขุ สีสฺสมปฺทํ นิสฺสาย ติสฺโส
วิทฺธา ปาปฺณาติ ตาสฺเยว จ ตตฺถ ปภทฺทวจนฺโต ฯ สุตฺเต
สุปฺปฏิปฺนฺโน สฺมาธิสฺมปฺทํ นิสฺสาย ฉ อภิลฺลภา ปาปฺณาติ
ตาสฺเยว จ ตตฺถ ปภทฺทวจนฺโต ฯ อภิธฺมเม สุปฺปฏิปฺนฺโน ปญฺญา-
สฺมปฺทํ นิสฺสาย จตฺสฺโส ปฏฺธิสฺมฺภิทา ปาปฺณาติ ตาสฺเยว จ
ตตฺถเวว ปภทฺทวจนฺโต ฯ เอวเมเตสุ สุปฺปฏิปฺนฺโน ยถากุเมน อิมํ
วิทฺธาตฺตยณฺพภิลฺลภาจตฺปฏฺธิสฺมฺภิทาทิเกทํ สฺมปฺตฺตฺติ ปาปฺณาติ ฯ

วินฺเย ปน ทฺุปฺปฏิปฺนฺโน อนฺนุณฺญาตฺสุขสฺมฺพฺสฺสอตฺถธรม-
ปาปฺรณาทิสฺมฺพฺสฺสสามณฺญโต (๑) ปฏฺธิกฺขิตฺเตเตสุ อุปาทินฺนพฺสฺสาทิสฺสุ (๒)
อนวชฺชสฺสยฺณี โหติ ฯ วุคฺตมฺปิ เหน็ดฺ ตถาหิ ภาควตา ฐมฺมํ
เทสิตฺถํ อาชานามิ ยถา เยเม อนฺตรายิกา ฐมฺมา วุคฺตา
ภาควตา เต ปฏฺธิเสวโต นาลิ อนฺตรายายาติ (๓) ฯ ตโต ทฺุสฺสีสฺลภาวา
ปาปฺณาติ ฯ สุตฺเต ทฺุปฺปฏิปฺนฺโน จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคฺลา
สนฺโต สํวิทฺชฺมานาติอาทิสฺสุ (๔) อธิปฺปายิ อชานนฺโต ทฺุคฺคฺหิตํ
คณฺหาติ ฯ ยํ สนฺธาย วุคฺตํ อตฺตนา ทฺุคฺคฺหิตฺเตน อเมห เจว
๑ ม. ....ปาวุรณาทิ... ฯ ๒. ม. อุปาทินฺนกพฺสฺสาทิสฺสุ ฯ ๓. วิ. มหาวิ.
๒/๖๖๒/๔๑๓ ฯ ๔. อจฺ. จตฺกุก. ๒๑/๕/๖ ฯ

เล่มที่ ๔ นิตานกถา หน้า ๓๕

อพฺภาจิกฺขติ อุตฺตานญฺจ ขณฺติ พหุญฺจ อปฺปญฺณํ ปสฺวตีติ (๑) ฯ
ตโต มิจฺฉาทิกฺขิตํ ปาปฺณาติ ฯ อภิธมฺเม ทุปฺปฏฺฐิปนฺโน ฐมฺม-
จินฺตํ อติธาวนฺโต อจินฺเตยฺยานิปี จินฺเตติ ตโต จิตฺตวิกฺเขปํ
ปาปฺณาติ ฯ วุตฺตํ เหน้ จตฺตาริมาณี ภิกฺขเว อจินฺเตยฺยานิ
น จินฺเตตฺตพฺพานิ ยานิ จินฺเตนฺโต อุมฺมาทสฺส วิฆาตสฺส
ภาคี อสฺสาตี (๓) ฯ เอวเมเตสุ ทุปฺปฏฺฐิปนฺโน ยถากุเมน อิมํ
ทุสฺสีลภาวมิจฺฉาทิกฺขิตาจิตฺตกุเขปเกทํ วิปตฺตี ปาปฺณาตีติ ฯ
เอตฺตาวตา จ

    ปริยตฺตฺเกทํ สมฺปตฺตี   วิปตฺตฺติญฺจาปี ยํ ยหี
    ปาปฺณาติ ยถา ภิกฺขุ   ตํปี สพฺพิ วิภาวเยติ ฯ
    อัยปี คาลา วุตฺตตฺถา โหติ ฯ
    เอวํ นานปฺปการโต ปิฎฺฎกาณี ฌตฺวา เตสํ วเสนตํ
    พฺุทฺทวจนํ ติวริชฺชติ ฌาตพฺพิ ฯ

    กถํ นิกายวเสน ปญฺจวิริ ฯ สพฺพเมว เจตํ ทีฆนิกายो
    มชฺฉิมนิกายो สยฺยตฺตนิกายो อญฺจตฺตรนิกายो ชุทฺทกนิกายोติ
    ปญฺจปฺปเกทํ โหติ ฯ ตตฺถ กตโม ทีฆนิกายो ฯ ติวกฺกสฺงฺคหानी
    พฺุรหฺมชลาทีนึ จตฺตฺตีสฺส สุตฺตानी ฯ

    จตฺตฺตีเสว สุตฺตฺตฺนตา   ติวกฺโก ยสฺส สงฺคโห ฯ
    เอส ทีฆนิกายोติ   ปจฺโม อญฺโหลมิโกติ ฯ

    กสฺมา ปเนส ทีฆนิกายोติ วุจฺจติ ฯ ทีฆปฺปมาณานํ

๑. ม. ม. ๑๒/๒๓๓/๒๖๓ ฯ ๒. ม. จิตฺตกุเขปํ ฯ

๓. อญฺ. จตฺตฺก. ๒๑/๓๓/๑๐๔ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกขนุชวคฺควณณา หน้า ๓๖

สุตฺตานิ สมฺหโต นิวาสโต จ ฯ สมฺหนิวาสา หิ นิกายโติ
วฺจฺจนฺติ ฯ นาหิ ภิกฺขเว อณฺธํ เอกนิกายปี สมฺนุปลฺสูสามิ
เอวํ จิตฺตํ ยถิตํ ภิกฺขเว ตฺริจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
จิกฺขลฺลิตฺตนิกาโยติ (๑) เอวมาทีนึ เจตฺถ สาธกานึ สาสนโต โลกโต
จ ฯ เอวํ เสสานปี นิกายภาเว วจนฺตุโถ เวทิตฺตโพ ฯ

กตโม มชฺฌิมนิกายो ฯ มชฺฌิมปฺปมาณานึ ปญฺจทสวคฺค-
สงฺกหานึ มฺลปฺริยายสุตฺตาทินึ ทิยทฺตสํ ทฺเว จ สุตฺตานิ ฯ
ทิยทฺตสํสุตฺตนฺตา ทฺเว จ สุตฺตานิ ยตฺถ โส
นิกายो มชฺฌิมโ ปญฺจ ทสวคฺคปฺริคฺคโหติ ฯ

กตโม สํยุตฺตนิกาโย ฯ เทวตาสํยุตฺตาทิวเสน กถิตานึ
โอฆตฺรณาทินึ สจฺจ สจฺจตฺตสทฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ทฺวาสญฺจ สุตฺตานิ ฯ

สจฺจตฺตสทฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส สจฺจตฺตสฺตานิ จ
ทฺวาสญฺจ เจว สจฺจตฺตนฺตา เอโส สํยุตฺตสงฺกโหติ ฯ

กตโม อํกุตฺตตฺรนิกาโย ฯ เอเกกอํกุตฺตาทิเรกวเสน กถิตานึ
จิตฺตปฺริยาทานาทินึ นว สจฺจตฺตสทฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สจฺจตฺตปญฺญาสญฺจ สุตฺตานิ ฯ

นว สจฺจตฺตสทฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ปญฺจ สจฺจตฺตสฺตานิ จ
สจฺจตฺตปญฺญาส สุตฺตานิ สงฺขยา อํกุตฺตเร อยนฺติ ฯ

กตโม ขุทฺทกนิกายो ฯ สกฺลํ วินยปฺปิฏกํ อภิธมฺมปฺปิฏกํ
๑. ส. ข. ๑๓/๒๕๕/๑๘๔ ฯ

ที่หมินกายฎจกถา (ศุมงควลวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 37
เล่มที่ ๔ นิทานกถา หน้า ๓๗

ขุททกปาชาทโย จ ปุพเพ นิตสูสิตา ปญจทสปปเภทา จเปตฺวา
จตุตฺวาโร นิกายเ อวเสสํ พุทฺทวจนํ (๑) ฯ

จเปตฺวา จตุโรเปเต นิกายเ ที่มอาทิกเ
ตทณฺณํ พุทฺทวจนํ นิกายโ ขุทฺทโก มโตติ ฯ

เอวํ นิกายวเสน ปญจวิธํ ฯ

กถํ องควเสน นววิธํ ฯ สพฺพเมว หิํ สุตฺตํ เคยฺยํ
เวยฺยากรณํ คาธา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภูตฺตรมมํ
เวทลฺลนฺติ นวปฺปเภทํ โหติ ฯ

ตตฺถ อุภโตวิงฺกนฺนิทฺเทศชนฺธกปฺริวารา สุตฺตนิปาเต
มงฺคลสุตฺตรตนฺตฺตนาถกสุตฺตตฺตวฏฺฐกสุตฺตานิ อณฺณปิ จ สุตฺต-
นามกํ ตถากตฺวจนํ สุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ สพฺพปี สกาถกํ
สุตฺตํ เคยฺยนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ วิเสเสน สํยุตฺตเก สกโลปี
สกาถกวกุโ ๑ สกถํ อภิธมฺมปฺญกํ นิกฺคาถกํ สุตฺตํ ๑ ยํ จ
อณฺณปิ อญฺุจฺหิ องฺเคหิ อสงฺคหิตํ พุทฺทวจนํ ตํ เวยฺยา-
กรณฺนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ ฐมฺมปทํ เถรคาธา เถรีคาธา สุตฺตนิปาเต
โน สุตฺตนามิกา สฺพุทฺธิคาธา จ คาธาติ เวทิตพฺพา ฯ
โสมนสฺสวณฺณมยิกคาธาปฺฐิสํยุตฺตา เทวอสีติ สุตฺตนฺตา อุทานนฺติ
เวทิตพฺพํ ฯ วุตฺตํ เหน็ด ภาวตาติ (๒) อาทินยปฺปวตฺตา ทสุตฺตร-
สตฺตสุตฺตนาถา อิติวุตฺตกนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ อปฺณณกชาตกาทีนํ
ปญฺญาสาธิกานํ ปญฺจ ชาตกสฺตานิ ชาตกนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ
๑. ม. พุทฺทวจนนฺติ ฯ ๒. พุ. อิติ. ๒๕/๑๗๕/๒๒๕ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนุชวคคณณนา หน้า ๓๘

จตุตาโรเม ภิกษเว อจฺฉริยา อพฺภูตธมฺมา อานนฺเทติ (๑)
อาทินยปฺปวตฺตา สพฺเพปี อจฺฉริยพฺภูตธมฺมปฺภิสฺสยฺจตุตา สุตฺตนฺตา
อพฺภูตธมฺมนฺติ เวทิตพฺพํ ๑ จุสฺสเวทลฺลมหาเวทลฺลสมฺมาทิกฺกุจฺ-
สกกปฺลยหฺสงฺขารภาชนิยฺมหาปฺปณฺณมฺมสุตฺตาทโย สพฺเพปี เวทญจ
ตุกฺกุจฺฉิยจ ลทฺฐา ลทฺฐา ปุจฺฉนิตฺตสุตฺตนฺตา เวทลฺลนฺติ เวทิตพฺพํ (๒) ๑
เอวํ องฺควเสน นววิธํ ๑

กถิ ฌมฺมกฺขนุชวเสน จตุราสีตีสหฺสฺสวริธํ ๑ สพฺพเมว เจตฺ
พฺพุชวจฺฉนํ

ทฺวาสีติ พฺพุชฺโต กณฺหิ เทว สหฺสฺसानิ ภิกฺขุโต
จตุราสีติ สหฺสฺसानิ เย เม ฌมฺมา ปวตฺติโนติ (๓) ๑

เอวํ ปรีทิตฺตฌมฺมกฺขนุชวเสน จตุราสีตีสหฺสฺสปฺปเกทํ โหติ ๑
ตตฺถ เอกานุสฺสนุธิกํ สุตฺตํ เอโก ฌมฺมกฺขนุโร ๑ ยํ อนนฺกานุ-
สฺสนุธิกํ ตตฺถานุสฺสนุชิวเสน ฌมฺมกฺขนุชคณฺนา ๑ กาลาพนฺนเชสฺสุ
ปฺลยหาปฺปจฺฉนํ (๔) เอโก ฌมฺมกฺขนุโร ๑ วิสฺสชฺชนํ เอโก อภิฌมฺเม
เอกเมกํ ติกทฺทุกภาชนํ เอกเมกํ จ จิตฺตวารภาชนํ เอโก
ฌมฺมกฺขนุโร ๑ วินยฺเย อตฺถิ วตฺถุ อตฺถิ มาติกา อตฺถิ ปทภาชนิยํ
อตฺถิ อนฺนตราปฺตติ อตฺถิ อาปฺตติ อตฺถิ อนาปฺตติ อตฺถิ
ติกจฺเจโท ๑ ตตฺถเอกเมโก โกฏฺฐาโส เอกโก ฌมฺมกฺขนุโรติ
เวทิตพฺพํ ๑ เอวํ ฌมฺมกฺขนุชวเสน จตุราสีตีสหฺสฺสวริธํ ๑

๑. ที. มหา. ๑๐/๑๓๖/๑๖๘ ๑ ๒. ม. เวทิตพฺพํ ๑
๓. ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๗/๔๐๖ ๑ ๔. ม. ปฺลยหาปฺปจฺฉนํ ๑

เล่มที่ ๔ นิตานกถา หน้า ๓๕

เอวมัตถ์ อเภทโต รสวเสน เอกวิธึ เกทโต ชมฺมวินยาทิ-
วเสน ทูริชาติเกทํ พุทฺทวจนํ สงฺกายนฺเตน มหากฺขสฺสปฺปมฺมุขเณ
วสีคเณน อัย ชฺมโม อัย วินโย อิทํ ปจฺมพุทฺทวจนํ อิทํ
มชฺฌิมพุทฺทวจนํ อิทํ ปจฺฉิมพุทฺทวจนํ อิทํ วินยปิฎกํ อิทํ
สุตฺตนฺตปิฎกํ อิทํ อภิธมฺมปิฎกํ อัย ทีฆนิกาโย ฯเปฯ อัย
ชุตฺตทกนิกาโย อิมานี สุตฺตาทินี นวํกานี ฯ อิมานี จตุราสีติ-
ธมฺมกฺขนฺธสทฺสสานีติ อิมํ ปเภทํ ววตฺถเปตฺวา ววตฺถเปตฺวา
เกวลญจ อิมเมว อญฺญปิ อุตฺตานสงฺคหฺวคฺคสงฺคหเปยฺยาลสงฺคห-
เอกณิปาตทฺกณิปาตาทินีปาตสงฺคหลัยฺยุตฺตสงฺคหปณฺณาสสงฺคหาทิ-
มเนกวิธึ ตีสุ ปิฎกesu สนฺทิสฺสฺमानํ สงฺคหปฺปเภทํ ววตฺถเปตฺวา
เอวํ(๑) สตฺตฺทหิ มาเสหิ สงฺคีตํ ฯ

สงฺคีติปริโยसानเ จสฺส อิทํ มหากฺขสฺสปฺตฺเถเรณ ทสพฺลสฺส
สาสนํ ปญฺจวสฺสสทฺสสปริมาณกาลํ ปวตฺตฺนสมตฺถํ กตฺนฺติ
สญฺชาตปฺปโมทา สาธุการิ วีย ททฺมานา อัย มหาปจฺวี อุตฺทก-
ปริยฺนตฺตํ กตฺวา อนेกปฺปการิ กมฺปิ สงฺกมฺปิ สมฺปกมฺปิ สมฺปเวธิ ฯ
อนेกานี จ อจฺจฺริยานี ปาตุรฺहेสนฺติ ฯ อัย ปจฺมมหาสงฺคีติ-
นาม ยา โลเก

สเทหิ ปญฺจหิ กตา   เตน ปญฺจสตาติ จ
เถเรเหว กตฺตฺตา จ   เถริกาติ ปวฺจฺจตีติ ฯ

นิตานกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑ ม. เอว ฯ ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

พหุพจนานุกรม

ปริพจนานุกรม

อิมิสสา ปฐมมหาสังคีตยา วุตตมานาย วินยสังคหาวสาน
สุดตตปิฎก อาทินิกายส อธิสตุต พหุพจนานุกรม ปุณฺณเตน
อายุสมตา มหาสังคหปณ พหุพจนานุกรม อาวุโส อานนท กตถ
ภาสิตนติ เอวมมาทิวุตตวจนปรีโยสานเน ยตถ จ ภาสิตติ ยตถ
อารพุก ภาสิตติ ตั สพพิ ปกาเสนโต อายุสมมา อานนโท
เอวมเม สุตตติ อาทิมมา ๑ เตน วุตตติ พหุพจนานุกรมปี เอวมเม
สุตตติ อาทิกิ อายุสมตา อานนเทน ปฐมมหาสังคีตกาเล วุตตติ
นิทานมาทิตติ ๑

ตตถ เอวนติ นิปาตปท ๑ เมตติอาทินิ นามปทานิ ๑
ปฎิปนุโน โหตติติ เอตถ ปฎิติ อุปสคคปท ๑ โหตติติ อาชยาต-
ปท ๑ อิมินา ตาว นเยน ปทวิภาโค เวทิตพโพ ๑

อตุตโต ปน เอวสทโท ตาว อุปมูปเทศสมุปหิสน-
ครทวจนสมุปฎิคคหการนิทสสนาวธารณาทือนกตถปปเกโท ๑
ตถาเส เอว ชาเตน มจเจน กตตพพิ กุสล พหุพจนานุกรม (๑) เอวมมาทิส
อุปมายิ อากโต ๑ เอว เต อภิกุกมิตพพิ ๑ เอว เต ปฎิกุกมิตพพุนติ-
อาทิส อุปเทเส ๑ เอวมเมตติ ภควา เอวมเมตติ สุกตติอาทิส (๒)

๑. พ. ๒๕/๑๔/๒๒ ๑ ๒. ที. ที. ๕/๒๕๓/๒๓๓ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๔๑

สมบุหังสเน ๑ เอวเมว ปนายิ วสลิ ยสุมี वा तसुमी वा तसुस
मुणुत्तकसुส สมณกसुส वणुณิ ภาสตีตืออาทีสุ (๑) ครหणे ๑ เอวิ
ภนุเตติ โข เต ภิกขุ ภควโต ปจจุสสุโสสนุติอาทีสุ (๒) วจน-
ปฏิกุคเห ๑ เอวิ พยาโฆ อหิ ภนุเต ภควตา ฐมมि เทสิต
อาชานามิตืออาทีสุ (๓) อากาเร ๑ เอहि ตูว มาณวก येन สมโณ
อานนุโท เตनुปสงกม อุปสงกमितุวา มม वजनेन समณิ อานนุท
อปปาพาธ อปปาตงกั ลहुणुจानิ पलि षासुविहारि पूजन् सुโก
माणโว โत्तेทยปุตโต ภวนุต อานนุท อปปาพาธ ๑เป
षาसुविहारि पूजन्ตีति एवणुจ वतेहि साธุ गिर भव अाननुतो
येन सुภसुส माणवसुส โत्तेทยปุตตसुส निवेसनि तेनुปสงกมตุ
อนุกมปิ อุปาथायाตืออาทีสุ (๔) นิสสุสเน ๑ ตั กิ मणुणुถ कालामा
อิเม ฐมมา กุสลา वा अकुसला वाति अकुसला भनุते सावชुชา
वा अनवचुชา वाति सावचुชา भनุते विणुणुकरहिता वा
विणुणुपसตุถा वाति विणुणुकरहिता भनุते समตุता समातिनुना
อहितาย ทุกุขาย สัวตุนุติ โน वा กถิ वा (๕) เอตุถ โหตีติ
สมตุตา ภนุเต समातिनुนา อहितาย ทุกุขาย สัวตุนุติ เอวิ
โน เอตุถ โหตีติอาทีสุ (๖) อวธารणे ๑ สุวายมิธ อากา-
ร-
นिसสุสนาวธารणेสุ ทฎุจพุโพ ๑

๑. ส. ส. ๑๕/๖๒๗/๒๓๕ ๑ ๒. วิ. มหาวิ. ๑/๗๕/๗๘ ๑

๓. วิ. มหาวิ. ๑/๑๐/๑๕ ๑ ๔. ที. ส. ๕/๓๑๕/๒๕๐ ๑

๕. ม. กถิ โว ๑ ๖. อ.จ. ต.ก. ๒๐/๕๐๕/๒๔๔ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษัตริย์คุณณา หน้า ๔๒

ตตุถ อากาเรตเถน เอวิสทุเทน เอตมตถึ ทีเปติ นานา-
นยนิปฺณั อเนกชฺฌาตยสมุญฺจานั อตุถพฺยชฺชนสมฺปนฺนั วิวิธ-
ปาฎิหาริยั ชฺมมตฺถเตสนาปฏิวะชคฺมภีริ สพฺพสตุตฺตานั สกสก-
ภานานูรูปโต โสตปถมาจฺจนฺตึ ตสฺส ภควโต วจัน สพฺพป-
ปการเณ โก สมตฺถโต วิญฺญาตึ สพฺพถาเมณ ปน โสตุกามยฺตึ(๑)
ชเนตฺวาปี เอวมฺเม สุตฺตึ มยาปี เอเกนากาเรณ สุตฺตฺตึ ฯ

นิทสฺสเนตฺเถน นานั สยมฺภู น มยา อิถิ สจฺฉนิกตฺตฺตึ
อตุตฺตานั ปรีโมเจนฺโต เอวมฺเม สุตฺตึ มยาปี เอวิ สุตฺตฺตึ อิทานิ
วตฺตพฺพิ สกถึ สุตฺตึ นิทสฺเสตฺติ ฯ

อวชารณตฺเถน เอตทกฺคิ ภิกฺขเว มม สวากานั ภิกฺขุณฺ
พหุสฺสุตฺตานั ยถิถิ อานนฺโท คตฺติมนฺตฺตานั สตฺติมนฺตฺตานั ชิตฺติมนฺตฺตานั
อุปฺภูจฺจกานั ยถิถิ อานนฺโทติ(๒)เอวิ ภควตา आयสฺมา อานนฺโท
อตุถกฺสโล ชฺมมกฺสโล พฺยชฺชนกฺสโล นิรุตฺตีกฺสโล ปุพฺพา-
ปรกฺสโลติ(๓)เอวิ ชฺมมเสนาปตฺตินา จ ปสตุถภาวานูรูปึ อตุตโน
ชารณพถึ ทสฺเสนฺโต สตุตฺตานั โสตุกามยฺตึ ชเนติ เอวมฺเม
สุตฺตึ ตณฺจ โข อตุถโต วา พฺยชฺชนโต วา อญฺญมนนริกั
เอวเมว น อญฺญถา ทญฺจพฺพนฺตึ ฯ

เมสทุโท ตีสุ อตุถเสสุ ทิสฺสตี ฯ ตถาหิสฺส คาทาภิกฺคิตฺตึ
๑. ม. โสตุกามตฺตึ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒. อจฺ. ติก. ๒๐/๑๔๕/๓๒ ฯ
๓. อจฺ. ปญจก. ๒๒/๑๖๕/๒๒๕ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๔๓

เม อโฆชนยุยฺนติอาทิสฺ (๑) มยาติ อตุโถ ฯ สาธุ เม ภนฺเต
ภควา สงฺขิตฺเตน ชมฺมํ เทเสตฺตติอาทิสฺ มยฺหฺนฺติ อตุโถ ฯ
ชมฺมทายาทา เม ภิกฺขเว ภวถาติอาทิสฺ (๓) มมาติ อตุโถ ฯ อิธ
ปฺน มยา สุตฺนฺติ จ มม สุตฺนฺติ (๔) จ อตฺถทวเย ยฺชชติ ฯ

สุตฺนฺติ อัยฺย สุตฺสทฺโท สอุปฺสกุโถ จ อนฺอุปฺสกุโถ จ คมน-
วิสุตฺตกิลินฺนอุปฺจิตานุโยคโสตวิญญฺเอยฺยโสตทวารานุสสารวิญญาตาที-
อเนกตฺถปฺปเกโท ฯ

ตถาหิสฺส เสนาย ปฺสฺสโตติ อาทิสฺ คจฺจนฺโตติ อตุโถ ฯ
สุตฺตมฺมสฺส ปฺสฺสโตติอาทิสฺ (๕) วิสุตฺตมฺมสฺสชาติ อตุโถ ฯ อวสฺสุตา
อวสฺสุตฺตชาติอาทิสฺ (๖) กิลินฺนา กิลินฺนสฺสชาติ อตุโถ ฯ ตุมฺเหหิ
ปฺญญํ ปฺสฺสํ อนฺปฺปกนฺติอาทิสฺ (๗) อุปฺจิตนฺติ อตุโถ ฯ เย ฉาน-
ปฺสฺสตา ธีรชาติอาทิสฺ (๘) ฉานานฺยตฺตชาติ อตุโถ ฯ ทิฏฺฐํ สุตฺตํ
มุตฺนฺติอาทิสฺ โสตวิญญฺเอยฺนฺติ อตุโถ ฯ สุตฺตโร สุตฺตสนฺนิจฺโยติ (๙)
อาทิสฺ โสตทวารานุสสารวิญญาตโรติ อตุโถ ฯ อิธ ปฺนสฺส
โสตทวารานุสสารเณ อุปฺจาริตนฺติ วา อุปฺจารณฺติ วาติ
อตุโถ ฯ เมสทฺทสฺส หิ มยาติ อตฺถเ สติ เอวํ มยา สุตฺตํ
โสตทวารานุสสารเณ อุปฺจาริตนฺติ ยฺชชติ มมาติ อตฺถเ สติ

- # ๑. ส. ส. ๑๕/๖๕๖/๒๔๕ ฯ ๒. ส. นี. ๑๖/๕๕๕/๒๘๗ ฯ
- # ๓-๔. ม. ม. ๑๒/๒๑/๒๑ ฯ ๕. วิ. มหา. ๔/๕/๖ ฯ
- # ๖. วิ. ภิกฺขุณี. ๓/๑/๔ ฯ ๗. พุ. พุ. ๒๕/๘/๑๑ ฯ
- # ๘. พุ. ธ. ๒๕/๒๔/๓๕ ฯ ๙. วิ. จุล. ๖/๖๗๕/๓๕๓ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐกถา หน้า ๔๔

เอวํ มม สุตํ มม โสตทวารานุสาเรน อุปธารณนุติ ยุชชติ ฯ

เอวเมเตสุ ตีสํ ปเทสุ เอวนุติ โสตวิญญาณาทีวิญญาณ-
กิจจนิตุสสันํ ฯ เมติ วุตตวิญญาณสมมุคิปุคฺคณินิตุสสันํ ฯ สุตฺนุติ
อสุสวณภาวปฏิกฺเขปโต อนฺฺนนานาธิกาวิปรีตคฺคหณนินิตุสสันํ ฯ ตถา
เอวนุติ ตสฺสา โสตทวารานุสาเรน ปวตฺตาย วิญญาณวีธียา
นानปฺปการเณ อารมฺมเณ ปวตฺตภาวปฺปกาสนํ ฯ เมติ อตฺตป-
ปกาสนํ ฯ สุตฺนุติ ฐมฺมปฺปกาสนํ ฯ อัยฺ เหตุถ สงฺเขโป
นानปฺปการเณ อารมฺมเณ ปวตฺตาย วิญญาณวีธียา มยา น
อณฺณํ กตฺติ อิทํ ปน กตฺติ อัยฺ ฐมฺโม สฺสูโตติ ฯ

ตถา เอวนุติ นินฺทิติตพฺพฐมฺมปฺปกาสนํ ฯ(๑) เมติ ปุคฺคณป-
ปกาสนํ ฯ สุตฺนุติ ปุคฺคณกิจจปฺปกาสนํ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ
ยํ สุตฺตํ นินฺทิติสฺสามิ ตํ มยา เอวํ สุตฺนุติ ฯ

ตถา เอวนุติ ยสฺส จิตฺตสนฺดานสฺส นานาการปฺปวตฺตติยา
นानตฺถพฺยลฺลชนคฺคหณํ โหติ ตสฺส นานาการนินฺทเทโส ฯ เอวนุติ
หิ อຍมาการปฺลยตฺตติ ฯ เมติ กตฺตุนินฺทเทโส ฯ สุตฺนุติ วิสย-
นินฺทเทโส ฯ เอตฺตาวตา นานาการปฺปวตฺตเตน จิตฺตสนฺदानน
ตํสมมุคิโน กตฺตํ วิสยคฺคหณสนฺนินฺทจํ กตฺติ โหติ ฯ

อถวา เอวนุติ ปุคฺคณกิจจนินฺทเทโส ฯ สุตฺนุติ วิญญาณ-
กิจจนินฺทเทโส ฯ เมติ อุกฺกยกิจจยุตฺตปุคฺคณนินฺทเทโส ฯ อัยฺ ปเนตฺถ
๑. ม. นินฺทิติตพฺพฐมฺมปฺปกาสนํ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๔๕

สงฺเขโป มยา สวณกิจฺจวิญฺญาณสมฺภินา ปุคฺคเลน วิญฺญาณ-
วเสน ลทฺฐสวณกิจฺจโวหารเณ สฺตุนฺติ ฯ

ตตฺถ เอวฺนฺติ จ เมติ จ สจฺฉิกตฺถปรมตฺถวเสน

อวิชฺชมานปฺลยฺตฺติ ฯ กิเณหตฺถ ตํ ปรมตฺถโต อตฺถิ ยํ เอวฺนฺติ
วา เมติ วา นิทฺเทสํ ลภเณ ฯ สฺตุนฺติ วิชฺชมานปฺลยฺตฺติ ฯ ยํ
หิ ตํ เอตฺถ โสเตน อฺปฺลทฺธํ ตํ ปรมตฺถโต วิชฺชมานนฺติ ฯ
ตถา เอวฺนฺติ จ เมติ จ ตํ ตํ อฺปาทาย วตฺตพฺพโต
อฺปาทาปฺลยฺตฺติ ฯ สฺตุนฺติ ทิฏฺฐาทีนํ อฺปนฺธาย วตฺตพฺพโต
อฺปนฺธปฺลยฺตฺติ ฯ

เอตฺถ จ เอวฺนฺติ วจเนน อสมฺโมหํ ทีเปติ ฯ น หิ
สมฺมุโพห นานปฺปการปฺปฏิเวธสมตฺถโต โหติ ฯ สฺตุนฺติ วจเนน
สฺตสฺส อสมฺโมหํ ทีเปติ ฯ ยสฺส หิ สฺตํ ปมฺมุจฺจํ (๑) โหติ น
โส กาลนฺตเรณ มยา สฺตุนฺติ ปฺปฏิขานาติ ฯ (๒) อิจฺจสฺส อสมฺโมเหณ
ปฺลยฺวาสิทฺธิ อสมฺโมเสน ปน สติสิทฺธิ ฯ ตตฺถ ปฺลยฺวา-
ปฺพุพฺพกฺมมาย สติยา พุยฺยชนาวธารณสมตฺถตา ฯ สติปฺพุพฺพกฺมมาย
ปฺลยฺวาย อตฺถปฺปฏิเวธสมตฺถตา ฯ ตทฺถกฺยสมตฺถตาโยเคน อตฺถ-
พุยฺยชนสมฺปนฺนสฺส ฐมฺมโกสสฺส อฺนุปาลนสมตฺถโต ฐมฺม-
ภณฺฑาทาการิกตฺตสิทฺธิ ฯ

อปโร นโย ฯ เอวฺนฺติ วจเนน โยนิโสมนสิการํ ทีเปติ

๑. ม. สมฺมุจฺจํ ฯ ๒. ม. ปฺปฏิขานาติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๔๖

อโยนิโสมนสิกโรโต นานปปรการปฏิเวธาวาโต ฯ สุตุนติ วจนน
อวิกเขปเป ที่เปติ วิกขิตตจิตตสส สวนาภาวโต ฯ ตถา หิ
วิกขิตตจิตโต ปุคคโล สพพสมปตติยา วุจจมาโนปี น มยา
สุตัม ปุณ ภาณตติ ภาณติ ฯ โยนิโสมนสิกการณ เจตถ อตต-
สมมาปณิธี ปุพเพ จ กตปุณณตัม สาเชติ สมมาอปปณิหิตตตสส
ปุพเพอกตปุณณสส วา ตทภาวโต ฯ อวิกเขปน สทฐมมุตสวานัน
สปปริสสุปสสยลจ สาเชติ ฯ น หิ วิกขิตโต(๑) โสตุ สกโกติ
น จ สปปริเส อนุปสสยमानสส สวานัน อตถิติ ฯ

อปโร นโย ฯ ยสุมา เอวนติ ยสส จิตตสนนทานสส
นानาการปวตติยา นานตถพยลชนคคหณัน โหติ ตสส
นानาการนิตุเทโสติ วุตตัม โส จ เอว ภาทโก อากาโร
น สมมาอปปณิหิตตตโน ปุพเพอกตปุณณสส วา โหติ ตสุมา
เอวนติ อิมินา ภาทเกนาการณ ปจจิมจกทวยสมปตติมตตโน
ที่เปติ ฯ สุตุนติ สวณโยเคน ปุริมจกทวยสมปตติมตตโน ที่เปติ ฯ
น หิ อปปฎิฐูปเทเส วสโต สปปริสสุปสสยวิริหิตสส วา สวานัน
อตถิติ ฯ อิจจสส ปจจิมจกทวยสัทธา อาสยสัทธา สัทธา
โหติ ปุริมจกทวยสัทธา ปโยคสัทธา ฯ ตาย จ อาสย-
สัทธา อธิคมพยตติสัทธา ปโยคสัทธา อากมพยตติสัทธา ฯ
อติ ปโยคาสยสัทธา อากมาธิคมสมปนนสส วจัน อรุณคคัม
วिय สूरियสส อุทยโต โยนิโสมนสิกการโร วिय จ กุสลกมมสส
๑. ม. วิกขิตตจิตโต ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณฺณนา หน้า ๔๗

อรหติ ภควโต วจนฺตส ปุพฺพํคมํ ภวิตฺตุนฺติ จาเน เถโร (๑)

นิตานํ จเปฺนฺโต เอวมฺเม สุตฺตุนฺติอาทิมหา ฯ

อปโร นโย ฯ เอวฺนฺติ อิมินา นานปฺปการปฏิเวธทีปเกน
วจนเนน อตฺตโน อตฺตปฏิภาณปฏิสมฺภิตาสมฺปตฺติสภาวํ ทีเปติ ฯ
สุตฺตุนฺติ อิมินา โสตพฺพปฺปเกทปฏิเวธทีปเกน วจนเนน ฌมฺมนิรุตฺติ-
ปฺปฏิสมฺภิตาสมฺปตฺติสภาวํ ฯ เอวฺนฺติ จ อิทํ โยนิโสมนสฺสิการปทีปํ
วจนํ ภาสฺมาโน เอเต มยา ฌมฺมา มนฺसानุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิจฺยา
สุปฺปฏิวิทฺธาติ ทีเปติ ฯ สุตฺตุนฺติ อิทํ สวณโยคทีปํ วจนํ
ภาสฺมาโน พหู มยา ฌมฺมา สุตฺตา ธตา (๒) วจฺสา ปริจิตฺตาติ
ทีเปติ ฯ ตทฺทุกเขนาปี อตฺตพฺยวฺชนปาริปุรี ทีเปนฺโต สวเน อาทริ
ชเนติ ฯ อตฺตพฺยวฺชนปรีปฺณณํ หิ ฌมฺมํ อาทเรน อสุสฺสนฺโต
มหตา หิตา ปรีพาหิโร โหตีติ ตสฺมา อาทริ ชเนตฺวา สกฺกจฺจ
อัย ฌมฺโม โสตพฺโพติ ฯ

เอวมฺเม สุตฺตุนฺติ อิมินา ปน สกฺเลน วจนเนน आयสฺมา
อานนฺโท ตถาคตปฺปเวทิตํ ฌมฺมํ อตฺตโน อทฺทนฺโต อสฺปฺปฺริสฺฐมฺมี
อติกกมฺติ สวากตฺตํ ปฏฺิจานนฺโต สปฺปฺริสฺฐมฺมี โอกกมฺติ ฯ ตถา
อสทฺทฌมฺมา จิตฺตํ วุฏฺฐจาเปติ สทฺทฌมฺเม จิตฺตํ ปตฺติฏฺฐจาเปติ ฯ
เกวลํ สุตฺตเมว เจตํ (๓) มยา ตสฺเสว [๔] ภควโต วจนฺตุนฺติ ทีเปนฺโต
อตฺตตานํ ปรีโมเจติ สตฺถาริ อปทิสฺติ ชินวจนํ อปฺเปติ
๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ธาตา ฯ ๓. ม. สุตฺตเมเวตํ ฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร ปนาติ ทิสฺสตี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณชวคคณณนา หน้า ๔๘

ชมมเนตตี ปติภูจาเปติ ฯ

อปัจ เอมเม สุตุนติ อตตนา อุปปาทิตภาวิ อปปฏิ-
ชานนุโต ปุริมสวนิ (๑) วิวรนุโต สมมุขา ปฏิคคหิตมิท มยา ตสส
ภควโต จตุเวสารชชวีสารทสส ทสพลชรสส อาสภณจานภูจายโน
สีหนาทนาทีโน สพพสตุตตมสส ชมมิสสรสส ชมมราชสส
ชมมารชิปติโน ชมมทีปสส ชมมสรณสส สทชมมววจกกวตติโน
สมมาสมพทชสส วจัน น เอตถ อตเถ วา ชมเม วา
ปเท วา พยณชเน วา กงขา วา วิมตี วา กตตพพชาติ
สพเพสั เทวมนุสสานัน อิมสมิ ชมเม อสสทชชิย วินาเสติ
สทชราชสมปท อุปปาเทตีติ ฯ เตเนตติ วุจจติ

วินาสยติ อสสทชชิ สทชชิ วทชเชตี สาสเน
เอวมเม สุตมิจเจวั วท โคตมสาวโกตี ฯ

เอกนุติ คณนปริจเจทนิทเทโส ฯ สมยนุติ ปริจจินน-
นิทเทโส ฯ เอกัง สมยนุติ อนิยมิตปริทีปนัน ฯ ตตถ สมยสทโท

สมวาเย ขณ กาลे สมุहे เหตุทิภูจิสสุ
ปฏิสลาเถ ปทานे จ ปฏิวะเช จ ทิสสตี ฯ

ตถาหิสส อุปเปวนาม เสวปี อุปสงกเมยยาม กาลิ จ
สมยิ จ อุปาทายาตี (๒) เอวมาทิสสุ สมวาโย อตถโถ ฯ เอโก
จ โข ภิกขเว ขโณ จ สมโย จ พุรหุมจริยวาสายาตีอาทิสสุ (๓)

๑. ม. ปุริมวจัน ฯ ๒. ที. ส. ๕/๓๑๖/๒๕๑ ฯ

๓. อัง. อฏฐก. ๒๒/๑๑๕/๒๓๐ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๔๕

ขโณ ๑ อุณหสมโย ปริพาหสมโยติอาทิสฺ (๑) กาโล ๑ มหาสมโย
ปวนสฺมีนฺติอาทิสฺ (๒) สมฺโห ๑ สมโยปี โข เต ภาทฺทาลิ อปฺปฏิ-
วิทฺโธ อโหสิ ภาควา โข สวตฺถิยํ วิหฺรติ ภาควาปี มํ
ชานิสฺสตี ภาทฺทาลิ นาม ภิกฺขุ สตฺถุ สาสเน สิग्ฆาย น
ปริปรุการีตี (๓) อํยปี โข เต ภาทฺทาลิ สมโย อปฺปฏิวิทฺโธ
อโหสีตีอาทิสฺ (๔) เหตุ ๑ เตน โข ปน สมเยน อุกฺคหฺมาโน
ปริพฺพาชโก สมณฺณมฺหิภาปฺตฺโต สมยปฺปวาทเก ตินฺนุทฺทาจีเร (๕)
เอกสาลเก มลฺลิกาย อารามे ปฏฺิวสตีตีอาทิสฺ (๖) ทิฏฺฐิจิ ๑

ทิฏฺฐเจ ชฺมเม จ โย อตฺโถ โย จตฺโถ สมฺปฺราयीโก
อตฺถากิสมยา ธีโร ปณฺฑิโตติ ปวฺจจตีตี-

อาทิสฺ (๗) ปฏฺิลากิ ๑ สมฺมา มานาภิสฺมยา อนตฺตมาสี ทฺกฺขสฺสาตี-
อาทิสฺ (๘) ปหานํ ๑ ทฺกฺขสฺส ปิพนฺนุโจ สงฺขตฺนุโจ สนฺตปาณฺนุโจ
วิปริณามนฺนุโจ อภิสฺมยฺนุโจติอาทิสฺ (๙) ปฏฺิวเวโร ๑ อิธ ปนฺสฺส กาโล
อตฺโถ ๑ เตน สํวจฺจฺรอุตฺตมาสทฺตมาสฺรตฺติทิวปฺพพฺพณฺนุทฺติก-
สายนฺนุทฺตมชฺฉิมปจฺฉิมยามนฺนุทฺตาทิสฺ กาลปฺปเกทฺทฺเตสฺ สมเยสฺ
เอกํ สมยฺนฺติ ทีเปตี ๑

ตตฺถ กิณฺจาปี เอเตสฺ สํวจฺจฺราทิสฺ สมเยสฺ ยํ ยํ

- # ๑. วิ. มหาวิ. ๒/๖๑๑/๓๕๕ ๑ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๓๖/๒๘๗ ๑
- # ๓. ม. อปริปรุการีตี ๑ ๔. ม. ม. ๑๓/๑๖๓/๑๖๕ ๑
- # ๕. ม. ตินฺนุทฺทาจีเร ๑ ๖. ม. ม. ๑๓/๓๕๖/๓๔๒ ๑ ๗. ส. ส. ๑๕/
๓๘๐/๑๒๖ ๑ ๘. ม. ม. ๑๒/๑๕/๒๐ ๑ ๙. บ. ปฏฺิ. ๓๑/๔๕/๒๘ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกขนธวคคณณนา หน้า ๕๐

สุตฺตํ ยสฺมึ ยสฺมึ สํวจฺจเร อุตฺมฺหิ มาเส ปกฺเข รตฺติภาเค
วา ทิวสฺภาเค วา วุตฺตํ ๑ สพฺพนฺตํ เณรสฺส สุวิทฺตํ สุวตฺถาปิตํ
ปญฺญาเย ๑ ยสฺมา ปน เอมฺเม สุตํ อสฺสกสํวจฺจเร อสฺสกอุตฺมฺหิ
อสฺสกมาเส อสฺสกปกฺเข อสฺสกรตฺติภาเค อสฺสกทิวสฺภาเค วาติ เอวํ
วุตฺเต น สกฺกา สุเขน ชาเรตุํ วา อุตฺทิสิตฺตํ วา อุตฺทิสาเปตฺตํ
วา พหุญฺจ วตฺตพฺพิ โหติ ตสฺมา เอเกเนว ปเทน ตมตฺถํ
สโมชานตฺวา เอกํ สมยฺนฺติ อหา ๑

เย วา อิมํ คพฺโปกฺกนฺตฺติสมฺมโย ชาตฺติสมฺมโย สํเวลสมฺมโย
อภินิฏฺขมฺนสมฺมโย ทุกฺกรการิกสมฺมโย มารวิชยสมฺมโย อภิสฺมฺโพธิ-
สมฺมโย ทิฏฺฐชฺรมฺมสุขวิหารสมฺมโย เทสฺนาสมฺมโย ปรินิพฺพานสมฺมโยติ
เอวมาทโย ภควโต เทวมนุสฺเสสฺส อติวิย ปกาสา(๑) อนนฺก-
กาลปฺปภทฺทาเอว สมยา เตสฺส สมเยสฺส เทสฺนาสมยสงฺขาตํ เอกํ
สมยฺนฺติ ทีเปติ ๑ โย จายํ ฅาณกรฺรณากิจฺจสมเยสฺส กรฺรณ-
กิจฺจสมฺมโย อตฺตหิตปรหิตปฺปฏิปตฺติสมเยสฺส ปรหิตปฺปฏิปตฺติสมฺมโย
สนฺนิปตฺติตานิ กรณฺมียทฺวยสมเยสฺส ชฺรมฺมิกถาสมฺมโย เทสฺนาปฺปฏิ-
ปตฺติสมเยสฺส เทสฺนาสมฺมโย เตสฺสปี [๒] อญฺญตรํ [๓] สนฺชราย เอกํ
สมยฺนฺติ อหา ๑

กสฺมา ปเนตฺถ ยถา อภิชฺรมฺเม ยสฺมึ สมเย กามาวจฺจรฺนฺติ(๔)

๑. ม. ปสฺวิตา ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร สมเยสฺสุติ ทิสฺสตี ๑
๓. ม. เอตฺถนฺตเร สมยฺนฺติ ทิสฺสตี ๑ ๔. อภิ. สงฺ. ๓๔/๑๖/๕ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๕๑

จ อิตฺ อณฺเณสุ [๑] สุตฺตปฺเทสุ ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 วิวิจฺเจว กามเหทีติ (๒) จ ภูมฺวจนฺนินฺทเทโส กโต วินเย จ เตน
 สมเยน พุทฺโธ ภควาติ (๓) กรณฺวจนฺน ตถา อกตฺวา เอกํ
 สมยฺนติ อุปฺปโยคฺวจนฺนินฺทเทโส กโตติ ฯ ตตฺถ ตถา อิทฺ จ
 อณฺเณตา อตฺถสมฺภวโต ฯ ตตฺถ หิ อภิชฺมเม อิตฺ อณฺเณสุ
 สุตฺตปฺเทสุ จ อธิกรณฺตุโถ ภาวน ภาวตฺกฺขณฺตุโถ จ
 สมฺภวติ ฯ อธิกรณฺํ หิ กาลตฺโถ สมฺหตฺโถ จ สมโย ตตฺถ
 ตตฺถ วุตฺตานํ ผสฺสาทิธฺมฺมานํ ขณฺสมวายเหตุสฺงฺขาตสฺส จ
 สมยสฺส ภาวน เตสํ ภาวโถ ลกฺขียติ ฯ ตสฺมา ตทตฺถโชตฺนตฺถํ
 ตตฺถ ภูมฺวจนฺนินฺทเทโส กโต ฯ วินเย จ เหตุอตฺโถ กรณฺตุโถ
 จ สมฺภวติ ฯ โย หิ โส ลิกฺขาปทฺปญฺจตฺติสมโย สารี-
 ปฺตฺตาทีหิปี ทฺวิญฺเญโย ฯ เตน สมเยน เหตุญฺเตน กรณฺญฺเตน
 จ ลิกฺขาปทานิ ปญฺญาปยนฺโต ลิกฺขาปทฺปญฺจตฺติเหตุ จ
 อเวกฺขมาโน (๔) ภควา ตตฺถ ตตฺถ วิหาสิ ฯ ตสฺมา ตทตฺถโชต-
 นตฺถํ ตตฺถ กรณฺวจนฺนินฺทเทโส (๕) กโต ฯ อิทฺ ปน อณฺเณสุมี
 จ เอวฺชาติเก อจฺจนฺตสฺโยคตฺโถ สมฺภวติ ฯ ยํ หิ สมยํ
 ภควา อิมํ อณฺเณ วา สุตฺตฺนตฺ เตเสสิ อจฺจนฺตเมว ตํ
 สมยํ กรณฺววิหาเรณ วิหาสิ ฯ ตสฺมา ตทตฺถโชตฺนตฺถํ อิท
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร จาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๒๐๕/๑๗๖ ฯ
 # ๓. วิ. มหาวิ. ๑/๑/๑ ฯ ๔. ม. อเปกฺขมาโน ฯ
 # ๕. ม. กรณฺวจนฺน นินฺทเทโส ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคฺควณฺณา หน้า ๕๒

อุปโยควจนินิทฺเทโส กโตติ ฯ เตน ตํ วุจฺจติ
 ตํ ตํ อตุลฺมเวกฺขิตฺวา(๑) ภูมฺเมน กรณฺน จ
 อญฺญตฺถ สมฺโย วุตฺโต อุปโยเคน โส อิธาคิ ฯ
 โปราณา ปน วณฺณยฺนฺติ ตสฺมี สมฺยติ वा เตน
 สมฺยนาติ वा ตํ(๒) สมฺยฺนฺติ वा อภิตาปมตฺตเกโท เอส สพฺพตฺถ
 ภูมฺมเมวตฺโตติ ฯ ตสฺมา เอกํ สมฺยฺนฺติ วุตฺเตปี เอกสฺมี สมฺยติ
 อตุโล เวทิตฺพุโป ฯ
 ภควาติ ฺกรฺ ๑ ฺกรฺ หิ โลกฺเก ภควาติ วทฺนฺติ ฯ อัย
 จ สพฺพคฺคณฺวิสิฏฺฐตฺตาย สพฺพสตฺตानํ ฺกรฺ ตสฺมา ภควาติ
 เวทิตฺพุโป ฯ โปราณฺหิปี วุตฺตํ
 ภควาติ วจฺนํ เสฏฺฐํ ภูมฺมตฺตมํ
 ฺกรฺการวยฺตฺโต โส ภควา เตน วุจฺจตีติ ฯ
 อปิจ
 ภากฺยวา ภคฺควา ยฺตฺโต ภเกหิ จ วิภตฺตวา
 ภตฺตวา วนฺตคฺมโน ภเวสุ ภควา ตโตติ ฯ
 อิมิสฺสา คาถาย วเสนฺสฺส ปทฺสฺส วิตุถารโต อตุโล
 เวทิตฺพุโป ฯ โส หิ วิสุทฺธิมคฺเค พุทฺธานุสฺสตีนิทฺเทเส วุตฺโตเยว ฯ
 เอตฺตาวตา เจตฺถ เอวฺมเม สฺตฺนฺติ วจฺเนน ยถาสฺตํ
 ฐมฺมํ เทเสนฺโต ภควโต ฐมฺมกายํ ปจฺจกฺขํ กโรติ ฯ เตน
 นยิทํ อติกฺกนฺตสฺตฺถกํ ปาวจฺนํ อัย โว สตฺถาติ สตฺถ อทฺสฺสเนน
 # ๑. ม. อตุลฺมเปกฺขิตฺวา ๑ ๒. ม. เอกํ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๕๓

อุกุกณฺจิตฺติ ชนฺธิ สมฺมสุสาเสติ ฯ

เอกํ สมยํ ภควาติ วจเนน ตสฺมี สมเย ภควโต

อวิชฺขมานภาวํ ทสฺเสนฺโต รูปกายปรินิพฺพานํ สาเชติ ฯ (๑) เตน
เอวํวิชฺส นาม อริยธมฺมสฺส เทเสตา (๒) ทสฺพลธโร วชิรสงฺฆมาต-
สฺมานกาโย โสปี ภควา ปรินิพฺพุโต เกณฺณฺเณน ชีวิตฺเต อาสา
ชเนตฺตพฺพาติ ชีวิตมฺมตฺตํ ชนฺธิ สํเวเชติ สทฺธมฺเม จสฺส อุตฺตํ
ชเนติ ฯ เอวฺนฺติ จ ภณฺนฺโต เทสนาสมฺปตฺตี นินฺทิตฺติ ฯ เม
สฺตฺตฺนฺติ สวากสมฺปตฺตี ฯ เอกํ สมยฺนฺติ กาลสมฺปตฺตี ฯ ภควาติ
เทสกสมฺปตฺตี ฯ

อนฺตรา จ ราชกหํ อนฺตรา จ นาลนฺทฺนฺติ อนฺตรา-
สทฺโท การณฺขณจิตฺตเวมฺชฺฌวิวราทีสุ วตฺตติ ฯ (๓) ตทฺนฺตรํ โโก
ชานนฺยฺย อณฺณตฺร ตถากตฺตาติ (๔) จ ชนา สงฺกมฺม มนฺเตนฺติ
มณฺจ ตณฺจ กิมนฺตรนฺติอาทีสุ (๕) ที การณฺ อนฺตราสทฺโท ฯ
อทุทส มํ ภนฺเต อณฺณตฺรา อิตฺถิ วิชฺชนฺตฺริกาย ภาชนํ
โรวนฺตีติอาทีสุ ขณฺณ ฯ ยสฺสนฺตรโต น สนฺติ โกปฺตาติอาทีสุ (๖)
จิตฺเต ฯ อนฺตรา โวसानมาปาทีติ อาทีสุ เวมฺชฺฌนฺ ฯ อปีจายํ
[๗] ตโปทา ทฺวินฺนํ มหฺนฺรียานํ อนฺตฺริกายอาคจฺฉตีติอาทีสุ (๘)
วิวเร ฯ สุวายมิธ วิวเร วตฺตติ ฯ ตสฺมา ราชกหฺสฺส จ

- # ๑. ม. สาเชติ ฯ ย. สาเรติ ฯ ๒. ม. เทสโก ฯ ๓. ม. ทิสฺสติ ฯ
- # ๔. อจฺ. นกฺก. ๒๒/๓๑๕/๓๙๑ ฯ ๕. ส. ส. ๑๕/๓๘๑/๒๙๖ ฯ
- # ๖. วิ. จุล. ๗/๓๔๗/๑๖๓ ฯ ๗. ม. เอตฺถนฺตเร ภิกฺขเวติ ทิสฺสติ ฯ
- # ๘. ม. อนฺตฺริกาย อาคจฺฉตีติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษัตริย์คุณณา หน้า ๕๔

นาลนุทาย จ วิวเรติ เอวเมตตโต ทฎุฑุโพ ๑ (๑) อนนตรา-
สทเทน ปน ยุตตตดา อุปโยควจัน กติ ๑ อิติเสสุ จ จานเส
อกุขรจินตกา (๒) อนนตรา คามณจ นทิจจ ยาศิตติ เอวิ เอกเมว
อนนตราสททำ ปยุชชุนติ ๑ โส ทุตติยปะเทปี (๓) โยเชตพุโพ โหติ ๑
อโยชียมานะ อุปโยควจัน น ปาปุณาติ ๑ อิธ ปน โยเชตวา
เอว วุตโตติ ๑

อทุชานมคคปฏิปนโน โหติติ อทุชานสงขาคิ มคคิ
ปฏิปนโน โหติ ๑ ทิมมคคนุติ อตโต ๑ อทุชานกมนสมยส
หิ วิภงเก อทุชโยชน คมิสสามิติ กุชิตตพพุนติ อาทิวจันโต
อทุชโยชนปี อทุชานมคโค โหติ ๑ ราชคหโต ปน นาลนุทา
โยชนเมว ๑

มหตา ภิกขุสงฆเมน สทุชินติ มหตาคิ คุณมหตเตนปี
มหตา สงขยามมหตเตนปี [๔] โส หิ ภิกขุสงฆโฆ กุณหิปี มหา
อโหสิ อปปัจจันตาคิคุณสมนุณาคตตดา สงขายปี มหา ปญจส-
ตสขยตดา ๑ (๕) ภิกขุณิ สงฆโฆ ภิกขุสงฆโฆ เตน ภิกขุสงฆเมน ๑
ทิฏฐิสีลสามณยสงฆาตสงฆาเตน สมณคณนาติ อตโต ๑ สทุชินติ
เอกโต ๑

ปญจมตเตหิ ภิกขุสเทหิติ ปญจ มตตา เอเตสนติ
๑. ม. เวทิตพุโพ ๑ ๒. ย. อกุขรจิตตกา ๑ ๓. ม. ทุตติยปะเทนปี ๑
๔. ม. เอตถนุเตร มหตาคิ ทิสฺสติ ๑ ๕. ม.....สงขยตดา ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณฺณนา หน้า ๕๕

ปญฺจมตฺตา ฯ (๑) มตฺตาติ ปมาณํ วุจฺจติ ฯ ตสฺมา ยถา โภชน
มตฺตตฺถญฺติ วุตฺเต โภชน มตฺตํ ชานาติ ปมาณํ ชานาตีติ
อตุโถ โหติ เอวมิธาปิ เตสํ ภิกฺขุสฺตานํ ปญฺจมตฺตา ปญฺจ-
ปมาณนฺติ เอวมตฺโต ทฺวสุทฺโธ ฯ ภิกฺขุณํ สฺตานิ ภิกฺขุสฺตานิ ฯ
เตหิ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสฺเตหิ ฯ

สุปฺปิโยปิ โข ปริพฺพาชโกติ สุปฺปิโยติ ตสฺส นามํ ฯ
ปิกาโร มคฺคปฏฺธิปฺนฺนสฺภาคตฺยา ปุคฺคตสฺมปิณฺฑนตฺโต ฯ โขกาโร
ปทสฺนุริโกโร พุยฺยชนฺสีติญฺจตฺวาเสน วุตฺโต ฯ ปริพฺพาชโกติ
สยฺชยสฺส อนฺเตวาสี ฉนฺนปริพฺพาชโก ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ
ยथा ภควา ตํ อทฺธานมคฺคํ ปฏฺธิปฺนฺโน ตथा สุปฺปิโยปิ
ปริพฺพาชโก มคฺคปฏฺธิปฺนฺโน (๒) อโหสีติ ฯ อตีตกาลตฺโต หิ เอตฺถ
โหติสทฺโท ฯ

สทฺธี อนฺเตวาสีนา พุรฺหมทตฺเตน มาณเวนาติ เอตฺถ
อนฺเต วสตีติ อนฺเตวาสี ฯ สมิปฺจาโร สนฺตีกาวจโร สีสุโสติ
อตุโถ ฯ พุรฺหมทตฺโตติ ตสฺส นามํ ฯ มาณโวติ สตฺโตปิ โจโรปิ
ตฺรฺโณปิ วุจฺจติ ฯ

โจทิตา เทวทูเตหิ เย ปมฺชชฺนฺติ มาณวา
เต ทีฆมฺรตฺตํ โสจฺนฺติ หีนกาญฺปคา นราติ-
อาทีสุ หิ สตฺโต มาณโวติ วุตฺโต ฯ มาณเวหิปี สฺมาจฺจฺนฺติ

๑. ม. ปญฺจมตฺตานิ ฯ ๒. ม. ปฏฺธิปฺนฺโน ฯ ๓. ม. อ. ๑๔/๕๒๕/๓๔๖ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณชวคฤคณา หน้า ๕๖

กตกมุเมหิ อกตกมุเมหิปีติอาทิสฺ โจโร มาณโวติ (๑) วุตฺโต ๑ (๑)
อมุพฺภุโจ มาณโว มณฺทโทพฺย (๒) มาณโวติอาทิสฺ ตรุโณ มาณโวติ
วุตฺโต ๑ อิธาปี อยเมวตฺโต ๑ อิหิ (๓) วุตฺติ โหติ พุรหุมทตฺเตน
นาม ตฺรณนฺเตวาทินา สทฺธินฺติ ๑

ตฺตฺราติ ตสฺมี อทฺธานมกฺเค เตสุ วา ทฺวีสุ ชเนสุ ๑ สฺทฺหนฺติ
นิปาตมตฺตํ ๑ อนนฺกปริยาเยนาติ ปริยาเยสทฺโท ตาว วารเทสนา-
การณฺเส วตฺตติ ๑ กสฺส นฺ โข อานนฺท อชฺช ปริยาโย
ภิกฺขุณฺนิโย โอวทิตฺตฺนฺติอาทิสฺ (๔) วาเร ปริยาเยสทฺโท วตฺตติ ๑
มธฺุปีณฺฑิกปริยาโยเตว นํ ชาเรหิติอาทิสฺ (๕) เทสนายํ ๑ อิมินาปี
โย เต ราชญฺณ ปริยาเยน เอว โหตฺตติอาทิสฺ (๖) การณฺ ๑
สฺวายมิธาปี การณฺ วตฺตติ ตสฺมา อยเมตฺถ อตฺโต อนนฺกวิเชน
การณฺนาติ ๑ พหฺุหิ การณฺเหติ วุตฺติ โหติ ๑

พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสตีติ อวณฺณวิริทสฺส อปริมาณ-
วณฺณสมนฺนาคตฺตฺสาปี พุทฺธสฺส ภควโต ยํ โลก ชาติวฺชฺเตสุ
กตฺตพฺพิ อภิวาทนาทิ สามิจิกมฺมํ สามคฺคิโรสตี วุจฺจติ ตํ
สมณฺสฺส โคตมสฺส นตฺถิ ตสฺมา อรฺสฺรูป สมนฺโณ โคตโม
นิพฺุโกโก อภิริยาทาโท อฺุจฺเจทวาโท เชคฺคฺฉิ เวนยิโก ตปฺสฺสี
อปคพฺุโก นตฺถิ สมณฺสฺส โคตมสฺส อุตฺตริมนฺุสฺสธมฺโม อลฺมริย-

๑. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ๑ ๒. ม. ย. องฺคโก ๑ ๓. ม. อิทญฺหิ ๑

๔. ม. อ. ๑๔/๓๖๒/๔๘๖ ๑ ๕. ม. ม. ๑๒/๒๕๐/๒๓๐ ๑

๖. ที. มหา. ๑๐/๓๐๒/๓๕๕ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๕๗

ฌาณทสฺสนวิเสโส ตกฺกปริยาหตํ สมโณ โคตโม ฌมมํ เทเสติ
วิมฺสานุจริตํ สยํปฏิภาณํ สมโณ โคตโม น สพฺพญญฺ น
โลกวิทู น อนุตฺตโร น อคฺคปฺคฺคโลติ เอวํ ตํ ตํ อการณเมว
การณนฺติ วตฺวา ตถา ตถา อวณฺณํ โทสํ นินฺทํ ภาสติ ฯ

ยถา จ พุทฺธสฺส เอวํ ฌมฺมสฺสาปี ตํ ตํ อการณเมว
การณโต วตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส ฌมฺโม ทฺรูกฺขาโต
ทฺรฺุปฺปฏิเวทิตो อนิยฺยานิโก อนุปสมตํวตฺตนิโกติ ตถา ตถา
อวณฺณํ ภาสติ ฯ

ยถา จ ฌมฺมสฺส ฯ เอวํ สงฺฆสฺสาปี ยํ วา ตํ วา
อการณเมว การณโต วตฺวา มิจฺฉาปฺปฏิปฺนฺโน สมณสฺส โคตมสฺส
สวากสงฺโฆ กุณฺฑิลปฺปฏิปฺนฺโน ปจฺจนิกปฺปฏิปฺทํ อนนฺุโลมปฺปฏิปฺทํ
อธฺมมานุธฺมมปฺปฏิปฺทํ (๑) ปฺปฏิปฺนฺโนติ ตถา ตถา อวณฺณํ ภาสติ ฯ

อนฺุเตวาสี ปนฺสฺส อมฺหากํ อจาริโย อปฺรามสิตพฺพิ
ปฺรามสติ อนกฺกมิตพฺพิ อกฺกมติ สุวายํ อคฺคิ คิลนฺุโต วิย
หตฺถเณน อสิธาริ ปฺรามสนฺุโต วิย มฺมุจฺจินา สิเนรุํ ปทาเลตฺตกาโม
วิย กกฺจทนฺุตปฺนฺุติยฺ (๒) กิพฺพานโน วิย ปฺปฏินฺุณมทํ จณฺุทหตฺถิ
หตฺถเณน กณฺุหนฺุโต วิย จ วณฺุณารหฺสฺเสว รตฺนตฺตยสฺส อวณฺุณํ
ภาสฺมานโน อนนฺุพฺยสนฺุํ ปาปฺณิสฺสติ อจาริเย โข ปนฺุ กุณฺุํ วา
อคฺคิ วา กณฺุณฺุกํ วา กณฺุหสฺปปี วา อกฺกมฺนฺุเต สฺสูถิ วา
๑. ม. อธฺมมาโลมปฺปฏิปฺทํ ฯ ๒. ม. กกฺจทนฺุตปฺนฺุติยฺ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนฺธวคฺควณฺณา หน้า ๕๘

อภิรุหนฺเต หลาหลํ วา วิสํ ขาทฺนฺเต ขาโรทกํ(๑) วา ปกฺขลนฺเต
นรคปฺปาดํ วา ปปตฺนฺเต น อนฺเตวาสิเนา ตํ สพฺพิ์ อนฺกา-
ตพฺพิ์ โหติ กมฺมสฺสกา หิ สตุตา อตุตฺโน กมฺมานุรูปเมว
คตฺตี กจฺจนฺติ เนว ปิตา ปุตฺตสฺส กมฺเมน กจฺจนฺติ น ปุตฺโต
ปิตู กมฺเมน น มาตา ปุตฺตสฺส น ปุตฺโต มาตุยา น ภاتا
ภคินียา น ภคินี ภาคู น อจฺริโย อนฺเตวาสิโน น อนฺเตวาสิ
อจฺริยสฺส กมฺเมน กจฺจนฺติ มยฺหฺลจฺจ อจฺริโย ติณฺณํ รตนานํ
อวณฺณํ ภาสตี มหาสาวชฺโช โข ปน อริยฺอุปวาโทติ เอว
โยนิโส อุมฺมุชฺชิตฺวา อจฺริยวาทำ มทฺทมาโน สมฺมา การณเมว
การณโต อปฺทิสฺนโต อนฺกปริยาเยน ติณฺณํ รตนานํ วณฺณํ
ภาสตีคฺคมารทฺโธ ยถา ตํ ปณฺฑิตฺตชาติโก กุลปุตฺโต ฯ เตน วุตฺตํ
สุปฺปิยสฺส ปน ปริพฺพาชกสฺส อนฺเตวาสิ พุรหฺมทฺตโต มาณโว
อนฺกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสตี ชมฺมสฺส วณฺณํ ภาสตี
สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสตีติ ฯ

ตตฺถ วณฺณนฺติ วณฺณสทฺโท สณฺจานชาติรูปายตน-
การณปฺมาณกฺุณปสฺสาสฺส ทิสฺสตี ฯ ตตฺถ มหนฺตํ สปฺปราช-
วณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวาตืออาทิสฺส(๒) สณฺจานํ วุจฺจตี ฯ พุราหฺมโณว
เสฏฺฐโจ วณฺโณ หิโน อญฺโณ วณฺโณตืออาทิสฺส(๓) ชาติ ฯ ปรมาย
วณฺณโปกฺขรตฺตาย สมนฺนาคตฺตาตืออาทิสฺส(๔) รูปายตนํ ฯ

๑. ยฺ. นขเกทกํ ฯ ๒. สฺ. ส. ๑ก/๔๓๒/๑๕๕ ฯ
๓. ม. ม. ๑๓/๔๖๔/๔๒๕ ฯ ๔. วิ. มหา. ๕/๑๒๘/๑๖๘ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุชฺชนวคฺคกถา หน้า ๕๕

อภิรุหนเต หลาหลั วา วิสั ขาทนฺเต ขาโรทกั(๑) วา ปกฺขลนฺเต
 นรคปฺปาดั วา ปปตฺนฺเต น อนฺเตวาสิเนา ตั สพฺพิ์ อนุกา-
 ตพฺพิ์ โหติ กมฺมสฺสกา หิ สตุตา อตุตโน กมฺมานุรูปเมว
 คตี คจฺจนฺติ เนว ปิตา ปุตฺตสฺส กมฺเมน คจฺจนฺติ น ปุตฺโต
 ปิตู กมฺเมน น มาตา ปุตฺตสฺส น ปุตฺโต มาตุยา น ภاتا
 ภคินียา น ภคินี ภาคู น อจฺริโย อนฺเตวาสิโน น อนฺเตวาสิ
 อจฺริยสฺส กมฺเมน คจฺจนฺติ มยฺหฺลจฺ อจฺริโย ตินฺณํ รตนานั
 อวณฺณํ ภาสตี มหาสาวชฺโช โข ปน อริยฺอุปวาโทติ เอวั
 โยนิโส อุมฺมุชฺชิตฺวา อจฺริยวาทำ มทฺทมาโน สมนฺมา การณเมว
 การณโต อปฺทิสฺสโน อนนฺกปริยาเยน ตินฺณํ รตนานั วณฺณํ
 ภาสตีคฺคมารทฺโธ ยถา ตั ปณฺฑิตชาติโก กุลปุตฺโต ฯ เตน วุตฺตํ
 สุปฺปิยสฺส ปน ปริพฺพาชกสฺส อนฺเตวาสิ พุรหฺมทฺตโต มาณโว
 อนนฺกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสตี ชมฺมสฺส วณฺณํ ภาสตี
 สจฺจสฺส วณฺณํ ภาสตีติ ฯ

ตตฺถ วณฺณนฺติ วณฺณสทฺโท สณฺจฺจานชาติรูปายตน-
 การณปฺมาณคุณปัสฺสาสุ ทิสฺสตี ฯ ตตฺถ มหนฺตํ สปฺปราช-
 วณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวาติอาทิสฺสุ(๒) สณฺจฺจานั วุจฺจตี ฯ พุราหฺมโณว
 เสฏฺฐโจ วณฺโณ หิโน อญฺโณ วณฺโณติอาทิสฺสุ(๓) ชาติ ฯ ปรมาย
 วณฺณโปกฺขรตฺตาย สมนฺนาคตาติอาทิสฺสุ(๔) รูปายตนั ฯ

๑. ย. นขเภทกั ฯ ๒. ตั. ส. ๑ก/๔๓๒/๑๕๕ ฯ
 # ๓. ม. ม. ๑๓/๔๖๔/๔๒๕ ฯ ๔. วิ. มหา. ๕/๑๒๘/๑๖๘ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๖๐

น หรามิ น ภณชามิ อารา สิงฆามิ วาริขั ๑

อถ เกน นุ วณฺเณน คนฺธตฺเถโนติ วุจฺจตีติ-(๑)

อาทิสฺส การณั ๑ ตโย ปตฺตตฺสฺส วณฺณาติอาทิสฺส(๒) ปมาณั ๑ กทา
 สลฺยญฺพฺหา ปน เต คหปติ อิม สมณฺสฺส โคตมฺสฺส วณฺณาติ-
 อาทิสฺส(๓) คฺุโณ ๑ วณฺณารหฺสฺส วณฺณั ภาสตีติอาทิสฺส(๔) ปัสฺสา ๑
 อิธ คฺุโณปิ ปัสฺสาปิ ๑ อัยฺ กิร ตั ตั ภูตเมว การณั
 อปฺทิสฺสนุโต อนนฺกปริยาเยน รตนตฺตยฺสฺส คฺุณฺฺปสฺสฺสฺสํ ปัสฺสั
 อภาสิ ๑ ตตฺถ อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธติอาทินา
 นเยน เย ภิกฺขเว พุทฺเธ ปสฺนฺนา อคฺเค เต ปสฺนฺนาติอาทินา(๕)
 เอกปฺคฺคฺโล ภิกฺขเว โลเก อฺุปฺชฺมาโน อฺุปฺชฺชติ [๖] อสโม
 อสมสโมติอาทินา จ นเยน พุทฺธสฺส วณฺโณ เวทิตฺพุโ ๑
 สุวากฺขาโต ภควตา ธมฺโมติ จ อาลยสมฺคฺขมาโต วฏฺฏฺญฺปจฺเจโทติ(๗)
 จ เย ภิกฺขเว อริเย อฏฺฏจฺจกิกเก มคฺเค ปสฺนฺนา อคฺเค เต
 ปสฺนฺนาติ(๗) จ เอวมาทึหิ นเยหิ ธมฺมสฺส วณฺโณ เวทิตฺพุโ ๑
 สฺุปฺปฏิปฺนฺโน ภควโต สาวกฺสงฺโฆติ จ เย ภิกฺขเว สงฺฆे
 ปสฺนฺนา อคฺเค เต ปสฺนฺนาติ(๘) จ เอวมาทึหิ ปน นเยหิ
 สงฺฆสฺส วณฺโณ เวทิตฺพุโ ๑ ปโหนฺเตน ปน ธมฺมกถิเกน
 ปญฺจนิกายเ นวํกั สฺตฺถุสฺสํ จตุราสีติธมฺมกฺขนฺธสฺสฺสํ
 # ๑. สั. ส. ๑๕/๗๕๗/๓๐๑ ๑ ๒. วิ. มหาวิ. ๒/๑๑๕/๑๐๓ ๑
 # ๓. ม. ม. ๑๓/๘๓/๗๘ ๑ ๔. อญ. ทุก. ๒๐/๓๗๕/๑๑๑ ๑
 # ๕. อญ. จตุกฺก ๒๑/๓๔/๔๔ ๑ ๖. ม. เอกถนฺตเร ๑ เปฯ อิติ
 # ทิสฺสตี ๑ ๗. อญ. เอก. ๒๐/๑๔๓/๒๕ ๑ ๘. อญ. จตุกฺก ๒๑/๓๔/๔๔ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกขนฺธวคฺควณฺณา หน้า ๖๑

โศคาหิตฺวา พุทฺธาทีนํ วนฺโณ ปกาเสตฺพุโป ฯ อิมสฺมี หิ
จําเน พุทฺธาทีนํ คุณฺเ ปกาเสนฺโต อตฺตฺเถน ปกฺขนฺโต (๑)
ธมฺมกถิกโถติ น สกฺกา วคฺคฺ ฯ อีทิสฺเสสุ หิ จําเนสุ ธมฺม-
กถิกสฺส ธาโม เวทิตฺพุโป ฯ พุรฺหมทฺตฺโต ปน มาณโว
อนุสฺสวาทิมตฺตสํวทฺธิเตน (๒) อตฺตโน ธาเมน รตนตฺตยสฺส วนฺณํ
ภาสตี ฯ

อิตฺติห เต อุโก อจฺริยนฺเตวาสีติ เอวํ เต เทว
อจฺริยนฺเตวาสิกา ฯ อณฺณมณฺณสฺสชาติ อณฺโณ อณฺณสฺส ฯ

อุชฺฐวิปจฺจนิกฺวาทาติ อีสกํปี อปริหริตฺวา อุชฺฐเมว วิวิธ-
ปจฺจนิกฺวาทา ฯ อนเณวารี วิรุทฺฐวาทาเอว หุคฺควาติ อตฺโต ฯ
อจฺริเยน หิ รตนตฺตยสฺส อวณฺเณ ภาสิตฺเ อนฺเตวาสี วนฺณํ
ภาสตี ฯ ปฺน อิตโร อวณฺณํ อิตโร วนฺณนฺติ ฯ เอวํ อจฺริโย
สาลผลเก วิสฺรูกฺขอาณิ อากฺโกฏฺยมาโน (๓) วีย ปฺนปฺปฺนํ รตนตฺตยสฺส
อวณฺณํ ภาสตี ฯ อนฺเตวาสี ปน สุวณฺณรชตฺมณฺนิมยาย อาณิยา
ตํ อาณิ ปฏฺิพาหยาโน วีย ปฺนปฺปฺนํ รตนตฺตยสฺส วนฺณํ
ภาสตี ฯ เตน วคฺคํ อุชฺฐวิปจฺจนิกฺวาทาติ ฯ

ภควนฺตํ ปิฏฺุจฺโติ ปิฏฺุจฺโติ อนฺุพฺนฺธา โหนฺติ
ภิกฺขุสงฺฆมฺจจติ ภควนฺตมฺจ ภิกฺขุสงฺฆมฺจ ปจฺจโต ปจฺจโต
ทสฺสนํ อวิขหนฺตา อิริยาปถานฺุพฺนฺธเนน อนฺุพฺนฺธา โหนฺติ ฯ
๑. ม. ปกฺขนฺโต ฯ ๒. ม....สมฺพนฺธิเตน ฯ ๓. ม. อากฺโกฏฺยมาโน ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๖๒

สี่สานุโลกิโน หุตฺวา อนุคฺคตา โหนตฺตีติ อตุโถ ฯ

กสฺมา ปน ภควา ตํ อทฺธานํ ปฏิปนฺโน กสฺมา

จ สุปฺปิโย อนุพฺนุโธ กสฺมา จ โส รตนตฺตยสฺส อวณฺณํ
ภาสตฺตีติ ฯ ภควา ตาว ตสฺมี กาลเ ราชคหปฺริวตฺตเกสุ อฏฺฐารสฺส
มหาวิหารสฺส อณฺุณตฺรสฺมี วสิตฺวา ปาโตว สรฺรปฏฺิษคฺคณํ กตฺวา
ภิกฺขุจาจรเวลายํ ภิกฺขุสงฺฆปฺริวฺโต ราชคเห ปิณฺฑทาย จรติ ฯ
โส ตํทิวสํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส สฺลภปิณฺฑทปาตํ กตฺวา ปจฺจมาภตฺตํ
ปิณฺฑทปาตปฏฺิภกฺกนฺโต ภิกฺขุสงฺฆํ ปตฺตจิวฺริ คาทาเปตฺวา
นาลนฺทํ คมิสฺสามิติ ราชคหโต นิภฺขมิตฺวา ตํ อทฺธานํ
ปฏิปนฺโน ฯ

สุปฺปิโยปิ ตสฺมี กาลเ ราชคหปฺริวตฺตเก อณฺุณตฺรสฺมี
ปฺริพฺพาชการาเม วสิตฺวา ปฺริพฺพาชกปฺริวฺโต ราชคเห ภิกฺขุขา
จรติ ฯ โสปี ตํทิวสํ ปฺริพฺพาชกปฺริสา ย สฺลภภิกฺขํ กตฺวา
ภุคฺตปาตราโส ปฺริพฺพาชเก ปฺริพฺพาชกปฺริภฺขาริ คาทาเปตฺวา
นาลนฺทํ คมิสฺสามิ อิจฺเจว(๑)ภควโต ตํ มคฺคํ ปฏิปนฺนภาวํ
อชานนฺโตว อนุพฺนุโธ ฯ สเจ ปน ชาเนยฺย นานุพฺนุเรยฺย ฯ
โส อชานิตฺวา ว คจฺจนฺโต คิวํ อุกฺขิปิตฺวา โอโลกยมาโน
ภควนฺตํ อทฺทส พุทฺธสิริยา โสภมานํ รตฺตกมฺพลปฺริภฺขิตฺตมิว
ชงฺกมกนคฺคิริสฺสิขริ ฯ

๑. ม. คมิสฺสามิจฺเจว ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐวคฺคกถา หน้า ๖๓

ตสฺมี กิร สมเย ทสพลสฺส สรีโรโต นิกฺขมิตฺวา ฉพฺพณฺณ-
รํสีโย(๑) สมฺนฺตา อสฺตีหตุถฺยปฺปมาเณ ปเทเส อาชาวนฺติ วิชานฺติฯ
รตฺนาเวพรตฺนทามรตฺนจฺจนฺตวิปฺปกิณฺฑํ วยิ ปสฺสริตรตฺนจิตฺต-
กถฺจนปฏฺมิมิ รัตตสฺวณฺณรสนิสฺสิจฺจมานมิ อกุทาสตฺนิปาต-
สฺมากุทมิ ๒) นินฺนฺตฺรวิปฺปกิณฺฑกณฺนิการปฺปมมิ วยิเวคฺคฺกจิตฺต-
จฺนปฺปิฏฺจจฺจนฺตมิ อินฺทฺรวิชฺชุตตาราคณฺปภาวิสรวิปฺฟูริต-
วิจฺจริตมิ ๓) จ ตํ วนฺนฺตฺริ โหติ ฯ

อสฺตีชานฺนุพฺยณฺชนานุรณฺชิตฺตจฺ ปน ภควโต สรีโร วิกสิต-
กมฺลปฺปลมมิ สโร สพฺพปาลิสฺสุลลมิ ปรํจฺจตฺตํ ตารามโรจิ-
วิกสิตมิ คคนตลํ ๔) สิริยา อวสฺนตฺมิ พฺยามปฺปภาปรํกฺเขป-
วิลาสินี จสฺส ทฺวตฺตีสฺวารลกฺษณฺมาลา คณฺเถตฺวา ๕) จปิตฺทวตฺตีส-
จฺนทมาลา ๖) ทฺวตฺตีสฺสุริยมาลา ๗) ปฏฺิปาฏฺิยา จปิตฺทวตฺตีส-
จกฺกวตฺติตฺตสฺสทฺวราชทฺวตฺตีสฺมหาพฺรหฺมานํ สโร สิริยา
อภิกฺวานฺตีมิ ฯ

ตถฺจ ปน ภควนฺตํ ปรึวารตฺวา จิตฺตา ภิกฺขุ สพฺเพว
อปฺปิจฺจนา สนฺตฺตฺจฺจา ปวิวิตฺตา อสฺสฏฺจฺจา โจทฺกา ปาปครฺหิโน
วตฺตาโร วจนฺกขฺมา สีสฺสมฺปนฺนา สฺมาธิปฺยณฺวิมุตฺติวิมุตฺติ-
ณฺณทสฺสนสมฺปนฺนา ฯ เตสํ มชฺเฌ ภควา รัตตกมฺพลปาการ-
ปรํกฺจิตฺโต วยิ กถฺจนถมฺโก รัตตปทฺมสณฺฑมชฺชคตา วยิ
๑. ม. ฉพฺพณฺณรํสีโย ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒. ม. อกุทาสตฺนิปาต...ฯ
๓. ม....วิปฺฟูริตฺตวิจฺจริตมิ ฯ ๔. ม. คคน.....ฯ
๕. ม. คณฺเถตฺวา ฯ ๖. ม. อภิกฺวานฺตี อิว ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๖๔

สุวณฺณนาวา ปวาพเวทิกาปริกฺขิตโต วย อคฺคิกฺขนุโธ ตารา-
 คณปริวาริโต วย ปุณฺณจฺนุโท มิคปฺกฺขินฺปิ จกฺขุณี ปิณฺยติ
 ปเคว เทวมนุสฺसानํ ฯ ตสฺมี โข ปน ทิวเส เยภฺยเยน
 อสีติมหาเถรา เมฆวณฺณํ ปัสฺสูกํ เอกํสํ กริตฺวา กตฺตรทณฺท์
 อาทาย สุวมมวุมิตา(๑) วย คนฺธหฺตฺถิโน วิคตโทสา วนฺตโทสา
 ภินฺนภิเลสา วิชฺฐิตชฺฎา ฉินฺนพนฺธนา ภควนฺตํ ปริวารียฺสุ ฯ
 โส สยํ วิตฺราโค วิตฺราเถหิ สยํ วิตฺโทโส วิตฺโทเสหิ สยํ
 วิตฺโมโท วิตฺโมเหหิ สยํ วิตฺตโยห วิตฺตเยหิ สยํ นิกฺกภิเลโส
 นิกฺกภิเลเสหิ สยํ พุทฺโธ อนุพุทฺเธหิ ปริวาริโต มิคปริวาริโต(๒)
 วย เกสโร(๒) เกสฺรปริวาริตา วย กณฺณิกา อฏฺฐนาคสทสฺส-
 ปริวาริโต วย ฉทฺทนฺโต นาคราชา นวฺติหฺสทสฺสปริวาริโต
 วย ฆตฺรภูโจ หฺสราชา เสนางคปริวาริโต วย จกฺกวตฺติราชา
 นรินฺโท(๓) เทวคณฺปริวาริโต วย สกฺโก เทวราชา พฺรหฺมคณ-
 ปริวาริโต วย หาริตฺมหาพฺรหฺมา อปริมิตกาลสฺสจิตฺปุณฺณผล-
 นิพฺพตฺตาย อจินฺเตยฺยาย อโนปฺมาย พุทฺธลีลา(๔) จนฺโท วย
 คคนตลํ ตํ มกฺคํ ปฏฺธิปฺนโน โหติ ฯ

อเถว [๕] ภควนฺตํ อโนปฺมาย พุทฺธลีลา(๖) คจฺจณฺตํ ภิกฺขุ จ
 โอกฺขิตฺตจกฺขุ สนฺตินฺทริเย สนฺตมานเส อุปรินฺเก จิตํ
 # ๑. สุวมมวุมิตา ฯ ยู. สุวมมิตา ฯ ๒. ม. ยู. ปตฺตปริวาริตํ วย
 # เกสโร ฯ ๓. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๔. ยู. พุทฺธลีพฺหาย ฯ ๕. ม. เอตฺ-
 # ถนฺตเร ภควนฺตฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๖. ม. พุทฺธลีพฺาย ฯ เอวมฺปริปี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษัตริย์คุณณา หน้า ๖๕

ปณฺณจฺนํ วิย ภควนฺตํเยว นมสฺสฺมาเน ทิสฺวาว ปริพฺพาชโก
อตุตฺตโน ปริสฺสํ อวโลเกสฺส ฯ สว โหติ กาชทณฺฑเทจ โอลมฺเพตฺวา
คหิโตลฺลคฺคฺวิคฺคฺคฺปิฏฺฐกตฺตทณฺฑโมรปฺปณฺณมตฺตกาปตฺตปฺปสิพฺพกฺกณฺฑกาทิ-
อเนกปริกฺขารภารภริตา(๑) อสุกฺสฺส หตฺถา โสภณฺนา อสุกฺสฺส
ปาทาติ เอวมาทินิรตฺตกวจนํมุขรา วิกิตฺตวาจา อทฺตสนฺนียา
อปาสาทิกา ฯ ตสฺส ตํ ทิสฺวา วิปฺปฺฐิสฺวาโร อุตฺปาที ฯ

อิทานิ เตน ภควโต วณฺโณ วตฺตพฺโพ ภเวยฺย ฯ
ยสฺมา ปเนสฺส ลากสฺสการหานิยา เจว ปกฺขหานิยา จ
นิจฺฉิปี ภควนฺตํ อสุยติ ฯ(๒) อณฺณตฺตติยานํ ทิ ยาว พุทฺธา
โลเก นุปฺปชฺชนฺติ ตาวเทว ลากสฺสกาโร นิพฺพตฺตติ ฯ พุทฺธฺป-
ปาทโต ปน ปฏฺจาย ปริหีนลากสฺสการา โหนฺติ สฺริยฺยคฺคฺมเน
ชฺชชฺชปนกา วิย นิสฺสฺริกตํ อปชฺชนฺติ ฯ อฺปตฺติสฺสโกลิตานณฺจ
สณฺชยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตกาเลเยว ปริพฺพาชกา มหาปริสา
อहेสฺสุ ฯ เตสฺส ปน ปกฺกนฺเตสฺส สวปี เตสฺส ปริสา ภินฺนา ฯ
อิติ อิมํ ทิวํ ทิวํ ทิวํ การณํ อโย ปริพฺพาชโก ยสฺมา นิจฺฉิปี
ภควนฺตํ อสุยติ ตสฺมา ตํ อสุยวิสุคฺคํ อุกฺคิรฺนโต
รตฺนตฺตยสฺส อวณฺณเมว ภาสฺสตีติ เวทิตพฺโพ ฯ

อถ โข ภควา อมฺพลภฺจิกายํ ราชาคเรจ เอกรตฺติวาสํ
อฺปคณฺธิ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเมนาติ ภควา ตาย พุทฺธลึลาย
๑. ม.....โปรปฺปณฺณ.....ฯ ๒. ม. อสุยติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ
๓. อฺปคณฺธิ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๖๖

คจฺจมาโน อนุปุพฺพเพน อมฺพลภูจิกาทวาริ ปาปุณฺตีวา สุริยิ
โอโลเกตฺวา อกาโลทานิ คนฺตุ อตฺถสมีปี (๑) คโต สุริโยติ
อมฺพลภูจิกายิ ราชาคารเก เอกฺรตฺติวาสิ อุปคณฺธิ ฯ

ตตฺถ อมฺพลภูจิกาทิ รมฺโโล อุยฺยานิ ฯ ตสฺส กิร
ทวารสมีเป ตฺรฺโณ อมฺพฺรฺกฺโข อตฺถิ ตํ อมฺพลภูจิกาทิ วทฺนฺติ
ตสฺส อวิทฺเฐ ภาตฺตา อุยฺยานิปี อมฺพลภูจิกาทฺเวว สงฺขยิ
คตฺติ ฯ ตํ ฉายฺทกสมฺปนฺนํ ปาการปริกฺขิตตํ สุปฺปโยชิตทวาริ (๒)
มณฺชฺสา วิย สุกฺคตฺติ ฯ ตตฺถ รมฺโโล กิพฺนตฺถิ ปฏฺธิภาณจิตฺต-
วิจิตฺติ อการิ อํกฺสุ ฯ ตํ ราชาคารกนฺติ วุจฺจติ ฯ

สุปฺปิโยปิ โขติ สุปฺปิโยปิ ตสฺมี จาเน สุริยิ โอโลเกตฺวา
อกาโลทานิ คนฺตุ พฺหุ ชุทฺทกมฺหฺลลกา ปริพฺพาชกา พฺหุ-
ปริสฺสโย จายิ มคฺโค โจรฺหิปี วาพฺยเกหิปี วาพฺมิเคหิปี
อัย โข ปน สมฺโณ โคตโม อุยฺยานิ ปวิฏฺโง ฯ สมณฺสฺส [๓]
โคตมฺสฺส วสนฺภูจฺจาเน เทวตา อารกฺขิ คณฺหนฺติ หนฺทาหิปี
อิเชว เอกฺรตฺติวาสิ อุปคณฺตฺวา เสวว คมฺิสฺสามิติ ตเทวฺยฺยานิ
ปาวิสิ ฯ ตโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภาวโต วตฺตํ ทสฺเสตฺวา อตฺตโน
อตฺตโน วสนฺภูจฺจัน สลฺลกฺเขสิ ฯ ปริพฺพาชโกปิ อุยฺยานสฺส
เอกปฺสฺเส ปริพฺพาชกปริกฺขารเ โอตาเรตฺวา วาสิ อุปคณฺธิ
สทฺธิ อตฺตโน ปริสาย ฯ ปาลิยิ อารุพฺพหฺวเสเนว ปน สทฺธิ
๑. ม. อฏฺฐสมีปี ฯ ๒. ม. สุโยชิตทวาริ ฯ

๓. ม. เอตฺถนฺตเร จาติ ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐวคฺควณฺณา หน้า ๖๗

อตุตโน อนุเตวาสิณา พุรหฺมทตฺเตน มาณเวนาติ วุตฺตํ ฯ

เอวํ วาสํ อุปฺภโต ปน โส ปริพฺพาชโก รตฺติภาเก
ทสพลํ โอลเกสิ ฯ ตสฺมี จ สมเย สมฺนฺตา วิปฺปกิณฺณตารา (๑)
วีย ปทีปา ชลนฺติ ฯ มชฺเฌ ภควา นิสินฺโน โหติ ฯ ภิกฺขุ-
สงฺโฆ จ ภควนฺตํ ปรีวาเรตฺวา ฯ ตตฺถเอกภิกฺขุสฺสาปปี หตฺถ-
กุกฺกัจจํ วา ปาทกุกฺกัจจํ วา อุกฺกาสิตสทฺโท วา จิปิตสทฺโท
วา นตฺติ ฯ สาทิ ปรีสา อตุตโน จ สิกฺขิตฺติกฺขตฺยา
สตุตฺริ จ การเวนาติ ทวีหิ การเณหิ นีวาเต ปทีปสิขา
วีย นิจฺจลา สมนฺนินฺนาว อโหสิ ฯ ปริพฺพาชโก ตํ วิภูตํ
ทิสฺวา อตุตโน ปรีสํ โอลเกสิ ฯ ตตฺถ เกจิ หตฺถํ จิปนฺติ
เกจิ ปาทํ เกจิ วิปฺปนฺติ เกจิ นิลฺลาลิตชีวหา ปคฺขมฺริตฺเทพา
ทนฺเต ขาทนฺตา กากจฺจมาณา ฆรฺมฺมรฺูปสฺสาสินฺโน (๒) สยนฺติ ฯ โส
รตนตฺตยสฺส วณฺเณ (๓) วตฺตพฺเพปิ อีสฺสาวเสน ปฺน อวณฺณเมว
วทติ ฯ (๔) พุรหฺมทตฺโต ปน วุตฺตนเยเนว วณฺณํ ฯ เตเน วุตฺตํ
ตฺตฺรปี สฺกํ สฺวปฺปิโย ปริพฺพาชโกติ ฯ สพฺพํ วตฺตพฺพํ ฯ ตตฺถ
ตฺตฺรปีติ ตสฺมีปี อมฺพลภฺภูจิกายํ อฺยฺยานนฺติ อตุโต ฯ

สมฺพหฺมูลานนฺติ พหฺกานํ ฯ ตตฺถ วินยปริยาเยน ตโย
ชนา สมฺพหฺมูลาติ วุจฺจนฺติ ฯ ตโต ปรี สงฺโฆ ฯ สุตฺตนตฺตปริยาเยน
๑. ม. วิปฺปกิณฺณตารา ฯ ๒. ม. ฆรฺมฺมรฺูปสฺสาสินฺโน ฯ ๓. ม. ฆรฺมฺมรฺูปสฺ-
สาสินฺโน ฯ ๔. ม. กุณวณฺเณ ฯ ๕. ม. อารภิ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณฺณนา หน้า ๖๗

ปน ตโย ตโยว ตโต ปฏฺจาย สมฺพหฺลตา ฯ อิธ สุตฺตฺนฺตฺปริยาเยน
สมฺพหฺลตาติ เวทิตฺตฺพพา ฯ

มณฺฑลมาเพติ (๑) กตฺถจิทฺเทว กณฺณิกา คเหตฺวา หิ สวภูฏก-
ณฺนฺเนน กตา กุฏฺฐาคารสาลาปี มณฺฑลมาโฬติ วุจฺจติ ฯ กตฺถจि
เอกํ กณฺณิกํ คเหตฺวา ฅมฺภปฺนฺตี ปรีกฺขิปปิตฺวา กตา อุปฏฺฐาน-
สาลาปี มณฺฑลมาโลติ วุจฺจติ ฯ อิธ ปน นิสิตฺนสาลา
มณฺฑลมาโฬติ เวทิตฺตฺพพา ฯ สนนฺนินฺนํ นนฺติ นิสชฺชนวเสน ฯ
สนฺนิปฺติตานนฺติ สโมชานวเสน ฯ อัยฺ สงฺขียชฺมโมติ สงฺขียาติ
วุจฺจติ กถา กถาชฺมโมติ อตฺโถ ฯ อุทฺปาทีติ อุปฺปนฺโน ฯ
กตโม ปน โสติ ฯ อจฺจริยํ อาวุโสติ เอวมาทิ ฯ ตตฺถ อนฺชสฺส
ปพฺพตาโรหณํ วิย นิจฺจํ น โหตีติ อจฺจริยํ ฯ อัยฺ ตาว
สทฺทนโย ฯ อัยฺ ปน อฏฺฐกถานโย ฯ อจฺจราโยคฺคณฺติ อจฺจริยํ ฯ
อจฺจริ ปหริตฺถุ ยุตฺตฺนฺติ อตฺโถ ฯ อฏฺฐปฺพพฺพิ ภูตฺนฺติ อพฺภูตํ ฯ
อุภยมฺเปตํ วิมฺหยสฺเสว (๒) อธิวจฺนํ ฯ

ยาวลฺลิจิทฺตฺติ ยาว จ อิทํ ฯ เตนฺ สฺสปฏฺฐิวิทิตฺตฺตาย
อฺปฺปเมยฺยตํ ทสฺเสติ ฯ เตนฺ ภควตา ชานตา ฯ เปฯ สฺสปฏฺฐ-
วิทิตฺตฺติ เอตฺถายํ สงฺเขปฺตฺโถ ฯ โย โส ภควา สมตฺตีส
ปารมิโย ปุเรตฺวา สพฺพกิลฺเสส ภินฺทิตฺวา อนฺตฺตฺริ สมฺมาสมฺโพธิ
๑. โปราณโปกฺกุฏฺเก มณฺฑลมาเพติ ลิจิตฺถุ ฯ มรฺมมโปกฺกุฏฺเก ตเถว ฯ
๒. ยฺ. วิมฺหยาสฺเสว ฯ ๑. ภณฺชิตฺวา ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคฺคณณนา หน้า ๖๘

อภิสมพุทฺโธ เตน ภควตา เตสํ เตสํ สุตตํ อสยานุสยํ
 ชานตา หตฺตเต ฐปีตํ อามลํ วย สพุพฺ ฌยฺชมฺมํ
 ปสฺสตา อปฺจ ปุพฺเพนิวาสาทีหิ ชานตา ทิพฺเพน จกฺขุณา
 ปสฺสตา ตีหิ วิชฺชาหิ วา จหิ วา อภิญฺญาหิ ชานตา
 สพุพฺตถ อปฺปฏิหเตน สมฺนตฺตจกฺขุณา ปสฺสตา สพุพฺชมฺม-
 ชานนสมฺตถาย วา ปญฺญาช ชานตา สพุพฺสตุตตํ จกฺขุ-
 วิสยาตีตานิ ติโรกฺขทฺทาทิกตานิ วาปี รูปานิ อติวิสุทฺธเณ
 มํสจกฺขุณา ปสฺสตา อตฺตหิตสาธิกาย วา สมาธิปทฺฐจฺานาย
 ปฏิเวธปญฺญาช ชานตา ปรีหิตสาธิกาย กรุณาปทฺฐจฺานาย
 เทสณาปญฺญาช ปสฺสตา อริํ หตฺตตา ปจฺจยาทีนญจ อรหตฺตา
 อรหตา สมฺมา สามญจ สพุพฺชมฺมานํ(๑) พุทฺธตฺตา สมฺมา-
 สมฺพุทฺธเณ อนุตฺตรายิกชมฺเม วา ชานตา นียฺยานิกชมฺเม
 ปสฺสตา กิเลสาริํ หตฺตตา ปจฺจยาทีนํ จ อรหตฺตา(๒) อรหตา
 สมฺมา สามํ จ สพุพฺชมฺมานํ พุทฺธตฺตา สมฺมาสมฺพุทฺธเณนาติ
 เอวํ จตฺตเวสารชฺชวเสน จตฺตวาทเรหิ โถมิเตน สุตตํ
 นานาธิมุตฺติกตา นานชฺฌาทยตา สุปฺปฏิวิทิตา(๑) ยาว จ สุกฺกุ
 ปฏิวิทิตา ฯ

อิทานิสุส สุปฺปฏิวิทิตภาวํ ทสฺเสตฺตํ อัยํ หีตฺติอาทิมาย ฯ
 อิทํ วุตฺตํ โหติ ยา จ อัยํ ภควตา ธาตุโส ภิกฺขเว สุตฺตา
 # ๑. ย. สจฺจจํ ฯ ๒. ม. ปจฺจยาทีนํ จ อรหตฺตาติ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๖๘

ตัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ หีนาริมนฺตติกา หีนาริมนฺตติเกหิ สทฺธิ
 ตัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ กลฺยาณาริมนฺตติกา กลฺยาณาริมนฺตติเกหิ สทฺธิ
 ตัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ อตีตมฺปิ โข ภิกฺขเว อทฺธานํ ชาตุโสว
 สตฺตา ตัสนฺทนต์ติ สมิสฺสุ หีนาริมนฺตติกา หีนาริมนฺตติเกหิ ฯเปฯ
 กลฺยาณาริมนฺตติกา กลฺยาณาริมนฺตติเกหิ สทฺธิ ตัสนฺทนต์ติ สมิสฺสุ
 อนาคตมฺปิ โข ภิกฺขเว อทฺธานํ ฯเปฯ ตัสนฺทนต์ติ สมิสฺสนฺติ (๑)
 เอตฺรหิปี โข ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ ชาตุโสว สตฺตา
 ตัสนฺทนต์ติ สเมนฺติ หีนาริมนฺตติกา หีนาริมนฺตติเกหิ ฯเปฯ
 กลฺยาณาริมนฺตติกา กลฺยาณาริมนฺตติเกหิ สทฺธิ ตัสนฺทนต์ติ สเมนฺตติ (๒)
 เอวํ สตฺตํ นานาริมนฺตติกา นานชฺฌาสมยตา นานาทิฏฺฐิ-
 กตา นานกฺขนฺตติกา นานารุจिता นาพิยา มินฺนฺเตน วีย
 ตฺถาย ตฺถยฺนฺเตน วีย จ นานาริมนฺตติกาตฺถาณเณ สพฺพญฺญตฺ-
 ณาณเณ วิทิตา สา ยาว สฺสปฺฏิวิทิตา ฯ เทวปี นาม สตฺตา
 เอกชฺฌาสมยา ทฺลลภา โลกสฺมี เอกสฺมี คณฺตฺกาม เอโก
 จาตุกาโม โหติ เอกสฺมี ปิวิตฺกาม เอโก ภูณฺชิตฺกามो ฯ
 อิมสฺส จาปี ทฺวีสุ อจฺริยนฺเตวาสิสฺส อัยฺ หิ นาม (๓) สฺสปฺปิโย
 ปรีพฺพาชโก ฯเปฯ ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนฺุพฺนธา โหนฺติ
 ภิกฺขุสงฺฆญฺจาติ ฯ ตตฺถ อิติหเมติ อิติห อิมे ฯ เอวํ อิมติ
 อตุโถ ฯ เสสํ วุตฺตนฺยเมว ฯ

๑. ม. สเมตฺตสนฺติ ฯ ๒. ส. นี. ๑๖/๓๖๔/๑๘๕ ฯ

๓. ม. อัยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๗๐

อดโข ภควา เตสั ภิกขุณั อิมั สงขิยธมมัม วิทิตฺวาติ
 เอตถ วิทิตฺวาติ สพฺพญฺญตฺตนาณน ชานิตฺวา ฯ ภควา หิ
 กตฺถจจิ มัสจกฺขุณา ทิสฺวา ชานาติ อทฺทสา โข ภควา มหนฺตัม
 ทารุกฺขนุธี กงฺกาย นทียา โสเตน วุยฺหมานนฺตฺยาทีสุ(๑) วีย ฯ
 กตฺถจจิ ทิปฺพจกฺขุณา ทิสฺวา ชานาติ อทฺทสา โข ภควา
 ทิปฺพเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ตา เทวตาโย
 สหสฺเสว(๒) ปาฏฺฐิตกามเ วตฺถุณี ปริกฺคณฺหนฺตฺโยติอาทีสุ(๓) วีย ฯ
 กตฺถจจิ ปกฺติโสเตน สุตฺวา ชานาติ อสุโสสิ โข ภควา
 อายสมฺโตะ อานนฺทสฺส สุกทฺเทน ปรีพฺพาชเกน สทฺธี อิมั
 กถาสลฺลาปนฺตฺยาทีสุ(๔) วีย ฯ กตฺถจจิ ทิปฺพโสเตน สุตฺวา ชานาติ
 อสุโสสิ โข ภควา ทิปฺพาย โสตฺธาตฺยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺต-
 มานุสสิกาย สนฺชานสฺส คหปฺติสฺส นิโอรฺเธน ปรีพฺพาชเกน
 สทฺธี อิมั กถาสลฺลาปนฺตฺยาทีสุ(๕) วีย ฯ อิธ ปน สพฺพญฺญต-
 ตนาณน ทิสฺวา(๖) อญฺญาสิ ฯ กิ กโรนฺโต อญฺญาสิ ฯ ปจฺฉิมยาม-
 กิจฺจัม ฯ กิจฺจญฺจ นามตัม สาทฺถกัม นีรตฺถกนฺตฺติ ทูวริธี โหติ ฯ
 ตตฺถ นีรตฺถกัม กิจฺจัม ภควตา โพธิปฺลลฺงเกยว อรหตฺตมคฺเคน
 สมฺภุขมาภูมึ กตัม ฯ สาทฺถกัมยว ปน ภควโต กิจฺจัม โหติ ฯ ตัม
 ปญฺจวิธี ปุเรกตฺตกิจฺจัม ปจฺฉนากตฺตกิจฺจัม ปุริมยามกิจฺจัม มชฺฉิม-
 # ๑. สั. สฟา. ๑๘/๓๒๒/๒๒๓ ฯ ๒. ม. สหสฺสสฺเสว ฯ
 # ๓. วิ. มหา. ๕/๗๑/๕๐ ฯ ๔. ที. มหา. ๑๐/๑๓๘/๑๗๔ ฯ
 # ๕. ที. ปา. ๑๑/๒๑/๔๐ ฯ ๖. ม. สุตฺวา ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสุตตวณณา หน้า ๗๑

ยามกิจจํ ปจฺฉิมยามกิจจฺนฺติ ฯ

ตฺตฺริทํ ปฺเรทตฺตฺกิจจํ ภควา หิ ปาโตนฺ วุฏฺฐาย (๑) อุฏฺฐา-
กานุกฺคหณฺตํ สฺริรผาสฺกตฺตฺถจฺจ มฺขโชนานาหิสฺริรปฺริกมฺมํ กตฺวา
ยาว ภิกฺขวาจารเวลา ตาว วิวิตฺตาสเน วิตฺตินาเมตฺวา ภิกฺขวา-
จารเวลายํ นีวาเสตฺวา กายพนฺธํ พนฺธิตฺวา จีวรํ ปารุปีตฺวา
ปตฺตมาทาย กทาจิ เอกโก กทาจิ ภิกฺขุสงฺฆปฺริวฺโต คามํ
วา นิคมํ วา ปิณฺฑาทาย ปวิสฺติ กทาจิ ปกฺติยา กทาจิ
อนเเกหิ ปาฏฺฐาหาริเยหิ วตฺตมาเนหิ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ ปิณฺฑาทาย
ปวิสฺโต โลกนาถสฺส ปฺรโต ปฺรโต คนฺตฺวา มฺทุกตฺวาตา ปจฺวี
โสเชนฺติ ฯ พลาหกา อุทกผฺสิตานิ มฺลจฺนฺตา มกฺเค เรณฺุ
วฺปสเมตฺวา อุปฺริ วิตฺตานํ หุตฺวา ติฏฺฐนฺติ ฯ อปฺเร วาตา
ปฺปฺผานิ อุปฺสํหริตฺวา มกฺเค โอภิรนฺติ ฯ อุณฺนตา ภูมิปฺปเทสา
โอนมนฺติ โอนตา (๒) อุณฺนมนฺติ ฯ ปาพฺนิกฺเขปสมเย สभाव ภูมि
โหติ ฯ สุขสมฺพฺสฺสานิ ปทุมปฺปฺผานิ วา ปาเท สมฺปฏฺฐิจฺนฺติ ฯ
อินฺทขิลสฺส อนฺโต จปิตฺมตฺเต ทกฺขิณฺปาเท สฺริโรโต ฉพฺพณฺณ-
รฺสฺสิโย นิกฺขมิตฺวา สุวณฺณรสปิณฺฑชฺรานิ วิย จิตฺรปฏฺฐปฺริกขิตฺตานิ
วิย จ ปาสาทกฺฎฏาคาราหิณี อลงฺกโรนฺติโย [๓] อิตฺโต จิตฺโต
จ วิชวานฺติ (๔) ฯ หตฺถิอฺสฺสวิหฺงกาทโย สกฺสกฺฎฺฐาเนสฺสุ จิตฺตาเยว
๑. ม. อุฏฺฐาย ฯ ๒. ย. โอนมนฺติ โอนตา ฯ ๓. ย. เอตฺถนฺตเร วิยาตี
ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. ฅวานฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกขนฺธวคฺคณณนา หน้า ๗๒

มธุเรนาการณ สทฺทํ กโรนฺติ ฯ ตถา เกริวิณาทินี ตูริยานิ
มนุสฺसानํ จ กายุปคานิ อารณานิ ฯ เตน สยฺยนาณน
มนุสฺสา ชานนฺติ อชฺช ภควา อิธ ปิณฺฑทาย ปวิญฺโจิตฺติ ฯ
เต สุนิวตฺตา สุปรารุตา คณฺธปฺปุผาทินี อาทาย ฆรธา
นิกฺขมิตฺวา อนฺตรวีถิ ปฏฺธิปชฺชิตฺวา ภควนฺตํ คณฺธปฺปุผาทิหิ
สทฺกจฺจํ ปุชฺเชตฺวา วนฺทิตฺวา อมฺหากํ ภนฺเต ทส ภิกฺขุ อมฺหากํ
วีสตี ปณฺณาสํ [๑] สตํ เทถาติ ยาจิตฺวา ภควโตปิ
ปตฺตํ กเหตุวา อาสนํ ปณฺณาเปตฺวา สทฺกจฺจํ ปิณฺฑปาเตน
ปฏฺธิมาเนนฺติ ฯ ภควา กตภคฺคตฺกฺจฺโจ เตสํ (สตุตฺตานํ) จิตฺต-
สนฺตानานิ โอลเถตฺวา ตถา ฆมฺมํ เทเสติ ยถา เกจิ
สรวณกมเนสุ ปติญฺจหนฺติ เกจิ ปณฺจสีเลสุ เกจิ โสตาปตฺติ-
สทฺทากามิอนาคามิผลานํ อณฺุตฺตรสฺมี เกจิ ปพฺพชิตฺวา อคฺคผล
อรหตฺเตติ เอวํ มหาชนํ อนฺุคฺคเหตุวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ
กจฺจติ ฯ ตตฺถ คณฺตุวา มณฺฑลมาเพ ปณฺุตฺตวรวพฺพฐาสนเน
นีสิตฺติ (๒) ภิกฺขุณฺํ ภคฺคตฺกฺจฺจฺปรีโยसानํ อากมยมาโน ฯ ตโต ภิกฺขุณฺํ
ภคฺคตฺกฺจฺจฺปรีโยसानเน อุปญฺญาโก ภควโต นิเวเทติ ฯ อถ ภควา
คณฺธกฺฎฺฐิ ปวิสตี ฯ อิํ ทาว ปุเรภคฺคตฺกฺจฺจํ ฯ

อถโข ภควา เอวํ กตปุเรภคฺคตฺกฺจฺจฺโจ คณฺธกฺฎฺฐิยา อุปญฺญาเน (๓)

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ๔๗๑ - อิติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. นีสิตฺติ ฯ

#. ๓. อุปญฺญาเนน ปณฺุตฺตวรวพฺพฐาสนเน ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๗๓

นีสีทิตฺวา ปาเท ปกฺขาลตฺตฺวา ปาทปีเจ จตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ โอวทติ
ภิกฺขเว (๑) อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ

ทฺลลภณฺจ มนุสฺสจฺจํ พุทฺธูปฺปาโท จ ทฺลลโก
ทฺลลภา ขณฺสมฺปตฺติ สทฺธมฺโม ปรมทฺลลโก
ทฺลลภา สทฺธาสมฺปตฺติ ปพฺพชฺชา จ ทฺลลภา
ทฺลลภํ สทฺธมฺมสฺสวณฺนติ (๑) ฯ

ตตฺถ เกจิ ภควนฺตํ กมฺมภูจฺฉานํ ปุจฺฉนฺติ ฯ ภควาปี
เตถํ จริยานุรูปํ กมฺมภูจฺฉานํ เทติ ฯ ตโต สพฺเพปี ภควนฺตํ
วณฺทิตฺวา อตฺตโน อตฺตโน รตฺตติภูจฺฉานทิวาภูจฺฉานานิ จจฺฉนฺติ ฯ
เกจิ อรณฺณํ เกจิ รุกฺขมฺลํ เกจิ ปพฺพตาทินํ อณฺณตฺรํ เกจิ
จาตุมฺหาราชิกภวณฺํ ฯเปฯ เกจิ วสวตฺตภวณฺนติ ฯ ตโต ภควา
คณฺธกฺกํ ปวีสิตฺวา สเจ อากงฺขติ ทกฺขิณฺนํ ปสฺเสน สโต
สมฺปชาโน มุหุตฺตํ สีหเสยฺยํ กปฺเปติ ฯ อถ สมฺสฺสาสิตกาโย
วฺภูจฺหิตฺวา ทฺตฺติยภาเค โลกํ โวโลเกติ ฯ [๒] ตตฺติยภาเค ยํ กามํ วา นิกมฺ
วา อุปนิสฺสาย วิหริติ ตตฺถ มหาชโน ปุเรภตฺตํ ทานํ ทตฺวา
ปจฺฉภตฺตํ สฺนินฺวตฺโต สฺปารุโต คณฺธปฺปฬาทินิ อาทาย วิหารเ
สนฺนินฺปตฺติ ฯ ตโต ภควา สมฺปตฺตฺตาย ปริสาย อนฺรูเปน

- # ๑. ม. ภิกฺขเว อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ ทฺลลโก พุทฺธูปฺปาโท โลกสมิ
- # ทฺลลโก มนุสฺสจฺจํ ปฐฺวีลาโก ทฺลลภา สมฺปตฺติ ทฺลลภา ปพฺพชฺชา ทฺลลภํ
- # สทฺธมฺมสฺสวณฺนติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ตตฺติยภาโคติ ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกขนฺธวคฺคณณนา หน้า ๗๔

ปาฎิหาริเยน คนฺตฺวา ฌมฺมสภายํ ปญฺจตฺตวรพุทฺธาสนเน
นิสฺซช ฌมฺมํ เทเสติ กาลยฺยตฺตํ สมยฺยตฺตํ ฯ อถ กาลํ วิทิตฺวา
(สมยํ วิทิตฺวา) ปริสฺสํ อฺยุโยเชติ (๑) ฯ มนุสฺสา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา
ปฏกมฺนฺติ ฯ อิํ ํ ปจฺจนาภตฺตกิจฺจํ ฯ

โส เอวํ นิฏฺฐิตปจฺจนาภตฺตกิจฺจโ จ สเจ คตฺตานิ โอสินฺยจิตฺ-
กาโม โหติ พุทฺธาสนา วุฏฺฐาย นฺหานโกฏฺฐกํ ปวิสิตฺวา
อฺปฏฺฐาเกน ปฏฺิยาทิตฺตฺวเกน คตฺตานิ อฺตํ กณฺหาเปติ ฯ
อฺปฏฺฐาโกปี พุทฺธาสนํ อานตฺวา คนฺธกฺุฎฺฐิปริเวณ ปญฺญเปติ ฯ
ภควา สุรตฺตํ ทฺุปฺปฏฺุ (๒) นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา
เอกํสํ (๓) อฺตฺตฺราสํกํ กตฺวา (๓) ตตฺถ คนฺตฺวา นิสฺสีทติ ฯ
เอกโกว มฺหตฺตํ ปฏฺิสลฺลิสฺโน ฯ อถ ภิกฺขุ ตโต ตโต อากมฺม ภควโต
อฺปฏฺฐานํ อากจฺจนฺติ ฯ ตตฺถเอจฺเจ ปญฺหํ ปจฺจนฺติ ฯ เอจฺเจ
กมฺมฏฺฐานํ เอจฺเจ ฌมฺมสฺสวณฺํ ยาจฺนฺติ ฯ ภควา เตสํ อธิปฺปายํ
สมฺปาเทนฺโต ปฺุริมยามํ วิตฺตินาเมติ ฯ อิํ ํ ปฺุริมยามกิจฺจํ ฯ

ปฺุริมยามกิจฺจปริโยसानเน ปน ภิกฺขุสุ ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา
ปฏกนฺเตสุ สกฺลทสฺสหฺสฺสีโลกธาตฺวเทวตาโย โอกาสํ ลภฺมานา
ภควนฺตํ อฺปสํกมิตฺวา ปญฺหํ ปจฺจนฺติ ยถาภิสํขตํ อนฺตมโส
จตฺตรกฺขรมฺปิ ฯ ภควา ตาสํ เทวตานํ ปญฺหํ วิสฺสชฺเชนฺโต
มชฺฉิมยามํ วิตฺตินาเมติ ฯ อิํ ํ มชฺฉิมยามกิจฺจํ ฯ

๑. ม. อฺยุโยเชติ ฯ ๒. ม. สุรตฺตทฺุปฺปฏฺุ ฯ ๓. ม. อฺตฺตฺราสํกํ
เอกสํ กริตฺวา ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๑๕

ปัจฉิมยามัม ปน ตโย โกฎุจาเส กตฺวา ปุเรกตฺตโต ปฏฺจาย
นิสฺชชาย ปิพิตฺตสฺส สรฺรตฺตสฺส กิลาสุภาวโต โมจนตฺถณฺจ (๑) เอกัม
โกฎุจาสิ จงฺกเมน วิตฺตินาเมติ ฯ ทฺตฺติโยกฎุจาเส คนฺธกฺกุณฺ्ฏี ปวิสิตฺวา
ทกฺขิณฺเณน ปสฺสเสน สโต สมฺปชาโน สึหเสยฺยัม กปฺเปติ ฯ
ตฺตฺติโยกฎุจาเส ปจฺจกฺกุจาย นิสึทิตฺวา ปุริมฺพุทฺธานันฺ สนฺตฺติเก
ทานสึลาทิวเสน กตฺตาธิการปฺกุกฺลทฺตฺสนตฺถํ พุทฺธจกฺขุณา โลกัม
โวโลเกติ ฯ อิทํ ปจฺฉิมยามกิจฺจํ ฯ

ตสฺมี ปน ทิวเส ภควา ปุเรกตฺตกิจฺจํ ราชคฺเห ปรีโยสา-
เปตฺวา ปจฺฉนฺนตฺเต มคฺคัม อากโต ฯ ปุริมยามเม ภิกฺขุณฺโณ กมฺมกฺกุจัน
กเถตฺวา มชฺฉิมยามเม เทวตानันฺ ปญฺหํ วิสฺสชฺเชตฺวา ปจฺฉิม-
ยามเม จงฺกมัม อารุญฺห จงฺกมมาโน ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตานันฺ อิมัม
สพฺพญฺญตฺตวานันฺ อารพฺภ ปวตฺตํ กถํ สพฺพญฺญตฺตวาณเณนฺว สุตฺวา
อญฺญาสิ (๒) ฯ เตน วุตฺตํ ปจฺฉิมยามกิจฺจํ กโรนฺุโต อญฺญาสิตี ฯ

ลตฺวา จ ปนสฺส เอตทโหสิ อิมเม ภิกฺขุ มยฺหํ สพฺพญฺญตฺต-
วานันฺ อารพฺภ กุณฺโณ กเถนฺติ เอเตสญฺจ สพฺพญฺญตฺตวานกิจฺจัม
น ปากกฺกัม มยฺหเมว ปากกฺกัม มยิ ปน คเต เอเต อตฺตโน
กถํ นีรฺนตฺรํ อารโจะสฺสนฺติ ฯ ตโต เนสิ อหํ ตํ อตฺถุปฺปตฺตี
กตฺวา ติวริชํ สึลัม วิชฺชนฺุโต ทฺวาสภฺภูจฺฉิยา จานฺเณสฺส อปฺปฏฺิ-
วตฺตฺติยํ สึหนนํ นทฺนฺุโต ปจฺจยาคารี สโมธานตฺวา พุทฺธคฺคเณ
๑. ม. กิลาสุภาวโมจนตถํ ฯ ๒. ม. อญญาสิตี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐกคณณนา หน้า ๗๖

ปากญฺเ กตฺวา สีนฺรุ อุกฺขิปนฺโต วย สุวณฺณกฺุณฺณ (๑) นภํ
ปหรนฺโต วย จ ทสสทสฺสีโลกธาตฺกมฺปนํ พุรหฺมชาลสฺตฺตฺนตฺตํ
อรหตฺตนิกฺุณฺณ นิกฺุจาเปนฺโต เทเสสฺสามิ สฺวา เม เทสนา
ปรินิพฺพุตฺสฺสาปี ปญฺจวสฺสทสฺทานิ สตฺตฺตานํ อมตฺมหฺานิปุพฺพานํ
สมฺปาปีกา ภวิสฺสตีติ ฯ เอวํ จินฺเตตฺตฺวา เยน มณฺฑลมาโล
เตนฺอุปฺสงฺกมิตฺติ ฯ येनाติ येन ทิสฺวาภาเคน โส อุปฺสงฺกมิตฺตฺวโป ฯ
กฺุมฺมตฺเต วา เอตํ กรณฺวจฺนํ ฯ ตสฺมา (๒) ยสฺมี ปเทเส โส
มณฺฑลมาโล ตตฺตฺถ คโตติ อยเมตฺตฺตฺโต ฯ

ปฺลยฺตฺเต อาสเน นิสีตีติ พุทฺธกาเล กิร ยตฺถ ยตฺถ
เอโกปี ภิกฺขุ วิหรติ สพฺพตฺถ พุทฺธาสนํ ปฺลยฺตฺตฺตฺเมว โหติ ฯ
กสฺมา ฯ ภควา กิร อตฺตโน สนฺติเก กมฺมกฺุจฺจํ คเหตฺวา
ผาสฺกฺุจฺจฺวเน วิหรนฺเต มนฺสิกรโธติ อสฺสโก มยฺหํ สนฺติเก
กมฺมกฺุจฺจํ คเหตฺวา คโต อสฺกฺุขิ (๓) นฺ โข วิเสสํ นิพฺพุตฺเตตฺตํ
โน วาติ อถ นํ ปสฺสตีติ กมฺมกฺุจฺจํ วิสฺสชฺเชตฺตฺวา อกฺุสลวิตกฺกํ
วิตกฺกยมาณํ ตโต ถถึ หิ นาม มาทิสฺสส สตฺถุ สนฺติเก
กมฺมกฺุจฺจํ คเหตฺวา วิหรนฺตํ อิมํ กฺุลปฺตฺตํ อกฺุสลวิตกฺกา
อภิกฺวิทฺวา อนมตฺคฺเต วกฺุญฺญทฺกฺุเข สํสีเทสฺสนฺตีติ (๔) ตสฺส อญฺุคฺคหตฺถํ
ตตฺถเวว อตฺตฺตานํ ทสฺเสตฺตฺวา ตํ กฺุลปฺตฺตํ โอวทิตฺวา อากาสํ
๑. ย. สุวณฺณกฺุณฺนเตน ฯ ๒. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. สกฺุขิสฺสตีติ ฯ
๔. ม. สํสาเทสฺสนฺตีติ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๗๗

อุปฺปติตฺวา ปฺน อตฺตโน วสฺนญฺจานเมว คจฺจติ ฯ อเถว
โอมฺทียมานา เต ภิกฺขุ จินฺตยีสฺส สตฺถา อมฺหากํ มนํ ชานิตฺวา
อาคฺนฺตฺวา อมฺหากํ สมีเป จิตฺเยว อตฺตानํ ทสฺเสติ ตสฺมี
ขณฺเณ ฆนฺเต อีธ นิสีทถ ฯ อีธ นิสีทถาติ อาสนปริเยสนํ นาม
ภาโรติ ฯ เต อาสนํ ปญฺญาเปตฺวาว (๑) วิหรนฺติ ฯ ยสฺส ปีจํ
อตฺถิ โส ตํ ปญฺญาเปติ ฯ ยสฺส นตฺถิ ฯ โส มลฺลจํ วา ผลกํ
วา กญฺจํ วา ปาสาณํ วา วาลุกาปฺลฺลชฺ (๒) วา ปญฺญาเปติ ฯ
ตํ อลภมานา ปุราณปณฺณานิปี สงฺกทฺธิตฺวา ตตฺถเว ปัสฺสูกุถํ
ปตฺถริตฺวา จเปนฺติ ฯ อีธ ปน รลฺโล นิสีทนาสนเมว อตฺถิ
ตํ ปปฺโผฏฺเตว ปญฺญาเปตฺวา ปรีวาเรตฺวา เต ภิกฺขุ ภควโต
อริมุตฺติกญฺญํ (๓) อารพฺภ कुณฺโณ โอมฺยมานา นิสีทีสฺส ฯ ตํ สนฺชายน
วุตฺตํ ปญฺญาเปเต อาเสน นิสีทิตฺติ ฯ เอว นิสินฺโน ปน
ชานนฺโตเยว กถาสมฺมูจฺจาปนตฺถํ ภิกฺขุ ปุจฺฉิ ฯ เต จสฺส สพฺพํ
กถยีสฺส ฯ เตน วุตฺตํ นิสชฺช โข ภควาติ อาทิ ฯ

ตตฺถ กายนฺตฺถาติ กตฺมาย นฺ กถาย สนฺนินฺนินา ภวถาติ
อตุโถ ฯ กายนฺตฺถาติปี ปาลี (๔) ฯ ตสฺสา กตฺมาย นฺ เอตฺถาติ
อตุโถ ฯ กายนฺตฺถาติปี ปาลี (๔) ฯ ตสฺสาปี ปุริโมเยวตฺถุโถ ฯ

อนฺตรา กถาติ กมฺมญฺจานมนสิการอุทฺเทสปริปุจฺฉาทินํ

๑. ม. ปญฺญาเปตฺวา ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒. ม. ย. วาลุกาปฺลฺลชฺ ฯ

๓. ม. อริมุตฺติกญฺญํ ฯ ๔. ม. กาย เนตฺถาติปี ปาลี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคฺคกถา หน้า ๗๘

อนุตฺรา อณฺณา เอกา กถา ฯ

วิปฺปกตาติ มฺมาคมฺนปฺจฺจยา(๑) อปฺริณฺฺญจิตฺตา สิจฺจํ อปฺปตฺตา ฯ
เตน กิํ ทสฺสเสติ ฯ นาหิํ ตุมฺหากิํ กถาภฺงคฺคตฺถิํ อากโธ อหิํ ปน
สพฺพณฺฺญตฺตาย ตุมฺหากิํ กถิํ นิฏฺฐาเปตฺวา มตฺถกปฺปตฺตํ กตฺวา
ทสฺสามิํติ อากโธติ นิสฺซเชว สพฺพณฺฺญปฺปวารณิํ ปวาระติ ฯ

อຍ โข โน ฆนฺฺเต อนุตฺรา กถา วิปฺปกตา อถ
ภควา อนฺฺนปฺตฺโตติ เอตฺถาปี อຍมาธิปฺปาโย อຍ ฆนฺฺเต
อมฺหากิํ ภควโธ สพฺพณฺฺญตฺตวณิํ อารพฺภ กุณฺฺกถา วิปฺปกตา
น ราชกถาทิกา ทิรฺจฺจฺจานกถา อถ ภควา อนฺฺนปฺตฺโต ติํ
โน อิทานิ นิฏฺฐาเปตฺวา เทเสถาติ ฯ

เอตฺตวาทา จ ยิํ อายสฺมตฺตา อานนฺฺเทน กมฺลกุวลยฺชฺชล-
วิมฺลสารุสฺสสฺสทิลาย โปกฺขรณฺฺยยา สุขาวตฺรณฺฺตถิํ นิมฺมลสิลาตล-
รจนวิลาสิตโสภิตฺรตนโสปานิํ (๒) วิปฺปิกิณฺฺณมฺฺตฺตาทลสฺทิสฺวาติกา-
ปฺุณฺณปณฺฺฑรภูมิกากิํ (๓) ติํคถิํ วิย สฺวิภคฺคตฺถิํคฺคิวิจิตฺรเวทิกา-
ปฺริกฺขิตฺตสฺส นกฺขคฺคตฺถิํ คฺคิํคฺคกามตฺตาย วิย ปวิฆมฺภิตฺตสมฺฺสสฺส(๔)
ปาสาทวรสฺส สุขาโรหณฺฺตถิํ ทนฺฺตมยสณฺฺหมุทฺถกกณฺฺจนลตา-
วินฺฺทฐมณฺฺนิปฺปภาสฺมทฺชฺชลโสภิํ (๕) โสปานิํ วิย สฺวณฺฺณวलयนฺฺ-
ปฺุราทิสงฺฆณฺฺญนสทฺทสฺมมิํสฺสทิกถิตฺทหสิํตมฺฐรฺสฺสรเคหฺชนวิฆมฺภิต-(๖)
๑. ม. มม อากมนปจฺจยา ฯ ๒. ม. ....วิลาส... ฯ ๓. ม. ....มฺฺตฺตา-
ตลสทิสฺวาตูกากิณฺฺณ.... ฯ ๔. ม. วิฆมภิต.... ฯ ๕. ม. ....กณฺฺจนลตา-
วินฺฺทฐมณฺฺนิคณฺฺปภา..... ฯ ๖. ม. ....เคหฺชนวิจฺริตฺตสฺส ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณฺณนา หน้า ๗๕

วิจริตสุต โอฬารอิสฺสรวิภวโสภิตสุต มหาฆรสฺส สุขปฺปเวสนคฺคิ
สุวณฺณรชตมณฺนิมุตฺตาปวาพาทิสฺสรวิษุโขตฺต(๑)สุปฺปติฏฺฐิตวิสาททวารพาหิ
มหาทวาริ วิย จ อตฺตพฺยณฺชนสมฺปนฺนสฺส พุทฺธคฺคานู-
ภาวสํสูกสฺส อิมสฺส สุตฺตสฺส สุขาวคหคฺคิ(๒) กาลเทสเทสก-
วตฺตอุปฺริสาปเทสปฏิมณฺฑิตํ นินานํ ภาสิตํ ฯ ตสฺสตฺตวณฺณนา
สมตฺตตาทิ ฯ

อิทานิ มมํ วา ภิกฺขเว ปเร อวณฺณํ ภาเสยฺยุนฺตอิอาทินา
นเยน ภควตา นิกฺขิตตสฺส สุตฺตสฺส วณฺณนาย โอกาโส
อนุปฺปตฺโต ฯ สา ปเนสา สุตฺตวณฺณนา ยสฺมา สุตฺตนิกฺเขปํ
วิจเรตฺวา วุจฺจมานา ปากฺกฺวา โหติ ตสฺมา สุตฺตนิกฺเขปํ ตาว
วิจารยิสฺสามิ ฯ

จตฺตาริ ทิ สุตฺตนิกฺเขปา อตฺตชฺฆาตโย ปฺรชฺฆาตโย
ปฺจุจฺจาวสิโก อตฺตอุปฺปตฺติโกติ ฯ ตตฺถ ยานิ สุตฺตานิ ภควา
ปเรหิ อนชฺฆมิฏฺโฐ เกวลํ อตฺตโน อชฺฆาตเยเนว กเถสิ ฯ
เสยฺยถิทํ ฯ อากงฺเขยฺยสฺสคฺคิ วตฺตสฺสคฺคิ มหาสคฺคิปฺญฺจานสฺสคฺคิ
มหาสพายตฺตนิภงฺกสฺสคฺคิ อริยวสฺสคฺคิ สมฺมปฺปธานสฺสคฺคินฺตหารโก
อิทฺธิปาทอินฺทฺริยพลโพชฺฆงฺกมคฺคงฺกสฺสคฺคินฺตหารโกติ เอวมาทินิ ฯ
เตสํ อตฺตชฺฆาตโย นิกฺเขโป ฯ

ยานิ ปน ปฺริปกฺกา โข ราชุสฺส วิมุตฺติปฺริปากนฺนิยา(๓)
๑. ม. ....ชฺฐิตวิสฺสรวิษุโขตฺต.... ฯ ๒. ม. สุขาวคหคฺคิ ฯ
๓. ม. วิมุตฺติปฺริปากนฺนิยา ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุชชวคฺคกถา หน้า ๘๐

ธมฺมา ยนฺนุณาหํ ราหุลํ อุตฺตริ อาสวานํ ขเย วิเนยฺยนฺติ (๑)
เอวํ ปเรสํ อชฺฌาสยํ ขนฺตี มนํ อภินิหารํ พุชฺฌนภาวญฺจ
อเปกฺขจิตฺวา (๒) ปฺรชฺฌาตยวเสน กถิตานิ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ จุลล-
ราหุโลวาทสฺสุตฺตํ มหาราหุโลวาทสฺสุตฺตํ ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตตฺนสฺสุตฺตํ
ชาตฺวิภงฺกสฺสุตฺตนฺติ เอวมาทีนํ เตสํ ปฺรชฺฌาตโย นิกฺเขโป ฯ
ภควนฺตํ ปน อุปฺสงฺกมิตฺวา จตฺสฺโส ปฺริสา จตฺตารโ
วณฺณา นาคา สฺุปฺณณา คนฺธพฺพา อสุรา ยกฺขา มหา-
ราชาโน ตาวตีสาทโย เทวา มหาพฺรหฺมาติ เอวมาทโย
โพชฺฌงฺกา โพชฺฌงฺกาติ ฆนฺเต วุจฺจนฺติ นีวรณา นีวรณาติ
ฆนฺเต วุจฺจนฺติ อิมํ นฺุ โข ฆนฺเต ปณฺจปาทานกฺขนฺธา กิสุธ
วิตฺตํ ปฺริสสฺส เสฏฺฐนฺติอาทีนา (๓) นเยน ปณฺหํ ปุจฺจนฺติ ฯ เอวํ
ปฺญฺเจน ภควตา ยานิ กถิตานิ โพชฺฌงฺกสฺสฺยุตฺตาทินี ยานิ
วา ปนณฺยานิปี เทวตาสฺยุตฺตมารสฺยุตฺตพฺรหฺมสฺยุตฺตสฺกุกปณฺห-
จุลลเวทฺล (๔) ลมหาเวทฺลลสามณฺยผลอาพวกฺสูจิโลมขรโลมสฺสุตฺตาทินี เตสํ
ปฺุจฺฉาวสิโก นิกฺเขโป ฯ

ยานิ จ (๕) ตานิ อุปฺปนฺนการณํ ปฏฺิจจ กถิตานิ ฯ
เสยฺยถิทํ ฯ ธมฺมทายาทํ (๖) จุลลสีหนาทํ จนฺทูปมํ [๗] ปฺุตฺตมํสฺุปมํ
๑. ม. อ. ๑๔/๗๕๕/๕๐๔ ฯ ๒. ม. อเวกฺขจิตฺวา ฯ
๓. ม. อ. ๑๔/๑๒๑/๑๐๑ ฯ ๔. ม. ...จฺุพฺเวทฺลล... ฯ ๕. ม. ปน ฯ
๖. ม. จฺุพฺสีหนาทํ ฯ ๗. ม. เอตฺถนฺตเร สฺุริยฺูปมฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณฺณนา หน้า ๘๑

ทารุกขนฺธูปมํ อคฺคิกฺขนฺธูปมํ เฝฉปิณฺฑูปมํ ปาริจฺจตฺตกฺกูปมนฺติ
เอวมาทินิ เตสํ อตฺตูปฺตติโก นิกฺเขโป ๑ เอวมิเมสุ จตฺต
นิกฺเขเปสุ อิมสฺส สุตฺตสฺส อตฺตูปฺตติโก นิกฺเขโป ๑

อตฺตูปฺตติยา หิ อิทํ ภควตา นิกฺขิตฺตํ ๑ กตฺราย
อตฺตูปฺตติยา ๑ วณฺณาวณฺณเ ๑ อจฺริโย รตนตฺตยสฺส อวณฺณํ
อภาสี อนฺตเววาสี วณฺณํ ๑ อิติ อิมํ วณฺณาวณฺณํ อตฺตูปฺตติ
กตฺวา เทสฺนากฺสโล ภควา มมํ วา ภิกฺขเว ปเร อวณฺณํ
ภาเสยฺยฺนฺติ เทสํ อารภี ๑

ตตฺถ มมนฺติ สามิวจฺนํ มมาติ อตฺโต ๑ วาสทฺโท
วิกฺปตฺโต ๑ ปเรติ ปฏฺวิวิรุทฺธา สตฺตา ๑ ตตฺราติ เย อวณฺณํ
วทนฺติ เตสุ ๑

น อาฆาโตติ อาทีหิ กิณฺจาปี เตสํ ภิกฺขุณฺ ออาฆาโตเยว
นตฺถิ อถโข อายตี กุลปฺตฺตานํ อีทิสฺสุปี จาเนสุ อกฺสฺสอุปฺตติ
ปฏฺวิเสเชนฺโต ฐมฺมเนตฺตี จเปติ ๑ ตตฺถ อาหนติ เอตฺถ (๑) จิตฺตฺนฺติ
อาฆาโต ๑ โกปฺสฺเสตํ อธิวจฺนํ ๑ อปฺปตีตา โหนฺติ เตน อตฺตฺจ
อโสมนฺสฺสีกาติ อปฺปจฺโย ๑ โทมนฺสฺเสตํ อธิวจฺนํ ๑ เนว อตฺตโน
น ปเรสํ หิตํ อภิราชยตีติ อนภิรทฺธิ ๑ โกปฺสฺเสตํ อธิวจฺนํ ๑
เอวเมตฺถ ทฺวีหิ ปเทหิ สฺงฺขารกฺขนฺโร ๑ เอเกน เวทฺนากฺขนฺโรติ
เทว ขนฺธา วุตฺตา ๑ เตสํ วเสน เสสานปี สมฺปยุตฺตฺตมฺมานํ
๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกขนฺธวคฺคณณนา หน้า ๘๒

กรรม (๑) ปฏิภุจิตฺตเมว ฯ เอวํ ปจฺเจน นเยน มโนปโทสํ นิวาเรตฺวา
ทฺติเยน นเยน ตตฺราทีนํ ทสฺเสนฺโต อาห ตตฺร เจ ตฺเมห
อสุสฺส กุปิตา วา อนตฺตมฺนา วา ตฺมฺหณฺณเววสุสฺส เตน
อนตฺราโยติ ฯ

ตตฺถ ตตฺร เจ ตฺเมห อสุสฺสชาติ เตสุ อวณฺณภาสเกสุ
ตสฺมี วา อวณฺเณ ตฺเมห ภาเวยฺยาถ เจ ฯ ยที ภาเวยฺยาถาติ
อตุโถ ฯ กุปิตา โโกเปน อนตฺตมฺนา โทมนสฺเสน ฯ ตฺมฺหณฺณเววสุสฺส
เตน อนตฺราโยติ ตฺมฺหากิเยว เตน โโกเปน ตาย จ อนตฺต-
มฺนตาย ปจฺมชฺฌานาทีนํ อนตฺราโย ภาเวยฺย ฯ เอวํ ทฺติเยน
นเยน อาทีนํ ทสฺเสตฺวา ตติเยน นเยน วจนตฺถสฺสทฺถกฺขณ-
มตฺเตปี อสมตฺถตํ ทสฺเสนฺโต อปีนุ ตฺเมห ปเรสนฺติ อาทิมาน ฯ

ตตฺถ ปเรสนฺติ เยสํ เกสณฺจิ ฯ กุปิตฺโต หิ เนว พุทฺธ-
ปจฺเจกพุทฺธอริยสวากานํ น มาตาปีตฺถนํ น ปจฺจตฺถิกานํ
สุภาสิตพุทฺธาสิตสุสฺส อตฺถิ อาชานาติ ฯ ยถาห

กุทฺโธ อตฺถิ น ชานาติ   กุทฺโธ ฐมฺมํ น ปสฺสตี
อนฺธตฺม (๒) ตทา โหตี   ยํ โโกโธ สหเต นริ ฯ
อนตฺถชนโน โโกโธ   โโกโธ จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตี   ตํ ชโน นาวพุชฺฌตีติ (๓) ฯ

เอวํ สพุทฺธาปี อวณฺเณ มโนปโทสํ นิเสเรตฺวา อิทานิ

๑. ม. การณ์ ฯ ๒. ม. อนฺธํ ตมฺ ฯ ๓. อจฺ. สตฺตก. ๒๓/๖๑/๕๕ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณนา หน้า ๘๓

ปฏิบัติชิตพุพการิ ทสฺเสนโต ตตฺร ตฺเมหิ อฏฺถิ อฏฺถโตติ
อาทิมหา ฯ

ตตฺถ ตตฺร ตฺเมเหหิตี ตสฺมี อวณฺเณ ตฺเมหิ ฯ อฏฺถิ-
อฏฺถโต นิพฺเพชฺเตตฺตพฺพนฺติ (๑) ยํ อฏฺถิ ฯ ตํ อฏฺถภาเวนา
ปเนตพฺพิ ฯ กถํ ฯ อิติเปตํ อฏฺถนฺติ อาทินา นเยน ฯ ตตฺรารยํ
โยชนา คุมฺหากํ สตุถา น สพฺพลญฺญ ฌมฺโม ทฺราราภาโต
สงฺโฆ ทฺปฏฺธิปฺนฺโนติ อาทินิ สตุวา น ตฺมฺหิ กฺวิตพฺพิ เอวํ
ปน วตฺตพฺพิ อิติเปตํ อฏฺถิ ยํ ตฺเมหิ วุตฺตํ ตํ อิมินาปี
การณฺน อฏฺถิ อิมินาปี การณฺน อตฺถจํ ฯ นตฺถิ เจตํ (๒) อเมหฺสุ
น จ ปเนตํ อเมหฺสุ สํวิชฺชติ สพฺพลญฺญเยวา อมฺหากํ สตุถา
สฺวากฺขาโต ฌมฺโม สฺปฏฺธิปฺนฺโน สงฺโฆ ตตฺร อิทฺถจิทฺถจ
การณฺนฺติ ฯ เอตฺถ จ ทฺตฺติยปทํ ปจฺมสฺส จตฺตฺถญฺจ ตตฺติยสฺส
เววจฺนฺติ เวทิตพฺพิ อิทฺถจ อวณฺเณเยว นิเวชนํ กาทพฺพิ
น สพฺพตฺถ ฯ ยทฺธิ หิ ตฺวํ ทฺสฺสึโล ตฺวาจฺริโย ทฺสฺสึโล
อิทฺถจิทฺถจ ตยา กถํ ฯ ตฺวาจฺริเยน กตฺนฺติ วุตฺเต ตฺมฺหิ
ภูโต อธิวาเสติ อาสงฺกนฺิโย โหติ ฯ ตสฺมา มโนปโทสํ อกฺตฺวา
อวณฺโณ นิพฺเพชฺเตตฺตพฺโพ (๔) โอฏฺฐโจสิ โคโณสฺสีติอาทินา ปน นเยน
ทสฺหิ อุกโกสวตฺถุหิ อุกโกสนตํ ปุคฺคํ อชฺฌเปกฺขิตฺวา
๑. ม. นิพฺเพชฺเตตฺตพฺพนฺติ ฯ ๒. พรหมชาลสูตรเต นตฺถิเปตฺนฺติ
ทิสฺสตี ฯ ที. ส. ๕/๑/๔ ฯ ๓. ม. ย. นิพฺเพชฺชนํ ฯ
๔. ม. นิพฺเพชฺเตตฺตพฺโพ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগฺขนฺทวคฺควณฺณา หน้า ๘๔

อริวาสนฺกฺขนฺตฺติเยว ตตฺถ กาทพฺพา ฯ

เอวํ อวณฺณณฺมฺมฺยํ ตาทิลกฺขณํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
วณฺณณฺมฺมฺยํ ทสฺเสตฺมํ มมํ วา ภิกฺขเว ปเร วณฺณํ ภาเสยฺยุนฺตฺติ-
อาทิมานห ฯ

ตตฺถ ปเรติ เข เกจิ ปสนฺนา เทวมนุสฺสา ฯ อานนฺทนฺตฺติ
เอเตนาติ อานนฺโท ฯ ปิตฺยา เอตํ อธิวจฺนํ ฯ สุมนฺตฺส ภาโว
โสมนนฺตฺส ฯ เจตฺตฺกฺสุขสฺเสตํ อธิวจฺนํ ฯ อุพฺพิลาวิโน ภาโว
อุพฺพิลาวิตตฺตํ (๑) ฯ กสฺส อุพฺพิลาวิตตฺตนฺตฺติ ฯ เจตฺโสติ อุทฺทจฺจา-
วหาย อุพฺพิลาปนปิตฺยา เอตํ อธิวจฺนํ ฯ อิติ อิทาปี (๒) ทฺวีหิ
ปเทหิ สงฺขารกฺขนฺโธ เอเกน เวทนากฺขนฺโธ วุตฺโต ฯ

เอวํ ปจฺมมฺเยน อุพฺพิลาวิตตฺตํ นิวาเรตฺวา ทฺติเยน ตตฺถ
อาทินํ ทสฺเสนฺโต ตตฺตร เจ ตฺเมห อสฺสธาติ อาทิมานห ฯ
อิทาปี ตฺมฺหฺลฺลเววสฺส เตน อนฺตรายติ เตน อุพฺพิลาวิตตฺเตน
ตฺมฺหากฺเยว ปจฺมชฺฌานาทินํ อนฺตราย อสฺสาติ (๓) อตฺถ
เวทิตฺตพฺโพ ฯ กสฺมา ปเนตํ วุตฺตํ นนฺ ภควตา พุทฺโธติ
กิตฺตยนฺตฺสฺส ยสฺส กาย ภาวติ ยา ปิตฺติ วรเมว หิ สฺวา ปิตฺติ
กสิณฺนาปี ชฺมฺพุทฺธิปสฺส ชฺมฺโอมติ ฯเปฯ สงฺโฆติ กิตฺตยนฺตฺสฺส
ยสฺส (๔) กาย ภาวติ ยา ปิตฺติ วรเมว หิ สฺวา ปิตฺติ กสิณฺนาปี

- # ๑. ม. อุปฺปลาวิโน ภาโว อุปฺปลาวิตตฺตํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
- # ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. ภเวยฺยาติ ฯ ๔. ม. ย. อัย ปาโฐ
- # นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๘๕

ชมพูทีปสุชาติ จ เย ภิกขเว พุทฺเธ ปสนฺนา อकुเต เต
 ปสนฺนาติ จ เอวมาทีหิ อนกสฺเตหิ สุตฺตฺนฺเตหิ รตนตฺตเย
 ปิตฺติโสมนสฺสํเยว วณฺณิตฺตํ ๑ สจฺจํ วณฺณิตํ ๑ ตํ ปน เนกขมฺม-
 นิสฺสิตํ ๑ อิธ อมฺหากํ พุทฺโธ อมฺหากํ ฌมฺโมติ อาทินา นเยน
 อายสฺมโต ฉนฺนสฺส อุปฺปนฺนสทิสํ เกหนิสฺสิตํ ปิตฺติโสมนสฺสํ
 อธิปฺเปตํ ๑ อิํทํ หิ ฌานาทีปฏฺิลาภาย อนฺตรายกัรํ โหติ ๑
 เตเนวายสฺมา ฉนฺโนปี ยาว พุทฺโธ น ปรินิพฺพายี ตาว
 วิเสสํ นิพฺพตฺเตตฺตํ นาสกฺขิ ๑ ปรินิพฺพานกาเล ปญฺจตฺตฺเตน
 ปน พรหมทณฺเฑน ตชฺชิตฺตํ ตํ ปิตฺติโสมนสฺสํ ปหาย วิเสสํ
 นิพฺพตฺเตสึ ๑ ตสฺมา อนฺตรายกัรํเยว สนฺชราย อิํทํ วุตฺตฺนฺติ
 เวทิตฺตํ ๑ อัยํ หิ โลกสฺส หคฺคา ปิตฺติ โลกโ ๑ โกธสทิสฺสว
 ยถาห

ลฺกฺขโ อตฺถํ น ชานาติ	ลฺกฺขโ ฌมฺมํ น ปสฺสตี
อนฺตรตฺมํ (๑) ตทา โหติ	ยํ โลกโ สหเต นรํ ๑
อนตฺถชนโน โลกโ	โลกโ จิตฺตปฺปลฺกฺขโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ	ตํ ชโน นาวพฺพชฺชิตฺติ ๑

ตติยวาโร ปน อิธ อนาคโตปี อตฺถโต อากโตเยวาติ
 เวทิตฺตํ ๑ ยถา หิ ลฺกฺขโ เอวํ ลฺกฺขโปี อตฺถํ น
 ชานาตีติ ๑ ปฏฺิปชฺชิตฺตํ พุทฺธการทสฺสนวาระ ปน อัยํ โยชฺนา
 # ๑. ม. อนฺธํ ตมํ ๑ ๒. ม. จิตฺตปฺปโกปโน ๑
 # ๓. พ. อิติ. ๒๕/๒๖๘/๒๕๕ ๑

เล่มที่ ๔ สีสกขนชวคคณณนา หน้า ๘๖

ตุมหากิ สตุถา สพุพณญ อรหิ สุมมาสมพุทโธ ฌโม
 สุวากุขาโต สงโฆ สุปฏิปนโนติ อาทีนึ สตุวา น ตุนหิ ภวิตพุพิ
 เอว ปน ปฏิจานิตพุพิ อติเปตัง [๑] ยิ ตุมเมหิ วุตตัง ตัง อิมินาปี
 การณน กุตัง อิมินาปี การณน ตจันัง โส หิ ภควา อติปิ
 อรหิ อติปิ สุมมาสมพุทโธ ฌโม อติปิ สุวากุขาโต อติปิ
 สนุทิกุจโก สงโฆ อติปิ สุปฏิปนโน อติปิ อชุปฏิปนโนติ
 ตัง สีลวาทิ ปุจฺฉิตเตนาปี สเจ สีลวา สีลวามสมุติ
 ปฏิจานิตพุพเมว ตัง ปจฺมสฺส ฌานสฺส ลากิ ๗เป๗ อรหาคิ
 ปุฏฺเฐนาปี สภาคานัง ภิกขุณเวยว ปฏิจานิตพุพิ ๗ เอว หิ
 ปาปิจฺจตา เจว ปรีวชฺชิตา โหติ สาสนสฺส จ อโมฆตา
 ทิปิตา โหติติ ๗ เสสั วุตฺตณเวยเนว เวทิตพุพิ ๗

จตุลสีลวณณนา

อปฺปมตฺตกั โข ปเนตัง ภิกขเวติ กา(๒) อนุสนฺธิ ๗ อิหิ
 สุตฺตัง ทวีหิ ปเทหิ อาพทฺธัง (๓) วณฺเณน จ อวณฺเณน จ ๗ ตตฺถ
 อวณฺโณ อติเปตัง อกุตัง อติเปตัง อตจฺจนฺติ เอตฺเถว อุตกนฺตัง
 ปตฺวา อคฺคิ วิย นีวตฺโต ๗ วณฺโณ ปน กุโธ (๔) กุตฺโต
 ปฏิจานิตพุโพ (๕) อติเปตัง กุตฺนฺติ เอว อนฺวตฺตติเยว ๗ โส ปน
 ทูวิโร พุรหุमतฺตเตน ภาสิตวณฺโณ จ ภิกขุสงฺฆเมน อจฺจริยิ
 # ๑. ม. คอตฺถนฺตเร กุตฺนฺติ ทิสฺสติ ๗ ๒. ม. โโก ๗ ๓. ม. อาพทฺธัง ๗
 # ๔. ม. กุตัง ๗ ๕. ม. ปฏิจานิตพุพิ ๗

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๘๗

อาวุโสติ อาทินา นเยน อารทฺชวณฺโณ จ ฯ เตสุ ภิกฺขุสงฺฆเม
วุตฺตวณฺณสฺส อูปริ สฺสณฺดาปกาสเน อนฺุสนฺธิ ทสฺเสตฺสติ ฯ
อิช ปน พรหมทตฺเตน วุตฺตวณฺณสฺส อนฺุสนฺธิ ทสฺเสตฺ
อปรฺมตฺตํ โข ปเนตฺติ ภิกฺขเวติ เทสฺนา อารทฺชา ฯ

ตตฺถ อปรฺมตฺตกนฺติ ปริตฺตสฺส นามิ ฯ โอรฺมตฺตกนฺติ
ตสฺเสว เววจนํ ฯ มตฺตาติ วุจฺจติ ปมาณํ ฯ อปรฺมตฺตา(๑) เอตฺสฺสาติ
อปรฺมตฺตํ ฯ โอรฺมตฺตา(๒) เอตฺสฺสาติ โอรฺมตฺตํ ฯ สีลเมว
สีลมตฺตํ ฯ อิํ วุตฺตํ โหติ อปรฺมตฺตํ โข ปเนตฺติ ภิกฺขเว
โอรฺมตฺตํ สีลมตฺตํ นาม ฯ เยน ตถาคตฺสฺส วณฺณํ วทามิ
อฺุสฺสาํ กตฺวาปี วณฺณํ วทมาโน ปฺุชฺชโน วเทยฺยาติ ฯ

ตตฺถ สียา ฯ นนุ อิํ สีลํ นาม โยคิโน อคฺควิภูสํ ฯ
ยถาหุ โปราณา

สีลํ โยคิสฺสลฺงกาโร   สีลํ โยคิสฺส มณฺฑนํ
สีเลหิลฺงกโต โยคิ   มณฺฑาเน อคฺคตํ คโตติ ฯ

ภควตฺวาปีจ อนเเกสฺสุ สฺสฺตตฺสเตสฺสุ สีลํ มหนฺตเมว กตฺวา
กถิตํ ฯ ยถาห อากฺงฺเขยฺเย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพรหมจารีณํ
ปิโย จสฺสํ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จาติ ฯ สีเลเสววสฺส
ปริปรุการีติ (๓) จ ฯ

กิกิวิ อณฺุํ จมรีว วาลธี
ปियว ปุตฺตํ นยฺนํ เอกกํ

๑. ม. อปรฺมตฺตา ฯ ๒. ม. โอรฺมตฺตา ฯ ๓. ม. ม. ๑๒/๓๔/๕๘ ฯ

ม. ปริปรุการี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐวคฺคกถา หน้า ๘๘

ตเถว สี่ถึ อนฺรฺกษฺมานกา(๑)

สุเปสฺตา โหถ สทา สการวาทิ(๒) จ ฯ

น ปุปฺผคนฺโธ ปฏฺิวาทเมติ

น จนฺทนี ตฺครมฺลลิกา วา

สฺตลฺยจ คนฺโธ ปฏฺิวาทเมติ

สพฺพา ทิสฺวา สปฺปริโส ปวายติ(๓) ฯ

จนฺทนี ตฺครี วาปี

อุปฺปลั อถ วสุสิถิ

เอเตสํ กนฺธชาตานิ

สี่ถึคนฺโธ อนฺตฺตโร ฯ

อปฺปมตฺโต อัย คนฺโธ

ยวายํ ตฺครจนฺทนี(๔)

โย จ สี่ลวตํ คนฺโธ

วาทิ เทเวสุ อุตฺตโม ฯ

เตสํ สมฺปนฺนสี่ถานํ

อปฺปมาทวาทินํ

สมฺมทลฺยณา วิมุตฺตานิ

มาโร มกฺคํ น วินฺทตีติ(๕) จ ฯ

สี่เล ปตฺติจฺจาย นโร สปฺลฺโย จิตฺตํ ปณฺณณฺจ ภวายํ

อาตานิ นิปโก ภิกฺขุ โส อิมํ วิชฺญเย ชฺญนฺติ(๖) จ ฯ

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ เม พิชฺคามภฺตคามา วุฑฺฒิ

วิรุฬฺหิ เวปฺลลํ อาปชฺชนฺติ สพฺเพ เต ปจฺวี นิสฺสาย ปจฺวีย

ปตฺติจฺจาย เอวํ(๗) วุฑฺฒิ วิรุฬฺหิ เวปฺลลํ อาปชฺชนฺติ เอวเมว

๑. ม. อนฺรฺกษฺมานกา ฯ ๒. วิสุทฺธิมกฺค. ๑ ฯ

๓. อจฺ. ติก. ๒๐/๕๑๕/๒๕๑ ฯ ๔. ม. ตฺครจนฺทนี ฯ ๕. บ. ฐ.

๒๕/๑๔/๒๒ ฯ ๖. ส. ส. ๑๕/๖๑/๒๐ ฯ ๗. ม. เอวเมเต

พิชฺคามภฺตคามา ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณฺณนา หน้า ๘๕

โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย สุตฺต โโพชฺฌเณ
ภาเวนฺโต สุตฺต โโพชฺฌเณ พหุสีกโรนฺโต มหตฺตํ(๑) วา เวปฺลุลํ
วา(๑) ปาปฺณาติ ฌมฺเมสุติ(๒) จ เอวํ อณฺณานิปี อนเกานิ สุตฺตานิ
ทกุสพฺพานิ เอวมเนเกสุ สุตฺตสฺเตสุ สีลํ มหนฺตเมว กตฺวา
กถิตํ ตํ กตฺมา อิมสฺมี จาเน อปฺปมตฺตกนฺติ อาหาติ ฯ
อุปริกุเณ อุปนิชาย ฯ สีลํ หิ สมาริ น ปาปฺณาติ สมาริ
ปญฺฉํ น ปาปฺณาติ ฯ ตสฺมา อุปริมํ อุปริมํ อุปนิชาย เหฏฺฐิมํ
โอรมตฺตกํ นาม โหติ ฯ

กถํ สีลํ สมาริ น ปาปฺณาติ ฯ ภควาหิ อภิสมฺโพชิโต
สตุตฺตเม สํวจฺนเร สาวตฺถีนกรทฺวาเร กณฺฑมฺพรุกฺขมฺมุเล (๓) ทฺวาทส-
โยชเน รตนมณฺฑาเป โยชนปฺปมาเณ รตนปฺลตฺตงฺเก นิสีทิตฺวา
ติโยชนิเก ทิพฺพเสตฺตจฺจตฺเต ธาริยมาเน ทฺวาทสโยชนาย ปริสาย
อตุตฺตาทานปริทีปนํ ติตฺถิยมทฺทนํ (ยมกปฏฺฐิหาริยํ (๔) ทสฺเสติ (๔))
อุปริมกายโต อคฺคิกฺขนฺโร ปวตฺตติ เหฏฺฐิมกายโต อุทกธารา
ปวตฺตติ ฯเปฯ เอเกกโลมกฺkupโต อคฺคิกฺขนฺโร ปวตฺตติ เอเกกโลม-
กฺkupโต อุทกธารา ปวตฺตติ จนนํ วณฺณานนฺติ อาทินยปฺปวตฺตํ
ยมกปฏฺฐิหาริยํ ทสฺเสติ ฯ ตสฺส สุวณฺณวณฺณสรริโต สุวณฺณ-
วณฺณา รสฺมิโย อุกฺคนตฺวา ยาว ภวคฺคากจฺจนฺติ ฯ สกถทส-

๑. ม. วุฑฺฒิ วิรุพฺหิ เวปฺลุลํ ฯ ๒. ส. มหา. ๑๕/๓๕๕/๕๓ ฯ

๓. ม. กณฺฑมฺพรุกฺขมฺมุเล ฯ ๔. ม. อิเม ปาฐา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกฺขนุชวคฺคณณนา หน้า ๕๐

สหสฺสจกฺกวาฬสฺส อลงฺกรณกาโล (๑) วย โหติ ทฺติยา ทฺติยา
รสมิ (๒) ปฺริมา ย ปฺริมา ย มกยมกา วย เอกกฺขณ วย ปวตฺตติ (๓) ฯ

ทฺวินฺนํ จ จิตฺตานํ เอกกฺขณ ปวตฺตติ นาม นตฺถิ ฯ

พฺพุธานํ ปน ภควนฺตํ ภาวฺจปรีวาฬสฺส ลหฺกตฺตาย ปญฺจหา-
การหิ อัจฉินฺนวลิตฺตาย จ ตา เอกกฺขณ วย ปวตฺตนฺติ ฯ
ตสฺสา ตสฺสา ปน รสมิยา อวชฺชนปรีกมฺมาธิจฺ्ञานานํ วิสุํ
วิสุํเยว ฯ

นีลรสมิ อตฺถาย หิ ภควา นีลกลิตฺถํ สฺมาปชฺชติ

ปีตรสมิอตฺถาย ปีตกลิตฺถํ โลหิตโธทาทรสมิอตฺถาย โลหิตโธทาท-
กลิตฺถํ อคฺคิกฺขนุชตฺถาย เตโชกลิตฺถํ อุตฺถารตฺถาย อาโปกลิตฺถํ
สฺมาปชฺชติ ฯ สตฺถา จงฺกมตฺติ นิมฺมิโต ติจฺ्ञจฺติ วา นิสีทตฺติ
วา เสยฺยํ วา กปฺเปตฺติ (๔) สพฺพํ วิตฺถารตฺตพฺพํ ฯ เอตฺถ เอกํปี
สีลสฺส กิจจํ นตฺถิ ฯ สพฺพํ สฺมาธิกิจฺจเมว ฯ เอวํ สีลํ สฺมาธิ
น ปาปฺณาติ ฯ

ยํ ปน ภควา กปฺปสฺตสฺสหาฬสฺสธาณิ จตฺตาริ อสงฺเขยฺยานิ
ปารมิโย ปฺรูเรตฺวา เอกฺกนตฺตีสวสฺสกาเล จกฺกวตฺตติสิริํนิวาฬฏฺฐา
ภวานา นิกฺขมม อโนมฺมานทีตีเร ปพฺพชิตฺวา จพฺพสฺसानิ
ปธานโยคํ กตฺวา วิสาขปฺนฺณณมฺมายํ อูรฺเวลคฺคาเม สฺซุชาตฺตาย
๑. ย. อาโลกกรณกาโล ฯ ๒. ม. รสมิโย ฯ ๓. ม. ปวตฺตนฺติ ฯ
๔. บ. ปฏฺิ. ๓๑/๒๘๔/๑๘๔ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณนา หน้า ๕๑

ทินัน ปกขิตตทิวโพช มรุษายาสั ปริกฤษิตวา สายณหสมเย
 ทกขินุตเรน โพธิมณห์ ปวิสิตวา อสตุตถุมราชานั ติกขตุตติ
 ปทกขินั กตวา ปุพพุตตรภาเค จิโต ตินสนุถาริ (๑) สนุถริตวา
 ติสนุธิปลุลงกมารุกษิตวา จตุรงคสมนุณาคติ เมตตากมมฏุจัน
 ปุพพุทกมึ กตวา วิริยาธิฏุจัน อธิฏุจาย จุททสเหตุปลุลงก-
 วรคโต สุวณณปีเจ จิตติ (๒) รชตกขนุธิ วิย ปลายาสเหตุ
 โพธิกขนุธิ ปิกุจิโต กตวา อุปริ มณิจนตเตน วิย โพธิ-
 สาขาย ธาริยามาโน สุวณณวณณเ จิวเร ปวาพสทิสเสสุ โพธิ-
 องกุเรสุ ปตมานาสุ สุริเย อตจัน อุกกจณนเต มารพลั วิธมิตวา
 ปจรมยามะ ปุพเพนิวาสิ อนุสสริตวา มชฌิมยามะ ทิพพจกขุ
 วิโสเชตวา ปจจุสกาละ สพพญญพุทธานมาจิจณเณ (๓) ปจจาการะ
 ฌณั โอตาระตวา อานาปานจตุตถชฌณัน นิพพตเตตวา
 ตเทว ปาทกั กตวา วิปัสสนั วฑฒเตตวา มกคปฏฐิปาฎิยา
 อธิคเตน จตุตถมกเคน สพพกิละเส เขเปตวา สพเพ พุททชฌเณ
 ปฏฐิวิชฌิ ฯ อิทมสฺส ปญญากิจจัน ฯ เอว สมาริ ปญญัน น
 ปาปฺณาติ ฯ

ตตุถ ยถา หตุเถ อุทกั ปาติยั อุทกั น ปาปฺณาติ
 ปาติยั อุทกั ฆญเ อุทกั น ปาปฺณาติ ฆญเ อุทกั โกพุมเพ (๔)
 อุทกั น ปาปฺณาติ โกพุมเพ อุทกั จาฎิยั อุทกั น ปาปฺณาติ
 # ๑. ม. ตินสนุถาริ ฯ ๒. ม. ฐุปีติ ฯ ๓. ม. สพพพุทธานมาจิจณเณ ฯ
 # ๔. ม. ย. โกลมเพ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกขนุทธคถา หน้า ๕๒

จาณียิ อุตกั มหาคุมภียิ อุตกั น ปาปุณาติ มหาคุมภียิ
อุตกั กุโสพุเก อุตกั น ปาปุณาติ ฯ กุโสพุเก อุตกั กนุทธเร
อุตกั น ปาปุณาติ กนุทธเร อุตกั กุณฺนทียิ อุตกั น ปาปุณาติ
กุณฺนทียิ อุตกั ปลฺจจมหานทียิ อุตกั น ปาปุณาติ ปลฺจจ-
มหานทียิ อุตกั จกฺกวาพมหาสมุทฺเท อุตกั น ปาปุณาติ
จกฺกวาพมหาสมุทฺเท อุตกั สีนฺรฺปาทกมหาสมุทฺเท อุตกั น
ปาปุณาติ ฯ ปาติยิ อุตกั อุปฺนิชาย หตฺเถ อุตกั ปริตฺตํ ฯเปฯ
สีนฺรฺปาทกมหาสมุทฺเท อุตกั อุปฺนิชาย จกฺกวาพมหาสมุทฺเท
อุตกั ปริตฺตฺนฺติ (๑) อิติ อุปฺริ อุปฺริ อุตกั พหุํ อุปาทาย
เหฏฺฐา เหฏฺฐา อุตกั ปริตฺตํ โหติ เอวเมว อุปฺริ อุปฺริ
กุณฺเณ อุปาทาย เหฏฺฐา เหฏฺฐา สีสํ อปฺปมตฺตกั โอรฺมตฺตกนฺติ
เวทิตฺพฬิ ฯ เตนาห อปฺปมตฺตกั โข ปเนตํ ภิกฺขเว โอรฺมตฺตกั
สีลฺมตฺตกนฺติ ฯ

เยน ปุณฺธุชฺชโนติ เอตฺถ

ทฺเว ปุณฺธุชฺชนา วุตฺตา พุทฺเธนาทิจฺจพฺนฺธฺนา
อนฺุโร ปุณฺธุชฺชโน เอโก กฺลฺยาณฺเโก ปุณฺธุชฺชโนติ ฯ

ตฺตฺถ ยสฺส ขนฺุทธาตุอายตนาทิสฺส อุกฺคหปฺริปุจฺจนาสวณ-
ธารณปฺจฺจเวกฺขณานิ นตฺถิ อัยฺ อนฺุธฺปุณฺธุชฺชโน ฯ ยสฺส ตานิ
อตฺถิ โส กฺลฺยาณฺปุณฺธุชฺชโน ฯ ทฺวิโรปิ ปเนส

๑. ม. ปริตฺตํ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๕๑

ปุณฺณ ชนนาทีหิ การณเหหิ ปุณฺณชโน ๑

ปุณฺณชชนนุโตคฺคตฺตา ปุณฺณวํชิ ชโน อิติ ๑

โส หิ ปุณฺณํ นานปฺปการานํ กิเลสาทินํ ชนนาทีหิ
 การณเหหิ ปุณฺณชโน ๑ ยถาห(๑) ปุณฺณ กิเลสํ ชนเนนฺตฺติ
 ปุณฺณชชนา ๑ ปุณฺณ อวิหตสกุทายทิกฺกุชฺชิตาติ ปุณฺณชชนา ๑ ปุณฺณ
 สตถารานํ มุขฺลโลกิกาทิ ปุณฺณชชนา ๑ ปุณฺณ สพฺพคตฺติหิ อวฺกุชฺชิตาติ
 ปุณฺณชชนา ๑ ปุณฺณ นานาภิสงฺขาร อภิสงฺขโรนฺตฺติติ ปุณฺณชชนา ๑
 ปุณฺณ นานาโอมฺเหหิ วุยฺหนฺติ ปุณฺณ นานาสนฺตาเปหิ สนฺตปฺปนฺติ ปุณฺณ
 ปริพาเหหิ ปริทฺยหนฺติ ปุณฺณ ปณฺจสุ กามกุณฺเณสุ รัตฺตา กิฑฺฐา
 คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฆสฺสนฺนา ลกฺคา ลกฺกิตา ปลิพฺพุชฺชิตา
 ปุณฺณชชนา ๑ ปุณฺณ ปณฺจหิ นีวรณฺเหหิ อาวฺฐตา นิวฺฐตา โอมฺสุภา(๒)
 [๑] ปฏฺิฉฺฉนฺนา ปฏฺิฉฺฉชฺชิตาติ ปุณฺณชชนา(๔) ๑ ปุณฺณํ คณนปถมตฺตานํ
 อริยชฺชมฺปรมฺมุขานํ นิจชฺชมฺสมาจารานํ ชนानํ อนฺโตคฺคตฺตาติปิ
 ปุณฺณชชนา ๑ ปุณฺณวา อํชิ วิสฺสเยว สงฺขยํ คโต วิสฺสญฺุโจ สีสฺสุตาทิ-
 กุณฺณยฺตุเตหิ อริเยหิ ชนเนหิติปิ ปุณฺณชชโนติ ๑

ตถาคตฺตฺสาติ อญฺุจฺหิ การณเหหิ ภควา ตถาคโต ๑ ตถา
 อากโตติ ตถาคโต ๑ ตถา คโตติ ตถาคโต ๑ ตถลภฺขณฺํ อากโตติ
 ตถาคโต ๑ ตถชฺชมฺเม ยถาวโต อภิสมฺพุทฺโธติ ตถาคโต ๑
 # ๑. ขุ. มหา. ๒๕/๔๓๐/๒๕๘ ๑ ๒. ม. โอวฺฐตา ๑ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร
 # ปิหิตาติ ทิสฺสตติ ๑ ๔. ม. ปุณฺณชชนาติ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกขนฺธวคฺคณณนา หน้า ๕๔

ตถทสฺสตีตาย ตถาคโต ฯ ตถวาทีตาย ตถาคโต ฯ ตถาการิตาย
ตถาคโต ฯ อภิภวนภูเจเน ตถาคโตติ ฯ

กถํ ภควา ตถา อากโตติ ตถาคโต ฯ ยถา สพฺพ-
โลกहितาย อุตฺตกุมาปฺนฺนา ปุริมกา สมฺมาสมฺพุทฺธา อากตา
ยถา วิปสฺสึ ภควา อากโต ยถา สิจิ ภควา ฯ ยถา เวสฺสภู
ภควา ยถา กกุสนฺโธ ภควา ยถา โกนาคมโน ภควา
ยถา กสฺสโป ภควา อากโตติ ฯ กิ วุตฺตํ โหติ เยน อภินิหารเณ
เอเต ภควนฺโต อากตา ฯ เตเนว อมฺหากํปิ ภควา อากโต ฯ
อถวา ฯ ยถา วิปสฺสึ ภควา ฯเปฯ ยถา กสฺสโป ภควา
ทานปารมี ปุเรตฺวา สีสเนกขมมฺปญฺญาวิริยขฺนฺตีสจฺจอชฺชิจฺจาน-
เมตฺตตฺตาอุเปกฺขาปารมี ปุเรตฺวา อีมา ทส ปารมีโย ทส
อุปปารมีโย ทส ปรมตฺตปารมีโยติ สมตีส ปารมีโย ปุเรตฺวา
องฺคปริจฺจาคํ ชนปฺุตตทวารชีวิทปริจฺจาคนฺติ (๑) อิมํ ปญฺจ
มหาปริจฺจาคํ ปริจฺจจิตฺตฺวา ปุพฺพโยคปุพฺพจริยธมฺมกฺขาน-
ณาทตฺตจริยาทโย ปุเรตฺวา พุทฺธจริยา (๒) โกฏี ปตฺวา อากโต
ตถา อมฺหากํปิ ภควา อากโต ฯ อถวา ฯ ยถา จ (๓) วิปสฺสึ
ภควา ฯเปฯ กสฺสโป ภควา จตฺตารโ สติปฺญฺจानํ จตฺตารโ
สมฺมปฺปชานํ จตฺตารโ อิทฺธิปาเท ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ
๑. ม. นยฺนนชฺนรชฺชปฺุตตทวารปริจฺจาคนฺติ ฯ ย. องฺคนยฺนชฺนรช-
ชปฺุตตทวารปริจฺจาคนฺติ ฯ ๒. ม. พุทฺธจริยา ฯ ๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๕๕

สตุต โพชฌงฺเก อริยญฺจํกั กํ มคฺคํ ภาเวตฺวา พุรุเหตฺวา (๑)
อากโต ตถา อมหากํ ภควาปิ อากโต เอวํ ตถา อากโตติ
ตถากโต ฯ

ยถเว โลกมฺหิ วิปสฺสีอาทโย
สพฺพญญฺภาวํ มุนโย อิธาคตา ฯ
ตถา อัยํ สกฺขมฺนีปิ อากโต
ตถากโต วุจฺจติ เตน จกฺขุมมาติ ฯ

เอวํ ตถา อากโตติ ตถากโต ฯ

กถํ ตถา คโตติ ตถากโต ฯ ยถา สมฺปติชาโต วิปสฺสี
ภควา คโต ฯเปฯ กสฺสโป ภควา คโต ฯ กถญจ โส ภควา
คโต ฯ โส หิ สมฺปติชาโตว สเมหิ ปาทะหิ ปจฺวิยํ ปติญฺจาย
อตุตฺตราภิมฺโข สตุตฺตปทวิตีหาเรณ คโต ฯ ยถาห สมฺปติชาโต
อานนฺท โพชิสฺสโต สเมหิ ปาทะหิ ปติญฺจหิตฺวา อตุตฺตราภิมฺโข
สตุตฺตปทวิตีหาเรณ จจฺจติ เสตมฺหิ จตฺเต อนฺนํหีรมาเน (๒) สพฺพา
ทิสสา อนฺนํวิโลเกติ อาสภิมฺญจ วาจํ ภาสติ อคฺโคหมสฺสมิ โลกสฺส
เชญฺโฆหมสฺสมิ โลกสฺส เสญฺโฆหมสฺสมิ โลกสฺส อยมนฺตมา ชาติ
นตฺถิทานิ ปุณฺนพฺภโวติ (๓) ฯ

ตถญจสฺส คมนํ ตถํ อโหสิ อวิตถํ อนเณสํ วิเสสาธคิमानํ
ปุพฺพนิมิตฺตภาเวณ ฯ ยํ หิ โส สมฺปติชาโตว สเมหิ ปาทะหิ
๑. ม. พุรุเหตฺวา ฯ ๒. ม. ย. อนฺนํหีรมาเน ฯ ๓. ที. มหา. ๑๐/๒๖/๑๓ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগฺกขนฺธวคฺคกถา หน้า ๕๖

ปติฏฺฐหิ อิทมฺสฺส จตุรฺรทฺธิปาทปฏฺฐิตาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑
 อุตฺตรภิกฺขุภาโว ปน สพฺพโลกุตฺตรภาวสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑
 สตฺตปทวิดิหาโร สตฺตโพชฌงฺครตนปฏฺฐิตาภสฺส ๑
 สฺวณฺณทณฺฑทา วิติปตฺนติ จามราติ เอตฺถ วุตฺตจาม-
 รุกฺเขโป ปน สพฺพตฺติถฺยนิมฺมถนสฺส ๑
 เสตจฺจตฺตธารณํ อรหตฺตวิมุตฺติวรวิมลเสตจฺจตฺต-
 ปฏฺฐิตาภสฺส ๑
 สตฺตมปฺปฐปริ จตฺวา สพฺพทิสานูวិโลกนํ สพฺพญฺญตฺตานา-
 วรณานปฏฺฐิตาภสฺส (๑) ๑
 อาสภิวาจาภาสํ อปฺปฏฺฐิตยวรณมฺจกฺกปฺปวตฺตนสฺส
 ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑
 ตถา อัย ภควาปิ คโต ๑ ตยฺยจฺสฺส คมนํ ตถิ อโหสิ
 อวิตถํ เตสฺสยฺว วิเสสาธิกฺมานํ ปุพฺพนิมิตฺตภาเวน ๑ เตนาหุ
 โปราณา

มฺหุตฺตชาโตว ความฺปติ ขถา
 สเมหิ ปาเทหิ สฺสุสิ วสุนฺธริ
 โส วิกฺกมิ (๒) สตฺต ปทานิ โคตโม
 สตยฺย จตฺตํ อฺนุชาเรยฺมฺม ๑
 คนฺตุวาน โส สตฺต ปทานิ โคตโม

๑. ม. สพฺพญฺญตฺตานาวรณ. ๑ ๒. ม. วิกฺกมิ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๕๗

ทิสา วิโลเกสิ สฺมา สมนฺตโต

อฏฺฐจฺจฺกุเปตฺติ คิริมพฺภทฺทิริยิ

สีโห ยถา ปพฺพตมฺมุทฺธนิฏฺฐิตฺติติ ฯ

เอวํ ตถา คโตติ ตถาคโต ฯ อถวา ยถา วิปฺสฺสึ

ภควา ฯเปฯ ยถา กสฺสโป ภควา ฯ อัยปิ ภควา ตเถว

เนกขมฺเมเนน กามจฺจนฺทํ ปหาย คโต อพฺยาปาเทเนน พฺยาปาทํ

อาโลกสฺสณฺญาเย ถีนมิทฺธํ อวิกฺเขเปเนน อุทฺทจฺจฺกุกฺกจฺจํ ชมฺม-

วตฺตถาเนเนน วิจิกิจฺจํ ปหาย คโต ฉาเนเนน อวิชฺชํ ปทาเลตฺวา

คโต (๑) ปาโมชฺเชเนน อรตี วิโนเทตฺวา ปจฺมชฺชฺมาเนเนน นีวรณ-

กวาภูํ อุคฺขมาญฺเจตฺวา ทฺตฺติยชฺชฺมาเนเนน วิตฺถกฺกวิจาร์ ฐฺปสฺเมตฺวา

ตฺตฺติยชฺชฺมาเนเนน ปีตี วิราเชตฺวา (๒) จตฺตฺตฺตชฺชฺมาเนเนน สุขทฺกฺกํ ปหาย

อากาसानุจายตนสฺมาปตฺตฺติยา ฐฺปสฺสณฺญาปฏฺธิมฺสฺสณฺญานานตฺต-

สฺสณฺญาโย สฺมตฺติกฺกมิตฺวา วิญฺญานานุจายตนสฺมาปตฺตฺติยา อากาสา-

นุจายตนสฺสณฺญํ อากิณฺญจฺจฺญาเยตนสฺมาปตฺตฺติยา วิญฺญาณานุจาย-

ยตนสฺสณฺญํ เนวสฺสณฺญานาสฺสณฺญาเยตนสฺมาปตฺตฺติยา อากิณฺญจฺจฺญา-

ยตนสฺสณฺญํ สฺมตฺติกฺกมิตฺวา คโต อนิจฺจฺจานุปฺสฺสณฺญาเย นิจฺจสฺสณฺญํ

ปหาย ทฺกฺกขานุปฺสฺสณฺญาเย สุขสฺสณฺญํ ฯ อนตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

อตฺตฺตสฺสณฺญํ นิพฺพิทานุปฺสฺสณฺญาเย นนฺทึ วิราคานุปฺสฺสณฺญาเย ราคํ

นิโรธานุปฺสฺสณฺญาเย สฺมทฺธิํ ปฏฺธินิสฺสคฺคฺคานุปฺสฺสณฺญาเย อาทานํ

๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. วิราเชตฺวา ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคคณณนา หน้า ๕๘

ขยานุปลุสสนาย ฆนสณณั วยานุปลุสสนาย อายุหนั วิปริณามา-
นุปลุสสนาย ฐวสณณั อนิมิตตานุปลุสสนาย นิมิตตสณณั (๑)
อปุปณิหิตานุปลุสสนาย ปณิธิ์ สุลลตานุปลุสสนาย อภินิเวสั
อธิปุลลารมมุวิปลุสสนาย สาราทานาภินิเวสั ยถาภูตถาณ-
ทสสนเนน สมุโหมหาภินิเวสั อาทีนวานุปลุสสนาย อาลยาภินิเวสั
ปฐิสงขานุปลุสสนาย อปปฐิสงขั วิภูฏานุปลุสสนาย สัโยคา-
ภินิเวสั โสตาปตติมคเคน ทิฏฐเจกฐเจ กิเลส ภยชิตฺวา (๒)
สกทาคามิมคเคน โอปาริเก กิเลส ปหาย อนาคามิมคเคน
อณฺสทคเต กิเลส สมุคฺมาฏฺตฺวา อรหตฺตมคเคน สพฺพกิเลส
สมุจฺฉินฺนิตฺวา กโต ๑ เอวปี ตถา กโตติ ตถาคโต ๑

กถั ตถลคฺขณั อากโตติ ตถาคโต ๑ ปจฺวิธาตุยา
กคฺขพตฺตลคฺขณั ตถั อวิตถั ๑ อาโปธาตุยา ปคฺขมรณลคฺขณั
เตโชธาตุยา อณฺหตฺตลคฺขณั วาโยธาตุยา วิตถมฺภนลคฺขณั
อากาศธาตุยา อสมมุจฺจลคฺขณั วิญญาณธาตุยา วิชานนลคฺขณั
รูปสฺส รูปปนลคฺขณั เวทนาย เวทยิตลคฺขณั สลฺลณาย สลฺลขานน-
ลคฺขณั สงฺขารานั อภิสงฺขรณลคฺขณั วิญญาณสฺส วิชานน-
ลคฺขณั วิตถกสฺส อภินิโรปนลคฺขณั วิจารสฺส อนุมชฺชนลคฺขณั
ปีติยา ผรณลคฺขณั สุขสฺส สาทลคฺขณั จิตฺเตกคฺคตาย อวิกฺเขป-
ลคฺขณั ผสฺสสฺส ผุสนลคฺขณั สทฺธินฺนทฺริยสฺส อธิโมกฺขลคฺขณั
๑. ม. นิมิตฺตํ ๑ ๒. ม. ภยชิตฺวา กโต ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๕๕

วิริยินทริยสุต ปคคหณลกขณั (๑) สตินทริยสุต อุပ္ภูจกานลกขณั
 สมารินทริยสุต อวิกุเขปลลกขณั ปณณินทริยสุต ปชานนลกขณั
 สทฐาพลสุต อสุตทุธิเย อกมปิยลกขณั วิริยพลสุต โกสชเช
 สติพลสุต มุฏจสจเจ สมาริพลสุต อุทจจเจ ปณณวาพลสุต
 อวิชชชาย อกมปิยลกขณั สติสมโพชฌงคสุต อุပ္ภูจกานลกขณั
 ฐมมวิจยสมโพชฌงคสุต ปวิจยลกขณั วิริยสมโพชฌงคสุต
 ปคคหณลกขณั ปิติสมโพชฌงคสุต ฆรณลกขณั ปสสทุธิ-
 สมโพชฌงคสุต วุปสมลกขณั สมาริสมโพชฌงคสุต อวิกุเขปล-
 ลกขณั อุเปกขาสมโพชฌงคสุต ปฏิสงขานลกขณั (๒) สมมา-
 ทิฏฐิจยา ทสฺสนลกขณั สมมาสงกปฺปสฺส อภินิโรปนลกขณั
 สมมาวาจาย ปริกคหณลกขณั (๓) สมมากมมฺนตสฺส สมภูจกาน-
 ลกขณั สมมาอาชีวสฺส โวทานลกขณั ๑ สมมาวายามสฺส
 ปคคหณลกขณั สมมาสติยา อุပ္ภูจกานลกขณั สมมาสมาริสุต
 อวิกุเขปลลกขณั อวิชชชาย อณฺณณณลกขณั ๑ สงขารานั เจตนา-
 ลกขณั วิญญานสฺส วิชานนลกขณั นามสฺส นมนลกขณั
 รูปสฺส รูปปนลกขณั สพายตฺนสฺส อายตฺนลกขณั ฆสฺสสฺส
 ฆสฺสนลกขณั เวทนาย เวทยิตลกขณั ตณฺหฬาย เหตุลกขณั
 อุปาทานสฺส คหณลกขณั ภวสฺส อายูหนลกขณั ชาติยา
 นิพฺพตฺตลกขณั ฆราย ฆริณลกขณั มรณสฺส จุตฺตลกขณั ฐาตฺตุนั
 # ๑. ม. ปคคหณลกขณั ๑ เอวมฺปริปิ ๑ ๒. ม. ปฏิสงขานลกขณั ๑
 # ๓. ม. ปริกคหณลกขณั ๑

เล่มที่ ๔ สีสกษนรชวคคณณนา หน้า ๑๐๐

สุลลตลลทกขณั อายตนาณั อายตลลทกขณั ติปฏจนาณั
 ออุปฏจนาณลทกขณั สมมปุปชานาณั ปทหนลทกขณั อิทฐิปาทาณั
 อิชณณลทกขณั อินทฐิยานั อธิปติลทกขณั พลาณั อกมปิยลทกขณั
 โพชฌงคานั นิยุยานลทกขณั มคคสส เหตุลทกขณั สจจจาณั
 ตลลทกขณั สมถสส อวิกเขปลลทกขณั วิปสสนาย อนุปสสนา-
 ลทกขณั สมถวิปสสนาณั เอกรสลทกขณั ยุกนทฐานั อนติ-
 วตตลทกขณั สีสลวิสฐฐิยา สัวรลทกขณั จิตตวิสฐฐิยา อวิกเขปล-
 ลทกขณั ทิฏฐิวิสฐฐิยา ทสสนลทกขณั ขเย ฌาณสส สมจเจทน-
 ลทกขณั อนุปปาเท ฌาณสส ปสสทฐิลทกขณั ฌนทสส มล-
 ลทกขณั มนสิการสส สมฏจนาณลทกขณั (๑) ผสสสส สโมชานลทกขณั
 เวทนาย สโมสรณลทกขณั สมาริสส ปมุขลทกขณั สติยา
 อธิปเตยลทกขณั (๒) ปญญา ยตตตตริยลทกขณั (๓) วิมุตติยา สารลทกขณั
 อมโตคธสส นิพพานสส ปริโยสานลทกขณั ตถั อวิตถั ๑ เอวั (๔)
 ตลลทกขณั ฌาณคตติยา อากโต อวิรัชฌิตถวา ปตฺโต อนุปปตฺโตติ
 ตถากโต ๑ เอวั ตลลทกขณั อากโตติ ตถากโต ๑

กถั ตลลทกขณั ยถาวโต อภิสมพทฐิโรติ ตถากโต ๑
 ตลลทกขณั นาม จตตาริ อริยสจจจาณั ๑ ยถาห ๑ จตตาริมานิ
 ภิกขเว ตถานิ อวิตถานิ อนนญถถานิ กตมานิ จตตาริ
 อิทถั ทกขณนุติ ภิกขเว ตถเมตถั อวิตถเมตถั อนนญถถเมตถนุติ (๕) ๑
 # ๑. ม. สมฏฐาปน... ๑ ๒. ม. อธิปเตย... ๑
 # ๓. ม. ตตตตตริยลทกขณั ๑ ๔. ม. เอตถั ๑
 ๕. ส. มหา. ๑๕/๑๖๕๗/๕๓๕ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๐๑

วิตุจาโร ฯ ดานิ จ ภควา อภิสมฺพุทฺโธ ฯ ตสฺมา ตถานํ
ธมฺมานํ อภิสมฺพุทฺทตฺตา ตถาคโถติ วุจฺจติ ฯ อภิสมฺโพทฺโธ (๑)
เหตฺถ คตสทฺโท ฯ

อปิจ ชรามณฺสฺส ชาติปฺจฺยสมฺภูตฺสฺส สมฺทาคตฺถุโ (๒) ตโ
อวิตโธ อนนฺณโธ ฯเปฯ สงฺขารานํ อวิชฺชาปฺจฺยสมฺภูตानํ
สมฺทาคตฺถุโ (๓) ตโ อวิตโธ อนนฺณโธ ฯเปฯ อวิชฺชาย สงฺขารานํ
ปฺจฺยภูโ สงฺขารานํ วิญฺญาณฺสฺส ปฺจฺยภูโ ฯเปฯ ชาติยา
ชรามณฺสฺส ปฺจฺยภูโ ตโ อวิตโธ อนนฺณโธ ฯ ตํ สพฺพํ
ภควา อภิสมฺพุทฺโธ ตสฺมาปี ตถานํ ธมฺมานํ อภิสมฺพุทฺทตฺตา
ตถาคโถติ วุจฺจติ ฯ เหวํ ตถธมฺเม ยถาวโต อภิสมฺพุทฺโธติ
ตถาคโถติ ฯ

กถิ ตถทสฺสฺสิตาย ตถาคโโต ฯ ภควา ยํ สทฺเวเก
โลเก ฯเปฯ สทฺเวมนุสฺสาย ปชาย (๔) อปริมาณาสฺ โลกชาตฺส
อปริมาณานํ สตฺตทานํ จกฺขุทฺวารे อาปาถิ อากฺจฺจนฺติ
รูปารมฺมณิ นาม อตฺถิ ตํ สพฺพาการโต ชานาติ ปสฺสติ ฯ
เอวํ ชานตา ปสฺสตา จ เตน ตํ อิกฺุจฺจานิกฺุจฺจาทิวเสน วา
ทิกฺุจฺจสฺสฺสทฺตวิญฺญาเตสฺส ลพฺภมานกปทฺวเสน วา กตฺมณฺติ รูปิ
รูปายตฺนํ ยํ รูปิ จตฺนุนํ มหาภูตानํ อุปาทาย วณฺณนิภา
สนิทสฺสนํ สปฺปฏิงฺมํ นิลิ ปิตกนฺติอาทินา (๕) นเยน อนเเกหิ

๑. ม. อภิสมฺพุทฺทตฺโธ ฯ ๒. ม. ชาติปฺจฺยสมฺภูตสมฺทาคตฺถุโ
๓. ม. อวิชฺชาปฺจฺยสมฺภูตสมฺทาคตฺถุโ ฯ ๔. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ
๕. อภि. สงฺ. ๓๔/๕๒๑/๒๐๔ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগฺขนฺธวคฺคณณนา หน้า ๑๐๒

นาเมหิ เทรสฺหิ วาเรหิ ทฺวิปฺลฺยณาสาย วา นเยหิ วิภชฺชมานํ
ตถเมว โหติ วิตถํ นตฺถิ ฯ เอส นโย โสตทฺวาราทิสฺสปี อาปาถํ
อากจฺจนฺเตสฺส สทฺทาทิสฺส ฯ วุคฺคํ เจตํ (๑) ภควตา ยํ ภิกฺขเว
สเทวกสฺส โลกสฺส ฯเปฯ สเทวมนุสฺสสาย ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ
วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจฺริตํ มนฺสา ตมฺหํ ชานามิ
ตมฺหํ อพฺภณฺญาสี (๒) ตํ ตถาคตสฺส วิทิตํ ตํ ตถาคเต (๓) น
อุปฺภฺจาสีติ (๔) ฯ เอวํ ตถทสฺสิตาย ตถาคโต ฯ ตถทสฺสือตฺเถ (๕)
ตถาคโตติ ปทสมฺภโว เวทิตพฺโพ ฯ

กถํ ตถวาทิตาย ตถาคโต ฯ ยํ รตฺตี ภควา โพธิมณฺเฑ
อปฺราเชตปฺลลฺงเก นิสินฺโน ตินฺณํ มารานํ มตฺถกํ มทฺทิตฺวา
อนุคฺตฺรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ยถจ รตฺตี ยมกสาลาน-
มนฺตเร อนุปาทิสฺสสาย นิพฺพานชาตฺยา ปรีนิพฺพายิ เอตฺถนฺตเร
ปฺลยจฺจตฺตาสิสวสฺสปริมาเณ กาลे ปจฺมโพธิยาปี มชฺฌิมโพธิยาปี
ปจฺฉิมโพธิยาปี ยํ ภควตา ภาสีตํ สุตฺตํ เคยฺยํ ฯเปฯ เวทลฺลํ
ตํ สพฺพํ อตฺถโต จ พฺยณฺชนโต จ อนุปวชฺหํ อนุนมนฺธิกํ
สพฺพการปฺริปฺนฺณํ รากมทนิมฺมทนํ โทสโมหมทนิมฺมทนํ ฯ
นตฺถิ ตตฺถ วาลกฺคมตฺตํปี อวกฺขลิตํ ฯ สพฺพนฺตํ เอกมฺทฺทิกาย
ลยฺยจิตํ (๖) วิย เอกนาฬิยา มิตํ วิย เอกคฺลยา ตฺถลิตํ วิย จ
๑. ม. วุคฺคตฺถยเหตํ ฯ ๒. ม. อพฺภณฺญาสี ฯ ๓. ม. ย. ตถาคโต ฯ
๔. อ.จ. จตฺถก. ๒๑/๒๔/๓๒ ฯ ๕. ม. ตตฺถ ตถทสฺสือตฺเถ ฯ
๖. ม. ย. ลยฺยจิตํ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๐๓

ตถเมว โหติ อวิตถัม อนนญถัม ฯ เตเนาห ยญจ จุนฺท
รตฺถี ตถาคโต อนุตฺตรํ สมมาสมุโพธิ อภิสมฺพุชฺฌติ ยญจ
รตฺถี อนุปาทิเสสาย นิพฺพานชาตฺถยา ปรีนิพฺพายติ ยํ เอตสฺมี
อนุตฺเร ภาสติ ลปฺติ นิทฺทิสฺสติ ฯ สพุพฺพิ ตํ ตเถว โหติ โน
อญฺญถา ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจตีติ (๑) ฯ กทฺตุโถ เอตฺถ
กตฺสทฺโท ฯ เอวํ ตถวาทีตาย ตถาคโต ฯ

อปีจ อากทฺถนํ อากโท ฯ วจฺนนฺติ อตุโถ ฯ ตโถ อวิปรีโต
อากโท อสฺสาติ ทการสฺส ตการํ กตฺวา ตถาคโตติ ฯ เอวเมว
ตสฺมี (๒) อตุเถ ปทสิทฺธิ เวทิตฺพุพา ฯ

กถํ ตถาการิตาย ตถาคโต ฯ ภควโต หิ วาจา ย กาโย
อนฺุโลเมติ กายสฺสปี วาจา ฯ ตสฺมา ยถาวาที ตถาการิ
ยถาการิ ตถาวาที จ โหติ ฯ เอวํ ญฺตสฺส จสฺส ยถา
วาจา กาโยปี ตถา คโต ปวตฺตุโตติ อตุโถ ฯ ยถา จ
กาโย วาจาปี ตถา คตา ปวตฺตุตฺถาติ ตถาคโต ฯ เตเนวาท
ยถาวาที ภิกฺขเว ตถาคโต ตถาการิ ยถาการิ ตถาวาที
อิติ ยถาวาที ตถาการิ ยถาการิ ตถาวาที ตสฺมา ตถาคโตติ
วุจฺจตีติ (๓) ฯ เอวํ ตถาการิตาย ตถาคโต ฯ

กถํ อภิกฺขเวญฺเจเน ตถาคโต ฯ อฺุปรี ภวคฺคํ เหนฺจ
อวีจํ ปรียฺนตํ กตฺวา ติริยํ อปริมาณาสฺส โลกธาตฺถสฺส สพุพฺสตุเต
๑. ที. ปา. ๑๑/๑๒๐/๑๒๑ ฯ ๒. ม. ตถาคโตติ เอวเมตสฺมี ฯ
๓. อจฺ. จตุกก. ๒๑/๒๓/๓๐ ฯ

เล่มที่ ๔ สัททนต์รคคณณนา หน้า ๑๐๔

อภิวติ สี่เลนปี สมารินาปี ปณณายปี วิมุตติยาปี วิมุตติ-
ณณทสฺสเนนปี ๑ น ตสฺส ตฺลา วา ปมาณํ วา อตฺถิ ๑
อตุโล อปฺปเมยฺโย อนุตฺตโร ราชาภิราชา เทวเทโว สกฺกาน-
มตฺตสกฺโก พุรฺหุมานมตฺตปุรฺหุมา ๑ เตนนาห สเทวเก ภิกฺขเว
โลเก ๑เป๑ สเทวมนุสฺสาย ตถาคโต อภิกฺขุ อนภิกฺขุโต
อณฺณทตฺถุทโส วสวตฺตฺตี(๑) ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจตฺตฺตี(๒) ๑

ตเตรฺว ปทสฺสิทฺธิ เวทิตพฺพา ๑ อคฺโท วีย อคฺโท ๑
โก ปเนส ๑ เทสนาวิลาโส(๓) เจว ปุณฺณสฺสโย จ ๑ เตน
เฮส มหानุภาโว ภิสฺสโก(๔) ทิพฺพาคเทน สปฺเป วีย สพฺพ-
ปรปฺปวาทีโน สเทวณฺจ โลกํ อภิวติ ๑ อิติ สพฺพโลกา-
ภิวเนน(๕) ตโต อวิปริโต เทสนาวิลาโส เจว ปุณฺณสฺสโย
จ อคฺโท อสฺสาติ ทการสฺส ตการํ กตฺวา ตถาคโตติ
เวทิตพฺโพ ๑ เอวํ อภิวณฺณเจเนน ตถาคโต ๑

อปีจ ตถาย คโตติปี ตถาคโต ๑ ตถํ คโตติปี ตถาคโต ๑
คโตติ อวคโต อตีโต ปตฺโต ปฏฺธิปฺนฺโนติ อตฺถิ ๑

ตตฺถ สกฺลโลกํ ตีรณปรินฺณาย ตถาย คโต อวคโตติ
ตถาคโต ๑ โลกสมุทฺถํ ปหานปรินฺณาย ตถาย คโต อตีโตติ
ตถาคโต ๑ โลกนโรธํ สจฺฉิกิริยาย ตถาย คโต ปตฺโตติ

๑. ม. วสวตฺตฺตี ๑ ๒. ที. ปา. ๑๑/๑๒๐/๑๔๕ ๑ ๓. ม. เทสนาวิลาสมโย ๑
#เอวมุปริปปี ๑ ๔. ม. ภิสฺสโก ๑ ๕. ม. สพฺพโลกาภิวเนน ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๐๕

ตถาคโต ฯ โลกนิโรธคามินี ปฏิปatti ตถิ คโต ปฏิปนโนติ
 ตถาคโต ฯ เตน ยิ วุตตติ ภควตา โลโก ภิกขเว ตถาคเตน
 อภิสมพุทฺโธ โลกสฺมา ตถาคโต วิสยฺตฺโต โลกสมุทโย ภิกขเว
 ตถาคเตน อภิสมพุทฺโธ โลกสมุทโย ตถาคตฺสฺส ปหิโน โล-
 กนิโรโธ ภิกขเว ตถาคเตน อภิสมพุทฺโธ โลกนิโรโธ ตถา-
 คตฺสฺส สจฺฉิกิโต โลกนิโรธคามินี ภิกขเว ตถาคเตน
 อภิสมพุทฺธา โลกนิโรธคามินี ตถาคตฺสฺส ภาวิตา ยิ
 ภิกขเว สเทวกสฺส โลกสฺส ฯเปฯ สพุพนตฺติ ตถาคเตน
 อภิสมพุทฺธิ ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจตีติ (๒) ตสฺส เอวมฺปิ อตฺถโธ
 เวทิตพฺโพ ฯ อิทมฺปิ จ ตถาคตฺสฺส ตถาคตภาวทีปเน มฺข-
 มตฺตเมว ฯ สพุพากาเรน ปน ตถาคโตว ตถาคตฺสฺส ตถาคตภาว
 วณฺเณยฺย ฯ

กตมณฺจติ (๓) ภิกขเวติ เยน อปฺปมตฺตเกน โอรมตฺตเกน
 สีลมตฺตเกน ปุณฺณชฺชโน ตถาคตฺสฺส วณฺณิ วทมาโน วทฺยฺย
 ตฺติ กตมณฺติ ปุณฺณติ ฯ ตตฺถ ปุณฺณา นาม อธิฏฺฐชฺชตนาปุณฺณา
 ทิฏฺฐสฺสทฺตนาปุณฺณา วิมตฺติเจตนาปุณฺณา อนุมฺติปุณฺณา กเถตฺต-
 กมฺยตนาปุณฺณาติ ปณฺจวิธา โหติ ฯ

ตตฺถ กตมา อธิฏฺฐชฺชตนาปุณฺณา ฯ ปกตฺติยา ลกฺขณิ
 อณฺเวยตฺติ โหติ อธิฏฺฐํ อตฺถลิตํ อตฺติริตํ อวิภูตํ อวิภาวิตํ ตสฺส

๑. ม. อัย ปาฐโน ตฺถติ ฯ ๒. อจฺ. จตฺตฺก. ๒๑/๒๓/๓๐ ฯ

๓. ม. กตมณฺจ ตฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๐๗

อิทํ นาม อญฺเณหิ ปณฺฑิตฺเตหิ สมณพฺรหฺมณฺเหหิ สทฺธิ
สํสนฺนเตตฺวา (๑) เทเสสฺสามิตี (๒) สมณฺนาหารสฺเสว อนุปฺปชฺชนโต
ทิกฺกุสสํสนฺนนาปฺจุฉาปี นตฺถิ ฯ ยสฺมา ปน พุทฺธานํ เอกธมฺเมปี
อาสปฺปนา ปรีสปฺปนา นตฺถิ โฟธิมณฺเฑเยว สพฺพา กงฺขา
ฉินฺนา ตสฺมา วิมตฺติจฺเจตฺนา ปฺจุฉาปี นตฺถิเยว ฯ อวเสสา ปน
เทว ปฺจุฉา พุทฺธานํ อตฺถิ ฯ ตาสฺ อยํ กเถตฺถกมฺยตาปฺจุฉา
นาม ฯ

อิทานิ ตํ กเถตฺถกมฺยตาปฺจุฉาย ปฺจุฉิตฺตมตฺถิ กเถตฺถ
ปาณาติปาตํ ปหายาติอาทิมาย ฯ

ตตฺถ ปาณสฺส อติปาโต ปาณาติปาโต ฯ ปาณวโร
ปาณฆาโตติ วุตฺตํ โหติ ฯ ปาโณติ เจตฺถ โวหารโต สตฺโต
ปรมตฺถโต ชีวิตินฺทฺริยํ ฯ ตสฺมี ปน ปาณฺ ปาณสฺสยฺญิน
ชีวิตินฺทฺริยฺยฺเจตฺถกอุปกฺกมสมฺภูจฺจาปีกา กายวชิทฺวารานํ อญฺลตร-
ทฺวารปฺปวตฺตา วรฺกเจตฺนา ปาณาติปาโต ฯ โส कुณฺวิริเตสฺ
ติรฺจฺฉานคตาทีสุ ปาณฺสฺส ชุทฺทเก ปาณฺ อปฺปสวชฺโช
มหาสรีเร มหาสวชฺโช ฯ กสฺมา ฯ ปโยคฺมหนฺตตาย ฯ
ปโยคสมตฺเตปี วตฺถุมหนฺตตาย ฯ कुณฺวเนตฺสฺ มนฺุสฺสาทีสุ
อปฺปकुณฺ ปาณฺ อปฺปสวชฺโช มหาคุณฺ มหาสวชฺโช ฯ
สรีรฺकुณานํ ปน สมภาเวปี (๓) กิเลสานํ อุปฺกฺกมานญฺจ มุทฺตาย
๑. ม. สํสนฺนิตฺวา ฯ ๒. ม. เทเสสฺสามิตี ฯ ๓. ม. สมภาเวสตี ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคคณณนา หน้ ๑๐๘

อปปสวาชโซ ดิพพตาย มหาสวาชโซติ เวทิตพโพ ๑

ตสส ปญจ สมภารา โหนติ ปาโณ ๑ ปาณสณณิตา
วชกจัตต อุกกโม เตน มรณนติ ๑ ฉ ปโยคา สาทตติโก
อาณตติโก นิสสคคิโย ถาวโร วิชชามโย อิทฐิมโยติ ๑ อิมสมึ
ปนตเถ วิตุถาริยามเน อติปปญโจ (๑) โหติ ตสฺมา ตํ น
วิตุถารยาม ๑ อณณณจ เอวรूपิ ๑ อตติเกหิ ปน สมนต-
ปาสาทิกิ วินยภูจกถิ โอลเกตุวา คเหตุพพิ ๑

ปหายติ อิมิ ปาณาติปาทเจตนาสงฆาตํ ทุสสีลยิ
ปชหิตวา ๑ ปฏิวีโรติติ ปหีนกาลโต ปฏุจาย ตโต ทุสสีลยโต
โอรโต วีโรโต ๑ นตติ ตสส วิตักกมิตฺตาสามิติ จกฺขุโส-
วิญญเยยยา ชมฺมา ปเคว กายิกาคิ ๑ อิมินาว นเยน อณณณสุปี
เอวรूपेषุ ปเทสุ อตฺถิ เวทิตพโพ ๑

สมโณติ ภควา สมิตปาทาย ลทฺชโวหาโร ๑ โคตโมติ
โคตฺตวเสน โคตโม ๑ น เกวลณจ ภควาเยว ปาณาติปาทา
ปฏิวีโรติ ภิกฺขุสงฺฆมปี ปฏิวีโรติ ๑ เทสนา ปน อาทิตโต
ปฏุจาย เอวํ อากตา ๑ อตถิ ปน ทีเปนนเตน ภิกฺขุสงฺฆ-
วเสนาปี ทีเปตฺถุ วฏฺฐติ ๑

นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตุโถติ ปรูปฆาตตถาย ทณฺฑํ วา
สตุถิ วา อาทาย อวตฺตนนโต นิกฺขิตตทณฺโฑ เจว นิกฺขิตต-
๑. ม. อติวีย ปปญโจ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๐๕

สตฺโถ จาติ อตฺโถ ฯ เอตฺถ จ จเปตฺวา ทณฺ्हํ สพฺพปี
อวเสถํ อุปฺกรณํ สตฺตานํ วินาสนภาวโต (๑) สตฺถนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ
ยํ ปน ภิกฺขุ ภตฺตรทณฺ्हํ วา กญฺจํ (๒) วา วาสี วา ปิปรุผลิกํ (๓)
วา คเหตุวา วิจฺรนฺติ น ตํ ปฺรुปรุฆาตฺตถาย (๔) ฯ ตสฺมา
นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถเตวว สงฺขยํ คจฺฉติ ฯ

ลขฺซีติ ปาปชฺิจฺฉณนลฺกขณาย ลขฺชาย สมนฺนาคโต ฯ
ทยาปนฺโนติ ทยํ เมตฺตจฺจิตฺตํ อาปนฺโน ฯ สพฺพปาณญฺต-
หิตานุกมฺปีติ สพฺเพ ปาณญฺเต หิตฺเตน อนุกมฺปโก ฯ ตาย
ทยาปนฺนตาย สพฺเพถํ ปาณญฺตานํ หิตจฺจิตฺตโกติ อตฺโถ ฯ
วิหฺรตีติ อิริยติ ยาเปติ ปาเลติ ฯ

อิตฺติ วา หิ ภิกฺขเวติ เอวํ วา ภิกฺขเว ฯ วาสทฺโฑ
อุปริ อทินฺนาทานํ ปหายติอาทีนํ อเปกฺขิตฺวา วิกปฺปตฺโถ
วฺตุโต ฯ เอวํ สพฺพตฺถ ปฺริมํ วา ปจฺฉิมํ วา อเปกฺขิตฺวา
วิกปฺปภาโว เวทิตพฺโพ ฯ อยํ ปเนตฺถ สงฺเขโป ภิกฺขเว
ปฺลุชฺชโน ตถาคตฺตสฺส วณฺณํ วทฺมาโน เอวํ วทฺยฺย สมนฺโณ
โคตโม ปาณํ น หนฺติ น จฺมาเตติ น ตตฺถ สมนฺนุญฺโธ
โหติ วิรโต อิมสฺมา ทุสฺสีลฺยา อโห วต เร พุทฺธคฺคณา
มหนฺตาติ อิตฺติ มหนฺตํ อุตฺสาหํ กตฺวา วณฺณํ วตฺตกาโมปิ
๑. ม. วิหฺรณภาวโต ฯ ย. วิหฺรณภาวโต ฯ ๒. ม. ย. ทนฺตกญฺจํ ฯ
๓. ม. ปิปรุผลิกํ ฯ ๔. ม. ปฺรุปรุฆาต... ฯ เอวมุปริปี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๑๑๐

อปรปมตตัก [๑] อจารสัทมตตกเมว วกขติ อปริ อสธารณ-
สภาว (๒) นิสสาย คณ (๓) วตตุ น สกขิสสติ น เกวลญจ
ปฺลุชชโนว โสตาปนุนสกทาคามิอนาคามิอรหนโตปิ ปจฺเจก-
พุทฺธาปี น สกโกนฺติเยว ตถาคโตเยว ปน สกโกติ ตํ โว
อปริ วกขามิติ ฯ อยเมตฺถ สาทิปฺปายา อตฺถวณฺณนา ฯ อิตฺ
ปริ ปน อนฺนุปฺพพเมว (๔) วณฺณยิสสาม ฯ

อทินฺนาทานํ ปหายติ เอตฺถ อทินฺนสฺส อาทานํ
อาทินฺนาทานํ ฯ ปรสฺส หรณํ เถยฺยํ ฯ จิริกาติ วตฺตํ โหติ ฯ
ตตฺถ อทินฺนฺนฺติ ปรปริกฺคหิตํ ฯ ยตฺถ ปโร ยถากามการิตํ
อาปชฺชนฺโต อทณฺฑารโห อนฺนุปวชฺโซ จ โหติ ฯ ตสฺมี
ปรปริกฺคหิตเ ปน (๕) ปรปริกฺคหิตสยฺยโน ตทาทยกอุปกฺกม-
สมฺภูจฺจาปีกา เถยฺยเจตนา อทินฺนาทานํ ฯ ตํ หีเน ปรสนฺตเก
อปรปสวชฺชํ ปณฺีเต มหาสวชฺชํ ฯ กสฺมา ฯ วตฺถุปณฺีตตาย ฯ
วตฺถุสมตฺเต สติ คฺุณาริกานํ สนฺตเก วตฺถุสฺมี มหาสวชฺชํ
ตํ ตํ คฺุณาริกํ อุปาทาย ตโต ตโต หีนคฺุณสฺส สนฺตเก
วตฺถุสฺมี อปรปสวชฺชํ ฯ

ตสฺส ปญฺจ สมฺภารา โหนฺติ ปรปริกฺคหิตํ ปรปริกฺคหิต-
สยฺยนิตา เถยฺยจิตฺตํ อุปกฺกโม เตน หรณฺนฺติ ฯ จ ปโยคา

๑. ม. เอตฺถนฺตเร โอรมตฺตกนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อสธารณภาวํ ฯ

๓. ม. วณฺณํ ฯ ๔. ม. อนฺนุปฺพพเมว ฯ ๕. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณา หน้า ๑๑๑

สาหตุถิกาทโยว ๆ เต จ โข ยถานูรูปุเป เถยยาวหาโร
ปเสยหาวหาโร (๑) ปฏิจจนฺนาวหาโร ปริกปฺปาวหาโร กุสาว-
หาโรติ อิมสํ อวารานํ วเสน ปวตฺตาคิ อยเมตฺถ
สงฺเขโป ๆ วิตฺตจโร ปน สมฺนตฺปาสาทิกายํ วุตฺโต ๆ

ทินฺนเมว อาทียตฺติติ ทินฺนาทายี ๆ จิตฺเตนปี ทินฺนเมว
ปฏิกงฺขตฺติติ ทินฺนปฏิกงฺขี ๆ เถเนตฺติติ เถโน ๆ น เถโน อเถโน (๒)
เตน (๓) ๆ อเถนตฺตยาเยว สุจฺญิตฺเตน ๆ อตฺตนาติ อตฺตภาเวน ๆ
อเถนํ สุจฺญิตฺตํ อตฺตานํ กตฺวา วิหฺรตฺติติ วุตฺตํ โหติ ๆ
เสสํ ปจฺมสทิกฺขาปเท วุตฺตฺนเยเนว โยเชตฺตพฺพิ ๆ ยถาปีช เอิ
สพฺพตฺถ ๆ

อพฺรหฺมจฺริยนฺติ อเสฏฺฐจฺริยํ ๆ พฺรหฺมํ เสฏฺฐํ อจฺจริ
จฺรตฺติติ พฺรหฺมจฺจริ ๆ น (๔) พฺรหฺมจฺจริ อพฺรหฺมจฺจริ (๔) ๆ อาราจฺจริติ
อพฺรหฺมจฺริยโต พฺรหฺมจฺจริ ๆ เมถฺนาคิ รากปฺริยฺญจฺจานวเสน สทิสตฺตยา
เมถฺนาคิ ลทฺธโวหารเหที ปฏฺธิเสวิตฺตพฺพิโต เมถฺนาคิ สงฺขยํ คตา
อสทฺธมฺมา ๆ คามธฺมมาติ คามวาสิํนํ ธฺมมา ๆ

มุสวาทาํ ปหายาคิ เอตฺถ มุสาคิ วิสฺสวาทนปฺเรกฺขารสฺส
อตฺถถณฺชโก (๕) วจีปโยโค วา กายปฺปโยโค วา ๆ วิสฺ-
วาทนาธิปฺปาเยน ปนสฺส ปฺรวิสฺสวาทกกายวจีปโยคสมฺมฺญจฺจาปีกา
๑. ม. ปสฺยหาวหาโร ๆ ๒. ม. น เถเนน อเถเนน ๆ ๓. ม. อัย ปาโล
นตฺถิ ๆ ๔. ม. อิม ปาฐฺฐา นตฺถิ ๆ ๕. ม. อตฺถถณฺชนโก ๆ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หนา ๑๑๒

เจตนา มุสวาโท ฯ

อปโร นโย ฯ มุสาติ อฏติ อตจัน วตุฏ ฯ วาโทติ
ตสฺส ภูตโต ตจฺจโต วิญญาปนํ ฯ ลกฺขณโต ปน อตถํ
วตุฏฺ ๓ ตโต ปรี วิญญาเปตฺตคามสฺส ตถาวิญญตฺติสมฺมุจฺจาปีกา
เจตนา มุสวาโท ฯ โส ยมตถํ ภาชติ ตสฺส อปฺปตาย
อปฺปสวชฺโซ มหนตฺตาย มหาสวชฺโซ ฯ

อปิจ คหฺภูจฺจัน อตฺตโน สนฺตํ อทาตฺตคามตฺต
นตฺถิตฺตาทินยปฺปวตฺโต อปฺปสวชฺโซ สกฺขินา หุตฺวา อตฺต-
ภณฺชนตถํ วุตฺโต มหาสวชฺโซ ฯ ปพฺพชิตานํ อปฺปกํปี เตถ
วา สปฺปี วา ลกฺขิตฺวา หสฺสาธิปฺปาเยน อชฺช คามे เตถ (๑)
นที มณฺเฒ สนฺทตฺติ ปุรณกถานเยน ปวตฺโต อปฺปสวชฺโซ
อทิฏฺจฺเชว ปน ทิฏฺจฺจนฺตฺตาทินา นเยน วทนฺตฺตานํ มหา-
สวชฺโซ ฯ

ตสฺส จตฺตาโร สมฺภารา โหนฺติ อตถํ วตุฏ วิสฺวาทนจิตฺตํ
ตชฺโซ วายาโม ปฺรสฺส ตทตฺถวิชานนฺตฺติ ฯ เอโก ปโยโค
สาหตฺถิโกว ฯ โส กายเณ วา กายปฺปฏฺิพฺพเรณ วา วาย
วา ปฺรวิสฺวาทกิริยากรณเณ (๒) ทฏฺจฺจพฺโพ ฯ ตาย เจ กิริยาย
ปโร ตมตถํ ชานาติ อยํ กิริยาสมฺมุจฺจาปีกเจตนาภฺชณฺเวย
มุสวาทกมฺมุนา พชฺชติ ฯ

๑. ย. เตลนที ฯ ๒. ม. ปฺรวิสฺวาทน ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๑๓

ยสุมา ปน ยถา กายกายปฏิพัทฐวจาหิ ปรี วิสฺวาเทติ
ตถา อิทมสฺส ภณฺหาตีติ อาณาเปนฺโตปิ ปณฺณํ ลิจฺจิวา ปฺรโต
นิสฺสชฺชนฺโตปิ อยมตฺโต เอว เวทิตพฺโพติ (๑) กุญฺญาทีสุ (๒) ลิจฺจิวา
จเปนฺโตปิ ตสฺมา เอตฺถ อาณตฺติกนินิสฺสคฺคิยถาวราปิ ปโยคา
ยชฺชนฺติ ฯ อญฺจกถาสฺ ปน อนาคตตฺตา วิมฺบิตฺวา กเหตุพฺพา ฯ

สจฺจํ วทตีติ สจฺจวาที ฯ สจฺจเณ สจฺจํ สนฺทหติ ฆญฺเฐตีติ
สจฺจสนฺโห น อนฺตรนฺตรรา มุสา วทตีติ อตฺโต ฯ โย หิ
ปฺริโส กทาจีปิ มุสา วทติ กทาจี สจฺจํ ตสฺส มุสาวาเทน
อนฺตริตตฺตา สจฺจํ สจฺจเณ น ฆญฺยติ ตสฺมา น โส
สจฺจสนฺโห ฯ อัย ปน น ตาทีโส ชีวิตเหตุปิ มุสา อวตฺวา
สจฺจเณ สจฺจํ สนฺทหติเยวาติ สจฺจสนฺโห ฯ

เถโตติ ติโร จฺฐิตกโถติ (๓) อตฺโต ฯ เอโก ปุคฺคโล หลิทุทฺธาโค
(๔) วีย ฤสฺราสิมฺหิ นิชาตขานฺนุโก วีย อสฺสปีฏฺฐเ จปีตกฺมฺภณฺฑมิว
จ อญฺจจฺฐิตกโถ โหติ ฯ เอโก ปาสาณเลขา วีย อินฺทจีโล
วีย จ ธิรฺกโถ โหติ ฯ อสินา สีสํ ฉินฺทนฺเตปี เทว กถา
น กเถติ ฯ อัย วุจฺจติ เถโต ฯ

ปจฺจยโกติ ปฏฺิยาติตพฺพโก ฯ สทฺธาติตพฺพโกติ อตฺโต ฯ
เอกจฺจ หิ ปุคฺคโล น ปจฺจยโก โหติ อิทํ เกน วุตฺตํ

๑. ม. ทญฺฐพฺโพติ ฯ ๒. ม. ติโรกฺุทฺธาทีสุ ฯ ๓. ม. ธิรฺกโถ... ฯ
เอวมุปริปิ ฯ ๔. ม. หลิทุทฺธาโค ฯ ๕. ม. สีสํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณนา หน้า ๑๑๔

อสุเกนาติ วุตเต มา ตสฺส วจัน สททหถาติ วตตพพตํ
อาปชชติ ฯ เอโก ปจฺจยโก โหติ อิทํ เกน วุตฺตํ อสุเกนาติ
วุตเต ยถิ เตน วุตฺตํ อิทเมว ปมาณํ อิทานิ อุปปริกขิตพพํ (๑)
นตฺถิ เอวเมว อิทนฺติ วตตพพตํ อาปชชติ ฯ อัย วุจฺจติ
ปจฺจยโก ฯ อวิสฺวาทโก โลกสฺสาติ ตาย สจฺจวาทิตาย โลกํ
น วิสฺวาเทตฺติ อตุโถ ฯ

ปีสุณํ วาจํ ปหายาติ อาทิสฺส ยาย วาจา ยสฺส ตํ
วาจํ ภาสติ ตสฺส หทย อตฺตโน ปียภาวํ ปฺรสุส จ
สุณฺณภาวํ (๒) กโรติ สว ปีสุณาวาจา ฯ

ยาย ปน อตฺตานมฺปิ ปรมฺปิ ผรุสํ กโรติ ยา
วาจา สมฺปิ ผรุสา เนว กณฺณสุขา น หทยสุขา อัย
ผรุสวาจา ฯ

เยน สมฺพิ ปลปติ นีรตฺถกํ โส สมฺพปฺปลาโป ฯ

เตสํ มุลกฺฐตา เจตนาปี ปีสุณาวาจาทินามเมว ลภติ ฯ
สวาเอว จ อธิ อธิปฺเปตาคิ ฯ

ตตฺถ สงฺกิลิฏฺจจิตตสฺส ปเรสํ วา เกทาย อตฺตโน
ปียกมฺยตาย วา กายวชิปโยคสมฺภูจาปีกา เจตนา ปีสุณา-
วาจา (๔) ฯ สว ยสฺส เกทํ กโรติ ตสฺส อปฺปคฺคณตาย
อปฺปสวาชฺชา มหาคฺคณตาย มหาสวาชฺชา ฯ

๑. ย. ปฏิกฺขิปิตพพํ ฯ ๒. ม. สุณฺณภาวํ ฯ

๓. ม. หทยงฺคมา ฯ ๔. ม. ปีสุณาวาจา ฯ

เล่มที่ ๔ พจนานุกรมศัพท์ หน้า ๑๑๕

ตสุสา จตุตาโร สมภารา ภินทิตพโพ ปโร อิติ อิเม
นานา ภวิสสนติ วินา ภวิสสนตติ เกทปุเรภวารตา วา
อิติ อหิ ปโย ภวิสสามิ วิสสาสิโกติ ปยภมยตา วา ตชโซ
วายาโม ตสส ตทตถวิชานนตติ ฯ

อิเมส เกทายาติ เยส อิตติ(๑) สุตวาติ วุตตานัน สนตติเก สุต
เตส เกทาย ฯ ภินนानัน วา สนนธาตติ ทวินัน มิตตานัน
วา สมันนุปรชฌายกาทีน วา เกนจิวเว การณน ภินนानัน
เอภเมก อุปสงภมิตวา ตุมหาก อิติเส กุเล ชาตानัน เอวิ
พหุสสุตानัน อิท น ยุตตตติอาทีน วตวา สนนธานสส(๒) กตฺตา
อนุกตฺตา ฯ อนุปปทาตติ สนนธานานุปปทาตา ฯ เทว ชเน
สมภเค ทิสวา ตุมหาก เอวรูเป กุเล ชาตानัน เอวรูเปหิ
कुณเห สมนนากตानัน อนจจวิกเมตตติอาทีน วตวา ทพหิภมม
กตฺตาติ อตุโถ ฯ สมภโค อาราโม อสุสาติ สมภकारาโม ฯ
ยตถ สมภคา นตติ ตตถ วสิตุปี น อิจจตติ อตุโถ ฯ
สมภकरาโมติปี ปาลี ฯ อยเมว อตุโถ ฯ สมภकरโตติ สมภकेสุ
รโต ฯ เต ปหาย อญตถ คนตุมปี น อิจจตติ อตุโถ ฯ
สมภके ทิสวาปี สุตวาปี นนทตติ สมภคनन्ती ฯ สมภककर्णी
วามิ ภาสิตาติ ยา วาจา สตเต สมภकेเยว กโรติ ตं
सामकिकुणप्रतिपिग्मेव वामि भासति न अित्रन्ति ฯ
๑. ม. อิต สุตวาติ ฯ ๒. ม. สาธานัน ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคคณณนา หน้า ๑๑๖

ปรสฺส มมฺมจฺเจทกกายวจีปโยคสมฺภูจฺจาปีกา เอกนฺตพฺรฺส-
เจตนา พฺรฺสวาวจา ฯ ตสฺสา อวภิภาวตฺถมิตฺ วัคฺชฺ ๑

เอโก กิร ทารโก มาตุ วจันฺ อนาทยิตฺวา (๑) อรณฺณํ
คจฺจติ ๑ ตํ มาตา นีวตฺเตตฺ อสฺสโกนฺตี จณฺหา ตํ มหีสี (๒)
อนุพฺนฺชฺชฺติ อุกโกสิ ๑ อตฺสฺส ตเถว อรณฺณเณ มหีสี อฺภูจฺจาตี ๑
ทารโก ยํ มม มาตา มุขฺเนน กเถสิ ตํ มา โหตฺสฺ ยํ
จิตฺเตน จินฺเตสิ ตํ โหตฺสฺติ สจฺจกิริยมกาตี ๑ มหีสี ตตฺเถว
พทฺธา (๓) วีย อฺภูจฺจาตี ๑

เอวํ มมฺมจฺเจทโกปี ปโยโค จิตฺตสณฺหตฺยา พฺรฺสวาวจา
น โหติ ๑ มาตาปีตโร หิ กทาจิ ปุตฺตเก เอวํปี วทฺนฺติ
โจรา โว ขณฺหาขณฺหํ กโรนฺชฺชฺติ อฺปฺปฺลปฺตฺตมฺปิ จ เนตฺ
อฺปฺริ ปตฺนฺตํ น อิจฺฉนฺติ ๑ อจฺริยฺปชฺฌายา จ กทาจิ
นิสฺสิตฺเก เอวํ วทฺนฺติ กิ อิเม อหิริกา อนฺตฺตปฺปิโน วทฺนฺติ (๔)
นิตฺถมถ เนติ ๑ อถ จ เนตฺ อากมาธิกมสมฺปตฺตี อิจฺฉนฺติ ๑
ยถา จ จิตฺตสณฺหตฺยา พฺรฺสวาวจา น โหติ ๑ เอวํ วจฺนสณฺหตฺยา
อพฺรฺสวาวจา น โหติ ๑ น หิ มาราเปตฺกามสฺส อิมํ สฺขํ
สยาเปถาตี วจันฺ อพฺรฺสวาวจา โหติ ๑ จิตฺตพฺรฺสตฺยา ปเนสา
พฺรฺสวาวจาว ๑ สา ยํ สนฺชฺยา ปวตฺติตา ตสฺส อปฺปคฺคณตฺยา
อปฺปสวชฺชา มหาคฺคณตฺยา มหาสวชฺชา ๑

๑. ม. อนาทยิตฺวา ๑ ๒. ม. มหีสี ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

๓. ม. พทฺธา ๑ ๔. ม. จรฺนฺติ ๑

เล่มที่ ๔ พจนานุกรมภาษามลายู หน้า ๑๑๗

ตัสสา ตโย สมภารา อุกุโกสิตพุโพ ปโร กุปีตจิตต์
อุกุโกสนนุติ (๑) ๗

เนลาติ เอลั วุจติ โทโส นาสสา เอลนุติ เนลา ๗
นิทุโทสาคิ อตุโถ ๗ เนลโก เสดปจญาโทติ (๒) เอตุถ วุตตเนลั
วีย ๗ กณณสุชาติ พยณชนมฐุรตาย กณณนั สุขา ๗
สุจิวิษณัน วีย กณณสุลั น ชเนติ ๗ อตุถมฐุรตาย สกตสรีเร
โกปี อชเนตวา เปม ชเนตีติ เปมนียา (๓) ๗ หทยั กจุลติ
อปปฎิหุลณมานา สุเชน จิตต์ ปวิสตีติ หทยงุมมา ๗ กุณ-
ปริญุณตตาย ปุเร กวาติ โปรี ๗ ปุเร ถัวทุฒนารี วีย
สุกุมาราคีปี โปรี ๗ ปุรสุส เอสาคีปี โปรี ๗ นครวาสิน
กถาคิ อตุโถ ๗ นครวาสิน โห ยุตตถกา โหนุติ ปิติมตุต
ปิตาคิ วทนุติ ภาติมตุต ภาตาคิ วทนุติ [๔] ๗ เอวรूपิ กถา
พหุโน ชนสุส กนุตา โหตีติ พหุชนกนุตา ๗ กนุตภาเวเนว
พหุโน ชนสุส มนาปา จิตตุวทุฒนิกราติ พหุชนมนาปา ๗

อนตุถวิญญาปกายวจีปโยคสมุญจาปีกา (๕) อุกุสลเจตนา
สมุสพปลาโป ๗ โส อาเสวนมมุตตตาย อปปสาวชโซ ๗ อาเสวน-
มหนตตตาย มหาสาวชโซ ๗

๑. ม. อุกุโกสนนุติ ๗ ๒. ส. สฟา. ๑๘/๕๕๘/๓๕๕ ๗

๓. ม. เปมนียา ๗ ๔. ม. เอตุถนุตเร มาติปมตุต มาตาคิ วทนุตีติ

ทิสุสตี ๗ ๕. ม. อนตุถวิญญาปีกา กายวจีปโยคสมุญจาปีกา ๗

เล่มที่ ๔ สัทอักษรควบคุณณา หน้า ๑๑๘

ตสส เทว สมภารา ภารตยทุธสีตาหรณาทีนिरตुकกกา-
ปฺเรกขารตา ตถารูปีกถากถนญจ (๑) ๗

กาเลน วทิตี กาลวาที ๗ วตตพพยตตกกาลิ สลลทเขตว
วทิตี อตุโธ ๗ ภูตฺ ตถิ ตจฺนิ สภาวเมว วทิตี ภูตวาที ๗
ทิกฺษุชรมฺมิกสมฺปรายิกตถสนฺนิสฺสิตเมว กตฺวา วทิตี อตฺถวาที ๗
นวลอกฺตตฺรชรมฺสนฺนิสฺสิตํ กตฺวา วทิตี ชมฺมวาที ๗ สํว-
วินยปหานวินยสนฺนิสฺสิตํ กตฺวา วทิตี วินยวาที ๗

นิชานํ วุจฺจติ จปโนกาโส ๗ นิชานมฺสสา อตฺถิตี
นิชานวตี ๗ หทย นิชตพพยตตก (๒) วาจิ ภาสิตาติ อตุโธ ๗
กาเลนาติ เอวรूपิ ภาสมาโนปิ จ อหํ นิชานวตี วาจิ
ภาสิตฺสามิตี น อกาเลน ภาสติ ๗ ยุตตกกาลิ ปน อเปกฺขิตฺวา (๓)
ภาสตีติ อตุโธ ๗ สาปเทสนฺติ สอฺปมํ สการณฺติ อตุโธ ๗
ปริยฺนตฺวตฺนฺติ ปริจฺเจทํ ทสฺเสตฺวา ยถาสฺสา ปริจฺเจโท
ปญฺญาติ เอว ภาสตีติ อตุโธ ๗ อตฺถสฺนฺหิตฺนฺติ อเนเกหิปี
นเยหิ วิชฺชนฺเตน ปริยาทาตุํ อสฺกฺกฺณเยยฺตาย อตฺถสมฺปนฺนํ
ภาสติ ๗ ยํ วา โส อตฺถวาที อตฺถิ วทิตี เตน อตฺถน
สฺนฺหิตตฺตา (๔) อตฺถสฺนฺหิตํ วาจิ ภาสติ ๗ น อญฺญํ นิกฺขิปีตฺวา
อญฺญํ ภาสตีติ วุตฺตํ โหติ ๗

พีชคามภูตคามสามารถิ มูลพีช ฆนฺธพีช ฆพฺพีช (๕)

๑. ม. กถนญจติ ๗ ๒. ม. นิชตพพยตต ๗ ๓. ม. อเปกฺขิตฺวา ว ๗
๔. ม. สหิตตฺตา ๗ ๕. ม. ฆพฺพีช ๗

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๑๕

อคุคพีช พิชพิชนติ ปญจวิธสส พิชคามสส เจว ยสส กสสจ
นีลคิตนรูกขาทิกสส(๑) กุตคามสส จ สมารมภา เจทนเกทน-
ปจนาทิกาวน (๒) วิโกปนา ปฏิวิโรตติ อตุโถ ๑

เอกภคตติโกติ ปาตราสภคตติ สายมาสภคตตติ เทว
ภคตตานี เตสุ ปาตราสภคตติ อนุโตมชฌนุหิเกน (๓) ปริจฉินนุ อิตร
มชฌนุหิกโต อุทฺธิ อนุโตอรุณน ตสฺมา อนุโตมชฌนุหิเก
ทสภคตติ กุชมาโนปี เอกภคตติโกว โหติ ๑ ตํ สนฺชาย วุตติ
เอกภคตติโกติ ๑

รตฺติยา โภชนํ รตฺติ ตโต อุปฺรโตติ รตฺตูปฺรโต (๕) ๑
อติภคนเต มชฌนุหิเก ยาว สุริยคตฺตงฺคมา โภชนํ วิกาลโภชนํ
นาม ๑ ตโต วิรตคตฺตา วิโรติ วิกาลโภชนา ๑ กทา วิโรติ ๑
อโนมานทีตีเร ปพฺพชิตทิวสโต ปญฺจาย ๑

สาสนสส อนนุโลมคตฺตา วิสุกํ ปญฺยานิภูตํ ทสฺสนนฺติ
วิสุกทสฺสนํ ๑ อคฺตนา นจฺจนนจฺจาปนาทิวเสน นจฺจา จ คีตา
จ วาทิตา จ อนฺตมโส มยฺรณจฺจาทิวเสนาปี ปวตฺตานํ
นจฺจาทีนํ วิสุกภูตา (๕) ทสฺสนา จาติ นจฺจคีตวาทิตวิสุกทสฺสนา ๑
นจฺจาทีนํ หิ อคฺตนา ปโยเชตฺตุ วา ปเรหิ ปโยชาเปตฺตุ วา
ปยฺตฺตานํ ปสฺสิตฺตุ วา เนว ภิกฺขุณํ น ภิกฺขุณีนนฺจ วญฺญนฺติ ๑

มาลาทีสุ มาลาติ ยงฺกิลฺลิจิ ปุปฺปํ ๑ คนฺธนฺติ ยงฺกิลฺลิจิ

๑. ย. อลฺลคิตน...๑ ๒. สี. เจทนปจนาทิกาวน ๑ ๓. ม. อนุโตมชฌ-
นุหิเกน ๑ ๔. ม. รตฺตูปฺรโต ๑ ๕. ย. วิสุกทสฺสนา ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๑๒๐

คณชชาติ ๑ วิเลปนนุติ ฉวีราครณ ๑ ตตถ ปิลนชนุโต ชาเรติ
นาม ๑ อุนภูจัน ปูเรนโต มณเทติ นาม ๑ คณชวเสน
ฉวีราควเสน จ สาทิยนุโต วิภูเสติ นาม ๑ จัน วุจติ
การณ ๑ ตสุมา ยาย ทุสสี่ลยเจตนาย ตานิ มาลาธารณาทีนิ
มหาชโน กโรติ ตโต ปฏิวิโรติ อตุโธ ๑

อุจจาสนัน วุจติ ปมาณาติกนต ๑ มหาสนัน (๑) อกปปีย
ปจจตุถณ (๒) ๑ ตโต ปฏิวิโรติ อตุโธ ๑

ชาตรูปนติ สุวณณ ๑ รชตุนติ กหาปโณ โลหมาสโก
ชตุมาสโก ทารุมาสโกติ เย โวหาริ คจณนติ ๑ ตสุส
อุภยสสาปี ปฏิกุคหณา ปฏิวิโรติ ๑ เนว น อุกคณหาติ
น อุกคณหาเปติ น อุปนิกขิตต สาทิยตีติ อตุโธ ๑

อามกชลยปฏิกุคหณาติ สาลิวีหิยวโคธุมกงควรรกกุทฐสก-
สขุชาตสุส สตตวิชสุสาปี อามกชลยสุส ปฏิกุคหณา ๑ น
เกวลยจ เอเตส ปฏิกุคหณเมว อามสนมปิ ภิกขุณัน น
วภูฏติเยว ๑

อามกมสปฏิคคหณาติ เอตถ อลยตุร อุททิสส (๔) อนุลยทาตา
อามกมสมจจัน ปฏิกุคหณเมว ภิกขุณัน น วภูฏติ โน อามสนัน ๑

อิติถิกุมาริกาปฏิคคหณาติ เอตถ อิติถิติ ปุริสนนตรคตา ๑

๑. ม. มหาสนนติ ๑ ๒. ม. อกปปียปจจตุถณ ๑ ๓. อกปปียตุถต
ปจจตุถณ ๑ ๓. ม....โคธุม....๑ ๔. ม. โอทิสส ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๒๑

อิตรา กุมาริกา นาม ๑ ตาสี ปฏิกุคหณมปิ อามสนมปิ
อกปปียมเว ๑

ทาสีทาสปฏิกุคหณาติ เอตถ ทาสีทาสวเสเนว เตสั
ปฏิกุคหณั น วฏฺฐติ ๑ กปปียการกั(๑) ทมมิ อารามิกั ทมมีติ
เอวั วุตเต ปน วฏฺฐตีติ(๒) ๑

อเชพกาทีสุปี เขตตวตฺตูปริโยसानesu กปปียากปปียนโย
วินยวเสน อุปฺปริกุชิตพุโพ ๑ ตตถ เขตตนาม ยสฺมี ปุพฺพณณั
รฺหติ(๓) ๑ วตฺถุ นาม ยสฺมี อปรณณั รฺหติ ๑ ยตถ วา
อุภยปี รฺหติ ตั เขตตั ๑ ตทตถาย อกตฏฺมิภาโก วตฺถุ ๑
เขตตวตฺตูลีเสน เจตถ วาปีตพากาทินีปี สงคหิตาเนว ๑

ทฺุเตยฺย วุจฺจติ ทฺุตกมฺมํ กิหิณั ปหิตั ปณณั วา สาสนั
วา กเหตุวา ตตถ ตตถ कमณั ๑ ปหิณคมณั วุจฺจติ ฆฺรา
ฆฺริ เปลิตตฺส ชุทฺทกมณั ๑ อนฺุโยโค นาม ตทฺุภยกรณั ๑
ตสฺมา ทฺุเตยฺยปหิณคมณานัน อนฺุโยคาคติ เอวเมตถ อตุโธ
เวทิตพุโพ ๑ กยวิกุกยาติ กยา จ วิกุกยา จ ๑

ตุลาภูฏาทีสุ ภูฏนฺติ วญฺจัน ๑ ตตถ ตุลาภูฏั นาม(๔)
รูปฺภูฏั องคภูฏั กหณภูฏั ปฏิจฺจนฺนภูฏนฺติ จตุพฺพิธั โหติ ๑
ตตถ รูปฺภูฏั นาม เทว ตุลา สมรูปา กตฺวา คณฺหนฺโต
มหตฺติยา คณฺหาติ ททฺนฺโต ชุทฺทิกาย เทติ ๑ องคภูฏั นาม

๑. ย. กปปียการกั ๑ ๒. ม. วฏฺฐติ ๑

๓. ม. รฺหติ ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๔. ม. ตาว ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐวคฺคณณนา หน้า ๑๒๒

คณฺหฺนุโต ปจฺจภาเก หตฺเถน ตฺถํ อกฺกมฺติ ฯ ททฺนุโต
ปฺพพฺภาเก ฯ คณฺหฺนุญฺญํ นาม คณฺหฺนุโต มฺเถ รชฺชํ
คณฺหาติ ททฺนุโต อคฺเค ฯ ปฏฺิจฺจนฺนุญฺญํ นาม ตฺถํ สฺสึริ
กตฺวา อนฺโต อยฺจฺฉณฺํ ปกฺขิปีตฺวา คณฺหฺนุโต ตํ ปจฺจภาเก
กโรติ ททฺนุโต อคฺคภาเก ฯ

กํโส วุจฺจติ สฺวณฺณปาตี ฯ ตาย วลฺจณฺํ กํสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
กถํ ฯ เอกํ สฺวณฺณปาตี กตฺวา อณฺณา เทวํ ติสฺโส
โลหปาตีโย สฺวณฺณวณฺณณ กโรติ ฯ ตโต ชนปฺทํ กนฺตฺวา
กิลฺยจฺเทว อพฺตํกฺกํ ปวิสิตฺวา สฺวณฺณภาชนานิ กิณฺณาติ วตฺวา
อคฺคเม อณฺเณหิ (๑) ปุจฺจิตฺเต สมนฺคฺคตฺริ ทาทฺกาโม โหติ ฯ ตโต
เตหิ กถํ อิมํสํ สฺวณฺณภาโว ชานิตฺพฺโพติ วุตฺเต วิมฺสิตฺวา
คณฺหฺนาติ สฺวณฺณปาตี ปาสาณณ ฆํสิตฺวา สพฺพา ปาตีโย
ทตฺวา กจฺจติ ฯ

มานุญฺญํ นาม หทยเกทสิขาเกทรชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช
โหติ ฯ ตตฺถ หทยเกโท สปฺปิเตลาทิมินนกาเล ลพฺภติ ฯ ตานิ
หิ คณฺหฺนุโต เหฏฺฐา ฉินฺนฺเทน มาเนน สณฺนิกํ อาสิญฺจาติ
วตฺวา อตฺตโน ภาชเน (๒) ลหุํ ปคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
ฉินฺนํ ปิชาย สีนฺมํ ปุเรตฺวา เทติ ฯ

สิขาเกโท ติลตณฺฑลาทิมินนกาเล ลพฺภติ ฯ ตานิ หิ
๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อนฺโตภาชเน ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๑๒๓

คณฺหนุโต สณฺณิกํ สิจํ อุตฺตสาเปตฺวา คณฺหาติ ททฺหนุโต เวเคน
ปฺรูเรตฺวา สิจํ ฉินฺนทฺหนุโต เทติ ฯ

รชฺชชฺเรโท เขตฺตวตฺตถุมินนกาเล ลพฺภติ ฯ ลลฺยํ (๑) อลภฺนฺตา
หิ เขตฺตํ อมฺहनฺตมฺปิ มฺहनฺตํ กตฺวา มินฺนฺติ ฯ

อุกฺโกฏฺณานํทิสฺส อุกฺโกฏฺณนฺติ สามิเก อุตฺตสามิเก กาคฺตุ
ลลฺยจฺจกฺคหณฺมํ ฯ วลฺยจฺนฺนฺติ เตหิ เตหิ อูปาเยหิ ปฺเรสฺสิ
วลฺยจฺนํ ฯ ตตฺตริทเมกํ วตฺถุ ฯ

เอโก กิร ลุฑฺฑโก มิคฺลจฺจ มิคฺโปตฺกจฺจ คฺเหตฺวา
อากจฺจติ ฯ ตเมโก ชฺชุตฺโต กิ โภ มิโค อจฺจติ กิ
มิคฺโปตฺโกติ อห ฯ มิโค เทว กหาปฺณเ มิคฺโปตฺโก เอกนฺติ
จ วุตฺเต เอกํ กหาปฺณํ ทตฺวา มิคฺโปตฺกํ คฺเหตฺวา โถกํ
คฺนตฺวา นิวตฺโต น เม โภ มิคฺโปตฺเกน อตฺโต มิคํ เม
เทหิตฺติ อห ฯ เตนหิ เทว กหาปฺณเ เทหิตฺติ ฯ โส อห
นฺนุ เต โภ มยา ปจฺมํ เอโก กหาปฺโณ ทินฺนฺติ ฯ
อาม ทินฺนฺติ ฯ อิมฺปิ มิคฺโปตฺกํ คณฺห เอวํ โส จ
กหาปฺโณ อยฺยจฺจ กหาปฺณคฺุมนฺโก มิคฺโปตฺโกติ เทว
กหาปฺณา ภวิสฺสนฺตฺติติ ฯ โส การณํ วทตฺติติ สลฺลกฺเขตฺวา
มิคฺโปตฺกํ คฺเหตฺวา มิคํ อทาสิตฺติ ฯ

นิกตฺติติ โยควเสน วา มายาวเสน วา อปามงฺคํ
๑. ม. ลลฺยํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนฐวคคณณนา หน้า ๑๒๔

ปามจกนุติ อมณั มณินุติ อสุวณณั สุวณณนุติ กตุวา
ปฏิรูปเกน วณจัน ๑ สาวิโยโคติ (๑) กุณิลโยโค ๑ เอเตสัเยว
อุกโกณนาทีนเมต นามั ๑ ตสุมา อุกโกณนสาวิโยโค วณจัน-
สาวิโยโคณิกตีสาวิโยโคติ เอวเมตถ อตุโถ เวทิตพุโพ (๒) ๑ เกจิ
อณณั ทสเสตวา อณณสส ปรีวตตณั สาวิโยโคติ วทนุติ ๑
ตมปน วณจเนเนว สจกหิตั ๑

เฉทนาทีสุ เฉทนนุติ หตถจเฉทนาที ๑ วโรติ มรณั ๑
พนโรติ รฐษพนฐนาทีหิ พนฐนั ๑ วิปราโมโสติ หิมวิปราโมโส
คุมุพิปราโมโสติ ทูโร ๑ ยั หิมปาดสมเย หิเมน ปฏิจณนนา
หตุวา มคคปฏิปนุณั ชนั มุสนุติ อัย หิมวิปราโมโส ๑ ยั
คุมุพาทีหิ ปฏิจณนนา มุสนุติ อัย คุมุพิปราโมโส ๑ อาโลโป
ววจติ คามนิกมาทีนั วิโลปกรณั ๑ สหสากาโรติ สาสกิกิริยา
เคหั ปวิสิตวา มนุสสานั อูเร สตุถั จเปตวา อิจนิตกณฐานั
คหณั ๑ เอวเมตสุมา เฉटना ๑เป๑ สหสาการา ปฏิวิโรโต
สมโณ โคตโมติ ๑ อิติ วา หิ ภิกุขเว ปุถุชชโน ตถาคตสส
วณณั วทมาโน วเทยยาติ ๑

เอตตาวตา จุตลลีสั นิกุจิตั โหติ ๑

๑. ม. ย. สางิโยโค...๑ เอวมุปรีปี ๑ ๒. ม. มกุฐพุโพ ๑

มชฌิมสี่ลวณณา

อิทานิ มชฌิมสี่ลั สมารภิตฺวา (๑) ทสฺเสนุโต ยถา วา
ปเนเก โภณฺโตติอาทิมหา ฯ ตตฺรารยํ อนุตฺตทานปทวณณา ฯ
สทฺธาเทยฺยานีติ กมฺมณฺจ ผลณฺจ อิชฺโลกณฺจ ปรโลกณฺจ
สทฺทหิตฺวา ทินฺนานิ ฯ อัย เม ฌาตีติ วา มิตฺโตติ วา
อิทํ วา ปฏิกฺริสฺสตี อิทํ วา เตน กตฺปุพฺพนฺติ เอวํ น
ทินฺนานิติ อตฺโถ ฯ เอวํ ทินฺนานิ หิ น สทฺธาเทยฺยานิ
นาม โหนฺติ ฯ โภชนานิติ เทสนาสีสมตฺตเมตฺติ ฯ อตฺถโต ปน
สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภูณฺชิตฺวา จีวรานิ ปารุปีตฺวา
เสนาสนานิ เสวมานา คิลานเกสชฺชํ ปริภุณฺชมานาติ สพฺพเมตฺติ
วุดฺตเมว โหตี ฯ

เสยฺยถิตฺวา นิปาโต ฯ ตสฺสตฺโถ กตฺโม โส พิชคาม-
ภูตคาโม ยสฺส สมารมฺภมนฺนุยฺยตฺตา วิหรนฺตีติ ฯ

ตโต ตํ ทสฺเสนุโต มูลพิชฺนฺติ อาทิมหา ฯ ตตฺถ มูลพิชฺ
นาม หลิทฺทํ สิงฺกิเวรํ วจา วจฺตํ อติวิสฺ (๒) กฏฺกโรหิณี อฺสิริ
ภทฺทมฺมตฺตกนฺติ (๓) เอวมาทิ ฯ ขนฺธพิชฺ นาม อสฺสตฺโถ นิโครฺโ
มิลกฺโข (๔) อฺทุมฺพโร กจฺจโก กปีตฺถโนติ เอวมาทิ ฯ ผพฺพิชฺ นาม
อฺจฺจ นโฬ เวพฺุติเอวมาทิ ฯ อคฺคพิชฺ นาม อชฺชกํ (๕) ผณฺชชกํ
๑. ม. วิตฺถาเรณฺโต ฯ ๒. ม. หลิทฺทํ สิงฺกิเวรํ วจา วจฺตํ อติวิสา ฯ
๓. ม. อ. หลิทฺทํ สิงฺกิเวรํ วจํ วจฺตํ อติวิสฺ ฯ ๔. ม. อ. ภทฺทมฺมตฺตกนฺติ ฯ
๕. ม. อ. ปีตฺถโน ฯ ๕. อ. อชฺชกํ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๑๒๖

หริเวรณุตติเอวมาทิจ (๑) ๑ พิชพิช นาม ปุพพณณ อปรณณนุตติ-
เอวมาทิจ ๑ สพพเพหต รุกขโต วิโยชิต วิรุหนสมตถเมว
พิชคาโมติ วุจจติ ๑ รุกขโต ปน อวิโยชิต อสุกข ภูตคาโมติ
วุจจติ ๑ ตตถ ภูตคามสมารมโภ ปาจิตติยวตถ พิชคาม-
สมารมโภ ทุกกฐวตถุตติ เวทิตพโพ ๑

สนนุชการกปริโภคนุตติ (๒) สนนุชการกปริโภค (๓) ๑ ตตถ ทูวิชา
กถา วินยวเสน จ สลเลขวเสน จ ๑ วินยวเสน ตาว ยงกิลยจิ
อนุน อชช ปฏิกคหิต อปรชช สนนุชการก โหติ ๑ ตสส
ปริโภเก ปาจิตติย ๑ อตตนา ลทุช ปน สามณณราน ทตวา
เตหิ ลทุช จปาเปตวา ทุตติยวเส ภูณชิตู วฏฐติ ๑ สลเลข
ปน น โหติ ๑

ปานสนนุชิมหิปี เอเสว นโย ๑ ตตถ ปาน นาม
อมพปานาทีนิจ อฏฐ ปานานิจ ๑ ยานิจ เตส อนุลอมานิจ
เตส วินิจจโย สมนตปาสาทิกาย วุตโต ๑

วตถสนนุชิมหิ อนนุชิจิต อวิกปปีต สนนุชิจ โหติ
สลเลขณจ โภเปติ ๑ อย ปริยายกถา ๑ นิปปริยายโต ปน
ติจิวรสนตฐเจเน ภูวิตพพิ ๑ จตถลล ลภิตวา อณณสส ทาทพพิ ๑
สเจ ยสส กสสจ ทาทุน สกโกติ ยสส ปน ทาทคาโม
โหติ โส อุตเทสตถาย วา ปรีปจจตถาย วา คโต อากตมตเต
๑. ม. หริเวรณุตติ ๑ ๒. ม. สนนุชการกปริโภคนุตติ ๑ ๓. ม. ย.
สนนุชิกตสส ปริโภค ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๒๗

ทาดพุฬิ ๑ อทาคู น วญญติ ๑ จีวเร ปน อปปโหนเต สติยา
ปจจาสาช อนุญญาตกาเล จเปตุ วญญติ ๑ สัจจิสุตตจิรการกาน
อลาเกน ตโต ปรีปี วินยคมม กตวา จเปตุ วญญติ ๑ อิมสมิ
ชินฺเณ ปน อีทิส กุโต ลภิสสามิติ ปน จเปตุ น วญญติ ๑
สนุนิธิ จ โหติ สลฺเลขณจ โภเปติ ๑

ยานสนุนิธิมิหิ ยานํ นาม วยหํ รโถ สกภู
สนุทมานิกา สีวิกา(๑) ปาฏุงกิติ ๑ เนตํ ปพฺพชิตสฺส ยานํ ๑
อุปาหนา ปน ปพฺพชิตสฺส ยานเยว ๑ เอกสฺส ภิกฺขุสฺส หิ
เอโก อรณฺณตถาย เอโก โธตปาทกตถายาติ อุกกัสมโต เทว
อุปาหนสงฆาภา วญฺญนฺติ ๑ ตติยํ ลภิตฺวา อณฺณสฺส ทาดพุฬิ ๑
อิมสมิ ชินฺเณ อณฺณํ กุโต ลภิสสามิติ หิ จเปตุ น วญฺญติ ๑
สนุนิธิ จ โหติ สลฺเลขณจ โภเปติ ๑

สยสนุนิธิมิหิ สยนฺนติ มณฺโฆ ๑ เอกสฺส ภิกฺขุโน
เอโก กพฺเพ เอโก ทิวาญฺจานนติ อุกกัสมโต เทว มณฺจา
วญฺญนฺติ ๑ ตโต อุตฺตริ ลภิตฺวา อณฺณสฺส ภิกฺขุโน วา
คณฺสฺส วา ทาดพุฬิ ๑ อทาคู น วญฺญติ ๑ สนุนิธิ จ
โหติ สลฺเลขณจ โภเปติ(๒) ๑

คณฺสนุนิธิมิหิ ภิกฺขุโน กณฺทุกจฺจุจฺวิโทสาทืออาพาธ สติ
คณฺธา วญฺญนฺติ ๑ เต คณฺธ ออาหาราเปตฺวา ตสมิ โรเค
๑. ม. สีวิกา ๑ ๒. ย. สลฺเลโข จ กุปฺปติ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๑๒๘

รูปสนเต อณเณลั วา อาพาธิกานัน ทาทพพา ทวารเ ปณจ-
คฺลิมรรฐปนาทีสุ วา อุปเนตพพา ฯ ปุณ โรเค สติ ภวิสฺสนุตีติ
ปน จเปตุน วฏฺฏติ ฯ คณฺฐสนฺนิธิ (๑) จ โหติ สลฺลขณฺจ
โกเปติ ฯ

อามิสฺนติ วุตฺตาวเสลั ทฏฺฐพพั ฯ เสยฺยถิทั ฯ อีเชกจฺโจ
ภิกฺขุ ตถารูเป กาลे อุปการาย ภวิสฺสนุตีติ (๒) ติลตณฺฑุลมุก-
มาสนาพีเกรโลณมจฺมํสวตฺตฺรสปปีเตลคฺุพภาชนาทีนิ อหฺร-
เปตฺวา จเปติ ฯ โส วสฺสกาเล กาลสฺเสว สามณฺเระหิ ยาคุ
ปจาเปตฺวา ปริภุญฺชิตฺวา สามณฺเระ อุตกทฺทเม ทุกขํ คามํ
ปวิสิตฺตุ คจฺฉ อสุกํ กุลํ คนฺตฺวา มยฺหํ วิหารเ นิสินฺนภาวํ
อาโรเจหิ อสุกฺกฺลโต ทธฺอาทีนิ อหฺรติ เปเสติ ฯ ภิกฺขุหิ
กั ภนฺเต คามํ ปวิสิสฺสธาติ วุตฺเตปี ทฺุปฺปเวโส อาวฺโส
อิทานิ กาโมติ วทติ ฯ เต โหตุ ภนฺเต อจฺฉนฺถ ตฺเมห
มยฺ ภิกฺขุ ปริเยสิตฺวา อหฺริสฺสามาติ คจฺฉนฺติ ฯ อถ
สามณฺเระปี ทธฺอาทีนิ อหฺริตฺวา ภตฺตณฺจ พุยฺชนณฺจ
สมฺปาเทตฺวา อุปเนติ ฯ ตํ ภูยฺชนตฺสเสว อุปฏฺฐากา ภตฺตํ
ปหิณฺนติ ฯ ตโตปี มนาปี มนาปี ภูยฺชติ ฯ อถ ภิกฺขุ
ปิณฺฑปาตํ คเหตฺวา อากจฺฉนฺติ ฯ ตโตปี มนาปี มนาปี
คิวยามกํ ภูยฺชติเยว ฯ เอวํ จตฺมาสมปี วิดีนาเมติ ฯ อยํ
วฺจจติ ภิกฺขุ มุณฺฑทฺกฏฺมฺพิกชีวิทํ (๓) ชีวติ น สมณชีวิทนฺติ (๔) ฯ
๑. ม. สนฺนิธิ ฯ ๒. ม. ภวิสฺสตีติ ฯ ๓. ม. มุณฺฑทฺกฏฺมฺพิกชีวิกํ ฯ
๔. ม. สมณชีวิกนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณนา หน้า ๑๒๕

เอวรูปโ อามิสสนุนิธิ นาม โหติ ฯ ภิกขุโน ปน วสนญฺจานเ
เอกา ตณฺฑลนาฬิ เอโก กุฬปิณฺโฑ จตุภาคมตฺตํ สปปิตฺติ
เอตตํกํ นิเชตฺตุ วัฏฺฏติ อกาเล สมฺปตฺตโจรानํ อตฺถาย ฯ เต
หิ เอตตํกํปี อามิสปฏิสนฺถารํ อลภนฺตา ชีวิตาปี โวโรเปยฺยํ ฯ
ตสฺมา สเจ เอตตํกํ นตฺถิ สยฺ(๑) อหฺราเปตฺวาปี จเปตฺตุ
วัฏฺฏติ ฯ อสาสุกกาเล จ ยเทตฺถ กปฺปิยํ ตํ อตฺตนาปี
ปริภฺวชิตฺตุ วัฏฺฏติ ฯ กปฺปิยกุญฺธิํ ปน พหุํ จเปนฺตสฺสาปี สนฺนิธิ
นาม นตฺถิ ฯ ตถาคตสฺส ปน ตณฺฑลนาฬิอาทิสฺ วา ยงฺกิลฺลิจิ
จตุรงฺกุลมตฺตํ(๒) วา ปีโลติกขณฺท์ อิทํ เม อชฺช วา เสว
วา ภวิสฺสตีติ จปีตํ นาม นตฺถิ ฯ

วิสุทฺทสฺสเนสุ(๓) นจฺจํ นาม ยํกิลฺลิจิ นจฺจํ ฯ ตํ มคฺคํ
กจฺจนฺเตนาปี คีวํ ปสาเรตฺวา ทญฺจํ น วัฏฺฏติ ฯ วิตุถาร-
วินิจฺจโย ปเนตฺถ สมฺนุตฺปาสาทิกายํ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพุโป ฯ
ยถา เจตฺถ เอวํ สพุเพสุ สิกฺขาปทปฏฺฐิสฺยตฺเตสุ สุตฺตปเทสุ ฯ
อิโต ปรี หิ เอตตํกํปี อวตฺวา ตตฺถ ตตฺถ ปโยชนมตฺตเมว
วณฺณยิสฺสามาติ ฯ

เปกฺขนฺติ นญาทิสฺมชฺช(๔) อกฺขานนฺติ ภารตฺรายุชฺฌ-
นาทิกํ(๕) ฯ ตํ ยสฺมี จานเ กถียติ ตตฺถ คนฺตุํปี น วัฏฺฏติ ฯ
ปาณิสฺสรนฺติ กํสตาฬํ ฯ ปาณิตาพนฺติปี วทนฺติ ฯ เวตาพนฺติ

- # ๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
- # ๒. ม. ย. จตุรตฺนมตฺตํ ฯ
- # ๓. ม. วิสุทฺทสฺสเนสุ ฯ
- # ๔. ม. นญฺสมชฺชํ ฯ
- # ๕. ม. ภารตฺยชฺฌนาทิกํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคคณณนา หน้า ๑๓๐

ฆนตาฬิ ๑ มนุเตน มตสรีรฐฐาปนนุติปี เอเก ๑ กุมภณนุติ
จตุรศสอมภณกตาฬิ ๑ กุมภสททนุติปี เอเก ๑ โสภนกรกนุติ (๑)
นฏานัน อพุโภกิริณัน โสภนกรกั (๒) วา ๑ ปฏิกิภาณจิตตุนุติ วุคตัม
โหติ ๑ จณฐาตลนุติ อโยคัพภักิพา ๑ จณฐาตลัน สานโรวน-
กัพาติปี วทนุติ ๑ วัสนุติ เวฬุ อสุสาเปตวา กัพนัน ๑

โรวนนุติ อฏฐิโรวัน ๑ เอกจเจสุ กิร ชนปเทสุ กาลกเต (๓)
ถาตเก น ฆาเปนุติ นิขณิตวา จเปนุติ ๑ อถ เนตัม ปุติฏฐิตัม
กาฬิ (๔) ถตวา นัหริตวา อฏฐินิ โรวิตวา คนุเชหิ มกัชิตวา (๕)
จเปนุติ ๑ เต นกษตตกาเถ เอกสุมั จาเน อฏฐินิ จเปตวา
เอกสุมั จาเน สุราทีนิจเปตวา โรวนตา ปรีเทวนตา สุริ
ปิวนุติ ๑ วุคตมปิ เจตัม อตถิ กิกัขเว ทกัชิณเณสุ ชนปเทสุ
อฏฐิโรวัน (๖) นาม ตตถ พหุ อนนัมปิ (๗) ปานมปิ ชชชมปิ
โกชนมปิ เลหมปิ (๘) [๙] อตถเถตัม กิกัขเว โรวัน เนตัม นตถิตติ
วทามิตติ (๑๐) ๑ เอกจเจ ปน อินทชาเลน อฏฐิโรวัน โรวนนุติปี
วทนุติ ๑

หตถิยฐฐาทีสุ กิกัขโน เนว หตถิอาทีหิ สทฐิ ยุชณิตัม
น เต ยุชณาเปตัม น ยุชณเต ทฏฐุ วฏฐุติ ๑ นิพพุทฐนุติ
๑. ม. โสภนกรกนุติ ๑ ๒. ม. โสภนกรั ๑ ๓. ม. กาลงกเต ๑
๔. ย. กาลัม ๑ ๕. ม. มกัชิตวา ๑ ๖. ม. โรวัน ๑ ๗. ม. ตตถ
โหติ อนนัมปิ ๑ ๘. ม. ย. เลยุมปิ ๑ ๙. ม. เอตถนุเตเร เปยุมปิ
นจุมปิ คีตมปิ วาทิตมปิติ ทิสสติ ๑ ๑๐. อง. ทสท. ๒๔/๑๐๗/๒๓๑ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๑๓๑

มถลยทุธิ ๑ อุปโยชิกนติ ยตถ สมปะหาโร ทิสฺสติ ๑ พลคฺคณฺติ
พลคณฺฐจฺจํ ๑ เสนาพฺยุหนฺติ เสนาย นิเวโส สกฺกพฺยุหาทิ-
วเสน เสนาย นิเวสนํ ๑ อนิกทสฺสนนฺติ ตโย หตฺถิ ปจฺฉิมํ
หตฺถานิกนฺติอาทินา (๑) นเยน วุตฺตสฺส อนิกสฺส ทสฺสนํ ๑

ปมาโท เอตฺถ ติฏฺฐตฺติ ปมาทจฺจํ ๑ ชุตฺตยจ ตํ
ปมาทจฺจํ นจฺจติ ชุตฺตปมาทจฺจํ ๑ เอเกกาย ปนฺติยา อฏฺฐ
อฏฺฐ ปทานิ อสฺสาติ อฏฺฐปทํ ๑ ทสฺสเทปิ เอเสว นโย ๑
อากาสนฺติ อฏฺฐปททสฺสเทสุ วिय อากาเสเยว กิพฺพนํ ๑ ปรีหาร-
ปถนฺติ ภูมียิ นานาปถมณฺฑลํ กตฺวา ตตฺถ ตตฺถ ปรีหริตพฺพิ
ปถํ ปรีหรนฺตํ กิพฺพนํ ๑ สนฺติกนฺติ สนฺติกกิพฺพนํ (๒) ๑ เอกชฺฉมํ
จปีตา สาริโย วา สกฺขราโย วา อจาเลนฺตา นเขเนว
อปเนนฺติ จ อุปเนนฺติ จ ๑ สเจ ตตฺถ กาจิ จลติ ปราชโย
โหติ (๓) ๑ เอวรฺูปาย กิพฺพาเยตํ อธิวจฺนํ ๑ ขลิกนฺติ ชุตฺตผลเก (๔)
ปาสกกิพฺพนํ ๑ ฌฎฺฎิกา วุจฺจติ ทีฆทณฺฑกเณ รสฺสทณฺฑก-
ปหรณฺกิพฺพา (๕) ๑ สลากหตฺถนฺติ ลาขาย วา มลฺลชฺชิฏฺฐิกาย วา
ปิฏฺฐอฺทกเณ วา สลากหตฺถํ เตเมตฺวา กิ โหตฺติ ภูมียิ วา
ภิตฺติยิ วา ตํ ปรีหริตฺวา หตฺถิอฺสฺสาทิสฺสทสฺสนกิพฺพา (๖) ๑ อกฺขนฺติ
คฺุพฺพิพฺพนํ (๗) ๑ ปงฺกจฺจิริ วุจฺจติ ปณฺณนาพิกา ตํ ฌมนฺตา กิพฺพนฺติ ๑
๑. วิ. มหาวี. ๒/๕๑๒/๓๘๐ ๑ ๒. ส. สนฺติกกิพฺพกิพฺพนํ ๑ ๓. ม. โหติ ๑
๔. ย. ชุตฺตขลิก ๑ ๕. ม. รสฺสทณฺฑกํ ปหรณฺกิพฺพนํ ๑
๖. ม. ....ทสฺสนกิพฺพนํ ๑ ๗. ม. คฺุพฺพิพฺพา ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๑๓๒

วงกนฺติ คามทารกานํ กิพนํ ขุททกนงฺคกํ (๑) ๑ โมกฺขจิกนฺติ (๒)
สมฺปฺริวตฺตกกีพนํ (๓) ๑ อากาเส วา ทณฺฑกํ คเหตุวา ภูมียํ
วา สีสํ จเปตฺวา เหฏฺฐุปรียภาเคน (๔) ปริวตฺตนกกีพนนฺติ วุตฺตํ
โหติ ๑ จิงฺคฺลิกํ วุจฺติ ตาลปณฺณาทิหิ กตํ วาตปฺปหารเณ
ปริพฺภมณจกํ ๑ ปตฺตาพฺหํ วุจฺติ ปณฺณนาฬิ ตาย
วาตุกาทีนํ มินนฺตา กิพนฺติ ๑ รตฺกนฺติ ขุทฺทกกรธํ ๑ ธนฺกนฺติ
ขุทฺทกธฺนฺเมว ๑ อกฺขริกา วุจฺติ อากาเส วา ปิฏฺฐิจิยํ วา
อกฺขรชานนกีฬา ๑ มเนสิกา นาม มนสา จินฺติตชานนกีฬา ๑
ยถาวชฺชํ นาม กาณฺณกฺมิขุชฺชาทีนํ ยํ ยํ วชฺชํ ๑ ตํ ตํ ปโยเชตฺวา
ทสฺสนกีฬา ๑

อาสนฺทินฺติ ปมาณาติกฺกนฺตาสนํ ๑ อนุยฺยตฺตา วิหรนฺตฺติ
อิทํ อเปกฺขิตฺวา ปน สพฺพปเทสฺ อุปโยคฺวณฺนํ กตํ ๑
ปลฺลงฺโกติ ปาเทสฺ วาพฺรุปานิ จเปตฺวา กโต ๑ โคนโกติ
ทิมโลมโก มหาโกชโว ๑ จตฺตฺรจฺจุลาธิกานิ กิร ตสฺส โลมานิ ๑
จิตฺตกนฺติ วานวิจิตฺตํ อุณฺณามยตฺตฺรณฺนํ ๑ ปฏฺฐิกาทิ อุณฺณามโย
เสตฺปจฺจตฺตฺรโก (๕) ๑ ปฏฺฐิกาทิ ฆนฺปฺปฺฝโก อุณฺณามยตฺตฺรโก (๖) โย
อาลมกปตฺโตติปิ วุจฺติ ๑ ตฺถิกาทิ ตินฺณํ ตฺถานํ อณฺณตฺร-
ปฺณฺณา ตฺถิกา ๑ วิกตฺติกาทิ สีสฺหพฺยคฺมาทฺธิรูปวิจิตรฺ อุณฺณาม-
๑. ม. ขุทฺทกนงฺคกํ ๑ ๒. ม. โมกฺขจิกา วุจฺติ ๑
๓. ม. สมฺปฺริวตฺตนกกีฬา ๑ ๔. ม. เหฏฺฐุปรียภาเวน ๑
๕. ม. เสตฺตฺตฺรโณ ๑ ๖. ม. อุณฺณามยตฺตฺรโณ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณนา หน้า ๑๓๓

ยตุถรโณ ฯ อุทฺทโลมิตี อุภยโตทสฺ อุนณามยตุถรณฺ ฯ เกจิ
เอกโต อุคฺคตปุพฺพนฺติ วทนฺติ ฯ เอกนฺตโลมิตี เอกโตทสฺ
อุนณามยตุถรณฺ ฯ เกจิ อุภโต อุคฺคตปุพฺพนฺติปิ วทนฺติ ฯ
กกุจิสฺสนฺติ (๑) รตนปริสฺทิพฺพิตฺ โกเสยฺยกกุจิสฺสมยฺปจฺจตุถรณฺ (๒) ฯ
โกเสยฺยณฺติ รตนปริสฺทิพฺพิตฺเมว โกเสยฺยสุตฺตมยฺปจฺจตุถรณฺ ฯ สฺวทฺธ-
โกเสยฺยํ ปน วฏฺฏตีติ วินเย วุตฺตํ ฯ ทีฆนิกายกุกกถายฺ ปน
จเปตฺวา ตฺถลิกํ สฺพพฺพานฺว โคนกาทีนํ รตนปริสฺทิพฺพิตฺวานํ น
วฏฺฏนฺตีติ วุตฺตํ ฯ

กุตฺตกนฺติ โสฬสฺสนํ นาวฏฺกิตฺถินํ จตฺวา นจฺจโยคฺคํ (๓)
อุนณามยตุถรณฺ ฯ หตฺตตฺถรํ อสฺสตฺถรณฺติ หตฺถิอสฺสปีฏฺจิสฺ
อตุถรณฺอตุถรณฺกาเยว ฯ รตฺตฺถเรปี เอเสว นโย ฯ อชินฺปปเวณฺตี
อชินฺจมนฺ (๔) มณฺจปฺปมาเนน สฺพพิตฺวา กตา ปเวณฺ (๕) ฯ กทฺลิมิก-
ปวฺรปจฺจตุถรณฺติ กทฺลิมิกจมนํ นาม อตฺถิ เตน กตฺ ปวฺร-
ปจฺจตุถรณฺ ฯ อุตฺตมปจฺจตุถรณฺติ อตฺถิ ๑ ตํ กิรฺ เสต-
วตฺตสฺส อุปริ กทฺลิมิกจมนํ ปตฺถริตฺวา สฺพพิตฺวา กโรนฺติ ฯ
สอฺตฺตรจฺจทนฺติ สห อุตฺตรจฺจเทน อุปริ พทฺเชน (๖) รตฺตฺวิตาเนน
สทฺธิณฺติ อตฺถิ ๑ เสตฺวิตานํปี เหฏฺฐา อกฺปฺปิยปจฺจตุถรณฺ สติ
น วฏฺฏติ อสฺติ ปน วฏฺฏติ ฯ อุภโต โลหิตฺกุปฺธานนฺติ สีสุปฺธานญจ
๑. ม. กกุจิสฺสนฺติ ฯ ๒. ม. โกเสยฺยกกุจิสฺสมยฺ ปจฺจตุถรณฺ ฯ
๓. ม. นจฺจนโยคฺคํ ฯ ๔. ม. อชินฺจมนฺ ฯ ๕. ม. ปเวณฺ ฯ
๖. ม. พทฺเชน ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๑๓๔

ปาทุปชานณจชาติ มณจสส อุภโตโลหิตกั อุปชานัน ๑ เอตัง
น กปุปติ ๑ ยี ปน เอกเมว อุปชานัน อุโกสุ ปสเสสสุ รตตัง
วา โหติ ปทุมวณณัน วา วิจิตรัง วา สเจ ปมาณยุตตัง
วภูฏติ ๑ มหาอุปชานัน ปน ปฏิกุชิตตัง ๑ อโลहितกานิ เทวปี
วภูฏนุติเยว ๑ ตโต อุตตริ ลภิตวา อณเณสั ทาทพพานิ ๑
ทาคู อสโกโกนุโต มณเจ ติริยั อตถริตวา อุปริ ปจจตถธณัน
ทตวา นิปชชิตตปี ลภติ ๑ อาสนนุทิตวา ปน วุตตณเยเนว
ปฏิปชชิตพพิ ๑ วุตตณเจตัง อนุชานามิ ภิกขเว อาสนนุทิตวา ปาเท
ณินุทิตวา ปรีภุณชิตุ ปลลนุสส วาเพ ภินุทิตวา ปรีภุณชิตุ
ตูลิกั วิชณุตวา พิมโปหนัน กาคู อวเสสั ญมมตถธณัน กาคุนุติ(๑) ๑

อุจจนานาทีสุ มาตูกุณิโต นิกขนุตทารกานัน สรริรคนุโ
ทวาทสมตตวสสปตตกาเล(๒) นสสติ เตสั สรริรานัน ทคคณช-
หรรณตถาย คณชจณณนาทีหิ อุจจนานนุติ ๑ เอวรूपี อุจจนานัน
น วภูฏติ ๑ ปุณณวณเต ปน ทารเก อुरुสุ นิปชชิตวา
เตเลน มคเชตวา หตถปาทอรรุณากิตินัน สณจจานสมปาทนตถัง
ปรีมททนุติ ๑ เอวรूपี ปรีมททนัน น วภูฏติ ๑

นหาปนนุติ เตสัเยว ทารกานัน คณชาทีหิ นหาปนัน
วีย(๓) ๑ สมพาทนนุติ มหามลลนัน วีย หตถปาเท มคคราทีหิ
ปหริตวา พาทุทณัน ๑ อาทาสนุติ ยงกิลยจि อาทาสั ปรีหริตु
๑. วิ. จุล. ๙/๒๕๑/๑๓๒ ๑ ๒. ม. ทวาทสวสสปตตกาเล ๑
๓. ม. อัย ปาโฐ นตถิ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณนา หน้า ๑๓๕

น วฏฺฏติ ๑ อลฺชนนฺติ อลงฺการณฺชนเมว ๑ มาลาติ พทฺธมาลา (๑)
วา อพทฺธมาลา วา (๑) ๑ วิเลปนฺนฺติ ยํ กิณฺจิ นฺวิราครณฺณํ ๑
มุขจฺจนฺณกํ มุขালেปนฺนฺติ (๒) มุขเ กภาพิพกาทีนํ ทรณฺตฺถาย
มตฺตีกกกํ เทนฺติ ๑ เตน โลหิเต จลิตฺเต สาสปกกํ เทนฺติ ๑
เตน โทเส ขาทีเต ติลกกํ เทนฺติ ๑ เตน โลหิเต สนนฺสินฺเน
หฺลิตฺทกกํ (๓) เทนฺติ ๑ เตน นฺวิวณฺเณ อารูเพโห (๔) มุขจฺจนฺณเกน
มุขํ จฺจนฺณนฺติ ๑ ตํ สพฺพิ น วฏฺฏติ ๑

หตฺถพฺนฺธาทีสุ หตฺถे วิจิตฺรสงฺขกปาลาทีหิ (๕) พนฺธิตฺวา
วิจฺรณฺติ ๑ ตํ วา อลฺลํ วา สพฺพมฺปี หตฺถาทรณฺณํ น
วฏฺฏติ ๑ อปฺเร สิบฺ พนฺธิตฺวา วิจฺรณฺติ ๑ สุวณฺณจิริกมฺตฺตาทาทีหิ
จ ตํ ปริกฺขิปนฺติ ๑ ตํ สพฺพิ น วฏฺฏติ ๑ อปฺเร จตฺหตฺถํ
ทณฺฑํ วา อลฺลํ วา ปน อลงฺกตทณฺฑกํ กเหตุวา
วิจฺรณฺติ ๑ ตถา อิตฺถิปฺริสรูปาทีวิจิตฺตํ เกสชฺชนาพิกํ สุปริกฺขิตฺตํ
วามปฺสฺเส โอลกฺคิตฺตํ ๑ อปฺเร กณฺณนิกรตฺนปริกฺขิตฺตโกสํ อติตฺติขินฺ
อสีปี ๑ ปญฺจวณฺณสฺสฺตฺตสิพฺพิตํ มกรทนฺตกาทีวิจิตฺตํ (๖) นตฺตํ ๑
สุวณฺณรชฺตาทีวิจิตฺตรา โมรปฺปญฺชาทีปริกฺขิตฺตา (๗) อฺปาหนา ๑ เกจิ
รตฺนมตฺตายามํ จตฺรํคฺคฺลวิตฺถตฺตํ เกสนฺตปฺริจฺเจทํ ทสฺเสตฺวา
๑. ม. พทฺธมาลา วา อพทฺธมาลา วา ๑ ๒. ม. มุขเลปนฺนฺติ ๑
๓. ม. หฺลิตฺทกกํ ๑ ๔. ม. อารูเพเห ๑ ๕. ม. วิจิตฺรสงฺขกปาจาทีนํ ๑
๖. ม. มกรทนฺตกาทีวิจิตฺตํ ๑ ๗. ม. โมรปฺปญฺชาทีปริกฺขิตฺตา ๑

เล่มที่ ๔ สื่กษนชวคควณณา หน้ ๑๓๖

เมฆมุข วิชุลตํ วิย นลาญ อุนหีสปตฺตํ พนฺชนฺติ จุลลามาณี
 ธารณฺติ จามรวาลวิชนี (๑) ธารณฺติ ฯ ตํ สพฺพิ น วญฺญติ ฯ
 อนิยยานิกตฺตา สคฺคโมกฺขมคฺคานํ ตีรจฺฉานญฺตา กถาติ
 ตีรจฺฉานกถา ฯ ตตฺถ ราชานํ อารพฺภ มหาสมฺมโต มนฺชธาตา
 ฐมาโสโก เอวํ มหानุภาโวติอาทินา นเยน ปวตฺตา กถา
 ราชกถา ฯ เอส นโย โจรกถาทีสุ ฯ เตสุ อสุโก ราชา
 อภิรัฐโป ทสฺสนิโยติอาทินา นเยน เคหสิตถถาว ตีรจฺฉานกถา
 โหติ ฯ โสปี นาม เอวํ มหानุภาโว ขยํ คโตติ เอวํ
 ปวตฺตา ปน กมฺมญฺจานภาเว ติญฺจติ ฯ โจเรสุปี มูลเทโว
 เอวํ มหानุภาโว เมฆมาโล เอวํ มหानุภาโวติ เตสํ กมฺมํ
 ปญฺิจจ อโห สุรธาติ เคหสิตถถาว ตีรจฺฉานกถา ฯ ยฺยฺเชสุปี
 ภารตยฺยฺธาทีสุ อสุเกน อสุโก เอวํ มาริโต เอวํ วิทุโรติ
 กามสฺสาทวเสเนว กถา ตีรจฺฉานกถา ฯ เตปี นาม ขยํ คตาติ
 เอวํ ปวตฺตา ปน สพฺพตฺถ [๒] กมฺมญฺจานเมว โหติ ฯ อปีจ
 อนฺนาทีสุ เอวํ วรรณวนฺตํ คนฺธวนฺตํ รสวานฺตํ ผสฺสสมฺปนฺนํ
 ขาทิมฺหา ญฺญชิมฺหาติ กามสฺสาทวเสน กเถตุํ น วญฺญติ ฯ
 สาตฺถกํ ปน กตฺวา ปุพฺเพ เอวํ วรรณาทิสมฺปนฺนํ อนฺนํ
 ปานํ วตฺถํ สยนํ มาลํ คนฺธํ สีสวานฺตานํ อทฺมहा เจติเยปฺปชฺ
 อกริมฺหาติ กเถตุํ วญฺญติ ฯ
 # ๑. ม. จามรวาลวิชนี ฯ ย. จมรวาลวิชนี ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร
 # กถาติ ทีสุตฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๑๓๗

ฌาติกถาทีสุ ปน อมฺหากํ ฌาตกา สุรา สมตถาติ
วา ปุพฺเพ มยฺ เอิวํ วิจิเตรหิ ยานเห วิจฺริมาหติ วา
อสุสาทวเสน วตฺตํ น วญฺญติ ฯ สาคฺถกํ ปน กตฺวา เตปี
โน ฌาตกา ขยฺ คตาติ วา ปุพฺเพ มยฺ เอวฺรฺูปา อุปาหนา
สงฺฆสฺส อทฺมฺหาติ วา กถิตพฺพํ (๑) ฯ

คามกถาปี สุนิวิญฺจทฺทุนฺนิวิญฺจสุภิกฺขทฺทพฺภิกฺขาทิวเสน วา
อสุกคามวาสิโน สุรา สมตถาติ วา เอิวํ อสุสาทวเสน น
วญฺญติ ฯ สาคฺถกมฺปน กตฺวา สทฺธา ปสนฺนาติ วา ขยวຍ
คตาติ วา วตฺตํ วญฺญติ ฯ นิคมนครชนปทกถาสูปี เอเสว
นโย ฯ

อิตุถิกถาปี ฌณฺณสณฺจนาทีนิ ปญฺิจจ อสุสาทวเสน น
วญฺญติ ฯ สทฺธา ปสนฺนา ขยวຍ คตาติ เอวเมว วญฺญติ ฯ
สุรกถาปี นนฺทมิตฺโต (๒) นาม โยโร สุโร อโหสีติ อสุสาทวเสน
น วญฺญติ ฯ สทฺโธ อโหสี ขยฺ คโตติ เอวเมว วญฺญติ ฯ
วิสิขากถาปี อสุกา วิสิขา สุนิวิญฺจา ทฺทุนฺนิวิญฺจา สุรา
สมตถาติ อสุสาทวเสน น วญฺญติ ฯ สทฺธา ปสนฺนา ขยวຍ
คตาติ เอิวํ (๓) วญฺญติ ฯ กุมฺภกฺกฺจนาถาติ อุทกฺกฺจนาถา
อุทกตฺตฺถกถาติ วุจฺจติ กุมฺภทาสีถา วา ฯ สปิ ปาสาทิกา
นจฺจิตฺตํ คายิตฺตํ เจกาติ อสุสาทวเสน น วญฺญติ ฯ สทฺธา
๑. ม. กเถตฺตํ วญฺญติ ฯ ๒. ม. ย. นนฺทมิตฺโต ฯ ๓. ม. เอวเมว ฯ

เล่มที่ ๔ สัททมนุกรมบาลี หน้า ๑๓๘

ปสนุนาติ อาทินา นเยเนว วฏฺฐติ ๑ ปุพฺพเปตกถาติ อตีตฉาติ-
กถา ๑ ตตฺถ (๑) ตตฺถ วตฺตมานฉาติกถาสทิสฺส จ (๒) วินิจฺฉโย ๑

นानตฺตกถาติ ปุริมปจฺฉิมกถาหิ วิมุตฺตา อวเสสา นานา-
สภาวา นีรตฺตกถา ๑ โลกกฺขายิกาติ อัย โลโก เกน นิมฺมิโต
อสุเกน [๓] นิมฺมิโต ๑ กาโก เสโต อฏฺฐินํ เสตตฺตา พลาภา
รตฺตา โลहितสฺส รตฺตตฺตาติ เอวมาทิกา โลกายตฺตวิตฺต-
สฺสลาปกา ๑

สมฺมุตฺตกฺขายิกา นาม กสฺมา สมฺมุตฺโต สาคโร สาคฺร-
เทเวน ขโต ตสฺมา สาคโร ขโต เมติ หตฺถมฺมุตฺตชาเย [๔]
นิเวทิตตฺตา สมฺมุตฺโตติ เอวมาทิกา นีรตฺตกสมฺมุตฺตกฺขายนกา ๑
ภโวติ วุฑฺฒิ ๑ อภโวติ หานิ ๑ อิติ ภโว ๑ อิติ อภโวติ
ยํ วา ตํ วา นีรตฺตกการณํ วตฺวา ปวตฺตติตกา อิติ-
ภวาภวกา ๑

วิคฺคาหิกกถาติ วิคฺคหกา (๕) สारมฺภกา ๑ ตตฺถ สหิตํ
เมติ มยฺหํ วจัน สหิตํ สิลิกฺขจํ อตฺถยตฺตํ การณยตฺตุนติ
อตุโธ ๑ อสहितนฺเตติ ตฺยหํ วจัน อสहितํ อสิลิกฺขจํ ๑ อธิจฺฉนฺเต
วิปฺปราวตฺตุนติ ยํ ตฺยหํ ทิฆรตฺตาจฺฉนฺเตวเสน สุปฺปคฺคณํ ตํ
มยฺหํ เอกวเจเนเนว วิปฺปราวตฺตํ ปรีวตฺตติตฺวา จิตํ น กิณฺจ
๑.-๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺติ ๑ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร นามาติ ทิสฺสติ ๑
๔. ม. เอตฺถนฺตเร สยฺนติ ทิสฺสติ ๑ ๕. ม. วิคฺคหกา ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๑๓๕

ชานาสีติ อตุโธ ๑

อาโรปีโต เต วาโทติ มยา ตว วาเท โทโส

อาโรปีโต ๑ จร วาหปโปโมกขายาติ โทสโมจนตุถุ จร วิจร

ตตุถ ตตุถ คนตุวา สิกฺขาติ อตุโธ ๑ นิพฺเพเจหิ วา สเจ

ปโหสีติ อถ สยมฺปโหสิ อิทานิเยว นิพฺเพเจหีติ ๑

ทฺูเตยฺยกถายํ ๑ อิธ กจฺฉาติ อีโต อสุกํ นาม จานํ

กจฺฉ อมฺตร กจฺฉาติ ตโต อสุกํ นาม จานํ กจฺฉ ๑

อิทํ หราติ อีโต อิทํ นาม หร ๑ อมฺตร อิทํ อหฺราติ

อสุกฺกฺจฺจานโต อิทํ นาม อิธ อหฺร ๑ สจฺเขปโต ปน อิทํ

ทฺูเตยฺยํ นาม จเปตฺวา ปณฺจ สหฺรมฺมิเก รตนตฺตยสฺส

อุปการปฏิสฺยตฺตณฺจ คิหิสาสนํ อณฺเณสํ น วฏฺฏติ ๑

กุหกาตฺวาทีสุ ติวิเชน กุหกวตฺตฺนา(๑) โลกํ กุหฺยนฺติ

วิมฺหาปยฺนฺตีติ กุหกา ๑ ลาภสฺกการตฺติกา หุตฺวา ลปนฺตีติ

ลปกา ๑ นิमितฺตํ สีลเมว เตสนฺติ(๒) เนमितฺตกา(๓) ๑ นิปฺเปโส สีลเมว-

เตสนฺติ นิปฺเปสิกา ๑ ลาภน ลาภํ นิชฺคีสนฺติ(๔) มกฺคฺนฺติ

ปรียะสนฺตีติ ลาภน ลาภํ นิชฺคีสีตาโร(๕) ๑ กุหฺนลปนา(๖)

เนमितฺตกา นิปฺเปสิกา ลาภน ลาภํ นิชฺคีสนฺตาติ เอตาหิ

สมนฺนาคตฺานํ ปุคฺคฺลานํ เอตํ อธิวจฺนํ ๑ อยเมตฺถ สจฺเขโป ๑

๑. ม. กุหฺนวตฺตฺนา ๑ ๒. ม. สีลเมเตสนฺติ ๑ เอวมฺปรีปี ๑

๓. ม. เนमितฺตกา ๑ ๔. ม. นิชฺคีสนฺติ ๑ ๕. ม. นิชฺคีสีตาโร ๑

๖. ม. กุหฺนา ลปนา ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๑๔๐

วิตุถาเรน ปเนตา กุหนาทิกา วิสุทฐิมคฺเค สัตถนิตฺเตเสเยว
ปาลีณจ อฏฺฐกถณจ อหริตุวา ปกาสิตาติ ฯ
เอตฺตาวตา มชฺฌิมสํถํ นิฏฺฐิตํ โหติ ฯ

มหาสํถวณณนา

อิโต ปรี มหาสํถํ โหติ ฯ องฺกนฺตํ หตฺถปาทาทีสุ เยน
เกนจิ เอวรฺฐเปเน องฺเกเน สมณฺนาคโต ทีฆายู ยสฺวา โหตีติ-
อาทินยปฺปวตฺตํ องฺกสฺตถํ ฯ นิमितฺตณฺตํ นิमितฺตสฺตถํ ฯ ปณฺฑิตฺตราชา
กิริ ติสฺโส มุตฺตาทโย มุฏฺฐิยํ กตฺวา เนमितฺตํ ปุจฺฉิ กิ
เม หตฺถเถติ ฯ โส อิโต จิโต จ วิโลเกสิ ฯ ตสฺมี จ สมเย
ฆรโคฬิกาย (๑) มกฺขิกา กเหตุวา (๒) มุตฺตาทิ อาห ฯ โส มุตฺตาทิ อาห ฯ
ปฺปน กตฺตีติ ปุฏฺฐโ จ กุกกฏฺสฺส ติกฺขตฺตํ วสฺสณฺตสฺส (๓) สทฺทํ
สฺสฺสวา ติสฺโสติ อาห ฯ เอวํ ตํ ตํ อาทิสิตฺตวา (๔) นิमितฺตมณฺญุตฺตาทา
วิหรนฺติ ฯ

อุปฺปาตณฺตํ อสนิปาตาทินํ มหณฺตานิ อุปฺปาตํ (๕) ฯ ตํ หิ
ทิสฺสวา อิํ ภาวิสฺสติ เอวํ ภาวิสฺสตีติ อาทิสนฺติ ฯ สฺสปินฺนติ
โย ปุพฺพพณฺหสมเย สฺสปินํ ปสฺสติ เอวํ วิปาโก โหติ โย อิํ
นาม ปสฺสติ ตสฺส อิํ นาม โหตีติอาทินา นเยน สฺสปินํ
๑. ย. ฆรโคฬิกาย ฯ ๒. ม. คยฺหณฺตํ ฯ ๓. ม. รวณฺตสฺส ฯ
๔. ม. อาทิสิตฺตํ ฯ ๕. ม. อุปฺปตฺตํ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณนา หน้า ๑๔๑

อนุยตุตา วิหรนฺติ ฯ ลกฺขณนฺติ อิมินา ลกฺขณฺน สมนฺนาคโต
ราชา โหติ อิมินา อุปฺราชาติอาทิกํ ฯ มุสิกฺจินฺนฺนฺติ
อนุทฺทฺรขายิตํ ฯ เตนปี หิ อาหฺเณ(๑) วา อนาหฺเณ วา วตฺเถ(๑)
อิโต ปฏฺจาย เหวํ ฉินฺเน อิํ นาม โหตีติ อาทิสฺนฺติ ฯ
อฺคฺคิโหมนฺติ เหวรฺูเปน ทารฺูนา(๒) เหวํ หุเต อิํ นาม โหตีติ
อฺคฺคิขุหนํ(๓) ฯ ทพฺพิโหมมาทีนปี อฺคฺคิโหมมาเนว เหวรฺูปาย ทพฺพิยา
เอทิสฺเสหิ(๔) กณฺาทีหิ(๕) หุเต อิํ นาม โหตีติ เหวํ ปวตฺตฺิวเสน
วิตุํ วุตฺตฺานิ ฯ

ตตฺถ กโณติ กุณฺาโก ฯ ตณฺุทฺลาติ สาลิอาทีนํ เจว
ติณฺชาตีนณฺจ ตณฺุทฺลา ฯ สปฺปีนฺติ(๖) โคสฺปปีอาทิกํ ฯ เกลนฺติ
ติลเตลาทิกํ ฯ สาสฺปาทีนํ ปน มฺูเขน กเหตุวา อฺคฺคิมฺหิ ปกฺขิปนํ
วิขุํ ปริขปปีตฺวา ขุหนํ วา มฺูขโหมํ ฯ ทกฺขินฺกฺขกขณฺณ-
โลหิตาทีหิ ขุหนํ โลหิตโหมํ ฯ องฺควิขฺชาติ ปุพฺเพ องฺกเมว
ทิสฺวา พฺยากรณฺวเสน องฺกํ วุตฺตํ(๗) อิธ องฺกฺลฺกฺฐี(๘) ทิสฺวา
วิขุํ ปริขปปีตฺวา อํ กุลปฺตฺโต ธนฺวา(๙) โน วา สิริสมฺปนฺโน
โน วาติอาทิ พฺยากรณฺวเสน องฺควิขฺชา วุตฺตา ฯ วตฺถฺวิขฺชาติ
จฺมรฺวตฺถฺอารามวตฺถฺาทีนํ कुณฺโทสฺสลฺลฺกฺขณฺวิขฺชา ฯ มตฺตฺิกาที-
๑. ม. อเหตุ วา วตฺเถ อนเหตุ วา วตฺเถ ฯ ๒. ย. ทารฺูอฺคฺคินา ฯ
๓. ม. อฺคฺคิขุหนํ ฯ เหวมฺูปริปี ฯ ๔. อีทิสฺเสหิ ฯ ๕. ย. กุสฺาทีหิ ฯ
๖. ม. สปฺปีติ ฯ ๗. ย. ยุตฺตํ ฯ ๘. ม. องฺกฺลฺกฺฐี ฯ ๙. ม. วา ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณรชวคณณนา หน้า ๑๔๒

วิเสสั ทิสวาลี หิ วิชชั ปริชปปีตวา เหฏฐา ปจวิยั คีล-
 รตนมตเต อากาเส จ อสีตริรตนมตเต ปเทเส จ (๑) คณโทสั
 ปสฺสนนฺติ ๑ ขตฺตวิชชาติ (๒) อพฺเพยฺยมาสุรฺกขราชสตุถาทีนีสตฺตํ (๓) ๑
 ลีววิชชาติ สฺसानเน ปวีลิตฺวา (๔) สนฺตฺกัรณวิชชา ๑ ลิงฺกาลรุต-
 วิชชาติปี วทนฺติ ๑ ภูตวิชชาติ ภูตเวชชมนฺโต ๑ ภูริวิชชาติ
 ภูมิฆเร (๕) วสนฺเตน อุกฺกเหตุพพมนฺโต ๑ อหิวิชชาติ สปฺปทภูจ-
 ติกิจฺจนวิชชา เจว สปฺปวหฺยานวิชชา (๖) จ ๑ วิสวิชชาติ ยาย
 ปฺราณวีสั วา รกฺขนฺติ นววีสั วา รกฺขนฺติ (๗) นววีสั วา
 กโรนฺติ วิสมนฺตรเมว (๘) วา ๑ วิจฺฉิกวิชชาติ วิจฺฉิกทภูจ
 ติกิจฺจนวิชชา ๑ มฺลิกวิชชาตฺยปี เอเสว นโย ๑ สกฺณวิชชาติ
 สปฺกขกอปฺกขทวิปทจตฺตปฺปทานั รุตคคาทิวเสน สกฺณณณานั ๑
 วายสวิชชาติ กากรุตณณานั ๑ ตั วิสฺุเยว สตฺตํ ตสฺมา วิสฺุ
 วตฺตํ ๑

ปฏกษณานนฺติ ปรีปาคคตจินฺดา ๑ อิทานี อัยฺ เอตฺตํ
 ชีวีสฺตติ อัยฺ เอตฺตกนฺติ เอวมปวตฺตํ อาทิภูจณณานนฺติ (๙) อตฺโต ๑
 สรปรีตฺตานนฺติ สรรกฺขณั ยถา อตฺตโน อฺปรี น อากจฺนติ
 เอวั กัรณวิชชา ๑ มิกจกฺกนฺติ อิทั สพฺพสฺงคาหิกั สพฺพสกฺณ-
 # ๑. ม. จสทฺโท นตฺติ ๑ ๒. ม. ขตฺตวิชชาติ ๑ ๓. ม. อพฺเพยฺยมาสุรฺก-
 # ขราชสตุถาทีสตฺตํ ๑ ๔. ย. ปวีลิตฺวา ๑ ๕. ม. ภูริฆเร ๑
 # ๖. ม. สปฺปวหฺยานวิชชา ๑ ๗. ม. อิม ปาฐฺา นตฺติ ๑ ๘. ม. วิสวณ-
 # ตเมว ๑ ๙. ม. อาทิภูจณณานั ๑ ย. อริภูจกั ญฺานั ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๔๓

จตุปปทานัน รุตถาณวเสน วุตตัม ฯ

มณิลกขณาทีสุ เอวรูปโป มณิ ปสภูโจ เอวรูปโป อปฺปสภูโจ
สามิโน อาโรคฺยอิสฺสรียาทีนํ เหตุ โหติ น โหตีติ เอว
วณฺณสณฺจนาทิวเสน มณิอาทีนํ ลกขณํ อนุยฺยตฺตา วิหรนฺตีติ
อตุโถ ฯ ตตฺถ อาวฺรณฺตี จเปตฺวา อสีอาทีนํ อวเสถํ อาวฺรํ ฯ
อิตฺถิลกขณาทีนํปี ยมฺหิ กุเล เต อิตฺถิปฺริสาทโย วสนฺตี ตสฺส
วฺจ
วาทิตพฺพานิ ฯ อชลกขณาทีสุ ปน เอวรูปานํ
อชาทีนํ มํถํ ขาทิตพฺพํ เอวรูปานํ น ขาทิตพฺพนฺตี อัย
วิเสโส เวทิตพฺโพ ฯ

อปีเจตฺถ โคธาลกขณ (๑) จิตฺตกมฺมปิลนฺธนาทีสุปี เอวรูปาย
โคธาย สติ อิทํ นาม โหตีติ อัยปี วิเสโส เวทิตพฺโพ ฯ
อิทํ เจตฺถ วตฺถุ ฯ เอกสฺมี กิร วิหารเ จิตฺตกมฺเมน (๒) โภธ
อคฺคิ ฐมฺมานํ อํสํ ฯ ตโต ปญฺจาย ภิกฺขุณฺโณ มหาวิวาโท
ชาโต ฯ เอโก อาคนฺตฺกภิกฺขุ ตํ ทีสุวา มกฺขเสสิ ฯ ตโต
ปญฺจาย วิวาโท มนฺทีภูโต โหติ ฯ กณฺณิกาลกขณํ ปิลนฺธน-
กณฺณิกายปี เคนกณฺณิกายปี วเสน เวทิตพฺพํ ฯ กจฺจฺจฺจฺจฺจ
โคธาลกขณสทิสเมว ฯ มิคลกขณํ สพฺพสงฺคาหิกํ สพฺพจตุ-
ปปทานัน ลกขณวเสน วุตตัม ฯ

รณฺถํ นียยานํ ภวิสฺสตีติ อสุกทิวเสน (๓) อสุกนภฺยตฺเตน
๑. ม. โคธาย ลกขณ ฯ ๒. ม. จิตฺตกมฺเม ฯ ๓. ม. อสุกทิวเส ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคคณณนา หน้า ๑๔๔

อสุกสฺส นาม รณโธ นิคคมนํ ภวิสฺสตีติ เอวํ ราชนํ
ปวาสคมนํ พุยากรโรติ ฯ เอส นโย สพพตฺถ ฯ เกวลํ ปเนตถ
อนิยยานนฺติ วิปฺปวตฺถณํ ปฺน อาคมนํ ฯ อพฺภนฺตฺรณํ รณณํ
อุปยานํ ภวิสฺสตีติ พาหิรณํ รณณํ อปฺยานนฺติ อนฺโตนคเร
อมุหํ ราชา ปฏฺวิวิรุทฺธํ พหิรราชานํ อุปสงกมิตฺสตีติ ตโต ตสฺส
ปฏิกกมนํ ภวิสฺสตีติ เอวํ รณณํ (๑) อุปยานาปฺยานํ พุยากรโรติ ฯ
ทฺุติยปเทปิ เอสเว นโย ฯ ชยปราชยา ปากฎาเยว ฯ

จนฺตคฺคาหาทโย อสุกทิวเส ราหุ จนฺทํ คมิตฺสตีติ (๒)

พุยากรณเวเสเนว เวทิตพฺพา ฯ อปิจ นกฺขตตฺสฺส องฺการกาทิก-
คฺคณสมายโคปิ นกฺขตตคฺคาโหเยว ฯ อุกฺกาปาโตติ อากาสโต
อุกฺกณํ ปตฺนํ ฯ ทิสาทาโหติ ทิสากาลุสียํ อคฺคิสฺสิชฺฐมฺสิทาทีหิ (๓)
อากุลลาโว วีย ฯ เทวทฺุทฺทิตฺติ (๔) สุกฺขวลาหคคชฺชนํ ฯ อุกฺกมนนฺติ
อุทฺยํ (๕) ฯ โอคฺกมนนฺติ (๖) อตฺถงฺกมนํ ฯ สงฺกิลเสนฺติ อวิสุทฺธตา ฯ
โวทานนฺติ วิสุทฺธตา ฯ เอวํ วิปาโกติ โลกสฺส เอวํ วิวิธ-
สฺสทฺุทฺทาวโห ฯ

สุวฺภูจิกาทิ เทวสฺส สมฺมาธารานุปฺปเวจฺจนํ ฯ ทฺุทฺทพฺภูจิกาทิ
อวคฺคาโห ฯ วสฺสมนฺโหติ (๗) วุตฺตํ โหติ ฯ มุทฺทาทิ (๘) หตฺถมฺุทฺทา-
คณนา วุจฺจติ ฯ คณนาติ อจฺฉิทฺทกคณนา (๘) ฯ สงฺขานนฺติ

๑. ย. รณโธ ฯ ๒. ม. ย. คเหสฺสตีติ ฯ ๓. ม.....ฐม..... ฯ

๔. ม. เทวทฺุทฺทิตฺติ ฯ ๕. ม. อุทฺยํ ฯ ๖. ม. โอคฺกมนนฺติ ฯ

๗. ม. ย. วสฺสวีนุโร ฯ ๘. ม. มุทฺทาทิ หตฺถมฺุทฺทา ฯ คณนา วุจฺจติ

อจฺฉิทฺทกคณนา ฯ

เล่มที่ ๔ พจนานุกรมศัพท์หน้า ๑๔๕

สกลนปฏุปาตนาทิวเสน (๑) ปิณฑทคณา ฯ ยสฺส ตา ปคฺคา
โหติ โส รุกฺขํปี ทิสฺวา เอตฺตกานิ เอตฺถ ปณฺณานีติ
ชานาติ ฯ กาเวยฺยนฺติ จตฺตาโรเม ภิกฺขเว กวี [๒] จินฺตาควิ
สฺตทวิ อตฺตทวิ ปฏฺิภาณกวีติ (๓) อิมสํ จตฺนํ กวินํ อตฺตโน
จินฺตาวเสน วา เวสฺสนฺตโร นาม ราชา อโหสีติอาทีนึ
สฺตฺวา สฺตวเสน วา อิมสฺส อัย อตฺโถ เวนฺตํ โยเชสฺสามีติ
เอวํ อตฺตวเสน วา กิลฺลิจิเทว ทิสฺวา ตปฺปฏฺิภาคํ กตฺตพฺพิ (๔)
กริสฺสามีติ เอวํ จานฺนปฺปตฺติกปฏฺิภาณวเสน วา ชีวิกตฺถาย
กพฺยกรณํ (๕) ฯ โลกายตํ วุตฺตเมว ฯ

อวาหนํ นาม อิมสฺส ทารกสฺส อสฺสกฺกฺลโต อสฺก-
นกฺขตฺเตน ทาริกํ อาเนถาติ อวาหกรณํ ฯ วิวาหนนฺติ อิมํ
ทาริกํ อสฺสกฺส นาม ทารกสฺส อสฺกนกฺขตฺเตน เนถ (๖) เอวมสฺส
วฺจฺจติ ภวิสฺสตีติ วิวาหกรณํ ฯ สํวทฺนนฺติ สํวทฺนํ (๗) นาม อชฺช
นกฺขตฺตํ สฺนุทฺริ อชฺเชว สมกฺคา โหถ อิติ โว วิโยโค
น ภวิสฺสตีติ เอวํ สมกฺคกรณํ ฯ วิวทฺนํ (๘) นาม สเจ
วิโยชิตฺถกามตฺถ ฯ อชฺเชว วิยฺชชถ อิติ โว ปฺน สํโยโค น
ภวิสฺสตีติ เอวํ วิโยคกรณํ (๑๐) ฯ สจฺจกรณนฺติ อุกฺขารํ (๑๑) วา อิมํ
๑. ม. สํกลนสฏฺุปฺปาทนาทิวเสน ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร กตฺเม จตฺตาโรติ
ทิสฺสตีติ ฯ ๓. อ. จตฺตท. ๒๑/๒๓๑/๓๑๓ ฯ ๔. ย. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
๕. ม. กพฺยกรณํ ฯ ๖. ม. ย. เทถ ฯ ๗. ม. สํวทฺนนฺติ สํวทฺนํ ฯ
๘. ม. วิวทฺนํ ฯ ๙. ม. วิยฺชชิตฺ.. ๑๐. ม. วสํโยค.. ๑๑. ม. อุกฺขารํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกขนฺธวคฺคณณนา หน้า ๑๔๖

วา ทินฺนํชนํ อชฺช สงฺกทฺตถ อชฺช สงฺกทฺตมิตฺตํ หิ ตํ
 ถาวโร โหตีติ เอวํ ฌนปิตฺตททาปนํ ฯ วิภินฺนุนฺติ สเจ ปโยค-
 อุตฺถาราทิวเสน ฌนํ ปโยชิตฺตคามตฺถ อชฺช ปโยชิตํ ทิกฺขณ
 จตฺตคฺคณํ โหตีติ เอวํ ปโยชนํ ปโยชาปนํ (๑) ฯ สุกฺกกรณฺนุนฺติ
 ปิยมนนาปกรณํ วา สิริกรณํ (๒) วา ฯ ทฺพทฺทกรณฺนุนฺติ ตพฺพิปริตฺตํ ฯ
 วิรุทฺทคพฺทกรณฺนุนฺติ วิรุทฺทสฺส วิถีนสฺส อฏฺฐจิตฺตสฺส มตฺตสฺส (๓)
 คพฺทสฺส กรณํ ฯ ปฺน อวินาสาย เกสชฺชทาทานนฺติ อตฺโถ ฯ
 คพฺโถ หิ วาเตน ปาณเกหิ กมฺมุนาติ (๔) ตีหิ การณฺเหหิ
 วินสฺสติ ฯ ตตฺถ วาเตน วินสฺสนฺเต นีพฺพาปนีย (๕) สีสลฺลํ เกสชฺชํ
 เทติ ฯ ปาณเกหิ นสฺสนฺเต ปาณกานํ ปฏิกมฺมํ กโรติ ฯ
 กมฺมุนา นสฺสนฺเต (๖) ปน พุทฺธาปิ ปฏฺฐิพาหิตฺตํ น สกฺโกนฺติ ฯ

ชิวิหฺวานิพนฺธนฺนุนฺติ มนฺเตน ชิวิหฺวาย พนฺธกรณํ (๗) ฯ หนฺนุ-
 สัสนนฺติ มุขพนฺธนมนฺเตน (๘) ยถา หนฺนุํ จาเลตฺตํ น สกฺโกนฺติ
 เอวํ พนฺธกรณํ ฯ หตฺถถาภิขปฺนนฺติ หตฺถถานํ ปรีวตฺตนตฺถํ
 มนฺตชปฺปนํ ฯ ตสฺมี กิร มนฺเต สตฺตปทฺนตฺเร จตฺวา ชปฺปีเต
 อิตโร หตฺถเถ ปรีวตฺเตตฺตวา จิปีติ ฯ กณฺณชปฺปนนฺติ กณฺณเหหิ
 สทฺทํ อสฺสวณฺตถาย วิชฺชชาย ชปฺปนํ ฯ ตํ กิร ชปฺเปตฺวา (๙)
 วินิจฺจนฺญจฺจเน ยํ อิจฺฉติ ตํ ภณฺติ ฯ ปจฺจตฺถิโก น ตํ สฺสณฺาติ

- # ๑. ม. เอวํ ฌนปโยชาปนํ ฯ ๒. ม. สสฺสสิริกรณํ ฯ
- # ๓. ม. วินสฺสมานสฺส ฯ ๔. ม. กมฺมุนาจติ ฯ ๕. ย. นิคารณีนํ ฯ
- # ๖. ม. วินสฺสนฺเต ฯ ๗. ย. ทฺทกรณํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ
- # ๘. ม. มุขพนฺธนมนฺเตน ฯ ๙. ม. ชปฺปีตฺวา ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๑๔๗

ตโต ปฎิวจัน สมปาเทตุน สกโกติ ฯ อาทาสปญหนติ อาทาส
เทวต โอตารเตตวา ปญหาปุจจัน (๑) ฯ กุมาริปญหนติ กุมาริกาย
สรีเร เทวต โอตารเตตวา ปญหาปุจจัน ฯ เทวปญหนติ ทาสยา (๒)
สรีเร เทวต โอตารเตตวา ปญหาปุจจัน ฯ อาทิจจุปฏจानนติ
ชีวิกตถาย อาทิจจุปาริจริยา ฯ มหตุปฏจानนติ ตเถว มหา-
พรหมปาริจริยา ฯ อพภูชชถนนติ มนุเตน มุขโต อคฺคิชาลา-
นีหณฺณ ฯ สิริวหายนนติ เอหิ สิริ มยฺหํ สรีเร ปตฺติฏจาหิติ
เอวํ สรีเรน (๔) สิริยา อวฺหายนํ ฯ

สนฺติกมฺมนฺติ เทวฏจัน กนฺตวา สเจ เม อิทํ นาม
สมิขณิสฺสติ ตุมฺหากํ อิมินา จ อิมินา จ อุปหารํ กริสฺสามิติ
สมิทฺทกาเล (๕) กตฺตพฺพํ สนฺติปฏิสฺสวกมฺมํ ฯ ตสฺมี ปน สมิทฺเท
ตสฺส กรณํ ปณฺธิกมฺมํ นาม ฯ ภูริกมฺมนฺติ ภูมิขเร (๖) วสิตฺวา
กหิตมฺนตสฺส ปโยคกรณํ ฯ วสฺสกมฺมํ โวสฺสกมฺมนฺติ เอตฺถ
วสฺโสติ ปุริโส โวสฺโสติ ปณฺทโก ฯ อิติ โวสฺสสฺส วสฺสกรณํ
วสฺสกมฺมํ วสฺสสฺส โวสฺสกรณํ โวสฺสกมฺมํ ฯ ตํ ปน กโรนฺโต
อจฺฉินฺทกถาวมตฺตํ (๗) ปาเปติ น ลิงฺคํ อนฺตรธาเปตฺุ สกโกติ ฯ
วตฺถุกมฺมนฺติ อกตฺวตฺถุสฺมี (๘) เคหปฏฺิฏจาปนํ ฯ วตฺถุปริกฺรณนฺติ (๙)
อิทฺถจิทฺถจ อารถาติ วตฺวา วตฺถุพลิกมฺมกรณํ (๑๐) ฯ อาจมฺนนฺติ

- # ๑. ม. ปญหาปุจจัน ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒. ย. เทวทาสยา ฯ
- # ๓. ม. ย. สรีเร ฯ ๔. ม. ย. สรีเรน ฯ ๕. ม. สมิทฺทกาเล ฯ
- # ๖. ม. ภูริขเร ฯ ๗. ม. อจฺฉินฺทิก.... ฯ ๘. ม. อกตฺวตฺถุสฺมี ฯ
- # ๙. ม. วตฺถุปริกมฺมนฺติ ฯ ๑๐. ย. ตตฺถ พลิกมฺมกรณํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคคณณนา หน้า ๑๔๘

อุทเคน มุขสุทฐิกรณั (๑) ๑ นุหาปนนติ อณเณสิ นุหาปนี ๑
ชุนนติ เตสิ อตถาย อคคิชุหนั ๑ วมนนติ โยคั ทตฺวา
วมนกรณั ๑ วิเรจเนปี เอเสว นโย ๑ อุทฐวิเรจนนติ (๒) อุทฐิ
โทสานัน นีหรณั ๑ อโรวิเรจนนติ อโร โทสานัน นีหรณั ๑
สิสฺวิเรจนนติ สิโรวิเรจัน ๑ กณณเตลนติ กณณนัน พนฺชนตฺถั (๓)
วา วณหรณตฺถั วา เกสชชเตลปจัน ๑ เนตตตปฺปนนติ (๔)
อกจิตปฺปนเตลั ๑ นตฺถกมฺมนนติ เตเลน โยเชตฺวา นตฺถกรณั ๑
อณชนนติ เทว วา ตีณิ วา ปฏฺถานิ หรณสมตฺถั (๕)
ขารณชนั ๑ ปจฺจณชนนติ นิพฺพापนียั สิตลเกสชชณชนั ๑
สาลากิยนติ สลากเวชชกมฺม ๑ สลลกคฺตฺตียนติ สลลกคฺตฺตเวชช-
กมฺม ๑ ทารกคฺคิจฺจนา วุจฺจติ โกมารภจฺจเวชชกมฺม ๑ มูล-
เกสชชานัน อนฺุปฺปทานนติ (๖) อิมินา กายคฺคิจฺจกั (๗) ทสฺเสติ ๑ โอสริณัน
ปฏฺธิโมกฺโขติ ขาราทินิ ทตฺวา ตทนฺุรฺเป วณเณ กเต เตสิ
อปนยัน ๑

เอตตาวตา มหาสิลั นิฏฺฐิตั โหติ ๑

๑. ย. มุขสิทฐิกรณั ๑ ๒. ม. อุทฐิ....๑ ๓. ย. วทฺถนตฺถั ๑

๔. ม. เนตตตปฺปนนติ ๑ ๕. ม. นีหรณสมตฺถั ๑

๖. อนฺุปฺปทานนติ ๑ ๗. ม. กายคฺคิจฺจนั ๑

เล่มที่ ๑ ปุพพนตกปปีกสสุตวาทวณณา หน้า ๑๔๕

เอวํ พุรหมตตเตน วุตตวณณสฺส อุนฺสนฺธิวเสน ติวริํ
สีลํ วิตถาเรตฺวา อิทานิ ภิกฺขุสงฺฆเณ วุตตวณณสฺส อุนฺสนฺธิ-
วเสน อตฺถิ ภิกฺขเว อญฺเฆว ฆมฺมา คมฺภีรา ทฺททสาตฺถิอาทินา
นเยน สฺสณฺตปฺปกาสนํ อารภิ ฯ

ตตฺถ ฆมฺมาติ คฺุณฺ เทสนายํ ปริยตฺตฺติยํ นิสฺสตฺเตติ-
เอวมาทิสฺสุ ฆมฺมสทฺโท วตฺตติ ฯ

นหิ ฆมฺโม อฆมฺโม จ อฺุโก สมวิปาภิโน
อฆมฺโม นิริยํ เนติ ฆมฺโม ปาเปติ สฺสุคฺคินฺติ (๑)

อาทิสฺสุ หิ คฺุณฺ ฆมฺมสทฺโท ฯ ฆมฺมํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ
อาทิกฺลยาณนฺติอาทิสฺสุ (๒) เทสนายํ ฯ อิทฺ ภิกฺขุ ฆมฺมํ ปริยาปฺณาติ
สฺสุตฺตํ เกยฺยนฺติอาทิสฺสุ (๓) ปริยตฺตฺติยํ ฯ ตสฺมี โข ปน สมเย ฆมฺมา
โหนตฺติ ขนฺธา โหนตฺติตฺติอาทิสฺสุ (๔) นิสฺสตฺเต ฯ อิทฺ ปน คฺุณฺ
วตฺตติ ฯ ตสฺมา อตฺถิ ภิกฺขเว อญฺเฆว ตถาคตฺสฺส คฺุณฺาติ
เอวเมตฺถ อตฺถิโถ ทฺฐจฺพฺโพ ฯ

คมฺภีราติ มหาสมฺมทฺโท วิย มกสฺสคฺุณฺาสุจฺยา อญฺญตฺร
ตถาคตา อญฺเณสิ ณาณฺเนน อลพฺภเนยฺยปฺปติฏฺฐา ฯ คมฺภีรตฺตา-
เยว ทฺททสา ฯ ทฺททสฺตฺตาเยว ทฺรฺนุโพธา ฯ นิพฺพุตสพฺพ-
๑. ขุ. ขา. ๒๗/๒๒๘๔/๔๗๓ ฯ สฺสุคฺคินฺติ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๘๑๐/
๕๐๕ ฯ ๓. อจ. ปญฺจก. ๒๒/๗๓/๕๘ ฯ ๔. อภิ. สจ. ๓๔/๕๕/๓๓ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๑๕๐

ปริพาหตุตา สนฺตา ฯ สนฺตารมฺมณฺสฺ ปวตฺตนโตนฺปี สนฺตา ฯ
อดิตฺตฺกัรณฺณฺเจน ปณฺธิตา สาธุรสโกชนํ วยิ ฯ อุตฺตมณฺณ-
วิสยตฺตา น ตกฺเกน อวจริตฺตพฺพาติ อตฺตกาวจฺรา ฯ นิปฺปณฺาติ
สณฺหสฺซุขมสฺภาวตฺตา ฯ พาลานํ อวิสยตฺตา ปณฺทิตฺเตหิเยว
เวทิตฺตพฺพาติ ปณฺทิตฺตเวทนียา ฯ

เย ตถาคโตนฺ สยํ อภินณฺา สจฺฉนิกตฺวา ปเวเทตีติ เย
ชมฺเม ตถาคโตนฺ อนนฺณเนยฺโย หุตฺวา สยเมว อภินฺวิสิฏฺฐเจน
ณฺาณน ปจฺจกฺขํ กตฺวา ปเวเทติ ทิปฺเตติ กเถติ ปกาเสตีติ
อตฺโถ ฯ เยหีติ เยหิ กุณฺชมฺเมหิ ฯ ยถากุจฺจนฺติ ยถากุตฺติ ฯ
วณฺณํ สมนฺมา วทมนฺนา วทเยยฺยุนฺติ ตถาคตฺตสฺส วณฺณํ วตฺตูกามา
สมนฺมา วทเยยฺยํ ฯ อหาเปตฺวา วตฺตํ สกฺกณฺเณยฺยุนฺติ อตฺโถ ฯ

กตเม จ ปนฺ เต ชมฺมา ภกฺวตา เอวํ โถมิตาติ ฯ
สพฺพณฺณตฺตณฺาณํ ฯ ยทิ เอวํ กสฺมา ปุณฺณจฺจนฺนิทฺเทโส(๑) กโตนฺติ ฯ
ปุณฺณจิตฺตสฺมาโยคโตนฺ เจว ปุณฺณอารมฺมณฺโตนฺ จ ฯ ตํ หิ จตฺตฺส
ณฺาณสฺมปฺยตฺตมฺหากิริยจิตฺเตสฺส(๒) ลพฺภติ ฯ น จตฺตฺส โกจิ ชมฺโม
อารมฺมณฺณํ นาม น โทติ ฯ ยถาห ฯ อตีตฺตานาคตฺตปจฺจปฺปนฺน-
สจฺฆาตฺ(๓) สพฺพํ ชานาตีติ(๓) สพฺพณฺณตฺตณฺาณํ ตตฺถ อวารณฺณํ
นตฺถีติ อนนฺวารณฺณณฺาณฺติอาทิ(๔) ฯ อิติ ปุณฺณจิตฺตสฺมาโยคโตนฺ ปุณฺปฺปนฺนํ
๑. ม. พหฺวจฺจนฺนิทฺเทโส ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒. ม...มฺหากิริยจิตฺเตสฺส ฯ
๓-๓. ม. อตีตฺตํ สพฺพํ ชานาตีนิ ฯ ๔. พุ. ปฏฺิ. ๓๑/๒๘๖/๑๕๐ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๕๑

อุปุตติวเสน ปุถุอรम्मณโต จ ปุถุจณนิทุเทโส กโตติ ฯ

อณเววติ อิทํ ปเนตถ ววตถาปนวงนํ อณเวว น
ปาณาติปาตาเวรมณิอาทโย คมภีรราว น อุตตนาติ เอวิ
สพฺพเพหิ โยเชตพฺพํ ฯ สาวกปารมีณานํ หิ คมภีรํ ปจฺเจก-
โพธิณานํ ปน ตโต คมภีรตฺรณฺติ ตตถ ววตถาปนํ (๑) นตฺถิ
สพฺพณฺตวณณจ ตโต คมภีรตฺรณฺติ ตตถปี ววตถาปนํ
นตฺถิ อิตํ ปน อณฺณํ คมภีรตฺรํ นตฺถิ ตสฺมา คมภีราวาติ
ววตถานํ ลพฺภติ ฯ ตถา พุทฺทสาว ทูรฺนุโพธาวาติ สพฺพํ
เวทิตพฺพํ ฯ กตเม จ เต ภิกฺขเวติ อัยํ ปน เตสํ ฆมฺมานํ
กเถตฺถกมฺยตาปฺจฺฉา ฯ

สนฺติ ภิกฺขเว เอเก สมณพฺรหฺมณาติอาทิสฺส ปฺจฺฉา-
วิสฺสชฺชนํ ฯ กตฺมา ปเนตํ เอวมารทฺชนฺติ เจ ฯ พุทฺธานณฺหิ(๒)
จตฺตารี จานานิ ปตฺวา คชฺชิตํ มหนฺตํ โหติ ญาณํ อนฺุปฺวิสติ
พุทฺธวณฺณสฺส มหนฺตตา(๓) ปณฺณายติ เทสนา คมภีรา โหติ
ติลภฺชณาหตา สฺสณฺตปาปฺภิสฺสฺสฺสฺสตา ฯ กตฺมานิ จตฺตารี ฯ
วินยฺปนฺตฺตํ ภูมฺนตฺรํ (๔) ปฺจฺจยาการ์ สมยฺนตฺรณฺติ ฯ ตสฺมา
อิทํ ลหุํ อิทํ ครุํ อิทํ สเตกฺจฺจํ อิทํ อเตกฺจฺจํ อัยํ
อาปตฺติ อัยํ อนาปตฺติ อัยํ นิชฺชคามินิ (๕) อัยํ ฐฏฺจานคามินิ
๑. ม. ววตถานํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒. ม. พุทฺธานณฺหิ ฯ
๓. ม. มหนฺตภาโว ฯ ๔. ม. ภูมฺนตฺรํ ฯ ๕. ม. เฉชช..... ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคฺควณณา หน้า ๑๕๒

อัย เทสนาคามินี อัย โลกวชฺชา อัย ปณฺณตฺตวชฺชา อิมสฺมี
วตฺตสฺมี อิทํ ปณฺณาเปตพฺพนฺติ ยํ เอวํ โอตินฺณเณ วตฺตสฺมี
สิกฺขาปทปณฺณานํ นาม ตตฺถ อณฺเณสํ ถาโม วา พลํ
วา นตฺถิ ฯ อวิสโย เอส อณฺเณสํ ตถาคตฺสเสว วิสโย ฯ
อิตฺติ วินยปณฺณตฺตํ ปตฺวา พุทฺธานํ กชฺชิตํ มหนฺตํ โหติ
ณานํ อนฺุปวิสตี ฯเปฯ สฺลยฺตนาปฏฺฐิตฺยตฺตาคี ฯ

ตถา อิเม จตฺตาริ สติปฏฺจานา นาม [๑] อริโย
อฏฺจงฺกิกิโก มกฺโข นาม ปณฺจกฺขนฺธา นาม ทฺวาทสายตนาณิ
นาม อฏฺจารส ชาตฺุโย นาม จตฺตาริ อริยสจฺจานิ นาม
พาวีสตินฺุทฺริยานิ นาม นว เหตุ นาม จตฺตาริ ออาหารา
นาม สตฺต ผสฺสา นาม สตฺต เวทนา นาม สตฺต สณฺณา
นาม สตฺต เจตนา นาม สตฺต จิตฺตานิ นาม เอเตสฺ
เอตฺตกา กามาจฺจรา ชมฺมา นาม เอตฺตกา รูปาจฺจรา(๒)
ปริยาปนฺนชฺมมา นาม เอตฺตกา อรูปาจฺจรา อปริยาปนฺนชฺมมา
นาม(๒) เอตฺตกา โลกิชฺมมา นาม เอตฺตกา โลกุตฺตรชฺมมา
นามาคี จตฺุวิสตีสมนฺุตปฏฺจานํ อนนฺุตตนํ อภิชฺมมปิฏฺกํ วิภิชิตฺวา
กเถตฺุ อณฺเณสํ ถาโม วา พลํ วา นตฺถิ ฯ อวิสโย เอส
อณฺเณสํ ตถาคตฺสเสว วิสโย ฯ อิตฺติ ญฺมณฺุตรปริจฺเจทํ ปตฺวา
๑. ม. ยฺ. เอตฺถนฺุตเร ฯเปฯ- อิตฺติ ทิสฺสตี ฯ
๒. ม. รูปาจฺจอรูปาจฺจรปริยาปนฺนา ชมฺมา นาม ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๕๓

พุทธานัน คชชิตัน มหนันโต โหติ ฌานัน อนุปริสตี ๗เป๗

สุณฺณตาปฏิตฺถิตฺตาคาตี ๗

ตถา ยา(๑) อัย อวิชฺชา สงฺขารานัน นวหากาเรหิ ปจฺจโย
 โหติ อุปฺปาโท หุตฺวา ปจฺจโย โหติ ปวตฺตํ (หุตฺวา) นิमितฺตํ
 आयุหนัน สํโยโค ปลิโพโธ สมุทโย เหตุ ปจฺจโย หุตฺวา ปจฺจโย
 โหติ ๗ ตถา สงฺขาราทโย วิณฺณณานานิน ๗ ยถาห ๗ กถัน
 ปจฺจยปริคฺคเห ปณฺณวา ฌมฺมฏฺฐิตินาณัน อวิชฺชา สงฺขารานัน
 อุปฺปาทฏฺฐิติ จ ปวตฺตฏฺฐิติ จ นิमितฺตฏฺฐิติ จ आयุหนนฏฺฐิติ
 จ สํโยคฏฺฐิติ จ ปลิโพธฏฺฐิติ จ สมุทยฏฺฐิติ จ เหตุฏฺฐิติ
 จ ปจฺจยฏฺฐิติ จ อิมะหิ นวหากาเรหิ อวิชฺชา ปจฺจโย สงฺขาราน
 ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺนา (๒) อุโภเปเต ฌมฺมา ปจฺจยสมุปฺปนฺนาตี ปจฺจย-
 ปริคฺคเห ปณฺณวา ฌมฺมฏฺฐิตินาณัน อตีตมฺปิ อทฺธานัน อนาคตมฺปิ
 อทฺธานัน อวิชฺชา สงฺขารานัน ๗เป๗ ชาตี ฌรามรณฺสฺส ๗เป๗
 ปจฺจยฏฺฐิติ จ อิมะหิ นวหากาเรหิ ชาตี ปจฺจโย ฌรามรณัน
 ปจฺจยสมุปฺปนฺนํ อุโภเปเต ฌมฺมา ปจฺจยสมุปฺปนฺนาตี ปจฺจย-
 ปริคฺคเห ปณฺณวา ฌมฺมฏฺฐิตินาณนฺตี (๓) ๗ เอวมิมัน ตสฺส ตสฺส
 ฌมฺมสฺส ตถา ตถา ปจฺจยภาเวณ ปวตฺตํ ติวฏฺฐันฺตี ตียทฺธัน
 ติสนฺธิ จตฺตสฺสเขปํ วิสตาการัน ปฏฺิจฺจสมุปฺปาทํ วิชิตฺวา กเถตุ
 อณฺเณสํ ถาโม วา พลัน วา นตฺถิ ๗ อวิสโย เอส อณฺเณสํ

๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๗ ๒. ม. ปจฺจยสมุปฺปนฺนา ๗

๓. พ. ปฏฺ. ๓๑/๕๔/๗๒ ๗

เล่มที่ ๔ สัตกษณฺรชวคฺคณณนา หน้า ๑๕๔

ตถาคตฺสเสว วิสโย ฯ อิติ ปจฺจยาการํ ปตฺวา พุทฺธานํ กชฺชิตํ
มหนตฺติ โหติ ฌาณํ อนุปฺวิสติ ฯเปฯ สุลฺลตปาปฺภิสฺสยฺตฺตาทิ ฯ

ตถา จตฺตารโ ชนา สสฺสตฺวาทา นาม จตฺตารโ
เอกจฺจสสฺสตฺวาทา จตฺตารโ อนุตฺตานนฺตฺติกา จตฺตารโ อมฺรา-
วิกฺเขปิกา เทว อธิจฺจสมุปฺปนฺนิกา โสฬส สลฺลณฺีวาทา อฏฺฐ
อสลฺลณฺีวาทา อฏฺฐ เนวสลฺลณฺีนาสลฺลณฺีวาทา สตฺต อจฺจเนทฺวาทา
ปฺลยฺจ ทฺวิฏฺฐชฺรฺมมฺนิพฺพานวาทา นาม เต อิทํ นิสฺสาย อิทํ
คณฺหนตฺตีติ ทฺวาสฏฺฐิจฺทฺวิฏฺฐิจฺจตฺตานิ ภินฺทิตฺวา นิชฺชฏฺฐิํ นิคฺคุมฺพํ
กตฺวา กเถตฺถุ อลฺลเนสฺสํ ถาโม วา พลฺลํ วา นตฺถิ ฯ อวิสโย
เอส อลฺลเนสฺสํ ตถาคตฺสเสว วิสโย ฯ อิติ สมยฺนตฺตรํ ปตฺวา
พุทฺธานํ กชฺชิตํ มหนตฺติ โหติ ฌาณํ อนุปฺวิสติ พุทฺธฌาณสฺส
มหนตฺตปา ปฺลยฺณายติ เทสฺนา คมฺภีรา โหติ ตฺลิกฺขณาทา
สุลฺลตปาปฺภิสฺสยฺตฺตาทิ ฯ

อิมสฺมี ปน ฌาเน สมยฺนตฺตรํ ลพฺภติ ฯ ตสฺมา สพฺพลฺลยฺต-
ฌาณสฺส มหนตฺตภาวสฺส ทสฺสนตฺถิํ เทสฺนาย จ สุลฺลตปา-
กาสนวิภาวนตฺถิํ (๑) สมยฺนตฺตรํ อนุปฺวิสฺนฺโต ชฺรฺมมฺราชา สนฺตฺติ
ภิกฺขเว เอก สมณฺพฺราหฺมณฺนาคิ เอวํ ปุจฺจลาวิสฺสชฺชนํ อารภิ ฯ

ตตฺถ สนฺตฺตีติ อตฺถิ สํวิชฺชนฺติ อฺปฺลพฺภนฺติ ฯ ภิกฺขเวติ
อาลปฺนวจฺนํ ฯ เอกเถติ เอกจฺเจ ฯ สมณฺพฺราหฺมณฺนาคิ ปฺพพฺชฺชูป-
๑. ม.....วิภาวนตฺถิํ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๕๕

คตภาเวน สมณา ชาตียา พุราหุมนฯ โลกเณ วา สมณาติ
จ พุราหุมนติ จ เอวํ สมมตาฯ ปุพฺพนตํ กปฺปิตฺวา(๑)
วิกฺปเปตฺวา คณฺหนตฺติติ ปุพฺพนตกปฺปิกาฯ ปุพฺพนตกปฺโป วา
เอเตสํ อตฺถิติติ ปุพฺพนตกปฺปิกาฯ

ตตฺถ อนฺโตติ อัย สทฺโท อนฺตอพฺกนฺตรมรียาทลามก-
ปรภาคโกฏฺฐาเสสฺ ทิสฺสติฯ อนฺตปุโร อฺทรปุโรติอาทิสฺ(๒) หิ
อนฺเต อนฺตสทฺโทฯ

จรรนฺติ โลกเณ ปรีวารณฺนาฯ

อนฺโต อสฺสุทฺธา พหิ โสภมานาติ-(๓)

อาทิสฺ อพฺกนฺตเรฯ กายพฺนฺชนสฺส อนฺโต ชีรติ(๔) สฯ หริตฺนตํ
วา ปนฺถนตํ วาติอาทิสฺ(๕) มรียาทายํฯ อนฺตมิตํ ภิกฺขเว ชีวิกานํ
ยทิตํ ปิณฺโฑลฺยนฺติอาทิสฺ(๖) ลามเกฯ เอเสวณฺโต ทฺกฺขสฺสาติอาทิสฺ
(๗) ปรภาคเฯ สพฺพปจฺยสฺงฺขโย หิ ทฺกฺขสฺส ปรภาโค โภจฺจติ
วฺจฺจติฯ สกฺกาโย โข อวฺโส เอโก อนฺโตติอาทิสฺ โภจฺจติฯ
สฺวายํ อธิปํ โภจฺจติฯ

กปฺปสทฺโทปิ ติฏฺฐตฺถ ฆนฺเต ภควา กปฺปํ(๘) อตฺถิ กปฺโป
นิปฺชฺชิตฺตํ กปฺปกเตน อกปฺปกตํ สฺสิพฺพิตํ โหติติ(๙) เอวํ อาย-

๑. ม. กปฺเปตฺวาฯ ๒. พ. ส. ๒๕/๓๑๒/๓๖๒ฯ

๓. ตี. ต. ๑๔/๓๕๘/๑๑๖ฯ ๔. วิ. จุ. ๗/๑๖๔/๖๔ฯ

๕. ม. ม. ๑๒/๓๔๔/๓๕๕ฯ ๖. ตี. ข. ๑๗/๑๖๗/๑๑๓ฯ

๗. ตี. สฟา. ๑๗/๘๕/๕๓ฯ ๘. ที. มหา. ๑๐/๕๔/๑๒๐ฯ

๙. วิ. มหาวิ. ๒/๖๒๒/๔๐๕ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณรชวคคณณนา หน้า ๑๕๖

กปฺปเลสกปฺปวินยกปฺปาทีสุ สมฺพหุเลสุ อตฺเถสุ วตฺตติ ฯ อิธ
ตณฺหาทิกฺขิตฺตํ วตฺตตีติ เวทิตฺตํ ๑ วตฺตมฺปิ เจตํ กปฺปาติ
เทว กปฺปา ตณฺหากปฺโป จ ทิกฺขิตฺตํ ๑ จาติ (๑) ๑ ตสฺมา
ตณฺหาทิกฺขิตฺตํ อตฺตีตํ ขนฺธโกฏฺฐาตํ กปฺเปตฺวา (๒) กปฺเปตฺวา
จิตฺตาติ ปุพฺพนตฺกปฺปิกาติ เอวเมตฺถ อตฺถ โว เวทิตฺตํ ๑ เตสํ
เอวํ ปุพฺพนตํ กปฺเปตฺวา จิตานํ ปุณฺนํ อปฺปชฺชนวเสน
ปุพฺพนตเมว อนุกฺตา ทิกฺขิตฺติ ปุพฺพนตาทิกฺขิตฺตํ ๑ เต เอวํ
ทิกฺขิตฺตํ ตํ ปุพฺพนตํ อารพฺภ อากมฺม ปฏิจฺจ อลฺลํปิ ชนํ
ทิกฺขิตฺตํ กโรนฺตา อนเภาวิตานํ อธิมุตฺตปทานํ (๒) อภิวทฺตติ
อฏฺฐารสํ วตฺตตีติ ๑

ตตฺถ อนเภาวิตานํติ อนเภาวิตานํ ๑ อธิมุตฺตปทานํติ
อธิวจนฺตปทานํ ๑ อถว ๑ กุตฺตมตฺถํ อภิภาวิตฺวา ยถาสภาวโต
อภฺคฺคเหตฺวา วตฺตนโต อธิมุตฺตโยติ ทิกฺขิตฺตํ วุจฺจนฺติ อธิมุตฺตํ
ปทานํ อธิมุตฺตปทานํ ทิกฺขิตฺตํ ปทานํ วจนานํติ อตฺถ โว ๑
อฏฺฐารสํ วตฺตตีติ อฏฺฐารสํ การณํ ๑ อิทานํ เยหิ
อฏฺฐารสํ วตฺตตีติ อภิวทฺตติ เตสํ กเถตฺถกมฺยตฺยา เต จ
โกณฺโถติอาทินา นยเนน ปุจฺจิตฺวา ตานํ วตฺตตีติ วิภิจิตฺวา
ทสฺเสตฺถ สนฺติ ภิภฺชเวตฺติอาทิมาย ๑

ตตฺถ วทฺตติ เอเตนาติ วาโท ๑ ทิกฺขิตฺตํ เตสํ อธิวจนํ ๑

๑. ขุ. มหา. ๒๕/๑๓๖/๑๑๕ ๑ ๒. ม. ปกปฺเปตฺวา ๑

๓. ม. อธิวตฺตติ....๑ เอวํปรีติ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๑๕๗

สสุสโต วาโท เอเตสนุติ สสุสทวาทา ฯ สสุสตทิกฺุจโนติ อตุโถ ฯ
เอเตเนว นเยน อิตฺ ปเรสํปี เอวรูปานํ ปทานํ อตุโถ
เวทิตพุโพ ฯ

สสุสํ อตุตตานญจ โลกญจจติ รูปาทีสุ อญญตรํ
อตุตจติ จ โลกโถติ จ กเหตุวา ตํ สสุสํ อมรํ นิจจํ
ฐวํ ปญญเปนฺติ ฯ ยถาห ฯ รูปี อตุตจ จาเว โลกโถ จ
สสุสโต จจติ อตุตตานญจ โลกญจ ปญญเปนฺติ ตถา เวทนํ
สญญํ สงฺขารे วิญญานํ อตุตจ จาเว โลกโถ จ สสุสโต
จจติ อตุตตานญจ โลกญจ ปญญเปนฺตฺติติ ฯ

อาตปฺปนฺนวาชาติอาทีสุ วีริยํ กิเลสํ อาตปฺปนภาเวน (๑)
อาตปฺปนฺติ วุตฺตํ ฯ ตเทว ปทหนวเสน ปธานํ ฯ ปฺนปฺปนํ
ปฺยุตตวเสน อนฺุโยโค (๒) ฯ อิติ เอวํ ติปฺปเกทํปี วีริยํ อนฺุวาย
อากมฺม ปฏิจฺจจจติ อตุโถ ฯ อปฺปมาโท วุจฺจติ สติยา อวิปฺป-
วาโส ฯ สมฺมามนสิกาโรติ อฺุปายมนสิกาโร ปจฺมมนสิกาโร
อตุตโต ฌานนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ ยสฺมี หิ มนสิกาเร จิตฺตส
ปฺพุเพนินวสานุสฺสตีตฺถานํ อิชฺฉติ อยํ อิมสฺมี จาเน มนสิกาโรติ
อธิปฺเปโต ฯ ตสฺมา วีริยญจ สตีญจ ฌานญจ อากมฺมาติ
อยเมตฺถ สงฺเขปฺตุโถ ฯ ตถารูปนฺติ ตถาชาติกํ ฯ เจโตสมารินฺติ
จิตฺตสมาริํ ฯ สฺุสตีติ วินฺทติ ปฏฺฐิตฺติ ฯ ยถา สมာหิตे จิตฺเตติ
๑. ม. อาตปนภาเวน ฯ ๒. ม. อนฺุโยโคติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๑๕๘

เยน สมารินา สมารา อาหิตะ สุกุจ จปีเต จิตตมहि ๑ อนกวิหิต
ปุปเพนิวาสนุตอาทินัน อตุโถ วิสุทิมคเค วุตโต ๑

โส เอวมหาติ โส เอว ฌานานุกาวสมปโน หุตวา
ทิกุจคคิโก เอว วทติ ๑ วชโณติ(๑) วณณปสุวณณตลาทโย(๑) วีย
อผลโถ กสฺสจิจิ อชนโกติ เอเตน อตฺตาคิ จ โลโกติ จ คหิตานัน
ฌานทินัน รูปาทชนกภาว ปฏิกุขิปติ ๑ ปพพตคฺกุฏ วีย จิตฺติ
กุกุฏโจ ๑ เอตีกุจายิกุ จิตฺติ เอตีกุจายี วีย หุตวา จิตฺติ
เอตีกุจายิกุจิต ๑ ยถา สุนิชาโต เอตีกคฺคณมโก นิจจโถ
ติกุจติ เอว จิตฺติ อตุโถ ๑ อุกเขนปี โลกสฺส วินาสภาว
ทีเปติ ๑ เกจि ปน อีตีกุจายิกุจิตฺติ ปาลี วุตวา มุณเช
อีสิกา วีย จิตฺติ วทนฺติ ๑ ตตฺตราชํ อธิปฺปาโย ยทิทํ ชายตีติ
วุจจติ ตํ มุณชโต อีสิกา วีย วิชชมานเมว นิกุขมติ ๑
ยสฺมา จ อีตีกุจายิกุจิตฺติ ตสฺมา เต จ(๒) สตฺตา สนฺชวณฺติ
อิโต อณฺณตฺถ คจฺจนฺตีติ อตุโถ ๑

สฺสรนฺตีติ อปฺราปริ สณฺจรณฺติ ๑ จวณฺตีติ เอว สงฺขยํ
คจฺจนฺติ ๑ ตถา อุปฺปชฺชนฺตีติ ๑ อฏฺจกถายํ ปน ปุปเพ
สสฺสโต โลกิ จ อตฺตา จาติ(๓) วุตวา อิทานิ เต จ สตฺตา
สนฺชวณฺตีติอาทินา วจเนน อัย ทิกุจคคิโก อตฺตนาเยว อตฺตโน
๑. ม. วณณโณติ วณณปสุวณณตลาทโย ๑ ๒. ม. เตว ๑
๓. ม. สสฺสโต อตฺตา จ โลกิ จาติ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๕๕

วาทํ ภินุทติ ทิฏฐิตติกตสฺส ทสฺสนํ นาม น นีพทฺธํ อุตฺตราสิมฺหิ
นิกฺขิตฺตขานฺุโก (๑) วย จญฺจลํ อุมมตฺตกปฺจฺฉิยํ ปฺวชนฺุทฺถ-
โคมยาทีนํ วย เจตฺถ สฺนุทฺธิปํ อสฺนุทฺธิปํ โหติเยวาทิ วุคฺคํ ฯ

อตุถิ เตวว สสฺสตีสมนฺติ เอตฺถ สสฺสตีตี นิจฺจํ
วิขฺชมานตาย มหาปจฺวี จ มลฺลยติ ตถาปี สีนฺรูปพฺพต-
จนฺทิมสฺสุริเย ตโต เตหิ สมํ อตุตฺตานํ มลฺลยมานา อตุถิ เตวว
สสฺสตีสมนฺติ วทนฺติ ฯ อิทานิ สสฺสโต อตุตฺตา จ โลโก
จาตอาทิกาย ปฏฺิณฺณาย สาชนตฺถํ เหตุํ ทสฺเสนฺุโต ตํ กิสฺส
เหตุ อหฺลหิ อาตปฺปมนฺุวายาติ อาทิมาท ฯ

ตตุถ อิมินามหิ เอตํ ชานามิติ อิมินา วิเสสาชิกเมน
อหํ เอตํ ปจฺจกฺขโต ชานามิ น เกวลํ สทฺฐามตฺตเกน วทามิติ
ทสฺเสตี ฯ มกาโร ปเนตฺถ ปทสนฺุธิกรณตฺถํ วุคฺคโต ฯ

อิทํ ภิกฺขเว ปจฺฉมํ จานนฺติ จตฺถหิ วตฺถุหิติ สทฺุเทน (๒)
วุคฺคเตสฺ จตฺถสฺ จานนฺสฺ อิทํ ปจฺฉมํ จานํ อิติ (๓) ชาติสตฺสทสฺส-
มตฺตานุสฺสรณํ ปจฺฉมํ การณนฺติ อตุโล ฯ อุปริวารทฺวเยสฺปิ (๔)
เอเสว นโย ฯ เกวลํ หิ อโย วาโร ชาติสตฺสทสฺसानุสฺสรณวเสน (๕)
วุคฺคโต ฯ อิตเร ทสฺจตฺตาลีสสํวญฺญววิญฺญกปฺปานุสฺสรณวเสน ฯ
มนฺุทปฺลโย หิ ติตฺถิโย อเนกชาติสตฺสทสฺสมตฺถํ อนุสฺสรติ

๑. ม. นินาตขานฺุ ฯ ๒. ม. วตฺถุสทฺุเทน ฯ ๓. ม. อิทํ ฯ
๔. ม. วารทฺวเยปี ฯ ๕. ม. อเนกชาติ..... ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณฺรชวคคณณนา หน้า ๑๖๐

มชฌิมปณฺโณ ทส สํวณฺณวณฺณกปฺปานิ ติกขปณฺโณ จตตาสีสํ ๗
น ตโต อุทฺธํ ๗

จตตถวเร ๗ ตกขยตติ ตกฺกํ ๗ ตกโก วา อสฺส อตฺถิตติ
ตกฺกํ ๗ ตกเกตฺวา วิตกเกตฺวา ทิกฺกิกาหิโน เอตํ อธิวณฺํ ๗
วิมฺสาย สมนฺนาคโตติ วิมฺสี ๗ วิมฺสา นาม ตลนา รุจฺจนา
ขมาปนา(๑) ๗ ยถา หิ ปฺริโส ยญฺจียา อุทกํ วิมฺสิตฺวา วิมฺสิตฺวา
โอตฺรติ เอวเมว โย ตลยิตฺวา รุจฺจิตฺวา ขมาเปตฺวา ทิกฺกิจิ
คณฺหาติ โส วิมฺสีติ เวทิตพฺโพ ๗ ตกขปริยาหตฺนติ ตกฺเคน
ปริยาหตํ ๗ เตน เตน ปริยาเยน ตกเกตฺวาติ อตฺโถ ๗
วิมฺसानุจริตฺนติ ตาย วุตฺตปฺปการาย วิมฺสาย อนุจริตํ ๗
สยํ ปาฏิกานฺนติ(๒) อตฺตโน ปฏิกานฺนตฺตสยฺชาตํ ๗ เอวมาหาติ
สสฺสตทิกฺกิจิ กเหตุวา เอวํ วทติ ๗

ตตฺถ จตฺตพฺพิโร ตกฺกํ อนุสฺสติโก(๓) ชาติสฺสโร ลากิ สฺวทฺธ-
ตกฺกิกอติ ๗ ตตฺถ โย เวสฺสนฺตโร นาม ราชา อโหสีตฺวาทีนํ
สฺวทฺธ เตนหิ ยทิ เวสฺสนฺตโรว ภควา สสฺสโต อตฺตาติ
ตกฺกยฺนโต ทิกฺกิจิ คณฺหาติ อยํ อนุสฺสติโก(๓) นาม ๗ เทว
ตฺสโร ชาตโย สริตฺวา อหเมว ปุพฺเพ อสฺสทฺมํ นาม อโหสี
ตฺสมา สสฺสโต อตฺตาติ ตกฺกยฺนโต ชาติสฺสรตกฺกิกอติ นาม ๗
โย ปน ลากิตาย ยถา เม อิทานิ อตฺตา สฺวทฺธ(๔) อติเตปี

๑. ม. ขมนนา ๗ ๒. ปฏิกานฺนติ ๗ ๓. ม. อนุสฺสติโก ๗
๔. ม. สฺวทฺธ โหติ ๗

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณา หน้า ๑๖๑

เอว อโหสิ อนาคตปี ภวิสตีติ ตกยิตวา ทิฏฐี คณหาติ
อัย ลากิตกุกโก นาม ฯ เอว สติ อิท โหตีติ ตกมตเตเนว
คณหนโต ปน สุตตกุกโก นาม ฯ

เอเตสึ วา อณตเรนาติ เอเตสึเยว จตุนัน วตญัน
อณตเรเน เอเกเน วา ทวีหิ วา ตีหิ วา ฯ นตติ อโต
พหิทธาติ อิมหิ ปน วตญหิ พหิ อณณ อเอการณมปี
สสสตปณตติยา นตติติ อปปฏิวตติย สีนานา นทติ ฯ ตยิท
ภิกขเว ตถาคโต ปชานาตีติ ภิกขเว ตัง อิท จตพพิธิปี
ทิฏฐิจตัง ตถาคโต นานปการโต ชานาติ ฯ

ตโต ตัง ปชานนาการิ ทสเสนโต อิม ทิฏฐิจญจนาติ-
อาทิมานา ฯ ตตถ ทิฏฐิจโยว ทิฏฐิจญจนา นาม ฯ อปี จ
ทิฏฐินัน การณมปี ทิฏฐิจญจนามเว ฯ ยถา ฯ กตมานิ อญจ
ทิฏฐิจญจนานานิ ขนธาปี ทิฏฐิจญจนานัน อวิชชาปี สสโสปี สณณาปี
วิตกโกปี อโยนิโสมนสกาโรปี ปาปมิตโตปี ปรัตโฆโสปี
ทิฏฐิจญจนานนติ ขนธา เหตุ ขนธา ปจโย ทิฏฐินัน (๑) อูปาทาย
สมญจานญเจเน เอว ขนธาปี ทิฏฐิจญจนานัน อวิชชา เหตุ ฯเปฯ
ปาปมิตโต เหตุ ฯเปฯ ปรัตโฆโส เหตุ ปรัตโฆโส ปจโย
ทิฏฐินัน อูปาทาย สมญจานญเจเน เอวปี ปรัตโฆโส
ทิฏฐิจญจนานนติ (๒) ฯ เอว คหิตาติ ทิฏฐิสงฆาตา ตาว ทิฏฐิจญจนา
๑. ม. ทิฏฐิจญจนานัน ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒. ขุ. ปฎิ. ๓๑/๓๐๔/๒๐๐ ฯ

เล่มที่ ๔ สัททมนุกรมศัพท์ หน้า ๑๖๒

สสุตโต อุตตา จ โลโก จาติ เอวํ คหิตา อาทินฺนา ปวตฺติตาติ
 อตุโธ ๑ เอวํ ปรามภูจาทิ นีราสงฺกจิตฺตตาย ปุณฺปุณฺํ อามภูจ
 ปรามภูจ อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ปรีนฺนิภูจาทิตา ๑
 การณสงฺฆาตา ปน ติภูจิจฺจฺจฺจนา ยถา คยฺหมานา ติภูจิจฺโย
 สมภูจฺจาปนฺติ เอวํ อารมฺมณฺวเสน จ ปวตฺตณฺวเสน จ
 อาเสวณฺวเสน จ คหิตา อนาทีนฺวทสฺสิตาย ปุณฺปุณฺํ คหณ-
 วเสน ปรามภูจ ๑ เอวํ คตฺตีกาติ เอวํ นีรยติรจฺจฺจนาเปตฺตวิสย-
 คตฺตินฺ (๑) อณฺณตฺรคตฺตีกา ๑ เอวํ อภิสมฺปรายาติ อิทํ ปุริมปทสฺเสว
 เววจณฺ ๑ เอวํ อิตฺปฺรโลกาติ วุตฺตํ โหติ ๑ ตลฺยจ ตถาคโต
 ปชานาตีติ น เกวลลฺยจ ตถาคโต สการณฺ สกตฺตีกํ ติภูจิจฺคตเมว
 ปชานาติ อถโข ตลฺยจ สพฺพิ ปชานาติ ตโต จ อุตฺตริตฺร
 สีลลฺยเจว สมาริณฺยจ สพฺพณฺณตฺตณฺณจ ปชานาติ ๑

ตลฺยจ ปชานํ น ปรามสตีติ ตลฺยจ เอวํวิธํ อณฺณตฺตรํ
 วิเสสํ ปชานนฺโตปิ อหํ ปชานามิติ ตณฺหาติภูจิจฺจฺจนาปรามาส-
 วเสน [๒] ตลฺยจ น ปรามสตี ๑ อปรามสโต จสฺส ปจฺจตฺตณฺณเจว(๓)
 นิพฺพุติ วิทิตาติ เอวํ อปรามสโต จสฺส อปรามาสปจฺจยา
 สยเมว อุตฺตนาเยว เตสํ ปรามาสกิลฺลสํ นินฺพุติ วิทิตา ๑
 ปากฺกํ ภิกฺขเว ตถาคตฺตสฺส นินฺพุพานนฺติ ทสฺเสติ ๑

อิทานิ ยถา ปฏฺธิปนฺเนน ตถาคเตน สว นินฺพุติ อธิคตา
 # ๑. ม...เปตฺตวิสยคตฺตีกานํ ๑ ๒. ม. เอตฺตณฺนตฺเร ตลฺยจาทิ ติสฺสตี ๑
 # ๓. ม. ปจฺจตฺตณฺณเจว ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๑๖๔

ยถาภูต วิทิตวา โย เวทนาย ฉนุทธาควินโย ฉนุทธาคป্পหานัน
อิท เวทนาย นิสสรณนุติ เอว นิสสรณณจ ยถาภูต วิทิตวา
วิคตจฉนุทธาคตาย อนุปาทาโน อนุปาทา วิมุตโต ภิกขเว
ตถาคโต ยสมิ อูปาทาเน สติ กิณจิจ อูปาทีเยยฺย อูปา-
ทินนตฺตา จ ขนุโร ภเวยฺย ตสฺส อภาวา กิณจิจ ชมฺม
อนุปาทียิตฺวาวิมุตโต ภิกขเว ตถาคโตติ ฯ

อิเม โข เต ภิกขเวติ เย โว อิห กตเม จ เต
ภิกขเว ชมฺมา คมฺภีราติ อปฺจุณฺธี อิเม โข เต ภิกขเว
ตถจ ตถาคโต ปชานาติ ตโต จ อุตฺตริตฺโร ปชานาตีติ เอว
นิทฺธิฏฺฐา สพฺพณฺณตฺตวณฺณชฺมฺมา คมฺภีรา ทูทฺทสา ฯเปฯ
ปณฺฑิตเวทนียาติ เวทิตพฺพา เยหิ ตถาคตสฺส เนว ปุณฺณชฺชโน
น โสตาปฺนนาทีสุ อณฺณตโร วณฺณ ฉนุตฺต วิคตฺต สกโกติ
อถ โข ตถาคโตว ยถาภูจฺจ(๑) วณฺณ ชมฺมา วทมาโน
วเทยฺยาติ ฯ เอว ปุณฺณชฺชมาเนนาปี(๒) สพฺพณฺณตฺตวณฺณเมว ปุณฺณจฺจ ฯ
นียฺยาเตนฺเตนาปี(๓) ตเทว นียฺยาตีติ(๔) ฯ อนฺตรา ปน ติฏฺฐิโย
วิภตฺตาติ ฯ

ปจฺมภาณวารวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ยถาภูต ฯ ๒. ม. ปุณฺณชฺชมาเนนาปี ฯ

๓. ม. นียฺยาเตนฺเตนาปี ฯ ๔. ม. นียฺยาตีติ ฯ

เล่มที่ ๑ เอกจุสสุตตวาทวณณา หน้า ๑๖๕

ตตถ (๑) เอกจุสสุตติกาติ เอกจุสสุตตวาทา ฯ เต ทูริชา
โหนติ สตุเตกจุสสุตติกา สงฺขารเอกจุสสุตติกาติ ฯ ทูริชาป
อิธ กหิตาเยว ฯ

ยฺนติ นิปาตมตฺตํ ฯ กทาจิติ กิตฺติมฺลฺลิจิ กาลเ ฯ กรหจิติ
ตสฺเสว เวจฺจํ ฯ ทิมฺสฺส อทฺฐโนติ ทิมฺสฺส กาลสฺส ฯ
อฺจฺยเณนาติ อติกกเมเน ฯ สฺวภูตฺติติ วินสฺสติ ฯ เยภฺยเณนาติ เย
อฺปริ พฺรหฺมโลเกสุ วา อรฺุเปสุ วา นิพฺพตฺตฺนฺติ ตทวเสเส
สนฺธาย วุตฺตํ ฯ ฉานมเนเน นิพฺพตฺตตฺตา มโนมยา ฯ ปิตฺติ
เตลฺลํ ภกฺโข อหาโรติ ปิตฺติภกฺขา ฯ อตฺตโนว เตลฺลํ ปภาติ
สยฺมปภา ฯ อนตฺติภฺเข จรฺนฺตีติ อนตฺติภฺขจฺรา ฯ สฺุภฺสฺ
อฺยฺยานวิมานกปฺปรุกฺขาทิสฺุ ตฺิฏฺจฺนฺตีติ สฺุภฺจฺยไโน ฯ สฺุภา วา
มโนรมฺมวตฺถาภรณฺา หุตฺวา ตฺิฏฺจฺนฺตีติ สฺุภฺจฺยไโน ฯ จิรฺ
ทิมฺมทฺธานนฺติ อุกฺกัเสเน อภฺจ กปฺเป ฯ

วิวภูตฺติติ สณฺจฺาติ ฯ สลฺยํ พฺรหฺมวิมานนฺติ ปกฺติยา
นิพฺพตฺตสฺตฺตานํ นตฺถิตาย สฺลฺยํ พฺรหฺมกฺายิกา ภูมฺิ
นิพฺพตฺตตีติ อตฺุโถ ฯ ตสฺส กตฺตา วา กาทฺตา วา นตฺถิ ฯ
วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตฺนเเน ปน กมฺมปฺจฺยยา อุตฺตสมฺภูจฺานา รตฺนภูมฺิ
นิพฺพตฺตติ ฯ ปกฺตินิพฺพตฺตภูจฺานเเยว (๒) เจตฺถ อฺยฺยานกปฺป-
รูกฺขาทโย นิพฺพตฺตฺนฺติ ฯ อถ สตฺตานํ ปกฺติยา วิสฺติฏฺจฺานเ
๑. ม. อຍ် ปာโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ปกฺตินิพฺพตฺตฺติฏฺจฺานเเยว ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคคณณนา หน้า ๑๖๖

นิกนติ อุปฺปชฺชติ ฯ เต ปจฺมชฺชมานํ ภาเวตฺวา ตโต โอตฺรนฺติ ฯ
ตสฺมา อถ โข อณฺณตโร สตุตฺตอทาทิมาห ฯ आयुग्गया वा
पुणुणग्गया वाति ये ओपारि पुणुणग्गम्मि กत्त्वा ยत्तถ กत्तถจิ
อปฺปายุกเก เทวโลกเก นิพฺพตฺตนฺติ เต อตฺตโน ปุณฺณพเลน
ยวตยาถุํ จาตุํ น สกฺโกนฺติ ตสฺส ปน เทวโลกสฺส
อายุปฺปมาณเนว จวนฺตีติ आयुग्गया वा จวนฺตีติ วุจฺจนฺติ ฯ
ये ปน ปริตฺตํ ปุณฺณग्गम्मि กत्त्वा ทิฆายุกเก เทวโลกเก
นิพฺพตฺตนฺติ เต ยวตยาถุํ จาตุํ น สกฺโกนฺติ อนฺตราว
จวนฺตีติ ปุณฺณग्गया वा จวนฺตีติ วุจฺจนฺติ ฯ ทิฆมมทฺธานํ
ติฏฺฐจฺตีติ กปฺปํ वा อฺปทฺตมกปฺปํ वा ฯ

อนนฺริตฺตีติ อปฺรตฺสสปี สตุตฺตสฺส อากมฺนปฺตฺถนา ฯ ย
ปน ปฏฺิฆสมฺปยุตฺตตา อุกฺกณฺจिता สว พุรหฺมโลกเก นตฺถิ ฯ
ปริตฺตสฺสนาติ อฺพพิชฺชนา สนนฺนา ฯ สว ปเนสว ตาสตฺตสฺสนา
ตณฺหาตฺตสฺสนา ทิฏฺฐจิตฺตสฺสนา ฅาณตฺตสฺสนาติ จตฺตพิชฺชา โหติ ฯ
ตตฺถ ชาตี ปฏฺิจฺจ ภูยํ ภูยานํ ฅมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตฺโต
อฺพพิคฺโค (๑) อุตฺตราโส ชริ พยาธี มรณํ ปฏฺิจฺจ ฯเปฯ
อุตฺตราโสติ (๒) อยํ ตาสตฺตสฺสนา นาม ฯ อโห วต อณฺณเป
สตุตฺตา อิตฺถตฺตํ อากฺกณฺณยฺนฺติ (๓) อยํ ตณฺหาตฺตสฺสนา นาม ฯ
ปริตฺตสฺสตี วิปฺพนฺทิตเมวาทิ (๔) อยํ ทิฏฺฐจิตฺตสฺสนา นาม ฯ เตปี
๑. ม. อิม ปาฐว นตฺถิ ฯ ๒. อภ. วิ. ๓๕/๕๓๘/๔๕๖ ฯ
๓. ที. ส. ๕/๓๑/๒๓ ฯ ๔. ที. ส. ๕/๕๑/๕๐ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณฺณนา หน้า ๑๖๗

ตถาคตสฺส ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา เขภฺยเยน ภยํ สํเวคํ สนฺตาสํ
อาปฺชชนฺตํ (๑) อยํ ฌานตสฺส นาม ฯ อธิ ปน ตณฺหา-
ตสฺส นปิ ทิฏฺฐิตสฺส นปิ วฏฺฐติ ฯ พรหมวิมานนฺติ อธิ ปน
ปจฺมาภินิพฺพตสฺส อตฺถิตาย สฺสณฺนติ น วุตฺตํ ฯ อุปฺชชนฺตํ
อุปฺตติวเสน (๒) อุปคจฺจนฺติ ฯ สหพฺยตฺนติ สหภาวํ ฯ

อภิกฺขติ อภิกฺขิตฺวา จิโต เขภฺจโกหฺมสมฺมิติ ฯ อนภิกฺขโตติ
อณฺเณหิ อนภิกฺขโต ฯ อณฺเณทตฺถนฺติ (๓) เอกํสวเจเน นิปาโต ฯ
ทสฺส นวเสน ทโส ฯ สพฺพํ ปสฺสสมฺมิติ อตฺถโต ฯ วสวตฺตํ สพฺพํ
ชนํ วเส วตฺเตมิ ฯ อิตฺสโร กตฺตา นิมฺมิตาติ (๔) อหํ โลเก
อิตฺสโร อหํ โลเกสฺส กตฺตา จ นิมฺมาตา จ ปจฺวิหิมวฺนต-
สิเนรฺจกฺกวาพฺมหาสมฺมทฺทจฺนฺตํ สฺริยา มยา นิมฺมิตาติ ฯ เสฏฺโฐ
สชฺชิตาติ อหํ โลเกสฺส อุตฺตโม จ สชฺชิตา จ ตวํ ขตฺติโย
นาม โหหิ ตวํ พฺราหฺมโณ เวสฺโส สุทฺโท กหฺภูโจ ปพฺพชฺชิตो
นาม อนฺตมโส ตวํ โอภฺภูโจ โหหิ โคโณ โหหิติ เอวํ สตฺตํ
สํวิภชฺชิตา (๕) อหฺนฺติ มณฺณติ ฯ วสี ปิตา ภูตภพฺยานนฺติ อหฺมสมฺมิ
จिณฺณวสิตาย วสี อหฺมปิตา ภูตํ นนฺจ ภพฺยานนฺจติ มณฺณติ ฯ
ตตฺถ อณฺทชชลาพฺุชา (๖) สตฺตา อนฺโตอณฺทโกเสเจว อนฺโต
วตฺถิมฺหิ จ ภพฺยา นาม พหิ นิกฺขนฺตกาลโต ปฏฺจาย ภูตา
นาม ฯ สํเสทฺชา ปจฺมจิตฺตฺกฺขณฺเณ ภพฺยา ทุตฺติโย ปฏฺจาย
๑. ส. ข. ๑๓/๑๕๖/๑๐๔ ฯ ๒. ม. อุปฺชชนฺตํ อุปฺตติวเสน ฯ
๓. ม. อณฺเณทตฺถนฺติ ฯ ๔. ม. นิมฺมาตา ฯ เอวฺมฺปฺริปี ฯ
๕. ม. สํวิสฺเซตฺตา ฯ ๖. ม. อณฺทชชลาพฺุชา ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคฺคกถา หน้า ๑๖๘

ภูตา ฯ อุปปาติกา(๑) ปจฺมอิริยาปเถ ภพฺยา ทฺตฺยโต ปฏฺจาย
ภูตาคี เวทิตพฺพา ฯ เต สพฺเพปี มยฺหํ ปุตฺตาคี สลฺลยาย
อหฺมปีตา ภูตภพฺยานนฺติ มลฺลยติ ฯ

อิทานิ การณโต(๒) สาเชตฺกามิ มยา อิมิ สตฺตา
นิมฺมิตฺตาคี ปฏฺฐิณฺณํ กตฺวา ตํ กิสุสฺส เหตุตฺติอาทิมายฺหํ ฯ อิตฺถตฺตฺนฺติ
อิตฺถภาวํ ฯ พุรหฺมภาวนฺติ อตฺถโต ฯ อิมินา มยฺนฺติ อตฺตโน
กมฺมวเสน จุตฺตปิ อุปฺปนฺนาปี เกวลญจ มลฺลยนามตฺเตเนว
อิมินา มยฺ นิมฺมิตฺตาคี มลฺลยมาณา วฏฺกจฺฉิทฺเทเน วฏฺกอถฺนิ(๓)
วีย โอนมิตฺวา ตสฺเสว ปาทมฺมํ คจฺฉนฺติ(๔) ฯ

วณฺณวณฺตตโร จาคี วณฺณวณฺตตโร จ อภิรุโป ปาสาทิ-
โกตฺติ อตฺถโต ฯ มหฺสภฺขตโรตฺติ อิศฺสรียปฺริวารวเสน มหายสฺตโร ฯ

จานํ โข ปเนตฺนฺติ การณํ โข ปเนตํ ฯ โส ตโต
จวิตฺวา อลฺลยตฺร น คจฺฉติ อิชฺเรว อากจฺฉติ ตํ สนฺธาเยตํ
วฺจฺจติ ฯ อการสฺมาติ เกหา ฯ อนการิยนฺติ ปพฺพชฺชํ ฯ ปพฺพชฺชา
หิ ยสฺมา อการสฺส หิตํ กสิโสรฺกฺขาทิกมฺมํ(๕) ตตฺถ นตฺถิ
ตสฺมา อนการิยนฺติ(๕) วฺจฺจติ ฯ ปพฺพชฺชิตฺติ อุปคจฺฉติ ฯ ตโต
ปรี นานุสฺสรตฺติ ตโต ปุพฺเพนิวาสา ปรี น สรติ สริตฺตุ
อสภฺโกนฺโต ตตฺถ จตฺวา ทิฏฺฐิ คณฺหาติ ฯ
๑. ม. โอปปาติกา ฯ ๒. ม. การณโต ฯ ๓. ม. วฏฺกอถฺนิ ฯ
๔. ม. คจฺฉนฺตฺติ ฯ ๕. ม. อนการิยนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๖๕

นิจุใจติอาทีสุ ตสฺส อุปฺปตฺตี อปฺสฺสนฺโต นิจุใจติ
วทติ ฯ มรณํ อปฺสฺสนฺโต ฐโวติ ฯ สทาภาวโต สสฺสโตติ ฯ
ชราวเสนาปี วิปริณามสฺส อภาวโต อวิปริณามชฺมโมติ ฯ
เสสเมตถ วาเร (๑) อุตฺตฺตานเมวาทิ ฯ

ทฺติยวาเร ฯ จิฑุทาย ปทฺสฺสนฺติ วินสฺสนฺตฺติ จิฑุทา-
ปโทสิกา ฯ ปทฺสฺสีกาติปี ปาลี ลิกฺขนฺติ (๒) ฯ สฺวา อฏฺฐกถายํ นตฺถิ ฯ
อติเวลนฺติ อติกาลํ อติจฺรินฺติ อตฺโถ ฯ หสฺสจิฑุทวารติชฺมม-
สมาปฺนฺนํ หสฺสรติชฺมมญฺเจว จิฑุทวารติชฺมมญฺจ สมาปฺนฺนา
อนฺยุตฺตา ฯ เกพฺพิหสฺสสุขญฺเจว กายิกววจสิกกีฬาสุขญฺจ อนฺยุตฺตา
วุตฺตปฺปการรติชฺมมสมงฺกิโน หุตฺวา วิหรนฺตฺติ อตฺโถ ฯ สติ
ปมฺสฺสตีติ (๓) ขาทนฺิยโกชนฺิเยสุ สติ ปมฺสฺสตี (๔) ฯ

เต กิร ปุณฺณวิเสสชาติเคน มหนฺเตน อตฺตโน สิริวิภเวน
นภฺขตฺตํ กิฬฺนฺตา ตาย สมฺปตฺติมหนฺตตาย อาหารํ ปริภฺญชฺมิหฺมา
น ปริภฺญชฺมิหฺมาติปี น ชานนฺติ ฯ อถ เอกาหาราติกฺกมนโต
ปฏฺจาย นฺิรนฺตรํ ขาทนฺฺตาปี ปิวฺนฺตาปี จวฺนฺติเยว น
ติภฺญจฺนฺติ ฯ กสฺมา ฯ กมฺมชเตชฺส พลวตาย [๕] ฯ มนฺุสฺसानํ
หิ กมฺมชเตโช มนฺุโท กรชกาโย พลวา ฯ เตสํ เตชฺส (๖)
จ มนฺุทตาย กรชกาเยสฺส พลวตาย สตฺตฺตาหฺมฺปิ อติกฺกมิตฺวา
๑. ม. ปฐมฺวาเร ฯ ๒. ม. ลิกฺขนฺติ ฯ ๓. ม. สมฺมฺสฺสตีติ ฯ
๔. ม. สมฺมฺสฺสตีติ ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺฺตเร กรชกาเยสฺส มนฺุทตฺตายติ
ทิสฺสตีติ ฯ ๖. ม. กมฺมชเตชฺส ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๑๗๐

อุโณหทก อจณยาคุอาทีหิ สกกา วตถุ อุปตถมมเกตุฯ เทวานัน
ปน เตโช พลวา โหติ กรชั มนุท ๑ เต เอกิ อาหารเวลิ
อติกกมิตวาว สณจาคูน สกโกนุติ ๑ ยถา นาม กิมุหานัน
มชณนุหิเก ตตตปาสาณ จปีต ปทุมม วา อุปปลิ วา
สายนุหสมเย ฆฏสเตนาปี สิญจิมานัน ปากติกั น โหติ
วินสฺสตีเยว เอวเมว ปจจนา นินนุตร ขาพนุตาปี ปิวนุตาปี
จวนุติเยว น ติฏฺจนุติ ๑ เตนาห สติยา สมุโมสา เต เทวา
ตมฺหา กายา จวนุตีติ ๑ กตเม ปน เต เทวาติ ๑ อิม
นามาติ(๑) อฏฺจกถาย วิจารณา นตฺถิ ๑ เทวานัน กมฺมชเตโช
พลวา โหติ กรชั มนุทนุติ อวิเสเสน วุคตตฺตา ปน เย
เกจิ กวพิงฺการาหารูปชีวิน เทวา เอว กโรนุติ เตเยว
จวนุตีติ เวทิตพฺพา ๑ เกจิ ปนาหุ นิมฺมานรติ ปฺรนิมฺมิต-
วสวคฺติโน เต เทวาติ ๑ จิฑุฑาย ปทุสฺสนมตฺเตเนว เหตุ
จิฑุฑาปโทสิกาติ วุคตฺตา ๑ เสสเมตถ ปฺริมฺนเยเนว เวทิตพฺพ ๑
ตติยวเร ๑ มเนน ปทุสฺสนนุติ นสฺสนุติ(๒) วินสฺสนุตีติ
มโนปโทสิกา ๑ เอเต จาคุมฺมหาราชิกา ๑ เตสุ กิร เอโก
เทวปฺตุโต นกฺขตฺต กิพิสฺสามิติ สปริวาโร รเถน วิถิ
ปฺฏิปชฺชติ ๑ อถญฺโธ นิกฺขมฺนุโต ตํ ปฺรูโต กจฺจนุตํ ทิสฺวา
กี(๓) โภ อัย กปโณ อทิฏฺจปฺพ พฺพิ วिय เอกิ(๔) ทิสฺวา ปิตฺติยา
๑. ม. เทวาติ ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑
๔. ม. เอตํ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๗๑

อุทฐมาโต วีย ภิชชมาโน วีย จ คจจตีติ กุชฌติ ฯ ปุโรโต
คจจนโตปี นีวตติตวา ตั กุทฐิ ทิสวา กุทฐา นาม สุวิชชานา(๑)
โหนติ(๒) กุทฐภาวมสฺส ฌตฺวา ตฺวํ กุทฺโธ มยฺหํ กิ ภิรฺสฺสตี
อัย สมฺปตฺติ มยา ทานสีลาทีนํ วเสน ลทฺฐา น ตฺยฺหํ
วเสนาติ ปฏิกุทฺโธ ฯ เอกสฺมี หิ กุทฺเช อิตโร อกุทฺโธ
รกฺขติ ฯ อุโภสุ ปน กุทฺเชสุ เอกสฺส โกโร อิตฺรสฺส
ปจฺจโย โหติ ตสฺสปิ โกโร อิตฺรสฺส ปจฺจโย โหตีติ อุโภ
กนฺทนฺตานํเยว โอิโรธานํ จวนฺติ ฯ อยเมตฺถ ฌมฺมตา ฯ เสถํ
วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ

ตคฺกิวาเร ฯ อัย จกฺขฺวาทีนํ เกทํ ปสฺสตี ฯ จิตตมฺปน
ยสฺมา ปุริมํ ปุริมํ ปจฺฉิมสฺส ปจฺฉิมสฺส ปจฺจยํ ทตฺวา
นिरุชฺฌตี ตสฺมา จกฺขฺวาทีนํ เกทโต พลวตฺตรมฺปิ จิตฺตสฺส เกทํ
น ปสฺสตี ฯ โส ตํ อปสฺสนฺโต ยถา นาม สกฺุณเ อเกํ
รูกฺขํ ชหิตฺวา อญฺญสฺมี นิลียตี เอวเมว อิมสฺมี อตฺตภาเว
ภินฺเน จิตฺตํ อญฺญตฺร คจจตีติ คเหตฺวา เอวมาห ฯ เสสเมตฺถ
วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ

๑. ม. สุวิทิตา ฯ ๒. ม. โหนตีติ ฯ ๓. ม. ปฏิกุชฌติ ฯ

เล่มที่ ๔ อนุตตานุตวาทวณณา หน้า ๑๗๒

อนุตตานนุติกาติ อนุตตานนุตวาทา ๑ อนุตต์ วา อนุตต์ วา
อนุตตานนุตต์ วา เวนุตตานานนุตต์ วา อารพุก ปวตุตวาทาติ
อตุโถ ๑

อนุตตสยลณี โลกสุมิ วิหริตติ ปฏิภาคนิมิต्त จกกวาพ-
ปริยนุต อวทุฒตวา ตั โลโกติ กเหตุวา อนุตตสยลณี โลกสุมิ
วิหริติ จกกวาพปริยนุต กตวา วทุฒิตกสิณ (๑) ปน อนุตตสยลณี
โหติ อุทุมโร อวทุฒตวา ปน ติริย วทุฒตวา อุทุมโร
อนุตตสยลณี ติริย อนุตตสยลณี ๑ ตกกีวาโท วุตตนเยเนว
เวทิตพโพ ๑ อิเม จตตาโรปี อตตนา ทิฏฐปพพานุสारेเนว
ทิฏฐिया กहितตตา ปพพนตกปปีเกสุ ปวิฏฐา ๑

อมราวิกุเขปวาทวณณา

น มรตติ อมรา ๑ กา सा ๑ เอวนตปิ मे โนติ อาทินา
นเยน ปริยนุตรहिता ทิฏฐित्तिकसुส ทิฏฐि जेव वाता (๒) ज ๑ วิวิโร
เขโปติ วิกุเขโป ๑ อมราย ทิฏฐिया वाजा ज विगुखेपोติ
อมราวิกुखेโป ๑ โส ऐतेस् अत्तिदि อมราวิกุखेपिका ๑ อปโร
นโย อมรา नाम एका मज्जชาติ ๑ सा उम्मूञ्जन-
निमुञ्जनातिवसेन อุทके सन्धवमाना कहेत्तु न सकुगा (๓)
๑. ม. วทุฒิตกสิณ ๑ ๒. ม. วาจา ๑ ๓. ม. น सकुกาติ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๗๓

เอวมเว อัยปี วาโท อิตโต จิตโต จ สนฺชาวติ คาหณํ น
อุปกจฺจตีติ อมราวิกฺเขโปติ วุจฺจติ ฯ โส เอเตสํ อตฺถิติ
อมราวิกฺเขปีกา ฯ

อิทํ กุสลนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาตีติ ทส กุสลกมฺมปเถ
ยถาภูตํ นปฺปชานาตีติ อตฺถโถ ฯ อกุสเลปี ทส อกุสลกมฺมปถาว
อธิปฺเปตา ฯ โส มมสฺส วิฆาโตติ มุสา มยา ภณฺดินฺติ
วิปฺปฏิสารถุปฺตติยา มม วิฆาโต อสฺส ทุกุขํ ภเวยฺยาติ
อตฺถโถ ฯ โส มมสฺส อนฺตราโยติ โส มม สกฺกสฺส เจว
มกฺกสฺส จ อนฺตราโย อสฺส ฯ มุสาวาทภยา มุสาวาท-
ปริเชจฺจฉาติ มุสาวาทเ อตฺตปฺเปน เจว หิริยา จ ฯ
วาจาวิกฺเขเป อापชฺชตีติ วาจา ย วิกฺเขเป อापชฺชติ ฯ กิทิสํ ฯ
อมราวิกฺเขเป อปรियนฺตวิกฺเขปนฺติ อตฺถโถ ฯ

เอวนฺติปี เม โนติอาทิสฺส เอวนฺติปี เม โนติ อนฺนิมิต-
วิกฺเขโป ฯ ตถาติปี เม โนติ สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จาติ
วฺคฺตํ สสฺสควาทํ ปฏิกฺขิปติ ฯ อณฺณถาติปี เม โนติ สสฺสโต
อณฺณถา วฺคฺตํ เอกจฺจสฺสสํ เอกจฺจอสฺสสํ (๒) ปฏิกฺขิปติ ฯ โนติปี
เม โนติ น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ วฺคฺตํ อฺจฺเจทํ
ปฏิกฺขิปติ ฯ โน โนติปี เม โนติ เนว โหติ น น โหตีติ
วฺคฺตํ ตกฺกิวาทํ ปฏิกฺขิปติ ฯ อัย (๓) ปน อิทํ กุสลนฺติ วา
๑. ม. คาหํ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. สยํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๑๗๔

อกุสสนติ วา ปุญฺโง น กิณฺจิ พุยากรโติ ฯ อิทํ กุสสนติ
วา ปุญฺโง เอวนฺตปิ เม โนติ วทติ ฯ ตโต ก็ อกุสสนติ
วฺตเต ตถาติปิ เม โนติ วทติ ฯ ก็ อุกฺยโต อณฺณถาติ
วฺตเต อณฺณถาติปิ เม โนติ วทติ ฯ ตโต ติวิเชนาปิ เนว
โหติ กิณฺเต ลทฺฐิติ วฺตเต โนติปิ เม โนติ วทติ ฯ ตโต
โน โนติ กิณฺเต (๑) ลทฺฐิติ วฺตเต โน โนติปิ เม โนติ เอวํ
วิกฺเขปเมวาชฺชติ เอกสมิมฺปิ ปกฺเข น ติฏฺฐติ ฯ

ฉนฺโท วา ราโค วาติ อปฺปฏิกฺขานนฺโตปิ (๒) สหสา กุสสเมว
กุสสนติ วตฺวา อกุสสเมว อกุสสนติ วตฺวา มยา อสฺสกุสส
นาม เอวํ พุยากรตํ กิณฺตํ สฺพุยากรตฺนติ อณฺเณ ปณฺจํเท
ปฺจจฺฉิตฺวา เตหิ สฺพุยากรตํ ภาทฺรมุข กุสสเมว ตยา กุสสํ
อกุสสเมว อกุสสนติ พุยากรตฺนติ วฺตเต นตฺถิ มยา สทิสฺโส
ปณฺจํโตติ เอวเมตฺถ (๓) ฉนฺโท วา ราโค วา อสฺสาติ อตฺถโถ ฯ
เอตฺถ จ ฉนฺโท ทฺพฺพลราโค ราโค พลวราโคติ ฯ โทโส
วา ปฏฺธิมฺ วาติ กุสสมฺปิ อกุสสนติ อกุสสํ วา กุสสนติ
วตฺวา อณฺเณ ปณฺจํเท ปฺจจฺฉิตฺวา เตหิ ทฺพฺพยากรตฺนตฺยาติ วฺตเต
เอตฺตกมฺปิ นาม น ชานามิติ ตตฺถ เม อสฺส โทโส วา
ปฏฺธิมฺ วาติ อตฺถโถ ฯ อิทาปิ โทโส ทฺพฺพลโกโร ปฏฺธิมฺ
พลวโกโร ฯ

๑. ม. ก็ โน โนติ เต ฯ ๒. ม. อชานนฺโตปิ ฯ ๓. ม. เอวํ ตตฺถ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๗๕

ตัม มมสฺส อุปาทานํ โส มมสฺส วิฆาโตติ ตัม ฌนฺท-
รคทฺวํ มม อุปาทานํ อสฺส โทสปฏิฆทฺวํ วิฆาโต ๑ อุกฺขมฺปิ
วา ทพฺหคฺคหณวเสน อุปาทานํ วิหนฺนวเสน วิฆาโต ๑ ราโค
หิ อมฺฤจิตฺกามตาย อารมฺมณํ คณฺหาติ ชฺฐกา วีย ๑ โทโส
วีนาสฺตฺกามตาย อาสีวิโส วีย ๑ อุโภปี เจเต สฺนฺตฺปาปคฺตฺเถน
วิหนฺนติเยวติ อุปาทานนฺติ จ วิฆาโตติ จ วุตฺตา ๑ เสถํ
ปฺรจฺมวารสทิสเมว ๑

ปฺลนฺทิตฺตาติ ปฺลนฺทิจฺเจน สมนฺนาคตา ๑ นิปฺลนฺตาติ สณฺห-
สฺซุขมฺวทฺธฺมิโน (๑) สณฺหสฺซุขมํ อตฺถนฺตรํ ปฺปฏิวิชฺฌนสมตฺถา ๑
กตปฺรปฺปวาทาติ วิญฺญาตปฺรปฺปวาทา เจว ปฺเรหิ สทฺธี
กตวาทปฺริจฺจยา จ ๑ วาลเวธิรฺฐปาติ วาลเวธิรฺชนฺคฺคหสทิสสา ๑
โว ภินฺทนฺตา (๒) มณฺเฑติ วาลเวธิ วีย วาลํ สฺซุขมฺานิปิ ปฺเรถํ
ทิกฺกฺจิกตฺตานิ อตฺตโน ปฺลนฺทฺวาพเลน (๓) ภินฺทนฺตา วีย จรฺนฺตีติ
อตุโถ ๑ เต มํ ตตฺถาติ เต สมนฺพฺรฺาหฺมณา มํ เตสฺสุ
กฺุสลา กฺุสเลสฺสุ ๑ สมนฺนุยฺยเชยฺยนฺติ กิ กฺุสลํ กิ อฺกฺุสลนฺติ อตฺตโน
ลทฺธี วาทติ ลทฺธี ปฺจุเจยฺยํ ๑ สมนฺนุคฺคาเหยฺยนฺติ อิทํ นามาคิ
วฺุตฺเต เณน การเณน เอตมตฺถํ คาทฺยาติ (๔) การณํ ปฺจุเจยฺยํ ๑
สมนฺนุภาเสยฺยนฺติ อิมินา นาม การเณนาติ วฺุตฺเต การเณ
โทสํ ทสฺเสตฺวา น ตฺวํ อิทํ ชานาสิ อิทมฺปน คณฺห อิทํ
๑. ม. ....พฺุทฺธิโน ๑ ๒. ม. โว ภินฺทนฺตา ๑ ๓. ม. ปฺลนฺทฺวาคเตน ๑
๔. ม. คาทฺเยนฺติ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนรชวคคณณนา หน้า ๑๗๖

วิสุตชเชหีติ เอว สมนนุญญเชยฺยํ ๑ น สมปาเยยฺยนฺติ น
สมปาเทยฺยํ สมปาเทตฺวา กเถตุํ น สกฺกณฺเยยฺยนฺติ อตุโถ ๑
โส มมสฺส วิมาโตติ ยนฺตุํ ปุณฺปุณฺนี วตฺวาปี อสมปายนํ
นาม โส มม วิมาโต อสฺส โอฏฺจตาอุชิวฺหาคลโสสนทฺกฺขเมว
อสฺสาติ อตุโถ ๑ เสสเมตฺถาปี ปจฺมวารสทิสเมว ๑

มนุโทติ มนุทปฺลฺโย ๑ อปฺลฺยลฺลสฺเสเวตํ นามํ ๑ โมญฺโหติ
อติสมมฺพโห ๑ โหติ ตถาคโตติอาทิสฺ สตุโต ตถาคโตติ
อธิปฺเปโต ๑ เสสเมตฺถ อุตฺตานเมว ๑ อิมेषิ จตฺตาริ ปุพฺเพ
ปวตฺตรมฺมานุสारेเนว ทิฏฺฐิจิยา กหิตตฺตา ปุพฺพนตฺกปฺปิเกสุ
ปวิฏฺฐา ๑

อธิจฺจสมฺปฺปนฺนาทวณณนา

อธิจฺจสมฺปฺปนฺโน อตฺตา จ โลโก จาติ ทสฺสนํ
อธิจฺจสมฺปฺปนฺนํ ตํ เอเตสํ อตฺถิติ อธิจฺจสมฺปฺปนฺนิกา ๑
อธิจฺจสมฺปฺปนฺนฺติ อการณสมฺปฺปนฺนํ ๑

อสฺลฺยสฺตฺตาติ (๑) เทสฺนาสีสเมตํ ๑ อจิตฺตฺปฺปาทา รุปมตฺตตฺต-
ภาวติ (๒) อตุโถ ๑ เตสํ เอว อุปฺปตฺติ เวทิตฺตฺวา ๑ เอกจฺจ
หิ ติตฺถายตเน ปพฺพชิตฺวา วาโยกสิณฺเณ ปริกมฺมํ กตฺวา
จตฺตถชฺฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ฌานา วุฏฺฐาย จิตฺเต โทสํ
๑. ม. อสฺลฺย... ๑ ๒. ม. รุปมตฺตกอตฺตภาวติ ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๑๗๗

ปัสสติ จิตเต สติ หตฺถจฺเจทาทีทุกฺขณฺเจว สพุพฺภยานิ จ
โหนติ อลํ อิมินา จิตฺเตน อจิตฺตกาโว สนฺโตปีติ (๑) เอวํ จิตฺเต
โทสํ ปัสสิตฺวา อปริหีนชฺฌาโน กาลํ กตฺวา อสณฺณสฺสฺเตสุ (๒)
นิพฺพุตฺตติ ฯ จิตฺตมสฺส จุตฺติจิตฺตนิโรเชน อิเชว นินฺวตฺตติ ฯ
รูปฺกฺขนฺธมตฺตเมว ตตฺถ ปาตุภวติ ฯ เต ตตฺถ ยถา นาม
ชฺชิวาเวกฺกฺขิตฺโต สโร ยตฺตโก ชฺชิวาเวโก ตตฺตกเมวากาเส กจฺฉติ
เอวเมว ฌานเวกฺกฺขิตฺตา อุปฺปชฺชิตฺวา ยตฺตโก ฌานเวโก
ตตฺตกเมว กาลํ ติฏฺฐนฺติ ฯ ฌานเวเค ปน ปริหีนฺเต ตตฺถ
รูปฺกฺขนฺธ อนฺตรชฺชายติ อิธ ปฏฺฐิสนฺธิสฺสณฺวา อุปฺปชฺชติ ฯ ยสฺมา
ปน ตาย อิธ อุปฺปนฺนสฺสณฺวาย เตสํ ตตฺถ จุตฺติ ปณฺณายติ
ตสฺมา ปน (๓) สณฺณอุปฺปาทา จ ปน เต เทวา ตมฺหา กายา
จวฺนตีติ วุตฺตํ ฯ สนฺตตฺตชฺชายติ สนฺตภาวาย ฯ เสสเมตฺถ
อุตฺตทานเมว ฯ ตกฺกิวาโทปี วุตฺตนฺนเยเนว เวทิตฺพุโพิ ฯ
๑. ม. อจิตฺตกาโว ว สนฺโตปีติ ฯ ๒. ม. อสณฺณ..... ฯ
๓. ม. อโย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ อปรนตกปปีกาวาทวณณา หน้า ๑๗๘

เอว อฏจารส ปุพพนตกปปีเก ทสเสตวา อิทานี
จตุจตุตาลีส อปรนตกปปีเก ทสเสตฺ สนฺติ ภิกขเวตีอาทิมาน ๑
ตตถ อนาคตโกฏฐาสสงฆาติ อปรนตฺ กปเปตฺวา คณฺหนฺตีติ
อปรนตกปปีกา ๑ อปรนตกปโป วา เอเตสํ อตฺถิติ อปรนต-
กปปีกา ๑ เอว เสสมฺปิ ปุพเพ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพ ๑

สณฺณิวาทวณณา

อุทฺธมาฆตฺตนิกาติ (๑) อาฆาตฺนํ วุจฺจติ มรณํ อุทฺธมาฆาตนา (๒)
อตุตฺตานํ วทฺนฺตีติ อุทฺธมาฆาตฺตนิกา (๓) ๑ สณฺณิตี ปวตฺโต วาโท
สณฺณิวาโท ๑ โส เตสํ อตฺถิติ สณฺณิวาทา ๑

รูปิ อตฺตาทิอาทิสฺส กสิณฺรูปิ อตฺตาทิ ๑ ตตฺถ ปวตฺตฺต-
สณฺณญจฺสฺส สณฺณชาติ คเหตุวา วา อาชีวกาทโย วिय
ตกฺกมตฺเตเนว วา รูปิ อตฺตาทิ โหติ อโรโค ปรี มรณา
สณฺณิตี นํ ปณฺณเปนฺติ ๑ ตตฺถ อโรโคติ นิจฺจโ ๑ อรูปิ-
สมาปตฺตติ นิมิตฺตํ ปน อตฺตาทิ สฺมาปตฺตติสณฺณญจฺสฺส (๔) สณฺณชาติ
คเหตุวา วา นิคฺคจาทโย วिय ตกฺกมตฺเตเนว วา อรูปิ
อตฺตาทิ [๕] สณฺณิตี นํ ปณฺณเปนฺติ ๑ ตติยา ปน มิสฺสกกาท-

๑. ม. อุทฺธมาฆตฺตนิกาติ ๑ ๒. ม. อุทฺธมาฆาตนา ๑
๓. ม. อุทฺธมาฆตฺตนิกา ๑ ๔. ม. ปวตฺตสณฺณญจฺสฺส ๑ ๕. ม.
#เอตฺถนฺตเร โหติ อโรโค ปรี มรณาติ ทิสฺสติ ๑

เล่มที่ ๔ พจนานุกรมภาษามลายู หน้า ๑๗๕

วเสน ปวดตา ทิฏฐิ ๑ จตุตถา ตกุกกาเหเนว ๑ ทุตติยจตุกกั
อนุตานนุติกวาเท วุตตนเยเนว เวทิตพัพ ๑ ตติยจตุกเก
สมาปนุนกวเสน เอกตตสยถิ อสมมาปนุนกวเสน นานตตสยถิ
ปริตตกสิณวเสน ปริตตสยถิ วิปุลกสิณวเสน อปปมาณ-
สยถิติ เวทิตพัพ ๑ จตุตถจตุกเก ปน ทิพเพน จกขุณา
ติจจตุกษฆมานภุมิย นิพพตตมานัน ทิสวา เอกนตสยถิ คณหาติ
นิรเย นิพพตตมานัน ทิสวา เอกนตทกษิทธิ มนุสเสสุ นิพพตตมานัน
ทิสวา สุขทกษิทธิ เวหปผลเทเวสุ นิพพตตมานัน ทิสวา อทกขม-
สยถิ คณหาติ ๑ วิเสสโต หิ ปุพเพนิวาसानุสยถิถาณลาภิโน
ปุพพนตกปปีกา โหนติ ทิพพจกขุกา อปรนตกปปีกาติ ๑

อสนยถินเวสยถินาสนยถินวาทวณณนา

อสนยถินวาโท สยถินวาเท อาทิมหิ วุตตานัน ทวินัน
จตุกกัน วเสน เวทิตพัพ ๑ ตถา เนวสยถินาสนยถินวาโท ๑
เกวลยหิ ตตถ สยถิ อตตาคิ คณหนุตานัน ตา ทิฏฐิโย
อิธ อสนยถินิ จ เนวสยถินาสนยถินิ จ ๑ ตตถ น เอกนเตน
การณัน ปรีเยสยถัพ ๑ ทิฏฐิทธิคตติกสยถิ (๑) คาโห อุมมตตกปจฉิ-
สยถิโสติ วุตตเมตติ ๑

๑. ม. ทิฏฐิทธิคตติกสยถิ หิ ๑

เล่มที่ ๔ อุจฺเจทวาทวณฺณา หน้า ๑๘๐

อุจฺเจทวาทเ สโตติ วิชฺชมานสฺส ฯ อุจฺเจทนฺติ อุปฺจฺเจทํ ฯ
วินาสนฺติ อทสฺสนํ ฯ วิภวนฺติ ภาววิกมํ ฯ สพฺพานตานิ อณฺณ-
มณฺณเววจนาเนว ฯ ตตฺถ เทว ชนา อุจฺเจททิกฺขี ฅณฺหนฺติ
ถาภี จ อถาภี จ ฯ ถาภี อนฺนสฺสรนฺโต (๑) ทิพฺเพน จกฺขุณา
จฺฐี ทิสฺวา อุปฺปตฺตี อปฺสฺสนฺโต โย วา จฺฐิมตฺตเมว ทกฺขฺ
สกุโกติ น อุปฺปตฺตี (๒) โส อุจฺเจททิกฺขี ฅณฺหาติ ฯ อถาภี
โก ปรโลกํ ชานาตีติ (๓) กามสฺสุขทิตฺตาย (๔) วา ยถา รุกฺขโต
ปณฺณานิ ปตฺตานิ ปฺน น วิรฺุหนฺติ เอวเมว สตฺตาคิอาทินา
ตกฺเคน วา อุจฺเจทํ ฅณฺหาติ ฯ อิธ ปน ตณฺหาทิกฺขี
วเสน วา ตถา จ อณฺณถา จ วิกปฺเปตฺวา วา อีมา
สตฺต ทิกฺขีโย อุปฺปนฺนาติ เวทิตฺตพฺพา ฯ

ตตฺถ รุปีติ รุปฺวา ฯ จาคฺคฺมมหาภูติโกติ จคฺคฺมหาภูตมโย ฯ
มาตาปิตฺตุนํ เอตฺนฺติ มาตาเปตฺตีกํ ฯ กิณฺตํ ฯ สุกฺกโสณฺตํ ฯ
มาตาเปตฺตีกเ สมฺภูโต ชาโตติ มาตาเปตฺตีกสมฺภโว ฯ อิติ
รูปฺกายสีเสน มนฺนสฺสตฺตภาวํ อตฺตาคิ วทติ ฯ อิตฺถเกติ อิตฺถํ
เอเก เอวเมเกติ อตฺถโถ ฯ

ทฺธิโย ตํ ปฏิกฺขิปิตฺวา ทิพฺพตฺตภาวํ วทติ ฯ ทิพฺโพติ
๑. ม. อรฺหโต ฯ ๒. ม. อุปฺปาทํ ฯ ๓. ม. อถาภี จ โก ปรโลกํ น
ชานาตีติ ฯ ๔. ม. กามสฺสุขทิตฺตาย ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๘๑

เทวโลเก สมภูโต ฯ กามาวจรโรติ จกามาวจรเทวปรียาปนุโน ฯ

กวมพิงการาหาริ ภกขยตีติ (๑) กวมพิงการาหารภกโข ฯ

มโนมโยติ ฉานมเนน นิพพตโต ฯ สพพงคปจจงคีติ

สพพงคปจจงคยุดโต ฯ อหีนินุทธิโยติ ปริปฺณณินุทธิโย ฯ ยานิ

พรหมโลเก อตุติ เตสํ วเสน อิตเรสจจ สณฺจानวเสนตํ

วุดตํ ฯ สพพโส รูปสณฺจานํ สมติกุมมาติอาทินํ อตุโถ วิสุทฺธิ-

มคฺเค วุดโต ฯ อากาसानจฺจายตฺนุปกฺโคติ อาทิสฺ ปน อากาสา-

นจฺจายตฺนกวํ อุปกฺโคติ เวมตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ เสสเมตถ

อฺตุตฺตานเมวาทิ ฯ

ทีฆจฺจรมฺมนิพฺพานวาทวณฺณา

ทีฆจฺจรมฺมนิพฺพานวาท เท ทีฆจฺจรมฺโมติ ปจฺจกฺขรมฺโม วุจฺจติ ฯ

ตตฺถ ตตฺถ ปฏฺลิทฺทตฺตภาวสฺเสตํ อธิวณฺํ ฯ ทีฆจฺจรมฺเม นิพฺพานํ

ทีฆจฺจรมฺมนิพฺพานํ อิมสฺมีเยว อตฺตภาเว ทฺกฺขวฺอุปสโมติ (๒) อตุโถ ฯ

ตํ วทฺนตีติ ทีฆจฺจรมฺมนิพฺพานวาทา ฯ ปรมทีฆจฺจรมฺมนิพฺพานนฺติ

ปรมํ ทีฆจฺจรมฺมนิพฺพานํ อฺตุตฺตมฺนฺติ อตุโถ ฯ

ปฺลยฺจฺหิ กามคฺเชหีติ มนาปฺปิยฺรฺปาทีหิ ปฺลยฺจฺหิ กาม-

โกฏฺจาเสหิ พฺนฺชเนหิ วา ฯ สมปฺปิโตติ สฺกฺกฺจฺ อปฺปิโต อลฺลิสฺโน

หฺตุควา ฯ สมงฺคีฏฺโตติ สมนฺนาคโต ฯ ปริจารเตตีติ เตสฺ กามคฺเชสฺ

๑. ม. ภกขตีติ ฯ ๒. ม. ทฺกฺขวฺอุปสมนฺนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนฐวคคณณนา หน้า ๑๘๒

ยถาสุขํ อินฺทริยานิ จาเรติ สยจาเรติ อิตฺโต จิตฺโต จ อุปเนติ
อถ วา ปน ลทฺฐติ (๑) รมติ กิพฺติ ฯ เอตฺถ จ ทูริชา
กามคฺคณา มานุสกา เจว ทิพฺพา จ ฯ มานุสิกา มนุชาตุ-
กามคฺคณสทิสสา ทฺฐสพฺพา ฯ ทิพฺพา จ ปฺรนิมฺมิตฺวสวตฺติเทว-
ราชสฺส กามคฺคณสทิสาทิ ฯ เอวรูเป กามे อุปคตานิ ทิ เต
ทิฏฺฐสมฺมณิพฺพานปฺปตฺตี (๒) ปญฺญเปเนติ ฯ

ทฺฐิตยวเร หุตฺวา อภาวญฺเณ อนิจฺจา ปฏฺฐิปปิพฺนญฺเณ
ทฺฐกา ปกตฺชหนญฺเณ วิปริณามสมฺมาติ เวทิตฺพฺพา ฯ เตสํ
วิปริณามญฺญถาภาวติ เตสํ กามานิ วิปริณามสงฺขาทา
อญฺญถาภาวา ฯ ยํปี เม อโหสิ ตํปี เม นตฺถิติ วุคฺตฺนเยน
อุปฺปชฺชนฺติ โสกปฺริเทวทฺฐทฺฆทฺฆนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
นิชฺฌายนลทฺฆโณ โสโก ฯ ตฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
กายปฏฺฐิปปิพฺนลทฺฆณํ ทฺฐกํ ฯ มโนวิฆาตลทฺฆณํ โทมนสฺสํ ฯ
วิสาทลทฺฆโณ อุปายาโส ฯ วิวิจฺเจว กามะหิตฺตาทินมตฺถโธ วิสฺสทฺฐิ-
มคฺเค วุคฺโต ฯ

วิตกฺกิตฺนฺติ อภินิโรปนวเสน ปวตฺโต วิตกฺโก ฯ วิจาริตฺนฺติ
อนุมชฺชนวเสน ปวตฺโต วิจาโร ฯ เอเตเนตฺนฺติ เอเตน วิตกฺกิตฺน
จ วิจาริตฺน จ เอตํ ปสมชฺฌานํ โอปาริกํ สกณฺณกํ วิย
ขายติ ฯ ปิตฺตตฺนฺติ ปิตฺติเยว ฯ เจตโส อุพฺพิลาวิตตฺตฺนฺติ (๓) จิตฺตสฺส
๑. ม. ปลพติ ฯ ๒. ม. ....นิพฺพานสมฺปตฺตี ฯ ๓. ม. อุพฺพิลาวิตตฺตฺนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๘๓

อุพพิลาวิภาวกรณั ๑ เจตโส อาโกโคติ ฉานา วุฏฺจาย ตสฺมี
สุเข ปุณฺปุณฺ จิตฺตสฺส อาโกโค มนสิกาโร สมณฺนาหาโรติ ๑
เสสเมตฺถ ธิฏฺฐธมฺมนิพฺพานวาท อุตฺตานเมว ๑

เอตฺตาวตฺตา สพฺพปิ ทฺวาสภูจฺธิฏฺฐิโย กถิตา โหนฺติ ยาสั
สฺสฺสฺส อฺจฺเจทฺธิฏฺฐิโย เสสา สสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ๑

อิทานิ อิม(๑) โข เต ภิกฺขเวติ อิมินา วาเรน สพฺพเพปิ
เต อปรนฺตกปฺปิเก(๒) เอกขณฺ์ นิยุยาเทตฺวา สพฺพญฺญตฺตณฺ์
วิสฺสขฺเขติ(๓) ๑ ปุณ อิม(๑) โข เต ภิกฺขเวติอาทินา วาเรน
สพฺพเพปิ เต อปรนฺตกปฺปิเก(๔) ปุพฺพนฺตปรนฺตกปฺปิเก จ (๕) เอกขณฺ์
นิยุยาเทตฺวา ตเทว ญานฺ์ วิสฺสขฺเขติ(๓) ๑ อิติ กตฺเม จ เต
ภิกฺขเว ธมฺมาติอาทิมฺหิ ปุจฺจมาโนปิ สพฺพญฺญตฺตณฺ์
ปุจฺจิตฺวา วิสฺสขฺขมาโนปิ สตฺตณฺ์ อชฺฌาสยฺ์ ตฺลายนฺ โต
วีย สินฺรฺปาทโต วาลุกํ อฺทฺทฺรฺนฺโต วีย ทฺวาสภูจฺธิฏฺฐิตฺตานิ
อฺทฺทฺริตฺวา สพฺพญฺญตฺตณฺ์เมว วิสฺสขฺเขติ ๑ เอวํ อยฺ์ ยถา-
สนฺธิวเสน เทสนา อากตฺตา ๑

ตโย หิ สุตฺตสฺส อฺนฺสนฺธิ ปุจฺจณฺ์สนฺธิ อชฺฌาสยฺ์สนฺธิ
ยถาสนฺธิตี ๑ ตตฺถ เอวํ วุตฺเต นนฺโท โคปาลโก(๖) ภควนฺตํ
เอตทโวจ กิณฺนุ โข ฆนฺเต ออริมฺตีร์ กิ ปาริมฺตีร์ โก

- # ๑. ม. อิมหิ ๑
- # ๒. ม. อปรนฺตกปฺปิเก ๑
- # ๓. ม. วิสฺสขฺเขติ ๑
- # ๔. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ๑
- # ๕. ม. ตฺลายนฺ โต ๑
- # ๖. ม. อญฺญตโร ภิกฺขุ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษัตริย์คุณณา หน้า ๑๘๔

มชฌ สัสีโร (๑) โก ถเล อุตสาโท โก มนุสสุคาโห โก
อมนุสสุคาโห โก อวัญญุคาโห โก อนุโต ปุติภาโวติ (๒)
เอว ปุจันนทานัน ภควตา วิสชชิตสุตตวเสน ปุจันนุสนธิ
เวทิตพพา (๓) ฯ

อด โข อณตตรสสุส ภิกขุโน เอว เจตโส ปริวิตกโก
อุทปาที อิติ กิร โภ รูปี อนตตทา เวทนา สลลลา สงขารรา
วิณณณัน อนตตทา อนตตตกทานิ กิร กมฺมานิ กมฺมตตทานัน
สุสิสฺสนธิติ อด โข ภควา ตสฺส ภิกขุโน เจตสา
เจโตปริวิตกกมณฺเวย ภิกขุ อามนฺเตสิ จานัน โข ปเนตติ
ภิกขเว วิชชติ ยิ อิชฺเชจฺจ โมฆปริโส [๔] อวิชชากโต
ตณฺหาริปเตยฺเยน เจตสา สจฺจ สาสนํ อติธาวิตพฺพิ มณฺเวยเย
อิติ กิร โภ รูปี อนตตทา เปฯ สุสิสฺสนธิ ตํ กิ มณฺเวย
ภิกขเว รูปี นิจฺจ วา อนิจฺจ วาติ (๕) เอว ปเรสิ อชฺฌาสยิ
วิทิตฺวา ภควตา วุตตสุตตวเสน อชฺฌาสยานุสนธิ เวทิตพพา ฯ

เยน ปน รมฺเมน อาทิมฺหิ เทสนา อญฺจิตา ตสฺส
ธมฺมสฺส อนฺรูปรมฺมวเสน วา ปฏฺธิปกฺขวเสน วา เยสุ สุตเตสุ
อุปริ เทสนา อากจฺจติ เตสิ วเสน ยถานุสนธิ เวทิตพพา ฯ

๑. ม. สัสีโร ฯ ๒. ส. สฟา. ๑๘/๓๒๓/๒๒๔ ฯ ๓. ม. เวทิตพโพ ฯ

มรฺมมโปตฺถเก อนุสนธิ ปุลิจฺจคฺคเถ โหตีติ เวทิตพโพ ฯ สยามโปตฺถเก

อนุสนธิ อิตฺถิลิจฺจคฺคเถ โหตีติ เวทิตพพา ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร อวิทฺวาติ

ทิสฺสติ ฯ ๕. ม. อ. ๑๔/๑๒๕/๑๐๖ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณนา หน้า ๑๘๕

เสยยถิติ ๗ อากงเขยยสุตเต เหฏฐา สีเลน เทสนา อุฏฐิตา
อุปริ ๗ อภิณฺณา อากตา ๗ วตฺถสุตเต เหฏฐา กิเลสวเสน
เทสนา อุฏฐิตา อุปริ พรหมวิหารา อากตา ๗ โกสมฺพิยสุตเต (๑)
เหฏฐา ภาณฺทเนน อุฏฐิตา อุปริ (๒) พรหมวิหารา
อากตา ๗ กกกจฺโจปมเม เหฏฐา อกฺขนฺติยา อุฏฐิตา อุปริ
กกกจฺจูปมา อากตา ๗ อิมสฺมี พรหมชาเล เหฏฐา ทิฏฺฐิวเสน
เทสนา อุฏฐิตา อุปริ สุลฺลตาปฺปกาสนํ อากตํ ๗ เตน วุตฺติ
เอวมยํ ยถานุสนฺธิ วเสน เทสนา อากตาติ ๗

ปริตฺตฺตวิปฺพนฺทิตวารวณณนา

อิทานิ มรียาทาวิภาคทสฺสนตฺถิ ตฺตฺร กิกฺขเวติอาทิกา
เทสนา อารทฺธา ๗ ตทปี เตสํ ภวตฺติ สมณฺพฺราหฺมณานํ
อฆานตํ อปฺสฺสตํ เวทยิตํ ตณฺหาคตานํ ปริตฺตฺตํ วิปฺพนฺทิต-
เมวาติ เยน ทิฏฺฐิอฺสฺสาเทน ทิฏฺฐิสฺเสน ทิฏฺฐิเวทยิตฺเตน เต
โสมนฺสฺสชาตา สฺสฺสตํ อตฺตฺตานญจ โลกญจ ปญฺญเปฺนฺติ
จตุหิ วตฺถุหิ ตทปี เตสํ ภวณฺตานํ สมณฺพฺราหฺมณานํ
ยถาภูตํ ฐมฺมานํ สภาวํ อฆานนฺตานํ อปฺสฺสนฺตานํ เวทยิตํ
๑. ม. โกสมฺพิยสุตเต ๗ เอวมฺปริปี ๗ ๒. ม. อิม ปาฐา นคฺติ ๗
๓. ม. กกกจฺปูเม ๗ เอวมฺปริปี ๗

เล่มที่ ๔ สีสกษนรชวคคณณนา หน้า ๑๘๖

คณหาคทานัน เกวลี คณหาคทานันเยว ตั เวทยิตั คณจ โข
ปเนตติ ปรัตตสสิตติ วิปฺพนุทิตเมว ทิฏฺฐิสงฺขาเตน เจว คณหา-
สงฺขาเตน จ ปรัตตสสิเตน วิปฺพนุทิตเมว จลิตเมว กปฺปิตเมว (๑) ๗
ถุสราสิมฺหิ นิชาตขานฺนุสทิสฺสี (๒) น โสตาปนฺนุสส ทสฺสนมิว
นิจฺจลนฺติ ทสฺเสตติ ๗ เอเสว นโย เอกจฺจสสฺสตวาทาทีสุปี ๗

ผลสฺสปลจฺยวารวณณนา

ปฺนุ ตตฺตร ภิกฺขเว เย เต สมณพฺรหฺมณฺณา สสฺสต-
วาทาติอาทิ ปรมฺปรปลจฺยทสฺสนคฺคํ อารทฺธิ ๗ ตตฺถ ตทปิ
ผลสฺสปลจฺยชาติ เยน ทิฏฺฐิอฺสสาเทน ทิฏฺฐิสฺสฺเชน ทิฏฺฐิเวทยิเตน
เต โสมนสฺสชาตา สสฺสตติ อตฺตทานญจ โลกญจ ปญฺญเปนฺติ
จตุหิ วตฺถุหิ ตทปิ คณฺหาทิฏฺฐิปริพฺพนุทิตั เวทยิตั ผลสฺส-
ปลจฺยชาติ ทสฺเสตติ ๗ เอส นโย สพฺพตฺถ ๗

อิทานิ ตสฺส ปลจฺยสฺส ทิฏฺฐิเวทยิเต พลวภาวทสฺสนคฺคํ
ปฺนุ ตตฺตร ภิกฺขเว เย เต สมณพฺรหฺมณฺณา สสฺสตวาทาติ
อาทิมาห ๗ ตตฺถ เต วต อญฺญตฺตร ผลสฺสชาติ เต วต
สมณพฺรหฺมณฺณา ตั เวทยิตั วินา ผลสฺเสน ปฏฺฐิสฺสเวทิสฺสนตฺติติ (๓)
การณเมตติ นตฺถิตติ ๗ ยถา หิ ปตฺโต เกหสฺส อุปตฺถมฺภนตฺถาย
ถุณา นาม พลวปลจฺโย โหติ น ตั ถุณาย อนฺอุปตฺถมฺภิตั
๑. ม. กมฺปิตเมว ๗ ๒. ม. นิชาตขานฺนุสทิสฺสี ๗
๓. ม. ปฏฺฐิสฺสเวทิสฺสนตฺติติ ๗

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณนา หน้า ๑๘๗

จาคู สกุโกติ เอวเมว ศสโสปี เวทนาย พลวปัจจโย ตัม วินา
อิทํ ทิฏฐิเวทยิตํ นตฺถิติ ทสฺเสติ ฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ

ทิฏฐิติกาทิฏฐานวฏฏกถาวณณนา

อิทานิ ตตฺร ภิกฺขเว เย เต สมณพฺรหฺมณา สสฺส-
วาทา สสฺสํ อุตฺตานญฺจ โลกญฺจ ปญฺญเปฺนติ จตุหิ วตฺตฺหิ
เยปี เต สมณพฺรหฺมณา เอกจฺจสสฺสติกาทิอาทินา นเยน
สพฺพทิฏฐิเวทยิตานิ สมฺปิณฺฑเทติ ฯ กสฺมา ฯ อุปริ ศสฺเส
ปฏฺธิปนตฺถาย ฯ กถํ ฯ สพฺเพ เต นหิ ศสฺสายตเนหิ ศฺส-
ศฺส ปฏฺฐิเวทนฺติ (๑) ฯ ตตฺถ น ศสฺสายนานิ นาม จกฺขุ-
ศสฺสายนํ โสตฺมานชิวฺหากายมโนศสฺสายนนฺติ อิมานิ น ฯ
สญฺชาติสโมสฺรณการณปญฺณตฺติมตฺตฺเตสุ (๒) หิ อยมายตฺนสทฺโท
วตฺตติ (๓) ฯ ตตฺถ กมฺโพชา (๔) อสฺसानํ อายตฺนํ กุณฺนํ ทกฺขิณาปโถติ
สญฺชาตियํ วตฺตติ (๓) ฯ สญฺชาตិฏฺฐานนฺติ อตฺโถ ฯ มโนเร เม อายตเน
เสวนฺติ นํ วิหฺงฺกมาติ (๕) สโมสฺรณํ ฯ สติ สติ อายตเนติ (๖)
การณํ ฯ อรณฺยายตเน ปญฺณกฺฎิฏฺฐํ สมฺมมฺตฺติติ (๗) ปญฺณตฺติ-
มตฺเต ฯ สุวายมิธฺ สญฺชาตિอาทิตฺตตฺตเยปี ยุชฺชติ ฯ จกฺขุวาทีสุ
หิ ศสฺสปญฺจมกา ฐมฺมา สญฺชายนฺติ สโมสฺรณนฺติ ตานิปิ เนสํ

๑. ม. ปฏฺฐิเวทนฺตฺติติ ฯ ๒. ....ปญฺณตฺติมตฺตฺเตสุ ฯ ๓. ม. ปวตฺตติ ฯ
๔. ม. กมฺโพโช ฯ ๕. อญฺ. ปญฺจก. ๒๒/๓๘/๔๖ ฯ
๖. ม. ม. ๑๓/๒๖๑/๒๕๘ ฯ ๗. ม. ที. ปา. ๑๑/๖๔/๑๐๓ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๑๘๘

การณนุติ อายตนาณิ ฯ อธิ ปน จกขุณจ ปฏิจจ รูปเป
จ อุปปชชติ จกขุวิณณณณั ตินณณั สงคคิ ผสุโสติ อิมินา
นเยน ผสุสสีเสเนว เทสนัน อารโเปตวา ผสุสั อาทิ กตวา
ปจจยปรมปริ ทสเสต্তু ผสุสสายตนาทีนินิ (๑) วุตตนาณิ ฯ

ผสุส ผสุส ปฏิสัเวทนุตติ ผสุตวา ผสิตวา ปฏิ-
สัเวทนุติ ฯ เอตถ จ กิณจาปี อายตนาณัน ผสุนกัจจัน วีย
วุตตัม ตถาปี น เตสั ผสุนกัจจตา เวทิตพพา ฯ น หิ
อายตนาณิ ผสุนนุติ ฯ ผสุโส จ ตนตัม อารมมณณัน ผสติ ฯ
อายตนาณิ ปน ผสเส อุปนิกขิเปตวา (๒) ทสุตินาณิ ฯ ตสุม
สพเพเต ฉผสุสสายตนสมภเวณ ผสเสน รุปาทีนินิ อารมมณณานินิ
ผสิตวา ตัม ทิกขิจิเวทนัน ปฏิสัเวทิสุสนนุตติ เอวเมตถ อตฺโถ
เวทิตพโพ ฯ

เตสั เวทนาปจจยา ตณฺหาตืออาทิสุ เวทนาตติ ฉผสุสสายต-
นสมภวา เวทนา ฯ สา รูปตณฺหาทเททาย ตณฺหาช อุปนิสุสช-
โกภุชยา ปจจโย โหติ ฯ เตน วุตตัม เตสั เวทนาปจจยา
ตณฺหาตติ ฯ สา ปน จคฺคพพิชสส อุปาทานสส อุปนิสุสช-
โกภุชยาเจว สหชาตโกภุชยา จ ปจจโย โหติ ฯ ตถา อุปาทานัน
ภวสส ฯ ภโว ชาตียา อุปนิสุสชโกภุชยา ปจจโย โหติ ฯ

ชาตติติ เจตถ สวิการา ปญจกษณฐา ทฏฐพพา ฯ

๑. ม. ผสุสสายตนาทีนินิ ฯ ๒. ม. อุปนิกขิปีตวา

๓. ม. ปฏิสัเวทนุตติ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณา หน้า ๑๘๕

ชาติชรามรณสฺส เจว โสกาทีนญจ อุปนิสฺสยโกภฺภิยา ปจฺจโย
โหติ ฯ อยเมตฺถ สฺงฺเขโป ฯ วิตุถารโต ปน ปฏฺิจฺจสมุปฺปาท-
กถา วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตา ฯ อิธ ปนสฺส ปโยนฺมตฺตเมว
เวทิตพฺพํ ฯ

ภควา หิ วฏฺฏกถํ กถนฺโต ปุริมา ภิกฺขเว โภภฺ
น ปณฺณายติ อวิขฺชาย อิโต ปุพฺเพ อวิขฺชา นาโหสิ อถ
ปจฺฉา สมภฺวีติ เอวญฺเจตฺ (๑) ภิกฺขเว วุจฺจติ อถ จ ปน
ปณฺณายติ อิทฺตปฺปจฺจยา อวิขฺชาติ (๒) เอวํ อวิขฺชาสีเสน วา
ปุริมา ภิกฺขเว โภภฺ น ปณฺณายติ ภวตฺตมฺหาย ฯเปฯ
อิทฺตปฺปจฺจยา ภวตฺตมฺหาติ (๓) เอวํ ตมฺหาสีเสน วา ปุริมา ภิกฺขเว
โภภฺ น ปณฺณายติ ภวทฺธิจฺจยา ฯเปฯ อิทฺตปฺปจฺจยา ภวทฺธิจฺจติ
เอวํ ทฺธิจฺจสีเสน วา กถเอติ (๔) ฯ อิธ ปน ทฺธิจฺจสีเสน กถนฺโต
เวทนาราคเณ อุปฺปชฺชมานา ทฺธิจฺจโย กถเอว เวทนามูลกํ
ปฏฺิจฺจสมุปฺปาทํ กถเอติ ฯ เตน อิทฺ ทสฺเสติ เอวเมเต ทฺธิจฺจคฺคิกา
อิทฺ ทสฺสนํ คเหตฺวา ตีสุ ภเวสุ จตฺตสุ โยนีสุ ปณฺจสุ คตฺตีสุ
สत्ตตฺตสุ วิญฺญาณจฺจิตฺตีสุ นวสุ สत्ตตฺตวาเสสุ อิโต เอตฺถ อิโต (๕)
อิธาติ สนฺธาวนฺตา สัสนฺธตา ยนฺเต ยุตฺตโคโณ วิย ถมฺภ
อุปฺนิพฺพุทฺทกฺกุโร (๖) วิย วาเตน วิปฺปนฺนญฺจา นาวา วิย จ

๑. ม. สมภวีติ เอวญฺเจตฺ ฯ ๒. อจฺ. ทสก. ๒๔/๖๑/๑๒๐ ฯ
๓. อจฺ. ทสก. ๒๔/๖๒/๑๒๔ ฯ ๔. ม. กถเอติ ฯ ๕. ม. เอตฺโต ฯ
๖. ม. อุปฺนิพฺพุทฺทกฺกุโร ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๑๕๐

วณฺณทกขเมว อนุปริวตตุนติ วณฺณทกขโต สีสํ อุกขิปิตุํ น
สกุโกนตฺตีติ ฯ

วิวณฺณกถาทิวณณนา

เอวํ ทิฏฺฐิตฺติกาทิฏฺฐานํ วณฺณํ กเถตฺวา อิทานิ ยุตฺตโยคํ
ภิกฺขุ อธิฏฺฐานํ กตฺวา วิวณฺณํ ทสฺเสนฺโต ยโต โข ภิกฺขเว
ภิกฺขุติอาทิมานฺหา ฯ ตตฺถ ยโตติ ยทา ฯ ฉนฺนํ ผสฺสสายตฺนानนฺติ
เยหิ [๑] ผสฺสสายตฺเนหิ สฺสฺติตฺวา ปฏฺฐิสฺสเวทยมานานํ ทิฏฺฐิตฺติกานํ
วณฺณํ วณฺณติ เตสฺสเยว ฉนฺนํ ผสฺสสายตฺนानํ ฯ สมฺมทฺยนฺติอาทิสฺสุ
อวิขฺชาสมฺมทฺยา จกฺขุสมฺมทฺโยติอาทินา เวทฺนากมฺมฏฺฐาเน วุตฺต-
นเยน ผสฺสสายตฺนानํ สมฺมทฺโย เวทิตฺตพฺโพ (๒) ฯ ยถา ปน ตตฺถ
ผสฺสสมฺมทฺยา ผสฺสสนิโรธาติ วุตฺตํ เอวมิธ ตํ จกฺขฺวาทิสฺสุ
อาหาโรสมฺมทฺยา อาหาโรนิโรธาติ เวทิตฺตพฺพํ ฯ มนายตฺเน นามรฺูป-
สมฺมทฺยา นามรฺูปนิโรธาติ ฯ

อฺตุตฺตริตฺรํ ปชานาตฺตีติ ทิฏฺฐิตฺติกโก ทิฏฺฐิเมว ปชานาติ
อโย ปน ทิฏฺฐิจฺจ ทิฏฺฐิตฺโต จ อฺตุตฺตริตฺรํ สีสสมฺมาธิปณฺญา-
วิมฺุตฺตินฺติ ยาว อรหตฺตา ชานาติ ฯ [๓] จินฺนสโว ชานาติ
อนาคามี สกทาคามิ โสตาปนฺโน พหุสฺสุโต คณฺธโร(๔) ภิกฺขุ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร จหิตฺติ ทิสฺสตีติ ฯ ๒. ม. สมฺมทฺยาทโย เวทิตฺตพฺพา ฯ
๓. ม. ย. เอตฺถนฺตเร โโก เอวํ ชานาตฺตีติ ทิสฺสตีติ ฯ ๔. ม. คณฺธโร ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรวณณา หน้า ๑๕๑

ชานาติ อารทวิปัสสโก ชานาติ ฯ เทสณา ปน อรหุตต-
กุกุเนว (๑) นิฏฐาปีตาติ ฯ

เอว วิวัญญู กเถตวา อิทานิ เทสณาชาลวิมุตโต ทิฏฐิจิตโก
นาม นตถิติ ทสสนตถิ ปุณ เย หิ เกจิ ภิกขเวติ อารภิ ฯ
ตตถ อนโตชาลิกตาติ อิมสส มยหิ เทสณาชาลสส อนโตเยว
กตา ฯ เขตถ สิตาวาติ เขตสมิ มม เทสณาชาเล สิตา
นิสสิตา อวสสิตาว ฯ อุมมุชชมานา อุมมุชชนตติ กิ วุตติ
โหติ ฯ เต อโธ โอสีทนต์ปิ อุทธี อุกกจจนต์ปิ มม
เทสณาชาเล สิตาว หุตวา โอสีทนต์ จ อุกกจจนต์ จ ฯ
เขตถ ปรียาปนนาติ เขตถ มยหิ เทสณาชาเล ปรียาปนนา
เอเตน อาพทฐา (๒) อนโตชาลิกตา [๑] หุตวา อุมมุชชมานา
อุมมุชชนติ น เขตถ อสงกหิโต ทิฏฐิจิตโก นาม อตถิติ ฯ

สุขุมจจิกเนนาติ สณฺหจจิกเนน สุขุมจจิกทเทนาติ อตถโธ ฯ
เกวญฺญู วิย หิ ภควา ชาล วิย เทสณา ปรีตติ อุทกั
วิย ทสสทสสีโลกธาคู โอพาริกา ปาณา วิย ทฺวาสนุจ-
ทิฏฐิจิติกา ตสส ตีเร จตวา โอลเณตสส โอพาริกานั
ปานานั อนโตชาลิกตทาวทสสนั วิย ภควโต สพเพส
ทิฏฐิจิติกานั (๔) เทสณาชาลสส อนโตกตทาวทสสนนติ เอวเมตถ
๑. ม. อรหุตตนิฏฐาเนว ฯ ๒. ม. อาพทฐา ฯ ๓. ม. เขตถนตเร
จาติ ทิสฺสตี ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๑๕๒

โอบมมสัสนุทนั เวทิตพุพิ ๑

เอวั อิมานิ ทุวาสุภูจียา ติภูจึหิ สพุพิภูจึนั สงคหิตตตทา
สพุเพสั ติภูจึคคิกานั เอตสุมี เทสนาชาเล ปรียาปนุนภาวั
ทสเสตวา อิทานิ อตตโน กตถจิ ปรียาปนุนภาวั(๑) ทสเสนุโต
อุจฺฉินฺนภวเนตฺติโก ภิกฺขเว ตถาคตฺตส กายิตฺติอาทิมานุ ๑
ตตถ นยนฺติ เอตยาตติ เนตฺติ ๑ นยนฺตฺติ คีวายั พนฺชิตฺวา
อากทฺตณฺนติ ๑ รชฺชยา เอตํ นามํ ๑ อิช ปน เนตฺติสทิสตาย
ภวตณฺหา เนตฺตฺติ อชิปฺเปตา ๑ สานิ มหาชนํ คีวายั
พนฺชิตฺวา ตํ ตํ ภวั เนติ อุปนเนตฺติ ภาวเนตฺติ ๑ สานิ ภาวเนตฺติ(๒)
อรหตฺตมกฺกสตฺเถน อุจฺฉินฺนา อสฺสาติ อุจฺฉินฺนภวเนตฺติโก ๑

กายสฺส เกทา อุทฺชนฺติ กายสฺส เกทโต อุทฺธั ๑ จีวิท-
ปรียาทานาติ จีวิทสฺส สพุพิโส ปรียาทินฺนตฺตา ปรีกฺขินฺนตฺตา
ปนุ อปฺปฏิสฺนุชภาวาติ อตฺถโถ ๑ น นั ทกฺขนฺตฺติ ตํ ตถาคตํ
เทวา วา มนุสฺสา วา น ทกฺขิสฺสนฺติ อปฺณตฺติภาวั
คมิสฺสตฺติ(๓) อตฺถโถ ๑

เสยฺยถาปี ภิกฺขเวติ อุปมายมฺปน อิทํ สัสนุทนั ๑
อมฺพุรฺกฺโข วิย หิ ตถาคตฺตส กายิ รุกฺเข ชาตมฺหาวัฑฺโฑ(๔)
วิย ตํ นิสฺสา ย ปุพุเพ ปวตฺตตณฺหา ตสฺมี วณฺเฑ อุปนฺนิพฺพุธา(๕)

๑. ม. อปรียาปนุนภาวั ๑ ๒. ม. สานิ ภาวเนตฺตฺติ นตฺถิ ๑
๓. ม.คมิสฺสตฺติ ๑ ๔. ม. ...วณฺโฏ ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๕. ม. อุปนฺนิพฺพุธา ๑

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณณนา หน้า ๑๕๓

ปลงจกทุกทวาทสปกกอกุจจารสปกกปริมาณา อมพปีณฺหิ วีย
ตณฺหยา สติ ตณฺหาอุปนิพฺพชฺชา หุตฺวา อายตี นิพฺพตฺตนา
ปลงจกขฺนฺธา ทวาทสายนานิ อุกฺขารส ธาตุโย ฯ ยถา ปน
ตสฺมี วณฺเฑ ฉินฺเน สพฺพานิ ตานิ อมฺพานิ ตทฺนฺวยานิ
โหนฺติ ตํเยว วณฺท์ อนุคฺตานิ วณฺฺจเจทา ฉินฺนาเนวาทิ(๑)
อตฺโต ฯ เอวเมว [๒] ภวเนตฺติวณฺฺชสฺส อนุปฺจฉินฺนตฺตา อายตี
อุปฺปชฺเชยฺยํ ปลงจกขฺนฺธา ทวาทสายนานิ อุกฺขารส ธาตุโย
สพฺเพ เต ชมฺมา ตทฺนฺวยา โหนฺติ ภวเนตฺตี อนุคฺตา ฯ ตาย
ฉินฺนํ ย ฉินฺนาเนวาทิ อตฺโต ฯ

ยถา ปน ตสฺมีมฺปิ รุกฺเข มณฺฺชกกณฺฺณกวิสสมฺพสฺสํ(๓)
อากมฺม อนุปฺพุเพน สฺสฺสตีตฺวา มเต อิมสฺมี จาเน เอวรฺูโป
นาม รุกฺโข อโหสีติ โวหารมตฺตเมว โหติ น ตํ รุกฺโข
โกจิ ปสฺสตี เอว อริยมกฺกสมฺพสฺสํ อากมฺม ตณฺฺหาสิเนหสฺส
ปรียาทินฺนตฺตา อนุปฺพุเพน สฺสฺสตีตฺวา วีย ภินฺเน อิมสฺมี
กาเย กายสฺส เกทา อุทฺธํ ชีวิตปรียาทานา ปรี(๔) น ตํ
ทกฺขณฺติ ตถาคตมฺปิ เทวมนุสฺสา น ทกฺขิสฺสนฺติ เอวรฺูปสฺส
นาม กิร สตฺถุโน อิทํ สาสนฺนฺติ โวหารมตฺตเมว ภวิสฺสตีติ
อนุปาทิสฺสณฺิพฺพานธาคฺุปาเปตฺวา เทสนํ จเปตี(๕) ฯ

๑. ม. วณฺฺจเจทา ฉินฺนํ ยเนวาทิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺฺตเร เยติ ทิสฺสตี ฯ
๓. ม. มณฺฺชก... ฯ ๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๕. ม. นิฏฺฐาเปตี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกขณชวคคณณนา หน้า ๑๕๔

เอวํ วุตเต อายสฺมา อานนุโทติ เอวํ ภควตา อิมสฺมี
สฺส
เอวํ พุทฺธพลํ ทีเปตฺวา กถิตสฺสฺสฺสฺสฺส (๑) นาม ภควตา นามํ
น คหิตํ (๑) ๑ หนนุทสฺส นามํ คณฺหาเปตฺสํมิตฺติ จินฺเตตฺวา ภควนฺตํ
เอตทโวจ ๑

ตสฺมาติห ตฺวานฺติ อาทีสุ อัย อตฺตโยชนา อานนุท ยสฺมา
อิมสฺมี ฌมฺมปริยาเย อิตฺตโถปี ปฺรตฺตโถปี วิกตฺโต ตสฺมาติห
ตฺวํ อิมํ ฌมฺมปริยาเย อตฺตชาลนฺติปี นํ ฌาเรหิ ๑ ยสฺมา
ปเนตฺถ พหุ ตนฺติฌมฺมา กถิตา ตสฺมา ฌมฺมชาลนฺติปี นํ
ฌาเรหิ ๑ ยสฺมา จ เอตฺถ เสฏฺฐตฺเถน พุทฺหมํ สพฺพญฺญตฺถาณํ
วิกตฺตํ ตสฺมา พุทฺหมชาลนฺติปี นํ ฌาเรหิ ๑ ยสฺมา เอตฺถ
ทฺวาสนฺนุจฺฉิทฺธิโน วิกตฺตา ตสฺมา ทฺนุจฺฉิชาลนฺติปี นํ ฌาเรหิ ๑
สฺมา ปน อิมํ ฌมฺมปริยาเย สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ขนฺชมารมฺปี มจฺจุมารมฺปี กิเลสมารมฺปี สกฺกา มทฺทิตฺตํ ตสฺมา
อนฺตฺตโร สงฺคามวิชโยติปี นํ ฌาเรหิติ ๑

อิทมโวจ ภควาติ อิทํ นิตานาวสานโต ปญฺจติ ยาว
อนฺตฺตโร สงฺคามวิชโยติปี นํ ฌาเรหิติ สกฺลํ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ปเรสฺสํ ปญฺญาเย อลพฺกเนยฺยปฺปติญฺจํ ปรมคฺมภีรํ สพฺพญฺญตฺ-
ถาณํ ปกาเสนฺโต สุริโย วิย อนฺชการํ ทฺนุจฺฉิคตฺมหนฺชการํ
วิธเมนฺโต (๒) อโวจ ๑

๑. ม. กถิตสฺสฺสฺสฺสฺส น ภควตา นามํ คหิตํ ๑ ๒. ม. วิธเมนฺโต ๑

เล่มที่ ๔ พจนานุกรมภาษามลายู หน้า ๑๕๕

อดุดมมา เต ฤทธิฤติ เต ฤทธิฤ อุดมมา สกมมา ฯ
 พุทฺธคตยา ปิตฺยา อุทฺทคจิตฺตา หุตฺวาติ วุตฺตํ โหติ ฯ
 ภควโต ภาสิตนฺตี เอวํ วิจิตรนยเทศนาวิลาสยุตฺตํ อิํ สุตฺตํ
 กรวิกฺรตมณฺชฺนา กณฺณสุเขน ปณฺตติชชนหทยาํ อมตาทิสก-
 สทิสเนน พุทฺธมฺสเรน ภาสมานสฺส ภควโต วจัน ฯ อภินนฺทนฺติ
 อนุโมทิสฺส เจว สมฺปญฺญิจฺฉิสฺส จ ฯ อัยฺ หิ อภินนฺทสทฺโท อภินนฺทติ
 อภิวทฺตีตฺถาทิสฺส (๑) ตณฺหยาปี อากโต ฯ
     อนุนเมวาทินนฺทนฺติ   อุภเย เทวมานุสชาติาทิสฺส (๒)
 อุปฺคมเน ฯ
     จิริปฺปวาสี ปฺริสฺ   ทฺรโต โสคฺติมากตํ
     ฉาติมิตฺตา สุหฺชฺชา จ   อภินนฺทนฺติ อากตฺนฺตฺถาทิสฺส (๓)
 สมฺปญฺญิจฺฉเนปี (๔) ฯ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวาตฺถาทิสฺส (๕) อนุโมทเนปี ฯ
 สุวายมิช อนุโมทนสมฺปญฺญิจฺฉเนสุ (๖) ยฺชฺชติ ฯ เตน วุตฺตํ
 อภินนฺทนฺติ อนุโมทิสฺส เจว สมฺปญฺญิจฺฉิสฺส จาติ ฯ
     สุภาสิตํ สฺลปิตํ   สาธุ สาธุติ ตาทิโน
     อนุโมทนา สิริสา   สมฺปญฺญิจฺฉิสฺส ฤทธิฤโวติ ฯ
 อิมสฺมิญจ ปน เวยฺยากรณสฺมินติ อิมสฺมี นิกฺคาถกสฺสฺเตเต ฯ
 นิกฺคาถกตฺตา หิ อิํ เวยฺยากรณนฺติ วุตฺตํ ฯ ทสฺสทฺสฺสฺสิโลก-
 ธาตฺติ ทสฺสทฺสฺสจกฺกวาพฺริมาณา โลกธาตฺติ ฯ อกมฺปิตฺถาติ น
 # ๑. ม. มู ๑๒/๔๕๓/๔๘๘ ฯ ๒. ส. ส. ๑๕/๑๓๕/๔๔ ฯ
 # ๓. พ. ๒. ๒๕/๒๖/๔๔ ฯ ๔. ม. สมฺปญฺญิจฺฉเนปี ฯ ๕. ม. มู.
 # ๑๒/๒๔๕/๒๒๘ ฯ ๖. ม. ....สมฺปญฺญิจฺฉเนสุปี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๑๕๖

สตุตปรีโยสานเนยว อกมปีตถาติ เวทิตพพา ฯ ภณณมานนตี [๑]
วตุตต์ ตสฺมา ทฺวาสภุจฺจยา ทิภุจฺจิกเตสฺสู วินิเวเจตฺวา เทสิยมานนฺตฺ
ตสฺส ตสฺส ทิภุจฺจิกตสฺส ปรีโยสานเน ปรีโยสานนตี ทฺวาสภุจฺจยา
จानนฺตฺ อกมปีตถาติ เวทิตพพา ฯ

ตตฺถ อภุจฺหิ การณนฺทึ ปจฺวีกมโป เวทิตพโพ ฯ
ชาตฺกฺโขภน อิทฺธิมโต อานฺุภาเวน โปธิสตุตสฺส กพฺโภกฺกนฺตฺยยา
มาตฺกฺจฺฉิตฺโต นิกฺขมเนน สมโปธิปตฺตฺยยา ชมฺมจกฺกปฺปวตฺตเนน
อายุสฺงฺขารโอสฺสชฺชเนน (๒) ปรีนิพฺพานนนาตี ฯ เตสฺสปี วินิจฺฉยฺ อภุจ
โข อิมเ อานนฺทฺ เหตุ อภุจ ปจฺจยา มหโต ภูมิจาลสฺส
ปาทฺกฺวาวายาตี เอวํ มหาปรีนิพฺพานเ อากตฺย ตนฺตฺยยา
วณฺณนากาเลยว วกฺขาม ฯ อัย ปน มหาปจฺวี อปฺเรสฺสุปี
อภุจฺสฺ จานนฺตฺ อกมปีตฺถ มหาภินิกฺขมเน โปธิมณฺฑปฺสํกมเน
ปฺสฺกฺกคฺคหณเ ปฺสฺกฺกคฺคโชนเ กาทฺการามสฺสตุเต (๔) โคตมกสฺสตุเต
เวสฺสฺนตฺรชาตเม อิมสฺสมิ พฺรหฺมชาเลตี ตตฺถ มหาภินิกฺขมเนน-
โปธิมณฺฑปฺสํกมเนนฺสฺ วรียพเลน อกมปีตฺถ ปฺสฺกฺกคฺคหณเ
ทฺวิสทฺสฺสทึปปริวารเ นาม (๕) จตฺตาโร มหาทีเป ปหาย ปพฺพชิตฺวา
สฺसानํ คนฺตฺวา ปฺสฺกฺกคฺค คณฺหนฺเตน ทฺกฺกรํ ภควตา กตฺนฺตฺติ
อจฺฉริยเวคาภิตฺตา อกมปีตฺถ ปฺสฺกฺกคฺคโชนเวสฺสฺนตฺรชาตเกสฺ
อกาลกมฺปเนน อกมปีตฺถ ฯ กาทฺการามโคตมกสฺสตุเตสฺ อหิ สกฺขี
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ทิตฺติสฺสตี ฯ ๒. ม. อายุสฺงฺขารโอสฺสชฺชเนน ฯ
๓. ที. มหา. ๑๐/๕๘/๑๒๖ ฯ ๔. ม. กาทฺการามสฺสตุเต ฯ ๕. ม. อัย
ปาโฐ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ พรหมชาลสูตรตวณฺณา หน้า ๑๕๗

ภควาติ สกฺขิภาเวน อกมฺปิตุถ ๑ อิมฺสุมิมฺปนฺน พรหมฺชาเล
ทฺวาสนฺนุจฺฉิยา ทิฏฺฐิเจตฺส วิชฺฌेतฺวา นิกฺคฺคฺมฺพํ กตฺวา เทสิยมาเนสุ
สาธฺกการทานวเสน อกมฺปิตุถาติ เวทิตฺตพฺพา ๑

น เกวลณฺจ เอเตสุ จาเนสุเยว ปจฺวี อกมฺปิตุถ ๑ อถ
โฆ ตีสุ สงฺกฺกเหตุปี มหามหิโนทตฺเตรสฺส อิมํ ทิปฺปี อากนฺตฺวา
โฆตฺติวเน (๑) นิสีทิตฺวา ฌมฺมํ เทสิตฺติวเสปี อกมฺปิตุถ ๑ กฺลฺยาณีย-
วิหาเร จ ปิณฺฑปาตียตฺเตรสฺส เจตฺติยงฺกณฺ์ สมฺมชฺชิตฺวา ตตฺถ
นีสีทิตฺวา พุทฺธารมฺมณฺปีตี กเหตุวา อิมํ สุตฺตฺนฺตํ อารทฺธสฺส
สฺส
สฺส
ปาจฺฉินอมฺพลภูจิกฺก
ภาณกตฺเถรา พรหมฺชาลสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ปรีโยसानปี อุกกปรียนฺตเมว กตฺวา ปจฺวี อกมฺปิตุถาติ ๑

เอวํ ยสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อกมฺปิตุถ อนกฺโก
เมทนี สุตฺตเสฏฺฐสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส เทสิตฺตสฺส สยมฺภฺนา ๑
พรหมฺชาลสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ฌมฺมํ อตฺถณฺจ ปณฺฑิตา
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อุกกเหตุวาน ปฏฺธิปชฺชนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

อิตฺติ สมุทฺกถวิลาสินียา ทีฆนิกายกุกกถาย
พรหมฺชาลสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส นิกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก

ปจฺฉมํ ๑

๑. ม. ยฺ. โฆตฺติวเน ๑

สามัญผลสุตตวณณา

ราชามจกถาวณณา

เอวมเม สุตฺ ๗เปฯ ราชคเหติ สามัญผลสุตฺตํ ตตฺรารยํ
อนุปฺพุทฺทวณณา(๑) ๗ ราชคเหติ เอวํ นามเก นคเร ๗ ตํ
หิ มนุชฺชาตุมหาโกวินุทาที่หิ ปริกฺคหิตตฺตทา ราชคหนฺติ วุจฺจติ ๗
อญฺเณ เจตฺถ ปกาเรน วณฺณยณฺติ ๗ กิณฺเตหิ ๗ นามมตฺตเมตฺติ
ตสฺส นคเรสุ ๗ ตมฺปเนตฺติ พุทฺธกาเล จ จกฺกวตฺตติกาเล จ
นคเร โหติ เสสกาเล สุลฺลํ โหติ ยกฺขปริกฺคหิตฺติ เตสํ วสนนํ
หุตฺวา ติฏฺฐติ ๗ วิหฺรตีติ อวิเสเสน อิริยาปถทิพฺพพฺรหฺมอริย-
วิหาเรสุ อญฺจตรวิหาเรสมฺจกฺปิรฺตีปนเมตฺติ ๗ อิธ ปน จาน-
กมนนีสชฺชสยนปฺปเกเทสุ อิริยาปถสุ อญฺจตรอิริยาปถสหายค-
ปฺริตีปน (๒) ๗ เตน จิตฺปิ กจฺจนฺโตปิ นิสินฺโนปิ สยาโนปิ ภควา
วิหฺรติจฺเจว เวทิตฺพุโ ๗ โส หิ เอกํ อิริยาปถพารณํ อญฺเณ
อิริยาปถน วิจฺฉินฺนิตฺตฺวา อปฺริตฺนตฺติ อตฺตภาวํ หฺรติ ปวตฺเตติ
ตสฺมา วิหฺรตีติ วุจฺจติ ๗

ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส อมฺพวเนติ อิทฺมสฺส ยํ โคจร-
คามํ อุปนิสฺสาย วิหฺรติ ตสฺส สมฺปิเนวาสนฺนุจฺจานปฺริตีปน ๗
ตสฺมา ราชคเห วิหฺรติ ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส อมฺพวเนติ
๑. ม. อปุพุทฺทวณณา ๗ ๒. ม. ....สมาโยค... ๗

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๑๕๕

ราชคหสมิเป ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส อมฺพวเน วิหฺรตีติ เอวเมตฺถ
อตุโธ เวทิตฺตํ ๑ สมิปฺตเถ หิ เอตํ ภูมฺมวณฺํ ๑

ตตฺถ ชีวตีติ ชีวโก ๑ ภูมาเรณ ภโตติ โกมารภจฺจ ๑
ยถาห ๑ ที ภณฺเ เอตํ กาทฺเทหิ สมฺปริกฺกณฺณนฺติ ๑ ทารโก
เทวตี ๑ ชีวตี ภณฺเตี ๑ ชีวตี เทวตี ๑ เตนฺหิ ภณฺเ ตํ
ทารกํ [๑] อมฺหากํ อนฺตฺเตปฺริ เนตฺวา ชาติํ น เทถ โปเสตฺตฺนฺติ ๑
ตสฺส ชีวตีติ ชีวโกตี นามํ อํกํสุ ๑ ภูมาเรณ โปสาปฺโตติ
โกมารภจฺจตี นามํ อํกํสุตี (๒) ๑ อยเมตฺถ สงฺเขโป ๑ วิตุถาเรณ
ปน ชีวกวตฺถุ ขนฺธเก อากตเมว ๑ วินิจฺจนฺยกถาปิตฺส สมฺนต-
ปาสาทิกาย วินยภูกกถายํ วุตฺตา ๑

อัย ปน ชีวโก เอกสฺมี สมเย ภควโต โทสาทิสฺสนํ
กายํ วิเรเจตฺวา (๑) สีเวยฺยกํ พุสฺสยฺกํ ทตฺวา วตฺถานฺนโมทน-
ปริโยसानเ โสตาปตฺตฺติผลเ ปตฺติภฺจาย จินฺเตสิ มยา ทิวสฺส
ทฺวิตฺติกขตฺตํ พุทฺธูปฺภุจันํ คนฺตพฺพิ อิทลฺจ กิซฺมณฺณํ (๔) เวพฺพานํ
อติทฺุเร มยฺหมปฺน อฺยฺยานํ อมฺพวณํ อาสนฺนตฺริ ขนฺนฺนาหํ
เอตฺถ ภควโต วิหารํ กาทฺเรยฺยนฺติ ๑ โส ตสฺมี อมฺพวเน
รตฺตฺติภฺจานทิวาภฺจานเลณฺณกฺกฺกิมณฺนปาทีนํ สมฺปาเทตฺวา ภควโต
อนฺจฺจวีกํ คนฺธกฺกฺกึ กาทฺเรตฺวา อมฺพวณํ อภฺจารสทฺถุพฺเพเชน
๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร อมฺหากนฺติ ทิสฺสตี ๑ ๒. วิ. มหา. ๕/๑๒๘/๑๗๑ ๑
๓. ม. วิเรเจตฺวา ๑ ๔. ม. ย. อัย ปาโฐ นตฺติ ๑

เล่มที่ ๔ สัทอักษรคุณความดี หน้า ๒๐๐

ตมพปฏวณณน ปากาเรน ปริกขิปาเปตวา พุทฐปมูขิ
ภิกขุสงฆ์ สจิวรภตเตน (๑) สนนตปเปตวา ทกขินทกัม ปาเตตวา
วิหาริ นิยยาเทสิ (๒) ๑ ตัม สนนชาย วุตตัม ชีวกสส โกมารภจจสส
อมพวเนติ ๑

อทตเตพเสหิ ภิกขุสเทหิติ อทตเตเตน โอนะหิ (๓) เตรสหิ
ภิกขุสเทหิ ๑ ราชชาติอาทิสฺ ราชชาติ (๔) อตตโน อีสฺสรียสมปตติยา
จตุหิ สงกหวตฺตุนหิ มหาชนํ รัชเชติ วทตเตหิติ วา (๕) ราชชา ๑
มคธานํ (๖) อีสฺสโรติ มาคโธ ๑ อชาโตเอว รัชโธ สตตฺ ภาวิสฺสตีติ
เนมิตฺตเกหิ นินทิตฺตฺ ฐิติ อชาตสตตฺ ๑

ตสฺมี กิร กุณฺณิกเต เทเวีย เอวรฺฐโป โททโพ อปฺปชฺช
อโหวตาทิ รัชโธ ทกขินทพาลุโลหิตัม ปิเวยฺยนฺติ ๑ สภา ภาริเย
จานเน โททโล อปฺปนฺโน น สกฺกา กสฺสจि อาริเจตฺตุนฺติ ตัม
กเถตฺตํ อสฺสโกนฺตี กิสฺสา ทพพณฺณา อโหสิ ๑ ตัม ราชชา ปุจฺฉ
ภทฺเต ตฺยหิ อตฺตภาโว น ปกตฺวิณฺโณ ๑ กิ การณฺนติ ๑
มา ปุจฺฉ (๗) มหาราชชาติ ๑ ภทฺเต ตฺวํ ตฺยหิ (๘) อชฺฉมาสยํ มยฺหิ
อกเถนฺตี กสฺส กเถสฺสตีติ ตถา ตถา นินฺนชิตฺวา กถาเปสิ ๑
สฺตฺวา (๙) พาล กิ เอตฺต ตฺยหิ ภาริยสณฺณา อโหสิตี เวชฺช
ปกฺโกสาเปตวา สฺวณฺณสฺตฺถเกน พาทุํ พาลาเปตวา สฺวณฺณ-
สรเกน โลหิตัม กเถตฺวา อุตฺถเกน สมนฺนินฺทิตฺวา ปาเปสิ ๑
๑. ม. ย. สจิวรภตเตน ๑ ๒. ม. นิยยาเทสิ ๑ ๓. ม. อุเนหิ ๑
๔. ม. ราชชาติ ๑ ๕. ม. อัย ปาโฐ นตฺติ ๑ ๖. ย. มาคธานํ ๑
๗. ม. ปุจฺฉ ๑ ๘. ม. อตฺตโน ๑ ๙. ม. สฺตฺวา จ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๐๑

เนมิตตกา ตั สุตฺวา เอส คพฺโภ รณฺโณ สตฺตฺ ภาวิสฺสติ
อิมินา ราชา หณฺณิสฺสตีติ พฺยากรีสฺสุ ฯ

เทวี สุตฺวา มยฺหิ กิร กุจฺฉิตฺโต นิกฺขนฺโต ราชานํ
มาเรสฺสตีติ คพฺภํ ปาตาเปตฺตกามา(๑) อฺยฺยานํ คนฺตฺวา กุจฺฉี
มทฺทาเปตี ฯ คพฺโภ น ปตฺติ ฯ สา ปฺนปฺปฺนํ คนฺตฺวา
ตเถว การฺตี ฯ ราชา กิมตฺถํ อํยํ อภินฺนํ อฺยฺยานํ กจฺฉตีติ
ปริวํสนฺโต ตํ การณํ สุตฺวา ภาทฺเท ตว กุจฺฉิยํ ปฺตฺโตติ
วา ชีตาติ วา น ปญฺญาติ อตฺตโน นิพฺพตฺตทารกํ
เอวมกาสีติ มหาอฺคฺคฺราสีปี โน ชมฺพุทฺธิปตฺเต อาวีกวิสฺสติ
มา ตฺวํ เอวํ กโรหีติ นิวาเรตฺวา อารกํ อทาสี ฯ สา
คพฺภวฺจ
มนฺุสฺสา กุมาริ (๒) อปฺนยีสฺสุ ฯ อถาปฺเรน สมฺเยน วุฑฺฒิปฺปตฺตํ
กุมาริ เทวียา ทสฺเสสฺสุ ฯ สา ตํ ทิสฺวาว ปฺตฺตฺติเนหํ
อฺปฺปาเทตี ฯ เตน นํ มาเรตฺถํ นาสกฺขิ ฯ ราชาปี อนุกฺกเมน
ปฺตฺตฺตฺสฺส อฺปฺรชฺชมาทาสี (๓) ฯ

อถกสฺมี สมฺเย เทวทฺตฺโต รโหคฺโต จินฺเตลี สาริปฺตฺตฺสฺส
ปริสา มหา โมคฺคฺล
[๔] มหาตี เอวํ อิม วิสฺุวิสฺุฑฺธา อหฺมฺปิ เอกํ ชฺุรํ นีหฺรามิตี ฯ
โส น สกฺกา วินา ลาภเณ ปริสํ อฺปฺปาเทตฺถํ หนฺทาหํ

๑. ม. ปาเตตฺตกามา ฯ ๒. ทารกํ ฯ
๓. ม. โอปฺรชฺชมาทาสี ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเรจาทิ ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณนา หน้า ๒๐๒

ลาภํ นิพพตเตมีติ จินเตตฺวา ขนุชเก อากตฺนเยน อชาตสศต-
กุมารํ อิทธิปาฏิหาริเยน ปสาเทตฺวา สายํ ปาตํ ปญฺจหิ
รตสเทหิ อุฏฺฐานํ อากจฺจนตํ อติวิสุตฺถํ ฌตฺวา เอกทิวสํ
อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ ปุพฺเพ โข กุมาร มนุสฺสา ทีฆายุกา
เอตฺรหิ อปฺปายุกา เตนหิ ตฺวํ กุมาร ปิตฺรํ หนตฺวา ราชา
โหหิ อหํ ภควนฺตํ หนตฺวา พุทฺโธ ภวิสฺสามีติ กุมารํ ปิตู
วเช อโยเชติ (๑) ฯ

โส อโย เทวทตฺโต มหानุภาโว เอตสฺส อวิทิตํ นาม
นคฺคิตฺติ อรุยา โปคฺคณิยํ พนฺธิตฺวา ทิวาทิวสฺส ภิตฺโต อุกฺกโค
อุสฺสงฺกิ อุตฺตราโส อนนฺเตปรฺมปฺวิสิตฺวา วุคฺคปฺปการิ วิปฺปการิ
อกาสิ ฯ อถ นํ อมจฺจา กเหตุวา อนนฺยุญฺชิตฺวา กุมารโ
จ หนตฺพุโพ เทวทตฺโต จ สพฺเพ จ ภิกฺขุ หนตฺพุพาทิ
สมมฺนตฺยิตฺวา รมฺโโล อาณาวเสน กริสฺสามาติ รมฺโโล
อาโรเจสิ ฯ

ราชา เข อมจฺจา มาเรตฺกกามา อเหตุํ เตสฺสจฺจานนฺตฺรานิ
อจฺฉินฺนิตฺวา เข น มาเรตฺกกามา เต อุกฺกเจสฺส จาเนสฺส จเปตฺวา
กุมารํ ปุจฺฉิ กิสฺส ปน ตฺวํ กุมาร มํ มาเรตฺกามาโมสฺสิติ ฯ
รชเชนมฺหิ เทว อตฺถิโกติ ฯ ราชา ตสฺส รชฺชํ อาทาสิ ฯ

โส มยฺหํ มโนโรถ นิปฺพนฺโนติ เทวทตฺตสฺส อาโรเจสิ ฯ

๑. ม. อโยเชติ ฯ

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๐๓

ตโต นั โส อห ตวั สิงคาลัง (๑) อนุโต กริตฺวา เภริปริโยนทุช-
 ปฺริโส วิย สุกิจจการิมุหิติ มณฺณสิ กติปาเหเนว เต ปิตา
 ตยา กติ อวมานัง จินฺตเตตฺวา สยเมว ราชา ภวิสฺสตีติ ฯ
 อถ ภนฺเต กิ โกรมิติ ฯ มุลจจํ (๒) ฆาเตหิติ ฯ นนฺ ภนฺเต
 มยฺหํ ปิตา น สตฺถวชฺโฆติ ฯ อาหารุปฺจฺเจเทน นั มาเรหิติ ฯ
 โส ปิตฺรึ ตาปนเคเห ปกฺขิปาเปสิ ฯ ตาปนเคหํ นาม
 กมฺมกฺรณฺตถาย กตฺฐมฆริ ฯ มม มาตฺริ จเปตฺวา อณฺณสฺส
 ทญฺฺจึ มา เทถาติ (๓) ฯ เทวี สุวณฺณสรเก ภตฺตํ ปกฺขิปิตฺวา
 อจฺจนฺจเคนาทาย ปวิสฺติ ฯ ราชา ตํ ภูณฺชิตฺวา ยาเปติ ฯ
 โส มยฺหํ ปิตา กถิ ยาเปตีติ ปุจฺฉิตฺวา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา
 มยฺหํ มาตุ อจฺจนฺจเก (๔) กตฺวา ปวิสิตฺตํ มา เทถาติ อห ฯ
 ตโต ปญฺจาย เทวี โมลियํ ปกฺขิปิตฺวา ปวิสฺติ ฯ ตมฺปิ สุตฺวา
 โมลึ พนฺชิตฺวา ปวิสิตฺตํ มา เทถาติ อห (๕) ฯ ตโต สุวณฺณ-
 ปาทุกาสฺส ภตฺตํ จเปตฺวา ปิทฺหิตฺวา ปาทูกา อารุญฺห ปวิสฺติ ฯ
 ราชา เตน ยาเปติ ฯ ปุณ กถิ ยาเปตีติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตฺถํ
 สุตฺวา ปาทูกา อารุญฺห ปวิสิตฺตมฺปิ มา เทถาติ อห ฯ
 ตโต ปญฺจาย เทวี คนฺโชรฺทเกน นฺหายิตฺวา สรริํ จตฺมฐฺเรน
 มกฺขเตตฺวา ปารุปิตฺวา ปวิสฺติ ฯ ราชา ตสฺสา สรริํ เลหิตฺวา
 # ๑. ย. มุสิกํ ฯ ๒. ม. มุลจจจํ ฯ ๓. ม. เทถาติ อห ฯ
 # ๔. ม. อจฺจนฺจกํ ฯ ๕. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกขนฐวคคณณนา หน้า ๒๐๔

ยาเปติ ๗ ปุณ ปุจฉิตฺวา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา อิตฺ ปฏฺจาย
มยฺหํ มาตุ ปเวสนํ นีวาเรถาติ อาห ๗ เทวี ทวารมูเล
จตุวา สามิ พิมฺพิสาร เอตํ ทหฺรกาเล มาเรตุํ น อทาสิ
อตุตโน สตุตฺตุ อตุตนาว โปเสสิ อิทนฺทานิ เต ปจฺฉิมทสฺสนํ
นาหํ อิตฺ ปฏฺจาย ตุมฺเห ปสฺสิตฺตุ ลภามิ สเจ มยฺหํ โทโส
อตุติ ขมถ เทวาติ โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา นีวตฺติ ๗

ตโต ปฏฺจาย รมฺโฆ อาหาโร นตุติ ๗ ราชา มคฺค-
ผลสุเขน จงฺกเมน ยาเปติ ๗ อติวีย จสฺสตุตภาโว วิโรจติ ๗
โส กถมฺปิ เม ภณฺ ปิตา ยาเปตีติ ปุจฉิตฺวา จงฺกเมน เทว
ยาเปติ อติวีย จสฺสตุตภาโว วิโรจตีติ สุตฺวา จงฺกมนฺทานิสฺส
หาเรสฺสามิติ จินฺเตตฺวา มยฺหํ ปิตู ปาเท ขุเรน ผาเลตฺวา
โลณฺเตเลน มกฺขेतฺวา ขทิสฺราเรหิ วิตฺตจฺฉิตฺเทหิ ปจฺฉาติ นฺหาปิต
เปเสสิ ๗ ราชา เต ทิสฺวา นฺน มยฺหํ ปุตฺโต เกนจิ สณฺญตฺโต(๑)
ภวิสฺสตี ๗ อิเม มม มสฺสสุกรณฺตถายาคตาติ จินฺเตสิ ๗ เต กนฺตฺวา
วณฺทิตฺวา อฏฺฐิสฺสุ ๗ กสฺมา อาคตฺตถาติ จ ปฏฺจจา ตํ สาสนํ
อาโรเจสิ ๗ ตุมฺหากํ รมฺโฆ มนํ กโรธาติ จ วุตฺตา นิสฺสิท
เทวาติ วตฺวา ราชานํ วณฺทิตฺวา เทว มยฺ รมฺโฆ อาณํ
กโรม มา อมฺหากํ กุชฺฉิตฺถ น ยิทํ ตุมฺหาทิสานํ รมฺมราชนํ
อนุจฺฉวิกนฺติ วตฺวา วามหตฺถเณ โคปฺสเก คเหตฺวา ทกฺขิน-
๑. ม. สณฺญตฺโต ๗

เล่มที่ ๔ สามถุณผลสุตฺตวณฺณา หน้า ๒๐๕

หตุเถน ขุริ คเหตุวา ปาทตลानी ผาเลตฺวา โถณเตเถน
มกฺขเหตุวา ขทิงฺกาเรหิ วิตฺตจฺเจเตหิ ปจฺจิสฺสุ ฯ ราชา กิร ปุพฺเพ
เจตียงฺกณฺเ สอุปฺปาหโน อคฺมาสิ นิสฺซชฺชตฺถาย (๑) ปณฺณตฺตกฺก-
สารถฺกจฺจ อโชเตหิ ปาเทหิ อกฺกมฺติ ตสฺสายํ นิสฺสนฺโนติ
วทฺนฺติ ฯ รมฺโถ โพลวเวทนา อุปฺปนฺนา ฯ โส อโห พุทฺโธ
อโห รมฺโม อโห สงฺโฆติ อนุสฺสรนฺโต เยว เจตียงฺกณฺเ
ชิตฺตมาลา วิย มิลายิตฺวา จาตุมฺมหาราชิกเทวโลเก เวสฺส-
วณฺณสฺส ปรีจารโก ชนฺวสโก (๒) นาม ยฺกฺโข หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ

ตฺนุทิวสเมว จ อชาตสฺตตฺตสฺส ปฺตฺโต ชาโต ฯ ปฺตฺตสฺส
ชาตภาวญฺจ ปิตฺต มตฺตภาวญฺจ นิเวเทตฺถุ เทว เลขา เอกกฺขณฺเยว
อาคตา ฯ อมจฺจา ปจฺมํ ปฺตฺตสฺส ชาตภาวํ อารโจะสฺสามาติ
ตํ เลขํ รมฺโถ หตุเถ จเปสฺสุ ฯ รมฺโถ ตํขณฺณเยว
ปฺตฺตสฺสเนโห อุปฺปชฺชิตฺวา สกฺลสฺสริริ โขเกตฺวา อญฺจิมฺณชฺ
อาหจฺจ อญฺจาสิ ฯ ตสฺมึ ขณฺเ ปิตฺตํ คฺคณฺ อณฺณาสิ มยิ
ชาเตปี มยฺหํ ปิตฺตํ เอวเมว สฺสเนโห อุปฺปนฺโนติ ฯ โส คจฺจถ
ภณฺเ มยฺหํ ปิตฺตํ วิสฺสชฺชชฺธาติ (๓) อาห ฯ กิ วิสฺสชฺชชฺธาเปถ
เทวติ อิตฺตํ เลขํ หตุเถ ทสฺเสสฺสุ (๔) ฯ

โส ตมฺปวตฺตึ สุตฺวา โรทฺมาโน มาตุ สมิปํ คฺนุตฺวา

๑. ม. นิสฺซชฺชชฺชตฺถาย ฯ ๒. ย. ชนฺวสโก ฯ

๓. ม. วิสฺสชฺชชฺธาติ วิสฺสชฺชชฺธาติ ฯ ๔. ม. ฐปฺยิสฺสุ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคควณณา หน้า ๒๐๖

อโหสิ นุโข อมม มยหํ ปิตุ มยิ ชาเต สินโหติ ฯ
 สตา อาห พาลปุตฺต กิ วเทสิ ตว ทหรกาเล องฺคุเลีย
 ปิปกา อุฏฺฐาสี(๑) อถ ตํ โรทมานํ สญญาเปตฺตุ อสกุโกนฺดา
 ตํ คเหตุวา วินิจฺจนฺญจानเน นิสินฺนสฺส ตว ปิตุ สนฺตํ
 อคมํสุ ปิตา เต องฺคุลี มุเข จเปสิ ปิปกา มุเขเยว ภิชฺช
 อถ เต ปิตา ตว สินเนน ตํ โลหิตมฺิสฺสํ ปุพฺพ
 อนฺุฏฺฐหิตฺวา(๒) อชฺโฆหริ เอวรูปฺ เต ปิตุ สินโหติ ฯ โส
 โรทิตฺวา ปรีเทวิตฺวา ปิตุ สรฺริกกิจจํ อกาสิ ฯ

เทวทฺโตปิ อชาตสฺตํ อฺุสสงฺกมิตฺวา ปฺุริเส มหาราช
 อาณาเปหิ เย สมณํ โคตมํ ชีวิตา โวโรเปสฺสนฺตฺติ วตฺวา
 เตน ทินฺเน ปฺุริเส เปเสตฺวา สยํ ภิชฺชณฺุฏฺฏํ อารุยฺห ยนฺเตน
 สิลํ ปวิชฺชิตฺวา นาทาสิริหฺตฺถิ มฺุญจาเปตฺวาปิ เกนจิ อฺุปาเยน
 ภควนฺตํ มาเรตฺตุ อสกุโกนฺโต ปรีหิณลาภสฺกกาโร ปญฺจ วตฺถุณิ
 ยาจิตฺวา ตานิ อลภมาโน เตหิ ชนํ สญญาเปสฺสามิติ สงฺฆเกทํ
 กตฺวา สาริปุตฺตโมคฺคกฺลฺลาเนสุ ปรีสํ อาทาย ปกฺกมนฺเตสุ(๓) อฺุณฺห
 โลหิตํ มุเขน จทฺเทตฺวา นว มาเส คิลานมฺุญเจ นิปฺชชิตฺวา
 วิปฺปฏิสาร ชาโต กุหิ เอตฺรหิ สฺตถา วสฺตฺติ ปุจฺจิตฺวา
 เขตฺวเนติ วุตฺเต มฺุญเณน มํ หริตฺวา(๔) สฺตถาริ ทสฺเสถาติ
 วตฺวา อหริยมาโน ภควโต ทสฺสนารหฺสฺส กมฺุมสฺส อกตฺตฺตา

๑. ม. ปิปกา อุฏฺฐาสี ฯ ๒. ม. อนฺุฏฺฐหิตฺวา ว ฯ

๓. ม. ปกฺกมนฺเตสุ ฯ ๔. ม. อหริตฺวา ฯ

เล่มที่ ๔ สามถุณผลสุตตวณณา หน้า ๒๐๗

เขตวเน ปุคุขรณีสมีเปเยว เทวธา ภินนุ ปจวิมปวิสิตวา
มหานรเก (๑) ปติฎุจโติดิ ๑ อยเมตถ สงเขโป ๑ วิตุถารกถานโย
ขนุทธเก (๒) อากโต ๑ ขนุทธเก (๓) อากตตุดา ปน สพุพิ น วุตตุนุติ ๑
เอว ชาโตเยว (๔) รณโย สตตุ ภวิสสตีติ เนมิตตเกหิ นินทฎุจโติดิ
อชาตสตตุ ๑

เวเทหิปุตุโติดิ อัย โกสตรณโย ชีตาย ปุตุโติดิ น
วิทเทรณโย ๑ เวเทหิติ ปน ปณทิตาธิวจเมตติ ๑ ยถาห ๑
เวเทหิกา กหปตานี อัยโย อานนุโท เวเทหมุนีติ (๕) ๑ ตตุรายิ
วจนตุโถ ๑ วิทนุติ เอเตนาติ เวโท ๑ ฌาณสุเสตติ อธิวจนั ๑
เวเทน อีหติ ฌฎุติ วายมตีติ เวเทหิ ๑ เวเทหิยา ปุตุโติดิ
เวเทหิปุตุโติดิ ๑

ตทหุติ ตสุมิ อหุ ตสุมิ ทิวเสติ อตุโถ ๑ อุปวสนุติ
เอตุถาติ อุโปสโถ ๑ อุปวสนุตีติ สีเลน วา อนุสสุเกน (๖) วา
อุเปตา หุตุวา อุปวุตถา (๗) วสนุตีติ อตุโถ ๑ อยมปเนตถ
อตุฎุทธาโร อายามาธุโส กปปีน อุโปสถั คมิสสามาติอาทิสู
หิ ปาติโมกขุทเทโส อุโปสโถ ๑ เอว อฎุจจกสมนุนาคโต โข
วิสaxe อุโปสโถ อุปวุตถโถติอาทิสู (๘) สีถั ๑ สุกุทธสส เว สทา
๑. ม. มหानิรเย ๑ ๒. วิ. จุตุ. ๗/๓๖๘-๓๘๘/๑๗๙-๑๙๕ ๑
๓. ม. อิเม ปาฐา นตุติ ๑ ๔. ม. อชาโตเยว ๑ ๕. ม. เวเทหมุนีติ ๑
ม. มุ. ๑๒/๒๖๖/๒๕๒ ๑ ๖. ม. อนสเนน ๑ ๗. ม. อัย ปาฐุ นตุติ ๑
๘. อง. อฎุจจก. ๒๓/๑๓๓/๒๖๐ ๑

เล่มที่ ๔ สืบค้นจากกฎหมาย หน้า ๒๐๘

พศุ สุทฐสุโปสโธ สทาทิอาทีสุ (๑) อุปวาโส ๑ อุโปสโธ
นาม นาคราชาติอาทีสุ (๒) ปณฺณตติ ๑ น ภิกฺขเว ตทหุโปสเถ
สภิกฺขกา อาวาสติอาทีสุ (๓) อุปวสิตพพทิวโส ๑ อิธาปี โสเอว
อธิปฺเปโต ๑ โส ปเนส อฏฺฐมีจาตุทฺทสีปณฺณรเสตีเกเทน ติวโร ๑
ตสฺมา เสสทวยนิวารณตถิ ปณฺณรเสตี (๔) วุตฺโต ๑ เตน วุตฺติ
อุปวสนฺติ เอตฺถาติ อุโปสโธติ ๑

โกมุทียาติ กุมฺทวติยา ๑ ตทา กิร กุมฺทานิ สุปฺปิตานิ
โหนฺติ ๑ ตานิ เอตฺถ สนฺตฺติ โกมุทิ ๑ จาตุมาสินียาติ
จาตุมาลียา ๑ สทา หิ จตฺนํ มาสํ ปรีโยสานญฺจาทิ
จาตุมาลียา ๑ อิธ ปน จาตุมาสินิติ วุจฺจติ ๑ มาสปฺนฺนตฺตยา
อตุปฺนฺนตฺตยา สํวจฺจรปฺนฺนตฺตยา ปฺนฺนตา สมฺปฺนฺนตฺตยา
ปฺนฺนตา ๑ มา อิติ จนฺโท วุจฺจติ ๑ โส เอตฺถ ปฺนฺนโนติ
ปฺนฺนมา ๑ เอว ปฺนฺนนาย ปฺนฺนมายาติ อิมสฺมี ปททฺวเย
อตุโธ เวทิตพฺโพ ๑

ราชา อจฺจปริวฺโตติ (๕) เอวรฺูปาย หิ ราชตมฺภูวินิคฺคตาหิ
จิริธราหิ โธวียมานทิสากาย วีย ราชตวิมานนิจฺจริเตหิ (๖)
มุคฺตาวลิสฺสมนฺกฺสมทามเสตทฺกฺกมฺทวิสเรหิ สมฺปรีกิณฺณาย วีย [๗]
๑. ม. ม. ๑๒/๕๘/๓๐ ๑ ๒. ที. มหา. ๑๐/๑๖๕/๒๐๑ ๑
๓. วิ. มหา. ๔/๒๐๐/๒๖๖ ๑ ๔. ม. ปณฺณรเสตี ๑ ๕. ม. ราชามจฺจ-
ปริวฺโตติ ๑ ๖. ม...นิจฺจริเตหิ ๑ ๗. ม. เอตฺถนฺตเร จาติ ทิสฺสตติ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๒๐๕

จตุรุปกภิเสสวิมุตตปณณจนุทปภาสุมุทโยภาสิตาย รตติยา ราช
อมจเจหิ(๑) ปรีวโตติ อตุโธ ๑ อุปรีปาสาทวรคโตติ ปาสาทวรสุส
อุปรี คโต ๑ มหารเห สมุสสิตเสตจจตุเต กณณนาสเน นิสินุโน
โหติ ๑ กสุมา นิสินุโน ๑ นิททาวิโนทนตุถิ ๑

อัย หิ ราช ปิตริ อุปกุกนุตทิวสโต ปฏุจาย นิททำ
โอกกมิสสามิติ นิมมิลิตมตเตสุเยว (๒) อุกชีสุ สตติสโตพุภาทโต วีย
ณนุทมาโนเยว (๓) [๔] ปพุชมิ กิเมตनुติ จ วุตเต น กิณจิจ วทติ ๑
เตนสุส อมนาปา นิททา ๑ อิติ นิททาวิโนทนตุถิ นิสินุโน ๑
อปี จ ตสุมิ ทิวเส นกขตุติ สงมุฏจ โหติ ๑ สพพ นกริ
สุสิตตสมมุฏจ (๕) วิปป์กิณณวาลุกิ ปณจวณณกสุมลาชปณณ-
ณฏปฏิมณชิตมรทวาริ สมุสสิตชชปฏากวิจิจรสมุชชลิตทีปมาลา-
ลนุกตสพพทิสากากิ วิธิสภาเคน รจณาสภาเคน นกขตุตกีฬ
อนุกวมาเนน มหาชเนน สมากิณณ (๖) โหติ ๑ อิติ นกขตุตทิวส-
ตายปี นิสินุโนติ วทनुติ ๑ เอวณจ วตุวาปี ราชกุลสุส นาม
สทาปี นกขตุตเมว นิททาวิโนทนตุถิเยว ปเนส นิสินุโนติ
สนนุฏิจานัน กติ ๑

อุทานัน อุทานเนสีติ อุทาหาริ อุทาหริ ๑ ยถา หิ ย
เตถัน มานัน คเหตุัน น สกโกติ วิสสนุทิตวา คจณติ ตัน อวเสโกติ
๑. ม. ราชามจเจหิ ๑ ๒. ม. นิมิลิต.....๑ ๓. ม. กนุทมาโนเยว ๑
๔. ย. เอตุณนุเตร ภยวาติ ทิสสติ ๑ ๕. ม. ย. สิตตสมมุฏจ ๑
๖. ม. สมากิณณ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๑๐

วูจติ ยณจ ชลั คพากั คเหตุ น สกโกติ อชโฆตถริตวา
คจจติ ตั โอโฆติ วูจติ เอวเมว ยั ปิติวจัน หทยั คเหตุ
น สกโกติ อธิกั หุตวา อนุโต อสณจหิตวา พหิ นิกขมติ
ตั อุทานนุติ วูจติ เอวรूपั ปิติมยั วจัน นิจจนาเรสีติ อตุโถ ๑

โทสินาติ โทสาปคตา ๑ อพุกา มหิกา(๑) ฐุมโรช(๒) ราหุติ
อิเมหิ จตุหิ อุปกุกิเลเสหิ วิรหิตาติ วุตตัม โหติ ๑ ตสฺสา (๔)
รมณียาติอาทีนึ ปณจ โถมนวจนาณิ ๑ สา หิ มหาชนสฺส
มนั รมายตีติ รมนียา ๑ วุตตโทสวิมุตตาย จนุทปฺปกาย
โอภาสิตตตวา อติวिय สฺรฐปาติ อภิรฐปา ๑ ทสฺสิต्तุ ยุตตาคติ
ทสฺสนียา ๑ จิตตัม ปสาเทตีติ ปาสาทิกกา ๑ ทิวสมาสาทินั
ลกขณั ภาวิต्तุ ยุตตาคติ ลกขณณา ๑

กั นุ ขวชฺชชาติ กั นุ โข อชฺช ๑ สมนั วา พุราหุมนั
วาติ สมิติปาปตาย สมนั พาหิตปาปตาย พุราหุมนั ๑ ยนุโน
ปยิริปาสโตติ วจนพยุตตโยโค (๕) เอส ยั อมฺหากั ปณหาปฺจจน-
วเสน ปยิริปาสนฺदानัน มรฺฐมมัม สุตฺวา จิตตัม ปสิเทยฺยาคติ
อตุโถ ๑

อติ ราชา อิมินา สพฺเพนปี วจเนน โอภาสณิมิตตกมมัม
อกาสี ๑ กสฺส อกาสี(๖) ๑ ชีวกสฺส ๑ กิมตฺถิ ๑ ภควโต
๑. ม. มหิกา ๑ ๒. ม. ฐุมโรช ๑ ๓. ม. ปณจหิ ๑
๔. ม. ย. ตสฺมา ๑ ๕. ม. วจนพยุตตโย ๑ ๖. ม. อกาสีติ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสตุตวณณา หน้า ๒๑๑

ทสสนตุถึ ๑ กิ ภควนตุ สยั ทสสนาย อุปนคनुตุ น
สกุโกตตีติ ๑ อาม น สกุโกติ ๑ กสุมมา ๑ มหาปราธตาย ๑
เตน หิ ภควโต อุปญจาทโก อริยสาวโก อตุตโน
ปีตา มาริตอ เทวทตุโต จ ตเมว นิสสาย ภควโต พหุ
อนตุตมกาลิ ๑ อิติ มหาปราธอเว(๑)๑ ตาย มหาปราธตาย
สยั คनुตุ น สกุโกติ ๑ ชีวโก ปน ภควโต อุปญจาทโก
ตสส ปญจิจจนายาย ภควนตุ ปสฺสิสฺสสามิติ โอบาสนินิตตคมม
อกาลิ ๑ กิ ชีวโก ปน มยหุ อิทอ โอบาสนินิตตคมมุนติ
ชานาตีติ ๑ อาม ชานาติ ๑ อถ กสุมมา ตุนหิ อโหสีติ ๑
วิกเขปปจเจทนตุถึ ๑

ตสฺมี(๒) หิ ปรีสติ ฉนุณ สตุถารานัน อุปญจาทกา พหุ
สนุนิปตีตา เต อสิกขิตานัน ปยิรฺุปาสเนน สยัปี อสิกขิตาว
เต มยิ ภควโต คุณกถัน อารทฺเช อนตุตรนตุตรา อญฺจายญฺจาย
อตุตโน สตุถารานัน คุณัน กถยิสฺสนตีติ(๑) เอว เม สตุถ
คุณกถา ปรีโยสานัน น คมิสฺสตี ราชา ปน อิเมสฺ กุลุปเก
อุปสงกมิตฺวา คหิตาสารตุตา(๔)เตสฺ คุณกถาย อนตุตมโน
หตุวา มํ ปญฺปิจฺจิสฺสตี อถาหิ นินฺพิกฺเขปปี สตุถุ คุณัน
กเถตุวา ราชานัน สตุถุ สนตุกิก คเหตุวา คมิสฺสามิติ
ชานนฺโตว วิกเขปปจเจทนตุถึ ตุนหิ อโหสีติ ๑
๑. ม. เอส ๑ ๒. ม. ตสฺสตี ๑ ๓. ม. กเถสฺสนตี ๑
๔. คหิตาสารตาย ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณชวคคณณนา หน้า ๒๑๒

เตปี อมจจา เอว จินเตตุ อชช ราชา ปณจหิ ปเทหิ
รตตี โถเมติ อทฐา กณจิ สมณ วา พุราหุณ วา
อุปลสงกมิตฺวา ปณหิ ปุจฺจิตฺวา ฌมฺม โสตุกาโม ยสฺส เจส
ฌมฺม สุตฺวา ปสฺสิตฺสฺสตี ตสฺส จ มหนตฺตํ สกุการิ กริสฺสตี
ยสฺส (๑) กุลุปกสมโณ ราชกุลุปโก โหตี ภาทํ ตสฺสตี ฯ

เต เอว จินเตตฺวา อหิ อตฺตโน กุลุปกสมณสฺส วมณฺ
วตฺวา ราชานํ คเหตุวา คมิตฺสสามิ อหิ คมิตฺสสามิตฺติ อตฺตโน
อตฺตโน กุลุปกานํ วมณฺ กเถตุ อารทฐา ฯ เตนาห เอว
วุตฺเต อณฺณตโร ราชามจฺจิตฺติอาทิ ฯ ตตฺถ ปุโรณตี ตสฺส
สตุฏฺฐปฏิณฺณยสฺส นามํ ฯ กสฺสโปตี โคตฺตํ ฯ โส กิร อณฺณตฺรสฺส
กุลสฺส เอภฺนทาสตฺตํ ปุรยมาโน ชาโต ฯ เตนสฺส ปุโรณตี
นามํ อภิสฺส ฯ มงฺคทาสตฺตํ จสฺส สุกตํ (๒) ทุกกฺกณฺตี วทนฺตา (๓)
นตฺติ อกตํ วา น กตฺนฺตี ฯ โส กิร กิมหิ เอตฺถ วสามิตฺติ
ปลาหิ ฯ อถสฺส โจรา วตฺถานิ อจฺจินฺทิสฺส ฯ โส ปณฺเณน
วา ติณฺเนน วา ปฏฺิจฺจาทเหตุปี อชานนฺโต ชาตฺรฺุเปเนว เอภิ
คามํ ปาวิสฺสิ ฯ มนฺุสฺสา นํ ทิสฺวา อยฺ สมนโณ อรหา
อปฺปิจฺจโน นตฺติ อิมินา สทฺติสฺสตี ปุวฺกตฺตาทินิ คเหตุวา
อุปลสงกมนฺตี ฯ โส มยฺหิ สากฺกํ อนิเวตฺถภาเวน อิทํ อุปฺปนฺนตฺติ
ตโต ปฏฺุจาย สากฺกํ ลภิตฺวาปี น นีวาเสสิ ฯ ตเทว ปพฺพชฺชํ
๑. ม. ยสฺส ปน ฯ ๒. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺติ ฯ ๓. ม. วตฺตา ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุดตวณณา หน้า ๒๑๓

อศุคเหสี ฯ ตสฺส สนฺติเก อณฺเณปี อณฺเณปีติ ปณฺจสตา มนฺุสฺสา
อนุปพฺพชฺชีสุ (๑) ฯ ตํ สนฺธายาห ปุโรเณ กสฺสโปติ ฯ

ปพฺพชิตสมฺหสฺสาโต สฺงฺโฆ อสฺส อตฺถิติ สฺงฺมิ ฯ เสว
คโณ อสฺส อตฺถิติ คณิ ฯ อาจารสิกฺขาปนวเสณ ตสฺส คณฺสฺส
อาจริโยติ คณาจริโย ฯ ฉาโตติ ปณฺญาโต ปากโฏ ฯ อปฺปิจุโณ
สนฺตุญฺโจ อปฺปิจฺจนตาย วตฺถิปิ น นีวาเสสีติ เอวํ สมฺกฺคโต
ยโส อสฺส อตฺถิติ ยสฺสตี ฯ ทิถฺกโรติ ลทฺธิกรโ ٫ สาธุสมฺมโตติ
อຍ สาธุ สฺนฺทโร สปฺปริโสติ เอวํ สมฺมโต ٫ พหฺชนสฺสาติ
อสฺสฺสวโต อนฺธพาลปฺฤชฺชนสฺส ٫ ปพฺพชิตโต ปญฺจาย อติกฺกนฺตา
พหฺ ٫ รตฺติโย ชานาตีติ รตฺตณฺญ ٫ จิริ ปพฺพชิตสฺส อสฺสาติ
จิริปพฺพชิตโต ٫ อจิริปพฺพชิตสฺส หิ กถา โอกปฺปนียา น
โหติ ٫ เตนนาห จิริปพฺพชิตโตติ ٫ อทฺธกโตติ อทฺธานํ คโต ٫
เทว ตโย ราหปริวาญฺญ อตีโตติ อธิปฺปาโย ٫ วโยอนุปฺปฺคโตติ
ปฺจฉิมวยฺ อนุปฺปฺคโต ٫ อิหํ อุภยมฺปิ ทหฺรสฺส กถา โอกปฺปนียา
น โหตีติ เอตํ สนฺธายา วุตฺตํ ٫

ตฺถฺหิ อโหสีติ สฺวาณฺณวณฺณํ มทฺธรสํ อมฺพปกฺกํ ขาทิตฺ-
กาโม ปฺริโส อหฺริตฺวา หตฺถे จปิโต กาชฺรปฺกํ ทิสฺวา
วีย ฉานาภิชฺชาทิกฺกณฺยตฺตํ ติลกฺขณพฺภาหตฺ มทฺธรมฺมกถํ
โสตุกาโม ปฺพเพ ปฺรณฺสฺส ทสฺสเนนาปี อนฺตฺตมโน อิทานิ
๑. ม. ปพฺพชฺชีสุ ٫

เล่มที่ ๔ สัททมนุกรมศัพท์ หน้า ๒๑๔

คุณกถาย สุภูตฺตริ อนตฺตมโน หุตฺวา ตฺตฺหิ อโหสิ ๑
อนตฺตมโนว สมานปี ปน สจฺหํ เอตํ ตชฺเชตฺวา คีวํ
คเหตฺวา นีหฺราเปสฺสามิ โย โย กเถสิ ๑ ตํ ตํ ราชา เอว
กโรตฺติ ภิโต อญฺโลเปปี โกจิ กิณฺจि น กเถสฺสตีติ อมนาปีปี
ตํ กถํ อธิวเสตฺวา ตฺตฺหิเอว อโหสิ ๑

อญฺโล เอหํ อตฺตโน กุลฺปกสฺส วณฺณํ กเถสฺสามิติ
จินฺเตตฺวา วตฺตํ อารทฺโร(๑) ๑ เตน วตฺตํ อญฺตโรปี โขติ-
อาทิ ๑ ตํ สพฺพิ วตฺตนเยเนว เวทิตพฺพิ ๑ เอตถ ปน มกฺขลิตฺติ
ตสฺส นามํ ๑ โคสาลาย ชาตตฺตา โคสาลิตฺติ ทุตฺติ นามํ ๑
ตํ กิร สกทฺทมา ย ภูมียา เตลฆฺภู กเหตฺวา กจฺจนตํ ตาต
มา ขลิตฺติ สามิโก อาห ๑ โส ปมาเทน ขลิตฺวา ปตฺติตฺวา
สามิกสฺส ภเยน ปลายิตฺตุ อารทฺโร ๑ สามิโก อุปชาวิตฺวา
ทฺสสกณฺณํ(๒) อุกฺกเหสิ ๑ โส สากฺกํ ฉชฺเชตฺวา อเจลกโ หุตฺวา
ปลายิ ๑ เสถํ ปุรณฺสทิสเมว ๑

อชิตฺติ ตสฺส นามํ ๑ เกสกมฺพลํ ชาเรตฺติ เกสกมฺพโล ๑
อิมินา(๓) นามทฺวํ สํสนฺเตตฺวา(๔) อชิตฺ เกสกมฺพโลติ วุจฺจติ ๑ ตตถ
เกสกมฺพโล นาม มนุสฺสเกเสหิ กตกมฺพโล ๑ ตโต ปฏฺิกิณฺจตรํ
วตฺถํ นาม นตฺถิ ๑ ยถาห ๑ เสยฺยถาปี ภิภฺชเว ยานิ กานิจิ
ตฺนตฺวาตฺตานิ วตฺถานิ(๕) เกสกมฺพโล เตสํ ปฏฺิกิณฺจตโร อุกฺขายติ
๑. ม. อารทฺโร ๑ ๒. ม. ทฺสสกณฺณเม ๑ ๓. ม. อิติ ๑ ๔. ม. สํสนฺทิตฺวา ๑
๕. ม. ตฺนตฺวาตฺตานํ วตฺถานํ ๑ ๖. ม. ปฏฺิกิณฺจโร ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๑๕

เกสกมฺพโล ภิกฺขเว สีเต สีโต อุณฺเห อุณฺห อปฺปคุโฆ
 จ ทฺวขสมฺพฺโส(๑)จ ทฺพพฺณโณ จ ทฺคฺคฺนุโห จาติ(๑)ฯ
 ปฺกฺโขติ ตสฺส นามํ ฯ กจฺจายโนติ โคตฺตํ ฯ อิติ นาม-
 โคตฺตํ สํสฺนฺหิตฺวา ปฺกฺโข กจฺจายโนติ วุจฺจติ ฯ สีโตทก-
 ปฏิกฺขิตฺตโก เอส วจฺจํ กตฺวาปี อฺทกฺกิจฺจํ น กโรติ อุณฺหทกํ
 วา กณฺชิกํ(๒) วา ลภิตฺวา กโรติ นทึ วา มคฺโคทกํ วา
 อตฺถกมฺมํ สีลํ เม ภินฺนฺนติ วาติกาณฺฐํ กตฺวา สีลํ อธิทฺฐาย
 กจฺจติ ฯ เอวฺวโรโป นิสฺสิริกฺลทฺธิโก เอส ฯ

สยฺชโยติ ตสฺส นามํ ฯ เวลฺลจฺตสฺส ปฺตฺโตติ เวลฺลจฺตปฺตฺโตฯ
 อมฺหากํ กณฺจนฺกิลโส ปฺลิตฺพนฺชนกิลโส(๑) นตฺถิ กิลฺลสกณฺจรหิตา
 มยฺนติ เอวํ วาติตฺยา ลทฺธนามวเสน นิกณฺโจ ฯ นาฏสฺส
 ปฺตฺโตติ นาฏปฺตฺโต ฯ

โกมารภจจชีวิตกถาวณณา

อถโข ราชาคิ ราชากิ ภิร เตสํ วจฺนํ สุตฺวา จินฺเตสิ
 อหํ ยสฺส ยสฺส วจฺนํ น โสตุกาโม โส โส เอวํ กเถสิ
 ยสฺส ปนฺมฺหิ วจฺนํ โสตุกาโม โส เอส นาควสํ ปิวิตฺวา
 จิตฺ สฺปณฺโณ วิย ตฺถนฺหิฏฺโต อนตฺถโถ วต เมติ ฯ อถสฺเสต-
 ทโหสิ ชีวิตโก อฺปสฺนตฺสฺส พุทฺธสฺส ภควโต อฺปฏฺฐาโก สยฺปิ
 # ๑. อจฺ. ติก. ๒๐/๕๗๓/๓๖๕ ฯ ม. ทฺพพฺณโณ ทฺคฺคฺนุโห
 # ทฺวขสมฺพฺโสติ ๒. ม. กณฺชียํ ฯ ๓. ม. ปฺลิตฺพนฺชนกิลโส ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐกคณณนา หน้า ๒๑๖

อุปสนโต ตสฺมา วตตสมฺปนฺโน ภิกฺขุ วีย ตฺนุหฺนีฏฺโต นิสฺสินฺโน
น เอส มยิ อกเถนฺเต กเถสฺสตี หตฺถิมฺหิ โข ปน มทฺทนฺเต
หตฺถิสฺเสว ปาโท กเถตฺตฺโพตี เตน สทฺธี สยิ มนฺเตตฺ-
มารทฺโร ๑ เตน วุตฺตํ อถฺโข ราชาตี ๑ ตตฺถ กิ ตฺนุหฺนีตี
เกน การเณน ตฺนุหฺนี ๑ อิมํ อมจฺจันํ อตฺตโน (๑) กุลฺลก-
สมณฺสฺส วณฺณํ กเถนฺตํ มุขํ นปฺปโหตี กิ ยถา เอเตสํ
เอวํ ตว กุลฺลกสมฺมโน นตฺถิ กิ ตฺวํ ทลิตฺตํ น เต มม
ปีตรา อิสฺสรียิ ทินฺนํ อุทาทุ อสฺสทฺโรตี ปุจฺจตี ๑

ตโต ชีวกสฺส เอตทโหตี อยิ ราชา มํ กุลฺลกสมณฺสฺส
คฺคณิ กเถเปตี น ทานิ เม ตฺนุหฺนีทวสฺส กาลี ยถา
โข ปนิเม ราชานํ วนฺทิตฺวา นิสฺสินฺนาว อตฺตโน กุลฺลกสมณฺนํ
คฺคณ กถียิสฺสู น มยฺหิ เอวํ สตฺถุ คฺคณ กเถตฺตํ ยุตฺตนฺตี ๑
อุฏฺฐายาสนา ภควโต วิหาราภิมฺโข ปญฺจปตฺติภูจฺเตน (๒) วนฺทิตฺวา
ทสนขสโมธานสมุชฺชลํ อลฺขลํ สิริตี ปคฺคเหตุวา มหาราช
มา มํ เอวํ จินฺตยิตฺถ อยิ ยํ วา ตํ วา สมณฺณํ อุปสฺงกมฺตี (๓)
มม สตฺถุโน หิ มาตฺตฺกฺจฺฉิโอกฺกมเน มาตฺตฺกฺจฺฉิตฺโต นิกฺขมเน
มหาภินิกฺขมเน สมฺโพธิยิ ฐมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน จ ทสฺสทฺสฺสีโลก-
ธาตฺถุ กมฺปิตฺถ เอวํ ยมกปาฏฺฐิหารียิ อกาสิ เอวํ เทโวโรหณํ
อหิ มยฺหิ (๔) สตฺถุโน คฺคณ กถียิสฺสामी เอกคฺคจิตฺโต สฺถ
๑. ม. อตฺตโน อตฺตโน ๑ ๒. ม. ปญฺจปตฺติภูจฺเตน ๑
๓. ม. อุปสฺงกมฺตี ๑ ๔. ม. อยิ ปาโฐ นตฺถิ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๑๗

มหาราชติ วตฺวา อัย เทว ภควา อรหํ สมมาสมพุทฺโธติ-
อาทิมหา ฯ

ตตฺถ ตํ โข ปนาติ(๑) อิตฺถมฏฺฐตาชฺยานตฺถเอ อุปโยควจันํ ฯ
ตสฺส โข ปน ภควโตติ อตฺถโธ ฯ กลฺยาณโณติ กลฺยาณคฺคณ-
สมนฺนาคโต ฯ เสฏฺโฐติ วุตฺตํ โหติ ฯ กิตฺติสทฺโหติ กิตฺติเยว
ถฺวติโฆโส(๒) วา ฯ อพฺภุคฺคโตติ สเทวํ โลกํ อชฺโฆตฺถริตฺวา
อฺคฺคโต[๓] อิติปิ โส ภควา อรหํ สมมาสมพุทฺโธ ฯเปฯ
ภควาติ ฯ ตตฺถรายํ ปทสมฺพนฺโธ โส ภควา อิติปิ อรหํ
อิติปิ สมมาสมพุทฺโธ ฯเปฯ อิติปิ ภควาติ อิมินา จ อิมินา
จ การณนาติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ตตฺถ อารกตฺตา อรินํ อารานญจ(๔) หตตฺตา ปจฺจยาทีนญจ
อรหตฺตา ปาปกรณฺเ รหาภวาติ อิเมหิ ตาว การณฺเห โส
ภควา อรหนฺติ เวทิตฺพุโหติอาทีนา นเยน มาตํกํ นิกฺขิปีตฺวา
สพฺพานเว เจตานิ ปทานิ วิสุทฺธิมคฺเค พุทฺธานุสฺสตีนิทฺเทเส
วิตฺถาริตานีติ ฯ ตโต เนลํ วิตฺถาโร คเหตุพุโธ ฯ

ชีวโก ปน เอกเมกสฺส ปทสฺส อตฺถํ นิฏฺฐาเปตฺวา เอว
มหาราช อรหํ มยฺหํ สตฺถา เอว สมมาสมพุทฺโธ ฯเปฯ
เอว ภควาติ วตฺวา ตํ เทโว ภควนฺตํ ปยิริปาสตฺ อปฺเปว
นาม เทวสฺส ภควนฺตํ ปยิริปาสโต จิตฺตมปฺตีเทยฺยาติ อาห ฯ

๑. ม. ตํ โข ปน ภควนฺตฺนฺติ ฯ ๒. ม. ถฺวติโฆโส ฯ
๓. ม. ยฺ. เอตฺถนฺตฺเร กิณฺตีติ ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. อราญจ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนฐวคคณณนา หน้า ๒๑๘

เอตถ จ ตัง เทโว ปยิปาสตฺตติ วทนฺโต มหาราช ตุมหาทิสานํ
หิ สเคนปี สหสฺเสนปี สตสหสฺเสนปี ปุญฺจสฺส มยฺหํ สตฺถโน
สพฺเพสํ จิตฺตํ กเหตฺวา กเถตฺถุ ธาโม จ พลํ อตฺถิ วิสฺสณฺุจ (๒)
อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺเจยฺยาสี มหาราชาทิ อาท ๑

รณฺโณปี ภควโต คุณกถํ สฺถนฺตสฺส สฺถนฺตสฺส สกถ-
สรีริ ปณฺจวณฺณาย ปิตฺยา นีรนฺตรํ สฺมุจฺจํ อโหสิ ๑ โส
ตังณณฺเวยว กนฺตฺกาโม หุตฺวา อิมาย โข ปน เวลาย มยฺหํ
ทสพลสฺส สนฺตีกํ กจฺจโต น อณฺโณ โกจิจิ จิปปํ ยานานิ
โยเชตฺถุ สกฺขิสฺสติ อณฺตฺร ชีวกาติ จินฺเตตฺวา เตนหิ สมฺม
ชีวก หตฺถิยานานิ กปฺปาเปหิติ อาท ๑

ตตฺถ เตนหิติ อฺยโยชนตฺเถ นีปาโต ๑ กจฺจ สมฺม ชีวกาติ
วฺตฺตํ โหติ ๑ หตฺถิยานานิติ อนเเกสฺ อสฺสรณาทิสฺส ยานสฺ
วิหฺชมานสฺปิ หตฺถิยานํ อุตฺตมํ อุตฺตมสฺส สนฺตีกํ อุตฺตมยานเนว
กนฺตพฺพนฺติ จ อสฺสยานรณยานานิ หิ สสทฺทานิ ทฺรโตว
เตสํ สทฺโท สฺยฺยติ หตฺถิยานสฺส ปทานุปทํ กจฺจนฺตปิ สทฺทํ
น สฺถนฺติ นีพฺพตฺสฺส โข ปน ภควโต สนฺตีกเถ นีพฺพเตหเว
ยานหิ กนฺตพฺพนฺติ จ จินฺตยิตฺวา หตฺถิยานานิติ อาท ๑

ปณฺจมตฺตานิ หตฺถินิกาสตานีติ (๔) ปณฺจ กเรณฺุสตานิ ๑
กปฺปาเปตฺวาติ อาโรหนสชฺชนํ (๕) กาทฺตฺวา ๑ อาโรหณียนฺติ
๑. ม. พลณฺจ ๑ ๒. ม. วิสฺสณฺุจ ๑ ๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑
๔. ม. อตฺถินิกาสตานีติ ๑ ๕. ม. อาโรหนสชฺชนํ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๑๕

อาโรหณโยคัค อูปคฺยหนุตติ(๑) อตุโถ ๗

กิมฺปนเนส รณณา วุตตํ อกาสิ อวุตตฺนุตติ ๗ อวุตตํ ๗
กสฺมา ๗ ปณฺทิตตาย ๗ เอวํ กิรสฺส อโหสิ ราชา อิมาย
เวลาย คจฺจามิตฺติ วทติ ราชานอ จ นาม พหุํปจฺจตฺติกา
สเจ อนนฺตรามคฺเค โกจิ อนนฺตราโย โหติ มมฺมปี ครหิตฺสฺนุตติ
ชีวโกปี ราชา เม กถํ คณฺหาตีติ อกาเลปี ราชานํ คเหตุวา
นิกฺขมตีติ ภควนฺตมฺปิ ครหิตฺสฺนุตติ สมโณ โคตโม มยฺหํ กถา
วตฺตตีติ กาลํ อสฺสถกฺเขตฺวา ฌมฺมํ กเถตีติ ตสฺมา ยถา
เนว มยฺหํ น ภควโต ครหา อูปฺปชฺชติ รณฺโณ จ รกฺษา
สุสํวิหิตา โหติ ตถา กิรสฺสามิตฺติ ๗

ตโต อิตฺติโย นิสฺสาย ปุริสานํ ภยํ นาม นตฺถิ สฺขํ
อิตฺติปริวฺโต คมิตฺสฺตีติ (๒) ปณฺจ หตฺถินิกาสถานิ (๓) กปฺปาเปตฺวา
ปณฺจ อิตฺถิสฺถานิ ปุริสเวสํ กาทาเปตฺวา อสิโตมรหตฺถา ราชานํ
ปริวาระยฺยาถาติ วตฺวา ปุณฺ จินฺเตสิ อิมสฺส รณฺโณ อิมสฺมี
อตุตฺถาเว มคฺคผลานํ อูปนิสฺสโย นตฺถิ พุทฺธา จ นาม
อูปนิสฺสยํ ทิสฺวาเว ฌมฺมํ กเถนฺติ หนฺนทาหํ มหาชนํ สฺนฺนิ-
ปาตาเปมิ เอวํ สติ สตฺถา กสฺสจิวเว อูปนิสฺสเยน ฌมฺมํ
เทเสสฺสตี สว มหาชนสฺส อูปการาย ภวิสฺสตีติ ๗ โส ตตฺถ
ตตฺถ สาสนํ เปเสสิ เภริยจาราเปสิ อชฺช ราชา ภควโต
๑. ม. อูปคฺยหนุตติ ๗ ย. อูปคฺยหนุตติ ๗ ๒. ม. คมิตฺสฺสามิตฺติ ๗
๓. ม. หตฺถินิกาสถานิ ๗

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๒๒๐

สนตักิ คจจติ สพเพ อตตโน วิภวานรुเปน รลโย อารกัข
คณหนตติ ๑

ตโต มหาชนปี จินเตติ ราชา กิร ภควโต ทสฺสนตถิ (๑)
คจจติ กิทธิสิ วต โภ ภควโต ชมมเทสนา ภวิสฺสติ กิ
โน นกขตตถิพาย ตตเถว คมิสฺสามาติ ๑ สพเพ คนุชปฺปผาทีนึ (๒)
คเหตุวา รลโย อากมนํ อากงฺขมานา มกุเค อฏฺฐิสฺสุ ๑ ชีวโกปี
รลโย ปฏฺฐิวเทสิ กปปีตานิ โข เต เทว หตฺถิยานานึ ยสฺส-
ทานึ กาลํ มลฺลลสิตี ๑ ตตฺถ ยสฺสทานึ กาลํ มลฺลลสิตี
อุปจารวจนเมตํ ๑ อิํ ฐตฺถํ โหติ ยํ ตยา อาณตฺถํ ตํ
มยา กตํ ๑ อิทานึ ยสฺส ตฺวํ คมนสฺส วา อคมนสฺส วา
กาลํ มลฺลลสิ ตเทว อตตโน รุจียา กโรหิติ ๑

ปจฺเจกา อิตฺถิโยติ ปาฏฺฐิเยกกา (๓) อิตฺถิโย ๑ เอเกกิสฺสา หตฺถินียา
เอเกกํ หตฺถินฺติ (๔) ฐตฺถํ โหติ ๑ อุกกาสุ ชาริยมานาสฺสู ทณฺฑททีปกาสุ
ชาริยมานาสฺสุ ๑ มหจฺจราชานูภาวนาติ (๕) มหตา จ ราชานู-
ภาวนา ๑ มหจฺจาทิปิ ปาลี มหตียาติ อตฺถโถ ๑ ลิงฺคปริยาโย (๖)
เอส ๑ ราชานูภาโว วุจฺจติ ราชิทฺธิ ๑ กา ปนสฺส ราชิทฺธิติ ๑
ติโยชนสฺตานํ ทฺวินฺนํ มหารุจฺจานํ อิสฺสรียสิริ ๑ ตสฺส หิ
อสฺสทิวสํ ราชา ตถาคตํ อุปสงฺกมิสฺสตีติ ปจฺมตฺรํ สํวิทฺทณ
๑. ม. สตฺถุ ทสฺสนตฺถิ ๑ ๒. ม. คนุชมาลาทีนึ ๑ ๓. ม. ปฏฺฐิเยกกา ๑
๔. ม. อิตฺถินฺติ ๑ ๕. ม. มหจฺจ.... ๑ ๖. ม. ลิงฺควิปริยาโส ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวรรณา หน้า ๒๒๑

อสติปี ตัมภณเฑว [๑] อิตถีสตานี ปุริสเวถ์ คเหตุวา ปฏิมุกก-
เวจนานี อองเส อาสตุตขคุกานี มณิทณทโตมเร คเหตุวา นิกขมีสุ
ยา(๒) สนุชาย วุคฺคิ ปจฺเจกา อิตฺถิโย อาโรเปตฺวาติ ฯ

อปฺราปี โสฬสสหัสสา ขตฺติยา นานุกิตฺติโย ราชานํ
ปริวารธํ ๑ ตาถํ ปริยฺนเต ชุชฺชวามนิกิราตาทโย(๓) ๑ ตาถํ (๔)
ปริยฺนเต อนฺเตปรุपालกา วิสฺสาสิกปริสฺตา ๑ เตถํ ปริยฺนเต
วิจิตรเวสฺวิลาสิโน สฏฺฐิสทสฺสมตฺตา มหามตฺตา ๑ เตถํ ปริยฺนเต
วิวิธาลงฺการปฏิมณฺฑิตา นานปฺปการา อาวุชฺหตฺตา(๕) วิชฺชาธ-
ตรฺรณา วิย นวฺคิสทสฺสมตฺตา รฏฺฐิยปฺตฺตา ๑ เตถํ ปริยฺนเต
สทคฺขณิกานี(๖) นีวาเสตฺวา ปณฺจสทคฺขณิกานี เอกํถํ กตฺวา
สุนฺหาตา สุวฺลิตฺตา กณฺจนมาลาทินานาภรณโสภิตา ทส-
สทสฺสมตฺตา พุราหุมนฺนา ทกฺขิมหตฺถํ อุตฺสาเปตฺวา ชยสทฺทํ
โฆเสนฺตา กจฺจนฺติ ๑ เตถํ ปริยฺนเต ปณฺจจฺกิกานี(๗) ตฺริยานี ๑
เตถํ ปริยฺนเต ฐนฺปนฺตีปริกฺเขโป(๘) ๑ ตสฺส ปริยฺนเต หตฺถิมฺภา ๑
หตฺถินํ ปริยฺนเต กิ์วาย กิ์ว ปหฺรมาณา อสฺสปนฺตี(๙) ๑ อสฺส-
ปริยฺนเต อณฺณมณฺณํ สจฺจมฺภฺนรธา(๑๐) ๑ รถปริยฺนเต พาหา
๑. ม. ย. เอตฺถนฺตเร ปณฺจาติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. ย. ๑
๓. ม. ชุชฺชวามนิกิราตาทโย ๑ ๔. ย. เตถํ ๑
๕. ม. นานปฺปการาวุชฺหตฺตา ๑ ๖. ย. สทสฺสทคฺขณิกานี ๑
๗. ม. ปณฺจจฺกิกานี ๑ ๘. ฐนฺปนฺตี.....๑
๙. อสฺสปนฺตี ๑ ๑๐. ม. อณฺณมณฺณสจฺจมฺภฺนา รธา ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณนา หน้า ๒๒๒

พาหิ ปหรมานา โยธา ๑ เตลั ปริญเต อตุตโน อตุตโน
อนรุบาย อารณสมปตติยา วิโรจมานา อฏจารส เสนโย ๑
อติ ยลาปริญเต จตุวา จิตโต สโร ราชานัน น ปาปุนาติ
เอวี่ ชีวโก โกมารภจโจ รลโยล ปริงลั ลัวิทหิตวา อตุตนา
รลโยล อวิทูเรน กจจติ สเจ โกจิ อุปททโว โหติ สพพปจมี
รลโยล ชีวิททานัน ทสสามิติ ๑ อุกกานัน ปน เอตุตกานัน สตานัน
วา สหสสานัน วาติ ปริงจเนโท นตถิติ ๑ เอวรूप(๑) ราชิทธี
สนุชาย วุตุตติ มหจจราชานุกาเวน(๒) เยน ชีวกสส โกมารภจจสส
อมพวานัน เตน ปายาสีติ ๑

อหุเทว ภยนุติ เอตุถ จิตตุตุตราสภยั ฅาณภยั อารมมณ-
ภยั โอตุตปปภยนุติ จตุพพิชั ภยั ๑ ตตุถ ชาตี ปฏิจจ
ภยั ภยานกนุติอาทินา (๓) นเยน วุตุตติ จิตตุตุตราสภยั นาม ๑
เตปี ตถาคตสส ชมมเทสนัน สตุวา เขภยเยน ภยั ลัเวกั
สนุตาลั อาปชชนุติติ(๔) เอวมากตั ฅาณภยั นาม ๑ เอตุ นุน
ตั ภยเกรวั อากจจตีติ(๕) เอตุถ วุตุตติ อารมมณภยั นาม ๑

ภีรุ ปลัสนุติ น หิ ตตุถ สुरु

ภยา หิ สนุโต น กโรนุติ ปาปนุติ(๖)

อิทัง โอตุตปปภยั นาม ๑ เตสุ อิท จิตตุตุตราสภยั อหุ อโหสีติ
๑. ม. เอวรूपี ๑ ๒. ม. มหญจ.....๑ ๓. อภ. วิ. ๓๕/๕๓๘/๔๕๖ ๑
๔. ลั. ข. ๑๓/๑๕๖/๑๐๔ ๑ ๕. ม. มุ. ๑๒/๔๕/๓๖ ๑
๖. ลั. ล. ๑๕/๑๐๐/๓๐ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๒๓

อตุโธ ๑ นมภิตตุนติ นมภิตภาโว (๑) สกตสรีจถนุนติ อตุโธ ๑
โลมห์โสติ โลมห์สนัน อุกุธิ จิตโลมตาดิ อตุโธ ๑ โส ปนาย
โลมห์โส ชมมุตสวนาทีสุ ปิติอุปุตติกาเล ปิตยาปี โหติ
กีรูกชาติกานัน สมุพหารปีสาจาทิตสเนสุ ภเยนาปี ๑ อิศ
ภยโลมห์โส เวทิตพุโพ ๑

กสุม่า ปเนส กิโตติ ๑ อนุชกาเรนาติ เอเก วทนุติ ๑
ราชคเห กิร ทุตตีส มหาทวารานี ๑ จตุสภูจิจิ ชุททก-
ทวารานี ๑ ชีวกสุต อมพวนัน ปาการสุต จ กิษณภูจิสุต จ
อนุตธา โหติ ๑ โส ปาจีนทวาเรน นิกขमितวา ปพพตจฉายาย
ปาวีสิ ๑ ตตถ ปพพตญญาน จนุโท ฉาทิโต ปพพตจฉายาย
จ รุกขจฉายาย จ อนุชการ์ อโหสีติ ๑ ตปี อการณัน ๑
ตทา หิ อุกกานัน สตสหุตสานันปี ปริจเฉโท นตถิ ๑

อัย ปน อปฺปสททตฺตํ นิสฺสาย ชีวเก อาสงฺกาย กิโต ๑
ชีวโก กิรุตฺส อฺปฺริปาสาเทเยว อาโรเจสิ มหาราช อปฺป-
สททกาโม ภควา อปฺปสทเทเนว อฺปฺสงฺกमितพุโพติ ตสฺมา ราชา
ตุริยสทฺทํ นิวาเรสิ ๑ ตุริยานิ เกวลํ คหิตมตฺตนาเนว โหนฺติ ๑
วาจปี อฺจฺจํ อนฺจฺจารมานา (๒) อจฺจราสญฺญาย อากจฺจนฺติ (๓) ๑
อมพวเนปี กสฺสจิจิ ชิปิตสทฺโทปี น สฺยฺยติ ๑ ราชาโน จ
นาม สทฺทาทิรตา โหนฺติ ๑ โส ตํ อปฺปสทฺทํ (๔) นิสฺสาย

๑. ม. นมภิตตฺส ภาโว ๑ ๒. ม. อนิจฺจารยมานา ๑

๓. ม. กจฺจนฺติ ๑ ๔. ม. อปฺปสททตฺตํ ๑

เล่มที่ ๔ สัทอักษรคุณคุณ หน้า ๒๒๔

อุกฤษฏ์โต ชีวเกปี อาสงกั อุปฺปาเทสิ อัย ชีวโก มยหิ
อมพวเน อพฺตมเตพฺตานี ภิกฺขุสฺตานีติ อาห เอตฺถ จ
จิปิตสทฺทมตฺตมฺปิ น สฺยฺยติ อฏฺฐิ มณฺเณ เอส วณฺเจตฺวา
มํ นครโต นีหริตฺวา ปฺรโต พฺลกายิ อฏฺฐาเปตฺวา(๑) มํ คณฺหิตฺวา
อตฺตโน (๒) ฉตฺตํ อสฺสาเปตฺกาโม อยฺยหิ ปณฺจณฺนํ หตฺถินํ พลํ
ชาเรติ มมณฺจ อวิทฺฐเรเนว กจฺจติ สนฺติเก จ เม อาวฺรหฺตฺโถ
เอกปฺริโสปี นตฺถิ อโห วัต เม อนตฺโถติ เอวํ ภายิตฺวา
จ ปน อภีโต วิย สณฺจาคฺ์ปี(๓) นาสกฺขิ อตฺตโน ภีตภาวํ
ตสฺส อจฺจิกฺขิ(๔) ฯ เตน วุตฺตํ อถ โข ราชฯ ๗เปฯ น
นิกฺโขโสติ ฯ ตตฺถ สมฺมาติ วยสฺสาภิลโป เอส ฯ กจฺจิ มํ
วยสฺสาติ วุตฺตํ โหติ ฯ น ปฺลมฺภเสีติ ยํ นตฺถิ ตํ อตฺถิติ
วตฺวา กจฺจิ มํ จ วิปฺปฺลมฺภยฺยาสิ ฯ นิกฺโขโสติ กถา-
สฺลลาปนิกฺโขโสติ ฯ

มา ภายิ มหาราชฺาติ ชีวโก อัย ราชฯ มํ น
ชานาติ นายิ ปฺริ ชีวิตา โวโรเปตีติ สเจ โข ปน นํ
น อสฺสาเสสฺสามิ วินสฺเสยฺยาติ จินฺเตตฺวา(๕) ทพฺหิ กตฺวา
สมฺสฺสาเสนฺโต มา ภายิ มหาราชฺาติ วตฺวา น ตํ เทวาทิ-
อาทิมานฯ อภิกฺกมาติ อภิมฺโข กม กจฺจ ปรวิสาติ อตฺโถ ฯ
๑. ม. อุปฺภูตฺวา ฯ ๒. ม. อตฺตนา ฯ ๓. ม. สนฺธาเรตฺตมฺปิ ฯ
๔. ม. อาวิ อกาสิ ฯ ๕. ม. จินฺตยิตฺวา ฯ

เล่มที่ ๔ สามถุผลสุตฺตวณฺณา หน้า ๒๒๕

สกี วุตเต ปน ทพฺหํ น โหตีติ ตรมาโน ทฺวิตฺติกฺขตฺตํ(๑)
อาห ๑ เอเต มณฺฑลมาเล ปทีปา(๒) ฉายนฺตีติ มหาราช โจรพลํ
นาม น ทีเป ชาเลตฺวา ติฏฺฐติ เอเต จ มณฺฑลมาเล
ทีปา ชลนฺติ(๓)เอตาย ทีปสณฺญา ยahi มหาราชาติ วทติ ๑

สามถุผลปจฺจวณฺณา

นาคสุส ฐมิตี ยตถ สกฺกา หตฺถิ อภีรพฺหน คนฺตุ
อัย นาคสุส ฐมิ นาม ๑ นาคา ปจฺโจโรหิตฺวาติ วิหารสุส
พหิทฺวารโกฏฺฐเก หตฺถิตโต โอรหิตฺวา ๑ ฐมียํ ปติฏฺฐิตสมกาลเมว
ปน ภควโต เตโช รณฺโวย สริริํ ฝริ ๑ อถสุส ตาวเทว
สกลสริริโต เสทา มุจฺจิสฺสุ ๑ สาฏฺกา ปีเพตฺวา อปนตพฺพา
วีย อเหตุํ ๑ อตฺตโน อปราริํ สริตฺวา มหาภยํ อุปฺปชฺชิ ๑
โส อุชฺกํ ภควโต สนฺติกํ คนฺตุ อสกฺโกนฺโต ชีวกํ หตฺถ
คเหตุวา อารามจาริกณฺจรมาโน วีย อิทํ เต สมฺม ชีวก
สุฏฺฐุ การิตํ อิทํ สุฏฺฐุ การิตนฺติ วิหารสุส วณฺณํ ฆณฺมาโน
อนุกฺกเมน เยน มณฺฑลมาลสุส ทฺวาริํ เตนฺอุปสงฺกมิ สมฺปตฺโตติ
อตุโถ ๑

กหิ ปน สมฺมาติ กสุมา ปุจฺจติ(๕) ๑ เอเก ตาว

๑. ม. ตรมาโนว ทฺวิกฺขตฺตํ ๑ ๒. ม. ทีปา ๑ ๓. ย. ทีเป ชาเลนติ ๑

๔. ม. มุจฺจิสฺสุ ๑ ๕. ม. ปุจฺจิติ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๒๒๖

อชานนุโตติ วทนต์ิ ๑ อิมินา กิร ทหรรกาเล ปิตรา สทฐี
อาคมม ภควา ทิฏฐปฺพุโพ ปจฺจนา ปน ปาปมิตฺตสํสฺสคฺเคน
ปีตฺจมาตํ กตฺวา อภิมาเร เปเสตฺวา ธนปาลํ มุญฺจาเปตฺวา
มหาปฺราโช หุตฺวา ภควโต สมมุขีภาวํ น อุปคตปฺพุโพติ (๑)
อสลฺยชานนุโต ปุจฺจตฺตีติ ตํ อการณํ ๑ ภควา หิ อากิณฺณวร-
ลกฺขโณ อนุพฺยลฺยชนปฏฺิมนฺจฺหิตโต ฉพฺพณฺณรสมฺหิ สกฺกํ อารามํ
โอภาเสตฺวา ตาราคณปฺริวฺโต วิย ปุณฺณจฺนฺโท ภิกฺขุคณปฺริวฺโต
มณฺฑลมาพมฺชเณ นิสินฺโน ตํ โโก น ชานเญย ๑ อัยฺ ปน
อตุตฺโตโน อิศฺสรียลึพาย ปุจฺจตฺติ ๑ ปกฺติ เหสา ราชกฺุลานํ ยํ
ชานนฺตاپิ อชานนฺตاپิ (๒) ปุจฺจนฺตติ ๑

ชีวโก ปน ตํ สุตฺวา อัยฺ ราชา ปจฺวิยํ จตฺวา
กุหิ ปจฺวิติ นภํ โอลเกตฺวา (๓) กุหิ จนฺทิมสุรียาติ สินฺนรฺมุเล
จตฺวา กุหิ สินฺนรฺตติ วทมาโน วิย ทสพลสฺส ปฺรโตว จตฺวา
กุหิ ภควาติ ปุจฺจตฺติ หนฺนทสฺส ภควนฺตํ ทสฺเสสฺสสามิตฺติ จินฺเตตฺวา
เยน ภควา เตนฺลฺยชลึ ปณฺาเมตฺวา เอโส มหाराชาติอาทิมาท ๑
ปฺรอกฺขโตติ ปฺริวเรตฺวา นิสินฺนสฺส ปฺรโต นิสินฺโน ๑

เยน ภควา เตนฺปฺสงฺกมิตฺติ ยตฺถ ภควา ตตฺถ [๔] ภควโต
สนฺตํกํ อุปฺสงฺกมฺนฺโตติ (๕) อตุตฺโต ๑ เอกมฺนฺตํ อฏฺฐาสิตฺติ ภควนฺตํ
๑. ม. ย. อุปคตปฺพุโพติ ๑ ๒. ม. ย. อชานนฺตาว วิย ๑ ๓. ม. อุลฺโล-
เกตฺวา ๑ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร คโตติ ทิสฺสติ ๑ ๕. ม. อุปคโตติ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวรรณา หน้า ๒๒๗

วา ภิกขุสงฆ์ วา อสงฆภิกขุมาโน อตตโน จาคู อญจนวิเก
เอกสมิ ปเทเส ภควนฺตํ อภิวัตเตวา เอโกว อฏฐาติ ฯ
ตฺถํหิภูตํ ตฺถํหิภูตฺตํ ยโต ยโต อญฺวิโลเกติ ตโต ตโต
ตฺถํหิภูตเมวาทิ อตฺโต ฯ ตตฺถ หิ เอกภิกขุสฺสปี(๑) หตฺถกุกฺกัจ
วา ปาทกุกฺกัจ วา จิปิตสทฺโท วา นตฺติ ฯ สพฺพาลงฺการ-
ปฏิมณฺฑิตํ นาฏกปริวาริ ภควโต ปฺรโต จิตฺ (๒) ราชานํ วา
ราชปริสํ วา เอกภิกขุปี น โอลเกติ ฯ สพฺเพปี ภควนฺตํเยว
โอลกยมาณา นิสํหิตํ ฯ

ราชา เตสํ อุปสเม ปสํหิตวา วิคตปงฺกตาย วิปฺปสนฺน-
รหทมิว อุปสนฺนินฺทริยํ ภิกขุสงฺฆํ ปฺนปฺนํ วิโลเกตฺวา(๓) อุทานํ
อุทานสิ ฯ ตตฺถ อิมินาติ เยน กายิเกน จ วาจสิเกน จ
มานสิเกน จ สิลฺปสเมน ภิกขุสงฺโฆ อุปสนฺโต อิมินา
อุปสเมนาติ ทิเปติ ฯ ตตฺถ อโห วต เม ปฺตฺโต ปพฺพชิตฺวา
อิมิ ภิกขุ วิย อุปสนฺโต ภเวยฺยชาติ น อิทํ สนฺชาย เอส
เอวมาห ฯ อยํ ปน ภิกขุสงฺฆํ ทิสฺวา ปสนฺโน ปฺตฺตํ
อนฺุสฺสริ ฯ ทูลลภํ หิ ลทฺธา อจฺจริยํ(๔) ทิสฺวา ปิยานํ
ณาคิมิตฺตาทินํ อนฺุสฺสรณํ นาม โลกสฺส ปกฺติเยว ฯ อิติ
ภิกขุสงฺฆํ ทิสฺวา ปฺตฺตํ อนฺุสฺสรมาโน เอส เอวมาห ฯ

อปีจ ปฺตฺเต อาสงฺกาย ตสฺส อุปสมํ อิจฺจมาโนเปส

๑. ม. เอกภิกขุสฺสปี ฯ ๒. ม. อภิมฺเข จิตฺ ฯ

๓. ม. อญฺวิโลเกตฺวา ฯ ๔. ม. อจฺจริยํ วา ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๒๒๘

เอวมมาห ๑ เอวํ กิรสฺส อโหสิ ปุตุโต เม ปุจฺฉิสฺสติ มยฺหํ
 ปิตา ททโร อยฺยโก เม กุหิณฺติ โส ปิตรา เต ฆาติโตติ
 สุตฺวา อหํ ปิตฺรํ ฆาเตตฺวา รชฺชํ กาทเรตฺสามิติ มณฺณิสฺสติ ๑
 อิติ ปุตุเต อาสงฺกาย ตสฺส อุปสมํ อิจฺจมาโนเปส เอวมมาห ๑
 กิณฺจาปี หิ เอส เอวมมาห ๑ อถโข นํ ปุตุโต ฆาเตตฺสฺสตีเยว ๑
 ตสฺมี หิ วัเส ปิตฺวโร ปณฺจปริวภูฏฺเ(๑) คโต ๑ อชาตสฺตตุ
 พิมฺพิสาร์ ฆาเตสิ อุตฺโย อชาตสฺตตุ ๑ ตสฺส ปุตุโต มหามณฺฑลิกิ
 นาม อุตฺยํ ตสฺส ปุตุโต อนฺนรุตฺโต นาม มหามณฺฑลิกิ ตสฺส
 ปุตุโต นาคทาโส นาม อนฺนรุตฺตํ ๑ นาคทาสํ ปน วัสจฺเจทก-
 ราชาโน อิมํ กิ อิมํหิติ ภูจฺจวาสิโน กุปีตา ฆาเตสิ ๑

อากมา(๒) โข ตฺวนฺตฺติ กสฺมา เอวมมาห ๑ ภควา กิร
 รณฺณา(๓) วจิเเทเท อกเตเยว จินฺเตสิ อัยํ ราชา อากนฺตฺวา
 ตฺณฺหิ นโร จิตฺ กิณฺนุ โข จินฺเตสิติ ๑ อถสฺส จิตฺตํ ฌตฺวา
 อัยํ มยา สทฺธิํ สลฺลปิต อสกฺโกนฺโต ภิกฺขุสงฺฆํ อนฺนวิไลเกตฺวา
 ปุตุตํ อนฺนสฺสริ น โข ปนายํ มยิ อนาลปนฺเต กิณฺจิกิ กเถตฺตุ
 สกฺขิสฺสติ กโรมิ เตน สทฺธิํ กถาสลฺลาปนฺติ ตสฺมา รณฺโณ
 วจฺจนาตฺรํ (๔) อากมา(๒) โข ตฺวํ มหาราช ยถาเปมฺนฺตฺติอาทิมมาห ๑

ตสฺสตุโถ มหาราช ยถา นาม อุนฺนเม ภูจฺฉิ อุตฺกํ
 เยน นินฺนํ เตน คจฺจติ เอวเมว ตฺวํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนฺนวิไลเกตฺวา

๑. ม. ปริวภูฏฺเ ๑ ๒. ม. อก มา ๑ ๓. ม. รณฺโณ ๑
 # ๔. ม. วจฺจนาตฺรํ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๒๕

เยน เปมี เตน คโตติ ฯ อถ รณโย เอตทโหสิ อโห อจฺจริยา
พุกฺคณา มยา สทิสฺส ภควโต อปฺราธการโก นาม นตฺถิ
มยา หิสฺส อคฺคฺคฺปฺญาโก ฆาติโต เทวทตฺตสฺส จ กถิ คเหตุวา
อภิมารา เปสิตา นาวาสิริ มุตฺโต มํ นิสฺสาย เทวทตฺเตน
สิลา ปวิทฺธา เอวํ มหาปฺราธํ นาม มํ อาลปฺโต ทสฺพลสฺส
มุขํ นปฺโปหติ อโห ภควา ปญฺจหากาเรหิ ตาทิลกฺขณฺเส
สุปฺปติภูจฺจิตฺโต เอวรूपํ นาม สตฺถาโร ปหาย พหิทฺธา น
ปริเยสามาติ (๑) โสมนสฺสชาโต ภควนฺตํ อาลปฺนฺโต ปิโย เม
ภนฺเตติอาทิมหา ฯ

ภิกฺขุสงฺฆสฺส อณฺชลิ ปณฺาเมตฺวาติ เอวํ กิรฺสฺส อโหสิ
ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา อิตฺถิจิตฺถ กนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ วนฺทนฺเตน
ภควา ปิภูจฺจิตฺโต กาศพฺโพ โหติ กรุกาโรปิ จสฺส (๒) น โหติ
ราชานํ วนฺทิตฺวา อฺปฺราชานํ วนฺทนฺเตนปิ หิ รณโย
อการโว กโต โหติ ตสฺมา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา จิตฺภูจฺจาเนเยว
ภิกฺขุสงฺฆสฺส อณฺชลิ ปณฺาเมตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ ฯ กณฺจิทฺเว
เทสํ เลสฺมตฺตฺนฺติ กณฺจิจิ โโอกาสํ (๓) ฯ

อถสฺส ภควา ปญฺหาปฺจฺจนฺเน อฺสุสฺสาทิ ชเนนฺโต อาห
ปฺจฺจนฺ มหาราช ฯ ยทาภฺงฺขสิตี ฯ ตสฺสตฺถิ ปฺจฺจนฺ ยทิ อภฺงฺขสิ
น เม ปญฺหาวิสฺสชฺชเน ภาโร อตฺถิ อถวา ปฺจฺจนฺ ยํ

๑. ม. ปริเยสิสฺสามาติ ฯ ๒. ม. เจส ฯ

๓. ม. กณฺจิทฺเว เทสนฺติ กณฺจิจิ โโอกาสํ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนฐวคคณณนา หน้า ๒๓๐

ย อากงขลิตี สพพ เต วิสขชเชสสามิตี สพพณญปวารณ

ปวารณติ (๑) อสาธารณ ปุจเจกพุททอคคสาวกมหาสาวเกหิ ฯ เต

หิ ยทาगขลิตี น วทนติ สุตวา เวทิสสามาติ วทนติ ฯ

พุทธา ปน ปุจฉาวุโส ยทาगขลิตี วา ปุจฉ มหาราช

ยทาगขลิตี วา

ปุจฉ วาสว มํ ปญหํ ยงกิลยจิ มนสิจฉลิตี

ตสส ตสเสว ปญหสส อหํ อนนตํ กโรมิ เตติ (๒) วา

เตนหิ ตุํ วิกขุ สเก อาสเน นิสีทิตวา ปุจฉ

ยทาगขลิตี วา

พาวริสส จ ตยหํ วา สพเพสํ สพพสํสย

กตาวกาสา ปุจฉโวห ยงกิลยจิ มนสิจฉลิตี (๓) วา

ปุจฉ มํ สภिय ปญหํ ยงกิลยจิ มนสิจฉลิตี

ตสส ตสเสว ปญหสส อหํ อนนตํ กโรมิ เตติ (๔) วา

เตสํ เตสํ ยกขนรินทเทวสมณพุราหุณนปริพุพาชกาน

สพพณญปวารณ ปวารณติ ฯ

อนจฉริย เจต ยํ ภควา พุททฐมึ ปตวา เอต

ปรารณํ ปรารयेย ฯ โย โพธิสคตฐมิป্পเทสวาณเป จิต

โกณทณณ ปญหานิ วิทยาโรหิ

ยาจนติ ตํ อิสโย สาธูรปา

๑. ม. สพพณญปวารณ ปวารณติ ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๕๔/๓๑๐ ฯ

๓. ปุ. ส. ๒๕/๔๒๔/๕๓๐ ฯ ๔. ปุ. ส. ๒๕/๓๖๕/๔๒๘ ฯ

เล่มที่ ๔ สามถุณผลสุตตวณณา หน้า ๒๓๑

โกณฺหถุณ เอโส มนุเชสุ ฌมฺโม

ยํ วุฑฺฒมากจฺจติ (๑) เอส ภาวโรติ (๒)

เอวํ สกฺกาทีนํ อตฺถาย อีสึหิ ยาจิโต

กตาวกาสา ปุจฺจนฺตุ โภณฺโต

ยงฺกิลฺลิจิ ปญฺหํ มนสาภิปฺภุจฺจิตํ

อหํ หิ ตนฺตํ โว พุยากริสฺสํ (๓)

ถตฺวา สยํ โลกมิมํ ปรณฺจาทิ

เอวํ สรณฺสกกาเล ฯ สมภวชาตเก จ สกถชมฺพุทฺธิป

ติภฺขตฺตํ วิจริตฺวา ปญฺหานํ อนฺตกริ อทิสฺวา สฺจิกเรน (๔)

พฺรหฺมณฺณ ปญฺหํ ปุญฺจํ โอกาเส การิเต ชาติยา สตฺตวสฺสโก

รติภาย ปัสฺสํ กิพฺนฺโต ปลฺลงฺกมาภฺชิตฺวา อนฺตรวิธิยํ นิสินฺโนว

ตคฺชฺม เต อหฺมกฺขิสฺสํ

ยถาปี กุสโล ตถา

ราชา จ โข ตํ ชานาติ

ยถิ กาทฺติ วา น วาติ (๕)

สพฺพถุณฺญปฺปวารณํ ปวาเรติ (๖) ฯ เอวํ ภควตา สพฺพถุณฺญป-

ปวารณาย ปวาริตาย อตฺตมโน ราชา ปญฺหํ ปุจฺจนฺโต

ยถา นฺโขอ อิมานิ ภนฺเตตฺถาทิมาห ฯ

ตตฺถ สิปฺปเมว สิปฺปายตฺนํ ฯ ปุณฺณสิปฺปายตฺนानीติ พหุณี

๑. ม. วุฑฺฒมากจฺจติ ฯ ย. วุฑฺฒมากจฺจติ ฯ

๒. พุ. ชา. ๒๓/๒๑๖๓/๕๓๓ ฯ ๓. ม. วิทยากริสฺสํ ฯ ๔. ม. สฺจิริเตน ฯ

๕. พุ. ชา. ๒๓/๒๑๖๓/๕๐๓ ฯ ๖. ม. ปวาเรติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐกฺวณฺณา หน้า ๒๓๒

สิปฺปานิ ๑ เสยฺยถิทฺตฺติ กตฺเม ปน เต ๑ หตฺตฺวาโรหติ-
อาทิตฺติ เย ตํ ตํ สิปปํ นิสฺสาย ชีวฺนฺติ เต ทิปฺเตติ(๑) ๑
อัยฺ หิสฺสาศิปปาโย ยถา อิมํ สิปปุปฺปชีวํ ตํ ตํ สิปปํ
นิสฺสาย สนฺทิกฺกํ สิปปผลํ ปญฺญาติ สกฺกา(๒) นฺ โข ภาตฺเต
เอวเมว ทิกฺกฺเว ชมฺเม สนฺทิกฺกํ(๒) สามญฺณผลํ ปญฺญา-
เปตฺตฺนฺติ ๑ ตสฺมา สิปปายตฺนานิ อารกิตฺวา(๓) สิปปุปฺปชีวโน
ทสฺเสติ ๑

ตตฺถ หตฺตฺวาโรหติ สพฺเพปิ หตฺตฺวาจริยหตฺติเวชฺชหตฺติ-
พฺนฺชาทโย(๔) ทสฺเสติ ๑ อสฺสาโรหติ สพฺเพปิ อสฺสาจริยอสฺส-
เวชฺชอสฺสพฺนฺชาทโย(๕) ๑ รติกาติ สพฺเพปิ รตฺตฺวาจริยรตฺตฺวาจริย-
รทฺตฺวาทโย ๑ ฌนฺคฺคาติ ฌนฺคฺคาจริยา อิสฺสาสา ๑ เจลกฺกาติ
เย ยฺยฺเช ชยฺยฺชฺ คเหตุวา ปฺรโต กจฺจฺนฺติ ๑ จลกฺกาติ อิชฺ
รณฺโฆ จานํ โหตุ อิชฺ อสฺสกมฺหามตฺตฺสฺสาติ เอวํ เสนาพฺยฺห-
การกา ๑ ปิณฺฑทฺทายกาติ(๖) สาทสิกฺกมหาโยธา ๑ เต กิรฺ ปฺรเสนํ
ปฺริสฺติวา ปฺริสฺสิ ปิณฺฑทมิว เณฺตฺวา(๗) นยฺนฺติ(๗) อฺปฺปติตฺวา
อฺปฺปติตฺวา นิจฺจฺนฺตฺติ อตฺโถ ๑ เย วา สงฺกามมชฺเณ โยธานํ
ภตฺตฺปาตี(๘) คเหตุวา ปฺริสฺนฺติ(๘) เตสํ เจตฺ นามํ ๑ อุกฺกา

- # ๑. ม. ทสฺเสติ ๑ ๒. ม. สกฺกา นฺ โข เอวํ สนฺทิกฺกํ ๑
- # ๓. ม. ยฺ. อารกิตฺวา ๑ ๔. ม....หตฺติเมณฺฑาทโย ๑
- # ๕. ม....อสฺสเมณฺฑาทโย ๑ ๖. ม. ปิณฺฑทฺทายกาติ ๑
- # ๗. ม. เณฺตฺวา เณฺตฺวา ทยฺนฺติ ๑ ๘. ยฺ. ภตฺตฺปาตี ๑
- # ๙. ม. ปฺริสฺนฺติ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๓๓

จ ราชปุตตาทิ อุกคตคคตา สงคามาวจรา ราชปุตตา ฯ
ปกฺขนุทีโนติ เย กสฺสจึ สีลํ วา อาวูธํ วา อหฺรามาติ
วตฺวา อสฺสกาตติ วุตฺตา สงคามํ ปกฺขนุทีวาทิ ตเทวาทฺรณฺติ
อิเม ปกฺขนุทฺตํติ ปกฺขนุทีโน ฯ มหฺนาคาติ มหฺนาคา วิย
มหฺนาคา ฯ หตฺถิอาทิสฺสปี อภิมุขํ อากจฺจนฺเตสฺส อนิวตฺตติโยชานํ
เอตํ อธิวจฺนํ ฯ สุวราติ เอกนฺตสุวรา ฯ เย สชฺชาติกาปี สจฺมมิกาปี
สมุทฺทํ ตรีตฺถํ สกโกณฺติ ฯ จมฺมโยชโนติ เย จมฺมกณฺจุกํ ปวิสิตฺวา
สรปริตตตามจฺมมํ วา คเหตุวาทิ ยุชฺฌนฺติ ฯ ทาสิกปุตฺตาทิ
พลวสิเนหา ฆรทาสิกปุตฺตา(๑) (วา) ฯ อาพาริกาทิ ปูวิกา ฯ
กปฺปกาทิ(๒) นุหฺาปีกา ฯ นุหฺาปีกาติ(๓)เย นุหฺาเปนฺติ ฯ สุทาทิ
ภตฺตการกา ฯ มาลาการาทโย ปากฺกฺวาเยว ฯ คณฺกาติ อจฺฉิทฺทก-
ปาจกา ฯ มุทฺทิกาทิ หตฺถมุทฺทาย คณฺนํ นิสฺสาย ชีวโน ฯ ยานี
วาปนญฺยานิปีติ อยการทนฺตการจิตฺตการาทินิ ฯ เอวํ คตานิตี
เอวํ ปวตฺตานิ ฯ เต ทิฏฺฐเจว ฆมฺเมติ เต หตฺถาโรหาทโย
ตานิ ปุณฺณสิปฺปายตฺตานิ ทสฺเสตฺวา ราชกฺลโต มหฺาสมปฺตตี
ลภฺมานา สนฺทิกฺกจิกเมว สิปฺปผลํ อุปชีวนฺติ ฯ สุขฺเขนฺตํติ สุขิตํ
กโรนฺติ ฯ ปีเณนฺตํติ ปีเณตํ(๔) ฅามพลฺเปตํ กโรนฺติ ฯ อุทฺทคฺคิกาทิสฺส
อุปริผลนินฺพพตฺตนโต อุทฺธํ อคฺคกมสฺสา อตฺถิติ อุทฺทคฺคิกาทิ ฯ
สคฺคํ อรหฺตตีติ โสวคฺคิกาทิ ฯ สุขฺโซ วิปาโก อสฺสาติ สุขฺวิปากา ฯ
๑. ม. ฆรทาสโยธา ฯ ๒. ม. กปฺปกาทิ ฯ ๓. ม. นุหฺาปีกาติ ฯ
๔. ม. ปีณฺตํ ฯ

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๓๕

หิ วุตตํ โหติ มหาราช ตฺวํ อิมํ ปญฺหํ อญฺเฐ สมณ-
พฺรหฺมณฺเฒ ปุจฺฉิตา นฺ อภิขานาสิ จ นํ ปุญฺสกาวิํ น เต
ปมฺมุจฺจนฺติ (๑) ๑ สเจ เต อกรฺรติ สเจ ตฺยํหํ ยถา เต เต
พฺยากรීสุ (๒) ตถา อิธ ภาสิตุํ ภาริยํ น โหติ ๑ ยทิ น โกจิ
อผาสูกภาโว อตฺถิ ภาสสุตฺติ อตฺถโถ ๑ น โข เม ฆนฺเตติ
กึ สนฺชทายาห ๑ ปณฺชิตตปฏฺวีรูปกานณฺหิ สนฺติเก กเถตุํ ทุกุขํ
โหติ เต ปเท ปเท อกฺขเร อกฺขเร โทสเมว เทนฺติ ๑ เอกนฺต-
ปณฺชิตา ปน กถํ สุตฺวา สุกถิตํ ปัสสนฺติ ทุกถิตเตสุ ปาลิปท-
อตุตฺตพฺยณฺขเนสุ ยํ ยํ วิรุชฺฌติ ตํ ตํ อูหุํ กตฺวา เทนฺติ (๓) ๑
ภควตา จ สทิสฺโส เอกนฺตปณฺชิตโต นาม นตฺถิ ๑ เตนานา
น โข เม ฆนฺเต กรุ ยตฺถสฺส ภควา นิสินฺโน ภควนฺต-
รฺูปวาติ ๑

ปุรณกสุตปวาทวณณา

เอกมิตาหนฺติ เอกถ (๔) เอกํ อิธ อหํ ๑ สมฺโมทณฺิยํ กถํ
สารณฺิยํ วิตฺสาราตฺวาติ สมฺโมทชนกํ สริตพฺพยตฺตกํ กถํ
ปริโยสาเปตฺวา ๑

กโรโต โข มหาราช การยโตติอาทิสฺส กรโตติ (๕) สหตฺถา
กโรนฺตสฺส ๑ การยโตติ อาณตฺติยา การนฺตสฺส ๑ ฉินฺทโตติ
๑. ม. สมฺมุจฺจนฺติ ๑ ๒. ม. ยถา เต พฺยากรීสุ ๑ ๓. ม. วทณฺติ ๑
๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๕. ม. กโรโตติ ๑

*เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๒๓๖

ปรสั หตถาทีนึ ฉินฺทนุตฺตสฺส ฯ ปจฺโตติ (๑) ทณฺเฑน ปึเพนุตฺตสฺส
ตชฺเชนุตฺตสฺส วา (๑) ฯ โสจยโตติ ปรสฺส ภณฺฑทหรณาทึหึ (๒) [๓] โสกั
สยั กโรนุตฺตสฺสาปึ ปรหึ การาเปนุตฺตสฺสาปึ ฯ กิลมยโตติ (๔)
อาหารุปฺเจทพฺนุชฺนาคารปฺเวสนาทึหึ สยั กิลมณุตฺตสฺสาปึ (๕)
ปรหึ กิลมาเปนุตฺตสฺสาปึ (๕) ฯ ผนฺทโต ผนฺทาปยโตติ ปรึ ผนฺทนฺตึ
พฺนุชฺนกาเล (๖) สยัปึ ผนฺทโต ปรึ (๗) ผนฺทาปยโต ฯ ปาณมตี-
ปาตาปยโตติ ปาณั หนนุตฺตสฺสาปึ หนนาเปนุตฺตสฺสาปึ ฯ เอวั
สพฺพตฺถถ กรรมการาปนวเสเนว (๘) อตุโถ เวทิตพฺโพ ฯ

สนฺธิณฺตึ ฆรสนฺธิ ฯ นิลุโลปนฺตึ มหาวิโลปึ ฯ เอกาคาริกนฺตึ
เอกเมว ฆริ ปริวารेतฺวา วิลุมฺปนั ฯ ปรึปนฺเถติ อากตาคทานั
อจฺฉินฺทนฺตึ มกุเค ติฏฺฐโต ฯ กโรโต น กรียติ ปาปนฺตึ
ยงฺกิลฺยจึ ปาปึ กโรมีติ สลฺยณาย กโรโตปึ ปาปึ น กรียติ
นตฺถึ ปาปึ สตฺตทา ปน ปาปึ กโรมาติ เอวั สลฺยณิน
โหนตฺตีติ ทีเปติ ฯ ชุรปริยนฺเตนาติ ชุรเนมินา ชุรชารสทิส-
ปริยนฺเตน วา ฯ เอกมัสขลนฺตึ เอกมัสราสี ฯ ปุณฺชนฺตึ ตสฺเสว
เววจัน ฯ ตโตนิทานนฺตึ เอกมัสขลกรรมนิทานั ฯ

- # ๑. ม. ปจฺโตติ ปรทณฺเฑน อูปฺปึเพนุตฺตสฺส ฯ
- # ๒. ม. ภณฺฑทหรณาทึหึ ฯ
- # ๓. ม. เอตฺถนฺตเร โสจยโต ฯ โสจาปยโตตีติ ทิสฺสตี ฯ
- # ๔. ม. กิลมโตติ ฯ
- # ๕. ม. กิลมณุตฺตสฺสาปึ ปรหึ กิลมาเปนุตฺตสฺสาปึ ฯ
- # ๖. ม. ผนฺทนกาเล ฯ
- # ๗. ม. ปรมฺปึ ฯ
- # ๘. ม. กรรมการณวเสเนว ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๓๗

ทกฺขินฺนุติ ทกฺขินฺตีเร มนุสฺสา กกฺขพา วา(๑) ทารุณา ฯ
เต สนฺชาย หนนฺโตติอาทิมาย ฯ อุตฺตรตีเร [๒] สทฺธา โหนฺติ
ปฺสนฺนา พุทฺธมามกา ฆมฺมมามกา สงฺฆมามกา ฯ เต สนฺชาย
ททฺนฺโตติอาทิมาย ฯ

ตตฺถ ยชฺนฺโตติ มหายาคํ กโรนฺโต ฯ ทเมนาติ อินฺทุริย-
ทเมน อุโปสถกมฺเมน วา ฯ สลฺยเมนาติ สีสลฺยเมน (๓) ฯ
สจฺจวชฺเชนาติ (๔) สจฺจวจเนน ฯ อากโมติ อากมนํ ปวตฺตีติ
อตุโถ ฯ สพฺพถาปี ปาปปฺลฺยณานํ กิริยเมว ปฏิกฺกขิปติ ฯ

อมฺพํ ปฏฺฐโง ลพฺซํ พฺยาคโรติ นาม ฯ โย กิทิโส
อมฺโพ กิทิสานิ วา อมฺพสฺส ขนฺธปฺลฺยณปฺปฺผลานํติ วุตฺเต
เอทิสฺส ลพฺโซ เอทิสานิ วา ลพฺซสฺส ขนฺธปฺลฺยณปฺปฺผลานํติ
พฺยาคโรติ ฯ วิชิตฺติ อาณาปวตฺติเทเส ฯ อปฺสาทตพฺพนฺติ
วิหเรตพฺพํ ฯ อนภินนฺทิตฺวาติ สาธุ สาธุติ เอวํ ปสฺสํ
อกตฺวา ฯ อปฺปฏิกฺโกสิตฺวาติ พาล ทพฺพภาสิตํ ตยา ภาสิตนฺติ
เอวํ อปฺปฏิกฺพาหิตฺวา ฯ อนุกฺกณฺหนฺโตติ สารโต (๕) อุกฺกณฺหนฺโต ฯ
อนิกฺกชฺเชนฺโตติ (๖) สารวเสเนว อิทํ นิสฺสรณํ อัยํ ปรมตฺโถติ
หทฺเย อฏฺฐเปนฺโต ฯ พยณฺชนํ ปนฺ เตน อุกฺกหิตฺตยเจว
นิกฺกชฺชิตฺตยจ ฯ

- # ๑. ม. อัยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร สตฺตาติ ทิสฺสติ ฯ
- # ๓. ม. สยเมนาติ สีสยเมน ฯ ๔. ม. สจฺจวชฺเชนาติ ฯ
- # ๕. ม. สารวเสน ฯ ๖. ม. อนิกฺกชฺเชนฺโตติ ฯ

เล่มที่ ๔ มกฺขลิกอสถาววาทนุณนา หน้า ๒๑๘

มกฺขลิกวาเท ปจฺจโย (๑) เหตุเวจฺจนเมว อุกฺเขนาปี วิชฺช-
มานเมว กายทฺฐริตาทีนํ สงฺกิลเสปจฺจยํ กายสุจฺริตาทีนญจ
วิสุทฺธิปจฺจยํ ปฏฺิกฺขิปปติ ฯ อตฺตกาเรติ อตฺตกาโร เยน อตฺตนา
กตฺกมฺเมเน อิมํ สตฺตา เทวตฺตํปี มารตฺตํปี พุรฺหมตฺตํปี สวาก-
โพธิ์ปี ปจฺเจกโพธิ์ปี สพฺพพฺพลฺลตฺตํปี ปาปฺปนฺนติ ตํปี ปฏฺิกฺขิปปติ ฯ
ทฺฐิตฺยปเทเน (๒) ยํ ปฺรการํ ปฺรสฺส โยวาทานุสฺสานี นิสฺสาย
จเปตฺวา มหาสฺตตํ อวเสโส ชโน มนฺุสฺสโสภฺกฺยตํ อาที กตฺวา
ยาว อรหฺตตํ ปาปฺปณาติ ตํ ปฺรการํ ปฏฺิกฺขิปปติ ฯ เอวมยํ
พาโล ชินฺจกฺเก ปหาริ เทติ นาม ฯ นตฺถิ ปฺริสกาเรติ เยน
ปฺริสกาเรเน สตฺตา วุตฺตปฺปการา สมฺปตฺติโย ปาปฺปนฺนติ ตํปี
ปฏฺิกฺขิปปติ ฯ นตฺถิ พฺลนฺติ ยมฺหิ อตฺตโน พฺเล ปตฺติฏฺจิตฺตา สตฺตา
วีริยํ กตฺวา ตา สมฺปตฺติโย ปาปฺปนฺนติ ตํ พลํ ปฏฺิกฺขิปปติ ฯ
นตฺถิ วีริยนฺตฺวาทีนํ สพฺพพานิ ปฺริสการเวจฺจนานเว ฯ อิทํ โน
วีริเยเน อิทํ ปฺริสตฺถาเมเน อิทํ ปฺริสปรกฺกเมเน ปวตฺตนฺติ เอวํ
ปวตฺตวณฺํ ปฏฺิกฺเขปกรณฺวเสน ปเนตานิ วิสุํ อาทิตฺยนฺติ ฯ

สพฺเพ สตฺตาติ โยจฺจโคณคทฺฐรภาทโย อนวเสเส
ปฺริคฺคณฺหาติ ฯ สพฺเพ ปาณาติ เอกินฺทฺริโย ปาโณ ทฺวินฺทฺริโย
ปาโณตฺวาทิวเสน วทติ ฯ สพฺเพ ภูตฺตาติ อณฺุทโกสวตฺถิโกเสสฺสุ
๑. ม. ปจฺจโยติ ฯ ๒. สී. ทฺฐิตฺยวาเทเน ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๓๕

ภูเต สนุชาย วทติ ๑ สพเพ ชีวติ สาลิยวโคธุมาทโย สนุชาย
วทติ ๑ เตสุ หิ โส วิรุหนภาเวน ชีวสณฺณี ๑ อวสา อพลา
อวีริยติ เตสํ อตฺตโน วโส วา พลํ วา วีริยํ วา นตฺถิ ๑
นียตีสงฺกตภาวปริณตติ เอตฺถ นียตฺติ นียตา ๑ สงฺกตฺติ จนนํ
อภิชาติํ ตตฺถ ตตฺถ คมนํ ๑ ภาโวติ สภาโวเยว ๑ เอว
นียตฺติยา จ สงฺกตฺติยา จ สภาเวน(๑) จ ปริณตา นานปฺปรการตํ
ปตฺตา ๑ เยน หิ ยถา ภวิตพฺพํ โส ตเถว ภวติ เยน
น ภวิตพฺพํ ๑ โส น ภวตฺติ ทสฺเสติ ๑ ฉเสววาภิชาติสูติ ฉสุ
เอว อภิชาติสู จตฺวา สุขญจ ทุกฺขญจ ปฏฺฐิตเวทนฺติ อณฺณา
สุขทุกฺขญมิ นตฺถิตฺติ ทสฺเสติ ๑

โยนิปฺปมุขสทสทฺสทานิ ปมุขโยนิํ อุตฺตมโยนิํ จุทฺทส-
สทสทฺสทานิ อณฺณานิ จ สฏฺฐิสทานิ อณฺณานิ จ ฉสทานิ ๑
ปญฺจ จ กมฺมุโน สทานิ ปญฺจ กมฺมุสทานิ จ ๑ เกวลํ
ตกฺกมตฺตเคน นีรตฺถกทิกฺกุจฺจํ ทิเปติ ๑ ปญฺจ จ กมฺมานิ ตีณิ
จ กมฺมานิตฺติอาทิสฺสปี เอเสว นโย ๑ เกจิ ปนาหุ ปญฺจ จ
กมฺมานิตฺติ ปญฺจินุทฺริยวเสน ภณฺนติ(๒) ตีณิ จ กายกมฺมาทิวเสน(๒) ๑
กมฺเม จ อุปฺพทกมฺเม จาติ เอตฺถ ปนฺสฺส กายกมฺมํ(๓) วจิกมฺมญจ
กมฺมนฺติ ลทฺธิ มโนกมฺมํ อุปฺพทกมฺมนฺติ ๑ ทฺวฏฺฐิปฺปทาทิ
ทฺวาสฏฺฐิ ปฺปทาทิ วทติ ๑ ทฺวฏฺฐนฺตรกปฺปาทิ เอกสุมี กปฺเป
๑. ม. ภาเวน ๑ ๒. ม. ภณฺนติ ตีณิ กายกมฺมาทิวเสนาคี ๑
๓. ม. กายกมฺมญจ ๑

เล่มที่ ๔ สีสกษนรชวคณณนา หน้ ๒๔๐

จตุสญจีส อนนตรกปปา นาม โหนนตติ ๑ อัย ปน อณนเ ทเว
อชานนโต เอวมาน ๑

ณพาสชานตโยตติ กณนหาสชานตติ นีสานาสชานตติ โลหิตาสชานตติ
หลิตทาสชานตติ สุกกาสชานตติ ปรมสुकกาสชานตติ อิมาน ก อภิสชานตติโย
วทติ ๑ ตตถ ออรพภิกกา สากณนิกกา มาควิกกา สุกกริกกา ลุทฐาน
มจณนชานตกา โจราน โจรชานตกา พนุชานนคาริกกา เย วา
ปนณนเปี เกจิส กรุกมมณนตา(๑) อัย กณนหาสชานตติ วทติ ๑
ภิกขุ นีสานาสชานตติ วทติ ๑ เต กิร จตุส ปจเจเยส กณนญเก
ปกจิปิตวา ชานนตติ ๑ ภิกขุ จ กณนญกวุตติกาตติ(๒) ๑ อัย หีสส
ปาลิเยว ๑ อถวาน กณนญกวุตติกาเอวันามา เอเต(๓) ปพพชิตาตติ
วทติ ๑ โลหิตาสชานตติ นาม นิกณนจนา เอกสากกาทติ วทติ ๑
อิม กิร ปุริมหิ ทวีหิ ปณนชรรตรา ๑ คิหิ อิทาทวสนาน
อเจลกสวานกา หลิตทาสชานตติ วทติ ๑ เอว อตตโน ปจเจยทายเก
นิกณนเจหิปี เชญจกตเร กโรตติ ๑ อาชีวกาน อาชีวินิโย(๔) อัย
สुकกาสชานตติ วทติ ๑ เต กิร ปุริมหิ จตุหิ ปณนชรรตรา ๑
นณนโท วจจโน กิโส สจจิกจโจ (๕) มกขลิลอกสาโล ปรมสुकกาสชานตติ
วทติ ๑ เต กิร สพเพหิ ปณนชรรตรา ๑

อญจ ปุริมสญมิตโยตติ มนุทญมิตติ ชิจจาทญมิตติ ปทวิมัสญมิตติ

๑. อจ. นกุก. ๒๒/๓๒๘/๔๒๘ ๑ ม. กุรรุกมมณนตา ๑

๒. อจ. นกุก. ๒๒/๓๒๘/๔๒๙ ๑ ๓. ม. เอเก ๑

๔. ม. อาชีวกินิโย ๑ ๕. ม. กีสาน สจจิกจโจ ๑

เล่มที่ ๔ สามกถผลสุตตวณณา หน้า ๒๔๑

อุชุกตภูมิ เสขภูมิ (๑) สมณภูมิ ชินภูมิ ปนฺนภูมิติ อีมา อฏฐ
 ปุริสภูมิโยติ วทติ ฯ ตตถ ชาตทิวสโต ปฏฺฐาย สตต ทิวเส
 สมพารณโต (๒) นิกฺขนตตฺตา สตฺตา มนฺทา โหนฺติ โมมุหา อัย
 มนฺทภูมิติ วทติ ฯ เย ปนฺ ทุกฺคิตโต อากตา โหนฺติ เต
 อภินฺหํ โรทฺทติ เจว วิรวนฺติ จ สุกฺคิตโต อากตา ตํ อนฺุสฺสริตฺวา
 อนฺุสฺสริตฺวา หสนฺติ อัย จิตฺทาทภูมิ นาม ฯ มาตาปิตฺูนํ หตฺถํ
 วา ปาทํ วา มลฺลํ วา ปิจฺจํ วา กเหตุวา ภูมิยํ
 ปทนิกฺขิปนํ (๓) ปทวิมฺสภูมิ นาม ฯ ปทสา กนฺตุํ สมตฺถกาเล (๔)
 อุชุกตภูมิ นาม ฯ สิปปานํ สิกฺขิตกาเล เสขภูมิ นาม ฯ
 ฆรา นิกฺขมมฺ ปพฺพชิตกาเล สมณภูมิ นาม ฯ อจฺริยํ เสวิตฺวา
 ชานนกาเล ชินภูมิ นาม ฯ ภิกฺขุ จ ปนฺนโก ชิโน น
 กิลฺยจิ อาหาติ เอวํ อลาภิสมณฺํ ปนฺนภูมิติ วทติ ฯ

เอกฺขนฺปญฺญาส อาชีวกสเตติ เอกฺขนฺปญฺญาส อาชีวกวุตฺติ-
 สตานํ ฯ ปริพฺพาชกสเตติ ปริพฺพาชกปพฺพชฺชาสตานํ ฯ นาค-
 วาสสเตติ นาคมณฺฑลสตานํ ฯ วิเส อินฺทฺริยสเตติ วิสต
 อินฺทฺริยสตานํ ฯ ตีเส นิรยสเตติ ตีส นิรยสตานํ ฯ รโช-
 ธาตฺโยติ รชโอกิรณญฺจานานํ หตฺถปฺปิจฺจิปาทปฺปิจฺจาทีนํ (๕) สนฺชาย
 วทติ ฯ

- # ๑. ม. เสขภูมิ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒. ม. สพฺพารณฺฐานโต ฯ
- # ๓. ม. ย. ปทนิกฺขิปนํ ฯ ๔. ย. สมตฺถกาโล ฯ
- # ๕. ย. หตฺถปฺปิจฺจิปาทปฺปิจฺจาทีนํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณวคฺคความณฺนา หน้า ๒๔๒

สตตสณฺณิยคฺคพุทฺธาติ โยภูจฺจโคณคทฺรภอชปฺสุมิคฺคหิเส สนฺธาย
วทติ ฯ สตตอสนฺณิยคฺคพุทฺธาติ สาลิวិหิยวโคธุมกงฺควรกกทฺรฐเส
สนฺธาย วทติ ฯ นิคฺคจฺจคฺคพุทฺธาติ คณฺจิมฺหิ ชาตคฺคพุทฺธาติ อุจฺจ-
เวพฺพณลาทโย สนฺธาย วทติ ฯ สตตเทวาทิ พหุ เทวา โส ปน
สตตาทิ วทติ ฯ มนุสฺสาปิ อนนฺตา โส สตตาทิ วทติ ฯ
สตตปิสาจาทิ ปิสาจ(๑) มหนฺตมหนฺตา สตตาทิ วทติ ฯ สราติ
มหาสรา กณฺณมฺมจฺจทรธการอนฺตตตฺตีหปฺปาตจฺจทฺนตฺมหนฺทา-
กิริโกณฺณาลทเห (๒) คเหตุวา วทติ ฯ

ปวฺภูทติ คณฺจิกา ฯ ปปาตาทิ มหาปปาตา ฯ ปปาต-
สทานีติ จุทฺทกปปาตสทานิ ฯ สุปีนาคิ มหาสุปีนา ฯ สุปีน-
สทานีติ จุทฺทกสุปีนสทานิ ฯ

มหากปฺปิโนติ มหากปฺปานิ ฯ ตตฺถ เอตฺตกา(๓) มหาสรา
วสุสเสเต วสุสเสเต กุสสุเคน เอกํ อุทกพิณฺทุํ นิหริตฺวา สตตก-
ขตฺตุํ ตสฺมี(๔) สเร นิรุทฺเท กเต เอโก มหากปฺโปติ วทติ ฯ
เอวรฺูปานิ มหากปฺปานิ จตฺราสีตีสตสหฺสฺสานิ เขเปตฺวา พาโล
จ ปณฺจทิโต จ ทฺกขสฺสนฺตํ กโรนฺตีติ อยมสฺส ลทฺธิ ฯ
ปณฺจทิโตปิ กิร อนฺตรา วิสุชฺฉิตฺตุํ น สกฺโกติ ฯ พาโลปิ
ตโต อุทฺธํ น คจฺจติ ฯ

๑. ม. เปสัจจ ฯ ๒. ม. กณฺณมฺมจฺจทรธการ.....กิริโกณฺณาลทเห ฯ
๓. ย. เอกมฺหา ฯ ๔. ม. ตมฺหิ ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๔๓

สีเลนาคี อเจลกสีเลน วา อญเณน วา เยน เกนจิ ฯ
วตเตนาคี ตาทิเสเนว (๑) ฯ ตเปนาคี ตโปกมเมน ฯ อปริกุปกั
ปริปาเจติ นาม โย อหิ ปณฺฑิตโตติ อนฺตรา วิสุขมฺติ ฯ
ปริปุกั ผุสฺส ผุสฺส พุยนฺตีกโรติ นาม โย อหิ พาโลติ
วุตฺตปริมาณํ กาลํ อติกุกมิตฺวา ยาคี ฯ เหวํ นตฺถิติ เอวํ
นตฺถิ ฯ ตํ หิ อุกฺขมฺปิ น สกฺกา กาคุนฺติ ทีเปติ ฯ โทณฺมิเตติ
โทณฺน มิถํ วิย ฯ สุขทุกฺเขตติ สุขทุกฺขํ ฯ ปริยฺนตฺกเตติ
วุตฺตปริมาณฺน กาลเณ กตฺปริยฺนเต ฯ นตฺถิ หายนวทฺธเนนติ
นตฺถิ หายนวทฺธนानิ ฯ น สํสาโร ปณฺฑิตฺสฺส หายติ น
พาลสฺส วทฺธตฺถิติ อตฺโถ ฯ อุกฺกํสาวกฺกํเสติ อุกฺกํสาวกฺกํสา ฯ
หายนวทฺธนानเมถํ เววจนํ (๒) ฯ อิทานิ ตมตฺถิ อูปมาย สาเรนฺโต
เสยฺยกาปิ นามาติอาทิมานห ฯ ตตฺถ สุตฺตคฺกุเลติ เวเจตฺวา
กตฺสุตฺตคฺกุเล ฯ นิพฺเพชฺยมานเมว ปเลตฺติติ ปพฺพเต วา รุกฺขกฺกุ
วา จตฺวา ชิตฺตํ สุตฺตปฺปมาณฺน นิพฺเพชฺยมานเมว กจฺจติ
สุตฺเต ปิณฺเน ตตฺถเว ติฏฺฐจฺจติ น กจฺจติ เอวเมว วุตฺตกาลโต
อุทฺธํ น กจฺจตฺถิติ ทสฺเสติ ฯ
๑. ม. วตเตนาคี ตาทิเสเนว วเตน ฯ ๒. ม. อธิวจนํ ฯ

เล่มที่ ๔ อธิตเทศกมพลาทวณณา หน้า ๒๔๔

อธิตวาเท ๑ นตฺถิ ทินฺนุนฺตฺติ ทินฺนุสฺส ผลาภาวํ (๑) สนฺธาย
วทติ ๑ ยฺญุจฺจํ วุจฺจติ มหายาโค ๑ หุตฺตุนฺตฺติ ปาหุณฺกสฺสกาโร
อธิปฺเปโต ๑ ตมฺปิ อุกฺขํ ผลาภาวเมว สนฺธาย ปฏิกฺขิปปติ ๑
สฺกตทฺถกฺกฺขานนฺตฺติ สฺกตทฺถกฺกฺขานํ กุสฺลาคุสฺตานนฺตฺติ อตุโถ ๑ ผลํ
วิปาโกติ ยํ ผลนฺตฺติ วา วิปาโกติ วา วุจฺจติ ตํ นตฺถิตฺติ
วทติ ๑ นตฺถิ อยํ โลโกติ ปโรโลก จิตฺตสฺส อยํ โลก
นตฺถิ ๑ นตฺถิ ปโรโลกติ (๒) อธิ โลก จิตฺตสฺสาปิ ปโรโลก
นตฺถิ ๑ สพฺเพ ตตฺถ ตตฺถเอว อุกฺกฺขชฺชนฺตฺติ ทสฺเสติ ๑ นตฺถิ
มาตา นตฺถิ ปิตาติ เตสฺส สมฺมาปฏฺิปปตฺติมิจฺฉาปฏฺิปปตฺตินํ ผลา-
ภาววเสน วทติ ๑ นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกาติ จิตฺวา
อุปชฺชนกา สตฺตา นาม นตฺถิตฺติ วทติ ๑

จาตุมฺมหาภูติโกติ จตุมฺมหาภูตมโย ๑ ปจฺวี ปจฺวีกายนฺตฺติ
อหฺมตฺติกา ปจฺวีธาตฺถุ พาทฺธิรปจฺวีธาตฺถุ ๑ อนฺนเปตฺติ อนฺนยาติ (๓) ๑
อนฺนปคฺจฺจตฺติ ตสฺเสว เววจัน ๑ อนฺนคฺจฺจตฺติปิ อตุโถ ๑
อุภเยนาปิ อุเปติ อุปคฺจฺจตฺติ ทสฺเสติ ๑ อาปาทีสุปิ เอเสว
นโย ๑ อินฺทฺริยานีติ มนฺจฺจญฺจานิ อินฺทฺริยานิ ๑ สํกมฺนตฺติ อากาสํ
ปคฺชนฺทฺตฺติ ๑ อาสนฺทฺธิปญฺจมาติ นิปฺนฺนมฺนฺเจน ปญฺจมา ๑
มฺนฺโจ เจว จตฺตาโร มฺนฺจปาเท คเหตุวา จิตฺตา จตฺตาโร
๑. ม. ทินฺนุผลาภาวํ ๑ ๒. ม. ปโรโลกติ ๑ ๓. ม. อนฺนยาติ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๔๕

ปฐิสถา จถติ อตฺโถ ๑ ยาวาพาหนถติ ยาว สุตถานา ๑ ปถานีติ
อัย เอวั สีลวา อโหสิ เอวั ทุสฺสีโลติอาทินา นเยน
ปวตฺถานี คุณาคุณปถานี ๑ สรีรเมว วา เอตถ ปถานีติ
อธิปฺเปตฺ ๑ กถาปฺตถานีติ กปฺตวณฺณานิ ปารวตปฺกข-
วณฺณานีติ (๑) อตฺโถ ๑ ภสฺสนุตถติ ภสฺสมนฺตา ๑ อยเมว วา
ปาลี ๑ หุตฺติโยติ (๒) ยํ ปโหนกสฏฺกการาทิเกทํ (๓) ทินฺนทนนํ สพฺพนฺตํ
ฉาริกาวสานเมว โหติ น ตโต ปรี ผลทายกํ หุตฺวา กจฺฉตีติ
อตฺโถ ๑ ทตฺตูปถนตฺตุนฺตติ ทตฺตฺตฺติ พาลมฺนุสฺเสหิ ปถนตฺตํ ๑
อิทํ วุตฺตํ โหติ พาลหิ อพฺพุทฺธีหิ ปถนตฺตมิตฺถํ ทานํ น
ปถนฺจตีติ พาลา เทนฺตติ ปถนฺจตีตา กณฺหนฺตตีติ ทสฺเสติ ๑
ตตฺถ ปฐโรณ กโรโต น กรียตี ปถปนฺตติ วทฺนฺโต
กมฺมํ ปฐฺพิพาทติ ๑ อชิต กายสฺส เกทา อฺจฺฉินฺชตตีติ วทฺนฺโต
วิปากํ ปฐฺพิพาทติ ๑ มกฺขลิต นตฺถิตี เหตุติ วทฺนฺโต อฺกฺขมฺปี
ปฐฺพิพาทติ ๑ ตตฺถ กมฺมํ ปฐฺพิพาทนฺเตนาปี วิปาโก ปฐฺพิพาทิตฺโต
โหติ ๑ วิปากํ ปฐฺพิพาทนฺเตนาปี กมฺมํ ปฐฺพิพาทิตฺตํ โหติ ๑
อิตฺติ สพฺเพเปเต อตฺถโต อฺกฺขปฐฺพิพาทกา อเหตุกฺวาทา เจว
อกรียวาทา จ นตฺถิกวาทา จ โหนตี ๑
เย [๔] ปน เตสฺส ลทฺธี กเหตุวา รตฺตฺติฏฺฐจฺฉานะ ทิวาฏฺฐจฺฉานะ
๑. ม. ปารวตปฺกขิ...๑ ๒. ม. อาหุตฺติโยติ ๑ ๓. ม. ปาหฺนก...๑
๔. ม. เอตฺถนฺตเร วาติ ทิสฺสตี ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษณฺฐวคฺคณณนา หน้า ๒๔๖

นิสินฺนา สขฺฌายนฺติ วิมฺสนฺติ เตสํ กรโต น กรียติ ปาปํ
 นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย มโต อจฺฉิขฺชตีติ ตสฺมี อารมฺมณ
 มิจฺฉาสติ สนฺตฺถิ จิตฺตณฺจ เอกคฺคํ โหติ ชวนานิ ชวนฺติ
 ปจฺมชวเน สเตกฺจฺฉา โหณฺติ ฯ ตถา ทุตฺติยาทีสุ ฯ สตฺตเม
 พุทฺธานมฺปิ อเตกฺจฺฉา อนิวตฺติโน อริชฺชกณฺณกสทิสสา ฯ ตตฺถ
 โกจิ เอกํ ทสฺสนํ โอกกมฺติ ฯ โกจิ เทว ฯ โกจิ ตีณฺปิ ฯ
 เอกสฺมี โอกกนฺเตปิ ทวีสุ ตีสุ โอกกนฺเตสุปิ นิชฺตมิจฺฉาทีชฺฉิโก
 จ (๑) โหติ ปตฺโต สกฺกมคฺคาวรณฺณเจว โมกฺขมคฺคาวรณฺณจ
 อภพฺโพ ตสฺส (๒) ภาวสฺส อนนฺตรํปี สกฺคํ (๒) คนฺตุํ ฯ ปเคว โมกฺขํ ฯ
 วฏฺฏขานฺนโก (๓) นามสฺส สตฺโต ปจฺวีโคปโก เขภฺยฺเยน เหวรฺอุปสฺส
 ภาวโต วฏฺฏจฺฉานํ นาม นตฺถิ ฯ

ตสฺมา อกฺลฺยาณชฺฉนํ   อาสีวีสมิโวรคํท
 อารกา ปรีวชฺเชยฺย   ภูตฺติกาโม วิจฺกฺขณฺเตติ ฯ

๑. ม. จ สทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ตสฺสตีตภาวสฺส อนนฺตรํ สกฺกมฺปิ ฯ

๓. วฏฺฏขานฺน ฯ

เล่มที่ ๔ ปุทฺทจจายนวาทวณฺณนา หน้า ๒๔๗

ปุทฺทวาท ๑ อกฺขฺธาติ อกฺตา ๑ อกฺขฺวิธาติ อกฺตวิธานา ๑
เอวํ กโรหิตี เกนจิ การิตาปี (๑) น โหนฺตฺติ อตฺโต ๑ อนิมฺมิตาติ
อิทฺธิยาปี น นิมนฺมิตา ๑ อนิมฺมาตาติ อนิมฺมาปิตา ๑ เกจิ
อนิมฺมาเปตพฺพวาติ ปทํ วทฺนฺติ ๑ ตํ เนว ปาลิยํ น อฏฺฐกถายํ
ทิสฺสตี ๑ วณฺณาที ปทตฺตยํ วุตฺตตฺตเมว ๑ น อิลฺลชนฺตฺติ
เอตฺถิตฺตมฺโห วิย จิตฺตฺตา น จลฺนฺติ ๑ น วิปริณฺมณฺตฺติ
ปกฺตี น ชาหฺนฺติ ๑ น อณฺณมณฺณํ พฺยาพาเรนฺตฺติ น อณฺณ-
มณฺณํ อุปหฺนฺนฺติ ๑ นาลนฺติ น สมตฺถา ๑ ปจฺวิกาโยติ-
อาทิสฺส ปจฺวิเยว ปจฺวิกาโย ปจฺวิสฺสมฺโห วา ๑ ตตฺถาติ เตสฺ
ชีวสฺตตฺตเมสฺส กายสฺส ๑ สตฺตนฺนํเยว กายานนฺติ ยถา มุคฺคราสิ-
อาทิสฺส ปหฺนฺตี สตฺถิ มุคฺกาทีนํ อนฺตฺเรน ปวิสฺติ เอวํ สตฺตนฺนํ
กายานํ อนฺตฺเรน นิตฺเทน วิวเรน สตฺถิ ปวิสฺติ ๑ ตตฺถ
อหํ อิมํ ชีวิตา โวโรเปมิตี เกวลํ สณฺณามตฺตเมว โหตฺติ
ทสฺเสตี ๑

๑. ม. การาปีตาปี ๑

เล่มที่ ๔ นิคคณานุกรมศัพท์พจนานุกรม หน้า ๒๔๘

นาฏปุตตวาเท ๑ จาคูยามสัวรสิวโตติ จตุโกฏฐาเสน สัวเรน
สิวโต ๑ สัพพวาริวริโต จาติ วาริตสัพพอุทโก ปฏิภุชิตตสัพพ-
สิโตทโกติ อตุโธ ๑ โส กิร สิโตทเก สตุตสณณิ โหติ ๑
ตสุมาน ตั วลณเชติ ๑ สัพพวาริยตุโตติ สัพพเพน ปาปวารณน
ยตุโต ๑ สัพพวาริชุโตติ สัพพเพน ปาปวารณน ชุตปาโป ๑
สัพพวาริสุโฏติ สัพพเพน ปาปวารณน สุญโจ ๑ คตตุโตติ
โกฏฐิปปตตจิตโต ๑ ยตตุโตติ สัยตจิตโต ๑ จิตตุโตติ สุปปติภูจิต-
จิตโต ๑ เอตสสุ วาเท กิณจิ สาสนานุโลมปี อตุติ อสุทฐ-
ลทฐิตาย ปน สัพพา ทิฏฐิเยว ชาตา ๑

สณชยเวลนุจปุตตวาพจนานุกรม

สณชยวาโท อมราวิกุเขเป วุตตนโยเอว ๑

ปจมนุทิกุจิกสามณณผลวณน

โสหิ ฆนเตติ โส อหิ ฆนเต วาลุกั (๑) ปิเพตวา เตลล
อลภมาโน วิย ติตุติยวาเทสุ สารี อลภนุโต ภควนตุ ปุจณามิติ
อตุโธ ๑

ยถา เต ขเมยยาติ ยถา เต รุจเจยย ๑ ทาโสติ

๑. ม. วาลุกั ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตฺตวณฺณา หน้า ๒๔๕

อนฺโตชาตชนกุกิตฺตมรณีนิตสามํทาสพฺยอุปคตํ อณฺตโร ฯ
 กมฺมกาโรติ อนฺลโส กมฺมกฺรณสีโลเยว ฯ ทูโรโต ทิสฺวา ปจฺมเมว
 อุกฺกุหตีติ ปุพฺพภูจฺจาเย ฯ เอวํ อุกฺกุจฺโติ สามิโน อาสนํ
 ปญฺญเปตฺวา ปาทโรชนาทิกตฺตพฺพกิจฺจํ กตฺวา ปจฺจนา นิปตฺติ
 เสขฺยํ กปฺเปตีติ ปจฺจนาปิปาตี ฯ สามิกมฺหิ วา สยนโต อุกฺกุจฺเจ
 ปุพฺพเพเวว วุจฺจาสีติติ ปุพฺพภูจฺจาเย ฯ ปจฺจสกาลโต ปญฺจาย ยาว
 สามิโน รตฺตี นิทฺโทกมฺนํ ตาว สพฺพกิจฺจานิ กตฺวา ปจฺจนา
 นิปตฺติ เสขฺยํ กปฺเปตีติ ปจฺจนาปิปาตี ฯ กิ กโรมีติ (๑) เอวํ
 กิการเมว ปญฺจิสฺสนฺโต วิจฺรตีติ กิการปญฺจิสฺสาวิ ฯ มนาปีเยว
 กิริยํ กโรตีติ มนาปจฺจาเร ฯ ปิยเมว วทตีติ ปิยวาที ฯ สามิโน
 ตฺถุจฺปทฺถุจฺ มุขํ โอลอกยมาโน (๒) วิจฺรตีติ มุขมฺลฺโลกิโก (๓) ฯ

เทโว มณฺเฑติ เทโว วิย ฯ โส วตฺสฺสาหํ ปุญฺญานํ
 กเรยฺยนฺติ โส วต อหํปี เอวรฺูโป อสฺสํ ยทิ ปุญฺญานํ
 กเรยฺยนฺติ อตฺถโธ ฯ โส วตฺสฺสายนฺติปี (๔) ปาโจ ฯ อยเมวตฺถโธ ฯ
 ยนฺนุนาหนฺติ สเจ ทานํ ทสฺสามิ ยํ ราชา เอกทิวสํ เทติ
 ตโต สตฺถากํปี ยาวชีวํปี น สกฺขิสฺสามิ ทาตฺตุนฺติ ปพฺพชฺชชฺยํ
 อสฺสาหํ กตฺวา เอวํ จินฺตฺนภาวํ ทสฺเสตีติ ฯ

กาเยณ สํวฺโตติ กาเยน ปีหิโต หุตฺวา อกฺุสฺลสฺส
 # ๑. ม. กิ กโรมี กิ กโรมีติ ฯ ๒. ม. อุกฺุโลกยมาโน ฯ
 # ๓. ม. มุขมฺลฺโลกิโก ฯ ๔. ม. วตฺสฺสสฺสนฺติปี ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุณนุชวคคณณนา หน้า ๒๕๐

ปเวสนทวาริ ฤเกตุวาทิ อตุโถ ๑ เอเสว นโย เสสพททวยเปปี ๑
ฆาสจฉาทนปรมตายาติ ฆาสจฉาทเนน ปรมตาย อตุตมตาย ๑
เอตทตถัปี อนเนสัน ปหาย อคคสตุเลเชน สนตุฏฐโจิติ อตุโถ ๑
อภริโต ปวิเวเกติ กายวิเวโก จ วิเวกฐฐกายานัน จิตตวิเวโก
จ เนกขมมาริรตานัน ปรมโวทานปุตตทานัน อุปธิวิเวโก จ
นิรุปรันัน ปุคคถานัน วิสงขารคตानนติ เอวั วุตเต ติวิเชปี
วิเวเก รโต คณสงคณิกั ปหาย กาเยน เอโก วิหริติ
จิตตคิเลสสงคณิกั ปหาย อญจสมาปตติวเสน เอโก วิหริติ
ผลสมาปตติ วา นิโรธสมาปตติ วา ปวิสิตวา นิพพานัน ปตวา
วิหริตติ อตุโถ ๑ ยกขเมติ โจทหนญเจ นิปาโต ๑

อาสเนนปี นิมนเตยยามาติ นิสินนาสนัน ปปิโผฏฐวา อิช
นีสัทธาติ วเทยยาม ๑ อภินิมนเตยยามปี นนติ อภินิหริตวาปี (๑)
นั นิมนเตยยาม ๑ ตตถ ทูวิโร อภิหาริ (๒) วาจาเย เจว
กาเยน จ ๑ ตุมุหากั อิจฉิตติจฉิตกขณเ อหิ ปเวทามิ (๓) จีวรานิหิ
วเทยยาถ เยน อตุโถติ วทนุโต หิ วาจาเย อภิหริตวา (๔)
นิมนเตติ นาม ๑ จีวรานิเวกถลลั สลลทกขेतวา อิทั คณุหธาติ
ตานิ จีวรานิ (๕) เทนุโต ปน กาเยน อภิหริตวา นิมนเตติ
นาม ๑ ตทุกขมปี สนุชาย อภินิมนเตยยามปี นนติ อาห ๑
๑. ม. อภิหริตวาปี ๑ ๒. อภิหาริ ๑ ๓. ม. อหิ ปเวทามิติ นตถิ ๑
อิช อมุหากนติ ทิสุสติ ๑ ๔. ม. อภิหริตวา ๑ เอวมุปริปี ๑
๕. ม. อัย ปาโฐ นตถิ ๑

เล่มที่ ๔ สามถุผลสุตตวณณา หน้า ๒๕๑

เอตถ จ คิลานปจฺจยภสซฺชปริกฺขารโรวติ ยํกิลฺยจิ คิลานสุส สປປາຍ
โอสถံ ฯ วจนฺทฺโธ ปน วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺโต ฯ รกฺขาวรณคฺคตฺตินฺติ
รกฺขาสงฺฆาตญฺเจว อวรณสงฺฆาตญฺจ คฺคตฺตี ฯ สว ปเนสว น
อาวุชฺหตฺเถ ปุริเส จปนฺเตน ชมฺมิกา นาม สํวิทฺธิตา โหติ ฯ
ยถา ปน อเวลาย กฺกุชฺหาริกปณฺณหาริกาทโย วิหารํ น ปวิสฺนฺติ ฯ
มิลฺลทฺททาทโย วิหารสํมาย มิเค วา มจฺเจ วา น กณฺหนฺติ ฯ
เอวํ สํวิทฺหนฺเตน ชมฺมิกา นาม สํวิทฺธิตา โหณฺติ ฯ
ตํ สนฺชทายาห ชมฺมิกนฺติ ฯ

ยถิ เอวํ สนฺเตติ ยถิ ทว ทาโส ตฺยหํ สนฺติกา
อภิวาทนาทีนํ ลภฺย ๑ เอวํ สนฺเต ๑ อทฺธาติ เอกํสวจนเมตํ ๑
ปจฺมนฺติ กณฺหนฺโต อณฺณสฺสาปี อณฺณสฺสาปี อตฺถิตํ ทีเปติ ๑
เตเนว จ ราชว สกฺกา ปน ฆนฺเต อณฺณปปีติ อาทิมาย ๑

ทฺติยสนฺทิฏฺฐิกสามถุผลวณณา

กสฺตีติ กสฺสโก เคหสฺส ปติ เอกเคหมคฺเคเต เชฏฺฐโกติ
คหปติโก พลิสงฺฆาตํ กรํ กโรตีติ กรการโก ฐณฺณราชี
ชนราชินฺจ วทฺเตตฺตีติ ราสีวทฺตโก ฯ

อປປီ วาติ ปรีตฺตํ วา อนฺตมโส ตณฺทฺลนาพิมตฺตกंपิ ๑

๑. ม. โอสถํ ๑ ๒. ม. เอตถนฺตเร รกฺขาทิ ทิสฺสติ ๑ ๓. ม. กณฺหนฺโต ๑

๔. ม. กรํ กโรตีติ กรการโก ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๒๕๒

โภคกษณฐนติ โภคราสี ๑ มหนุตฺ วาติ วิปลฺ วา ๑ ยถา
หิ มหนุตฺ ปหาย ปพฺพชิตฺ ทุกฺกริ เอวํ อปฺปปีติ ทสฺสนตฺถํ
อุภยมาห ๑ ทาสวาทเร ปน ยสฺมา ทาโส อตฺตโนปี อนิสฺสโร
ปเคว โภคานํ ยํ หิ ตสฺส ฐนํ ตํ สามิกานญฺเวยว โหติ
ตสฺมา โภคคฺคหณฺ น กตฺ ๑ ฉาติเยว ฉาติปริวญฺญู ๑

ปณฺธิตตรสามญฺผลวณณนา

สทฺกกา ปน ฆนฺเต อญฺญปปี ฑิฏฺฐเจว ฆมฺเมติ อิท
เอวเมวาทิ น วุตฺตํ ๑ ตํ กสฺมาติ เจ ๑ เอวเมวาทิ หิ
วุจฺจมานเน ปโหติ ภควา สกถฺปิ รตฺตินฺทิวํ ตโต วา ภิยฺโยปี
เอวรูปาหิ อุปมาหิ สามญฺผลํ ทีเปตฺ ๑ ตตฺถ กิณฺจาปี เอตสฺส
ภควโต วจนฺสวเน ปรียตฺติ(๑) นาม นตฺถิ ตถาปี อตฺโถ
ตาทิสฺสเยว ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา อุปริวิเสสํ ปุจฺจนฺโต เอวเมวาทิ
อวตฺวา อุตฺตรี(๒) อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณฺธิตตรญฺจาติ อาห ๑ ตตฺถ
อภิกฺกนฺตตรนฺติ อภิมฺนาปตฺริ อติเสฏฺฐตรนฺติ อตฺโถ ๑ ปณฺธิต-
ตรนฺติ อุตฺตมตฺริ ๑ เตน หีติ อญฺโยชนญฺเจ นิปาโต ๑ สวเน
อญฺโยชนฺโต หิ นํ เอวมาห ๑ สฺมาหีติ อภิกฺกนฺตตรญฺจ
ปณฺธิตตรญฺจ สามญฺผลํ สฺมาหิ ๑

สาธุกํ มนสิกโรหีติ เอตฺถ ปน สาธุกํ สาธูติ

๑. ม. ปรียนฺตํ ๑ ๒. ม. อญฺ โปวโน นตฺถิ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๕๓

เอกภุจเมตฺ ๑ อัยฺ หิ สาธุสทฺโท อายาจนสมปฏฺิจฺจนสมปหฺสน-
 สุนฺทรทพฺหิภมฺมาทิสฺ ทิสฺสติ ๑ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน
 ฌมฺมํ เทเสตฺตฺติอาทิสฺ (๑) อายาจน ทิสฺสติ ๑ สาธุ ภนฺเตติ โข
 โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวาติอาทิสฺ (๒)
 สมปฏฺิจฺจน ๑ สาธุ สาธุ สาริปฺตฺตฺตาติอาทิสฺ (๓) สมปหฺสน ๑
 สาธุ ฌมฺมรฺจึ ราชา สาธุ ปญฺญาณวา นโร ๑
 สาธุ มิตฺตฺตานมทฺทพฺโภ (๔) ปาปสฺสากรณํ สุขนฺติ-(๕)
 อาทิสฺ สุนฺทเร ๑ เตนหิ พุราหฺมณฺ สาธุกํ สฺุณาหิติอาทิสฺ (๖)
 สาธุสทฺโทเยว ทพฺหิภมฺเม อาณตฺตฺยนฺติปิ วุจฺจติ ๑ อิธาปิ
 อัยฺ เอตฺถเวว ทพฺหิภมฺเม จ อาณตฺตฺยญจ อตฺถโถ เวทิตฺพฺโพ ๑
 สุนฺทเรปิ วุจฺจติ ๑

ทพฺหิภมฺมฺภูเจน หิ ทพฺหิมิมํ ฌมฺมํ สฺุณาหิ สฺุคหิตํ
 คณฺหนฺโต อาณตฺตฺติอภฺุเจน มม อาณตฺตฺยา สฺุณาหิ สฺุนฺทรภฺุเจน
 สฺุนฺทรมิมํ ภทฺทกํ ฌมฺมํ สฺุณาหิติ เอวํ ทิปิตํ โหติ ๑

มนสิภโรหิตฺติ อวชฺช สมนฺนาหฺราหิตฺติ (๗) อตฺถโถ ๑ อวิกฺขิตฺต-
 จิตฺโต หุตฺวา นิสามฺเหหิ จิตฺเต กโรหิตฺติ อธิปฺปาโย ๑ อปีเจตฺถ
 สฺุณาหิตฺติ โสติณฺทฺริยวิกฺเขปนินฺวารณเมตฺ ๑ สาธุกํ มนสิ กโรหิตฺติ
 # ๑. สฺ. นี. ๑๖/๕๕๕/๒๘๗ ๑ ๒. ม. อ. ๑๔/๑๒๑/๑๐๑ ๑ ๓. วิ. มหา.
 # ๔/๘๕/๑๐๒ ๑ ๔. ม. มิตฺตฺตานมทฺทพฺโภ ๑ ๕. ขุ ชา. ๒๘/๕๐/๒๐ ๑
 # ๖. ม. เตน. หิ พุราหฺมณฺ สฺุณฺเหหิ สาธุกํ มนสิ กโรหิ ๑ ที. สฺ.
 # ๕/๑๕๕/๑๕๕ ๑ ๗. ม. อวชฺช สมนฺนาหฺราติ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณชวคคณณนา หน้า ๒๕๔

มนสิการเ ทพหิกมมนิโยชเนน มนินุทริยวิกุเขปนิวารณั ๑
ปุริมณเจตถ พุยณชนวิปลุตาสคคาหนิวารณั ๑ ปจจิมิ อตถ-
วิปลุตาสคคาหนิวารณั ๑ ปุริเมน จ ชมมุตสวเน นิโยเชติ ๑
ปจจิเมเน สุตานัน ชมมานัน ชารณูปปริกขาทีสุ ๑ ปุริเมน จ
สพุยณชนโน อัย ชมโม ตสุมมา สวณิโยติ ทีเปติ ๑ ปจจิเมเน
สาคโต ตสุมมา สาคุกั มนสิกาตพโพติ ๑ สาคุกปทั วา อุภย-
ปเทหิ โยเชตวา กาดพัพ(๑) ๑ ยสุมมา อัย ชมโม ชมมคมภีโร
เทสนาคมภีโร จ ตสุมมา สุนาหิ สาคุกั ยสุมมา อตถคมภีโร
ปฏิวะชคมภีโร จ ตสุมมา สาคุกั มนสิ กโรหิตี เอวั โยชนา
เวทิตพพา ๑

ภาสิสสามิตี สกกา มหาราชาติ เอวั ปฏินุณต-
สามณณผลเทสนัน วิญญูรโต ภาสิสสามิ ๑ เทเสสสามิตี
สงขิตตทีปนั โหติ ๑ ภาสิสสามิตี วิตุถารทีปนั ๑ เตนาน
วงคีสตุเถโร

สงขิตเตนปี เทเสติ วิญญูเรนปี ภาสติ
สาลิกายิว นิคุโฆโส ปฏินาณัน อุทริยิตี ๑

เอวั วุตเต อุตสาหชาโต หุตวา เอวั ฆนเตติ โข
ราชา มากโซ อชาตสตุตุ เวเทหิปุตโต ภกวโต ปจจสุโสสิ [๓]

๑. ม. อัย ปาโฐ นตถิ ๑ ๒. ส. ส. ๑๕/๗๔๓/๒๗๕ ๑

๓. ม. ย. เอตถนตเร ภกวโต วจนนติ ทิสสติ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๕๕

สมปฏิจฉิ ฯ ปฏิกุคเหสีติ วุตตัม โหติ ฯ

อถสุส ภควา เอตทโวจ เอตัม อโวจ ฯ อิทานิ วุตตพพัม
อิช มหาราชาติอาที สกถัม สุตตัม อโวจติ อตุโถ ฯ ตตถ
อิชาติ เทสาปเทเส (๑) นิปาโต ฯ สุวายัม กตถจิจิ โลกัม อุปาทาย
ววจจติ ฯ ยถาห ฯ อิช ตถาคโต โลกเก อุปปชชตีติ (๒) ฯ กตถจิจิ
สาสนัม ฯ ยถาห ฯ อิเชว ภิกขเว ปจโหม สมโณ อิช พุติโย
สมโณติ (๓) ฯ กตถจิจิ โอกาถัม ฯ ยถาห

อิเชว ติฏฐมานสุส เทวภูตสุส เม สโต

ปุเนวายุว เม ลทุโร (๔) เอวံ ชานาหิ มาริสาติ (๕) ฯ

กตถจิจิ ปทปุรณมตตเมว ฯ ยถาห ฯ อิชาหัม ภิกขเว
ภุตตาวี อสุถัม ปวาริตติ (๖) ฯ อิช ปน โลกัม อุปาทาย วุตโตติ
เวทิตพโป ฯ

มหารราชาติ ยถา ปฏินุญจาทเทสนัม เทเสตุ ปุน มหา-
ราชาติ อาลปติ ฯ อิถัม วุตตัม โหติ มหาราช อิมสมัม โลก
ตถาคโต อุปปชชติ อรหัม ฯ เปฯ พุทุโร ภควาติ ฯ ตตถ
ตถาคตสทโท พุรหุมชาเล วุตโต ฯ อรหนุติ อาทโย วิสุทฺธิ-
มคฺเค วิตุจาริตา ฯ

โลกเก อุปปชชตีติ เอตถ ปน โลกโกติ โอกาสโลก

๑.ม. เทโสปเทเส ฯ ๒. ที.สี. ๕/๓๒๔/๒๗๖ ฯ ๓. ที. มหา.

๑๐/๓๖๕/๒๔๔ ฯ ๔. ม. ปุนรายุจ เม ลทุโร ฯ ๕. ที. มหา.

๑๐/๒๖๔/๓๒๑ ฯ ๖. ม. ม. ๑๒/๒๒/๒๑ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๒๕๖

สตุตโลกิ สขารโลกิติ ติวโร ๑ อธิ ปน สตุตโลกิ
อธิปเปโต ๑ สตุตโลกิ อุปุชชมาโนปี ตถาคโต น เทวโลกิ
น พุรหุมโลกิ มนุสสลโลกิเยว อุปุชชติ ๑ มนุสสลโลกิปี น
อญญสมิ จกกวาเพ อิมสมิเยว จกกวาเพ ๑ ตตุราปี น
สพพภูจจาเนสสุ ปุรตถิมาย ทิสาย ชงคโลกิ (๑) นาม นิคโม
ตสสาปเรน มหาสาโล ตโต ปรา ปจจนตติมา ชนปทา โอรโต
มชฺเฌ ปุรตถิมทกฺขินาย ทิสาย สลลวตี นาม นที ตโต
ปรา ปจจนตติมา ชนปทา โอรโต มชฺเฌ ทกฺขินาย ทิสาย
เสตคณณิกิ นาม นิคโม ตโต ปรา ปจจนตติมา ชนปทา
โอรโต มชฺเฌ ปจฺฉิมทิสาย ญัน นาม พุราหุมณคานิ
ตโต ปรา ปจจนตติมา ชนปทา โอรโต มชฺเฌ อุตฺตราย
ทิสาย อุตฺตรโร นาม ปพฺพโต ตโต ปรา ปจจนตติมา
ชนปทา โอรโต (๒) มชฺเฌติ เอวํ ปริจฺฉินฺเน อายามโต ติโยชน-
สเต วิตุถารโต อพฺพตฺติโยชนสเต ปริกฺเขปโต นวโยชนสเต
มชฺฉิมเทเส (๓) อุปุชชติ ๑ น เกวลญจ ตถาคโต ปจฺเจกพุทฺธา
อคฺคสาวกา อสฺตีติมหาเถรา พุทฺธมาตา พุทฺธปีตา จกกวตฺติ-
ราชา อญฺเฌ จ สารปฺปตฺตา พุราหุมณคหปติกา เอตฺถ-
วูปุชชนฺติ ๑

ตตุถ ตถาคโต สุชาตาย ทินฺนมรฺฐปายาสโกชนโต ยาว

๑. ม. กชงฺคลํ ๑ ย. กชงฺคลํ ๑ ๒. วิ. มหา. ๕/๒๓/๓๕ ๑

๓. ม. มชฺฉิมปเทเส ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตฺตวณฺณา หน้า ๒๕๗

อรหตฺตมคฺโค ตาว อุปฺปชฺชติ นาม ฯ อรหตฺตผล อุปฺปนฺโน
 นาม ฯ มหาภินิกฺขมฺนโต วา ยาว อรหตฺตมคฺโค ฯ ตฺสิตภวฺนโต
 วา ยาว อรหตฺตมคฺโค ฯ ทีปฺงฺกรปาทมฺลโต วา ยาว
 อรหตฺตมคฺโค ตาว อุปฺปชฺชติ นาม ฯ อรหตฺตผล อุปฺปนฺโน
 นาม ฯ อิธ สพฺพปจฺมํ อุปฺปนฺนภาวํ สนฺธาย อุปฺปชฺชตฺติ
 วุตฺตํ ฯ ตถาคโต โลเก อุปฺปนฺโน โหตฺติ อัยฺ หิ เอตฺถตฺโต ฯ
 โส อิมํ โลกนฺติ โส ภควา อิมํ โลกํ ฯ อิทานิ
 วตฺตพฺพิ ทสฺเสติ (๑) ฯ สเทวกนฺติ สห เทเวหิ สเทวกํ ฯ เอวํ สห
 มาเรณ สมารกํ ฯ สห พฺรหฺมุนา สพฺรหฺมกํ ฯ สห สมณ-
 พฺรหฺมณฺเหหิ สสฺสมณพฺรหฺมณฺณี ฯ ปชาตตฺตา ปชา ตํ ปชํ ฯ
 สห เทวมนฺุสฺเสหิ สเทวมนฺุสฺสํ ฯ ตตฺถ สเทวกวจเณน ปญฺจ-
 กามาจรเทวคฺคหณฺํ เวทิตพฺพิ ฯ สมารกวจเณน นฺุจฺจกามา-
 จจรเทวคฺคหณฺํ ฯ สพฺรหฺมกวจเณน พฺรหฺมกายิกาทิปฺรหฺมคฺคหณฺํ ฯ
 สสฺสมณพฺรหฺมณฺณีจเณน สาสนสฺส ปจฺจตฺถิกปจฺจามิตฺตสมณ-
 พฺรหฺมณฺคฺคหณฺํ สมิตปาปพาหิตปาปสมณพฺรหฺมณฺคฺคหณฺญจ ฯ
 ปชาวจเณน สตฺตโลกคฺคหณฺํ ฯ สเทวมนฺุสฺสจเณน สมฺมตฺติเทว-
 อวเสสมนฺุสฺสคฺคหณฺํ ฯ เอวเมตฺถ ตีหิ ปเทหิ โโอกาสโลเกน สทฺธี
 สตฺตโลโก ทฺวีหิ ปชาวจเณน (๒) สตฺตโลโกว คหิตฺติ เวทิตพฺพิ ฯ
 อปโร นโย ฯ สเทวคฺคหณฺเณน อรูปาจรเทวโลโกว
 # ๑. ม. นิตฺสฺเสติ ฯ ๒. ม. ปชาวเสน ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกขณฐวคคณณนา หน้า ๒๕๘

คหิตโต ๑ สมารกคคหณน ฉกามาจรเทวโลโก คหิตโต ๑ สพุรหุม-
กคคหณน รูปีพุรหุมโลโก คหิตโต ๑ สสสมณพราหุณณาทิก-
คคหณน จตฺปริสวเสน สมุมติเทเวหิ วา สห มนุสฺสโลโก
อวเสสสพฺพสตุตโลโก วา ๑

อปีเจตฺต สเทวกวจเนน อุกฺกฏฺฐปริจฺเจทโต สพฺพสฺส
โลกสฺส สจฺฉิกตภาวมาห ๑ ตโต เยสํ อโหสิ มาโร มหानุภาโว
ฉกามาจริสฺสโร วสวตฺตี กิ โสปี เอเตน สจฺฉิกโตติ เตสํ
วิมตี วิธมนฺโต สมารกนฺติ อห ๑ เยสํ ปน อโหสิ พุรหุมา
มหานุภาโว เอกงคฺคฺลียา เอกสฺมี จกฺกวาพสฺสเส อโลกํ ปรตี
ทฺวีหิ ๑เป๑ ทสฺหิ องคฺคฺลียิ ทสฺส จกฺกวาพสฺสเส อโลกํ
ปรตี อนฺตฺตรณฺจ ฉานสมาปตฺติสฺสํ ปฏฺฐิเวเทติ กิ โสปี
สจฺฉิกโตติ เตสํ วิมตี วิธมนฺโต สพุรหุมกนฺติ อห ๑ ตโต
เย จินฺเตสฺสํ ปุณฺสสมณพราหุณณา สาสนสฺส ปจฺจตฺติกา กิ
เตปี สจฺฉิกตาคิ เตสํ วิมตี วิธมนฺโต สสสมณพราหุณณิ ปชนฺติ
อห ๑ เอวํ อุกฺกฏฺฐจฺฉานานํ (๑) สจฺฉิกตภาวํ ปกาเสตฺวา อถ
สมุมติเทเว อวเสสมนุสฺสเส จ อฺปาทาย อุกฺกฏฺฐปริจฺเจทวเสน
เสสสตุตโลกสฺส สจฺฉิกตภาวํ ปกาเสนฺโต สเทวมนุสฺสสนฺติ อห ๑
อฺยเมตฺถ วิภาวนานุกฺกโม (๒) ๑

ไปราณา ปนาหุ สเทวกนฺติ เทเวหิ สทฺธิ อวเสสโลกํ ๑

๑. ม. อุกฺกฏฺฐจฺฉานานํ ๑ ๒. ม. ภาวานุกฺกโม ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๕๕

สมารกนุติ มารณ สทฐี อวเสสโลกิ ๑ สพฺรหฺมกนุติ พฺรหฺมเหมิ
สทฐี อวเสสโลกิ ๑ เอวิ สพฺเพปิ ติฏฐูปเค สตฺเต ตีหากาเรหิ
ตีสุ ปเทสุ ปกฺขิปิตฺวา ปฺน ทฺวีหิ ปเทหิ ปฺริยาทียนฺโต
สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชฺ สเทวมนุสฺสนฺติ อห ๑ เอวิ ปญฺจหิปี
ปเทหิ เตน เตนากาเรน เตชาคุกเมว ปฺริยาทินฺนฺติ ๑

สยฺ อภิลณา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทตีติ เอตฺถ ปน สยฺนฺติ
สามิ อปรนฺเยโย หุตฺวา ๑ อภิลฺลาติ อภิลฺลาเย อธิเกน
ณาณน ญตฺวาติ อตฺโถ ๑ สจฺฉิกตฺวาติ ปจฺจกฺขิ กตฺวา ๑
เอเตน อนฺมมานาธิปฏิกฺเขโป กโตติ (๑) ๑ ปเวเทตีติ โพเชติ ญาเปติ (๒)
ปกาสติ ๑

โส ฆมฺมิ เทเสติ อาทิกฺลฺยาณิ ๑เปฯ ปฺริโยसानกฺลฺยาณนฺติ
โส ภควา สตฺเตสุ การุญฺญตฺ ปฏฺิจฺจ หิตฺวาปี อนฺตฺตฺริปี
วิเวกฺสุขิ ฆมฺมิ เทเสติ ตลฺจ โข อปฺปํ วา พหุํ วา เทเสนฺโต
อาทิกฺลฺยาณาธิปฺปการเมว เทเสติ อาทิมฺหิปี กฺลฺยาณิ ภทฺทกํ
อนวชฺชเมว กตฺวา เทเสติ มชฺฌेปี ปฺริโยसानปี กฺลฺยาณิ
ภทฺทกํ อนวชฺชเมว กตฺวา เทเสตีติ วุคฺตํ โหติ ๑ ตตฺถ อตฺถิ
เทสฺนาย อาทิมชฺฌปฺริโยसानํ อตฺถิ สาสฺนสฺส ๑ เทสฺนาย ตาว
จตฺตฺปฺทิกายปี กายา ปจฺมปาโท อาทิ นาม ตโต เทว
มชฺฌิ นาม อนฺเต เอโก ปฺริโยसानํ นาม ๑ เอกานฺสนฺธิกฺสฺส
๑. ม. กโต โหติ ๑ ๒. ม. วิญฺญาเปติ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๒๖๐

สุตตสุต นิตานํ อาที ๑ อิทมโวจาทิ ปรีโยสานํ อุภินนมนตรา
มชฌํ ๑ อนေနานุสนธิกสุต สุตตสุต ปจมานุสนธิ อาที ๑
อนุเต อนุสนธิ ปรีโยสานํ ๑ มชฌเม เอโก วา เทว วา
พหู วา มชฌเมว ๑

สาสนสุต ปน สัตถสมาธิวิปัสสนา อาที นาม ๑ วุตตมปิ
เจตํ โภจาทิ กุสลาณํ ฐมมานํ สัตถญจ สุวิสุทฺธํ ทิฎฐิจิ จ
อุชุกาติ(๑) ๑ อตฺถิ ภิกฺขเว มชฌิมา ปฎิปทา ตถาคเตน
อภิสมพุทฺธาติ (๒) เอวํ วุตฺโต ปน อริยมคฺโค มชฌํ นาม ๑
ผลญเจว นีพพานญจ ปรีโยสานํ นาม ๑ ตสมฺมาตีห ตวํ(๓)
พฺราหฺมณ พฺราหฺมจริยํ เอตํ สารํ เอตํ ปรีโยसानนฺติ(๔) หิ
เอตฺถ ผลํ ปรีโยसानนฺติ วุตฺตํ ๑ นีพพานนคฺชํ หิ อาวุโส
วิสาข พฺราหฺมจริยํ วุตฺตติ นีพพานปรายนํ นีพพานปรีโย-
सानนฺติ(๕) เอตฺถ นีพพานํ ปรีโยसानนฺติ วุตฺตํ ๑ อิธ เทสนาย
อาทิมชฺชปรีโยสานํ อธิปฺเปตํ ๑ ภควา หิ ฐมมํ เทเสนฺโต
อาทิมฺหิ สัตถํ ทสฺเสตฺวา มชฌเม มคฺคํ ปรีโยसानเน นีพพานํ
ทสฺเสตฺติ ๑ เตน วุตฺตํ โส ฐมมํ เทเสตฺติ อาทิกุลยาณํ มชฌเม-
กุลยาณํ ปรีโยसानกฺกุลยาณนฺติ ๑ ตสมฺมา อญฺโณปี ฐมมกฺกโก
ฐมมํ เทเสนฺโต (๖)

- # ๑. ส. มหา. ๑๕/๖๘๓/๑๕๒ ๑ ๒. วิ. มหา. ๔/๑๓/๑๘ ๑
- # ๓. ม. เขตฺตพฺทกฺกมิตํ ๑ ๔. ม. ม. ๑๒/๓๖๐/๓๘๔ ๑
- # ๕. ม. ม. ๑๒/๕๑๒/๕๕๕ ๑ ๖. ม. กเถนฺโต ๑

เล่มที่ ๔ สามถุผลสุตตวณณา หน้า ๒๖๑

อาทิมหิ สิลิ ทสเสยย มชเฒ มคคิ วิภาวเย
ปรีโยसानเ จ นิพพานิ เอสา กถิกถณจิติติ ฯ

สาตุถิ สพยุณชนนุติ ยสส หิ ยากุคตอติธิปรีสาทิ
วณณานิสิตา เทสนา โหติ น โส สาตุถิ เทเสติ ฯ
ภควา ปน ตถารูปี [๑] ปหาย จตุสตีปฏจानาทีนิสตีตํ เทสนํ
เทเสติ ตสฺมา สาตุถิ เทเสตีติ วุจจติ ฯ ยสส ปน เทสนา
เอกพยุณชนาทียุตตา วา สพพนิโรฏจพยุณชนา วา สพพ3
วิสสุฏจสพพนิคคหิตพยุณชนา วา ตสฺส ทมิพกีราตยวนาที3
มิลกฺขนํ (๒) ภาสา วิย พยุณชนปารีปรียา อภาวโต อพยุณชนา
นาม เทสนา โหติ ฯ ภควา ปน

ลิตถิถนิตถจ (๓) ทีฆรสฺสิ ลหุคกรุกถจ สมพนุช-
ววตถิตํ วิมุตตํ ทสธา พยุณชนพุทธิยา ปภเวโทติ (๓) เอวํ วุตตํ
ทสวธิ พยุณชนํ อมกฺเขตฺวา ปรีปฺถณฺณํ พยุณชนเมว กถฺวา
ธมฺมํ เทเสติ ตสฺมา สพยุณชนํ ธมฺมํ เทเสตีติ วุจจติ ฯ

เกวลปรีปฺถณนุติ เอตถ เกวลนุติ สกลาธิวจันํ ฯ
ปรีปฺถณนุติ อนฺนาธิวจันํ ฯ อิทํ วุตตํ โหติ สกลปรีปฺถณเมว
เทเสติ เอกเทสนาปี อปรีปฺถณา นคฺลิตติ ฯ อุปนตพพสุสา-

๑. ม. เอตถนุตเร เทสนนุติ ทีสฺสตีติ ฯ ๒. ม. ทมิพกีราตยวราทีมิลกฺขนํ ฯ

๓. ม. ลิตถิถ นิตถจ ทีฆรสฺสิ ครุกํ ลหุคถเจว นิคฺคหิตํ
สมพนุชววตถิตํ วิมุตตํ ทสธา พยุณชนพุทธิยา ปภเวโทติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัททนต์รวคฤคณา หน้า ๒๖๒

ปเนตพพสุส จาภาวโต (๑) เกวลปรีปนุณนุติ เวทิตพพิ ๑ ปรีสุทฐนุติ
นรีรุกกิลล ๑ โย หิ อิมิ ชมมเทสนน นิสสาย ลากิ วา
สกุการิ วา ลกิสสามิติ เทเสติ ตสส อปรีสุทฐา เทสนา
โหติ ๑ ภควา ปน โลกามิสน นรีเปกโข หิตพเรนย (๒)
เมตตภาวนาย มุททโย อุลลุมปนสภาวสนจิตน จิตเตน
เทเสติ ๑ ตสฺมา ปรีสุทฐิ ชมมิ เทเสตีติ วุจจติ ๑

พหุหุมจริยิ ปกาเสตีติ เอตถ ปนายิ พหุหุมจริยสทโท
ทาน เวยยาวจเจ ปณจติกาปทสี่เล อปฺปมณฺณาสู เมถุน-
วิริตฺยิ สทารสนฺโตเส วิริเย อุโปสถงฺเกสุ อริยมกฺเค สาสเนติ
อิมสวคฺเคสุ ทิสฺสติ ๑

กินฺเต วตฺติ กิ ปน พหุหุมจริยิ
กิสฺส สฺจิจฺฉนฺนสฺส อยฺมิ วิปาโก ๑
อิทฺธิชฺฐตีพลวิริยูปปคฺติ
อิทฺถจ เต นาค มหาวิมานิ ๑
อหฺลจ ภริยา จ มนุสฺสโลก
สทฺฐา อุโก ทานปตี อหุมฺหา ๑
โอปานญฺติ เม ชฺริ ตทาสิ
สนฺตปปีตา สมณพฺราหฺมณา จ ๑
ตฺมิ เม วตฺติ ตฺมิ ปน พหุหุมจริยิ ๑

๑. ม. อุปตพพอปเนตพพสุส อภาวโต ๑

๒. ม. โลกามิสนรเปกโข หิตพเรนย ๑

เล่มที่ ๔ สามกถผลสุตตวณณา หน้า ๒๖๓

ตสส สุจิณฺณสฺส อัย วิปาโก ฯ

อิทฺธิชฺฐตีพลวิริยฺอุปฺปตฺติ ฯ

อิทฺถจ เม วีร(๑) มหาวิมานนฺติ(๒)

อิมสฺมี หิ ปุณฺณกชาตเก ทานํ พุรฺหุมาจฺริยนฺติ วุตฺตํ ฯ

เกน ปาณิ กามทโท   เกน ปาณิ มชฺฐสฺสโว

เกน เต พุรฺหุมาจฺริเยน   ปุณฺณํ ปาณิมฺหิ อิชฺฌตฺติ ฯ

เตน ปาณิ กามทโท   เตน ปาณิ มชฺฐสฺสโว

เตน เม พุรฺหุมาจฺริเยน   ปุณฺณํ ปาณิมฺหิ อิชฺฌตฺตีติ(๓) ฯ

อิมสฺมี องฺกุรเปตวตฺถมฺหิ เวยฺยาวจํ พุรฺหุมาจฺริยนฺติ วุตฺตํ ฯ

อิทฺ(๔) โข ตํ ภิกฺขเว ติตฺติริยํ นาม พุรฺหุมาจฺริยํ อโหสีติ(๕)

อิมสฺมี ติตฺติรชาตเก ปญฺจสิกฺขาปทสีลํ พุรฺหุมาจฺริยนฺติ วุตฺตํ ฯ

    ตํ โข ปน [๖] ปญฺจสิข พุรฺหุมาจฺริยํ เนว นิพฺพิทาย

น วิราคาย น นิโรธาย [๗] ยาวเทว พุรฺหุมาจฺริยฺอุปฺปตฺติยาติ(๘)

อิมสฺมี มหาโควินฺทสุตฺเต จตฺสโส อปฺปมณฺญาโย พุรฺหุมา-

จฺริยนฺติ วุตฺตา ฯ ปเร อพุรฺหุมาจฺริ ภาวิสฺสนฺติ มยเมตฺถ

พุรฺหุมาจฺริโน ภาวิสฺสามาติ(๙) อิมสฺมี สลฺเลขสุตฺเต เมถุนวิริติ

พุรฺหุมาจฺริยนฺติ วุตฺตา ฯ

๑. ม. ธีร ฯ ๒. พ. ชา. ๒๘/๑๐๐๕/๓๕๓ ฯ ๓. พ. เปต. ๒๖/๑๐๖/๑๕๐ ฯ

๔. ม. เหว ฯ ๕. วิ. จุฎ. ๗/๒๖๒/๑๑๗ ฯ ๖. ม. เขตฺถนฺตเร เมติ ทิสฺสติ ฯ

๗. ม. เขตฺถนฺตเร ฯ เป ฯ อิติ ทิสฺสติ ฯ ๘. ที. มหา. ๑๐/๒๓๔/๒๘๕ ฯ

๙. ม. มุ. ๑๒/๑๐๔/๗๕ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณา หน้า ๒๖๔

มยญจ ภริยา นาตีกุกมาม

อเมห จ ภริยา นาตีกุกมนุติ

อญญตฺร ตาหิ พุรหุมจริยญจราม

ตสุมา หิ อมฺหํ ทหฺรา น มียเรติ (๑)

มหาชมฺมปาลชาตเก สทารสนุโตโส พุรหุมจริยญฺติ วุตฺโต ๑

อภิขานามิ โข ปนาหํ สารีปุตฺต จตฺตฺรํคสมนฺนาคํ

พุรหุมจริยํ จริตา ตปสฺสึ สฺสํ โหมีติ (๒) โลมํหํสนสฺสฺเต วิริยํ

พุรหุมจริยญฺติ วุตฺตํ ๑

หิเนน พุรหุมจริเยน ขตฺตฺยเ อฺปปชฺชติ

มชฺฌิเมน จ เทวตฺตํ อุตฺตเมน วิสฺซุชฺฌตีติ (๓)

เอวํ นิมิชาตเก อตฺตทมนวเสน กโต อญฺจงฺกโก อฺโปสโถ

พุรหุมจริยญฺติ วุตฺโต ๑

อิทํ โข ปน เม ปญฺจสิข พุรหุมจริยํ เอกนฺตนิพฺพิทาย

วิราคาย ๑เป๑ อยเมว อริโย อญฺจงฺกโก มคฺโคติ (๔)

มหาโควินฺทสฺสฺตสฺมีเยว อริยมคฺโค พุรหุมจริยญฺติ วุตฺโต ๑

ตฺยิทํ พุรหุมจริยํ อิทฺทญฺเจว ฝิตฺตญฺจ วิตฺถาริกํ พาหุชฺฌลํ

ปฺปญฺญํ ยาวเทว เทวมนุสฺเสหิ สฺสฺปกาสิตฺตญฺติ (๕) ปาสาทิกสฺสฺเต

สิกฺขาตฺตยสฺงคหิตํ สกฺลสาสนํ พุรหุมจริยญฺติ วุตฺตํ ๑

๑. บ. ขา. ๒๗/๑๔๑๓/๒๘๘ ๑ ๒. ม. บ. ๑๒/๑๗๗/๑๕๕ ๑

๓. บ. ขา. ๒๗/๑๑๘๖/๒๔๕ ๑ ๔. ที. มหา. ๑๐/๒๓๔/๒๘๔

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๖๕

อิมสมิ ปน จาเน อิทเมว พุรหุมจริยนุติ อธิปเปตัง ฯ ตสฺมา
พุรหุมจริยํ ปกาเสตตีติ โส ฌมมํ เทเสติ อาทิกลยาณํ ฯเปฯ
ปริสุทฺธํ ฯ เอวํ เทเสนุโต จ สิกขาตฺตยสงฺกหิตํ สกตสาสนํ
พุรหุมจริยํ ปกาเสตตีติ เอวเมตถ อตฺโถ ทฎฺฐพฺโพ ฯ พุรหุม-
จริยนุติ เสฎฺฐฎฺฐเณน พุรหุมภูตํ จริยํ พุรหุมภูตानํ วา พุทฺธาทีนํ
จริยนุติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ตํ ฌมฺมนุติ ตํ วุตฺตปฺปการสมฺปทํ ฌมมํ ฯ สฺมาติ กหปติ
วาติ กสฺมา ปจฺมํ กหปตี นินฺทิตฺตีติ ฯ นีหตฺมานตฺตา จ
อุสฺสนนตฺตา จ ฯ เยญฺเยน หิ ขตฺตียกฺลโต ปพฺพชิตา ชาตี
นินฺทิตฺตา มานํ กโรนฺติ ฯ พุราหุมณฺฑกฺลา ปพฺพชิตา มนฺเต
นินฺทิตฺตา มานํ กโรนฺติ ฯ หินฺชจฺจกฺลา ปพฺพชิตา อตฺตโน
อตฺตโน วิชิติตฺตา ปตฺติฎฺฐาตุํ น สกฺโกนฺติ ฯ กหปติทารกา
ปน กจฺเจหิ เสทํ มฺลจฺจนฺเตหิ ปิฎฺฐจฺยา โลณํ ปุปฺผมานาย
ภูมिํ กสิตฺวา ตาทิสฺสฺส มานฺสฺส อภาวโต นีหตฺมานทปฺปา
โหนติ ฯ เต ปพฺพชิตา(๑) มานํ วา ทปฺปํ วา อกฺตฺวา ยถาพลํ
พุทฺทฺทวณฺ (๒) อุคฺคเหตฺวา วิปฺสฺสนาย ตํ (๓) กโรนฺตา สกฺโกนฺติ
อรหตฺเต ปตฺติฎฺฐาตุํ ฯ อิตเรหิ จ กฺุเลหิ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตา
นาม น พหฺกา ฯ กหปติกา จ พหฺกา ฯ อิติ นีหตฺมานตฺตา
จ อุสฺสนนตฺตา จ ปจฺมํ กหปตี นินฺทิตฺตีติ ฯ

๑. ม. ปพฺพชิตวา ฯ ๒. ม. สกตพุทฺทวณฺ ฯ ๓. ม. กมฺมํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๒๖๖

อณฺณตรสุมี วาติ อิตเรลั วา กุลานั อณฺณตรสุมี ฯ
 ปจฺจาชาโตติ ปติชาโต ฯ ตถาคเต สหุริ ปฏฺฐิตถิติ ปริสุหุริ
 ฐมมึ สุตฺวา ฐมฺมสามิมฺหิ ตถาคเต สมฺมาสมฺพุทฺโธ วต
 โส ภควาติ สหุริ ปฏฺฐิตถิ ฯ อิติ ปฏฺฐิตถิจกฺขติติ เอว
 ปจฺจเวกฺขติ ฯ สมฺพาโธ ฆรราวาโสติ สเจปี สภฺภูจิทฺเต ฆเร
 โยชนสตนฺตเรปี วา ชายปติกา(๑) วสนฺติ ตถาปี เนลั สกฺกิลฺจน-
 ปลิโพทฺฐเณ(๒) ฆรราวาโส สมฺพาโธเยว ฯ รชาปโถติ(๓) รากฺรชาทีนั
 อุกฺกจฺจานฺนฺนํ มหฺออฺกฺกถายั วุตฺตํ ฯ อากมฺปโถติปี(๔) วทฺนฺติ ฯ
 อลคฺคนฺนฺนํ อพฺโปกาสโ สวียาติ อพฺโปกาสโ ฯ ปพฺพชฺโชติ หิ
 กุฏฺฐการรตฺนปาสาทเทววิมานาทีสุ ปิหิตทฺวารวตฺตปาเนสุ
 ปฏฺฐิจฺจนฺเนสุ วสนฺโตปี เนว ลคฺคคฺติ น สชฺชติ น พชฺชติ ฯ
 เตน วุตฺตํ อพฺโปกาสโ ปพฺพชฺชชฺชาติ ฯ อปีจ สมฺพาโธ ฆรราวาโส
 กุสฺลทฺริยาย โอกาสภาวโต รชาปโถ อลัวุตฺตสงฺการกฺกจฺจานั วีย
 รชานั กิเลสฺรชานั สนฺนิปาตกฺกจฺจานโต ฯ อพฺโปกาสโ ปพฺพชฺชชฺชา
 กุสฺลทฺริยาย ยถาสุขํ โอกาสภาวโต ฯ

นยิทํ สุกริ ฯเปฯ ปพฺพชฺชเยนฺนํ เอตฺถายั สงฺเขปกถา
 ยั เทลิตํ ลิกฺขชฺชาตฺตย พุรฺหุรฺหุมจฺริยํ เอกํปี ทิวลั อชฺณนํ กตฺวา
 จริมกจฺจิตฺตํ ปาเปตฺตพฺพตฺตย เอกนฺตปริปฺพณฺณํ จริตฺตพฺพิ เอกทิวลัปี
 # ๑. ม. เทว ชายมฺปติกา ฯ ๒. ปกฺกิลฺจนสปลิโพทฺฐเณ น
 # ๓. ม. รโชปโถ... ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๔. ม. อากมฺนปโถ... ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๖๗

กิลสมเลน อมลี้น กตุวา จริมกจิตต์ ปาเปตพพตาย เอกนต-
ปริสุทฺธิ ๗ สงฺขลิจิตฺติ ลิจิตสงฺขสทิสฺส โธตสงฺขสปฺปฏิภาคํ
จริตพพํ ๗ อิทํ น จ สุกฺริ อการํ อชฺฌาวสตา อการมชฺฌ
วสนฺเตน เอกนตปริปฺณณํ ๗เปฯ จริตฺ ๗ ยนฺนุนาหิ เกเส จ
มสฺสุ จ โอหารेतฺวา กาสายรสปีตตาย(๑) กาสายานิ พฺรหฺมจิริยํ
จรนฺตานํ อนุจฺฉวิกานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา ปฺริทหิตฺวา
อการสฺมา นิกฺขมิตฺวา อนคาริยํ ปพฺพชฺชเยนฺติ ๗ เอตฺถ จ
ยสฺมา อการสฺส หิตํ กสิวณฺชชาทิกมมํ อการิยนฺติ วุจฺจติ
ตลฺลจ ปพฺพชฺชชย นตฺถิ ตสฺมา ปพฺพชฺชช อคาริยาติ
ฉาตพฺพา ตํ อคาริยํ ๗ ปพฺพชฺชเยนฺติ ปฺฏิปชฺชเยยฺย ๗

อปฺปิ วาติ สหสฺสโต เหฏฺฐา โภกฺกขนฺโธ อปฺโป นาม
โหติ สหสฺสโต ปฏฺฐาย มหา ๗ อพฺนฺชนฺนฺเจน ฉาติ เอว
ฉาติปฺริวภูฏฺโ ๗ โสปี วิสฺตียา เหฏฺฐา อปฺโป โหติ
วิสฺตียา ปฏฺฐาย มหา ๗

ปาติโมกฺขสํวรํสูโตติ ปาติโมกฺขสํวเรน สมฺนฺนาคโต ๗
อาจารโคจรสมฺปนฺโนติ อาจาเรน เจว โคจเรน จ สมฺปนฺโน ๗
อณฺมตฺเตสฺสุติ อปฺปมตฺตเกสฺ ๗ วชฺเชสฺสุติ อกฺุสฺลธมฺเมสฺ ภูยทฺสฺสาวิติ
ภยทฺสฺสี ๗ สมฺมาทายาติ สมฺมา อาทียิตฺวา ๗ สิกฺขติ สิกฺขา-
ปเทสฺสุติ สิกฺขาปเทสฺ ตํ ตํ สิกฺขาปทํ สมฺมาทียิตฺวา สิกฺขติ ๗

๑. ม. กสาย... ๗

เล่มที่ ๔ สีสกษณษวคคณณนา หนา ๒๖๘

อยเมตถ สงเขโป ๑ วิตุจโร ปน วิตุทษิมคเค วุตโต ๑

กายกมมวจีกมเมน สมนุนาคโต กุสเลน ปริสุทฐาชีโวติ
เอตถ อจจรคคหณเนว จ กุสเล กายกมมวจีกมเม
คหิตเปย ยสุมา อิท อชีวปาริสุทฐิสีล นาม น อกาเส
วา รุกขคคาทิสู วา อุปปชชติ กายวจิทวาระสุเขว ปน
อุปปชชติ ตสุมา ตสส อุปปตติทวารทสสนตถ กายกมมวจีก-
กมเมน สมนุนาคโต กุสเลนาติ วุตติ ๑ ยสุมา ปน เตน
สมนุนาคโต ตสุมา ปริสุทฐาชีโว ๑ มุณษิยปุตตสุตตุนตวเสน(๑)
วา เอว(๒) วุตติ ๑ เอตถ หิ กตมณจ กหปติ(๓) กุสล กายกมม
วจีกมมัม ปริสุทฐาชีวปิ โข อหิ กหปติ(๕) สีลสมัม วทามิติ(๖)
วุตติ ๑ [๗] ยสุมา(๘) ปน เตน สมนุนาคโต ตสุมา ปริสุทฐา-
ชีโวติ เวทิตพุโพ(๘) ๑

สีลสมปนโนติ พุรหุมชาเล วุตเตน ติวเชน สีเลน
สมปนโน(๕) โหติ ๑ อินุทริเยสุ กุคตทวโรติ มนจณญเรสุ
อินุทริเยสุ ปิติตทวโร โหติ ๑ สติสมปชณเณน สมนุนาคโตติ
อภิกกนเต ปฏิกกนเตตืออาทิสู สตุตส จาเนสุ สติยา เจว
๑. ม. สมณมณุชิก... ๑ ๒. ม. เอต ๑ ๓. ม. ถปติ กุสลา สีลา ๑
๔. ม. กายกมมัม กุสลัม วจีกมมัม อชีวปาริสุทฐมปิ ๑ ๕. ม. ถปติ ๑
๖. ม.ม. ๑๓/๓๖๓/๓๔๘ ๑ ๗. ม. เอตถนตเร (ตสุมา ตสสาปี เทสนาย
ปรียาทานคถเมตถ วุตตุนติ เวทิตพุพนติ) ทิสสติ ๑ ๘. ม. อิม ปาฐา
นตถิ ๑ ๙. ม. สมนุนาคโต ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๖๕

สมปชญเณน จ สมนุณาคโต โหติ ฯ สนฺตญฺโจติ จตุสฺส ปจฺจเยสฺส
ติวิเชน สนฺโตเสน สมนุณาคโต (๑) สนฺตญฺโจ โหติ ฯ

จุลตมขุณฺณิมมหาสีลวณณา

เอวํ มาตักํ นิกฺขิปปิตฺวา อนฺุปฺพุเพน ภาเชนฺโต กถญจ
มหाराช ภิกฺขุ สีลสมฺปนฺโน โหติตฺติอาทิมาน ๑ ตตฺถ อิทฺปิสฺส
โหติ สีลสฺมินฺติ อิทฺปิ อสฺส ภิกฺขุโน ปาณาติปาตา เวรมณฺีสีลํ (๒)
สีลสฺมี เอกํ สีลํ โหติตฺติ อตฺโถ ๑ ปจฺจตฺตวจนฺุเจ วา
เอตํ ภูมํ ๑ มหาอญฺจกถายํ หิ อิทฺปิ ตสฺเสว สมณฺสฺส
สีลนฺติ อยมเวว อตฺโถ วุตฺโต ๑ เสถํ พุรหฺมชาเล วุตฺตนเยเนว
เวทิตฺพุํ ๑ อิทมสฺส โหติ สีลสฺมินฺติ อิทํ อสฺส สีลํ โหติตฺติ
อตฺโถ ๑

น กุโตจิ ภยํ สมฺนุสฺสตี ยทิตฺถํ สีลสํวรโตติ ยานิ
อสํวรมูลกานิ ภยานิ อฺุปฺปชฺชนฺติ เตสฺส ยํ อิทํ ภยํ สีลสํวรโต
ภเวยฺย ตํ กุโตจิ เอกสํวรโตปิ น สมฺนุสฺสตี ๑ กสฺมา ๑
สํวรโต อสํวรมูลกสฺส ภยสฺส อภาวา ๑ มุฑฺธาวิสฺติโตติ (๓) ยถา
วิธานวิหิตฺเตน ขตฺติยาภิเสเคน มุฑฺธนิ อวสฺติโต ๑ ยทิตฺถํ
ปจฺจตฺถิกโตติ ยํ กุโตจิ เอกปจฺจตฺถิกโตปิ ภยํ ภเวยฺย ตํ น
สมฺนุสฺสตี ๑ กสฺมา ๑ ยสฺมา นิหฺนฺนฺจามิตฺโต (๔) ๑ อชฺฌตฺตนฺติ
๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๒. ม. เวรมณฺี ๑
๓. ม. มุฑฺธาวิสฺติโตติ ๑ ๔. ม. นิหต... ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๒๗๐

นิกขณตตํ ๑ อตฺตโน สนนฺตานิ อตฺโต ๑ อนวชฺชสฺสขณฺติ
อนวชฺช อนินฺทิตํ กุสลํ ๑ สีสปทญฺจานนํ อวิปฺปฏิสารปามชฺช-(๑)
ปีติปสฺสทฺธิชฺชมเมหิ ปริกฺคหิตํ กายิกเจตสิกสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ๑ เอวํ
โฆ มหาราช ภิกฺขุ สีสสมฺปนฺโน นาม โหตีติ เอวํ นีรณฺตรํ
วิตฺถารตฺตวา ทสฺสีเตน ติวิเชน สีเลน สมณฺนาคโต ภิกฺขุ
สีสสมฺปนฺโน นาม โหตีติ สีสกถํ นินฺนฺจาเปตี ๑

อินฺทริยสํวรกถาวณณนา

อินฺทริเยสฺส กุตฺตทวารภาชนิเย ๑ จกฺขณา รุปนฺติ อโย
จกฺขุสทฺโท กตฺถจฺจิ พุทฺธจกฺขุมฺหิ วตฺตติ ๑ ยถาห พุทฺธจกฺขณา
โลกํ โวลเเกสีติ กตฺถจฺจิ สพฺพญฺญตฺตวณฺสงฺขาเต สมณฺต-
จกฺขุมฺหิ ๑ ยถาห

ตถูปมํ ฌมฺมมยํ สฺมุเมธ

ปาสาทมารุญฺห สมณฺตจกฺขุติ (๒) ๑

กตฺถจฺจิ ฌมฺมจกฺขุมฺหิ ๑ วิรัชํ วิตมถํ ฌมฺมจกฺขุํ อุตฺปาทีติ (๓) หิ
เอตฺถ อริยมกฺกคฺคตฺย ปญฺญา ๑ จกฺขุํ อุตฺปาที ฌานํ อุตฺปาทีติ (๔)
เอตฺถ ปุพฺเพนิวาสาทิฌานํ ปญฺญาจกฺขุติ วุจฺจติ (๕) ๑ ทิพฺเพน
จกฺขุณาติ (๖) อากตฺตญฺจานนสฺส ทิพฺพจกฺขุมฺหิ วตฺตติ ๑ จกฺขุญฺจ ปฏฺฐิจ

๑. ม. ....ปาโมชฺช... ๑ ๒. วิ. มหา. ๔/๘/๑๐ ๑

๓. พุ. ธ. ๒๕/๑๑๒/๑๔๗ ๑ ๔. วิ. มหา. ๔/๑๕/๑๕ ๑

๕. ม. วุจฺจติ ๑ ๖. วิ. มหาวิ. ๑/๓/๘ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณนา หน้า ๒๗๑

รูปะ จาติ (๑) เอตถ ปสาทจกขุมหิ วุตตติ ฯ อิธ ปนายิ ปสาท-
จกขุโวหารเณ จกขุวิญญาเณ วุตตติ ฯ ตสุมา จกขุวิญญาเณน
รูปิ ทิสฺวาติ อยเมตถ อตุโถ ฯ เสสปะเทสุปี ยิ วุตตพฺพิ
ลียา ตํ สพฺพิ วิสุทฺธิมคฺเค วุตตํ ฯ อพฺยาเสกฺสุขนฺติ กิเลส-
พฺยาเสกฺวิรหิตตฺตา อพฺยาเสกํ อสมฺมิสฺสํ ปริสุทฺธํ อธิจิตฺตฺสุขํ
ปฏิบัติเวทิตี ฯ

สตีสมปชณณถาวณณนา

สตีสมปชณณถาวณณนา นิยมหิ ฯ อภิกกนฺเต ปฏิกกนฺเตติ เอตถ
ดาว อภิกกนฺตํ วุจฺจติ คมนํ ฯ ปฏิกกนฺตํ นีวตฺตนํ ฯ ตทกฺขมฺปิ
จตุสฺส อิริยาปะเสสฺส ลพฺภติ ฯ คมเน ดาว ปุริโต กายิ
อภิหรนฺโต อภิกกมฺติ นาม ฯ ปฏินีวตฺตนฺโต (๒) ปฏิกกมฺติ นาม ฯ
จําเนปิ จิตฺโกว กายิ ปุริโต โอนาเมนฺโต อภิกกมฺติ นาม ฯ
ปะจฺจโต อปนาเมนฺโต ปฏิกกมฺติ นาม ฯ นิสชฺชายปิ นิสินฺนโกว
อาสนสฺส ปุริมองฺคากิมฺโข สฺสรนฺโต อภิกกมฺติ นาม ฯ ปจฺจิมิ
องฺคปะปะเทสฺส ปจฺจาสฺสรนฺโต ปฏิกกมฺติ นาม ฯ นิปะชฺชเนปิ
เอเสว นโย ฯ

สมฺปะชานการี โหตีติ สมฺปะชณณเณน สพฺพกิจฺจการี
สมฺปะชณณสฺเสว (๓) วา การี ฯ โส หิ อภิกกนฺตาทิสฺส สมฺปะชณณํ
๑. ม. ม. ๑๒/๔๔๔/๔๗๖ ฯ ๒. ม. ปฏินีวตฺตนฺโต ฯ
๓. ม. สมฺปะชณณเมว ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกขนรชวคคณณา หน้า ๒๗๒

กโรเตว ฯ น กตถจि สมฺปชฌเณน วิรหิตो โหติ ฯ

ตตถ สาตถกสมฺปชฌณํ สปปายสมฺปชฌณํ โคจร-
 สมฺปชฌณํ อสมฺโมหสมฺปชฌณนฺติ จตฺตพฺพิธํ สมฺปชฌณํ ฯ ตตถ
 อภิกกมนจิตฺเต อุปฺปนฺเน จิตฺตวเสนเว อคฺนฺตฺวา กิํ นฺ เม
 เอตถ คเตน อตฺโถ อตฺถิ นตฺถิตฺติ อตฺถานตฺถํ ปริคฺคเหตฺวา
 อตฺถปฺริคฺคณฺหณํ สาตถกสมฺปชฌณํ ฯ ตตถ จ อตฺโถติ เจตฺติย-
 ทสฺสนโโพธิทสฺสนสงฺฆทสฺสนเถร(๑)ทสฺสนอสฺสทสฺสนาทิวเสน ฆมฺมโต
 วุฑฺฒิ ฯ เจตฺติยํ วา โโพธิํ วา ทิสฺวาปี हि พุทฺธารมฺมณํ
 สงฺฆทสฺสเนน สงฺฆารมฺมณํ ปีตี อุปฺปาเทตฺวา ตเทว ขยวโยโต
 สมฺมสนฺโต อรหตฺตํ ปาปุณาติ เถเร ทิสฺวา เตสํ โฉวาท
 ปตฺติญฺจาย อสฺสํ ทิสฺวา ตตถ ปจฺมชฌานํ อุปฺปาเทตฺวา ตเทว
 ขยวโยโต สมฺมสนฺโต อรหตฺตํ ปาปุณาติ ตสฺมา เอเตสํ ทสฺสนํ
 สาตถกนฺติ วุฑฺฒํ ฯ เกจि ปน อามิสฺโตปี วุฑฺฒิ อตฺโถเยว
 ตํ นิสฺสาย พุรหฺมจฺริยานุคฺคหาย ปฺฏิปนฺนตฺตาติ วทนฺติ ฯ

ตสฺมี ปน คมเน สปปายาสปปายํ ปริคฺคเหตฺวา สปปาย-
 ปริคฺคณฺหณํ สปปายสมฺปชฌณํ ฯ เสยฺยยถิํ ฯ เจตฺติยทสฺสนํ ตาว
 สาตถกํ ฯ สเจ ปน เจตฺติยสฺส มหาปุชฺชาย ทสฺทฺวาทสโยชนนฺตเร
 ปฺริสา สนนฺิปตฺนฺติ อตฺตโน วิภวานฺรูปา อิตฺถิโยปี ปฺริสาปี
 อลงฺกตปฺฏิยตฺตา จิตฺตกมฺมรูปกานิ วิย สลฺยจฺรณฺติ ตตฺร จสฺส
 # ๑. ม. ....โพธิสงฺฆเถร... ฯ

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณนา หน้า ๒๗๓

อัญเจ อารมมณ โลโก (๑) อนัญเจ ปฏิกโฆ อสมเปกขเน โมโห
อุปปชชติ กายสัสคคาปตตี วา อาปชชติ ชีวิตพุมหจரியานัน
วา อนุตรายโ โหติ ฯ เวนุตัน จานัน อสปปายัน โหติ ฯ
วุตตูปการอนุตรายาภาเว สปปายัน ฯ โทชิตสสนนปี เอเสว
นโย ฯ สงมทสสนนปี สาคถกั (๒) ฯ สเจ ปน อนนโตคาเม
มหามณทปปี การตวา สพพตตตี ฐมมสสวณัน การนเตตสุ
มนุสเสสสุ วุตตูปการเนนว ชนสนนนิปาโต เจว อนุตรายโ จ
โหติ ฯ เวนุตัน จานัน อสปปายัน โหติ ฯ อนุตรายาภาเว
สปปายัน ฯ มหาปริสปริวารานัน เถรานัน ทสสนนปี เอเสว
นโย ฯ

อสูกทสสนนปี สาคถกั (๒) ฯ ตทตถทีปนตถถจิทั วตถุ ฯ
เอโก กิร ททริกิกขุ สามณเริ์ คเหตุวา ทนตถกฏจตถาย
คโต ฯ สามณเริ์ มคคา โอกกमितวา ปุริโต คจจนุโต อสุกั
ทิสวา ปจมชชฌานัน นิพพตเตตวา ตเทว ปาทกั กตวา สงขาร
สมมสนนโต ตีณิ ผลานิ สจจิกตวา อุปริมคคผลตถาย (๓) กมมฏจานัน
ปริคคเหตุวา อฏจาสิ ฯ ททโร ตั อปสสนนโต สามณเริ์ราติ
ปกโกสิ ฯ โส มยา ปพพชิตกาลโต (๔) ปฏจาย กิกขุณา สทฐี
เทว กถา นาม น กถิตปพพา อถถสมปี ทิวเส อุปริวิเสส
นิพพตเตสสามีติ จินเตตวา กิ ฆนเตติ ปฏิวจัน อทาสิ เอหีติ
๑. ม. โลโก โหติ ฯ ๒ ม. สคถกั ฯ ๓. ม. อุปริมคคผลตถาย ฯ ๔. ม.
ปพพชิตทิวสโต ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณา หน้า ๒๗๔

จ วุตเต เอกวจนเนว อากนุตวา ฆนเต อิมินา ตาว มกุคเนว
คนุตวา มยา จิตกาเส มุหุตติ ปุรตถากิมุโข จตวา
โโอลเถถาติ อาห ๑ โส ตถา กตวา เตน ปตตวิเสสเมว
ปาปุนิ ๑ เอว เอกิ อสุภิ ทิวินันิ ชนानิ อตถาย ชาติ ๑
เอว สาทถกปิ ปเนตติ ๑ ปุริสสส มาตุคามาสุภิ อสปปายิ
มาตุคามสส จ ปุริสสาสุภิ [๑] สภาคเมว สปปายนติ เอว
สปปายปริคคณ्हณิ สปปายสมปชฌณิ นาม ๑

เอว ปริคคหิตสาทถกสปปายสส ปน อภูจตีสาย กम्मภู-
จानสสุ อตตโน จิตตริจยิ กम्मภูจानสงฆาติ โคจริ อุกคเหตุวา
ภิกขุจารโคจเร ติ คเหตุวาว กมนิ โคจรสมปชฌณิ นาม ๑
ตสสาวิภาวนตถิ อิทิ จตูกกั เวทิตพัพพิ ๑

อิเชกจโจ ภิกขุ หรติ น ปจจาหริติ เอกจโจ ปจจาหริติ
น หรติ เอกจโจ ปน เนว หรติ น ปจจาหริติ เอกจโจ
หริติ จ ปจจาหริติ จาติ ๑ ตตถ โย ภิกขุ ทิวัสสิ จงกเมน
นิสชชาย จ อวารณิเยหิ ฐมเมหิ จิตติ ปริโสเชตวา ตถา
รตติยา ปจมายามิ (๒) มชฌิมยามเม เสยฺยิ กปเปตวา ปจจิมยามเป
นิสชชางงกเมหิ วิตตินาเมตวา ปเถว เจตियงคณโพธิยงคณ
วตติ กตวา โพธิรุกเข อุตถิ อาสิญจิตวา ปานียปรีโกชนีย
ปจจุปภูสเปตวา อจริยูปชฌายวตตาทินิ สพพานิ ขนรทวตตานิ
๑. ม. เอตถนุตเร อสปปายนติ ทิสสติ ๑ ๒. ม. ปฐมยามเม ๑

เล่มที่ ๔ สามถุณผลสุตตวณณา หน้า ๒๗๕

สมาทาย วตตติ ฯ โส สรริปริกมมํ กตฺวา เสนาสนํ ปวิสิตฺวา
 เทว ตโย ปลุลงเก อสุมํ คากาเปตฺวา (๑) กมฺมฏฺจานมนุญฺชิตฺวา
 ภิกฺขุจอารเวลายํ อฏฺฐหิตฺวา กมฺมฏฺจานสีเสนเว ปตฺตจิวรมาทาย
 เสนาสนโต นิกฺขมิตฺวา กมฺมฏฺจานํ มนสิกโรนฺโตว เจตियงฺคณํ
 คนฺตฺวา สเจ พุทฺธานุสฺสติ กมฺมฏฺจานํ โหติ ตํ อวิสฺชเชตฺวาว
 เจตियงฺคณํ ปวิสติ อณฺธํ เจ กมฺมฏฺจานํ โหติ โสปานปาทมูล (๒)
 จตฺวา หตฺถเณน กหิตถณฺฑํ วย ตํ จเปตฺวา พุทฺธารมฺมณปีตี
 กเหตุวา เจตियงฺคณํ อารุญฺห มหนฺตํ เจตियญฺเจ ฯ ติกฺขตฺตํ
 ปทกฺขิณํ กตฺวา จตฺตฺส จาเนตฺส วนฺทิตพฺพํ ชุทฺทกํ เจตियญฺเจ
 ตเถว ปทกฺขิณํ กตฺวา อฏฺฐจฺส จาเนตฺส วนฺทิตพฺพํ ฯ เจตियํ
 วนฺทิตฺวา โโพธิยงฺคณมฺปตฺเตนาปี พุทฺธสฺส ภควโต สมฺมุขา
 วย นิปฺจการํ ทสฺเสตฺวา โโพธิ วนฺทิตพฺพา ฯ โส เอวํ
 เจตियญฺจ โโพธิญฺจ วนฺทิตฺวา ปฏฺฐิสามิตฺตฺจฺจานํ คนฺตฺวา ปฏฺฐิสามิตฺ
 ถณฺฑํ หตฺถเณน คณฺหนฺโต วย นิกฺขิตฺตกมฺมฏฺจานํ กเหตุวา
 คามสฺส สมิเป (๓) กมฺมฏฺจานสีเสนเว จิวริ ปารุปีตฺวา คามํ
 ปิณฺฑาทาย ปวิสติ ฯ

อถ นํ มนุสฺสา ทิสฺวา อโย โน อากโตติ ปจฺจุกฺคนฺตฺวา
 ปตฺตํ กเหตุวา อาสนสาทาย วา เคเห วา นิสีทาเปตฺวา
 ยาคุ ทตฺวา ยาว ภูตฺตํ น นิกฺขจติ ฯ ตาว ปาทะ ไรวิตฺวา
 # ๑. ม. คากาเปนฺโต ฯ ๒. โสปานมูล ฯ ๓. ม. คามสมิโป ฯ

เล่มที่ ๔ สัททมนตร์คฤคยา หน้า ๒๗๖

เตเลน มกฺเขตฺวา ปุโรโต นิสีทิตฺวา ปณฺหิ วา ปุจฺจนฺติ ชมฺมํ
วา โสตุกามา โหณฺติ ฯ สเจปี น กถาเปณฺติ ชนสงฺกหตฺถํ
ชมฺมกถา นาม กาดพฺพาเยวติ อฏฺฐกถาจรียา วทณฺติ ฯ
ชมฺมกถา หิ กมฺมฏฺฐานวิมุตฺตา นาม นตฺถิ ฯ ตสฺมา กมฺมฏ-
ฐานสีเสเนว ชมฺมกถํ กถेतฺวา กมฺมฏฺฐานสีเสเนว อาหารํ
ปริภุจฺชิตฺวา อนุโมทณฺ์ กตฺวา นีวตฺตมาโนปี (๑) มนฺุสฺเสหิ อนุคโตว
คามโต นิกฺขมิตฺวา ตตฺถ เต นีวตฺเตตฺวา มกฺกํ ปฏิปชฺชติ ฯ

อถ นํ ปุเรตรํ นิกฺขมิตฺวา พหิคามเม กตภตฺตกิจฺจา
สามเณรทหฺรภิกฺขุ ทิสฺวา ปจฺจุคฺคณฺตฺวา ปตฺตจิวรมสฺส
คณฺหนฺติ ฯ โปราณภิกฺขุ กิร น (๒) อมฺหากํ อุปชฺฌาโย
อาจริโยติ มุขํ (๓) โอโลเกตฺวา วตฺตํ กโรณฺติ สมฺปตฺตปริจฺเณเทเนว
กโรณฺติ ฯ เต ตํ ปุจฺจนฺติ ฆนฺเต เอเต มนฺุสฺสา ตุมฺหากํ
กึ โหณฺติ มาติปกฺขโต สมฺพนฺธา ปีติปกฺขโตติ ฯ กึ ทิสฺวา
ปุจฺจถาติ ฯ ตุมฺหสฺสุ เอเตสํ เปมํ พหุमानฺนฺติ ฯ อาวุโส ยํ
มาตาปีตฺสูหิปี ทุกฺกริ ตํ เอเต อมฺหากํ กโรณฺติ ปตฺตจิวรีปี
โน เอเตสํ สนฺตกเมว เอเตสํ อานฺุภาเวน เนว ภเย ภยํ
น ฉาตเก ฉาตกํ ชาตํ นาม (๔) เอทิสฺวา นาม อมฺหากํ
อุปการิโน นตฺถิติ เตสํ คฺุณฺเ กถณฺโต กจฺจติ ฯ อยํ วุจฺจติ
๑. ม. นีวตฺตียมาเนหิปี ฯ ๒. ม. นสฺทโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. น มุขํ
๔. ม. ฉาตกํ ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๗๗

หฺรติ น ปจฺจาหฺรติ (๑) ฯ

ยสฺส ปน ปเคว วุตฺตปฺปการิ วุตฺตปฺปฏิปตฺตี กโรนฺตสฺส
กมฺมชเตโชชฺชาตุ ปชฺชตฺติ อนฺุปาทินฺนํ มฺลฺลจิตฺวา อุปาทินฺนํ
คณฺหาติ ฯ สรีโรโต เสทา มฺลฺลจฺนฺติ (๒) ฯ กมฺมญฺจานํ วิถิ น
โรหติ (๓) ฯ โส ปเคว ปตฺตจิวฺรมาทาย เวคฺสาव เจตฺยิ วฺนฺทิตฺวา
โครฺูปานํ นิกฺขมฺนเวลายเมว คามํ ยาคฺุภิกฺขาย ปวิสิตฺวา ยาคฺุ
ลภิตฺวา อาสนฺสาถิ คณฺตุวา ปิวฺติ ฯ อถสฺส ทฺวิตฺติกฺขตฺตุ
อชฺุโฆหรณฺมตฺเตเนว กมฺมชเตโชชฺชาตุ (๔) อุปาทินฺนํ มฺลฺลจิตฺวา
อนฺุปาทินฺนํ คณฺหาติ ฯ ฆญฺสเตน นฺหาปีโต (๕) วิย เตโชชฺชาตุ-
ปริพาหฺนิพฺพานํ ปตฺวา กมฺมญฺจานฺสีเสน ยาคฺุ ปริญฺจชิตฺวา
ปตฺตณฺจ มฺขณฺจ โชวิทฺวา อนฺุตรากตฺเต กมฺมญฺจานํ มนฺสิกตฺวา
อวเสสญฺจานเ ปิณฺฑาย จริตฺวา กมฺมญฺจานฺสีเสน อาหาริ (๖)
ปริญฺจชิตฺวา ตโต ปญฺจาย โปงฺขานฺุโปงฺขิ (๗) อุปญฺจหฺมานํ กมฺมญฺจานํ
คเหตฺวา อากจฺจติ ฯ อยิ วุจฺจติ ปจฺจาหฺรติ น หฺรติ (๘) ฯ
เอทิสาว (๙) ภิกฺขุ ยาคฺุ ปิวิตฺวา วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา พุทฺธสาสนเ
อรหฺตฺตํ ปตฺตา นาม คณฺนปถิ วิตฺวาตฺตา สีหฺลทีเปยว เตสุ
เตสุ คามสฺสุ อาสนฺสาถายิ น ตํ อาสนํ อตฺถิ ยตฺถ ยาคฺุ
๑. ม. ปจฺจาหฺรตีติ ฯ ๒. ม. มฺลฺลจฺนฺติ ฯ ๓. ม. นาโรหติ ฯ
๔. ม. กมฺมชเตโช ฯ ๕. ม. นฺหาโต ฯ ๖. ม. อาหารณฺจ ฯ
๗. ม. ยู. โปงฺขานฺุโปงฺขิ ฯ ๘. ม. หฺรตีติ ฯ ๙. ม. เอทิสาว จ ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๗๕

กิลเโส อุปฺปชฺชติ ตตฺถเว นํ นิคฺคณฺหติ ตถา อสฺสโกนฺโตะ
ติฏฺฐติ ฯ อถสฺส ปจฺจนฺโต อากจฺจนฺโตปิ ติฏฺฐติ ฯ โส อัย
ภิกฺขุ ตฺยหํ อุปฺปนฺนวิตกฺกํ ชานาติ อนนฺนจฺจนฺวิกํ เต กตฺนฺติ (๑)
อตุตฺตานิ ปฏฺฐิโจเทตฺวา วิปสฺสนํ วทฺเทตฺวา ตตฺถเว อริยญฺมึ
โอกกมฺติ ฯ ตถา อสฺสโกนฺโตะ นิสีทติ ฯ อถสฺส ปจฺจนฺโต
อากจฺจนฺโตปิ นิสีทตฺติ โสเยว นโย ฯ อริยญฺมึ โอกกมฺติ
อสฺสโกนฺโตะปิ ตํ กิลลํ วิภฺขมฺภเตตฺวา กมฺมญฺจฺจํ มนฺสิโกโรนฺโตะว
คจฺจติ ฯ น กมฺมญฺจฺจํวิปฺปยุตฺเตน จิตฺเตน ปาํ อุตฺตรติ ฯ
อุตฺตรติ เจ ปฏฺฐินิวตฺติตฺวา ปุริมปาเทเยว (๒) เอติ ฯ อาลินฺทกฺวาสิ
มหาปุสฺสเทวตฺเถโร (๓) วีย ฯ

โส กิร เภกฺกนฺวิสฺติ วสฺसानิ คตฺตปจฺจจากตฺตวตฺตํ (๔) ปุเรนฺโตะ
เอว วิหาสิ ฯ มนฺุสฺสาปิ อทฺทสฺสํ ตํ (๕) อนฺตรามกฺเค กสฺนฺตา
จ วปฺปนฺตา จ มทฺทนฺตา จ กมฺมานิ จ กโรนฺตา เถริ
ตถา คจฺจนฺตํ ทิสฺวา อัย เถโร ปุณฺปุณฺนํ นิวตฺติตฺวา คจฺจติ
กึ นฺุ โข มกฺคกฺมฺโพห อฺทาทฺหุ กิณฺจิ ปมฺภูจฺจติ สฺมฺลลปฺนฺติ ฯ
โส ตํ อนาถิยิตฺวา กมฺมญฺจฺจํยฺยุตฺเตเนว จิตฺเตน สฺมณฺชมฺมํ
กโรนฺโตะ วิสฺตฺวิสฺสพฺกนฺตเร อรหฺตฺตํ ปาปฺณาติ (๖) ฯ อรหฺตฺตปฺปตฺต-
ทิวเสเยวสฺส จงฺกมฺน โกฏฺฐิ อธิวตฺตา เทวตา องฺคุสิหิ ทิป
๑. ม. เอตฺนฺติ ฯ ๒. ม. ปุริมปาเทเยว ฯ ๓. ม. มหาปุสฺสเทวตฺเถโร ฯ
๔. ม. คตฺตปจฺจจากตฺตวตฺตํ ฯ ๕. ม. มนฺุสฺสาปิ สฺทํ ฯ ๖. ม. ปาปฺณิ ฯ

เล่มที่ ๔ สัทอักษรคุณคุณณา หน้า ๒๘๐

อุชชาเลตวา อฏฐาสิ ๑ จตุตาโรปี มหาราชาโน สกโก จ
เทวานมินโท พรหฺมา จ สหฺมปติ อฏฐานํ อากมีสุ(๑) ๑ ตณจ
โองาสํ ทิสฺวา วนวาสี มหาตีสฺสตุเถโร ตํ ทุตยทิวเส ปุจฺฉิ
รตฺติภาเค อายสฺมโต สนฺตึเก โองาสโต อโหสิ ๑ กิ โส
โองาสติ ๑ เถโร วิกฺเขปํ กโรนฺโต โองาสโต นาม ทิปฺภาสโตปี
โหติ มณฺโณภาสโตปีติ เอวมาทิมาน ๑ ตโต ปฏฺิจฺฉาทถ ตุมฺหติ
นิพนฺโร(๒) อามาติ ปฏฺิจฺฉานิตฺวา อารโจะติ ๑

กาพวลฺลิมนฺตฺวาปวาสี มหานาคตฺเถโร วิย จ ๑ โสปี กิร
คตฺปจฺจากตฺวตฺตํ(๓) ปุเรนฺโต ปจฺมํ ตาว ภควโต มหาปฺธานํ
ปุเชสฺสามีติ สตฺตฺวสฺसानิ จานจฺกมเมว อธิฏฺฐาสิ ปฺน
โสพสฺวสฺसानิ คตฺปจฺจากตฺติกวตฺตํ(๓) ปุเรตฺวา อรหฺตฺตํ ปาปฺฉิ ๑
โส กมฺมฏฺฐานยฺตุเตเนว จิตฺเตน ปาทำ อุตฺตรนฺโต วิปฺปยฺตุเตน
อุทฺทฏฺเฐ ปฺน ปฏฺินิวตฺเตนฺโต คามสฺมีปํ คนฺตฺวา คาวิ น
ปพฺพชิตฺโต นฺตึ อาสงฺกนียปฺปเทเส จตฺวา จิวริ ปารุปีตฺวา
กจฺจกรกโต(๔) อุตฺเทน ปตฺตํ โชรฺวิตฺวา อุตฺทกคณฺฑุสฺ(๕) กโรติ ๑
กึการณา ๑ มา เม ภิกฺขุํ ทาตุํ วา วนฺทิตฺตุํ วา อากต-
มนฺสุเส ทิมายกา โหถาติ วจนมตฺเตนาปี กมฺมฏฺฐานวิกฺเขโป
อโหสิตี ๑ อชฺช ภาณฺเต กตฺมีติ ทิวสํ วา ภิกฺขुकณฺณํ วา
๑. ม. อคมฺสุ ๑ ๒. ม. นิพนฺโร ๑ ๓. ม. คตฺปจฺจากตฺติกวตฺตํ ๑
๔. ม. กจฺจกนฺตรโต ๑ ๕. ม. อุตฺทกคณฺฑุสฺ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๘๑

ปลนห้ วา ปุจณโธ ปน อุกกั คิลิตวา อาโรเจติ ฯ สเจ
ทิวสาทิปุจณกา น โหนติ ฯ นิกขมนเวลายั คามทวาร
นิกขุภิตวา (๑) ยาทิ ฯ

กลมพตติตถวิหาร วสุตูปคตา ปลณาสภิกขุ วिय จ ฯ
เต กिर อาสาพหิปุณณมายั (๒) กตีกวตตั อักสุ อรहतตั อปุตวา
อณณมณณั นาลปีสุสามาติ คามณจ ปิณทาย ปวิสนตา
อุทกคณฐุสั (๓) กตวา ปวิสสุ ทิวสาทิสู ปุจณเตสุ วุตตนเยเนว
ปฏิปชชีสุ ฯ ตตถ มนุสสา นิกขุภัน (๔) ทิสวา ซานีสู อชเชโก
อากโต อชช เทวติ ฯ เอวณจ จินเตสุ กิ นุ โข เอเต
อมะหิเยว สทธี น สลลปนติ อุทาทุ อณณมณณัปี สเจ
อณณมณณมปิ น สลลปนติ อทธา วิวาทชาตา ภวิสสนติ
เอถ เน อณณมณณั ขมาเปสุสามาติ ฯ สพเพปี วิหารั กนุตวา
ปลณาสาย ภิกขุสุ เทวปี ภิกขุ เอโกกาเส นาทุทสีสุ (๕) ฯ
ตโต โย เตสุ จกขุมา ปุริโส โส อาห น โภ กลหารกานั
วสโนกาโส อีทิสो โหติ สุตมมภูจึ เจตियงคณั โพธิยงคณั
สุนิกขิตตา สมมชชนิโย สุปภูจิตั (๖) ปานียั ปรีโกชนियนติ ฯ
เต ตโตว นีวตตา ฯ เตปี ภิกขุ อนุโตเตมาเสเยว อรहतตั ปุตวา
มหาปวารณาย วิสุทธีปวารณั ปวาเรสุ ฯ

๑. ม. นิกขุภิตวา ฯ ๒. อาสาพหิปุณณมายั ฯ ๓. ม. อุทกคณฐุสั ฯ

เอวมุปริปิ ฯ ๔. ม. นิกขุภัน ฯ ๕. ม. นาทุทสีสุ ฯ ๖. ม. สุปภูจิตั ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๒๘๒

เอว กาลวลลิมณทปวาสิ มหานาคตเถโร วีย กลมพตติตถ-
 วิหารวสุสุปกตา ภิกขุ วีย จ กมมฏฐานอนุยุตเตเนว (๑) จิตเตน
 ปาทำ อุตุชเรนโต คามสมปี คนตุวา อุกกคณฐุส กตุวา วิถีโย
 สลลทเขตวา ยตถ สุราโสณทชุตตาทโย กลทหารกา จณท-
 หตถิสสทาโย วา นตถิ ตั วิถิ ปฏิปชชติ ฯ ตตถ จ
 ปินทาย จรมาโน น ตุริตตุริโต วีย ชเวน คจจติ ฯ น
 หิ ชวนปินทปาตียชตงคิ นาม กิณจิ อตถิ ฯ วิสมภูมิ-
 ภาคปตตติ ปน อุกกสกภู วีย นิจจโล หตุวา คจจติ ฯ
 อนุฆริ ปวิญโจ จ ทาทุกามิ วา อทาทุกามิ วา สลลทเขตวา
 ตทนุรูป กาลิ อากเมนโต ภิกขุ ปฏิลภิตวา อาทาย อนโต-
 คามะ วา พหิคามะ วา วิหารเมว อากนตุวา ยถา ศาสูเก
 ปฏีรูเป โอกาเส นิสีทิตวา กมมฏฐานัน มนสิ กโรนโต อาทาเร
 ปฏีกูลสยณิ ปฏฐเปตวา (๒) อกขพุกขชวณเลปนปุตตมัสุปมา-
 วเสน ปจจเวกขนโต อฏฐงคสมนุณาคติ อาหาริ อาทาเรติ เนว
 ทวาย น มทาย น มณทนาย น วิญฐนาย ฯเปฯ กุตตาวิ
 จ อุกกกิกจิง กตุวา มุหุตติ กตตกิลมถิ ปฏีปสสมเกตวา
 ยถา ปุเรกตติ เอว ปจจนาทตติ ปุริมยามิ ฯ ปจจนิยามณจ
 กมมฏฐานเมว มนสิ กโรติ ฯ อัย วุจจติ หรติ จ ปจจาหริ
 จาติ ฯ

๑. ม. กมมฏฐานอนุยุตเตเนว ฯ ๒. ม. อุกกฐเปตวา ฯ

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๘๓

อิมิ ปน หรณปจจาหรรณสงฆาติ คตปจจาจากติกวคตติ
ปุเรนุโต ยทิ อุปนีสตยสมปนุโน โหติ ปจมวเย เอว อรหคตติ
ปาปณาติ ๑ โน เจ ปจมวเย ปาปณาติ อถ มชฌิมวเย ๑
โน เจ มชฌิมวเย ปาปณาติ อถ มรณสมเย ๑ โน เจ
มรณสมเย ปาปณาติ ๑ อถ เทวปุตฺโต หุตฺวา ปาปณาติ (๒) ๑
โน เจ เทวปุตฺโต หุตฺวา ปาปณาติ อนุปปนเน พุทฺเ
นิพฺพุตฺโต ปจเจกโพธิ สจฺฉิกโรติ ๑ โน เจ ปจเจกโพธิ
สจฺฉิกโรติ อถ พุทฺธานิ สมมุขีภาเว จิปฺปาภิญฺโญ โหติ
เสขยถาปี เถโร พาหิโย ทารุจิริโย ๑ มหาปญฺโญ วา
เสขยถาปี เถโร สาริปฺพุตฺโต ๑ มหิทฺธิโก วา เสขยถาปี เถโร
มหาโมคคฺคฺลาโน ๑ ชุตฺตงฺคโร (๓) วา เสขยถาปี เถโร มหา-
กสฺสโป ๑ มหาปญฺโญ (๔) วา เสขยถาปี เถโร อนุรฺรทฺโธ ๑
วินยฺชโร วา เสขยถาปี เถโร อุปาลี ๑ ชมฺมกฺธิโก วา
เสขยถาปี เถโร ปุณฺโณ มนฺตาณิปฺพุตฺโต (๕) ๑ อารญฺญิกโก วา
เสขยถาปี เถโร เรวโต ๑ พหุสฺสุตฺโต วา เสขยถาปี เถโร
อานนฺโท ๑ สิग्ฆากาโม วา เสขยถาปี เถโร ราหุโล
พุทฺธปฺพุตฺโตติ ๑ อิติ อิมสฺมี จตฺตูกเ ยวายิ หรติ จ ปจจาหรรติ
จ ตสฺส โคจรสมฺปชฌณิ สิจาปคตฺติ โหติ ๑
๑. ม. อิทํ ๑ ๒. ม. ปาปณาตีติ นตฺถิ ๑ ๓. ม. ชุตฺวาโท ๑ ๔. ม. ย.
ทิพฺพจกฺขุโก ๑ ๕. ม. มนฺตาณิปฺพุตฺโต ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๒๘๔

อภิกุขมาทีสุ ปน อสมมุขุหนิ อสมมุโหสมปชณณิ ๑ ตั
 เอวิ เวทิตพพิ ๑ อิธ ภิกุขุ อภิกุขมนุโต วา ปภิกุขมนุโต
 วา ยถา อนุชพาลปฺลชชชนา อภิกุขมาทีสุ อตุตา อภิกุขมติ
 อตุตนา อภิกุขโม นิพพตฺติโตติ วา อหิ อภิกุขมามี มยา
 อภิกุขโม นิพพตฺติโตติ วา สมุขุหนุติ ตถา อสมมุขุหนุโต
 อภิกุขมามีติ จิตฺเต อุปฺปชชมาเน เตเนว จิตฺเตน สทฺธิ
 จิตฺตสมมุจฺจนา วาโยชาคู วิญญตฺติ ชนยมานา อุปฺปชชติ
 อิติ จิตฺตกิริยาวาโยชาคูวิปฺพารวเสน อัย กายสมมุโต อญฺจि-
 สงฺฆาญฺเฏ อภิกุขมติ ๑ ตสฺเสวิ อภิกุขมโต เอเกกปาทุทฺตรณ (๑)
 ปจฺจวิชาคู อาโปชาคูติ เทว ชาคูโย โอมตฺตา โหนฺติ มนฺทา ๑
 อิตฺรา เทว อธิมตฺตา โหนฺติ (๒) พลวติโย ๑ ตถา อติหรณ-
 วิติหรณฺสุ ๑ โวสุสชชเน เตโชชาคู วาโยชาคูติ เทว ชาคูโย
 โอมตฺตา โหนฺติ มนฺทา ๑ อิตฺรา เทว อธิมตฺตา โหนฺติ
 พลวติโย ๑ ตถา สนนิกุเขปนสนฺนิรุมภณฺสุ ๑ ตตฺถ อุทฺตรณ
 ปวตฺตา รูปรูปชชมา อติหรณฺ น ปาปฺณนฺติ ๑ ตถา อติหรณ
 ปวตฺตา วิติหรณฺ ๑ วิติหรณ ปวตฺตา โวสุสชชน ๑ โวสุสชชเน
 ปวตฺตา สนนิกุเขปน ๑ สนนิกุเขปน ปวตฺตา สนนิรุมภณฺ น
 ปาปฺณนฺติ ๑ ตตฺถ ตตฺถเว ปพฺพิปพฺพิสนฺธิสนฺธิโอธิโอธิ หุตฺวา
 ตตฺถกปาเล ปกฺจจิตฺตติลาณี วิย ตญฺจตฺถายนฺตา ภิชชนฺติ ๑ ตตฺถ
 # ๑. ม. เอเกกปาทุทฺตรณ ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑
 # ๓. ม. ปญฺญาณนฺตา ๑

เล่มที่ ๔ สามถุผลสุตตวณณา หน้า ๒๘๕

โก เอโก อภิกกมตติ กสฺส วา เอกสฺส อภิกกมณฺ ๑ ปรมตฺถโต
 หิ ธาตุณฺเวยว กมณฺ ๑ ธาตุณฺเวยว จานฺ ๑ ธาตุณฺเวยว นิสชฺชนํ
 ธาตุณฺเวยว สยณํ ๑ ตสฺมึ ตสฺมึ หิ (๑) โภฏฺฐาเส สทฺธิ รุเปณ
 อณฺณํ อุปฺปชฺชเต จิตฺตํ อณฺณํ จิตฺตํ นิสฺชํตติ
 อวิจิมฺนุสมฺพนฺโธ นทีโสโตว วตฺตตฺตติ ๑
 เอวํ อภิกกมาทิสฺส อสมฺมุยฺหณํ อสมฺโมหสมฺปชฺชณฺณํ นามาติ ๑
 นิฏฺฐิตํ อภิกกนฺเต ปฏิกกนฺเต สมฺปชานการี โหตฺตติ
 ปทสฺส อตฺถโต ๑

อาโลกิตฺเต วิโลกิตฺเตติ เอตฺถ ปน อาโลกิตฺตํ นาม ปฺรโต
 เปกฺขณํ ๑ วิโลกิตฺตํ นาม อณฺุทิสฺสา เปกฺขณํ ๑ อณฺณานิปี เภฏฺฐา
 อุปริ ปจฺจโต เปกฺขณวเสน โอโลกิตฺตอฺลโลกิตฺตวิโลกิตานิ (๒) นาม
 โหนฺตติ ๑ ตานิ อิทฺถ น คหิตานิ ๑ สารุปฺปวเสน ปน อิมานว
 เทว คหิตานิ ๑ อิติ อิมินา วา มุขเณ สพฺพานิปี ตานิ
 คหิตานววาติ ๑

ตตฺถ อาโลเกสฺสสามิตฺติ จิตฺเต อุปฺปนฺเน จิตฺตวเสนว
 อโนโลเกตฺวา อตฺถปฺริกฺกณฺหณํ สาทฺถกสมฺปชฺชณฺณํ ๑ ตํ
 อายสฺมณฺตํ นนฺทํ กายสฺกฺขี กตฺวา เวทิตพฺพํ ๑ วุตฺตญฺเหดํ
 ภควตา สเจ ภิกฺขเว นนฺทสฺส ปฺรตฺถิมมา ทิสฺสา อาโลเกตพฺพา
 โหติ สพฺพํ เจตสฺ (๓) สมณฺนาหริตฺวา นนฺโท ปฺรตฺถิมทิสฺส อาโลเกติ

๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถติ ๑ ๒. ม. โอโลกิตฺตอฺลโลกิตฺตวิโลกิตานิ ๑
 # ๓. ม. เจตสา ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๒๘๖

เอวมเม ปุรตฺถิมทิสฺส อโโลกยโตะ น อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา
อกุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสวีสฺสนตฺติ อิติ สาคฺคกสมฺปชาโน โหติ
สเจ ภิกฺขเว นนฺทสฺส ปจฺฉิมา ทิสฺสา [๑] อุตฺตรา ทิสฺสา ทกฺขิณา
ทิสฺสา อุกฺกั อโธ อนฺุทิสฺสา อนฺุวิโลเกตฺตพฺพา(๒) โหณฺติ สพฺพิ เจตฺโส (๓)
สมนฺนาหริตฺวา นนฺโท อนฺุทิสฺส อนฺุวิโลเกติ เอวมเม อนฺุสทิสฺส
อโโลกยโตะ (๔) ๑ เป ๑ (๕) สมฺปชาโน โหติตฺติ ๑

อปิจ อธิราปี ปุพฺเพ วุตฺตเจตฺยทสฺสนาทิวเสเนว สาคฺคกถา
จ สปฺปายตา จ เวทิตฺตพฺพา ๑

กมฺมฏฺจานสฺส ปน อวิขหนเมว โภจฺรสมฺปชฌณฺิ ตสฺมา
เอตฺถ ขนฺธธาตฺตอขายตฺนกมฺมฏฺจานิกเกหิ อตฺตโน กมฺมฏฺจานวเสเนว
กสิณาทิกมฺมฏฺจานิกเกหิ วา ปน กมฺมฏฺจานสีเสเนว อโโลกน-
วิโลกนฺิ กาทพฺพิ ๑ อพฺภนฺุตเร อตฺตา นาม อโโลกเตตา วา
วิโลเกตตา วา นตฺถิ ๑ อโโลกเสสฺสามิตฺติ จิตฺเต อฺุปฺปนฺนตฺเต (๖)
เตเนว จิตฺเตน สทฺธิ จิตฺตสมฺมฏฺจานา วาโยธาตฺต วิญฺญตฺติ
ชนฺยมาณา อฺุปฺปชฺชติ ๑ อิติ จิตฺตกิริยาวาโยธาตฺตวิปฺพารวเสเนว
เหฏฺฐิมฺิ อกฺขิถลฺล อโธ สิทฺติ ๑ อฺุปริมฺิ อุกฺกั สงฺฆเมตฺติ ๑ โภจ
ยฺนตฺเตน วิจฺรณฺุโตะ (๗) นาม นตฺถิ ๑ ตโต จกฺขุวิญฺญาณฺิ ทสฺสน-
๑. ม. เอตฺถนฺุตเร ๑ เป ๑ อิติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. อนฺุวิโลเกตฺตพฺพา ๑
๓. ม. เจตฺสา ๑ ๔. ม. อนฺุวิโลกยโตะ ๑ ๕. ม. น. อภิชฺฌาโทมนสฺสา
ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา อนฺุวาสฺสวีสฺสนตฺติ อิติห ตตฺถ ๑
๖. ม. อฺุปฺปชฺชมาเน ๑ ๗. ม. วิจฺรณฺุโตะ ๑

เล่มที่ ๔ สามถุผลสุตตวณณา หน้า ๒๘๗

กิจจํ สาเชนตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ เอวํ ปชานนํ ปเนตฺถ (๑) อสมฺโมห-
สมฺปชฺชณํ นาม ฯ

อปิจ มฺลปรีถวาทาคนตฺถกตาวกาลิกภาววเสน ปเนตฺถ (๑)
อสมฺโมหสมฺปชฺชณํ เวทิตพฺพํ ฯ มฺลปรีถวาวเสน ตาว ฯ
ภวํกาวชฺชนนฺเจว ทสฺสนํ สมฺปฏฺิจฺจนํ
สนฺตีรณํ โวฏฺฐพฺพนํ ชวนํ ภวติ สตฺตมํ ฯ
ตตฺถ ภวํกํ อุปฺปตฺติภวสฺส อํกกิจจํ สาชยมาณํ
ปวตฺตติ ฯ ตํ อวฏฺฐตฺวา กิริยามโนธาตฺ อวชฺชนกิจจํ
สาชยมาณา ฯ ตํนิโรธา จกฺขุวิถฺถาณํ ทสฺสนกิจจํ สาชยมาณํ ฯ
ตํนิโรธา วิปากมโนธาตฺ สมฺปฏฺิจฺจนกิจจํ สาชยมาณา ฯ
ตํนิโรธา วิปากมโนวิถฺถาณธาตฺ สนฺตีรณกิจจํ สาชยมาณา ฯ
ตํนิโรธา กิริยามโนวิถฺถาณธาตฺ โวฏฺฐพฺพนกิจจํ สาชยมาณา ฯ
ตํนิโรธา สตฺตกฺขตฺตํ ชวนํ ชวติ ฯ ตตฺถ ปจฺมชวเนปี อัย
อิตฺถิ อัย ปุริโสติ รชฺชนทสฺสนมฺพฺพนวเสน (๒) อาโลกิตฺวิโลกิตฺ
น โหติ ฯ ทฺตฺติชวเนปี ฯเปฯ สตฺตมชวเนปี ฯ เอเตสุ ปน
ยฺทฺธมณฺฑเล โยเชสุ วิย เภฏฺฐปรีถวเสน ภิชฺชิตฺวา ปติเตสุ
อัย อิตฺถิ อัย ปุริโสติ รชฺชนาทิวเสน อาโลกิตฺวิโลกิตฺ นาม
โหติ ฯ เอวํ ตาเวตฺถ มฺลปรีถวาวเสน อสมฺโมหสมฺปชฺชณํ
เวทิตพฺพํ ฯ

๑. ม. เปตฺถ ฯ ๒. ม. ....มฺยฺหน... ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคคณณนา หน้า ๒๘๘

จกขุทวาระ ปน รุเป อาปาถมากเต ภวงคจถนโต อุทฐิ
สกกัจจนิปุพาทนวเสน อวชชชนาทีสุ อุปุชชชิตวา นิรุทเธสุ
อวสานเน ชวนิ อุปุชชชติ ๑ ตั ปุพเพ อุปุปนุนานิ อวชชชนาทีนิ
เคหภูเต จกขุทวาระ อากนตุคปุริโส วิย โหติ ๑ ตสส ยถา
ปรเคเห กิลลิจิ ยาจิตุปวิฏฐสส อากนตุคปุริสสส เคหสามิเกสุปี (๑)
ตุณ्हีมาลีเนสุ อาณากรรณิ น ยุตติ ๑ เอวิ อวชชชนาทีนิ
เคหภูเต จกขุทวาระ อวชชชนาทีสุปี อรชชชชเตสุ ๑ อทสสนเตสุ
อมุยหนเตสุ จ รชชชชทสสนมุยหนิ อยุตตุนติ เอวิ อากนตุค-
ภาววเสน อสมโมหสมปชฌณิ เวทิตพพิ ๑

ยานิ ปเนตานิ จกขุทวาระ โวฏฐพพนปริโยसानานิ
จิตตานิ อุปุชชชชติ ๑ ตานิ สทฐิ สมปยุตตชมเมหิ ตตถ ตตถเว
ภิชชชชติ อลลณณณณณิ น ปสสนนตีติ อิตรานิ ตาวกาลิกานิ
โหนติ ๑ ตตถ ยถา เอกสมิ ฆเร สพเพสุ มานุสเกสุ มเตสุ
อวเสสสส เอกสส ตังณณณณณเว มรณชมมสส น ยุตตา
นัจจิติตาทีสุ อภิริติ นาม ๑ เอวเมว เอกทวาระ สสมปยุตเตสุ (๒)
อวชชชชนาทีสุ ตตถ ตตถเว มเตสุ อวเสสสส ตังณณณณณเว
มรณชมมสส ชวนสสาปี รชชชชทสสนมุยหนวเสเนว อภิริติ
นาม น ยุตตาติ เอวิ ตาวกาลิกภาววเสน อสมโมหสมปชฌณิ
เวทิตพพิ ๑

๑. ม. เคหสามิเกสุ ๑ ๒. ม. สสมปยุตเตสุ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๘๕

อปิจ ขนุชยตนาธาตูปจยปจยเวกขณวเสน เจตติ เวทิตพพิ ๑
เอตถ หิ จกขุ เจว รูปา จ รูปกขนุโข ๑ ทสฺสนํ วิญญาณก-
ขนุโข ๑ ตํสมฺปยุตฺตา เวทนา เวทนาขนุโข ๑ สลฺยา สลฺยาข-
นุโข ๑ ผสฺสาทิกา สงฺขารกขนุโข ๑ เอวเมเตสํ ปญฺจนํ
ขนุชานํ สมวาเย อาโลกนวิโลกนํ ปญฺญาติ ๑ ตตถ โโก
เอโก อาโลเกติ ๑ โโก วิโลเกติ ๑

ตถา จกขุ จกขุขายตนิ (๒) ๑ รูปํ รูปายตนิ ๑ ทสฺสนํ มนายตนิ
เวทนาทโย สมฺปยุตฺตชฺรมา ชฺรมาตนิ ๑ เอวเมเตสํ จตฺนํ
อายตนาณํ สมวาเย อาโลกนวิโลกนํ ปญฺญาติ ๑ ตตถ โโก
เอโก อาโลเกติ ๑ โโก วิโลเกติ ๑

ตถา จกขุ จกขุชาตฺ ๑ รูปํ รูปชาตฺ ๑ ทสฺสนํ จกขุวิญญาณ-
ชาตฺ ๑ ตํสมฺปยุตฺตา เวทนาทโย ชฺรมา ชฺรมาชาตฺ ๑ เอวเมเตสํ
จตฺนํ ชาตฺนํ สมวาเย อาโลกนวิโลกนํ ปญฺญาติ ๑ ตตถ
โก เอโก อาโลเกติ ๑ โโก วิโลเกติ ๑

ตถา จกขุ นิสฺสยปจฺโย ๑ รูปํ อารมฺมณปจฺโย อาวุชฺชนํ
อนนฺตรสมนฺนฺตรอุปฺนิสฺสยนฺตฺติวิกตปจฺโย ๑ อาโลโก อุปฺนิสฺสย-
ปจฺโย ๑ เวทนาทโย สหชาตปจฺโย (๓) ๑ เอวเมเตสํ ปจฺยानํ
สมวาเย อาโลกนวิโลกนํ ปญฺญาติ ๑ ตตถ โโก เอโก
อาโลเกติ ๑ โโก วิโลเกติ ๑ เอวเมตถ ขนุชยตนาธาตูปจยปจย-
๑. ม. ....เปตํ ๑ ๒. ม. จกขุขายตนิ ๑ ๓. ม. สหชาตปจฺโย ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๒๕๐

เวกขณวเสนปี อสมโหมสมปชณณ เวทิตพพ ๑

สมมิลชิต (๑) ปสริเตติ ปพพานัน สมมิลชชนปสธารณ ๑
ตตถ จิตตวเสนว สมมิลชชนปสธารณ อกควา หตถปาทานัน
สมมิลชชนปสธารณปจจา อตถานตถัน ปริกคณหิตวา อตถ-
ปริกคณหนัน สาทถกสมปชณณ ๑ ตตถ หตถปาเท อติจิริ
สมมิลชเชตวา วา ปสเรตวา วา จิตตส ขณณ ขณณ เวทนา
อูปชชนนติ ๑ จิตตํ เอกกคคํ น ลภติ ๑ กम्मกฺกฺจันนํ ปรีปตติ ๑
วิเสถํ นาทธิจจจติ ๑ กाले สมมิลชชนตตส กाले ปสเรนตตส
ปน ตา เวทนา นูปชชนนติ ๑ จิตตํ เอกกคคํ โหติ ๑ กम्मกฺกฺจันนํ
นิปผาตี กจจติ ๑ วิเสสมธิจจจตีติ เอวํ อตถานตถปริกคณหนัน
เวทิตพพ ๑

อตถเอ ปน สติปี สปปายาสปปายัน ปริกคณหิตวา
สปปายปริกคณหนัน สปปายสปปชณณ ๑ ตตฺธาณํ นโย

มหาเจตियจจณณ กิริ ทหริภิกขุ สชฌายัน คณณนติ ๑
เตถํ ปิกฺกฺจิปสเสสฺส ทหริภิกขุณิโย ฐมมํ สุนณนติ ๑ ตเตโรโก
ทหโร หตถัน ปสเรนโต กายสสคคคํ ปตวา เตเนว การณณ
คิหิ ชาโต ๑ อปโร ภิกขุ ปาถํ ปสเรนโต อคคิมหิ
ปสเรสิ ๑ อกฺกฺจันนํ อาหจจ ปาโท ฉายิ ๑ อปโร วมฺมิเก
ปสเรสิ ๑ โส อาสีวิเสน ทกฺกฺจ ๑ อปโร จีวรกฺกฺกฺกฺกฺก
๑. ม. สมมิลชิต ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๒. ม. ผาตี ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๒๕๒

สงฆาภิปตตจิวรชารณตติ เอตถ สงฆาภิจิวรานัน นีวสน-
ปารุปนวเสน ฯ ปตตสส ภิกขาปฏิกคคณนาทิวเสน ปรีโกโค
ชารณัน นาม ฯ

ตตถ สงฆาภิจิวรชารณต ตาว นีวาเสตวา วา
ปารุปีตวา วา ปินุชทาย จรโต อามิสลาโก สัตสส ปฏิมاتا-
ยาติ อาทีนา นยเสน ภควตา วุตตปโปกาโรเยว อตุโถ อตุโถ
นาม ฯ ตสส วเสน สาทถกสมปชณณัน เวทิตพพฺ ๑

อณฺหปคตคสส ปน ทพฺพลสส จ จิวรี สขุมํ สปฺปาย
สิตาลुकสส ฆนฺนํ ทพฺภูํ ๑ วิปริตํ อสปฺปายํ ๑ ยสส กสฺสจิ
ชินฺณัน อสปฺปายเมว ๑ อคฺคพาทีทานน หิสฺส ตํ ปลิโพชกร
โหติ ๑ ตถา ปฏฺทกฺกลาทีเกทํ (๑) โลกนียจิวรี ๑ ตาทิสํ หิ
อรณฺเณ เอกกสฺส นีวสนนฺตรายกรํ ๑ ชีวิตนฺตรายกรณฺจาปี
โหติ ๑ นิปฺปริยาเยน ปน ยํ นิมิตฺตกมฺมาทีมิจฺจาชีวเสน
อุปฺปนฺนํ ๑ ยลฺยจสฺส เสวมานสฺส อกฺสลา ฌมฺมา อภิวทฺตนฺติ
กฺสลา ฌมฺมา ปรีหายนฺติ ๑ ตํ อสปฺปายํ ๑ วิปริตํ สปฺปายํ ๑
ตสฺส วเสนตถ สปฺปายสมปชณณัน กมฺมฏฺจานาวิชหนวเสนเนว
จ โคจรสมปชณณัน เวทิตพพฺ ๑

อพฺกนฺตเร อตฺตา นาม โกจิ จิวรี ปารุปนฺโต นาม
นตฺติ ๑ วุตตปโปการจิตฺตกรียาवाโยชาทฺวิปฺพารเนว ปน
๑ ม. ปฏฺกณฺณทูกฺกลาทีเกทํ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๒๕๓

จิวรปารุปน โหติ ฯ ตตถ จิวรปี สี ปญฺญทุกฺคาทีเกหํ อเจตนํ ฯ
จิวรํ น ชานาติ มยา กาโย ปารุปีโตติ ฯ กาโยปี น
ชานาติ อหํ จิวเรน ปารุปีโตติ ฯ ธาตุโยว ธาตุสมุหํ
ปฏิจฺฉาเทนฺติ ปญฺปิโตติกาเย โปตฺถกรูปปฏิจฺฉาเทน เวยฺย ฯ ตสฺมา
เนว สุนฺหฺรํ จิวรํ ลภิตฺวา โสมนสฺสํ กาทพฺพํ ฯ น อสุนฺหฺรํ
ลภิตฺวา โทมณสฺสํ ฯ

นาควมฺมิกเจติยรูกฺขาทีสุ หิ เกจิ มาลาคนฺธฐปฺวตฺถาทีหิ (๑)
สกฺกาโร กโรนฺติ ฯ เกจิ กฺุณฺมตฺตกทฺมทณฺฑสฺสตฺถปฺปหาราทีหิ
อสกฺกาโร ฯ น เตหิ วมฺมิกรูกฺขาทโย โสมนสฺสํ วา โทมณสฺสํ
วา กโรนฺติ ฯ เอวเมว เนว สุนฺหฺรํ จิวรํ ลภิตฺวา โสมนสฺสํ
กาทพฺพํ ฯ นาสุนฺหฺรํ ลภิตฺวา โทมณสฺสฺสนฺติ เอวํ ปวตฺตปฏฺิ-
สงฺขานวเสเนตฺถ อสมฺโมหสมฺปชฌณฺม เวทิตพฺพํ ฯ

ปตฺตธารณฺเปปี ปตฺตํ สหสฺวา อคฺคเหตฺวา อิมํ คเหตฺวา
ปิณฺฑาย จรมาโน ภิกฺขุํ ลภิสฺสามิตี เอวํ ปตฺตคฺคหณฺปจฺจยา
ปฏฺิถภิตพฺพอตฺถวเสน สาทฺถกสมฺปชฌณฺม เวทิตพฺพํ ฯ

กิสฺสฺส ทฺพฺพผลสรีรฺสฺส ปน ครูปตฺโต อสฺปฺปาโย ฯ ยสฺส
กสฺสจฺจิ จตฺตปณฺจกณฺฑิกาทโต ทฺพฺพิโสธฺนึโย อสฺปฺปาโยว ฯ
ทฺพฺพโรตฺตปตฺโตปี น วญฺญติ ฯ ตํ โธวณฺตสฺเสว จสฺส ปลิโพโธ
โหติ ฯ มณฺวิณฺณปตฺโต ปน โลภณึโย จิวเร วุตฺตนเยเนว

๑. ม. ....ฐมวตฺถาทีหิ ฯ ๒. ม. นาควมฺมิกรูกฺขาทโย ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๒๕๔

อสปฺปาโย ๑ นิมิตตคกมมาทิวเสเนว ลทฺโธ ปน ยลฺยจสฺส
เสวมานสฺส อกฺุสลา ฌมฺมา อภิวทฺถนฺนติ กุสลา ฌมฺมา
ปรีหายนฺติ ๑ อัยฺ เอกนฺตอสปฺปาโยว ๑ วิปรีโต สปฺปาโย ๑
ตสฺส วเสเนตฺถ สปฺปายสมฺปชยฺณํ ๑ กมฺมฏฺฐานาวิชหนวเสเนว
โคจรสมฺปชยฺณํ เวทิตพฺพิ ๑

อพฺกนฺตเร อตฺตา นาม โกจิ ปตฺตํ กณฺหนฺโต นตฺติ ๑
วตฺตปฺปการจิตฺตกิริยาวาโยชาตฺวิปฺสวเรเนว ปน ปตฺตคฺคหณฺ
นาม โหติ ๑ ตตฺถ ปตฺโตปี อเจตโน หตฺถาปี อเจตนา ๑
ปตฺโต น ชานาติ อหํ หตฺถเอหิ กหิโตติ ๑ หตฺถาปี น
ชานนฺติ ปตฺโต อเมหิ กหิโตติ ๑ ชาตฺโยว ชาตฺสมฺมํ
กณฺหนฺติ สณฺหาเสน อคฺคิวงฺณปตฺตคฺคหणे วียาติ เอวํ
ปวตฺตปฺปิสฺขานวเสเนตฺถก อสมฺโมหสมฺปชยฺณํ เวทิตพฺพิ ๑

อปิจฺ ยถา ฉินฺนหตฺถปาเท วณฺมุเขหิ ปกฺขมฺริตปฺพพ-
โลหิตกิมิกฺุเล นิลมกฺขิกสมฺปฺริกฺิณฺเณ อนาถสาลาอํ นิปฺนฺเน
อนาถมนฺุสฺเส ทิสฺวา เข ทยาถฺกา ปฺริสา เต เตสํ วณฺมตฺตโจพฺกานิ (๑)
เจว กปาลาทิหิ จ เกสชฺชานิ อฺุปนาเมนฺติ ตตฺถ โจพฺกานิปี
เกสญฺจิ สณฺหานิ เกสญฺจิ ญฺุณานิ ปาปฺุณฺนติ เกสชฺช-
กปาลกานิปี เกสญฺจิ สฺุสณฺจานานิ เกสญฺจิ ทฺุสณฺจานานิ
ปาปฺุณฺนติ น เต ตตฺถ สฺุมนา วา ทฺุมนนา วา โหนฺติ
๑. ม. เต เตสํ วณฺมตฺตโจพฺกานิ ๑

เล่มที่ ๔ สามถุณผลสุตตวณณา หน้า ๒๕๕

วณปฏิจณาทนมตเตเนว หิ โจลเกน เกสชชปฏิคคหิตมตเตเนว (๑)

จ กपालเกน เตลล อตุโถ เอวเมว โย ปน ภิกขุ วณโจพกั

วีย จีวร เกสชชกपालกั วีย จ ปตุตถั กปาเล เกสชชมิว

จ ปตุเต ลทฐั ภิกขั สลลทกเขตติ อัย สงฆาปฏิปตุตจิวรชารณ

อสมโมหสมปชณณน อุตตมสมปชานการีติ เวทิตพโพ ๑

อสิตาทีสุ อสิเตติ ปินชปาตโกชเน ๑ ปิตเตติ ยากุ-

อาทิปาเน ๑ ขายิตเตติ ปิฏจชชกาทิจาทเน ๑ สายิตเตติ มฐผาณิ-

ตาทิสายเน ๑ ตตุถ เนว ทวายาติ อาทินา นเยน วุตโต อฏจ-

วิโรปี อตุโถ อตุโถ นาม ๑ ตสส วเสน สาทตุถกสมปชณณั

เวทิตพพิ ๑

ลुชปณิตติตตมฐรอาทิสู ปน เยน โภชเนน ยสส อผาสู

โหติ ตั ตสส อสปปายั ๑ ยั ปน นิमितตกมมาทิวเสน ปฏิลทฐั

ยณจสส ภูณชโต อกุตลา ชมมา อภิวาฒนติ กุตลา ชมมา

ปริหาณติ ตั เอกนตอสปปายเมว ๑ วิปริตัง สปปายั ๑ ตสส

วเสนตถ สปปายสมปชณณั ๑ กम्मฏจानาวิชहनวเสนเนว จ

โคจรสมปชณณั เวทิตพพิ ๑

อพกนตเร อตุตา นาม โภจि ภูณชโก นตุถิ ๑

วตุตปุปการจิตตกรियावाโยธาคูวิปผาเรเนว ปตุตปฏิคคหณั นาม

โหติ ๑ จิตตกรियावाโยธาคูวิปผาเรเนว หตุถสส ปตุเต โอตารณั

๑. ม. เกสชชปฏิคคหณมตเตเนว ๑

เล่มที่ ๔ สัทอักษรควบคุณณา หน้า ๒๕๖

นาม โหติ ๑ จิตตกริยาวาโยธาตุวิพาเรเนว อาโลปกรณ
อาโลปอุทธรณ ๑ मुखविरणज โหติ ๑ น โภจิ กุลจิกายยนตเคน
หนุกฎฐินิ विवृति ๑ จิตตกริยาวาโยธาตุวิพาเรเนว จ อาโลปสุส
มุเข ฐปน ๑ อุปริทนต์านัน มุสลกัจจสาธัน ๑ เหฎฐาทนต์านัน (๑)
อุททุกลกัจจสาธัน ๑ ชิวุหาย หตุตกัจจสาธณจ โหติ ๑ ตตุถ
อคุชชิวุหาย ตนุกเขโพ มุลชิวุหาย พหลเขโพ มกเขติ ๑ ต
เหฎฐาทนต์อุททุกเล ชิวุหาหตุตปริวตุตติ เตโพทเคน เตมิต
อุปริทนต์มุสลสจจณณณิต ๑ โภจิ กญจจุนา วา ทพพิยา วา
อนุโตปเวเสนโต นาม นตุถิ ๑ วาโยธาตุยว ปวิสติ ๑
ปวิฏฐิ ปวิฏฐิ โภจิ ปลาลสนธริ กตุวา ฐาเรนโต นาม
นตุถิ ๑ วาโยธาตุ วเสนว ติฏฐติ ๑ จิตติ จิตติ โภจิ อุทธรณ
กตุวา อกคิ ฐาเลตุวา ปจนต์ นาม นตุถิ ๑ เตโชธาตุยว
ปจจติ ๑ ปกุกิ ปกุกิ โภจิ ทณทเคน วา ยญุจिया วา
พหิ นิหารโก นาม นตุถิ ๑ วาโยธาตุยว นิหริติ ๑ อิติ
วาโยธาตุ อติหริติ จ วิติหริติ จ ฐาเรติ จ ปริวตุเตติ
จ สญจณณเตติ จ วิโสเสติ จ นิหริติ จ ๑ ปจวิฐาตุ ฐาเรติ
จ ปริวตุเตติ จ สญจณณเตติ จ วิโสเสติ จ ๑ อาโปธาตุ
สิเนหะติ จ อลุตตุตถจ อนุปาเลติ ๑ เตโชธาตุ อนุโต ปวิฏฐิ
ปรีปาเจติ ๑ อากาสธาตุ อญชโส โหติ ๑ วิญญาณฐาตุ ตตุถ
๑. ม. เหฎฐิมทนต์านัน ๑ ๒. ม. ชิวุหาหตุตปริวตุต ๑ ๓. ม. ย. วิโสเสติ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๒๕๗

ตตถ สมมาปโยคมนุวาย อากุชตีติ เอว ปวตตปฏิสงขานวเส-
เนตถ อสมโมหสมปชฌณั เวทิตพัพ ๑

อปัจ คมนโต ปริเยสนโต ปริโภคโต อาสยโต
จ นิชานโต จ อปริปกุกโต จ ปริปกุกโต จ ผลโต จ
นิสฺสนุทโต จ สมมกฺขณโต จาติ เอว ทสฺวิธปฏิภูถ-
ภาวปัจจเวกฺขณโต เจตถ (๑) อสมโมหสมปชฌณั เวทิตพัพ ๑
วิตถารกถา ปเนตถ วิสุทฺธิมคฺเค อาหารปฏิภูถสณฺณานิทฺเตสโต
กเหตุพพา ๑

อุจฺจารปฺสฺสาวกมฺเมติ อุจฺจารสฺส จ ปฺสฺสาวสฺส จ
กรณ ๑ ตตถ ปตฺตกาเล อุจฺจารปฺสฺสาว อฺกโรนฺตสฺส
สกลสฺรีโรเต เสทา มุจฺจนฺติ ๑ อฺกฺขิณี ฆมฺนฺติ ๑ จิตฺตํ น เอกกํ
โหติ ๑ อณฺเณ จ โรคา อฺปฺปชฺชนฺติ ๑ กโรนฺตสฺส ปน
สพฺพนฺตํ น โหตีติ อยเมตถ อตฺโถ ๑ ตสฺส วเสน สาคฺถก-
สมปชฌณั เวทิตพัพ ๑

อภูจฺจเน อุจฺจารปฺสฺสาว กโรนฺตสฺส ปน อาปตฺติ
โหติ ๑ อยโส วฑฺฒติ ๑ ชีวิตนฺตฺราโย โหติ ๑ ปฏฺฐิรูปภูจฺจเน
กโรนฺตสฺส สพฺพนฺตํ น โหตีติ อิทเมตถ สปฺปายั ๑ ตสฺส
วเสน สปฺปายสมปชฌณั ๑ กมฺมภูจฺจนาวิขหนวเสนเนว โคจฺร-
สมปชฌณั เวทิตพัพ ๑

๑. ม. ปจฺจเวกฺขณโตเปตถ ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๒๕๘

อพกนุเตร อตุตา นาม อุจจารปัสสาวกมมัม กโรนุโต
นตุถิ ๑ จิตตุทกริยาวาโยธาตุ วิปฺพาราเนว ปน อุจจารปัสสาว-
กมมัม โหติ ๑ ยถา วา ปน ปกฺกเก คณฺเฑ คณฺเฑเกเทน
ปฺพุพฺโหลหิตํ อกามตาย นิกฺขมตี ๑ ยถา จ อติกริตา อุทก-
ภาชนา อุทกํ อกามตาย นิกฺขมตี เอวํ ปกฺกาสยฺมตฺตวตฺถิสฺส
สนฺนิจิตา อุจจารปัสสาวา วายูเวคสมฺปปีพิตา อกามตายปี
นิกฺขมมฺตี ๑ โส ปนายํ เอวํ นิกฺขมมฺโต อุจจารปัสสาวา
เนว ตสฺส ภิกฺขุโน อตุตฺตโน โหติ น ปรสฺส ๑ เกวถํ สรีร-
นิตฺสสนฺโทว โหติ ๑ ยถา กิ ๑ ยถา อุทกตฺมพฺโต ปฺราณ-
อุทกํ กฺขุเทนตสฺส เนว ตํ อตุตฺตโน โหติ น ปเรตํ ๑ เกวถํ
ปฏฺิษกคณมตฺตเมว โหติ ๑ เอวํ ปวตฺตปฏฺิสงฺขานวเสน เอตุถ
อสมฺโมหสมฺปชฌณํ เวทิตพฺพํ ๑

คตาทีสุ คเตติ คมเน ๑ จิตเตติ จาเน ๑ นิสินฺเนติ
นิตฺชชชชํ ๑ สุตเตติ สยเน ๑ ชาคริตเตติ ชาครณ ๑ ภาสีเตติ
กถเน ๑ คฺคณฺหิภาเวติ อกถเน ๑ คจฺจณฺโต วา คจฺจณามิตี
ปชานาติ จิโต วา จิโตมฺหิตี ปชานาติ นิสินฺโน วา
นिसินฺโนมฺหิตี ปชานาติ ๑ สยาโน วา สยาโนมฺหิตี ปชานาตีติ(๑)
อิมสฺมิมิ หิ สุตเต อทฺธานอิริยาปถา กถิตา ๑ อภิกฺกนฺเต
ปฏฺิกนฺเต อาโลกิเต วิลอกิเต สมฺมิณฺชเต ปสฺสริเตติ อิมสฺมิมิ
๑. ที. มหา. ๑๐/๒๗๕/๓๒๗ ๑

เล่มที่ ๔ สามกถผลสุตตวณณา หน้า ๒๕๕

มชฌิมา ฯ คเต จิตะ นิสินเน สุตเต ชาคริตะ อีธ ปน
ขุททกจฺจนฺณิยอิริยาปถา กถิตา ฯ ตสฺมา เตสุปี วุตฺตนเยเนว
สมฺปชานการิตา เวทิตพฺพา ฯ

ติปิฏกมหาสิวตฺเถโร ปนาห โย จิโร คนฺตุวา วา
จงฺกमितฺวา วา อปรภาเค จิโต อิติ ปฏฺฐิสลฺลิจฺกฺขติ จงฺกมน-
กาเล ปวตฺตา รูปรูปรชฺมมา เอตฺถेว นีรฺุทฺธาติ ฯ อัย คเต
สมฺปชานการี นาม ฯ

โย สชฺฌายํ กโรนฺโต ปญฺหํ วา วิสฺสชฺเชนฺโต กมฺมฏฺจानํ
วา มนสิกโรนฺโต จิโร จตฺวา อปรภาเค นิสินฺโน อิติ
ปฏฺฐิสลฺลิจฺกฺขติ จิตกาเล ปวตฺตา รูปรูปรชฺมมา เอตฺถेว นีรฺุทฺธาติ
อัย จิตะ สมฺปชานการี นาม ฯ

โย สชฺฌายาธิกรณวเสนฺว จิโร นิสิตฺตฺวา อปรภาเค
อฺุฏฺจาย อิติ ปฏฺฐิสลฺลิจฺกฺขติ นิสินฺนกาเล ปวตฺตา รูปรูปรชฺมมา
เอตฺถेว นีรฺุทฺธาติ ฯ อัย นิสินฺเน สมฺปชานการี นาม ฯ

โย ปน นิปนฺนโก สชฺฌายํ วา กโรนฺโต กมฺมฏฺจानํ
วา มนสิกโรนฺโต นินฺทํ โอกฺกमितฺวา อปรภาเค อฺุฏฺจาย อิติ
ปฏฺฐิสลฺลิจฺกฺขติ สยนกาเล ปวตฺตา รูปรูปรชฺมมา เอตฺถेว
นีรฺุทฺธาติ อัย สุตเต ชาคริตะ จ สมฺปชานการี นาม ฯ กิริย-
มยจิตฺตานํ หิ อปฺปวตฺตํ สุตฺตํ นาม ปวตฺตํ ชาคริตํ นาม ฯ

๑. ม. ขุททกจฺจนฺณิก... ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณชวคคณณนา หน้า ๓๐๐

โย ปน ภาสมาโน อัย สทโท นาม โอยุเจ จ
ปฏิจจ ทนเต จ ปฏิจจ ชิวหลจ ปฏิจจ ตาลุณจ ปฏิจจ
จิตตสส จ ตทนุรูป ปโยคัม ปฏิจจ ชายตีติ สโต สมปชาโน
จ ภาสติ ๑ จิริ วา ปน กาลัม สชฌายัม วา กตวา
ชมมัม วา กเถตวา กมมฏจัน วา ปวตเตตวา ปลหัม วา
วิสสชเชตวา อปรภาเก ตณ्हีภูโต อิติ ปฏิสณจิกขติ ภาสิต-
กาเล อุปปนนา รูปรูปรชมา เอตเถว นีรุตธาติ ๑ อัย ภาสิตเ
สมปชานการี นาม ๑

โย ตณ्हีภูโต จิริ ชมมัม วา กมมฏจัน วา มนสิกตวา
อปรภาเก อิติ ปฏิสณจิกขติ ตณ्हีภูตกาเล ปวตตา รูปรู-
ปรชมา เอตเถว นีรุตธาติ ๑ อุปาทายรูปปวคตियิ หิ สติ
ภาสติ นาม ๑ อสติ ตณ्हี ภาวติ นามาติ ๑ อัย ตณ्हีภาเว
สมปชานการี นาม ๑

ตยิทัม มหาสิวคเถเรน วุคตัม อสมโมหฐรัม มหาสติปฏจัน-
สตุเต อธิปเปตัม ๑ อิมสมัม ปน สามณญผลล สพพิปี จตุพิพิ
สมปชณญลัม ลพทติ ๑ ตสมา วุคตณเยเนว จตุนัน สมปชณญณัน
วเสน สมปชานการิตา เวทิตพพา ๑ สมปชานการิติ จ สพพปเทสุ
สติสมปชุตตสเสว สมปชณญสส วเสน อตุโล เวทิตพโพ ๑
สติสมปชณญเนน สมนุนาคโตติ เอตสส หิ ปทสส อัย
วิตจาโร ๑ วิงคปุปกรณ ปน สโต สมปชาโน อภิกกมติ

เล่มที่ ๔ สามถุณผลสุตตวณณา หน้า ๓๐๑

สโต สมปชาโน ปฏิกกมตีติ(๑) เอว เอตานิ ปทานิ วิกตตานาว ๗
เอว โข มหาราชาติ เอว สติสมปยุตตสส สมปชถุณสส วเสน
อภิกกมาทีนึ ปวตเตนุโต สติสมปชถุณเณ สมนุณาคโต นาม
โหตีติ อตุโธ ๗

สนุโตสกถาวณณา

อิธ มหาราช ภิกขุ สนตุญโจ โหตีติ เอตถ สนตุญโจติ
อิตริตรปจยสนุโตเสน สมนุณาคโต ๗ โส ปเนส สนุโตโส
ทวาทสวโร โหติ ๗ เสยยถึทำ ๗ จิวเร ยถาลากสนุโตโส
ยถาพลสนุโตโส ๗ ยถาสารูปสนุโตโสติ ติวโร ๗ เอว
ปิณทุปาตาทิสู ๗ ตสฺสายํ ปภทวณณา ๗

อิธ ภิกขุ จิวรี ลภติ สุนุทรี วา อสุนุทรี วา
โส เตเนว ยาเปติ อณฺณํ น ปญฺเจติ ลภนุโตปี น คณฺหาติ
อยมสฺส จิวเร ยถาลากสนุโตโส ๗ อถ จ ปน ปกติทุพฺพล
วา โหติ อาพาธาภิกุโต วา ชราภิกุโต วา(๒) ครุจิวรี
ปารุปนุโต กิมลติ โส สภาเคน ภิกขุณา สทุธี ตํ
ปริวตเตตฺวา ลหุเคน ยาปนุโตปี สนตุญโจว โหติ ๗ อยมสฺส
จิวเร ยถาพลสนุโตโส ๗ อปโร ปณฺธิตปจยลาภี โหติ โส
ปตฺตจิวราทีนํ อณฺณตรํ มหคฺชปตฺตจิวรี พหุณี วา ปน
๑. อภ. วิ. ๓๕/๖๑๒/๓๓๖ ๗ ๒ ม.อาพาธชราภิกุโต วา ๗
๓. ม. มหคฺชจิวรี ๗

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๓๐๒

ปตตจิวรานิ (๑) ลภิตฺวา อิํ เถรานํ จิรปพฺพชิตานํ อิํ
พหุสฺสุตานํ อนฺรูปี ฯ อิํ คิลานานํ ฯ อิํ อปฺปลาภินํ โหตฺติ
ทตฺวา เตสํ ปฺราณจิวริ คเหตุวา วา สงฺการกฺฎาทีโต วา
ปน อนนฺตกาณิ อฺจฺจินิตฺวา เตหิ สงฺฆาภี กตฺวา ชาเรนฺโตปี
สนฺตฺกฺจิว โหติ อยมสฺส จิวเร ยถาสารูปฺสนฺโตโส ฯ

อิธ ปน ภิกฺขุ ปิณฺฑปาตํ ลภติ ลฺลํ วา ปณฺธิตํ
วา ฯ โส เตเนว ยาเปติ ฯ อลฺลํ น ปฏฺเจติ ฯ ลกฺขนฺโตปี น
คณฺหาติ ฯ อยมสฺส ปิณฺฑปาเต ยถาลกฺสนฺโตโส ฯ โย ปน
อตฺตโน ปกฺติวิรุทฺธํ วา พฺยาธิวิรุทฺธํ วา ปิณฺฑปาตํ ลภติ
เยนสฺส ปรีกฺขเตน อฆาสุ โหติ ฯ โส สภาคสฺส ภิกฺขุโน ตํ
ทตฺวา ตสฺส หตฺถโต สปฺปายโกชนํ กฺขชิตฺวา สมณฺทมํ
กโรนฺโตปี สนฺตฺกฺจิว โหติ ฯ อยมสฺส ปิณฺฑปาเต ยถาพล-
สนฺโตโส อปโร พหุ ปณฺธิตํ ปิณฺฑปาตํ ลภติ โส ตํ
จิวริ วิย เถรจิรปพฺพชิตพหุสฺสุตอปฺปลาภคิลานานํ ทตฺวา เตสํ (๕)
วา อวเสสํ คเหตุวา ปิณฺฑาย วา จริตฺวา มิสฺสกาหารํ
กฺขชนฺโตปี สนฺตฺกฺจิว โหติ อยมสฺส ปิณฺฑปาเต ยถา-
सारูปฺสนฺโตโส ฯ

อิธ ปน ภิกฺขุ เสนาสนํ ลภติ มนาปี วา อมนาปี
๑. ม. จิวรานิ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. นนฺตกาณิ ฯ
๔. ม. ....อปฺปลาภิ ... ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๕. ม. เตสํ วา เสสํ ฯ

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๓๐๕

ตีจิวรณจ ปตุโต จ วาสี สูจิ จ พนุชนั ๑

ปรีสุสาวเนน อฏเจเต ยุตตโยคสุส ภิกขุโนติ ๑

เต สพเพ กายปรีหาริกาปี (๑) โหนติ กุจณีปรีหาริกาปี
โหนติ ๑ กถั ๑ จิวรี ตาว นีวาเสตุวา ปารูปิตวา จ วิจรณ-
กาเล กายั ปรีหริติ โปเสตีติ กายปรีหาริกั โหติ ๑ จิวร
กณณเนน อุทกั ปรีสุสาวตุวา ปีวนกาเล ๑ ขาทิตพพผลาคค-
คหณกาเล จ กุจณี ปรีหริติ โปเสตีติ กุจณีปรีหาริกั โหติ ๑

ปตุโตปี เตน อุทกั อุทฐริตุวา นุหานกาเล กุจณีปรีกนท-
กณณกาเล จ กายปรีหาริกโก โหติ ๑ อาหารั คเหตุวา กุณชน-
กาเล กุจณีปรีหาริโย ๑

วาสีปี ตาย ทนุคกฏจเจทนกาเล มณจปีจัน องคปาท-
จิวรกุจณีทณทกสขชนกาเล จ กายปรีหาริกา โหติ ๑ อจจุจเจทน-
นาพีเกราทิตจณนกาเล กุจณีปรีหาริกา โหติ ๑

สูจิปี จิวรสัพพนกาเล กายปรีหาริกา โหติ ๑ ปุวั วา
ผลั วา วิชณิตวา ขาทนกาเล กุจณีปรีหาริกา ๑ กายพนุชนั
พนุชิตวา วิจรณกาเล กายปรีหาริกั ๑ อจจุอาทีนิ พนุชิตวา
คหณกาเล กุจณีปรีหาริกั ๑

ปรีสุสาวนั เตน อุทกั ปรีสุสาวตุวา นุหานกาเล
เสนาสนปรีกณทกณณกาเล (๒) จ กายปรีหาริกั ปานียปาน-
๑. ม. กายปรีหาริกาปี ๑ เอวมุปรีปี ๑ ๒. ม. ....ปรีกณทกณณ... ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๓๐๖

ปริสสาวนกาเล (๑) เตนเว คิลตณฺหุลปุลกาทีนึ กเหตุวา ขาทน-
กาเล จ กุจฺฉิปรึหาริกํ ฯ อัย ตาว อญฺจปรึกขาริกสฺส
ปรึกขารมตฺตา ฯ

นวปรึกขาริกสฺส ปน เสยฺยํ ปวิสนตฺสส ตตฺรญฺจกปจฺจตฺถรณํ
วา กุจฺฉิกา วา วญฺญติ ฯ ทสปรึกขาริกสฺส นิสึทนํ วา
จมฺมกษณฺฑํ วา วญฺญติ ฯ เอกาทสปรึกขาริกสฺส กตฺตรยญฺจึ
วา เตนนาฬิกา วา วญฺญติ ฯ ทฺวาทสปรึกขาริกสฺส ฉตฺตํ
วา อุปาหนํ วา วญฺญติ ฯ เอเตสุ จ อญฺจปรึกขาริโกว สนตฺตญฺโจ
อิตรเ อสนตฺตญฺจา มหิจฺฉา ทฺพภฺรราติ น วตฺตพฺพา ฯ เอเต
หิ อปฺปิฉฉาว สนตฺตญฺจาว สฺภราว สลฺลหฺกฺวตฺตติโนว ฯ ภควา
ปน นยิทํ สุตฺตํ เตสํ วเสน กเถสิ ฯ อญฺจปรึกขาริกสฺส วเสน
กเถสิ ฯ โส หิ ขุทฺทกฺวาสิ จ สฺวึ จ ปริสสาวเน ปกฺขิปิตฺวา
ปตฺตสฺส อนฺโต จเปตฺวา ปตฺตํ องฺสญฺญเ ลกฺเขตฺวา ติจิวเร
กายพนฺธนํ กตฺวา ยถิจฺฉกํ สฺขํ ปกฺกมติ ฯ ปญฺฉินิวตฺเตตฺวา
คเหตุพฺพิ นามสฺส น โหติ ฯ

อิติมสฺส ภิกฺขุโน สลฺลหฺกฺวตฺตติตํ ทสฺเสนฺโต ภควา
สนตฺตญฺโจ โหติ กายปรึหาริเกน จิวเรนาติ อาทิมหา ฯ ตตฺถ
กายปรึหาริเกนาติ กายปรึหารณมตฺตเกน ฯ กุจฺฉิปรึหาริเกนาติ

๑. ม. ปานียปาณกปริสสาวน... ฯ ๒. ม. มหาภาราคี ฯ

๓. ม. ติจิวรี กายปฏีพทฺธิ ฯ ๔. ม. เยนิจฺฉกํ ฯ

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๓๐๗

กจฺฉิปริหรณมตฺตเคน ๑ สมหาทาเยว ปกุกมิตฺติ ตํ อจฺจุปริก-
ขารมตฺตกํ สพฺพิ คเหตุวาว กายปฏิพัทฺธิ กตฺวาว กจฺฉติ ๑
มม วิหาโร ปริเวณฺโณ อุปฺภุจาทิกติ อาสงฺโก วา พนฺโฆ วา(๑)
น โหติ ๑ โส ชยามุตฺโต สโร วีย ๑ ยฺยูธา อปกุกมนฺโต
มตฺตหตฺถิ วีย(๒) จ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺติ สেনาสนฺนิ วณฺสณฺฑํ รุกฺขมฺมุตฺติ
วนปพฺภาริ ปริกฺกณฺชนฺโต เอโกว ติกฺกจฺฉติ เอโกว นิสีทติ
สพฺพิริยาปเถสุ เอโก อทฺติโย ๑

จาตฺตทฺธิโส อปฺปฏิโฆ จ โหติ
สนฺตฺตสฺสมาโน อิตฺริตเรน
ปฺริสฺสยานํ สหิตา อณฺมภิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ (๓) ๑

เอวํ วณฺณิตฺติ ขคฺควิสาณกปฺปติ อาปฺพชฺชติ ๑

อิทานิ ตมตฺถํ อฺปฺมาย สาเชนฺโต เสยฺยถาปิตฺติอาทิมาย ๑
ตตฺถ ปกฺกชิ สกฺกณฺติ ปกฺกขยฺยตฺโต สกฺกณฺ ๑ เจตฺติติ อฺปฺปตฺติ ๑
อຍံ ปเนตฺถ สงฺเขปฺตฺโต ๑ สกฺกณฺ นาม อสุกฺกสมิ ปเทเส
รุกฺโข ปฺริปกฺกฝโลติ ฌตฺวา นานาทิสาหิ อากฺนตฺวา
นขปฺตฺตตฺถุทาทิหิ ตสฺส ผลานิ วิชฺฌนฺตา วิตฺถนฺตา(๔) ขาทฺนฺติ
อิทํ อชฺชตฺตนาย อิทํ สฺวาทฺตนาย ภวิสฺสตีติ เตสํ น โหติ ผล

๑. ม. อาสงฺโก วา พนฺโฆ วา ๑ ๒. ม. อปกุกมนฺโต มทหตฺถิ วีย ๑
๓. บ.สุ. ๒๕/๒๕๖/๓๓๓ ๑ ๔. ม. วิฐนฺนตา ๑

เล่มที่ ๔ สัททมนุกรมศัพท์ หน้า ๓๐๘

ปน จิณฺเน นว รุกฺขสุตฺต อารกฺโข จเปฺนฺติ ฯ น ตตฺถ ปตฺตํ
วา นํ วา ตฺถนํ วา จเปฺนฺติ ฯ อถ โข ตสฺมี รุกฺเข
อนเปกฺขา(๑) หุตฺวา ฯ โย ยํ ยํ ทิสฺสาคํ อิจฺฉติ ฯ โสฺ เตน
เตน สปตฺตภาโรว อุปฺปตฺติวฺวา คจฺฉติ ฯ เอวเมว อยํ ภิกฺขุ
นิสฺสํโก นิรเปกฺโข เยนกามํ ปกฺกมฺนฺโต(๒) สฺมาทาเยว
ปกฺกตฺตีติ(๒) ฯ

นิวรรณปรุพานกถาวณฺณนา

โส อิมินา จาติอาทินา ก็ ทสฺเสติ ฯ อรณฺณวาสสุตฺต
ปจฺจยสมฺปตฺตี ทสฺเสติ ฯ ยสฺส हि อิเม จตฺตาโร ปจฺจยา
นตฺถิ ฯ ตสฺส อรณฺณวาโส น อิจฺฉติ ตिरจฺจฺจฺนาคเตहि วา
วณฺจเรहि วา สทฺธี วตฺตพฺพตํ อาปฺหฺชติ ฯ อรณฺณเณ อธิวฺภูจฺจา
เทวตา ก็ เอวรูปฺสุตฺต ปาปภิกฺขุโน อรณฺณวาเสนาติ เภรวสทฺทํ
สาเวฺนติ ฯ หตฺถเอहि สีสํ ปหฺริตฺวา ปลายนาการิ กโรนฺติ ฯ
อสุโก ภิกฺขุ อรณฺณํ ปวิสิตฺวา อิทฺถจฺิทฺถจ ปาปกมฺมํ อกาสิตี
อยโส ปตฺถรติ ฯ ยสฺส ปเนเต จตฺตาโร ปจฺจยา อตฺถิ ฯ ตสฺส
อรณฺณวาโส อิจฺฉติ ฯ โส हि อตฺตโน สีสํ ปจฺจเวกฺขนฺโต
กิลฺยจि กापํ วา ติลกํ วา อปฺสฺสนฺโต ปีตี อุปฺปาเทตฺวา
ตํ ขยวยโต สฺมมฺสนฺโต อริยภฺมี โอกกมฺติ ฯ อรณฺณเณ อธิวฺภูจฺจา
๑. ม. อนเปกฺโข ฯ ๒. ม. ปกฺกมฺติ ฯ เตน วตฺตํ สฺมาทาเยว ปกฺกมฺตีติ ฯ

เล่มที่ ๔ สามถุณผลสุตตวณณา หน้า ๓๐๘

เทวตา อตุตมณา วณณั ฆณนุติ ๑ อิมสสุ อุกเก ปกุกขิตต-
เตลพินทุ (๑) วิย ยโส วิตุถารโก โหติ ๑

ตตุถ วิวิตตุนติ สุลลั อปฺปสทฺทํ อปฺปนิกุโฆสนนุติ
อตุโถ ๑ เอตเทว หิ สนฺธาย วิภงฺเก วิวิตตุนติ สนฺติเก
เจปี เสนาสนั โหติ ตลจ อนากิณณั กหฺภูเจหิปี ปพฺพชิตฺเทหิปี
เคน ตั วิวิตตุนติ (๒) วุตตํ ๑ เสติ เจว อาสติ จ เอตถาติ
เสนาสนั ๑ มลฺลจปีจาทินเมตํ อธิวณฺ ๑ เตนาหฺ เสนาสนนฺติ
มลฺลจปี [๓] ปีจปี ภิสีปี พิพฺโพหนฺปี (๔) วิหาโรปี อจฺจตฺโยโคปี
ปาสาโทปี หมฺมิมฺปี กุหาปี อญฺญุปี มาโลปี เถณฺปี
เวพฺพคฺมฺโปปี รุกฺขมฺลฺปี มณฺทปโปปี เสนาสนั ยตุถ วา ปน
ภิกฺขุ ปฏิกุกมฺนุติ สพฺพเมตํ เสนาสนนฺติ (๕) ๑

อปีจ วิหาโร อจฺจตฺโยโค ปาสาโท หมฺมิมฺ คฺุหาติ อิทํ
วิหารเสนาสนั นาม ๑ มลฺลจปีจปี ภิสี พิพฺโพหนฺนุติ อิทํ
มลฺลจปีจเสนาสนั นาม ๑ จิมิลิกา จมฺมกฺขณฺโฆ ตินฺสนฺจโร
ปณฺณสนฺจโรติ อิทํ สนฺถตเสนาสนั นาม ๑ ยตุถ วา ปน
ภิกฺขุ ปฏิกุกมฺนุติ อิทํ โอกาสเสนาสนั นามาติ เอวํ จตุพฺพิธํ
เสนาสนั โหติ ๑ ตั สพฺพํ เสนาสนนฺกฺกหณฺน สงฺกหิตเมว ๑

อิทมฺสสุ ปน (๖) สกฺกณฺสทิสฺสสุ จาตุทฺทิสฺสสุ ภิกฺขุโน

๑. ม. ...พินทุ ๑ ๒. อภ. วิ. ๓๕/๖๑๓/๓๓๘ ๑

๓. ม. เอตถนฺตเร เสนาสนนฺติ ทิสฺสติ ๑

๔. ม. พิมฺโพหนฺมฺปี ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๕. อภ. วิ. ๓๕/๖๑๔/๓๓๘ ๑

๖. ม. อธิ ปนฺสสุ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณวคคณณนา หน้า ๓๑๐

อนุจจวิกเสนาสนํ ทสเสนุโต อรณญํ รุกขมฺลนฺติอาทิมานํ ๑
 ตตฺถ อรณฺณนฺติ นิกฺขมิตฺวา พหิ อินฺทขีลา สพฺพเมตฺติ
 อรณฺณนฺติ อิทํ ภิกฺขุณฺนํ วเสน อาคตํ อารณฺญํ ๑ อารณฺญกํ
 นาม เสนาสนํ ปญฺจชฺนฺสติกํ ปจฺจิมนฺติ อิทมฺปน อิมสฺส
 ภิกฺขุโน อนุรูปํ ๑ ตสฺส ลกฺขณํ วิสุทฺธิมฺกุเ ชฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 วุตฺตํ ๑ รุกฺขมฺลนฺติ ยํ กิลฺลิจิ สนฺทจฺฉายํ วิวิตฺตํ รุกฺขมฺลํ ๑
 ปพฺพตฺต
 สีสาย รุกฺขจฺฉายาย นิสินฺนสฺส นานาทิสาสฺส ขายมานาสฺส
 สีสเตน วาเตน วิชฺยमानสฺส จิตฺตํ เอกกํ โหติ ๑ กนฺทรนฺติ
 กํ วุจฺจติ อุกํ ๑ เตน ทาริตํ ๑ อุกเณ ภินฺนํ ปพฺพตฺตฺต
 ยํ นทีกุชฺชนฺติปี นทีกุชฺชนฺติปี วทนฺติ ๑ ตตฺถ หิ รชตปฏฺ-
 สทิสสา วาลิกา โหณฺติ ๑ มคฺคเก มณฺวิตฺตํ วิย วนคหนํ ๑
 มณฺชฺนฺชทิสํ อุกํ สนฺทติ ๑ เอวรूपํ กนฺทรํ โอรุห ปานียํ
 ปิวิตฺวา คตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 จิวํ ปญฺจชฺนฺสติกํ นิสินฺนสฺส สมณฺชมฺมํ กโรโต จิตฺตํ เอกกํ
 โหติ ๑ คิริคูหนฺติ ทฺวินฺนํ ปพฺพตฺตํ อนฺตรํ ๑ เอกสฺมีเยว วา
 อุมฺกคฺสทิสํ มหาวิวํ ๑ สฺสทฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 วนปฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ยตฺถ น กสฺนฺติ น วปฺนฺติ ๑ เตนเนว วนปฺตฺตฺต
 ทูรานเมตฺติ
 # ๑. ขุ. ปฏฺ. ๓๑/๓๘๘/๒๖๔ ๑ ๒. วิมหาวิ. ๒/๑๖๖/๑๔๖ ๑
 # ๓. ม. นทีกุชฺชนฺติ ๑ ๔. ม. รชตปฏฺสทิสสา ๑
 # ๕. ม. โหติ ๑ ๖. ม. อุมฺกคฺสทิสํ ๑

เล่มที่ ๔ สามกถผลสุตตวณณา หน้า ๓๑๑

เสนาสนานัน อธิวณนติอาทิ(๑) ฯ อพุโภกาสนติ อจฺจนัน ฯ
อากงฺขมาโน ปเนตฺถ จีวรกฺกฺกั กตฺวา วสตี ฯ ปลาตปฺลฺยชนฺติ(๒)
ปลาตฺราสี ฯ มหาปลาตปฺลฺยชโต หิ ปลาตํ นิกฺกทฺตฺติตฺวา
ปพฺพการเลณสทิสเ อาลเย กโรนฺติ ฯ อจฺจนคฺคฺพาทินัน หิ อฺปฺริ
ปลาตํ ปกฺกปิตฺวา เหฏฺฐา นิสินฺนา สมณชมฺมํ กโรนฺติ ฯ
ตํ สนฺชาย(๓) วุตฺตํ ฯ

ปจฺจกถตฺตฺนติ กตฺตสฺส ปจฺจโต ฯ ปิณฺฑปาทปฏิกฺกนฺโตติ
ปิณฺฑปาทปริเยสนโต ปฏิกฺกนฺโต ฯ ปลลฺงกนฺติ สมฺนตโต
อฺรฺพทฺธาสนัน ฯ อากฺขิตฺวาติ พนฺธิตฺวา ฯ อฺขุํ กายํ ปณฺชียาติ
อฺปฺริมํ สริริ อฺขุํ จเปตฺวา อฺกฺขารส ปิณฺฑิจิณฺฑกฺกฺกฺเก(๔) โภกฺขียา
โภกฺกั ปฏฺธิปาเทตฺวา ฯ เอวฺยฺหิ นิสินฺนสฺส จมฺมมํสนฺหารุณิ น
ปณฺนามนฺติ(๕) ฯ อตฺสฺส ยา เตสํ ปณฺมนปฺปจฺจยา(๖) ขณฺเ ขณฺเ
เวทนา อฺปฺปชฺเชยฺยํ ตา น อฺปฺปชฺชนฺติ ตาสุ อฺนุปฺปชฺชมานาสุ
จิตฺตํ เอกคฺคํ โหติ กมฺมกฺกฺกานัน น ปฏฺธิปตฺติ(๗) วุฑฺฒี ผาตี
เวปฺปลลํ อฺปฺกจฺจนฺติ ฯ ปริมฺขํ สตี อฺปฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
สตี จเปตฺวา มุขสมิเป วา สฺฐเปกตฺวาติ(๘) อตฺโถ ฯ เตเนว วิภงฺเก
วุตฺตํ อยํ สตี อฺปฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก(๙) นาสิกคฺเค วา
มุขนิมิตฺเต วา เตน วุจฺจติ ปริมฺขํ สตี อฺปฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
๑. อภ. วิ. ๓๕/๖๑๘/๓๓๘ ฯ ๒. ม. ปลาเล... ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
๓. ม. สนฺชายตํ ฯ ๔. ม. ปิณฺฑิจิณฺฑกฺกฺกฺเก ฯ ๕. ม. ปณฺนามนฺติ ฯ
๖. ม. ปณฺมนปฺปจฺจยา ฯ ๗. ม. ปฺริปตฺติ ฯ ๘. ม. กตฺวา ฯ
๙. ม. สฺฐปฏฺฐิตา ฯ ๑๐. อภ. วิ. ๓๕/๖๒๔/๓๓๙ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐวคฺคณณนา หน้า ๓๑๒

อถวา ๑ ปรีติ ปรีคคหฺญโ ๑ มุขนฺติ นียฺยานญฺโ ๑ สตีติ
อุปฺญฺจานญฺโ ๑ เตน วุจฺจติ ปรีมุขํ สตีนฺติ เอวํ ปฏฺฐสมฺภิกายํ (๑)
วุตฺตนฺเยน เจตฺถ อตฺโถ ทญฺจพุโป ๑ ตตฺตฺรายํ สงฺเขโป ปรีคคหิตํ
นียฺยานํ สตี กตฺวาติ ๑

อภิขณฺม โลกฺเกติ เอตฺถ ลุชฺชนญฺเจน (๒) ปญฺจปาทานกฺขนฺธา
โลโก ตสฺมา ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺธเส รากํ ปหาย กามจฺจนฺทํ
วิกฺขมฺภเวตฺวาติ อยเมตฺถ อตฺโถ ๑ วิกตฺวาภิขณฺเณนาติ วิกฺขมฺภนฺวเสน
ปหีนฺตฺตา วิกตฺวาภิขณฺเณน [๓] จกฺขุวิญฺญาณสฺทิสฺเสนาติ อตฺโถ ๑
อภิขณฺมาย จิตฺตํ ปรีโสเชตีติ อภิขณฺมาโต จิตฺตํ ปรีโมเจติ ๑
ยถา ตํ สวา มุญฺจติ เจว ๑ มุญฺจิตฺวา จ น ปฺน กณฺหาติ
เอวํ กโรตีติ อตฺโถ ๑ พฺยาปาทปโทสํ ปหายติ อาทิสฺสุปี เอเสว
นโย ๑ พฺยาปชฺชติ อิมินา จิตฺตํ ปฺตฺติกุมฺมาสาทโย วีย ปฺริม-
ปกตี ปชฺหตีติ (๔) พฺยาปาโท ๑ วิกฺการาปตฺติยา ปทฺสฺสตี ๑ ปรี
วา ปทฺเสตี วินาสตีติ ปโทโส ๑ อุภยํ เจตํ โภชฺสฺเสวาริ-
วณฺํ ๑ ถีนํ จิตฺตฺเคลลณฺํ ๑ มิทฺธํ เจตฺตฺสิกฺเคลลณฺํ ๑ ถีนญฺจ
มิทฺธญฺจ ถีนมิทฺธํ ๑ อาโลกสฺสณฺณิตี รตฺติมฺปิ ทิวาปี ทิฏฺฐา-
โลกสฺสณฺขนนสมฺตฺถตฺตาย (๕) วิกตฺวีวณฺณตฺตาย (๖) ปรีสุทฺธาย สณฺณาย
สมนฺนาคโต ๑ สโต สมฺปชาโนติ สตียา จ ญาเณน จ

๑. บ. ปฏ. ๓๑/๓๘๘/๒๖๔ ๑ ๒. ม. ลุชฺชนปฺลฺลุชฺชนญฺเจน ๑
๓. ม. เอตฺถนฺตฺเร นาติ ทิสฺสตี ๑ ๔. ม. วิกหตีติ ๑
๕. ม. ...สมตฺถตฺตาย ๑ ๖. ม. ....นีวณฺณาย ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๓๑๓

สมนุคโคโต ๑ อิทธิ อุกขัย อาโลกสณณาย อุปการตุตา วุตติ ๑
อุทฺทจจณจ กุกกจจณจ อุทฺทจจกุกกจจ ๑ ตินณวิจิกจฺโณติ วิจิกจจัน
ตริตุวา อติกุกมิตฺวา จิโต ๑ กถมิท กถมิทนฺติ เอวํ นปฺปวตฺตีติ
อกถงฺกถี ๑ กุสเลสุ ฐมฺเมสุติ อนวชฺเชสุ ฐมฺเมสุ ๑ อิม น
โฆ กุสลา ๑ กถมิเม กุสลาติ เอวํ น วิจิกจจฺติ ๑ น กงฺขตีติ
อตุโธ ๑ อยเมตฺถ สงฺเขโป ๑ อิมสุ ปน นีวรณฺเนสุ วจนฺฐ-
ลกฺขณาภิเกทโต ยํ วตฺตพฺพํ สียา ๑ ตํ สพฺพํ วิสุทฺธิมกฺเค
วุตติ ๑

ยา ปนายํ เสยฺยถาปี มหาราชาติ อุปมา วุตฺตา
ตตุถ ๑ อิณฺ อาทายาติ วุฑฺฒิยา ฐนํ กเหตุวา ๑ พฺยนฺตี-
กเรยฺยาติ วิคตฺนฺตํ กเรยฺย ๑ ยถา เตสํ กากณฺนิกมฺตุโคปิ ปริยฺนฺโต
นาม นาวาสิสฺสตี ๑ เอวํ กเรยฺย ๑ สพฺพโส ปฏฺินิยฺยาเทยฺยาติ (๑)
อตุโธ ๑ ตโตนิทานนฺติ อานณฺยนิทานํ ๑ โส หิ อนโณมฺหีติ
อาวชฺเชนฺโต พลวปาโมชฺชํ ลภติ โสมนสฺสํ อธิคจฺจตีติ ๑ เตน
วุตติ ลภถ ปาโมชฺชํ อธิคจฺเจยฺย โสมนสฺสนฺติ ๑

วิสภาคเวทฺนปฺปตฺติยา กกจฺเจเนว (๒) จตุอิริยาปถํ ฉินฺทนฺโต
อาพาธตีติ อาพาโธ ๑ สุวาสุส อตุถีติ อาพาธิโก ๑ ตํ
°สมฺภูจฺจเนน ทุกฺเขน ทุกฺขิโต ๑ อธิมตฺตคิลาโนติ พาพฺพคิลาโน ๑
นจฺจนาเทยฺยาติ อธิมตฺตพฺยาธิปเรตตาย น รุจฺเจยฺย ๑ พลมตฺตาคี
๑. ม. ปฏฺินิยฺยาเตยฺยาติ ๑ ๒. ม. กกจฺเจเนว ๑

เล่มที่ ๔ สัตถ์กษณฐวคคณณนา หน้า ๓๑๔

พลเมว ๑ พลณจสุส กาเย น ภเวยยาติ อตุโถ ๑ ตโตนิทานนุติ
อาโรคฺยนิทาน ๑ ตสุส หิ อโรโคมิหิติ อวชชยโต ตทุกย
โหติ ๑ เตน วุตฺตํ ลภถ ปาโมชฺช ๑ อธิคฺจเฉยฺย โสมนสุสนฺติ ๑

น จสุส กิณฺจ โภคานํ วโยติ กากณิกมตฺตํปี โภคานํ
วโย น ภเวย ๑ ตโตนิทานนุติ พนฺธนาโมกฺขนิทาน ๑ เสถ
วุตฺตนเยเนว สพฺพเทสุ โยเชตพฺพ ๑

อนตฺตาริโนติ น อตฺตนิ อธิโน ๑ อตฺตโน รุจฺยา กิณฺจ
กาตุํ น ลภติ ๑ ปฺราริโนติ ปเรสุ อธิโน ปฺรสฺเสว รุจฺยา
ปวตฺตติ ๑ น เยน กามจฺกโมติ เยน ทิสภาเกนสุส กนฺตุ-
กามตา โหติ ๑ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ คมนาย เตน กนฺตุํ น
ลภติ ทาสพฺยาติ ทาสภาวา ๑ ภูชิสฺโสติ อตฺตโน สนฺตโก ๑
ตโตนิทานนุติ ภูชิสฺสนิทาน ๑

กนฺตารทฺธานมคฺคณฺติ กนฺตาริ อทฺธานมคฺค ๑ นิรุทก
ทิมมคฺคณฺติ อตุโถ ๑ ตโตนิทานนุติ เขมนตฺตุมินิทาน ๑

อิเม ปญฺจ นีวเรณ อปฺปหิเนติ เอกถ ภควา อปฺปหิณ-
กามจฺจนฺทนีวเรณ อธิสทิสฺ เสสฺยานิ โรคาทิสทิสฺยานิ กตฺวา
ทสุเสติ ๑ ตตฺตรายํ สทิสตา โย หิ ปเรสฺ อธิณฺ กเหตุวา
วินาเสติ โส เตหิ อธิณฺ เทหิติ วุจฺจมาโนปี ผรุสฺ วุจฺจมาโนปี
พชฺฌมาโนปี วธิยมาโนปี กิณฺจ ปฺฏิปฺผริตุํ น สกฺโกติ สพฺพ
๑. ม. วตฺตติ ๑ ๒. ม. ปฺฏิพาหิตุํ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๓๑๕

ติตักขติ ฯ ติตักขาการณํ หิสฺส ตํ อธิํ โหติ ฯ เอวเมว โย
ยมฺหิ กามจฺจนฺเทน รชฺชติ ฯ ตณฺหาคฺคเณน (๑) ตํ วตฺถํ คณฺหาติ
โส เตน พฺรุตํ วุจฺจมาโนปี พชฺฌมาโนปี วธิยมาโนปี สพฺพํ
ติตักขติ ฯ ติตักขาการณํ หิสฺส โส กามจฺจนฺโท โหติ ฯ
จฺมรสามิเกหิ วธิยมานานํ อิตฺถินํ วิทยาติ เอวํ อธิํ วิทยา
กามจฺจนฺโท ทญฺจพฺโพ ฯ

ยถา ปน ปิตฺตโรคาตุโร มรฺฐสฺสกุกราทีสุปี ทินฺเนสุ
ปิตฺตโรคาตุรตฺตาย เตสํ รสํ น วินฺนฺหติ ฯ ติตฺตํ ติตฺตกนฺติ
อฺกุคฺคิรฺติเยว ฯ เอวเมว พฺยาปนฺนจิตฺโต หิตกามเมหิ อจฺจริยฺปชฺฌาเยหิ
อปฺปมตฺตกมฺปิ โอวทียมาโน โอวาทํ น คณฺหาติ ฯ อติวีย
ตุมฺห (๒) อฺปทฺทเวถาติ อาทิณี วตฺวา วิพฺภมฺติ ฯ ปิตฺตโรคา-
ตุรตฺตาย โส ปฺริโส มรฺฐสฺสกุกราทีรสํ (๓) วิทยา โกธาตุรตฺตาย ฉาน-
สุขาทีเกทํ สาสนฺรสํ น วินฺนฺหิตฺติ เอวํ โรโค วิทยา พฺยาปาโท
ทญฺจพฺโพ ฯ

ยถา ปน นกฺขตฺตทิวเส พนฺธนาการ พทฺโธ (๔) ปฺริโส
นกฺขตฺตสฺส เนว อาทิ น มชฺฌํ น ปฺริโยสานํ ปสฺสติ โส
ทฺุคฺคิยทิวเส มตฺตโต อโห หิโยโย นกฺขตฺตํ มนาปี อโหสิ อโห
นจฺจํ อโห คีตฺนฺติ อาทิณี สุตฺวาปี ปฏฺิวจฺนํ น เทติ ฯ กิ
การณา ฯ นกฺขตฺตสฺส อนนฺนุฏตฺตฺตา เอวเมว ถินมิทฺธาภิกฺภูโต
๑. ม. ตณฺหาสคฺคเณน ฯ ๒. ม. เม ตุมฺเห ฯ ๓. ม. มรฺฐสฺสกุกราทีนํ ฯ
๔. ม. พทฺโธ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษณชวคฺควณณา หน้า ๓๑๖

ภิกฺขุ วิจิตฺตนเยปี ฌมฺมสฺสวเน ปวตฺตมาเน เนว ตสฺส อาที น
มชฺฌ น ปริโยสานํ ชานาติ ฯ โสปี อุกฺกิตฺเต ฌมฺมสฺสวเน อโห
ฌมฺมสฺสวานํ ฯ อโห การณํ อโห อุปมาติ ฌมฺมสฺสวณฺสฺส วณฺณํ
ภาสมานานํ (๑) สฺตฺวาปี ปฏฺวิจฺจนํ น เทติ ฯ กิ การณา ฯ
ถีนมิทฺชวเสน ฌมฺมกถาย อนนฺนุทฺตตฺตา ฯ เอวํ พนฺชนาการิ
วีย ถีนมิทฺธิ ทฏฺจพฺพิ ฯ

ยถา ปน นกฺขตฺตํ กิพนฺโตปี ทาโส อิทํ นาม อจฺจาอิกิ
กรณียํ อตฺถิ ฯ สีนํ ตตฺถ กจฺฉาหิ ฯ โน เจ กจฺฉสิ หตฺถปาทำ
วา เต ฉินฺทามิ ฯ กณฺณนาสิ วาติ วุตฺโต โส(๒) สีนํ กจฺฉติเยว
โส(๒) นกฺขตฺตสฺส อาทิมชฺฌปริโยสานํ อนฺนุทฺตุน ลภติ ฯ
กสฺมา ฯ ปราชินฺตาย ฯ เอวเมว วินเย อปฺกตฺตณฺณา ภิกฺขุณา(๒)
วิเวกตฺถาย อรณฺณํ ปวิฏฺเจนาปี กิสฺมิณฺจเทว อนฺตมฺโส
กปฺปิยมฺเสปี อกปฺปิยมฺสสฺสณฺวาย อฺปฺปนฺนาย วิเวกมฺปหาย
สีลปริโสธฺชนตฺถิ (๓) วินยชฺรสฺส สนฺติกิ กนฺตพฺพิ โหติ วิเวกสฺขํ
อนฺนุทฺตุน ลภติ ฯ กสฺมา ฯ อฺทฺทฺชจฺจกฺกจฺจาภิกฺกตภาวาทิ (๔)
เอวํ ทาสพฺยํ วีย อฺทฺทฺชจฺจกฺกจฺจํ ทฏฺจพฺพิ ฯ

ยถา ปน กนฺตารทฺธานมคฺคิ ปฏฺธิปฺนโน ปฺริโส โจเรหิ
มนฺุสฺसानํ วิลฺลุมฺปมาโนกาสิ หโตกาสิ จ (๕) ทิสฺวา ทณฺทกสฺทฺเทนปี
สฺกณฺสทฺเทนปี โจรา อากตาติ อฺสฺสงฺกิตฺปฺริสฺงฺกิโตว โหติ
๑. ม. ภณฺมานานํ ฯ ๒. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. สีลวิโสธฺชนตฺถิ ฯ
๔. ม. ....วิภูตฺตาทิ ฯ ๕. ม. วิลฺลุตฺโตกาสิ ปฺหโตกาสณฺจ ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๓๑๗

คจจติปี ติฏฐติปี นีวตติปี คตฏฐานโต อากตฏฐานเมว(๑) พหุตร
 โหติ ฯ โส กิจเณน กสิเรน เขมนุตถุมิ ปาปณาติ วา น
 วา ปาปณาติ เอวเมว ยสฺส อฏฺฐสฺส จาเนสฺส วิจิจฺฉา อุปฺปนฺนา
 โหติ โส พุทฺโธ นฺุ โข น นฺุ โข พุทฺโธติ อาทินา นเณ
 วิจิจฺฉนฺุโต อธิมุจฺฉิตฺวา สทฺธาย คณฺ्हิตฺุ น สกฺโกติ
 อสฺกโกนฺุโต มคฺคํ วา ผลํ วา น ปาปณาตีติ อิติ ยถา
 กนฺุตารทฺธานมคฺเค โจรา อตฺถิ นตฺถิติ ปฺนปฺปนํ อาสปฺปน-
 ปริสปฺปนํ โหติ (๒) อปฺริโยคาหนํ ฌมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส อุปฺปาเทนฺุโต
 เขมนุตฺปฺปตฺติยา อนุตฺราयํ กโรติ ฯ เอวํ วิจิจฺฉาปี พุทฺโธ นฺุ
 โข น พุทฺโธติ อาทินา นเณ ปฺนปฺปนํ อาสปฺปนปริสปฺปนํ
 อปฺริโยคาหนํ ฌมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส อุปฺปาทยมานา อริยมฺปิ-
 ปตฺติยา อนุตฺราयํ กโรตีติ กนฺุตารทฺธานมคฺโค วิย วิจิจฺฉา
 ทฏฺฐพฺพา ฯ

อิมานิ เสยฺยถาปี มหาราช อานณฺยนฺุติ เอตฺถ ภควา
 ปหีนกามจฺฉนฺุทนีวรณฺํ อานณฺยสทิสฺ สเสธานี อาโรคฺยาทิสทิสานิ
 กตฺวา ทสฺเสติ ฯ ตตฺราयํ สทิสตา ฯ ยถา हि ปฺริโส อินฺํ
 อาทาย กมฺมมฺนฺุติ ปโยเชตฺวา สมิตฺุชตมปฺตฺโต (๓) อิทํ อินฺํ นาม
 ปลิโพทฺมุลนฺุติ จินฺุเตตฺวา สวทฺุตฺกํ อินฺํ นียฺยาเทตฺวา ปณฺุณฺํ
 ฆาลาเปยฺย อถสฺส ตโต ปฏฺฐาย เนว โทจิ ทฺุตฺเปเสติ น
 ปณฺุณฺํ โส อินฺุสามิเก ทิสฺวาปี สเจ อิจฺฉติ อาสนา อุฏฺฐหติ
 # ๑. ม. อคตฏฐานเมว ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ย. สมิตฺุชกมฺมมฺนฺุโต ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคควณณา หน้า ๓๑๘

โน เจ น อฏฺฐหติ ฯ กสฺมา ฯ เตหิ สทฺธิ นิลเลปตาย
อลกคตาย ฯ เอวเมว ภิกฺขุ อัย กามจฺจนฺโท นาม ปลิโพธมฺลนฺติ
จินฺเตตฺวา ฉ ฌมฺเม ภาเวตฺวา กามจฺจนฺทนีวรณฺ ปรชหติ ฯ
เต ปน ฉ ฌมฺเม มหาสตีปฺภฺจฺจเน วณฺณยิสฺสาม ฯ ตสฺเสว
ปหีนกามจฺจนฺทสฺส ยถา อธิมฺตตสฺส ปฺริสฺส อธิสํมิเก
ทิสฺวา เนว ภยํ น นมฺภิตตฺตํ โหติ ฯ เอวเมว ปรวตฺถุมฺหิ
เนว สงฺโก น พทฺโธ โหติ ฯ ทิพฺพานิปี รุปานิ ปสฺสโต กิเลโส
น สมฺพทาจรติ ฯ ตสฺมา ภควา อานณฺยมิว กามจฺจนฺทปฺปหานํ
อาห ฯ

ยถา ปน โส ปิตฺตโรคาตุโร ปฺริโส เกสชฺชกิริยาย
ตํ โรคํ วุปฺสเมตฺวา ตโต ปฺภฺจาย มรฺตสฺสกฺราทีนํ (๑) รสํ
วินฺหติ ฯ เอวเมว ภิกฺขุ อัย พฺยาปาโท นาม อนตฺถกโรติ (๒)
ฉ ฌมฺเม ภาเวตฺวา พฺยาปาทนีวรณฺมฺปรชหติ ฯ สพฺพ-
นิวเรณฺสุ (ฉนฺนํ ฌมฺมานํ วิญฺจฺจารโตปี (๓)) ฉ ฌมฺเม มหาสตี-
ปฺภฺจฺจเนยว วณฺณยิสฺสาม ฯ น เกวลญฺจ เตยว [๔]
ถีนมฺิทฺธาทีนํ ปหานาย ภาเวตฺพฺพา ฯ เตปี สพฺเพ ตตฺถเอว
วณฺณยิสฺสาม ฯ โส เอวํ ปหีนพฺยาปาโท ยถา ปิตฺตโรค-
วิมฺตฺโต ปฺริโส มรฺตสฺสกฺราทีนํ รสํ ปิยายมาโน (๕) ปฺภฺจิสฺวาติ
๑. ม. มรฺตสฺสกฺราทีนํ ฯ ๒. ม. มหาอนตฺถกโรติ ฯ ๓. กตฺถจฺจ น ทิสฺสตี ฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร เยปีตี ทิสฺสตี ฯ ๕. ม. สมฺปิยายมาโน ฯ

เล่มที่ ๔ สามกษัตริย์ตวณณา หน้า ๓๑๕

เอวมว อาจารย์ปณตติอาทีนิ สิกขาปทานิ ปิยายมาโน(๑) สิริสา
สมปฏิจิตติวา สมปิยายมาโน สิกขติ ฯ ตสฺมา ภควา อารุคฺขมิว
พฺยาปาทปฺปหานํ อห ฯ

ยถา โส นกฺขตฺตทิวเส พนฺธนาการ์ ปเวสิตปฺริโส
อปรสฺมี นกฺขตฺตทิวเส ปุพฺเพปิ อหํ ปมาทโทเสน พทฺโธ (๒)
เตน ตํ นกฺขตฺตํ นานุภวี ฯ อิทานิ อปฺปมตฺโต ภวิสฺสามิติ ยถาสฺส
ปจฺจตฺติกา โอกาสํ น ลภนฺติ ฯ เอวํ อปฺปมตฺโต หุตฺวา นกฺขตฺตํ
อนฺุภวิตฺวา อโห นกฺขตฺตนฺติ (๓) อุทานํ อุทานสฺสิ เอวมว ภิกฺขุ
อิทํ ถีนมิทฺธํ นาม มหาอนตฺถกรนฺติ ฌ ฌมฺเม ภาเวตฺวา
ถีนมิทฺธนึวเรณํ ปชหติ ฯ โส เอวํ ปหีนถีนมิทฺธโธ ยถา พนฺธนา
มตฺโต ปฺริโส สตฺตาหํปี นกฺขตฺตสฺส อาทิมชฺฌปฺริโยสานํ อนฺุภวติ
เอวมว ฌมฺมนกฺขตฺตสฺส อาทิมชฺฌปฺริโยสานํ อนฺุภวานฺฺโต สห
ปฺปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺณาติ ฯ ตสฺมา ภควา พนฺธนา
โมกฺขมิว ถีนมิทฺธปฺปหานํ อห ฯ

ยถา ปน ทาโส กณฺจิทเวว มิตฺตํ อุปนึสฺสาช สามิกานํ
ชนํ ทตฺวา อตฺตานํ ภูชิสฺสํ กตฺวา ตโต ปฏฺฐาย ยํ อิจฺฉติ
ตํ กโรติ เอวมว ภิกฺขุ อิทํ อุทฺทจฺจกฺกฺกฺจํ นาม มหา-
อนตฺถกรนฺติ ฌ ฌมฺเม ภาเวตฺวา อุทฺทจฺจกฺกฺกฺจํ ปชหติ ฯ
โส เอวํ ปหีนุทฺทจฺจกฺกฺกฺจโจ ยถา ภูชิสฺโส ปฺริโส ยํ อิจฺฉติ

๑. ม. อัย ปาฐุ นตฺติ ฯ ๒. ม. พทฺโธ ฯ ๓. ม. อโห นกฺขตฺตํ อโห นกฺขตฺตนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๓๒๐

ตํ กโรติ ยํ (๑) น อิจฺฉติ ตํ น กโรติ (๑) น ตํ โกจิ พลกฺกาเรน
ตโต นีวตฺเตติ เอวเมว ยถาสุขํ เนกขมฺมปฏิปทํ ปฏิปชฺชติ
น ตํ อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจํ พลกฺกาเรน ตโต นีวตฺเตติ ฯ ตสฺมา
ภควา ภูษิสฺสํ วिय อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจปฺปหานํ อาท ฯ

ยถา พลวา ปุริโส หตฺถสาร์ คเหตุวา สชฺชาวุโร
สปริวาริ กนฺตาริ ปฏิปชฺเชยฺย ตํ โจรา ทูโรโต ทิสฺวา
ปลาเยยฺยํ โส โสตุณฺนา ตํ กนฺตาริ นิตฺถริตฺวา เขมฺนตํ
ปตฺโต หฏฺฐคฺคฺกุโร อสฺส ฯ เอวเมว ภิกฺขุ อัย วิจิจฺฉนา นาม
มหาอนตฺถการิกาทิ (๒) ฉ ฌมฺเม ภาเวตฺวา วิจิจฺฉนํ ปชฺหติ ฯ โส
เอวํ ปหีนวิจิจฺฉโณ ฯ ยถา พลวา ปุริโส สชฺชาวุโร สปริวาริ
นิพฺภโย โจรเ ตินฺนํ วिय อคฺเณตฺวา โสตุณฺนา นิกฺขมิตฺวา
เขมฺนตํ ภูมिํ ปาปฺณาติ ฯ เอวเมว ภิกฺขุ ทฺวจฺจริตกนฺตาริ
นิตฺถริตฺวา ปรมํ เขมฺนตฺถภูมिํ อมตฺมทานิพฺพานํ ปาปฺณาติ ฯ
ตสฺมา ภควา เขมฺนตฺถภูมिํ วिय วิจิจฺฉนาปฺปหานํ อาท ฯ

ปาโมชฺชํ ชายตีติ คฺคฺกุจฺจาภาโร ชายติ ฯ ปมฺุทิตฺสฺส ปิติ
ชายตีติ คฺคฺกุจฺจสฺส สกฺลสฺริริํ โภภยมาณา ปิติ ชายติ ฯ ปิติมนฺสฺส
กาโย ปสฺสมภฺตติ ปิติสมฺปยุตฺตจิตฺตสฺส ปุคฺคสฺส นามกาโย
ปสฺสมภฺตติ ฯ วิคตฺทโร โหติ ฯ สุขํ เวเทตีติ กายิกมฺปิ เจตสิกมฺปิ
สุขํ เวทยติ ฯ จิตฺตํ สมาริยตีติ อิมินา เนกขมฺมสุเขน สุขิตฺสฺส
อุปจาวรเสนปี อปฺปนาวเสนปี จิตฺตํ สมาริยติ ฯ

๑. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ ๒. ม. มหาอนตฺถการิกาทิ ฯ

เล่มที่ ๔ ปรมขมาณถาวณณนา หน้า ๓๒๑

โส วิวิจเจว กามเหิ ๗เป๗ ปจมี ฉานัน อุปสมปชช
วิหระตีตอาทิ ปน อุปจารสมาธินา สมาหิตะ จิตเต อุปริวิเสส-
ทสฺสนคฺคํ อุปปนาสมาธินา สมาหิตะ จิตเต ตสฺส สมาธิโน
ปเกททสฺสนคฺคํ วุตตนฺติ เวทิตพฺพิ ๗ อิมเมว กายนฺติ อิม
กรชกัถ ๗ อภิสนฺเทตีติ เตเมติ เสนฺเหติ สพฺพตถ ปวตฺตปีตีสุข
กโรติ ๗ ปริสฺนฺเทตีติ สมฺนตโต สนฺเนติ (๑) ๗ ปริปุเรตีติ วายุนา
ภสฺสํ วิย ปุเรตี ๗ ปริปุพฺรตีติ สมฺนตโต พฺรตี (๒) ๗ สพฺพาวโต
กายสฺสชาติ อสฺส ภิกฺขุโน สพฺพโกฏฺฐาสาโวโต กายสฺส กิณฺจ
อุปาทินฺนทสนฺตตีปวตฺตติฏฺฐาเน นวิมฺสโลหิตานุคตํ อณฺมตฺตํปี
จันํ ปรมขมาณสุเขน อปฺมุญฺญํ นาม น โหติ ๗

ทกฺโขติ เณโก ปฏฺิพโล นุหานิยจฺฉานํ กาคู เจว
ปโยเชตฺตญจ สนฺเทตฺตญจ (๓) ๗ กัสมฺถาเลติ เยน เกนจ โลเหน
กตภาชเน ๗ มตฺตติกาชนํ ธิริ (๔) น โหติ ๗ สนฺเทนตสฺส (๕) ภิชฺชติ
ตสฺมา ตํ น ทสฺเสติ ๗ ปริปุโฝสกํ ปริปุโฝสกนฺติ สิญฺจิตฺวา
สิญฺจิตฺวา ๗ สนฺเทยฺยาติ วามหตฺเถน กัสมฺถาลํ คเหตฺวา ทกฺขิม-
หตฺเถน ปมาณยฺตํ อุกกํ สิญฺจิตฺวา สิญฺจิตฺวา ปริมทฺทนฺโต
ปีณฺจํ กรเยย ๗ เสนฺหानุคตฺตาติ อุกกสิเนเหเน อนฺนคตา ๗
เสนฺหปเรตฺตาติ อุกกสิเนเหเน ปรีคคหิตา (๖) ๗ สนฺตรพาทิราติ สทฺธิ
๑. ม. สนฺทติ ๗ ๒. ม. สุตติ ๗ ๓. ม. สนฺเทตฺตญจ ๗ ๔. ม. ปน ธิริ ๗
๕. ม. สนฺทนตสฺส ๗ ๖. ม. ปรีคตา ๗

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๓๒๒

อนุโตปเทเสน เจว พหิปเทเสน จ สพพตถกเมว จ อุก-
เสนเหน (๑) ผฏาติ อตุโถ ๑ น จ ปคฆมรตีติ น จ พินทุพินทุ
อุทกั ปคฆมรติ สกกา โหติ หตุเถนปี ๑ ทวีหิปี ตีหิปี องคูลีหิ
คเหตุ โอวภูฏิตายปี (๒) กาคุนตุติ อตุโถ ๑

ทุตยชฎานกถาวณณนา

ทุตยชฎานสุขุปมายั อุกพิโททโกติ (๓) อุกพินุนอุทโก น
เหฎฐา อุกพิชชิตวา อุกคจจนกอุทโก อนุโตเยว ปน
อุปฺปชชนกอุทโกติ (๔) อตุโถ ๑ आयमुखन्ति आकमनमकुलो ๑ เทโวติ
เมโฆ ๑ กาลเนน กาลนตุติ กाले กाले ๑อนฺวพฺพมาสั วา
อนฺทสาหิ วาติ อตุโถ ๑ ชารนตุติ วุฏฐี ๑ อนฺปฺปเวจฺเจยยาติ
น อนฺปฺปเวเสยย (๕) น วสฺเสยยาติ อตุโถ ๑ สีตา วาริชารา
อุกพิชชิตวาติ สีตวารี รหํ ปฺรยมาณั อุกพิชชิตวา (๖) ๑ เหฎฐา
อุกคจจนกอุทกถุหิ อุกคคตุวา กิชชนตุติ อุกกั โขเกติ จตุหิ
ทิสาหิ ปวิสนกอุทกั ปฺรารณปณฺณตฺตณกฏฐทณฺฑกาทีหิ อุกกั
โขเกติ วุฏฐี อุกทชารา นิปาทปฺพพฺพเกหิ (๗) อุกกั โขเกติ
สนฺนีสินฺนเมว ปน หุตฺวา อิทฺธินิมฺมิตฺมิว อุปฺปชชมาณั อุกกั
๑. ม. อุกทสเเนเหน ๑ ๒. ม. โอวภูฏิกายปี ๑
๓. ม. อุกพิโททโกติ ๑ ๔. ม. อุกพิชชนกอุทโกติ ๑
๕. ม. น อนฺปฺปเวจฺเจยยาติ น จ ปเวเสยย ๑
๖. ม. สีตา วาริชารา ตั รหํ ปฺรยมาณา อุกพิชชิตวา ๑
๗. ม. วุฏฐีอุทกั ชารานิปาทพพพพเกหิ ๑

เล่มที่ ๔ สามณผลสุตตวณณา หน้ ๓๒๓

อิมิ ปเทสั ผรติ อิมิ ปเทสั น ผรตีติ นคฺติ เตน อมุฏฐั-
กาโส นาม น โหตีติ ๑ ตตฺถ รหโท วิย กรชกาโย อุทกั
วิย ทุติยชฺฆมานสุขั ๑ เสสั ปุริมนเยเนว เวทิตพฺพั ๑

ตติยชฺฆมานกถาวณณา

ตติยชฺฆมานสุขุปมายั อุปลานิ เอตฺถ สนนตีติ อุปลินิ ๑
เสสปททวเยเปเสว นโย ๑ เอตฺถ จ เสตรตฺตนิลุปฺเปลสุ (๑) ยงฺกิญจิ
อุปลั อุปลเมว ๑ อุณกสตปตฺตั ปุณฺฑริกั ๑ สตปตฺตั ปทุมั
ปตฺตนิยมิ วา วินาปี เสตั ปทุมั ๑ รตฺตั ปุณฺฑริกนฺติ อยเมตฺถ
วินิจฺฉโย ๑ อุทกานุกฺคตานีติ อุทกโต น อุคฺคตานิ ๑ อนฺโต-
นิมฺกุกโปสินีติ อุทกตลสฺส อนฺโต นิมฺกุกานิเยว หุตฺวา โปสินีติ
วาทฺตณตีติ (๒) อตฺโถ ๑ เสสั ปุริมนเยเนว เวทิตพฺพั ๑

จตฺตชฺฆมานกถาวณณา

จตฺตชฺฆมานสุขุปมายั ๑ ปริสุทฺเทน เจตสา ปรีโยทาเตนาติ
เอตฺถ นีรูปกิลเลสฺสุเจเน ปริสุทฺธั ปภสฺสรณฺเจเน ปรีโยทาตฺตนิ (๓)
เวทิตพฺพั ๑ โอตทาเตน วตฺถเณนาติ อิทั อุตฺตฺตฺตํ วุตฺตั ๑
กิลฺลิจฺจวตฺถเณน หิ อุตฺตฺตฺตํ น โหติ ตังฆณัโรตฺตปริสุทฺเทเน อุตฺตฺตฺตํ
พลวั โหติ ๑ อิมิสฺสา (๔) หิ อุปมาย วตฺถั วิย กรชกาโย
๑. ม. เสตรตฺตนิลุปฺเปลสุ ๑ ๒. ม. โปสินี วาทฺตนิตี ๑
๓. ม. ปรีโยทาตั ๑ ๔. ม. อิมิสฺสาย ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๓๒๔

อตุพรณั วิย จตุตชฌมานสุขั ตสุมา ยถา สุนุหาคสุส ปุริสสุส
ปรีสุทุธิ วตุถั สลีลั ปารุปีตุวา นิสินุนสุส สรริโรโต อตุ
สพพเมว วตุถั พรติ น โกจิ วตุถสุส อสุโฏกาโส โหติ
เอวั จตุตชฌมานสุเขน ภิกขุโน กรชกายสุส น โกจิ โอกาโส
อสุโฏ โหตีติ เอวเมตถ อตุโถ ทฏฐพุโพ ๑ อิมลั ปน จตุณนั
ณานัน อนุปทวณณนา จ ภาวนานโย จ วิสุทุธิมคเค
วตุโตติ อีช น วิตุถาริโต ๑

เอตตาวตา เจส รูปชฌมานลาภี เขว น อรูปชฌมานลาภีติ
เวทิตพุโพ(๑) ๑ น หิ อฏฐสุ สmapตตีสุ จุททสหากาเรหิ วลีภาวั (๒)
วินา อูปริ อภินุณาริโหม โหติ ๑ ปาลิยั ปน รูปชฌมานานิเขว
อาคทานิ ๑ อรูปชฌมานานิ อหาริตุวา กเถตพพานิ ๑

วิปสุสนาณานกถาวณณนา

โส เอวั สmapาหิเต จิตเต ๑เป๑ อาเนนุชปตเตติ โส
จุททสหากาเรหิ อฏฐสุ สmapตตีสุ จินุณวลีภาวั ภิกขุติ
ทสุเสติ ๑ เสสเมตถ วิสุทุธิมคเค วตุตตนเยเนว เวทิตพุพิ ๑
ณานทสุสนาย จิตตั อภินุหริตีติ เอตถ ณาณทสุสนติ
มคคณานปี วุจจติ ผลณานปี สพพณณตณานปี ปจจเวกขณ-
ณานปี วิปสุสนาณานปี ๑ กิณุโข อาวุโส ณาณทสุสน-
๑. ม. น เวทิตพุโพ ๑ ๒. ม. จินุณวลีภาวั ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๓๒๕

วิสุทฺธตถิ ภควติ พุทธจริยิ วุสสตีติ (๑) หิ เอตถ มคฺคณานิ
ณาทสฺสนนฺติ วุตฺติ ฯ อยมณฺโณ อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม อถมริย-
ณาทสฺสนวิเสโส อธิคโต ผาสฺวิหาโรติ (๒) เอตถ ผลณานิ ฯ
ภควโตปิ โข ณาทสฺสนํ อุทปาติ สุตฺตาทกาลกโต อาพาโร
กาลาโมติ (๓) เอตถ สพฺพณฺตณานิ ฯ ณาทณจ ปน เม
ทสฺสนํ อุทปาติ อฏฺฐปา เม วิมุตฺติ (๔) อยมนฺติมา ชาตีติ เอตถ
ปจฺจเวกฺขณณานิ ฯ อิธ ปน ณาทสฺสนาย จิตฺตนฺติ อิํ
วิปฺสฺสนาณานิ ณาทสฺสนนฺติ วุตฺติ อภินิหฺรตีติ วิปฺสฺสนา-
ณาทสฺส นิพฺพตฺตณตฺถาย ตนฺนินฺนํ ตปโปณํ ตปฺปพฺภาริ กโรติ ฯ
รूपิธิตาทีนํ อตฺถิโก วุตฺโตเยว ฯ โอทนํกมฺมาสุปฺจโยติ โอทเนน
เจว กมฺมาเสน จ อุปฺจิติ วทฺธมิโต ฯ อนิจฺจจฺจฺจฺจาทนปฺริมทฺท-
นเกทนวิทฺธฺสนธมฺโมติ หุตฺวา อภาวญฺเณน อนิจฺจธมฺโม ทฺถคณฺธ-
วิฆาตตฺถาย ตนฺนุวิเลปนเนน อจฺจฺจาทนธมฺโม อจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ-
วิโนทนตฺถาย ชุทฺทกสมฺพาหเนน (๕) ปฺริมทฺทนธมฺโม ทฺทรกาเล
วา อูรฺรสุ สยาเปตฺวา คพฺภาวาเสน ทฺถสฺสณฺจิตานํ วินามิตานํ (๖)
เตสํ เตสํ อจฺจ
ปฺริมทฺทนธมฺโม ฯ เอวํ ปฺริหฺริโตปิ เกทนวิทฺธฺสนธมฺโม ภิชฺชติ เจว
๑. ม. ม. ๑๒/๒๕๖/๒๕๐ ฯ ๒. สํ สฟา. ๑๘/๕๘๐/๓๓๐ ฯ ๓. วิ. มหา.
๔/๕/๑๒ ฯ ๔. ม. เจโตวิมุตฺติ ฯ ๕. ม. ชุทฺทกสมฺพาหเนน ฯ
๖. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๗. ม. อญฺจน.. ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๓๒๖

วีกีรติ จ ๑ เอวสกาโวติ อตุโถ ๑ ตตุถ รุปี จาตุมมหา-
ภูติโกติอาทีสุ จหิ ปเทหิ สมุทโย กถิโต อนิจจปเทน สทฐี
ปจฉิเมหิ ทวีหิ อตุถงคโม ๑ เอตุถ นิสฺสิตฺ (๑) เอตุถ ปฎิพทฺชนฺติ
เอตุถ จาตุมมหาภูติเก กายเ นิสฺสิตตจจ ปฎิพทฺชจจ ๑

สุโกติ สุนทโร ๑ ชาติมาติ ปริสุทฺธาการสมุฏฺจิติ ๑
สุปริกมมกโตติ สุกฺกุ กตปริกมโม อปนิตปาสาณสกุขโร ๑
อจฺฉิตติ ตนฺจจวิ ๑ วิปฺสนฺโนติ สุกฺกุ ปสนฺโน ๑ สพฺพาการ-
สมฺปนฺโนติ โชรนาทีหิ (๒) สพฺเพหิ อกาเรหิ สมฺปนฺโน ๑
นิลนฺติอาทีหิ วนฺณสมฺปตฺตี ทสฺเสติ ๑ ตาทิสฺ หิ อาวตฺ ปากฺกฺ
โหติ ๑ เอวเมวโขติ เอตุถ เอว อฺปมาสฺสนทฺน เวทิตพฺพิ ๑
มณฺ วิย หิ กรชกาโย ๑ อาวตฺสฺตตฺ วิย วิปฺสฺสนาถาณํ
จกฺขุมา ปฺริโส วิย วิปฺสฺสนาถาภิ ภิกฺขุ ๑ หตุเถ กริตฺวา
ปจฺจเวกฺขโต อัย โข มณฺติ มณฺโน อาวิภูตกาโล วิย
วิปฺสฺสนาถาณํ อภินิหริตฺวา นิสฺนฺนฺสฺส ภิกฺขุโน จาตุมมหา-
ภูติกกายสฺส อาวิภูตกาโล ๑ ตตฺริทฺ สฺตตฺ อาวตฺนฺติ สฺตตฺสฺสา-
วิภูตกาโล วิย วิปฺสฺสนาถาณํ นิหริตฺวา (๓) นิสฺนฺนฺสฺส ภิกฺขุโน
ตทารมฺมณํ ผสฺสปลฺยจมกานํ วา สพฺพจิตฺตเจตฺตีกานํ วา
วิปฺสฺสนาถาณสฺเสว วา อาวิภูตกาโล ๑

อิทฺ วิปฺสฺสนาถาณํ มคฺคถาณานนฺตรํ ๑ เอวฺ สนฺเตปี

๑. ม. สิตฺ ๑ ๒. ม. โชรนเวรนาทีหิ ๑ ๓. ม. อภินิหริตฺวา ๑

เล่มที่ ๔ สามถุผลสุตตวณณา หน้า ๓๒๗

ยสุมา อภินวาวาเร อารทุเช เอตตส อุนตราวาโร นตถิ
ตสุมา อิเชว ทสฺสิตํ ๑ ยสุมา จ อนิจฺจาทิวเสน อกตสมมุสนสฺส
ทิพฺพาย โสตราตฺยา เกรวสทฺทํ สฺสนโต ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตฺยา
เกรเว ขนฺธ อุนฺสฺสรโต ทิพฺเพน จกฺขุณา เกรวรूपิ (๑) ปสฺสโต
ภยสนฺดาโส อุปฺปชฺชติ น อนิจฺจาทิวเสน กตสมมุสนสฺส ตสุมา
อภินฺถํ ปตฺตสฺส ภยวิโนทฺนเหตุสมฺปาทฺนตฺถิปี อิทํ อิเชว
ทสฺสิตํ ๑ อปี จ ยสุมา วิปสฺสนาสฺสํ นามตฺ มกฺกผลสฺส-
สมฺปาทํ ปาฎิเยกํ [๒] สนนฺทิจิกํ สามถุผลํ ตสุมาปี อาทิโตว อิทํ
อิธ ทสฺสิตํ (๓) ๑

มโนมยิทธิญาณกถา

มโนมยฺนฺติ มเนน นิพฺพตฺติตํ ๑ สพฺพวงฺคปจฺจกฺนฺติ สพฺเพหิ
องฺคเหหิ จ ปจฺจกฺเหหิ จ สมฺนฺนาคตํ ๑ อหิณฺนฺทฺริยฺนฺติ สณฺจฺยาน-
วเสน อวิกฺลฺนฺทฺริยํ ๑ อิทธิมฺตา นิมฺมิตฺรूपิ หิ สเจ อิทธิมา
โอทาโต ตฺปิ โอทาทํ สเจ อวิทฺธกณฺโณ ตฺปิ อวิทฺธกณฺณนฺติ
เอวํ สพฺพภากาเรหิ เตน สทิสเมว โหติ ๑ มฺลชฺมฺหา อีสิกนฺติอาทิ
อุปฺมาตฺตยมฺปี หิ สทิสภาวทสฺสนตฺถเมว วุตฺตํ ๑ มฺลชฺสทิสฺสาเอว
หิ ตสฺส อุนฺโต อีสิกา โหติ โกสิสทิสฺโสเยว อสิ ๑ วญฺญา
๑. ม. เกรวมฺปี รุปิ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร สนนฺทิจิกนฺติ ทิสฺสติ ๑
๓. ม. ทสฺสิตนฺติ เวทิตพฺพิ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนรชวคคณณนา หน้า ๓๒๘

โกสียา วฏฏั อสิเมว ปกขิปนฺติ ปตฺตณฺาย ปตฺตณฺั ๑ กรณฺฑาติ
อิทํปี อหิกณฺจุกสฺส นามํ ๑ น วิลิวกรณฺฑทกสฺส อหิกณฺจุกโก
หิ อหิณา สทฺธิโสว โหติ ๑ ตตฺถ กิณฺจาปี ปุริโส อหิ
กรณฺฑา อุตฺทเรยฺยาติ หตฺถเณน อุตฺทรรมาโน วีย ทสฺสโต ๑
อถโข จิตฺเตเนวสฺส อุตฺทรรณํ เวทิตพฺพํ ๑ อยํ หิ อหิ นาม
สชาตียํ จิโต ๑ กณฺฐนฺตรํ วา รุกฺขนฺตรํ วา นิสฺสาय ๑ ตจฺโต
สรีรณิกกทฺตณฺนปโยคสงฺฆาเตน ถาเมณ ๑ สริริ ขาทมานํ (๑) วีย
ปฺราณตจํ ชิกฺขจฺจนฺโตติ อิมหิ จตฺตหิ การณฺเหหิ สยเมว กณฺจุกํ
ปชหติ ๑ น สกกา ตโต อณฺเณน อุตฺทริตฺตํ ๑ ตสฺมา จิตฺเตน
อุตฺทรรณํ สนฺธาย อิทํ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ๑ อติ มุณฺชาทิ-
สทฺธิสํ อิมสฺส ภิกฺขุโน สริริ ๑ อีสิกาทิสทฺธิสํ นิมฺมิตฺตรูปนฺติ
อิทเมตฺถ โอปมฺมสฺสสนฺทหนํ ๑ นิมฺมานวิธานํ ปเนตฺถ ปฺรโต
จ อิทธิวิธาทิปฺลยจอภิญฺญาถา สพฺพากาเรน วิสุทฺธิมคฺเค
วิตถาริตาติ ตตฺถ วุตฺตนฺเยเนว เวทิตพฺพา ๑ อุปฺมามตฺตเมว
หิ อิธ อธิกํ ๑

๑. ม. ขาทมานํ ๑

เล่มที่ ๔ อธิวิธานกถา ๓๒๕

ตตฺถ เณกมฺภการาทโย วีย อธิวิธานลาภี ภิกฺขุ
ทฏฺฐพฺโพ ๑ สฺสปริกรมมกตมตฺตีกาทโย วีย อธิวิธานํ
ทฏฺฐพฺพํ ๑ อิจฺฉนฺติจฺฉิตฺตภาชนวิกตฺติอาทิกฺรณํ วีย ตสฺส ภิกฺขุโน
วิกุพฺพนํ ทฏฺฐพฺพํ ๑

ทิตฺตพฺโสตฺตธาตฺตอุปฺมายํ ยสฺมา กนฺตารทฺธานมคฺโค สาสฺงโก
โหติ สปฺปฏิกฺโข ๑ ตตฺถ อุตฺตงฺกิตฺตปฺริสฺงกิตฺเตน อัย เภริสทฺโท
อัย มุทฺติงฺกสทฺโทติ น สกฺกา ววตฺตเปตฺติ ตสฺมา กนฺตารคฺคหณํ
อกตฺวา เขมมคฺคํ ทสฺเสนโต อทฺธานมคฺคปฏฺธิปฺนโนติ อาห ๑
อปฺปฏิกฺโข หิ เขมมคฺคํ สีเส สากฺกํ กตฺวา สณฺนํ ปฏฺธิปฺนโน
วตฺตปฺปการเ สทฺเท สฺขํ ววตฺตเปติ ๑ ตสฺส วเสน (๑) เตสฺส เตสฺ
สทฺธานํ อาวิภูตกาโล วีย โยคิโน ทฺรสนฺตฺติเกทานํ ทิตฺตพฺพานํ
เจว มานุสฺสานญฺจ สทฺธานํ อาวิภูตกาโล ทฏฺฐพฺโพ (๒) ๑

เจโตปฺริยญาณูปฺมายํ ททโรติ ตฺรฺโณ ๑ ยฺวาคิ โยพฺพเนน
สมนฺนาคโต ๑ มนฺจฺชนชาติโกติ (๑) ยฺวาคิ สฺมาโน น อาลสิโย น
กิลฺลิฏฺฐวตฺตสฺริโร ๑ อถ โข มนฺจฺชนปคฺติโก ทิวสฺส เทว ตโย
วารเ นฺหายิตฺวา สฺทฺทวตฺตปฺริทหนอลงฺการกรณฺสีโลต อตฺโต ๑
สกณฺนิกนฺตฺติ กาทฺตลิกวณฺมุขทฺฐลฺปิพกาทฺนํ (๔) อณฺตเรณ สโทสฺ ๑
๑. ม. สวเนน ๑ ๒. ม. เวทิตฺตพฺโพ ๑ ๓. ม. มนฺจฺชนชาติโกติ ๑
๔. ม. ย. กาทฺตลิกวณฺมุขทฺฐลฺปิพกาทฺนํ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๓๓๐

ตตถ ยถา ตตส มุขนิมิตตํ ปจฺจเวกฺขโต มุเข โทโส ปากโฏ
โหติ เอวํ เจโตปริยญาณาย จิตฺตํ อภินิหริตฺวา นิสินฺนสฺส
ภิกฺขุโน ปเรสํ โสฬสวธิํ จิตฺตํ ปากภูํ โหตีติ เวทิตพฺพํ ฯ

ปุพฺพเพนิวาสธวณฺฐปมายํ ฯ ตํทิวสํ กตทิริยา ปากฎา โหตีติ
ตํทิวสํ กตคามตฺตยเมว คหิตํ ฯ ตตถ คามตฺตยคตปุริโส วีย
ปุพฺพเพนิวาสธวณฺฐลาภี ทฏฺฐพฺโพ ฯ ตโย คามา วีย ตโย ภวา
ทฏฺฐพฺพา ฯ ตตสฺส ปุริสสฺส ตีสฺส คามสฺส ตํทิวสํ กตทิริยาย
อาวิภาโว วีย ปุพฺพเพนิวาสาย จิตฺตํ อภินิหริตฺวา นิสินฺนสฺส
ภิกฺขุโน ตีสฺส ภเวสฺส กตทิริยาย ปากฎภาโว ทฏฺฐพฺโพ ฯ

ทิพฺพจกฺขุปมายํ ฯ วิถิํ สลฺยจฺรณฺเตติ อปฺราปฺริ จฺรณฺเต (๑) ฯ
วิถิํ จฺรณฺเตติปิ ปาโฆ ฯ อยเมวตฺถโต ฯ ตตถ นคฺรมชฺฌ
สิงฆมาฏกมุหิ ปาสาโท วีย อิมสฺส ภิกฺขุโน กรชกาโย ทฏฺฐพฺโพ
ปาสาทะ จิโต จกฺขุมา ปุริโส วีย อยเมว ทิพฺพจกฺขุํ ปตฺวา
จิโต ภิกฺขุํ ฯ เกหํ ปวิสนฺตฺวา วีย ปฏฺฐิสนฺธิวเสน (๒) มาตฺตฺกฺจฺฉิยํ
ปวิสนฺตฺวา ฯ เกหา นิกฺขมฺนตฺวา วีย มาตฺตฺ กฺจฺฉิโต นิกฺขมฺนตฺวา
รติกาย วิถิํ สลฺยจฺรณฺตฺวา วีย อปฺราปฺริ สลฺยจฺรณฺกสฺตฺตฺวา ปุโรโต
อพฺโลกาสฏฺฐจฺเณ มชฺฌะ สิงฆมาฏเก นิสินฺนา วีย ตีสฺส ภเวสฺส
ตตถ ตตถ นีพฺพตฺตสฺตฺตฺวา ฯ ปาสาทเตล จิตฺตํปุริสสฺส เตสํ
มฺนุสฺสํ อวิภูตกาโล วีย ทิพฺพจกฺขุญาณาย จิตฺตํ นีหริตฺวา (๓)
๑. ม. สลฺยจฺรณฺเต ฯ ๒. ม. ปฏฺฐิสนฺธิวเสน ฯ ๓. ม. อภินิหริตฺวา ฯ

เล่มที่ ๔ สามณณผลสุตตวณณา หน้ ๓๓๑

นีสินนสส ภิกขุโน ตีสู ภเวสุ นีพพตตตตตตต อวิภูตกาโล
ทภูษพโพ ๑ อิท จ เทสนาสุขตถเมว วุตต ๑ อารูปเป ปน
ทัพพจกขุสส โคจโร นตถิติ ๑

อาสาขยณณกถาวณณา

โส เอว สมหิตเต จิตเตติ อีธ วิปัสสนาปาทก

จตุตถชฆานจิตต เวทิตพพิ ๑ อาสวาน ขยณณายาติ อาสวาน
ขยณณนีพพตตตตตตต ๑ เอตถ จ อาสวาน ขโย นาม
มกุโคปี ผลปี นีพพานปี ภงโคปี วุจจติ ๑ ขเย ฉาน
อนุปปาเท ฉานนติ(๑) เอตถ ทิ มกุโค อาสวาน ขโยติ
วตุโต ๑ อาสวาน ขยา สมโณ โหตีติ(๒) เอตถ ผล ๑

ปรวชชานุปสสิสส นิจจ อชฆานสณณโน
อาสา ตสส วทณนติ อารา โส อาสวขยาติ(๓)

เอตถ นีพพาน ๑ อาสวาน ขโย วโย เกโท อนิจจตา
อนตธานนติ(๔) เอตถ ภงโค ๑ อีธ ปน นีพพาน อธิปเปต ๑
อรหตตมกุโคปี วภูตติเยว ๑

จิตต อภินีหตตีติ วิปัสสนาจิตต ตนนินน ตปโปณ
ตปโปพการ กโรติ ๑ โส อิท ทุกขนติอาทิสู เอตตก ทุกข
๑. ที. ปา. ๑๑/๒๒๗/๒๒๗ ๑ ๒. ม. ม. ๑๒/๔๓๘/๓๘๖ ๑
๓. พ. ฐ. ๒๕/๒๘/๔๕ ๑ ๔. อภ. วิ. ๓๕/๓๕๔/๒๒๘ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณชวคคณณนา หน้า ๓๓๒

น อิต ภิโยติ สพพิปี ทุกขสจจ สรสลกษณปฏิเวเชน
 ยถาภูต ปชานาตีติ อตโต ๑ ตสส จ ทุกขส นิพพตติก
 ตณ्ह อัย ทุกขสมุทโยติ ๑ ตทุกขยปี ย จาน ปตวา นิรุชฌติ
 ตนุเตลล อปปวตตี นิพพาน อัย ทุกขนิโรโรติ ตสส จ สมปาปก
 อริยมคค อัย ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาติ สรสลกษณปฏิเวเชน
 ยถาภูต ปชานาตีติ อตโต ๑ เอว สรูปโต สจจاني ทสเสตวา
 ปน กิเลสวเสน ปริยายโต ทสเสนโต อิม อาสวาติอาทิมาห ๑
 ตสส เอว ชานโต เอว ปสสโตติ ตสส ภิกขุโน เอว
 ชานนตสส เอว ปสสนตสส ๑ สห วิปสสนาย โกปฏิปตติ มคค
 กเถสิ ๑ กามาสวาติ กามาสวโต ๑ วิมจจตีติ อิมินา มคคกษณ
 ทสเสติ ๑ วิมุตตสมินนติ อิมินา ผลกษณ ๑ วิมุตตมิตติ ฌาณ
 โหตีติ อิมินา ปจจเวกษณฌาณ ๑ จีณา ชาตีติอาทีหิ ตสส
 ภูมี ๑ เตน หิ ฌาณน จีณาสโว ปจจเวกษณโต จีณา
 ชาตีติอาทีนิ ปชานาติ ๑

กตมา ปนสส ชาติ จีณา โส (๑) กถญจ น ปชานาตีติ ๑
 น ตาวสส อตีตา ชาติ จีณา ปุพเพว จีณตตา น อนาคตา
 อนาคเต วายามาภาวโต น ปจจูปนนา ๑ วิชชมานตตา
 ยา ปน มคคสส อภาวิตตตา อุปปชเชยย เอกจตุปญจ-
 โวการภเวสุ เอกจตุปญจกษณรูปเภทา ชาติ ตา มคคสส
 # ๑. ม. อัย ปาโฐ นตถิ ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๓๓๓

ภาวิตตดา อายตี อนุปฺปาทมมตํ อาปชฺชเนน จีณา ตํ
โส มคฺคภาวนาย ปหีนกิลเส ปจฺจเวกฺขิตฺวา กิลเสภาวา
วิชฺชมานปี กมฺมํ อายตี อปฺปฏิสนฺธิกัว โหตีติ ชานนฺโต
ปชานาติ ฯ

วฺลิตฺนฺติ วฺฏฺจํ ปรีวฺฏฺจํ ฯ พฺรหฺมจฺริยนฺติ มคฺคพฺรหฺมจฺริยํ ฯ
ปฺลุชฺชนกฺลฺยาณเกหิ (๑) หีสทฺธิ สตฺต เสขา (๒) พฺรหฺมจฺริยวาทํ วสนฺติ
นาม จีณาสโว วฺฏฺจวาโส ฯ ตสฺมา โส อตฺตโน พฺรหฺมจฺริย-
วาทํ ปจฺจเวกฺขนฺโต วฺลิตํ พฺรหฺมจฺริยนฺติ ปชานาติ ฯ กตํ
กรณียนฺติ จตฺตฺสฺส จตฺตฺสฺส จตฺตฺสฺส มคฺเคหิ ปรีถฺวาปหานสจฺฉิ-
กิริยาภาวนาวเสน โสพสฺวิธํ กิจฺจํ นิฏฺฐาปิตํ ฯ เตน เตน
มคฺเคน ปหาตพฺพกิลเส ปหีนา ฯ ทฺถกขมฺมํ สมฺมจฺฉินฺนฺติ อตฺถโก ฯ
ปฺลุชฺชนกฺลฺยาณกาทยิ หิ ตํ กิจฺจํ กโรนฺติ ฯ จีณาสโว
กตกรณียิ ฯ ตสฺมา โส อตฺตโน กรณียํ (๓) ปจฺจเวกฺขนฺโต
กตํ เม (๔) กรณียนฺติ ปชานาติ ฯ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ อิทานิ
ปฺน อิตฺถภาวาย เอวํ โสพสฺกิจฺจภาวาย กิลเสกฺขยภาวาย
วา [๕] กตฺตพฺพํ มคฺคภาวนากิจฺจํ เม นตฺถิติ ปชานาติ ฯ อถวา
อิตฺถตฺตยาติ อิตฺถภาวโต อิมสฺมา เอวํปการา อิทานิ วตฺต-
มานกฺขนฺธสนฺตานา อปรี ขนฺธสนฺตานํ มยฺหํ นตฺถิ อิเม ปน
๑. ม. ปฺลุชฺชนกฺลฺยาณเกน หิ ฯ ๒. ม. เสกฺขา ฯ ๓. ม. กรณียํ ฯ
๔. ม. อัย ปาโร นตฺถิ ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร กตฺตพฺพนฺติ ทิสฺสตี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๓๓๔

ปญจกษณฐา ปริณญาตา ตัญจนตติ ฉินฺนมูลกา รุกขา วีย ฯ เต
จริมกจิตตนิโรเชน อนุปาทาโน วีย ชาตเวโท นิพฺพายิสฺสสนฺติ
อปณฺณตฺติกภาวํ จ คมิตฺสสนฺตํ ปชานาติ ฯ

ปพฺพตสงฺเขเปติ ปพฺพตมตฺถเกฯ อนาวิโลติ นิกฺกทฺทโม ฯ
สิปฺปิโย จ สมฺพุกา จ สิปฺปิสมฺพุกํ (๑) ฯ สกฺขรา จ กถา (๒)
จ สกฺขรกถลํ ฯ มจฺจํ นํ คุมฺพา ฆฎฺฐาติ มจฺจคฺคฺมํ ฯ ตัญจนตฺตํ
จรณตฺตํ เอตฺถ สกฺขรกถลํ ตัญจติเยว อิตฺราณี จรณตฺตํ
ตัญจนตฺตํ ฯ ยถา ปน อนฺตรนฺตรรา จิตาสฺปิ นิสินฺนาสฺปิ
วิชฺชमानาสฺ เอตฺตา กาโว จรณตฺตํ จรณตฺตํ อฺปาทาย อิตฺราปี
จรณตฺตํ วุจฺจนฺติ ฯ เอวํ ตัญจนตฺตเมว สกฺขรกถลมฺปาทาย อิตฺรํ
ทวยํ ตัญจนตฺตนฺติ วุตฺตํ อิตฺรณฺจ ทวยํ จรณตฺ อฺปาทาย
สกฺขรกถลํ จรณตฺตนฺติ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ จกฺขุมโต ปุริสสฺส ตีเร
จตุวา ปสฺสโต สิปฺปิสมฺพุกาทึนํ วิภูตกาโล วีย อาสวานํ
ขยาย จิตฺตํ นีหริตฺวา (๓) นิสินฺนสฺส ภิกฺขุโน จตฺตุนํ สจฺจํ
วิภูตกาโล ทญฺจพฺโพติ ฯ

เอตฺตาวตา (๔) วิปฺสฺสนาถาณํ มโนมยถาณํ อิทฺธิวิธถาณํ
ทิพฺพโสถถาณํ เจโตปริยถาณํ ปุพฺพเพนิวาสถาณํ ทิพฺพจกฺขุวเสน
นิปฺพนํ อนาคตฺสถาณยถากมฺมุปกถาณทวยํ ทิพฺพจกฺขุถาณํ
อาสวกฺขยถาณนฺติ ทส ถาณานิ นิตฺทัญฺจานิ โหนฺติ เตสํ
๑. ม. สิปฺปิสมฺพุกํ ฯ ๒. ม. กถานิ ฯ ๓. ม. อภินีหริตฺวา ฯ
๔. ม. เอตฺตาวตา ฯ

เล่มที่ ๔ สามถุผลสุตตวณณา หน้า ๓๓๕

อารมมณวิภาโค ชานิตพโพ ๑ ตตถ วิปัสสนาถาณั ปริตต-
มหกคตอติตนาคตปจจุปปนุณอชมตตพหิทฺฐาวเสน สตฺตวิธา-
รมมณั มโนมยถาณั นิรมิตฺรูปายตนมตฺตเมว อารมมณั กโรตีติ
ปริตตปจจุปปนุณพหิทฺฐารมมณั ๑ อาสวกฺขยถาณั อปฺปมาณ-
พหิทฺฐาอวตตพพารมมณั (๑) ๑ อวเสสานั อารมมณเกโท วิสุทฺธิมคฺเค
วตุโต ๑

อตุตฺตริตฺร วา ปณัิตตฺร วาติ เยน เกนจิ ปรียาเยน
อิโต เสฏฺฐตฺร สามถุผลั นาม นตฺถิติ ภควา อรหตฺตนิฏฺเณ
เทสนั นิฏฺฐาเปสิ ๑

อชาตสตุตฺตอุปาสกตฺตปฏฺิเวทนากถา

ราชา ตตถ ตตถ สาธุกาโร ปวตฺเตนฺโต อาทิมชฺฌ-
ปรีโยสานั สกกจฺจํ สุตฺวา จิโร วตฺมฺหิ อิม ปญฺเห ปุณฺณสมณ-
พฺุราหฺมณเ ปุจฺจนฺโต ฤเส โกฏฺเณฺโต วิย ยงฺกิลฺลิจิ (๒) สารั
นาลตฺถั อโห วต ภควโต คุณฺสมปฺทา โย เม ทีปสทฺสฺสั
ชาเลนฺโต วิย มหนฺตํ อาโลกั กตฺวา อิม ปญฺเห วิสฺสชฺเชสิ
สุจิริ วตฺมฺหิ ทสพฺลสฺส คุณฺนานุกาวั อชานฺนฺโต วณฺจิตฺติ
จินฺเตตฺวา พุทฺธคุณฺนานุสฺสรสมฺภูตฺาย (๓) ปณฺจวิธาย ปีติยา ผุฏฺจ-
สรีโร อตฺตโน ปสาทํ อวิกโรนฺโต อุปาสกตฺตํ ปฏฺิเวเทสิ ๑

๑. ม. ....นวตตพพารมมณั ๑ ๒. ม. กิลฺลิจิ ๑

๓. ม. พุทฺธคุณฺนานุสฺสรณสมฺภูตฺาย ๑

เล่มที่ ๔ สีสกษนรวกคณณนา หน้ ๓๓๖

ดํ ทสเสตุเวิ วุตเต รากชาติอาทิส อารทฐิ ๑

ตตุถ อภิกกนตํ ฆนเตติ อัย อภิกกนตสทโท ขย-
สุนทรากิริรูปอพฆนุโมทเนสุ ทิสสติ ๑ อภิกกนตา ฆนเต รตติ
นิกขนโต ปจโม ยโม ๑ จิรินิสินโน ภิกขุสงฆโมติอาทิส (๑) หิ
ขเย ทิสสติ ๑ อัย [๒] อิเม จตุนนํ ปุคคถนํ อภิกกนตตโร
จ ปณิตตโร จาติอาทิส (๓) สุนทเร ๑

โก เม วนุหุติ ปาทานิ อิทฐิยา ยสสา ชลํ
อภิกกนตถน วณณน สพพา โอภาสัย ทิสชาติ (๔)
อาทิส อภิกกนตํ ฆนเตติ โภ โคตมาติอาทิส (๕) อพฆนุโมทเน ๑
อิฐาปี อพฆนุโมทเนเยว ๑ ยสุมมา จ อพฆนุโมทเน ตสุมมา
สาธู สาธู ฆนเตติ วุตตํ โหตีติ เวทิตพโพ ๑

ภเย โภเช ปัสสายํ ตูริเต โภคูลลจจเร
หาเส โสเก ปสาเท จ กเร อามณฐิตํ พุโรติ
อิมินา จ ลกขณน อิฐ ปสาทวเสน ปัสสาวเสน จายํ
ทวิภขตตุ วุคโตติ เวทิตพโพ ๑ อถวา อภิกกนตถนติ อภิกกนตํ
อติอิฏจํ อติมณานิ อติสุนทรนติ วุคตํ โหติ ๑

เอตถ เอเกน อภิกกนตสทเทน เทสนํ โภเมติ ๑ เอเกน
อตุตโน ปสาทํ ๑ อัย เหตุถ อธิปปาโย อภิกกนตํ ฆนเต

- # ๑. วิ. จุล. ๓/๔๔๓/๒๘๓ ๑ ๒. ม. เอตถนตเร เม ปุคคโต ขมตีติ
- # ทิสสติ ๑ ๓. อง. จตุกก. ๒๑/๑๐๐/๑๓๒ ๑ ๔. พุ. วิมาน. ๒๖/๕๑/๘๕ ๑
- # ๕. วิ. มหาวิ. ๑/๔/๕ ๑

เล่มที่ ๔ สามถุผลสุตตวณณา หน้า ๓๓๗

ยทิตฺ ภาควโต ฐมฺมเทสนา อภิกฺกนฺตํ ยทิตฺ [๑] ภาควโต ฐมฺมเทสนํ
อาคมฺม มม ปสาโทติ ฯ ภาควโตเยว วา วจันํ เทว เทว
อตุเถ สนฺชาย โถเมติ ฯ ภาควโต วจันํ อภิกฺกนฺตํ โทสนาสนโต
อภิกฺกนฺตํ คุณาธิคมนโต (๒) ตถา สทฺธาชนนโต ปญฺญาชนนโต
สาตฺถโต สพฺพยฺชนโต อุตฺตทานปทโต คมภีรตฺถโต กณฺณ-
สุขโต หทยงฺคฺมโต อนตฺตูกกํสนโต อปรวมฺภนโต กรุณาสิตฺถโต
ปญฺญาวาทาโต อาปาถรมณียโต วิมตฺตทกฺขมโต สุขฺยमानสุขโต
วิมฺลีสฺยमानหิตโตติ เอวมาทีหิ โยเชตพฺพํ ฯ

ตโต ปรีปี จตฺตฺหิ อุปฺมาหิ เทสนํเยว โถเมติ ฯ

ตตฺถ นิกฺกฺชฺชิตฺตฺนฺติ อโรมุขจปีตํ เหฏฺฐามฺมุขชาติ วา ฯ
อูกฺกฺชฺชเยยฺยติ อุปฺริ มุขํ กรเยยฺย ฯ ปฏฺฐิจฺจนฺนฺติ ตินฺปณฺณา-
ทิจฺฉาทิตํ ฯ วิวเรยฺยติ อุกฺมาเตยฺย ฯ มุพฺพหฺสฺส วาติ ทิสฺสา-
มุพฺพหฺสฺส ฯ มคฺคํ อาจิกฺเขยฺยติ หตฺถเถ กเหตุวา เอส มคฺคโคติ
วเทยฺย ฯ อนฺนฺธกาเรติ กภาพกฺกฺชฺจาทฺตฺทสิทฺธมฺมตฺตมฺนนวนสณฺฑ-
เมฆปฏฺฐเลหิ จตฺรํจคฺคเม ฯ อัย ตาว อนฺนฺตฺตทานปทฺตฺถโต ฯ

อัย ปน อธิปฺปายโยชนา ยถา โกจิ นิกฺกฺชฺชิตฺ

อูกฺกฺชฺชเยยฺย เอวํ สทฺฐมฺมวิมุขํ อสฺสทฺฐมฺเม ปตฺติตํ มํ อสฺสทฺฐมฺมา
วฏฺฐาเปนฺเตน ยถา ปฏฺฐิจฺจนฺนํ วิวเรยฺย ฯ เอวํ กสฺสปฺสฺส ภาควโต
สาสนนฺตรธานา ปฏฺฐติ มิจฺฉาทิกฺกฺชฺชคฺคหนปฏฺฐิจฺจนฺนํ สาสนํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ภาควโตติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. คุณาธิคมนโต ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุณชวคคณณา หน้า ๓๓๘

วิวรรณเตน ยถา มุพหสฺส มคฺคํ อจิกุเขยฺย เอวํ กุมมคฺคํ
ปฏฺฐิปนฺนสฺส (๑) เม สคฺคโมกฺขมคฺคํ อวิกโรนฺนเตน ยถา อนฺนการ
เตลปฺชฺโชตํ ชาเรยฺย ฯ เอวํ โมหนฺนการณิมุคฺคสฺส เม พุทฺธาที-
รตนรूपานิ อปสฺสโต ตปฏฺฐิจฺฉาทกโมหนฺนการวิทฺธสฺสทเทสนา-
ปชฺโชตธารเกน มยฺหํ ภควตา เอเตหิ ปรียาเยหิ ปกาสิตตฺตา
อนกปรียาเยน ฐมฺโหม ปกาสิโต ฯ เอวํ เทสนํ โถเมตฺวา อิมาย
เทสนาย รตนตฺตเย ปสนฺนจิตฺโต ปสนฺนาการิ กโรนฺโต
เอสาหนุตฺติอาทิมาย ฯ

ตตฺถ เอสาหนุตฺติ เอโส อหํ ฯ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิตี
ภควา เม สรณํ ปฺรายนํ อมฺสฺส ฆาตา (๒) หิตสฺส วิชฺชาตาติ (๒)
อิมินา อธิปฺปาเยน ภควนฺตํ คจฺฉามิ ภขามิ เสวามิ
ปยิริปาสามิ [๑] พุชฺฉามิตี ฯ เยสํ หิ ชาตฺถนํ คติ อตฺถโถ
พุทฺธิปปี เตสํ อตฺถโถ ตสฺมา คจฺฉามิตี อิมสฺส ชานามิ
พุชฺฉามิตี อยเมวตฺถโถ วุตฺโต (๔) ฯ ฐมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจจาติ เอตฺถ
ปนฺน อธิคตมคฺเค สจฺฉิกตนิโรเช ยถานุสฺสิญฺจํ ปฏฺฐิปชฺชมานे จ
[๕] อปาเยสฺส อปตฺมานे ชาเรตีติ ฐมฺโหม ฯ โส อตฺถโต อริยมคฺโค
เจว นิพฺพานํ จ ฯ วุตฺตญฺเหหํ ยาวตา ภิกฺขเว ฐมฺมา สงฺขตา
๑. ม. กุมมคฺคมิจฺฉามคฺคปฏฺฐิปนฺนสฺส ฯ ๒. ม. ตาตา หิตสฺส จ วิชฺชาตาติ ฯ
๓. ม. เอตฺถนฺนเตเร เอวํ วา ชานามิตี ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. อยมฺปิ อตฺถโถ วุตฺโต ฯ
๕. ม. เอตฺถนฺนเตเร จตฺตฺสูตี ทิสฺสตี ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตฺตวณฺณา หน้า ๓๓๕

อริโย อฏฺฐงฺกโก มกุโธ เตสํ อคฺคฺมกฺขายตีติ (๑) ฯ วิตุจฺจาโร ฯ
น เกวลญฺจ อริยมกุโธ เจว นิพฺพานญฺจ อปีจ โข อริยผลเถहि
สทฺฐี ปริยตฺตฺธิมฺโมปี ฯ วุตฺตํ เหนฺติ ฉตฺตมาณวภิมานเน

ราควิราคมนเนชฺมโสภํ

ชฺมมฺมสงฺขตฺตมปฺปฏิภูถํ

มชฺฐรมิมํ ปคฺคณํ สุวิกิตฺตํ

ชฺมมมิมํ สรณฺตถฺตมฺเปหีติ (๒) ฯ

เอตฺถ หิ รากวิราโคติ มกุโธ กถิตฺโต ฯ อเนชฺมโสภณฺตฺติ
ผลํ ฯ ชฺมมมฺมสงฺขตฺตนฺตฺติ นิพฺพานํ ฯ อปฺปฏิภูถํ มชฺฐรมิมํ ปคฺคณํ
สุวิกิตฺตนฺตฺติ ปิฏฺกคฺคตฺเตน วิกิตฺตสพฺพชฺมมกฺขนฺธาติ (๓) ฯ ทิฏฺฐิจีล-
สงฺฆาณฺเนน สํโหฺนฺนํ สงฺโฆ โส อตฺถโต อฏฺฐจฺจ อริยปฺคฺคกฺลสฺสมุโห ฯ
วุตฺตํ เหนฺติ ตสฺมีเยว วิมานเน

ตถ จ ทินฺนํ มหปฺผลมาหุ

จตุสฺสํ สุจีสฺสํ ปุริสยฺเยสฺสํ

อฏฺฐจฺจ ปฺคฺคกฺลชฺมมทสา เต

สงฺฆมิมํ สรณฺตถฺตมฺเปหีติ ฯ

ภิกฺขุณฺนํ สงฺโฆ ภิกฺขุสงฺโฆ ฯ เอตฺตาวตา ราชา ตีณฺนิ
สรณฺคมนานิ ปฏฺิเวเทสิ ฯ

๑. อ.จ. จตุกก. ๒๑/๓๔/๔๔ ฯ ๒. บ. วิมาน. ๒๖/๕๓/๕๔ ฯ

๓. ม. วิกิตฺตา ชฺมมกฺขนฺธาติ ฯ ๔. บ. วิมาน. ๒๖/๕๓/๕๔ ฯ

เล่มที่ ๔ สรรคมณฑลวณณา หน้า ๓๔๐

อิทานิ เตสุ สรรคมเนสุ โกสลุตตถิ สรรณิ สรรคมณิ
โย จ สรรณิ คจฺจติ สรรคมนปฺปเกโท สรรคมนผลิ สงฺกิลเโส
เกโทติ อัย วิธิ เวทิตพุโพ ๑ เสยฺยถิทำ ๑ ปทญฺจโต (๑) ตาว
หีสตีติ สรรณิ ๑ สรรคตานิ เตเนว สรรคมเนน ภัย สนฺตาสิ
ทุกุขํ ทุกุคฺคิปริกิเลสิ หนติ หีสติ นาสตีติ (๒) อตุโถ ๑
รตนตฺตยสุเสเวตี อธิวจฺนํ ๑

อถวา หิตะ ปวตฺตเนน อหิตา จ นีวตฺตเนน สตฺตานิ
ภัย หีสติ พุทฺโธ ภวณฺตารา อุตฺตารเนน อสุสาสทานน (๓)
จ ฆมฺโม อปฺปกาณฺปิ การานํ วิปฺลผลปฺปฏิลากกรเนน สงฺโฆ
จ ตสฺมา อิมินาปี ปริยาเยน รตนตฺตยํ สรรณิ ๑ ตปฺปสาท-
ตคฺครุตาหิ วิหตฺกิลเโส ตปฺปรายนตาการปฺปวตฺโต จิตฺตปฺปาท
สรรคมณิ ๑ ตสมฺงฺกิ สตฺโต สรรณิ คจฺจติ ๑ วุตฺตปฺปกาเรน
จิตฺตปฺปาทน เอตานิ เม ตีณิ รตนานิ สรรณิ เอตานิ
ปฺรายนนฺติ เอวํ อูเปตีติ อตุโถ ๑ เอวํ ตาว สรรณิ สรร-
คมณิ โย จ สรรณิ คจฺจติ ๑ อิทำ ตยิ เวทิตพุพิ ๑

สรรคมนปฺปเกเท ปน ทฺวิธิ สรรคมณิ โลกุตฺตริ
โลกิยญจ ๑ ตตฺถ โลกุตฺตริ ทิฏฺฐสจฺจานํ มคฺคกฺขณ สรรคมน-
ปฺกิลเสสมฺมุจเเทน อารมฺมณโต นิพฺพานารมฺมณํ หุตฺวา กิจฺจโต
๑. ม. สรรคตฺโต ๑ ๒. ม. วินาสตีติ ๑ ๓. ม. อสุสาสทานน ๑

เล่มที่ ๔ สามถนผลสุตตวณณา หน้า ๓๔๑

สกเลปี รตนตตเย อิชฺฌติ ฯ โลกียํ ปุณฺชนานํ สรณคมนุปกิเลส-
วิภขมฺภเนน อารมฺมณโต พุทฺธาทีคุณารมฺมณํ หุตฺวา อิชฺฌติ ฯ
ตํ อตฺถโต พุทฺธาทีสุ วตฺถุสุ สทฺธาปฏฺฐิตาโก สทฺชามูลิกา จ
สมฺมาทีภูจิทสฺส ปุณฺณกิริยวตฺถุสุ ทิฏฺฐชฺชกมฺมุนฺติ วุจฺจติ ฯ
ตฺยิทํ จตฺฐา ปวตฺตติ อตฺตสนฺนียายตเนน ตปฺปรายนตฺยา
สิสฺสภาวุปกมเนน ปาณิปาเตนาคี ฯ

ตตฺถ อตฺตสนฺนียายตนํ นาม อชฺชชาติํ กตฺวา อหํ อตฺตानํ
พุทฺธสฺส นียฺยาเทมิ ชมฺมสฺส สงฺฆสฺสาคี เอวํ พุทฺธาทีนํ
อตฺตปริจฺจขณํ ฯ ตปฺปรายนตา นาม อชฺชชาติํ กตฺวา อหํ
พุทฺธปรายโน ชมฺมปรายโน สงฺฆปรายโนติ มํ ชาเรถาคี
เอวํ ตปฺปรายนภาโว ฯ สิสฺสภาวุปกมเนน นาม อชฺชชาติํ กตฺวา
อหํ พุทฺธสฺส อนฺตฺวาสิโก ชมฺมสฺส สงฺฆสฺสาคี (๑) มํ ชาเรถาคี
เอวํ สิสฺสภาวุปกโม ฯ ปาณิปาโต นาม อชฺชชาติํ กตฺวา อหํ
อภิวาทนํ ปจฺจุปฺภูจัน อณฺชลิทกมฺมสามีจิกมฺมํ พุทฺธาทีนํเยว
ติณฺณํ วตฺถุนํ กโรมิ อิติ มํ ชาเรถาคี เอวํ พุทฺธาทีสุ
ปรมฺนิหจฺจกาโร ฯ อิเมสํ หิ จตฺนุนํ อาการานํ อณฺชตรปี
กโรนฺเตน คหิตฺเตยฺว โทติ สรณํ ฯ

อปีจ ภควโต อตฺตानํ ปริจฺจขามิ ชมฺมสฺส สงฺฆสฺส
อตฺตानํ ปริจฺจขามิ ชีวิทํ (๒) ปริจฺจขามิ ปริจฺจตฺโตเยว เม อตฺตา
๑. ม. สงฺฆสฺส อนฺตฺวาสิโกติ ฯ ๒. ม. เม ชีวิทํ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณา หน้า ๓๔๒

ปริจจคตฺเตยว เม ชีวิตฺ ชีวิตปริยนฺตํ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ พุทฺโธ
เม สรณํ เถณํ ตาณนฺตํ เอวํปี อตฺตสนฺนินฺยยาตํ เวทิตพฺพํ ฯ
สตฺถารณจ วตาคํ ปสฺสเสยฺยํ ภควนฺตเมว ปสฺสเสยฺยํ สฺกตณฺจ
วตาคํปสฺสเสยฺยํ ภควนฺตเมว ปสฺสเสยฺยํ สมนฺตสมฺพุทฺธณฺจ วตาคํ
ปสฺสเสยฺยํ ภควนฺตเมว ปสฺสเสยฺยนฺตํ(๑) เอวํปี มหาทสฺสปสฺส
สรณคมนํ วิย สีสฺสทวูปคมนํ เวทิตพฺพํ ฯ

โส อหํ วิจริตฺตสํมิ กามา คามํ ปุรา ปุริ
นมนฺตสมาโน สมฺพุทฺธํ ธรรมสฺส จ สฺฐมมตฺตนฺตํ(๒)

เอวํปี อาพวทาคินํ สรณคมนํ วิย ตปฺปรายนตา เวทิตพฺพา ฯ
อถโข พุรหุมาเย พุราหุมนเณ อฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตรา-
สจฺจํ กริตฺวา ภควโต ปาเทสฺสุ สิริสา นินฺติตฺวา ภควโต
ปาทานิ มุขเณ จ ปริจฺจุมฺพติ ปาณินิ จ ปริสมฺพาหติ
นามณฺจ สวาเวติ พุรหุมาเย อหํ โภ โคตม พุราหุมนเณ
พุรหุมาเย อหํ โภ โคตม พุราหุมนเณติ(๓) เอวํปี ปาณิปาโต
ทฏฺฐพฺโพ ฯ

โส ปเนส ฅาติภยจิริยทกฺขินเณยฺยวเสน จตฺตพฺพิโธ โหติ ฯ
ตตฺถ ทกฺขินเณยฺยปาณิปาเตน สรณคมนํ โหติ น อิตเรหิ ฯ
เสฏฺฐจวเสนว หิ สรณํ คณฺหาติ เสฏฺฐจวเสน จ ภิชฺชติ ตสฺมา
โย สากิโย วา โกลิโย วา พุทฺโธ อมฺหากํ ฅาตโกติ วนฺทติ
๑. ส. น. ๑๖/๕๒๓/๒๕๕ ฯ ๒. ส. ส. ๑๕/๘๔๖/๓๑๖ ฯ
๓. ม.ม. ๑๓/๓๕๘/๕๔๔ ฯ

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุดตวณณา หน้า ๓๔๓

อคุคหิตเมว โหติ สรณํ โย วา สมโณ โคตโม ราชปุชิตโต
มหานูภาโว อวณฺทียมาโน อนตฺถํปี กเรยฺยาติ ภยเน วนฺทติ
อคุคหิตเมว โหติ สรณํ โย วา โพธิสตุตกาเล ภควโต
สนฺตึเก กิณฺจึ อคุคหิตํ สรมาโน พุทฺธกาเล วา

จตุธา วิภเช โภเก ปณฺฑิตโต ฆรมาวาส
เอเกน โภกํ (๑) ภูณฺเชยฺย ทฺวิหิ กมฺมํ ปโยชเย
จตุตฺถจฺจ นิชาเปยฺย อาปทาสุ ภวิสฺสตีติ (๒)

เอวรูปํ อนุสาสนี อุกฺกเหตุวา อจฺริโย เมติ วนฺทติ อคุคหิตเมว
โหติ สรณํ ฯ โย ปน อัย โลก อคุคทกฺขิณฺเยยฺยติ วนฺทติ
เตเนว กหิตํ โหติ สรณํ ฯ

เอวํ กหิตสรณฺสฺส จ อฺปาสกฺสฺส วา อฺปาสิกาย วา
อณฺตติตฺถิเยสุ ปพฺพชิตฺปี ฌาตี ฌาตโก เม อยฺนฺติ วนฺทโตปี
สรณฺคมณํ นภิชฺชติ ปเกว อปพฺพชิตํ ฯ ตถา ราชานํ ภย-
วเสน วนฺทโต ฯ โส หิ รกฺขปฺุชิตตฺตา อวณฺทียมาโน อนตฺถํปี
กเรยฺยาติ ฯ ตถา ยํ กิณฺจึ สิปฺปํ สิกฺขาปํกํ ติตฺถิยฺปี อจฺริโย
เม อยฺนฺติ วนฺทโตปี น ภิชฺชติ เอวํ สรณฺคมณปฺุเปโท
เวทิตฺพุโป ฯ

เอตฺถ จ โลกุตฺตรสฺส สรณฺคมณฺสฺส จตฺตารี สามณฺณ-
ผลานํ วิปากผลํ สพฺพทกฺขกฺขโย อานิสฺสผลํ วุตฺตญฺเฬหํ
๑. ม. โภเก ฯ ๒. ที. ปา. ๑๑/๑๕๗/๒๐๒ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคควณณา หน้า ๓๔๔

โย จ พุทฺธณฺจ ฌมฺมณฺจ	สงฺฆณฺจ สรณฺ คโต
จตุตฺตาริ อริยสจฺจานิ	สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสตี ๑
ทฺถกฺขํ ทฺถกฺขสมฺปฺปาทํ	ทฺถกฺขสฺส จ อติกฺกมํ
อริยณฺจกฺกจฺจกฺกํ มคฺคํ	ทฺถกฺขู ปสฺมคามินิํ ๑
เอตํ โข สรณฺ ฌมํ	เอตํ สรณฺมุตฺตมํ
เอตํ สรณฺมาคมฺม	สพฺพทฺถกฺขา ปมฺุจฺจตีติ (๑) ๑

อปิจ นิจฺจาทิตฺโต (๒) อนุปคฺมณาทิวเสนเปตสฺส อานิสฺสผลํ
 เวทิตพฺพํ ๑ วุตฺตํ เหนฺติ ๑ อฏฺฐานเมตฺตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิ-
 สมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺจิ (๓) สงฺขาริ นิจฺจโต อุปคฺจฺเจยฺย กณฺจิ (๓)
 สงฺขาริ สุขโต [๔] กณฺจิ (๓) ฌมํ อตฺตโต อุปคฺจฺเจยฺย มาตริ
 ชีวิตา โวโรเปยฺย [๔] ปีตริ [๔] อรหนฺตํ [๔] ปทฺฐจฺจิตฺโต ตถาคตสฺส
 โลหิตํ อุปฺปาเทยฺย [๔] สงฺฆํ ภินฺเตยฺย [๔] อณฺณํ สตฺถาริ อฺทฺทิสฺเซยฺย
 เนตํ จานํ วิชฺชตีติ (๕) ๑

โลกิยสฺส ปน สรณฺคฺมณฺสฺส ภวสมฺปทาปี โภคสมฺปทาปี
 ผลเมว ๑ วุตฺตํ เหนฺติ
 เยเกจิ พุทฺธํ สรณฺ คตาเส น เต คมิสฺสสนฺติ อปายภูมिํ
 ปหาย มานุสฺสึ เทหิ เทวกายํ ปริปุเรสฺสสนฺตีติ (๖) ๑
 อปริปี วุตฺตํ อถโข สกฺโก เทวานมินฺโท อสึตฺติยา

๑. บ. ฐ. ๒๕/๒๔/๔๐ ๑ ๒. ม. อนิจฺจโต ๑ ๓. ม. กณฺจิ ๑ ๔. ม.
 #เอตฺถนฺตเร เปยฺยาลิํ อตฺถิ ๑ ๕. ม. อ. ๑๔/๒๔๕/๑๓๐ ๑ ๖. ส. ส.
 # ๑๕/๑๒๑/๓๓ ๑

เล่มที่ ๔ สามัญผลสุตตวณณา หน้า ๓๔๕

เทวดาสหเสหิ สหฺริ เยนายสุมา มหาโมคฺคลลาโน เตนุ-
 ปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมฺนุตฺติ จิตฺ โข สกฺกํ เทวานมฺินุทฺ อายสุมา
 มหาโมคฺคลลาโน เอตทวโจ สาธุ โข เทวานมฺินุทฺ พุทฺธสรณ-
 คมนํ โหติ พุทฺธสรณคฺมนเหตุ โข เทวานมฺินุทฺ เอวมิเชกฺจเจ
 สุตฺตา กายสุส เกทา ปรี มรณา สุคตฺ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺตฺติ
 [๑] เต อญฺเณ เทเว ทสฺหิ จาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน
 อายุณา ทิพฺเพน วนฺณเนน ทิพฺเพน สุขเนน ทิพฺเพน ยเสน
 ทิพฺเพน อธิปฺเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ สทฺเทหิ คณฺเฑหิ รเสหิ
 โสภฺจพฺเพหิ (๒) ฯ เอส นโย ฌมฺเม จ สงฺฆे จ ฯ อปฺิจ เวลाम-
 สุตฺตาทิวเสนาปี สรณคฺมนสุส ผลวิเสโส เวทิตฺโพ ฯ เอว
 สรณคฺมนผลํ เวทิตฺพํ ฯ

ตตฺถ โลกิยสรณคฺมนํ ติสฺสู วตฺถุสฺสู อญฺญาณสํสยมิจฺจนา-
 ณาณาทีหิ สงฺกิลิสฺสติ น มหาชุตฺติกํ โหติ น มหาวิปฺผารํ ฯ
 โลกุตฺตรสุส นตฺถิ สงฺกิลโส ฯ โลกิยสุส จ สรณคฺมนสุส ทฺวิโร
 โหติ เกโท สวชฺโช จ อนวชฺโช จ ฯ ตตฺถ สวชฺโช อญฺณ-
 สุตฺตาราทีสุ อตฺตสฺนฺนียยาตนาทีหิ โหติ ฯ โส จ อนิฏฺฐผล (๓) ฯ
 อนวชฺโช กาลกิริยาย โหติ ฯ โส อวิปากุตฺตา อผลโธ ฯ
 โลกุตฺตรสุส ปน เนวตฺถิ เกโท ฯ ภาวนฺตเรปี หิ อริยสาวโก
 # ๑. ม. เอกถนฺตเร เปยฺยาลํ อตฺถิ ฯ ๒. ส. สฟา. ๑๘/๕๒๔/๓๓๑ ฯ
 # ๓. ม. โส จ อนิฏฺฐผล โหติ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนชวคคณณนา หน้า ๓๔๖

อณณ สตุถาริ น อุททิสตีติ ๑ เอวิ สรณคมนสส สงกิเลโส
จ เกโท จ เวทิตพุโพ อุปาสกั มั ฆนเต ภควา ชารตุติ
มั ภควา อุปาสโก อยนติ เอวิ ชารตุ ๑ ชานาตุติ อตุโถ ๑

อุปาสกวิธีกถาณณนา

อุปาสกวิธิโกสลตตุถั ปเนตถ โก อุปาสโก กสุมา
อุปาสโกติ วุจติ กิมสส สีสั โก อาชีโว กา วิปตุติ
กา สมปตุตีติ อิทั ปกัณณกั เวทิตพุพิ ๑

ตตุถ โก อุปาสโกติ โย โกจิ สรณคโต กหภูโธ ๑
วุตุติ เหติ ยโต โข มหานาม พุทุธิ สรณั กโต
โหติ ชมมึ สงฆั สรณั กโต โหติ เอตุตาวตา โข มหานาม
อุปาสโก โหตีติ(๑) ๑

กสุมา อุปาสโกติ รตนตุตถั(๒) อุปาสนโต ๑ โส หิ พุทุธิ
อุปาสตีติ อุปาสโก ตถา ชมมึ สงฆั ๑

กิมสส สีสนติ ปณจ เวรมณิโย ๑ ยถาห ๑ ยโต
โข มหานาม อุปาสโก ปาณาติปาตา ปฎิวิริโต โหติ
อทินนาทานา กามะสุมิจจาจारा มุสาวาธา สุราเมรยมชช-
ปมาทญจानา ปฎิวิริโต โหติ เอตุตาวตา โข มหานาม
อุปาสโก สีสวา โหตีติ(๓) ๑

๑. สั. มหา. ๑๕/๑๕๕๐/๔๕๗ ๑ ๒. ม. รตนตุตถัสน ๑

๓. สั มหา. ๑๕/๑๕๕๑/๔๕๗ ๑

เลมที่ ๔ สามณณผลสตุตวณณา หนา ๓๔๗

โก อาชีโวติ ปณจ มิจจาวณิชา ปหาย ฐมเมน สเมน
ชีวิกปปนี (๑) ๑ วุตตํ เหน้ ปณจิมา ภิกขเว วณิชา อุปาสเคน
อกรณียา กตมา ปณจ สตุถวณิชา สตุตวณิชา มํสวณิชา
มชชวณิชา วิสวณิชา อีมา โข ภิกขเว ปณจ วณิชา
อุปาสเคน อกรณียาติ (๒) ๑

กา วิปตุตีติ ยา ตสเสว สีสสจ จ อาชีวสจ จ
วิปตุติ อยมสส วิปตุติ ๑ อปีจ ยาย เอส จณฐาโล เจว
โหติ มลณจ ปฎิกิฎฐโ จ สปิส วิปตุตีติ เวทิตพพา ๑ เต
จ อตุถโต อสสทฐิยาทโย ปณจ ฐมมา โหนติ ๑ ยถาห ๑
ปณจหิ ภิกขเว ฐมเมหิ สมนนาคโต อุปาสโก อุปาสก-
จณฐาโล จ โหติ อุปาสกมลณจ อุปาสกปฎิกิฎฐโ จ กตเมหิ
ปณจหิ อสสทฐิ โหติ ๑ ทุสสีโล โหติ โกตุหลมจกสิโก โหติ
มจกสิ ปจเจติ โน กมมํ อีโต จ พหิทฐา ทกขิณเยยํ
ปริเยสตี ตตุถ จ ปุพพการี กโรตีติ (๔) ๑

กา สมปตุตีติ สมปตุติ ยา จสส สีสสมปทา เจว อาชีว-
สมปทา จ สปิ สมปตุติ เย จสส รตนถาวาทิกธา สทฐาทโย
ปณจ ฐมมา ๑ ยถาห ๑ ปณจหิ ภิกขเว ฐมเมหิ สมนนาคโต
อุปาสโก อุปาสกรตนณจ โหติ อุปาสกปทุมณจ อุปาสก

๑. ม. ชีวิตกปปนี ๑ ๒. อจ. ปณจก. ๒๒/๑๗๗/๒๓๒ ๑ ๓. ม. วิปตุตีติ ๑

๔. อจ. ปณจก. ๒๒/๑๕๕/๒๓๐ ๑

เล่มที่ ๔ สัทอักษรคุณธรรม หน้า ๓๔๘

ปณฺฑิตฺตํ กตฺตํ ปณฺฑิตฺตํ สทฺโธ โหติ สิวา โหติ น
โกตุหลมฺภคฺคิโก โหติ กมฺมํ ปจฺเจติ โน มงฺกळิ น อิตฺโต
พหิตฺธา ทกฺขิณฺณํ คเวสตี อิทฺ จ ปุพฺพการิ กโรตีติ(๑) ๑

อชฺชตฺตคฺเคติ เอตฺถายิ อคฺคสทฺโธ อาทิโกฏฺฐิโกฏฺฐาส-
เสฏฺฐเสฏฺฐ ทิสฺสตี ๑ อชฺชตฺตคฺเค สมนฺม โทวาริก อวารามิ ทวาริ
นิกฺคจฺจันนํ นิกฺคจฺจันนํ อทิสฺสตี(๒) อทิมฺหิ ทิสฺสตี ๑ เตนฺเว
องฺคฺคคฺเคน ตํ องฺคฺคคฺคํ ปฺรามเสยฺย อจฺจคฺคํ เวพฺพคฺคณฺติอทิสฺสตี(๓)
โกฏฺฐิยิ ๑ อญฺชานามิ(๔) กิฏฺขเว อมฺพิลคฺคํ วา มชฺฐคฺคํ วา
ติตฺตคฺคํ วา วิหารคฺคณฺ วา ปฺริเวณคฺคณฺ วา ภาเชตฺตุนฺติ- (๕)
อทิสฺสตี โภจฺจเส ๑ ยาวตา กิฏฺขเว สตฺตา อปฺทา วา ๑เป๑
ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายตีติอทิสฺสตี(๕) เสฏฺฐเส ๑ อิทฺ ปนํ
อทิมฺหิ ทกฺขพฺโพ ๑ ตสฺมา อชฺชตฺตคฺเค อชฺชตํ อาทิ กตฺวาติ
เอวเมตฺถ อตฺถโธ เวทิตฺพฺโพ ๑ อชฺชตฺตคฺเค อชฺชทํ ๑ อชฺชตฺตคฺเค
วา ปาโฆ ๑ ทกาโร ปทสนฺธิกโร ๑ อชฺช อคฺคํ กตฺวาติ
อตฺถโธ ๑

ปาณฺุเปตฺตุนฺติ ปาณฺุเปตฺติ อูเปตฺติ ยาว เม จีวิตฺติ ปวตฺตติ
ตาว อูเปตฺติ อนนฺณสทฺตคฺคํ ตีหิ สรณคฺคณฺ สรณคฺคํ อูปาสคฺคํ

- # ๑. อ.จ. ปณฺฑิต. ๒๒/๑๕๕/๒๓๐ ๑ ๒. ม.ม. ๑๓/๗๕/๖๘ ๑
- # ๓. อ.ก. ก. ๓๗/๑๐๗๐/๓๔๓ ๑ ๔. ม. อมฺพิลคฺคํ วา มชฺฐคฺคํ วา ติตฺตคฺคํ
- # วา อญฺชานามิ กิฏฺขเว วิหารคฺคณฺ วา ปฺริเวณคฺคณฺ วา ภาเชตฺตุนฺติอทิสฺสตี
- # เอว โถกํ วิสทิสฺสตี โหติ ๑ วิ. จ. ๗/๑๑๘/๘๕ ๑ ๕. ส. มหา. ๑๕/๒๔๕/๖๒ ๑

เล่มที่ ๔ สามถุณผลสุตตวณณา หน้า ๓๔๕

กปฺปิยการกํ มํ ภควา ชาเรตุ ชานาตุ ฯ อหํ หิ สเจปี เม
ติจเณน อสีนา สีลํ ฉินฺทเทยฺย เนว พุทฺธํ น พุทฺโธติ वा
ชมฺมํ น ชมฺโมติ वा สงฺฆํ น สงฺโฆติ वा วเทยฺยนฺติ ฯ

เอวํ อตฺตสนฺนิยฺยาตเนน สรณํ คนฺตุวา อตฺตนา กตฺติ
อปฺราธํ ปกาเสนฺโต อจฺจโย มํ ภนฺเตติ อาทิมานห ฯ

ตตฺถ อจฺจโยติ อปฺราโธ ฯ มํ อจฺจมาติ มํ อติกฺกมฺม
อภิกฺกิตฺวา ปวตฺโต ฯ ชมฺมิกํ ชมฺมราชานนฺติ เอตฺถ ชมฺมํ
จเรตีติ ชมฺมิโก ฯ ชมฺเมเนว ราชา ชาโต น ปิตฺตฺมาต-
นาทินา อชฺมเมนาติ ชมฺมราชา ฯ ชีวิตา โวโร เปสฺสินฺติ ชีวิตา
วิโยเชตี ฯ ปฏิกฺกณฺหาตฺตติ ขมฺตฺตฺ ฯ आयตี สํวรายาติ อนาคเต
สํวรตฺถาย ปฺน เอวรฺอุปฺสฺส อปฺราชสฺส โทสสฺส ขลิตสฺส
อกรรมตฺถาย ฯ

ตคฺคฺมาติ เอกํเส นิปาโต ฯ ยถาชมฺมํ ปฏิกฺกโรสฺสีติ ยถา
ชมฺโม จิโต ตเถว กโรตี ขมาเปสฺสีติ วุตฺตํ โหติ ฯ ตนฺเต มยฺ
ปฏิกฺกณฺหามาติ ตํ ตว อปฺราธํ มยฺ ขมาม ฯ วุฑฺฒิ เหา
มหาราช อริยสฺส วินฺเขติ เอสา มหาราช อริยสฺส วินฺเข
พุทฺธสฺส ภควโต สาสเน วุฑฺฒิ นาม ฯ กตฺมา ฯ ยายฺ
อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาชมฺมํ ปฏิกฺกิตฺวา आयตี สํวรา-
ปฺชชนา ฯ เทสนํ ปน ยถาชมฺมํ ปุคฺคลาธิกฺุจฺจํ กโรนฺโต
โย อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาชมฺมํ (๑) ปฏิกฺกโรติ आयตี สํวริ
๑. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๓๕๐

อาปชชตีติ อาห ๑

เอวํ วุตฺเตติ เอวํ ภควตา วุตฺเต ๑ หนฺท จ ทานี
มยํ ภนฺเตติ เอตฺถ หนฺทาติ วจฺสาຍဂ္ဂฺ(๑) นิปาโต ๑ โส หิ
กมฺนวจฺสาຍ กตฺวา เอวมฺาห ๑ พหุภิกฺขจฺาติ พลวภิกฺขจฺา ๑
พหุภฺกรณียาติ ตสฺเสว เวจฺจํ ๑ ยสฺสทานี ตฺวนฺติ ยสฺส อิทานี
ตฺวํ มหาราช กมฺนสฺส กาลํ มลฺลลฺลิตี ชานาสี ตสฺส กาลํ
ตฺวเมว ชานาสีติ วุตฺตํ โหติ ๑ ปทกฺขิณฺ กตฺวา ปกฺกามีติ
ติภฺขตฺตํ ปทกฺขิณฺ กตฺวา ทสฺนขสโมชานสมฺมุชฺชํ อลฺลชฺลิตี ลีรลฺลิตี
ปติภฺจฺเปตฺวา ยาว ทสฺสนวิสยา(๒) ภควโต อภิมฺโขว ปฏิกฺกมิตฺวา
ทสฺสนวิชฺหนภฺจฺจฺาน ภฺมมยํ ปลฺลจปติภฺจฺจฺิตฺเตน วนฺทิตฺวา ปกฺกามี ๑

ขตฺายํ ภิกฺขเว ราชาติ ขโต อยํ ภิกฺขเว ราชา ๑
อุปฺหตฺายนฺติ อุปฺหโต อยํ ๑ อิทํ วุตฺตํ โหติ อยํ ภิกฺขเว
ราชา ขโต อุปฺหโต ภินฺนปติภฺจฺจฺาโ จาโต ตถาเนน อตฺตา
จ อตฺตนาเว ขโต ยถา อตฺตโนว ปติภฺจฺจฺา น ชาโตติ(๓) ๑
วิรชฺนฺติ รากฺรชาทิวีรหิตํ ๑ รากฺมลาทีนฺเยว วิคตฺตฺตา วีตมฺลํ ๑
ธมฺมจกฺขุณฺติ ธมฺเมสฺสุ วา จกฺขุํ ธมฺมยํ วา จกฺขุํ ๑ อลฺลลฺลลฺล
จฺานลฺลลฺล ตินฺณณฺ มกฺกคานํ เอตํ อธิวจฺจํ ๑ อธิ ปน โสตา-
ปตฺติมกฺกคฺสฺเสว ๑ อิทํ วุตฺตํ โหติ สเจ อิมินา ปิตา ฆาติโต
นาภวิสฺส อิทานี อีเชวสเน นิสินฺโน โสตาปตฺติมกฺกํ ปตฺโต
อภวิสฺส ปาปมิตฺตลฺลสฺสคฺเคน ปนสฺส อนฺตราโย ชาโต เอวํ
๑. ม. ววสฺสคฺคตฺเถ ๑ ๒. ม. ทสฺสนวิสยํ ๑ ๓. ม. ชาตาติ ๑

เล่มที่ ๔ สามถุณผลสุตตวณณา หน้า ๓๕๑

สนุเตปี ยสุมา อัย ตถาคตํ อุปสงกมิตฺวา รตนตฺตยํ สรณฺจกโต
ตสฺมา มม จ สาสนสฺส มหนตฺตาย ยถา นาม โภจึ ปุริสวริ (๑)
กตฺวา ปุปฺพมฺภูจิมตฺเตน ทณฺเฑน มฺจุเจยฺย เอวเมว โลหฺมฺภุจิม
นิพฺพตฺติตฺวา ตีสวสฺสสทฺสทานิ อโร ปตฺนฺโต เหภฺจิมตลํ ปตฺวา
ตีสวสฺสสทฺสทานิ อุทฺธํ กจฺจนฺโต ปฺนปี อุปริมตลํ ปาปฺณิตฺวา
มฺจุจิสฺสตีติ อิทํปี กิร ภควตา วุตฺตเมว ปาติยํ ปน น
อารุพฺหํ ฯ

อิทํ ปน สุตฺตํ สุตฺวา รณฺณา โภจึ อานิลฺโส ลทฺโรติ ฯ
มหานิลฺโส ลทฺโร ฯ อัย หิ ปิตุ มารีตกาลโต ปฺญฺจาย เนว
รตฺตี น ทิวานิทฺทํ ลกฺติ ฯ สตุถาริ ปน อุปสงกมิตฺวา อิมาย
มธฺุราย โอชวณฺติยา ชมฺมเทสนาย สุตฺกาลโต ปฺญฺจาย นิทฺทํ
อุเปติ ฯ ตินฺณํ รตนานํ มหาสกฺกการิ อกาสิ ฯ โปถุชฺช-
นิกาย สทฺุชฺช สมนฺนาคโต นาม อิมินา รณฺณา สทฺิโส
นาโหสิ ฯ อนาคเต ปนชีวิตฺติเสโส นาม ปจฺเจกพฺพุโร
หฺตุวา ปรีนิพฺพายิสฺสตีติ ฯ อิทมวโจ ภควา ฯ อตฺตมฺนา เต
ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺติ ฯ

อิติ สมุจกุลวิลาสินียา ทีฆนิกายภูจกถาย
สามถุณผลสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ
หุติยํ ฯ

๑. ม. กสฺสจึ วริ ฯ ๒. ม. ปตฺนฺโต ฯ ๓. ม. เนว รตฺตี น ทิวา ฯ
๔. ม. ลภิ ฯ ๕. ม. วิชิตาวิ ฯ ๖. วิทิตฺติเสโส ฯ

อมพภูจสุตตวณณา

อทุชานคมนวณณา

เอวมเม สุตํ ๗เป๗ โกสเลสุติ อมพภูจสุตตํ ตตฺรารยํ
อนุปฺพุพปทวณณา(๑) ๗ โกสเลสุติ โกสลา นาม ชนปฺทินโน
ราชกุมารรา เตสํ นิวาโส เอโกปี ชนปฺโท รุพฺพิสทฺเทน
โกสลาติ วุจฺจติ ตสฺมี โกสเลสฺ ชนปฺเท ๗

ไปฺรธนา ปนาหุ ยสฺมา ปฺพุเพ มหาปนาทฺรราช-
กุมารํ นานานาฏกาทีนึ ทิสฺวา สิตมคฺคตฺปี อกโรนตํ สุตฺวา
ราชา อาห โย มม ปฺคตฺตํ หสาเปตี (๒) สพฺพาลงฺกาเรน นํ
อลงฺกโรมีตี ๗ ตโต นงฺกลานึปี ฉทฺเทตฺวา มาหชนกาเย
สนฺนึปตีเต มนุสฺสา อตีเรกานึ (๓) สคฺคตฺวสฺสานึ นานากีพาโย
ทสฺเสตฺวาปี ตํ หสาเปตฺุ นาสกฺขีสุ ๗ ตโต สกโก เทวราชา
นาฏกํ เปเสตี ๗ โส ทิพฺพนาฏกํ ทสฺเสตฺวา หสาเปตี ๗ อถ
เต มนุสฺสา อคฺคตโน อคฺคตโน วสโนกาสาภิมุขาว ปกฺกมีสุ ๗
เต ปฏฺธิปเถ มิตฺตสฺสุหฺชทาโท ทิสฺวา ปฏฺธิสนฺนธารํ กโรนตา
กจฺจึ โภ กุสลํ ๗ กิณฺจึ (๔) โภ กุสลนฺติ อาหฺสุ ตสฺมา ตํ
กุสลนฺติ วจนฺมุปาทาย โส ปเทโส โกสลาติ วุจฺจตีตี ๗

จาริกถฺยจฺรมาโนตี อทฺชานคมนํ คจฺจฺจฺนโต ๗ จาริกา จ

๑. ม. อนุปฺพุพปทวณณา ๗ ๒. ม. หสาเปตี ๗ ๓. ม. สาคีเรกานึ ๗

๔. ม. กจฺจึ ๗

เล่มที่ ๔ อมพฤษสูตตวณณนา หน้า ๓๕๑

นามเสา ภควโต ทูริชา โหติ ตูริตจาริกา จ อตฺตริตจาริกา
จ ฯ ตตฺถ ทูเรปี โปชนเยยฺยปฺกคฺคํ ทิสฺวา ตสฺส โปชนตฺถาย
สหสา คมนํ ตูริตจาริกา นาม ฯ สา มหากสฺสปฺสฺส
ปจฺจกฺคมนาทีสุ ทฏฺฐพฺพา ฯ

ภควา หิ มหากสฺสปฺสฺส(๑) ปจฺจกฺคมนํ กโรนฺโต(๑) มฺหุตฺเตน
ติคฺคาวุตฺตํ มคฺคํ อคฺมาลี อापวกสฺสตฺถาย ตีสฺโยชนํ ตถา
องฺคฺลิมาลสฺส ปฺกฺกฺสาตีสฺส(๒) ปน ปณฺจจตฺตาลีสฺโยชนํ มหากปฺปินสฺส
วีสฺโยชนสฺตํ ฌนียสฺสตฺถาย สตฺตโยชนสฺตานิ อคฺมาลี ฯ ฌมฺม-
เสนาปฺติโน สทฺธิวิหาริกสฺส วนวาสิสฺส ตีสฺสสามเณรสฺส(๓)
ติคฺคาวุตฺตาริกํ วีสฺติโยชนสฺตํ ฯ

เอกทิวสํ กิร เถโร ตีสฺสสามเณรสฺส สนฺติกํ ฆนฺเต
กจฺจนามิตฺติ อาท ฯ ภควา อหํปี คมฺิสฺสามิตฺติ วตฺวา อายสฺมฺนฺตํ
อานนฺทํ อามนฺเตสิ อานนฺท วีสฺติสฺสทฺสฺสทฺสํ นพฺภิณฺณานํ
อาโรเจหิ ภควา[๔] วนวาสิสฺส ตีสฺสสามเณรสฺส สนฺติกํ
คมฺิสฺสตีติ ฯ ตโต ทฺตฺติยทิวเส วีสฺติสฺสทฺสฺสทฺสํทฺสํทฺสํทฺสํทฺสํทฺสํทฺสํ
อากาเส อฺปฺปติคฺคา วีสฺติโยชนสฺตมตฺถเก ตสฺส โคจรรคาม-
ทฺวาเร โอตฺตริคฺคา จีวรํ ปารุปี ฯ ตํ กมฺมฺนฺตํ กจฺจมนานา
มนฺุสฺสาทิสฺวา สตฺถา[๕] โน อากโต ฯ มา กมฺมฺนฺตํ อคฺมิตฺถาติ
๑. ม. มหากสฺสปฺตฺเถโร ปจฺจกฺคจฺจนฺโต ฯ ๒. ม. ปฺกฺกฺสาตีสฺส ฯ
๓. ม. วนวาสิตีสฺสสามเณรสฺส ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร กิราติ ทิสฺสติ ฯ
๕. ม. เอตฺถนฺตเร โนติ ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัททมนตร์คุณนนา หน้า ๓๕๔

วตฺวา อาสนานิ ปณฺณเปตฺวา ยาคูํ ทตฺวา ปาทวตฺตํ (๑) กโรนฺตฺวา
กุหิ ฆนฺเต ภควา คจฺฉตฺติ ทหฺรภิกฺขุ ปุจฺฉิสฺสุ ๑ อุปาสกา น
ภควา อณฺณตฺถ คจฺฉติ ๑ อิเชว ติสฺสสามเณรสฺส ทสฺสนตฺถาย
อาคโตติ ๑ เต อมหากิํ กุลฺลปกฺสฺส กิร เณรสฺส ทสฺสนตฺถาย-
สฺตฺถา อาคโต น วต โน เถโร โอรมตฺถโกติ โสมนสฺสชาตา
อเหตุํ ๑

อถ โข ภควโต ภตฺตกิจฺจปรีโยसानเ สามเณโร คาม
ปิณฺฑาย จริตฺวา อุปาสกามหาภิกฺขุสงฺโฆติ ปุจฺฉิ ๑ อถสฺส
เต สฺตฺถา ฆนฺเต อาคโตติ อาโรเจตุํ ๑ โส ภควนฺตํ
อุปสงฺกมิตฺวา ปิณฺฑปาเตน อาปุจฺฉิ ๑ สฺตฺถา ตสฺส ปตฺตํ
หตฺถเณน กเหตุวา อลนฺติสฺส ๑ นิฏฺฐิตํ ภตฺตกิจฺจนฺติ อาห ๑
ตโต อุปชฺฌายิํ อาปุจฺฉิตฺวา อตฺตโน ปตฺตาสเน นิสิตฺวา
ภตฺตกิจฺจมกาสิ ๑ อถสฺส ภตฺตกิจฺจปรีโยसानเ สฺตฺถา มงฺคลิ
วตฺวา นิภฺษมิตฺวา คามทฺวาเร จตฺวา กตโร เต ติสฺส
วสนฺภูจฺฉานคฺมนมฺกุโคติ อาห ๑ อยิํ ภควาติ มฺกุคิํ เทสิยมาโน (๒)
ปุโรโต ยาหิ ติสฺสาติ ๑ ภควา กิร สเทวกฺสฺส โลกฺสฺส
มฺกุคเทสโกปิ สฺมาโน สกเล ติกาวเต มฺกุเค สามเณริํ ทญฺฺ
ลจฺฉามิตี ตํ มฺกุคเทสกิํ อกาสิ ๑

โส อตฺตโน วสนฺภูจฺฉานิ คนฺตฺวา ภควโต วตฺตมกาสิ ๑

๑. ม. ปาตฺราสภตฺตํ ๑ ๒. ม. เทสิยมาโน ๑

เล่มที่ ๔ อมพภูจสุตตวณณนา หน้า ๓๕๕

อถ นั ภควา กตโร เต ติสฺส จงฺกโมติ ปุจฺจิตฺวา ตตฺถ
 คนฺตุวา สามเณรสฺส นิสฺสทนฺปาสาณ นิสฺสิตฺวา ติสฺส
 อิมสฺมึ จานเ สุขั วสสีติ ปุจฺจิ ฯ โส อาห อาม ภนฺเต
 อิมสฺมึ จานเ เม วสนฺตสฺส สีหพฺยคฺขมฺหตฺถิมิกโมราทีนั สทฺทํ
 สฺกนฺโต อรณฺยสณฺญา อุปฺปชฺชติ ฯ ตาย สุขั วสามีติ ฯ อถ
 นั ภควา ติสฺส ภิกฺขุสงฺฆั สนฺนิปาเตหิ ฯ พุทฺธทายชฺชั เต
 ทสฺสามีติ วตฺวา สนฺนิปฺตเต ภิกฺขุสงฺฆเ อุปฺสมฺปาเทตฺวา [๑]
 วสนฺนฺจฺจานเมว อคฺมาสีติ ฯ อัยั ตฺริตจาริกา นาม ฯ ยั ปน
 คามนิกมฺปฏฺิปาฏฺิยา เทวสิกั โยชนทฺวิโยชนวเสน ปิณฺชปาต-
 จริยาทีหิ โลกั อนุคฺคณฺหนตฺสฺส คมนั อัยั อตฺริตจาริกา
 นาม ฯ

อิมั ปน จาริกั จรณฺโต ภควา มหามณฺฑลั มชฺฌิม-
 มณฺฑลั อนฺโตมณฺฑลนฺติ อิมสั ตินฺณณั มณฺฑลानั อณฺยตฺรสมึ
 จรติ ฯ ตตฺถ มหามณฺฑลั นวโยชนสติกั มชฺฌิมมณฺฑลั ฉโยชน-
 สติกั อนฺโตมณฺฑลั ติโยชนสติกั ฯ

ยถา (๒) มหามณฺฑลจาริกั จริตฺกามา โหติ มหาปวารณาย
 ปวาเรตฺวา ปาฏฺิพททิวเส มหาภิกฺขุสงฺฆปรีวาโร นิกฺขมฺติ (๓) ฯ
 สมฺนฺตา โยชนสตั เอกโกลาหลั โหติ ฯ ปุริมฺ ปุริมฺ อาคตา
 นิมนฺเตตฺถ ลภนฺติ ฯ อิตฺเรสุ ทฺวีสุ มณฺฑลเสสุ สกฺกาโร

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อตฺตโนติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ยทา ฯ ๓. ม. นิกฺขมฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคคณณา หน้า ๓๕๖

มหามณเฑเล โอสรติ ๑ ตตร ตั ภาควา(๑)เตสุ เตสุ คามนิกเมสุ
เอกาหิ ทูวิหิ วสนุโต มหาชนิ อามิสปฏิคคเหน อนุคคณหุโต
ชมมทานเนน จสส วิวณฺณสนนุสฺสิสฺสตี (๒) กุสลั วทฺเตนุโต นวหิ มาเสหิ
จาริกั ปรีโยสาเปตี ๑

สเจ ปน อนุโตวสุเส ภิกขุณิ สมถวิปัสสนา ตรณมา โหนติ
มหาปวารณาย อปวารเตวา ปวารณาสงคหิ ทตฺวา กตฺตีก-
ปฺณณมายิ ปวารเตวา มิคสิรสุส ปจฺมทิวเส (๓) มหาภิกขุสงฆ-
ปรีวาโร นิกขมิตฺวา มชฺฉิมมณเฑเล โอสรติ อณฺเณนปี การณเน
มชฺฉิมมณเฑเล จาริกั จริตฺกาโม จาตุมาสิ วสิตฺวาว นิกขมตี ๑
วุตฺตนเยเนว อิตเรสุ ทูวิสุมณเฑเลสฺ สกกาโร มชฺฉิมมณเฑเล
โอสรติ ๑ ภาควา ปูริมเนเนว โลกั อนุคคณหุโต อณฺจหิ
มาเสหิ จาริกั ปรีโยสาเปตี ๑

สเจ ปน จตุมาสิ วุณฺจวสฺสสฺสาปี ภาควโต เวเนยฺยสตฺตา
อปริปกฺกิณฺทริยา โหนติ เตสิ อินฺทริยปรีปากั อากมยมาโน
อปรีปี เอกมาสิ วา ทูวิตฺจตุมาสิ วา ตตฺเถว วสิตฺวา มหา-
ภิกขุสงฆปรีวาโร นิกขมตี ๑ วุตฺตนเยเนว อิตเรสุ ทูวิสุ
มณเฑเลสฺ สกกาโร อนุโตมณเฑเล โอสรติ ๑ ภาควา ปูริม-
เนเนว โลกั อนุคคณหุโต สตฺตหิ วา จหิ วา ปณฺจหิ
วา จตฺหิ วา มาเสหิ จาริกั ปรีโยสาเปตี ๑

๑. ม. ตตฺถ ภาควา น ๒. ม. วิวณฺณสนนุสฺสิสฺสตี ๑

๓. ม. ปฐมปาฏิปททิวเส ๑

เล่มที่ ๔ อมพฤษสูตตวณณา หน้า ๓๕๗

อิติ อิมะสุ ตีสุ มณฑลเสสุ ยตถ กตถจิ จาริกัม จรณโต
น จีวราทิเหตุ จรติ ฯ อถโฆ เย ทุกคตพาพุหิณณพุยาธิตา(๑)
เต กทา ตถาคคัม อากนุตวา ปสฺสิสฺสนฺติ มยิ ปน จาริกัม
จรนเต มหาชนฺ ตถาคตทสฺสนัม(๒) ลภิสฺสตี ตตถ เกจิ จิตฺตานิ
ปสาเทสฺสนฺติ เกจิ มาลาทีหิ ปุเชสฺสนฺติ เกจิ กญฺจญฺญิกขัม
ทสฺสนฺติ เกจิ มิจฺฉาทสฺสนัม ปหาย สมมาทิฏฺฐิกา ภวิสฺสนฺติ
คัม เตสํ ภวิสฺสตี ทีฆรตฺตัม หิตาย สุขายาติ เอวํ โลกานุกมฺปาย
จาริกัม จรติ ฯ

อปัจจ จตฺตฺหิ การณฺเห พุทฺธา ภกฺวณฺโต จาริกัม จรณฺติ
ชงฺฆวิหารวเสน สรีรผาสฺกตฺถาย อตฺถปฺปตฺติกาลาภิกงฺขนตฺถาย
ภิกฺขุณฺ สิกฺขาปทปฺลนฺวาปนตฺถาย ตตถ ตตถ ปรีปากคตฺนฺทฺริเย
โพชนเยยฺยสฺสเต โพชนตฺถายาติ ฯ อปเรหิปี จตฺตฺหิ การณฺเห
พุทฺธา ภกฺวณฺโต จาริกัม จรณฺติ พุทฺธึ สรณฺ คจฺฉิสฺสนฺตีติ
วา ชมฺมํ ฯ สงฺฆํ สรณฺ คจฺฉิสฺสนฺตีติ วา ฯ มหตา ชมฺมวสฺเสน
จตฺสฺโส ปรีสา สนฺตปฺเปสฺสามีติ วา ฯ อปเรหิปี ปญฺจหิ
การณฺเห พุทฺธา ภกฺวณฺโต จาริกัม จรณฺติ ปาณาติปาตา
วิรมิสฺสนฺตีติ วา อทินฺนาทานา กาเมสฺสมิฉฺฉาจารา มุสาวาทา
สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา วิรมิสฺสนฺตีติ วา ฯ อปเรหิปี อญฺจหิ
การณฺเห พุทฺธา ภกฺวณฺโต จาริกัม จรณฺติ ปจฺมชฺฌานํ

๑. ม. ทุกคตพาพุหิณณพุยาธิตา ฯ ๒. ม. ตถาคตทสฺส ทสฺสนัม ฯ
๓. ม. ชมฺมวสฺเสน ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๓๕๘

ปฏิลลิสสนุตีติ วา ทุตยิ ๗เป๗ เนวสณณณานาสณณายตน-
สมาปตติ ปฏิลลิสสนุตีติ วา ๗ อปรหิปี อฏฺหิ การณหิ
พุทฺธา ภควนุโต จาริกํ จรณฺติ โสตาปตฺติมคฺคํ อธิคมิสสนุตีติ
วา โสตาปตฺติผลํ ๗เป๗ อรหตฺตผลํ สจฺฉิกิริสสนุตีติ วาติ ๗
อຍ อตุริตจาริกา ๗ อธิ อตุริตจาริกา(๑) อธิปฺเปตา ๗

สา ปเนสา ทูริชา โหติ นิพฺพุตจาริกา จ อนิพฺพุต-
จาริกา จ ๗ ตตฺถ ยํ กามนิกมนครปฏิป้าวิวเสน จรติ อຍ
อนิพฺพุตจาริกา นาม ๗ ยํ ปเนกสฺเสว โพรเนยฺยสตฺตสฺสตุถาย
คจฺฉติ อຍ นิพฺพุตจาริกา นาม ๗ เอสา อธิ อธิปฺเปตา๗

ตทา กิร ภควโต ปจฺฉิมยามกิจฺจปรีโยसानเน ทสสหสฺสีโลก-
ชาตุยา ฉาณชาลํ ปตฺถริตุวา โพรเนยฺยพฺนุชเว โอลเณนตฺตส
โปกฺขรสาติพฺราหฺมโณ สพฺพณฺณตฺตฉาณชาลสฺส (๒) อนฺโต ปวิญฺโจ ๗
อถ ภควา อຍ พฺราหฺมโณ มยฺหํ ฉาณชาเล ปณฺณายติ
อตุถิ นุ ขวสฺส อฺปนีสฺสโยติ วิมฺสนุโต โสตาปตฺติมคฺคสฺส
อฺปนีสฺสยํ ทิสฺวา เอส มยิ เอตํ ชนปํทํ คเต ลกฺขณปรีเยสนตฺถํ
อมฺพญฺจ อนฺเตวาลี ปหิณฺสีสฺสติ โส มยา สทฺธี วาปฏฺฐิวกํ
กตุวา นานปฺปการิ อสพฺภิกวากฺยํ วกฺขติ ตมํหํ ทเมตฺวา
นิพฺพิเสวณํ กิริสฺสามิ โส อจฺริยสฺส กเถสฺสติ อถสฺสาจริโย
ตํ กถํ สุตฺวา อากมฺม มม ลกฺขณานิ ปรีเยสีสฺสติ ตสฺสาหํ
๑. ม. จาริกาติ ๗ ๒. ม. สพฺพณฺณตฺตฉาณชาลสฺส ๗

เล่มที่ ๔ อมพภูจตตวณณนา หน้ ๓๕๕

ชมม้ เทเสศสสามิ โส เทสนาปริโยสานเน โสตาปตติผล
ปติภูจหิสศติ เทสนา มหาชนสศ สผลา ภวิสศตติติ ปญจสศ-
ภิกขุปริวารโ ต ชนปท้ ปฏิปนโน ๑ เตน วุตตํ โกสเลศ
จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกขุสงฆเนน สหุธิ ปญจมตเตหิ
ภิกขุสเสหิติ ๑

เอน อิจฉานงคณนติ เอน ทิสากาเคน อิจฉานงคคํ
อวสริตพพิ ยสุมิ วา ปเทเส อิจฉานงคคํ ๑ อิจฉานงคณนติปี (๑)
ปาโจ ๑ ตทวสริติ เตน อวสริ ตํ วา อวสริ เตน
ทิสากาเคน กโต ตํ วา ปเทสํ กโตติ อตุโถ ๑ อิจฉานงคเล
วิหริติ อิจฉานงคทวนสนนเขติ อิจฉานงคคํ อุปนีสาย
อิจฉานงคทวนสนนเข สิลกขนฐาวาริ พนุธิตวา สมาริโกนตํ
อุศสาเปตวา สพพณตตตวณนสริ ปวตตยมาโน (๒) ชมมราชา
ยถาภिरุจิตเนน วิหารเนน วิหริติ ๑

ไปกขรสาทิวตตวณณนา

เตน โข ปน สมเอนาติ เอน สมเอน ภควา ตตถ
วิหริติ ๑ เตน สมเอน ตสุมิ สมเยติ อตุโถ (๓) ๑ พุรหุม อณตติ
พุราหุมโณ มนตํ (๔) สขุฆายตติ อตุโถ ๑ อิทเมว หิ ชาติ-
พุราหุมณนํ นิสตติวจนํ ๑ อริยา ปน พาหิตปาปตตวา
๑. ม. อิจฉานง.คณนติปี ๑ ๒. ม. ปรีวตตยมาโน ๑
๓. ม. อยมตโถ ๑ ๔. ม. มนเต ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณา หน้า ๓๖๐

พุราหุมนาคิ วุจจนุติ ๑ โปกุขรสาตีติ อิทํ ตสฺส นามํ ๑
 กสฺมา โปกุขรสาตีติ วุจจติ ๑ ตสฺส กิร กาโย เสตโปกุขร-
 สทิสฺโส เทวนคเร อุตฺสาปิตรชตฺโตรณํ วิย โสภติ สีสํ ปนสฺส
 กาพวณฺณํ อินฺทนีลมนิมยํ วิย ๑ มสฺสุปี จนฺทมณฺฑล
 กาพเมฆราชิ วิย ขายติ ๑ อุกฺขิณี นีลุปฺปลสทิสานิ ๑ นาสา
 รชตปนาฟิกา วิย สุวณฺฑิตา สุปริสุทฺธา ๑ หตฺถปาทตลानิ
 เจว มุขทวารณฺจ กตลาขารสปริกมมํ วิย โสภติ ๑ อติวิย
 โสภคฺคปฺปโต พุราหุมนสฺส อตฺตภาโว ๑ อราชเก จาน
 รานํ กาคุํ ยุตฺตมิมํ พุราหุมนํ ๑ เอวเมส สสฺสิริโก อิติ
 นํ โปกุขรสทิสตฺตา โปกุขรสาตีติ สณฺขานนฺติ ๑

อยํ ปน กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเลปี ตินฺณํ เวทานํ
 ปารคฺคา ทสพลสฺส ทานํ ทตฺวา ชมฺมเทสนํ สุตฺวา เทวโลเก
 นิพฺพตฺติ ๑ โส ตโต มนุสฺสโลกํ อากฺขณฺโต มาตุกฺขณิवासํ
 ชิกฺขจฺจิตฺวา หิมวณฺตปเทเส (๑) มหาสเร ปทุมคพฺเพ นิพฺพตฺติ ๑
 ตสฺส จ สรสฺส อวิทฺูเร (๒) ตาปโส ปณฺณสาลา ย วสตี ๑
 โส ตีเร จิตฺโต ตํ ปทุมํ ทิสฺวา อิทํ ปทุมํ อวเสสปทุมเมหิ
 มหนฺตตรํ ๑ ปุปฺผิตกาเล นํ คเหสฺสามิตี จินฺเตสิ ๑ ตํ สตฺตา-
 เหนาปี น ปุปฺผติ ๑ ตาปโส กสฺมา นฺุโข อิทํ สตฺตาเหนาปี
 น ปุปฺผติ ๑ มหนฺต นํ คเหสฺสามิตี โอตริตฺวา คณฺหิ ๑ ตํ
 # ๑. ม. หิมวณฺตปเทเส ๑ ๒. ม. อวิทฺูเร ๑

เล่มที่ ๔ อมพญสุตตวณณา หน้า ๓๖๑

เตน นาพโต ฉินฺนมตฺตฺยเว ปุปฺพิตฺตํ ฯ อถสฺสพฺภนฺตเร สุวณฺณ-
จฺจนฺนปฺปิลฺลชรี วีย ราชตพฺมพฺ ปรหมเรณฺฺปิลฺลชรี เสตวณฺณํ ทารกํ
อหุทสฺ ๑ โส มหาปุณฺโณ เอส ภวิสฺสติ ๑ หนุท นํ ปฏฺิขคฺคามิตฺติ
ปณฺณสาถํ เนตฺวา ปฏฺิขคฺคิตฺวา สตฺตวสฺสกาลโต ปญฺจาย
ตโย เวเท อุกฺคณฺหาเปสิ ๑ ทารโก ตินฺณํ เวทานํ ปาริ
คนฺตฺวา ปณฺทิตโต พฺยตฺโต ชมฺพฺทึเป อุกฺคพฺราหฺมโณ อโหสิ ๑
โส อปรเนน สมเยน รณฺโณ โกสลสฺส สิปฺปี ทสฺเสสิ ๑
อถสฺส สิปฺเป ปสนฺโน ราชฯ อุกฺกฏฺจํ นาม มหานคริ
พฺรหฺมเทยฺยํ อทาสิ ๑ อิติ นํ โปกฺขเร สยิตตฺตา โปกฺขรสาตีติ
สณฺชานนฺติ ๑

อุกฺกฏฺจํ อชฺฌาวสตีติ อุกฺกฏฺจนามเก นกระ วสฺติ
อภิกฺกิตฺวา วา อาวสตี ๑ ตสฺส นกระสฺส สามิโก หุตฺวา
ยาย มรียาทาย ตตฺถ วสิตพฺพํ ๑ ตาย มรียาทาย วสิตฺติ(๑) ๑
ตสฺส กิร นกระสฺส วตฺถุ อุกฺกา จเปตฺวา อุกฺกาสุ ชลมานาสฺ
อคฺคเหลฺลํ ๑ ตสฺมา ตํ อุกฺกฏฺจนฺติ วุจฺจติ ๑ โอกฺกฏฺจนฺติปี
ปาโจ ๑ โสเยวตฺถุ ๑ อฺปสคฺควเสน ปเนตฺถ ภูมฺมตฺถอ อฺปโยค-
วณฺนํ เวทิตพฺพํ ๑ ตสฺส อฺนฺปโยคตฺตา จ เสสฺสพฺเทสุ ๑ ตตฺถ
ลภฺขณฺํ สทฺทสฺสคฺคโต ปรีเยสิตพฺพํ ๑

สตฺตฺสฺสทฺนฺติ สตฺเตหิ อฺสฺสทํ อฺสฺสสนฺนํ พหุชนํ อากิณฺณ-
๑. ม. วสฺติ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณนา หน้า ๓๖๒

มนุสส์ โปสวานิชหตติอสุสโอมริคาทือเนกสตุตสมากิณณั จาติ
อตุโถ ๑ ยสุมา ปเนตึ นครึ พหิ อาวิชฌิตฺวา ชาเตน หตฺติ-
อสุสาทีนึ ฆาสติณเณ เจว เคหจฺฉาทนติณเณ จ สมฺปนฺนึ
ตถา ทารุกฺกุเจหิ เจว เคหสมฺภารุกฺกุเจหิ จ ๑ ยสุมา จสุสพ-
ภนฺตเร วฏฺฏจตุรสฺสาทิสณฺจานา พหุ โปกฺขรณฺนิโย ๑ ชลช-
กุสมฺวิจิตฺตานึ จ พหุณิ อนเกานึ ตพากานึ อุตทสฺส
นิจฺจกริตานเว จ (๑) โหนฺติ ๑ ตสฺมา สติณณฺโงทกนฺติ วุตฺตึ ๑
สท ฌณฺเณน (๒) สรณฺณึ ๑ ปฺพพฺพนาปรนฺนาทีเกทํ พหุฌณฺณ-
สนฺนิจยฺนฺติ อตุโถ ๑ เอตฺตาวตฺตา ยสุมี นคเร พฺราหฺมโณ
เสตจฺจตฺตึ อสุสาเปตฺวา ราชลีพาย วสตี ตสฺส สมิทฺธิสมฺปตฺติ
ทีปีตา โหตี ๑

ราชโต ลทุธิ โภคคึ ราชโภคึ (๓) ๑ เกน ทินฺนฺนฺติ เจ ๑
รณฺณา ปเสนทีนา โกสเลน ทินฺนึ ๑ ราชทายนฺติ รณฺโณ
ทายนฺตึ ๑ ทายชฺชนฺติ อตุโถ ๑ พฺรหฺมเทยฺยนฺติ เสฏฺฐเทยฺยึ ฉตฺตึ
อสุสาเปตฺวา ราชสงฺเขเปน ภูณฺชิตพฺพนฺติ อตุโถ ๑ อถวา
ราชโภคนฺติ สพฺพิ เฆชฺชเกชฺชึ อนุสาสนฺเตน ติตฺถปพฺพตาทิสฺสุ (๔)
สูงฺกึ คณฺหนฺเตน เสตจฺจตฺตึ อสุสาเปตฺวา รณฺณา หุตฺวา
ภูณฺชิตพฺพิ ๑ รณฺณา ปเสนทีนา โกสเลน ทินฺนึ ราชทายนฺติ

๑. ม. นิจฺจกริตานเว ๑ ๒. ม. ฌณฺเณนาติ ๑ ๓. ม. โภคคึ ราชโภคคึ ๑
๔. ม. นทีติตฺถปพฺพตาทิสฺสุ ๑

เล่มที่ ๔ อมพฤษสุตตวณณา หน้า ๓๖๓

เอตถ ตัม นครี รณณา ทินนุตตา ราชทายี ฯ ทายกราช-
ทีปนตถัม ปนสฺส รณณา ปเสนทินา โกสเลน ทินนุนฺติ อิทํ
วุตฺตํ ฯ พุรหฺมเทยฺยนฺติ เสฏฺฐเทยฺยํ ฯ ยถา ทินฺนํ น ปฺน กเหตุพฺพิ
โหติ นิสฺสญฺจํ ปริจฺจตฺตํ เอวํ ทินนุนฺติ อตฺถโธ ฯ

อสุสฺสึตฺติ สฺสณิ อูปลภิ โสตทวารสมปตฺตวจนนิกฺโขมฺสาณ-
สาเรน อณฺณาสี ฯ โขติ อวธารณตฺถเอ ปทปฺพรณมตฺเต วา
นิปาโต ฯ ตตฺถวธารณตฺถเณน อสุสฺสึเอว นาสฺส โกจิ
สวณนฺตฺราโย อโหสฺสึตฺติ อยมตฺถโธ เวทิตพฺโพ ฯ ปทปฺพรณน
ปน ปทพฺยณฺชนสฺสึจฺจตามตฺตเมว ฯ

อิทานิ ยมตฺถัม พุราหฺมโณ โปกฺขรสาตี อสุสฺสึ ฯ ตํ
ปกฺกาเสนฺโต สมโณ ขลฺล โภ โคตโมติ อาทิมาน ฯ

ตตฺถ สมิตปาปตฺตา สมโณติ เวทิตพฺโพ ฯ วุตฺตํปี เจตํ
สมิตสฺส (๑) โหนฺติ ปาปกฺกา อกฺุสลา ฐมฺมาตีอาทิ (๒) ฯ ภควา จ
อนฺุตฺตเรน อริยมกฺเคน สมิตปาโป ฯ เตนสฺส ยถาภฺจฺจคฺคณาธิ-(๓)
คตเมตํ นามิ ยทิตํ สมโณติ ฯ ขลฺลติ อนฺุสฺสวณฺุญฺฐ (๔) นิปาโต ฯ
โภติ พุราหฺมณฺุสฺส ชาตสมฺทาคตํ (๕) อาลปนมตฺตํ ฯ วุตฺตํปี เจตํ

โภวาทิ นาม โส โหติ สเจ โหติ สกฺิณฺจโนติ (๖) ฯ

โโคตโมติ ภควนฺตํ โคตฺตวเสน ปฺริกิตฺเตติ ตสฺมา สมโณ

๑. ม. สมิตาสฺส ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๔๓๘/๕๑๐ ฯ ๓. ม. ยถาภฺจ.. ฯ

๔. ม. อนฺุสฺสวณฺุญฺฐ ฯ ๕. ม. พุราหฺมณฺุชาตสมฺทาคตํ ฯ

๖. ม.ม. ๑๓/๓๐๓/๖๔๕ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๓๖๔

ขลุ โภ โคตโมติ เอตุถ สมโณ กิร โภ โคตมโคตโตติ
 เวมตโต ทฏฐพโพ ๗ สกยปุตโตติ อิทํ ปน ภควโต อจจา-
 กุลปริทีปนี ๗ สกยกุลตา ปพพชิตโตติ สทฐาปพพชิตถาวทีปนี (๑) ๗
 เกนจิ ปาริชุลเลน อนภิกุโต อปริกขีณเยว ตํ กุลํ ปหาย
 สทฐาปพพชิตโตติ วุตตํ โหติ ๗ ตโต ปริ วุตตตถเมว ๗ ตํ
 โข ปนาตีอาทิ สามนุผลลล วุตตเมว ๗ สาธุ โข ปนาตี
 สุนทรํ โข ปน ๗ อตถาวหํ สุขาวหนติ วุตตํ โหติ ๗ ตถารูปานํ
 อรหตฺตนิ ยถารูปโ สโ ภวํ โคตโม ๗ เอวรูปานํ ยถาภูต-
 คุณาริกเมน โลกเ อรหนโตติ ลทฐสทฐานํ อรหตํ ๗ ทสฺสนํ
 โหตีติ ปสาทโสมนานิ อกขีนิ อุมมีเลตฺวา ทสฺสนมตฺตปี สาธุ
 โหตีติ เอวํ อชฺฌาสยํ กตฺวา ๗

อมุพภูจมาณวถาวณณนา

อชฺฌายโกติ อิทํ น ทานีเม ฌายนฺติ นทานีเม
 ฌายนฺตีติ โข วาเสฏฐา (๒) อชฺฌายกา อชฺฌายกาเตวว ตตฺถิย
 อกฺขรํ อุนิพพตฺตนฺติ (๓) เอวํ ปจฺมกปฺปิกกาเล ฌานวิริทิตานํ
 พุราหุณนํ วิครหจฺจํ (๔) ๗ อิทานิ ปน นํ อชฺฌายตีติ
 อชฺฌายโก มนฺเต ปริวตเตตีติ อิมินา อตฺถเณน ปสฺสวจฺจํ
 กตฺวา โวหรนฺติ ๗ มนฺเต ชาเรตีติ มนฺตฺทโร ๗
 # ๑. ม. ...ปริทีปนี ๗ ๒. ม. วาเสฏฐ ๗ ๓. ที. ปา. ๑๑/๖๓/๑๐๒ ๗
 # ๔. ม. ครหจฺจํ ๗

เล่มที่ ๔ อมพญสุตตวณณา หน้า ๓๖๕

ดิณฺณ เวทานนฺติ อิริพฺเพทยชฺชูปฺเพทสามเวทานํ ฯ โอิฏฺฐ-
ปฺหตกรณวเสน ปารี คโตติ ปารคฺคฺ ฯ สห นิฆณฺฑนา จ
เกฏฺฐเณ จ สนิฆณฺฑเกฏฺฐานํ ฯ นิฆณฺฑุตฺติ นิฆณฺฑุรฺกฺขาทีนํ
เววจนฺปกาสกํสตฺถํ (๑) ฯ เกฏฺฐนฺติ กิริยาภฺปฺวิกฺปฺโป กวินํ
อุปกฺการาวิทฺ สตฺถํ ฯ สห อภฺขรฺปฺเปเทเน สากฺขรฺปฺเปทานํ ฯ
อภฺขรฺปฺเปโทติ สิกฺขา จ นิริจฺตฺติ จ ฯ อิติหาสฺปฺลจฺมานนฺติ
อาถพฺพณเวทํ จตฺตํ กตฺวา อิติห อาส อติห อาสาติ อีทิสวจน-
ปฺฐิสฺยฺตฺโต ปฺราณกฺถาสฺงฺขาโต อิติหาโส ปฺลจฺโม เอเตสนฺติ
อิติหาสฺปฺลจฺมา เตสํ อิติหาสฺปฺลจฺมานํ เวทานํ ฯ ปทํ วิเสสญจ (๒)
พฺยากรณํ อธิยติ เวเทติ จาติ ปทโก เวยฺยากรโณ ฯ
โลกายตํ วุจฺจติ วิตฺตฺทวาทสฺตํ มหาปฺริสฺลกฺขณนฺติ มหา-
ปฺริสานํ พุทฺธาทีนํ ลกฺขณปฺริทีปํ (๓) ทฺวาทสฺสสฺสคฺคฺนุคฺคฺปฺปมาณํ
สตฺถํ ยตฺถ โสพฺสสฺสคฺคาถาปฺริมาณา พุทฺธมนฺตา นาม
อเหตุํ ฯ เยสํ วเสน อิมินา ลกฺขณเณ สมนฺนาคตา พุทฺธา
นาม โหนฺติ อิมินา ปจฺเจกพุทฺธา เทว (๔) อคฺคฺสาวกา อสีติ
มหาสาวกา พุทฺธมาตา พุทฺธปีตา อคฺคฺปฺญฺจาโก อคฺคฺปฺญฺจาภิกา
ราชา จกฺกวตฺตีติ อัย วิเสโส ปฺลญาติ ฯ

อนวโยติ อิมสฺส โลกายตฺมหาปฺริสฺลกฺขณฺสฺ (๕) อญฺโน

๑. ม. เววจนฺปกาสกํ ฯ ๒. ม. ตวเสสญจ ฯ ๓. ม. ลกฺขณทีปํ ฯ

๔. ม. อิมินา เทว ฯ ๕. ม. โลกายตฺมหา... ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๓๖๖

ปริปุรการี (๑) อวโย น โหตีติ วุตตํ โหติ ฯ อวโย นาม โย
ตานิ อตฺถโต จ กนฺถโต จ สนฺธาเรตฺถํ น สกฺโกติ ฯ
อนฺุณฺณตปฺปฏิญฺญาโตติ อนฺุณฺณตโต เจว ปฺปฏิญฺญาโต จ ฯ
อาจารย์ (๒) ยมฺหิ ชานามิ ตํ ตํ ชานาสีติ อาทินา นเยน (๓)
อนฺุณฺณตโต ฯ อาม อาจารย์ยติ อตฺตนา ตสฺส ปฺปฏิวจนทาน-
ปฺปฏิญฺญาตติ อตฺถโต ฯ กตฺรสมิ อธิการเ ฯ สเก
อาจารย์เก เตวิชเชเก ปาวจเน ฯ

เอส กิร พุราหฺมณเ จินฺเตสิ อิมสมิ โลกเ อหิ พุทฺโธ
อหิ พุทฺโธติ อุกคตสฺส นามิ กเหตุวา พหู ชนา วิจฺรนฺติ
ตสฺมา น เม อนฺุสฺสวตฺตเตเนว อุปฺสงฺกมิตฺติ ยุตฺติ ฯ เอกจฺจิ
หิ อุปฺสงฺกมนตสฺส อปฺกมณฺปี กรุกฺ (๔) โหติ อนตฺถโตปี อุปฺชชติ
ยณฺุณฺนาหิ มม อนฺุเตवासิกิ เปเสตฺวา พุทฺโธ วา โน วาติ
ชานิตฺวาว อุปฺสงฺกเมยฺยนฺติ ตสฺมา มาณวํ อามนฺเตตฺวา อຍ
တာตาติ อาทิมหา ฯ

ตํ ภาวนตฺตติ ตสฺส โภโต โคตมสฺส ฯ ตถา สนฺตํเยวาติ
ตถา สโต เยว ฯ เหตุถาปี หิ อิตฺถมฺภุตาขุยานตฺถวเสเนว
อุปฺโยควจฺนํ ฯ ยถา กถิ ปนาหิ โภติ เหตุถ กถิ ปนาหิ
โภ ตํ ภาวนตํ โคตมํ ชานิตฺสสามิ ยถา สกฺกา โส ณาตฺถํ

๑. ม. ปริปุรการี ฯ ๒. ม. อาจารย์เยนตฺส ฯ ๓. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ

๔. ม. กรุ ฯ ๕. ม. โภ ตนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ อมพภูจสุตตวณณนา หน้า ๓๖๗

ตัม ตถา เม อัจจกขาคี อตุโถ ๑ ยถาคี วา นิปาตมตตเมว
เอตัม ๑ กถนุติ อัย อากการปฺจุจจา ๑ เกน การณนาหิ ตัม
ภวนุติ โคตมัม ชานิสฺสามิติ อตุโถ ๑

เอวํ วุตเต กิร นัม อูปชฌาโย กิ ตุวํ ตาต ปจวิย
จิติ ปจวี น ปสฺสามิติ วिय ๑ จนุทิมสุริยานัน โอภาเส จิติ
จนุทิมสุริเย น ปสฺสามิติ วिय วทสีติอาทีนินิ วตุวา ชานนการ
ทสฺเสนุโต อากตานิ โข ตาตาคีอาทิมมาห ๑

ตตถ มนฺเตสุติ [๑] เวเทสุ ๑ ตถาคโต กิร อูปชชิสฺสตีติ
ปฏิกจเจว สฺพุทฺธาวาสา เทวา เวเทสุ ลกขณานิ ปกฺขิปิตฺวา
พุทฺทมฺนุตา นามเตติ พุราหฺมณเวเสเนว เวเท วาเจนุติ ตทนุ-
सारเน มหเสกฺขา สตุตา ตถาคตัม ชานิสฺสนุตีติ ๑ เตน ปฺพุเพ
เวเทสุ มหาปฺริสฺสลกขณานิ อากจฺจนุติ ๑ ปรีนินิพุเต ปน
ตถาคเต อนุกกเมน อนุตฺตรชายนุติ ๑ เตน เอตฺรหิ นตุถิ ๑
มหาปฺริสฺสสฺสาติ ปฉธิสมาทานณานกรุณาทิกุณฺมมฺหโต ปฺริสฺสสฺ ๑
เทวเยว คติโยติ เทวเอว นิฏฺฐา ๑ กามญฺจายํ คติสฺทโท ปญจ
โข ปนินิมา สาริปฺุตต คติโยติอาทิสฺ (๒) ภวภเว วตุตติ ๑ คติ
มิกานัน ปวนนุติอาทิสฺ (๓) นิวาสนนุจฺจาเน ๑ เอวํอริมตฺตคคิมนุโตติ-(๔)
อาทิสฺ ปญญายํ ๑ คคิตนุติอาทิสฺ (๕) วิสฺฐภาเว ๑ อธิ ปน นิฏฺฐายํ

- # ๑. ม. เหตุถนุตเร ตีสฺสูติ ทิสฺสูติ ๑ ๒. ม. ม. ๑๒/๑๗๐/๑๔๘ ๑
- # ๓. วิ. ปรี. ๘/๑๐๔๔/๓๗๐ ๑ ๔. ม. ม. ๑๒/๑๕๒/๑๖๔ ๑
- # ๕. วิ. จุถ. ๖/๖๑๒/๓๒๕ ๑

เล่มที่ ๔ สัทอักษรคุณคุณณา หน้า ๓๖๘

วตฺตตีติ เวทิตฺตโป ๑

ตตฺต กิณฺจาปี เยหิ ลกฺขณฺเหหิ สมฺนฺนาทโต ราชา
จกฺกวตฺตี โหติ ๑ น เตเหว พุทฺโธ โหติ ๑ ชาตีสามณฺณโต
ปนฺ ตานิเยว ตานีติ วุจฺจนฺติ ๑ เตน วุคฺคํ เยหิ สมฺนฺนาท-
ตสฺสาติ ๑ สเจ อการํ อชฺฌาวตฺตีติ ยทิ อการเ วตฺติ ๑
ราชา โหติ จกฺกวตฺตีติ จตฺตฺหิ อจฺจริยชฺมเมหิ ๑ สงฺกหวตฺตฺหิ
จ โลกํ รณฺชนโต ราชา ๑ จกฺกรตฺนํ วตฺเตติ จตฺตฺหิ สมฺปตฺติ-
จกฺเกหิ วตฺตติ ๑ เตหิ จ ปรี วตฺเตติ ๑ ปรีหิตาย จ อิริยาปถ-
จกฺกานํ วตฺโต เอตฺตฺมํ อตฺถิติ จกฺกวตฺตี ๑ เอตฺถ จ ราชาติ
สามณฺณ ๑ จกฺกวตฺตีติ วิเสถํ ๑ ชฺมเมณ จรตีติ ชฺมมิโก ฌาเยน
สเมณ วตฺตตีติ อตฺถโต ๑ ชฺมเมณ รชฺชํ ลภิตฺวา ราชา ชาโตติ
ชฺมมราชา ๑ ปรีหิตชฺมมกรณฺเนน วา ชฺมมิโก อตฺตฺหิตชฺมม-
กรณฺเนน ชฺมมราชา ๑ จาตุรฺนตฺตาย อิตฺสโรติ จาตุรฺนโต
จตฺตฺสมฺพทฺนตฺตาย ๑ จตฺตฺพิชฺชทฺปิวิภูสิตฺตาย จ ปจฺจวิยา อิตฺสโรติ
อตฺถโต ๑ อชฺฌตฺตํ โกปาทิ ปจฺจจตฺถิเก พหิทฺธา จ สพฺเพ ราชาโน
วิเชตฺตีติ วิชิตฺวา ๑ ชนปทฺตถาวริยปฺตฺโตติ ชนปเท ชฺวภาวํ
ถาวรภาวํ ปตฺโต น สกฺกา เกนจิ จาเลตฺตํ ๑ ชนปโท วา
ตมฺหิ ถาวริยปฺตฺโต อนุสฺสุโก (๑) สกฺมมฺนโรติ อจฺโล อสมฺปเวธิตฺติ
ชนปทฺตถาวริยปฺตฺโต ๑

๑. ม. อนุยตุโต ๑

เล่มที่ ๔ อมพญสตุตตวณณา หน้า ๓๖๕

เสยยถีนุติ นิปาโต ๑ ตสส เจตานี กตมานิติ อตุโถ ๑
จกกรตนนุติอาทีสุ จกุกญจ ตั รติชนนุญเจน รตนญจาติ
จกกรตน์ ๑ เอส นโย สพุพตถ ๑ อิมสุ ปน รตเนสุ อัย
จกกวตติราชา จกกรตเนน อชิตัง ชินาติ ๑ หตฺถิอสุสรตเนหิ วิชิต
ยถาสุขัง อนุจرتติ ๑ ปริณายกรตเนน วิชิตมนุรุกขติ อวเสเสหิ
อุปโภกสุขมนุภาวติ ปจเมเน จตฺส อุตฺสาหสตุติโยโค ปจฺฉิเมเน
มนุตฺสตุติโยโค คหปติหตฺถิอสุสรตเนหิ ปกฺสตุติโยโค สฺุปริปฺปญฺโณ
โหติ อิตฺถิมฉิรตเนหิ ติวิธสตุติโยคผลั ปฺริปฺปญฺณั (๑) โหตีติ
สมฺพนฺุโร (๑) ๑ โส อิตฺถิมฉิรตเนหิ โภกสุขมนุภาวติ เสเสหิ อิตฺสฺริย-
สุขัง วิเสสโต จตฺส ปฺริมานิ ตีณิ อโทสกุสฺลมูลชนิตกมฺมานุ-
ภาเวเน สมฺปชฺชนุติ มชฺฉิมานิ อโลภกุสฺลมูลชนิตกมฺมานุภาเวเน
ปจฺฉิมเมกั อโมหกุสฺลมูลชนิตกมฺมานุภาเวนาติ เวทิตพฺพิ ๑
อยมตฺถ สงฺเขโป ๑ วิตฺจาโร ปน โปชฺฉงฺกสฺยฺตุเต รตน-
สฺุตตสฺส อุปเทสโต คเหตุพฺโพ ๑

ปโรสหฺสฺสนุติ อติเรกสหฺสฺสั ๑ สุราติ อภิรูกชาติกา ๑
วีรฺงฺกรูปาติ เทวปฺุตตสทิสกาเย ๑ เอวั ตาเวเก วณฺณยนุติ ๑
อัย ปเนตฺถ สภาโว ๑ วีราติ (๒) อุตฺตมสุรา วุจฺฉนุติ ๑ วีรานั
องฺคั วีรฺงฺกั ๑ วีรฺการณั วีรฺยนุติ วุตฺตั โหติ ๑ วีรฺงฺกั รูปั
เอเตสนุติ วีรฺงฺกรูปา ๑ วีรฺยมยสฺรีรา วิยาติ วุตฺตั โหติ ๑
๑. ม. อิม ปาฐา นตุถิ ๑ ๒. ม. วีร... ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

เล่มที่ ๔ สีสกขนุชวคคณณนา หน้า ๓๗๐

ปรเสนาปฺปมทฺทนาติ สเจ ปฏิมุขํ ติฏฺฐเจยฺย ปรเสนา ฯ ตํ มทฺทิตฺตํ
สมตฺถาติ อธิปฺปาโย ฯ ฌมฺเมนาติ ปาโณ น หนตฺตพฺโพติอาทินา(๑)
ปฺลยจสิลธมฺเมน ฯ

อรหํ โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลกเ วิวญฺญจฺจนโทติ เอตถ
ราคโทสโมหมานทิกฺขจิวิชชาทฺวจจริตจฺจนทเนหิ สตฺตทหิ ปฏิจฺจนฺนเน
กิลเสนฺธกาเร โลกเ ตํ จทन्नํ วิวญฺญตฺตวา สมนฺตโต สลฺยชาตา-
โลกเ หุตฺวา จิตฺตติ วิวญฺญจฺจนโท ฯ ตตฺถ ปจฺเมน ปเทน
ปฺชารหตา ทฺตฺติเยน ตสฺสา เหตุ ยสฺมา สมฺมาสมฺพุทฺโธติ ฯ ตตฺติเยน
พฺุทฺชตฺตเหตุภูตา วิวญฺญจฺจนทตา วุตฺตาติ เวทิตพฺุพา ฯ อถวา
วิวญฺโถ จ วิจฺจนโท จาติ วิวญฺญจฺจนโท ฯ วญฺญรหิโต จทน-
รหิโต จาติ วุตฺตํ โหติ ฯ เตน อรหํ วญฺญาภาเวน
สมฺมาสมฺพุทฺโธ จทนาภาเวนาติ เอวํ ปฺุริมปททฺวยสฺเสว เหตุ-
ทฺวยํ วุตฺตํ โหติ ฯ ทฺตฺติเยน เวสารชฺเชน เจตฺถ ปฺุริมสิทฺธิ ฯ
ปจฺเมน ทฺตฺติยสิทฺธิ ฯ ตตฺติยจตฺตเถหิ ตตฺติยสิทฺธิ โหติ ฯ ปฺุริมญจ
ธมฺมจกฺขุํ ฯ ทฺตฺติยํ พฺุทฺชจกฺขุํ ฯ ตตฺติยํ สมนฺตจกฺขุํ สาเรตีติ
เวทิตพฺุพํ ฯ ตฺวํ มนฺदानํ ปฏิกฺกคฺคเหตฺตาติ อิมินาสฺส มนฺเตสฺ
สุรภาวํ ชเนติ ฯ

โสปี ตาย อารฺยิกถาย ลกฺขณฺเสสฺ วิคตสมฺโมโห
เอโกภาสชาโต(๒) วีย พฺุทฺธมนฺเต สมฺปสฺสมานิ เอวํ โภติ
๑. ที. มหา. ๑๐/๑๖๔/๒๐๐ ฯ ๒. ม. เอโกภาสชาโต ฯ

เล่มที่ ๔ อมพญสุตตวณณา หน้า ๓๗๑

อาห ๑ ตสสตุโถ ยถา โภ คุว วทล ๑ เอว กริสสามิติ ๑
วพวารธมารุยหาติ วพวายตุต รติ อารุยหิตวา ๑ พุราหุมโณ
กิริ เยน รเถน สย วิจรติ ๑ ตเมว รติ ทตุวา(๑) มาณว เปเสสิ ๑
มาณวกาติ(๒) โปกุขรสาตีสเสว อนนุเตวาสิกา ๑ โส กิริ เนล
อมพญเจเน สทฐี กจจถาติ สณณ อทาสิ ๑

ยวตีกา ยานสส ฐุมิติ ยตตก สกกา โหติ ยานเนน
คนตุ ๑ [๓] ยานา ปจโจโรหิตวาติ อยานฐุมิ ทวารโกฏจกสมปี
คนตุวา ยานโต ปฎิโอรหิตวา ๑

เตน โข ปน สมเยนาติ ยสมิ สมเย อมพญโจ อาราม
ปาวลิตี ตสมิ ปน สมเย จิตมชฌนุหิกสมเย(๔) ๑ กสมมา ปน ตสมิ
สมเย จงกมนตติ ๑ ปณิตโกชนปจจยสส วินนทนต์ ๑
ทิวาปธานิกา วา เต ๑ ตาทิสานนุหิ ปจจภตต จงกมิตวา
นุหายิตวา สรริ อตุ คาหาเปตวา นิสชช สมณชมม
กโรนุตาน จิตต เอกกค โหติ ๑ เยน เต ภิกขุติ โส กิริ
กฐี สมโณ โคตโมติ ปรีเวณโต ปรีเวณ อนาคนตุวา
ปจจิตวาวิ วปวิสสามิติ วิโลเกนโต อรณญ หตถิ(๕) วิย
มหาจกเม จงกมมาน ปัสสูถิเก ภิกขุ ทิสวา เตล สนตีก
อคมาสิ ๑ ต สนุชาย อิท เยน เต ภิกขุติอาทิ วุตต ๑

๑. ม. ตเมว รติ ทตุวา ๑ ๒. ม. มาณวาปี ๑ ๓. ม. เอตถนุตเร อัย

ยานสส ฐุมิ นามาติ ทิสตติ ๑ ๔. ม. จิตมชฌนุหิก... ๑

๕. ม. อรณญหตถิ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณนา หน้า ๓๗๒

ทศสนายาติ ทฏฐุ ๑ ปสฺสิตุกามา หุตฺวาติ อตุโถ ๑

อภิณฺณตโกถลยฺโถติ ปากฏกฺลโซ ๑ ตทา กิร ชมฺพุทีเป
อมฺพฏฐกฺลํ นาม ปากฏกฺลํ อโหสิ ๑ อภิณฺณตสฺสาติ รุปรชาติ-
มนฺตกุลาปเทเสหิ (๑) ปากฏสฺส ๑ อครฺฐติ อภาริโก โย หิ
อมฺพฏฐํ ณาเปตุํ น สกฺกณฺณเยย ๑ ตสฺส เตน สทฺฐี กถาสลฺลาโป
ครุ ภเวย ๑ ภควโต ปน ตาทิสานํ มาณวานํ สเตนาปี
สทฺสเสนาปี ปณฺหํ ปฏฐสฺส วิสฺสชฺชเน ทนฺชยิตฺตํ นตฺถิติ
มณฺณมานา อครุ โข ปนาติ จินฺตยีสฺสุ ๑ วิหาโรติ กนฺธกฺฎฺฐี
สนฺธายาหฺสฺสุ ๑

อตรมาโนติ อตุริโต ๑ สณฺธิกํ ปทปฺปมาณญฺจाने ปทํ
นิกฺขิปปนฺโต วตฺตํ กตฺวา สฺสสมฺมฏฐํ มุตฺตาทลสิณฺทวารสนฺธ-
สทิสํ วาลุกํ อวินาเสนฺโตติ อตุโถ ๑ อาพินฺทนฺติ ปมฺขํ ๑
อฺกุกาสิตฺวาติ อฺกุกาสิตฺสทฺทํ กตฺวา ๑ อคฺคพนฺติ กวาญฺ (๒) ๑
อาโกญฺเหหิตี อคฺคนฺเนน (๓) สณฺธิกํ กุณฺจิกนิทฺทสมิเป อาโกญฺเหหิตี
วตฺตํ โหติ ๑ ทฺวารํ กิร อติอุปริ อมฺนุสฺสา ๑ อติเหญฺจา
ทีฆชาติกา โกญฺนฺติ ๑ ตถา อนาโกญฺเหตุวา มชฺเฒ นิทฺทสมิเป
โกญฺเหตุพนฺติอิทํ ทฺวาราโกญฺนวตฺตนฺติ ทีเปนฺตา วทนฺติ ๑

วิวริ ภควา ทฺวารนฺติ น ภควา อฺกฺกฺจาย ทฺวารํ
วิวริ ๑ วิวริตฺติ (๔) ปน หตฺถํ ปสาเรสิ ๑ ตโต ภควา ตฺมเมหิ
๑. ม. ...กุลาปเทเสหิ ๑ ๒. ม. ทฺวารกวาญฺ ๑ ๓. ม. อคฺคนฺขหิ ๑
๔. ม. วิวริตฺติ ๑

เล่มที่ ๔ อมพญสุตตวณณนา หน้า ๓๗๓

อนเภาสุ กปโปโกฐีสู ทานัน ททมานเนหิ น สหตถา ทวาร-
วิวรรณกมมัม กตุนติ สยเมว ทวาริ วิริ (๑) ๑ ตัม ปน ยสฺมา
ภควโต มเนน วิวัญฺญํ ตสฺมา วิริ ภควา ทวารนฺติ วตฺตํ
วญฺญตี ๑

ภควตา สทฺธิ สมฺโมทีสูติ ยถา ขมนียาทีนึ ปุจฺจนฺโต
ภควา เตหิ ๑ เอวํ เตปึ ภควตา สทฺธิ สมฺปฺปวตฺตโมทา อเหตุ
สีโตทกั วิย อุโณททเกน สมฺโมทิตํ เอเกีภาวํ อคมฺสฺ ๑ ยาย
จ กจฺจึ โภ โคตม ขมนียํ ๑ กจฺจึ ยาปนียํ ๑ กจฺจึ โภโต
จ โคตมสฺส สวากานญจ อปฺปาพาริ อปฺปาตงฺกั ลหุญฺจานัน
พลั ผาสฺวิหาโรติอาทิกาย กถาย สมฺโมทีสุ ๑ ตัม ปิตฺติปาโมชฺช-
สงฺขาทสมฺโมทชนฺโต ๑ สมฺโมทิตุํ ยุตฺตภาวโต จ สมฺโมทนียํ
อตุลพฺยณฺชนมฺรุตาย สจฺจิมฺปิ กาลั สวเรตุํ นรินฺตรํ ปวตฺเตตุํ
อรหภาวโต สริตพฺพภาวโต จ สวณฺณียํ ๑ สุขฺยमानสุขโต จ
สมฺโมทนียํ ๑ อนุสฺสรียमानสุขโต จ สวณฺณียํ ๑ ตถา พฺยณฺชน-
ปริสฺสุทฺธตายน สมฺโมทนียํ อตุลปริสฺสุทฺธตายน สวณฺณียนฺติ เอว-
มเนเกหิ ปริยาเยหิ สมฺโมทนียํ กถั สวณฺณียํ วิตฺติสวเรตฺวา
ปริโยสาเปตฺวา นิญฺจาเปตฺวา (๒) เอกมฺมตํ นิสีทีสุ ๑

อมพญฺโจ ปน มาณโวติ โส กิร ภควโต รูปสมฺปตฺตึย
จิตฺตปฺปสาทมตฺตํปึ อกริตฺวา ทสพลั อปฺปสาเทสฺสามีติ อุทเร
๑. ม. วิวัญฺญํ ๑ ๒. ม. นิญฺจาเปตฺวา ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๓๗๔

พทฐสาฎกั(๑) มุณจิตุวา กณเจ โอลมเพตวา เอเกน หตุเถน
 ทุสสกณณั คเหตุวา จงกมั อภิริหิตุวา กาเลน พาหุ ๗ กาเลน
 อุทริ ๗ กาเลน ปิฎฐี ทสเสนโต กาเลน หตุถวิการิ ๗ กาเลน
 ภมุกวิการิ กโรนโต กจจิ เต โภ โคตม ฐาตุสมตา ๗ กจจิ
 ภิกุขาหาเรน น กิลมถ (๒) อกิลมถากาโรเยว (๓) ปน เต ปณณายติ
 ฐูลานิ หิ เต องคปจจุงคานิ ปาสาทิกานิ (๔) ยตุถั (๕) คตคตฎฐาน
 เต พหู ฆนา ลาขปพพิชิตติ จ พุทุชิตติ จ อุปปนนพหุमानา
 ปณัถิ โอชวณตมาหาริ เทนติ ๗ ปสสถ เต (๖) เกหิ จิตตศาลา
 วิย ทิพพปาสาทิ วิย ๗ อิมิ มณจิ ปสสถ ๗ พิมโพหนั ปสสถ
 กิ เอวรูเป ฐานเ วสนตสส สมณธมมึ กาคู ทุกกรนติ
 เอวรูเป อุปพณนถถั (๗) อนาจารภาวสารณิยั (๘) วิตีสารเตตติ ๗
 เตน วุตถั อมพภูโจ ปน มาณโว จงกมนโตปิ นิสินเนน
 ภควตา กิลจิ กิลจิ (๘) ถถั สารณิยั วิตีสารเตติ ๗ จิโตปิ
 นิสินเนน ภควตา กิลจิ กิลจิ ถถั สารณิยั วิตีสารเตตติ ๗

อถโข ภควาติ อถ ภควา อัย มาณโว หตุถั ปสเรตวา
 ภวคถั คเหตุกาโม วิย ๗ ปาหิ ปสเรตวา อวิจึ วิจริตูกาโม
 วิย มหาสมุทหิ ตริตูกาโม วิย สินรุ อาริหิตูกาโม วิย
 # ๑. ม. พทพ.... ๗ ๒. ม. กิลมถิ ๗ ๓. ม. อกิลมถากาโรเยว ๗
 # ๔. ม. ปาสาทิกตุถั ๗ ๕. ม. อัย ปาโฐ นตุถิ ๗ ๖. ม. โภ ๗
 # ๗. ม. อุปพณนถถั ๗ ๘. ม. กเถติ ๗ ๙. ม. กณจิ กณจิ ๗

เล่มที่ ๔ อมพญจสุตตวณณา หน้า ๓๗๕

จ อญจานเน วายมตี ๑ หนุท เตน สทฐี มนุเตมีตี อมพญจ
มาณวเอดทโวจ ๑ อจริยปจริเยหีตี อจริเยหิ จ เตลล
อจริเยหิ จ ๑

ปจมอิพทวาทวณณา

คจณนโต วาตี เอดถ กาม ตีส อิริยาปเตสุ พุราหุมโณ
อจริยพุราหุมณน สทฐี สลลปิตุมรหตี ๑ อัย ปน มาณโว
มานคถทชตาย กถาสลลปป (๑) กโรนโต จตตารอปี อิริยาปเต
โยเชตสสามิตี สยานโน วา หิ โภ โคตม สยานนาตี อาท ๑

ตโต กิร ตั กกวา อมพญจ คจณนตสส วา คจณนเตน
จิตสส วา จิตน นิสินนสส วา นิสินนเนน อจริเยน สทฐี
กถา นาม สพพจริเยสุ ลพทตี ๑ ตวั ปน สยานโน สยานนา-
จริเยน สทฐี กเถลล กิเนเต อจริโย โครูป อูทาทุ กทฐรณตี (๒)
อาท ๑

โส กุชฉิตตวา เย จ โข เต โภ โคตม มุณทกาทิ-
อาทิมาท ๑ ตคถ มุณทเท มุณทาทตี ๑ สมณจ สมณาทตี วคค
วญญเยย ๑ อัย ปน หีเพนโต มุณทกา สมณกาทตี อาท ๑
อิพทาทตี คหปตีกา ๑ กณทาทตี กณทา ๑ กาทกาทตี อตุโถ ๑
พนฐปาทาปจจาทตี เอดถ พนฐตี พุรหุมา อธิปเปโต ๑ ต
๑. ม. กถาปพาสตี ๑ ๒. ม. ตวณตี ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๓๗๖

หิ พุราหุมนา ปิตามโหติ โวหรนุติ ฯ ปาทานํ อปจจา
ปาทาปจจา ฯ พุรหุมนุ ปิฏฺฐิปาทโต ชาตาคิ อธิปฺปาโย ฯ
ตสฺส กิร อัย ลทฺธิ พุราหุมนา พุรหุมนุ มุขโต นิกฺขนฺตา
ขตฺติยา อูรโต เวสฺสา นาภิตโต สฺพุทฺธา ชาณฺโต สมณ
ปิฏฺฐิปาทโตติ ฯ เอวํ กเถนฺโต จ ปเนส กิณฺจาปี อนินฺยเมตฺวา
กเถติ อถโฆ ภควนฺตเมว วทามิตี กเถติ ฯ

อถโฆ ภควา อัย อมฺพภูโจ อากตกาลโต ปฏฺฐาย มยา
สทฺธิ กถฺยมาโน มานเมว นิสฺสาย กเถติ (๑) อาสีวิสิ กิวยํ
คณฺหนฺโต วिय อคฺคิกฺขนฺธํ อาลิงฺกนฺโต วिय มตฺตวาวารณํ (๒)
โสณฺทาย ปรามสนฺโต วिय ฯ อตฺตโน ปมาณํ น ชานาติ
หนฺท นํ ชานาเปสฺสามิตี จินฺเตตฺวา อตฺถิกวโต โข ปน
เต อมฺพภูจาทิ อาทิมาท ฯ

ตตฺถ อากนฺตฺวา กตฺตพฺพกิจฺจสงฺขาโต อตฺถโถ เอตสฺส
อตฺถิติ อตฺถิกํ ฯ ตสฺส มาณวสฺส จิตฺตํ ฯ อตฺถิกมสฺส อตฺถิติ
อตฺถิกวา ฯ ตสฺส อตฺถิกวโต ฯ ตว อิธาคมนํ อโหสีติ
อตฺถโถ ฯ โข ปนาติ นิปาตมตฺตํ ฯ ยายเวว โข ปนตฺถายาติ
เยเนว โข ปน อตฺถเณ ฯ อากจฺเจยฺยาถาติ มม วา อณฺเณสิ
วา สนฺตํ ยทา กทาจิ อากจฺเจยฺยาถาติ (๓) ฯ ตเมว อตฺถนฺติ
อิทํ ปุริสฺสิงฺกวเสเนว วุตฺตํ ฯ มนสิ กเรยฺยาถาติ จิตฺเต
๑. ม. กเถติ ฯ ๒. ม. มตฺตวาวารณํ ฯ ๓. ม. อากจฺเจยฺยาถ ฯ

เล่มที่ ๔ อมพญสุตตวณณนา หน้า ๓๗๗

กเรยยาถาติ (๑) ๑ อิหิ วุตตัม โหติ ตูวํ อัจริเยน อุตตโน กรณิเยน
เปลีโต ๑ น อมหากัม ปริภวณตถาย ๑ ตสฺมา ตเมว กิจจํ มนส-
กโรหิติ ๑ เอวมสฺส อณฺเณสํ สนฺติกัม อากตํ วุตตํ ทสฺเสตฺวา
มานนิกคณฺหนตฺถํ อวฺสิตฺวาเยว โข ปนาติ อาทิมาย ๑

ตสฺสโต ปสฺสโต โภ อัย อมพญฺโฆ มาณโว อัจริยกุล
อวฺสิตฺวา อสิกฺขิตฺวา อปฺปสฺสโต ว สมานโน ๑ วฺสิตฺมานนิตฺติ อหํ
วฺสิตฺวา สิกฺขิตฺวา พหุสฺสโตติ อตฺตํ มณฺเณติ ๑ เอตสฺส หิ
เอวํ พรุสฺสวณฺสมุทาจारेณ (๒) การณํ กิมณฺเณตฺร อวฺสิตฺตตฺตาติ
อัจริยกุล อสมฺพุทฺธา (๓) อสิกฺขิตฺวา อปฺปสฺสตาเยว หิ เอวํ
วทณฺตีติ ๑

กฺปิโตติ กุทฺโธ ๑ อนตฺตมโนติ อสกมโน ๑ กิ ปน ภควา
ตสฺส กุชฺฌนภาวํ ฌตฺวา เอวมาย อูทาทุ อฌตฺวาติ ๑ ฌตฺวา
อาหาติ ๑ กสฺมา ฌตฺวา อาหาติ ๑[๔] มานนินฺมมทนตฺถํ ๑ ภควา
หิ อณฺเณสํ อัย มยา เอวํ วุตฺเต กุชฺฌิตฺวา มม ฌาตเก
อกุโกสิสฺสตี ๑ อถสฺสาหิ ยถา นาม กุสโล ภิสกฺโก โทสํ
อุกฺคิเลตฺวา นีหริตี ๑ เอวมเวว โคตฺเตน โคตฺถํ กุลาปเทเสน
กุลาปเทสํ อุกฺกาเปตฺวา ภวคฺคปฺปมาเณน วิย อุกฺกิตฺมานทฺธํ
มุเล ฌตฺวา นิปาเตสฺสามีตี ๑ จุสฺเสนฺโตติ ฌญฺเณฺโต ๑

๑. ม. กเรยยาถ ๑ ๒. ม. ...สมุทาจारे ๑ ๓. ม. อสิวฺทฺธา ๑

๔. ม. เอตฺถนฺตเร ตสฺสาติ ทิสฺสตี ๑ ๕. ม. อุกฺคิเลตฺวา ๑

เล่มที่ ๔ สীগขนรชวคณณนา หน้า ๓๗๘

วมเกนุโตติ หีเพนุโต ๑ ปาปีโต ภวิสฺสตีติ จณฺทตาทิโทสฺ (๑)

ปาปีโต ภวิสฺสตีติ ๑

จณฺทตาทิ มานนีสฺสตีโกชยฺตฺตทา (๒) ๑ ผรุสฺสตี ขรทา ๑ ลหุ
สฺสตี ลหุกา ๑ อปฺปเกเนว ตฺสฺสนฺตี วา ทฺสฺสนฺตี วา อฺทกปฺปฺกุเช
ลาพุกฺกฺกฺกฺ (๓) วิย อปฺปเกเนว อฺปฺปลวนฺตี ๑ รกฺสฺสตี (๔) พหุภานฺนิโน
สฺกฺยานํ มฺเฆ วิวญฺเฐ อณฺณสฺส วจโนกาโส นตฺถิตฺติ อธิปฺปาเยเนว
วทตี ๑ สมานนตี อิทํ สนฺตาทิ ปฺริมปทฺสฺเสว เววจนํ ๑ น
สฺกฺกโรนฺตีติ น พฺรหฺมณฺณํ สฺนฺทเรนาการเณ กโรนฺตี ๑ น
ครุํ กโรนฺตีตี พฺรหฺมณฺณสฺส कारวํ น กโรนฺตี ๑ น มานนฺตีติ
น มเนน ปิยายนฺตี ๑ น ปฺุเชนฺตีติ มาลาทีหิ เนลํ ปฺุช
น กโรนฺตี ๑ น อปฺจายนฺตีติ อภิวาทนาทีหิ เนลํ อปฺจิต-
กิมมํ นิจฺจฺจฺตีติ น ทฺสฺเสนฺตีติ ๑ ตยิทนฺตีติ ตํ อิทํ ๑ ยทิเม
สฺกฺยชาติ ยํ อิมเม สฺกฺยา น พฺรหฺมณฺณ สฺกฺกโรนฺตี ๑เป๑
น อปฺจายนฺตีติ ตํ เตลํ อสฺกฺการกรณาทิ สพฺพํ น ยฺตฺตํ
นानุโลมฺนฺตีติ อตฺถโถ ๑

๑. ม. จณฺทตาทิทอสฺ ๑ ๒. ม. ....โกชยฺตฺตทา ๑ ๓. ม. อลาพุกฺกฺกฺ ๑

๔. ม. ภวิสฺสตีติ ๑

เล่มที่ ๔ พุทธอภิวาทนา หน้า ๓๗๕

อปรทฐนุติ อปรชฌีสุ ๑ เอกมิตาหนุติ เอตุล อิทาติ (๑)
นิปาตมตต์ ๑ เอกมหนุติ อตุโธ ๑ สนนถาการนุติ รชช อนุสาสน-
สาธา ๑ สกยาติ อภิสิตฺตราชาโน ๑ สกยกุมาราคิ อนภิสิตฺตา ๑
อุจฺเจตฺติ ยถานูรฺเปสุ ปลลฺงกปฺจกเวตฺตาสนผลกจิตฺตตฺตฺรณาที-
เกเทสุ ๑ สลชชกมฺนฺดาติ อุปฺปลนฺทวนวเสน (๒) มหาหิตฺติ หสนฺดา ๑
ลํกิตฺพนฺดาติ สิตมตฺตกรณองฺคฺลิตฺสงฺมฺญฺญฺนปานิปปหารทานาทินิ (๓)
กโรนฺดา ๑ มมฺลฺญฺเวว มลฺญฺเวติ เอวมฺหํ มลฺญฺวามิ มมฺลฺญฺเวว
อนุหสนฺติ (๔) น อลฺญฺนฺติ ๑

กสฺมา ปน เต เอวมฺกํสฺติ ๑ เต กิร อมฺพฺญฺจฺสฺส กุลวํสํ
ชานนฺติ ๑ อัย จ ตสฺมี สมเย ยาว ปาถนฺดา โอลมฺเพตฺวา (๕)
นิวตฺตสาฏกสฺส เอเกน หตฺเถน ทฺสฺสกณฺณํ กเหตุวา ขนฺธญฺจิกํ
นามเหตุวา มานมฺเทน มตฺโต วิย อากจฺฉติ ๑ ตโต ปสฺสถ
โก อมฺหากํ ทาสสฺส กณฺหายนโกตฺตสฺส อมฺพฺญฺจฺสฺส อากม-
นการณนฺติ วทนฺดา เอวมฺกํสฺ ๑ โสปี อตฺตโน กุลวํสํ ชานาติ
ตสฺมา มมฺลฺญฺเวว มลฺญฺเวติ ตกฺกยิตฺถ ๑

อาสเนนาติ อิทมาสนํ ๑ เอตุล นิสีทาหิติ เอวํ อาสเนน
นิมนฺตณํ นาม โหติ ๑ ตถา น โกจิ อกาสิ ๑

๑. ม. อิทนุติ ๑ ๒. ม. อุปฺปลนฺทวนวเสน ๑ ๓. ม. หสิตมตฺต.... ๑

๔. ม. มมฺลฺญฺเวว อนุหสนฺติ ๑ ๕. ม. โอลมฺเพตฺวา ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

เล่มที่ ๔ ตติยอภิวาทวณณา หน้า ๓๘๐

ลฎกิกาทิ เขตตเลทงุณัน อนุตเรนิวาสินี (๑) ขุททกสกุณิกา ๑
กุลาวเกติ นิวาสนฎุจจาเน ๑ กามลาปินีติ ยทิจจกภานินี ๑ ย
ย อิจจติ ๑ ต ต ลปติ ๑ น ต โกจิ หังโส วา โกญโจ วา
โมโร วา อาคนุตวา ก็ ตวั ลปัสติ นิเสเรติ ๑ อภิสชชิตุนติ
โกธวเสน ลคคิตุ ๑

เอวั วุตเต มาณโว อัย สมโณ โคตโม อุตตโน
ฉาตเก ลฎกิกาสทิสเส กตวา อเมห หังสโกญจโมรสเม กโรติ
นิมมาโนทานิ ชาโตติ มลลมาโน อุตตริ (๒) จตตารโ วณณ
ทสเสติ ๑

ทาสีปุตตวาทวณณา

นิมมาเทตีติ นิมมเทติ นิมมาน (๓) กโรติ ๑ ยนุณนาหนติ
ยทิ ปนาห ๑ กณฺหายโนหมสมิ โภ โคตมาติ อิท กิร วจัน
อมุพญุโจ ติกุขตตุ มหาสทเทน อโวจ ๑ กสุมา อโวจ ก็
อสุทฐภาวั น ชานาตีติ ๑ อาม ชานาติ ๑ ชานนุโตปี
ภวปฏิจจนุนเมตฺ การณํ ต อเนน น ทิฏฺจํ อปสฺสนุโต
มหาสมโณ ก็ วกขตีติ มลลมาโน มานถทตาย อโวจ ๑
มาตาเปตติกนฺติ มาตาปีตุนํ สนฺตํ ๑ นามโคตุนฺติ ปณฺณตฺติ-
๑. ม. อนุตเร นิวาสินี ๑ ๒. ม. อุตตริ ๑ ๓. ม. นิมมเทติ ๑

เล่มที่ ๔ อมฺพญฺสุตฺตวณฺณนา หน้า ๓๘๑

วเสน นามํ ปเวณฺวเสน โคตฺตํ ฯ อนุสฺสรโตติ สฺสรนฺตสฺส (๑)
กฺลโกฏฺฐิ โสเชนฺตสฺส ฯ อยฺยปฺตฺตาติ สามิโน ปฺตฺตา ฯ ทาสี-
ปฺตฺโตติ ฆรทาสียา ปฺตฺโต ฯ ตสฺมา ยถา ทาเสน สามิโน
อุปฺสงฺกมิตพฺพา เอวํ อนุปฺสงฺกมฺนฺตํ ตํ ทิสฺวา สกฺยา อนุชกฺขฺมฺิสฺสูติ
ทสฺเสติ ฯ

อิโต ปรี ตสฺส ทาสภาวํ สกฺยานญจ สามิภาวํ
ปกาสฺเตตฺวา อตฺตโน จ อมฺพญฺสุตฺส จ กฺลวํสํ อahrนฺโต
สกฺยา โข ปนาตฺวาตีมาห ฯ ตตฺถ ทหนฺตฺติ จเปนฺติ โอกกาโก
โน ปฺพพฺปริโสติ เอวํ กเถนฺตฺติ (๒) อตฺถิ ตสฺส กิร รมฺโฆ
กถนกาเล อุกฺกา วิย มฺขโต ปภา นิจฺจรติ ตสฺมา ตํ
โอกกาโกติ สณฺชานฺนํสูติ ฯ ปพฺพาเชตีติ นีรหิ ฯ

อิทานิ เต นามวเสน ทสฺเสนฺโต โอกกา มฺขนฺตฺวาตีมาห ฯ
ตตฺรารํ อนุปฺพพฺพิทฺธา ฯ ปจฺมกปฺปิกานํ กิร รมฺโฆ มหา-
สมฺมตสฺส โรช นาม ปฺตฺโต อโสหิ ฯ โรชสฺส วรโรช
วรโรชสฺส กฺลฺยาโณ กฺลฺยาณสฺส วรกฺลฺยาโณ วรกฺลฺยาณสฺส
มฺนฺธาตา มฺนฺธาตฺสฺส วรฺมฺนฺธาตา วรฺมฺนฺธาตฺสฺส (๓) อุโปสฺสโถ
อุโปสฺสสฺส วโร วรฺสฺส อุปวโร อุปวรฺสฺส มจฺเทโว มจฺเทวสฺส
ปรมฺปราย จตฺราสีติ ขตฺติยสฺสทสฺสานิ อหฺลํ ฯ เตสํ ปจฺจโต
ตโย โอกกา กวฺสา อหฺลํ ฯ เตสฺ ตติยโอกกา กสฺส ปญฺจ มหฺลฺโย
๑. ม. อนุสฺสรนฺตสฺส ฯ ๒. ม. กโรนฺตฺติ ฯ ๓. ม. วรฺมฺนฺธาตฺสฺส ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๓๘๒

อเหตุ หตถา จิตตา ชนตุ ซาลินี วิสาขาคี ๗ เอเกกิสสา
ปลงปลงจิตติสตรปริวารา ๗ สพพเชฏฐกาย จตุตารุ ปุตตา
โอกกามุโข กรกณทุ หตถินีโก สนิปุโรติ (๑) ๗ ปลง ฐิตโร
ปียา สุปปียา อานนทา วิชิตา วิชิตเสนาติ ๗ อิติ สานว
ปุตเต วิชยิตฺวา กาลมกาลี ๗

อถ ราชา อณฺฑ ทหรี อภิรูป ราชชิตริ อานตฺวา
อคคมเหตุฏฐาเน จเปติ ๗ สาน ชนตุ นาม ปุตติ วิชยิ ๗
อถ นํ ปลงจมหิวเส อลงกริตฺวา รณโยท สเสสิ ๗ ราชา
ตฺถุโจ ตสฺสา วริ อทาลี ๗ สาน ฅาตเกหิ สทฺธิ มนฺเตตฺวา
ปุตตสฺส รชฺชฺ ยาจิ ๗ ราชา นสฺส วสฺสิ มม ปุตตานํ
อนฺตรายํ อิจฺฉิสฺสิ ตชฺเชสิ ๗ สาน ปุณฺปุณฺ รโห ราชานํ
ปริโตเสตฺวา มหาราช มุสวาโท นาม น วญฺญุติตฺวาทีนํ
วตฺวา ยาจติเยว ๗ อถ ราชา ปุตเต อามนฺเตสิ อหํ ตาตา
ตฺมฺหากํ กนิญฺจ ชนฺตฺกุมารํ ทิสฺวา ตสฺส มาตฺ สหสา วริ
อทาลี สาน ปุตตสฺส รชฺชฺ ปริณามตฺ อิจฺฉติ ตฺเมห จเปตฺวา
มงฺคลหตฺถิ มงฺคลอสฺสิ มงฺคลรณฺจ ยตฺตเก อิจฺฉถ ตตฺตเก
หตฺถิอสฺสรเถ คเหตุวา กจฺฉถ ๗ มมจฺยเณน อากนฺตฺวา รชฺชฺ
กาเรยฺยาถาติ อญฺจหิ อมจฺเจหิ สทฺธิ อญฺโยเชสิ ๗

เต นานปฺปการํ [๒] กนฺทิตฺวา ตาต อมฺหากํ โทสิ
๑. ม. สนิปุโรติ ๗ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร โรทิตฺวาติ ทิสฺสติ ๗

เล่มที่ ๔ อมพญสตุตตวณณา หน้ ๓๘๓

ขมถาดี ราขานณเจว ราไซโรเช จ ขมาเปตว มยปี ภาตुหิ
สทฐี กจขามาดี ราขาน์ อาปจจติตว [๑] นครา นิกขนตว ภาคินิโย
อาทาย จตฺรจฺคินิยา เสนาย ปรีวตว นครา นิกขมีสุ ๑
กุมารว ปิตุ อจฺเจน อาคนตวว ราชฺช กอารสฺสนติ กจขาม
เน อุพญสทฺทามาดี จินฺเตตวว พหุ มนุสฺสา อนฺนพนฺธิสุ ๑
ปจฺมทิวเส โยชนมตฺตา เสนา อโหสิ ๑ ทุตฺติเย ทฺวิโยชนมตฺตา
ตติเย ติโยชนมตฺตา ๑ กุมารว มนุสฺยีสฺสู มหา อัย พลกาโย
สเจ มย กณฺจ (๒) สามนฺตรราชาน์ มทฺทิตวว ขนปท กณฺเฬหฺยยาม
โสปี โน นปฺปสเหฺยย กิ ปเรสํ ปีพาย กตาย มหา อัย
ขมพฺพิโป อरणฺเณ นครี มาเปสฺสามาดี หิมวณฺตวาทิมุขา คนตวว
นกรวตฺถุ ปรีเยสึสุ ๑

ตสฺมี จ สมเย อมฺหากํ โพธิสฺสโต พุราหุณฺณมหาสาถกฺเถ
นิพฺพตฺติวว กปิตฺพุราหุณฺโณ นาม หุตวว นิกขมฺม อีสิปฺพพฺช
ปพฺพชิตวว หิมวณฺตปฺสฺเส โปกฺขรณฺนิยา ตีเร สาถวณฺสณฺเฑ
ปณฺณสาถํ มาเปตวว วสติ ๑ โส กิร ภูมฺมปาลํ (๓) นาม วิชฺช
ขานาดี ยาย อุทฺธ อีสิตฺหตฺเถ อากาเส เภฏฺจา จ ภูมียปี
คฺณโทสํ ปสฺสติ ๑ เอกสฺมี (๔) ปเทเส ตินคฺมฺพลตว ทกฺขินา-
วภูฏา ปาจันนาภิมุขา ขายนฺติ ๑ สึหพฺยคฺฆมาทโย มิคฺสุกร
๑. ม. เอตฺถนฺตเร นคราดี ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. กณฺจ ๑ ๓. ม. ภูมฺมซาถํ ๑
๔. ภูมิจาถํ ๑ ๔. ม. เอตฺสฺมี ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๓๘๔

สปรปพิพารา จ มณฺฑกมุสึเก(๑) อนุพนฺธมานา ตํ ปเทสํ ปตฺวา
น สกฺโกนฺตึ เต อนุพนฺธิตฺตํ(๒) ฯ อณฺณทตฺตํ เตหึ สนฺตชฺชิตา(๒)
นึวตฺตนฺตึเยว ฯ โส อํ ปจฺวึยา อคฺคปฺปเทโสติ ญตฺวา ตตฺถ
อตฺตโน ปณฺณสาลํ มาเปสึ ฯ

อถ เต กุมารे นกรวตฺตํ ปรีเยสฺมานे อตฺตโน วสโน-
กาลํ อากเต ทิสฺวา ปุจฺฉิตฺวา ตํ ปวตฺตี ญตฺวา เตสุ
อนุกมปํ ชเนตฺวา อโวจ อิมสฺมี ปณฺณสาลกฺุจฺฉานे มาปิตํ
นกรํ ชมฺพุทึเป อคฺคนกรํ ภวิสฺสติ เอตฺถ ชาตปฺุริเสสุ เอเกโก
ปฺุริสสตํปึ ปฺุริสสทสฺสํปึ อภิกวิทฺตํ สกฺุชิสฺสติ เอตฺถ นกรํ มาเปถ
ปณฺณสาลกฺุจฺฉานे รณฺโณ ฆรํ กโรถ อิมสฺมี หึ โอกาเส
จตฺวา จณฺฑาทปฺุตฺโตปึ จกฺกวตฺตึพเลน อติเสยฺโยติ ฯ นนฺุ ภนฺเต
อยฺยสฺส วสโนกาโสติ ฯ มม วสโนกาโสติ มา จินฺตยิตฺถ มยฺหํ
เอกปฺุเส ปณฺณสาลํ กตฺวา นกรํ มาเปตฺวา กปฺิลวตฺตฺถนฺตึ
นามํ กโรธาติ ฯ เต ตถา กตฺวา ตตฺถ นึวาลํ กปฺุเปสฺสุ ฯ

อฏฺฐามจฺฉา(๓) อึเม ทารกา วยปฺุตฺตา สเจ เนสํ ปิตา
สนฺตึเก ภเวยฺย โส อาวาทวิวาทํ กเรยฺย ฯ อิทานิ ปน อมฺุหากํ
ภาโรติ จินฺเตตฺวา กุมารेหึ สทฺุธี มนฺตยึสฺสุ ฯ กุมารา อมฺุหากํ
สทิสฺสา ขตฺตึยธึตโร นาม น ปสฺสาม นاپึ ภคินึนํ สทิสฺเส
๑. ม. มณฺฑกมุสึเก ฯ ๒. ม. อนุพนฺธิตฺตํ ฯ เตหึ เต อณฺณทตฺตํ
สนฺตชฺชิตา ฯ ๓. ม. อถามจฺฉา ฯ

เล่มที่ ๔ อมพฤษสูตตวณณนา หน้า ๓๘๕

ขตติยกุมารเก อสทิสสมปโยเค (๑) จ โน อุปปนนา ปุตุตา มาติโต

วา ปิติโต วา อปริสุทฐา ชาตีสมเกทํ ปาปุณิสฺสนฺติ ตสฺมา

มยํ ภคินีหิเยว สทฺฐีํ สํวาสํ โรเจมาติ ฯ เต ชาตีสมเกทกเยน

เชฏฺฐภคินี มาตฺตฺฐานเ (๒) จเปตฺวา อวเสสahi สํวาสํ กปะเปสฺสุ ฯ

เตสํ ปุตุเตหิ จ ธีตาหิ จ วฑฺฒมานานํ อปะเรน ปน

สมเยน เชฏฺฐภคินียา กุฏฺฐโรโค อุทปะทาติ ฯ โกวิพารปุพฺผสทิสานิ

คตฺตานิ อเหตุํ ฯ ราชกุมารา อิมาย สทฺฐีํ เอกโต นิสชชฎฺฐาน- (๓)

โกชนาทีนินิ กโรนฺตํนํปิ อุปริ อยํ โรโค สงฺกมตีติ จินฺเตตฺวา

เอกทิวาสํ อุยฺยานกัปปิ (๔) คจฺจนฺตา วिय ตํ ยานเ อาโรปะตฺวา

อรณฺถํ ปวิสิตฺวา ภูมิมยํ ฆรสงฺเขปะน (๕) ปอกฺขรณฺนิ ขณาปะตฺวา

ตตฺถ ขาพนียโกชนิเยน สทฺฐีํ ตํ ปกฺขิปปิตฺวา อุปริ ปฏฺิจฺฉา-

เทตฺวา (๖) ปัสฺสุ ทตฺวา ปกฺกมัสฺสุ ฯ

เตน จ สมเยน ราโม นาม พาราณสีราชา กุฏฺฐโรคิ

โอโรเชหิ จ นาฏเกหิ จ (๗) ชิกฺขุจฺฉิมมานโน เตน สํเวเคน เชฏฺฐ-

ปุตุตฺตสฺส รชฺชํ ทตฺวา อरणฺถํ ปวิสิตฺวา ตตฺถ [๘] วณฺมุลผลานินิ (๘)

ปรัญฺญชฺชนฺโต น จิรสฺเสว อโรโค สุวณฺณวณฺโณ หุตฺวา อิตฺโต

๑. ม. อสทิสสํโยเค ฯ ๒. ม. มาตฺตฺฐานเ ฯ ๓. ม. นิสชชฎฺฐาน... ฯ

๔. ม. อุยฺยานกัปปิ ฯ ๕. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๖. ม. ฆรสงฺเขปะน

อุปริ ปทฺริ ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา ฯ ๗. ม. นาฏกิตฺถิหิ จ โอโรเชหิ จ ฯ

๘. ม. ย. เอตฺถนฺตเร ปณฺณสํวาสํ มาปะตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ ๙. ม. มุลผลานินิ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๓๘๖

จิโต จ วิจรนุโต มหนตฺ สุตริรุกข์ ทิสฺวา ตสฺสพฺพนฺตเร
โสปสฺสทตฺตปฺปมาณํ โอกาสํ โสเชตฺวา ทวารํ จ วาตปानํ
จ โยเชตฺวา นิสฺเสณิ พนฺธิตฺวา ตตฺถ วาสํ กปฺเปติ ฯ โส
องฺคารกฺฎาเห อคฺคิ กตฺวา รตฺตี มิคฺศุกราทีนํ สเร (๑) สฺวณฺนุโต
สยติ ฯ โส อสฺกสฺมี ปเทเส สีโห สทฺทมกาสิ อสฺกสฺมี พฺยคฺโขมติ
สลลฺกฺเขตฺวา ปภาเต ตตฺถ คนฺตฺวา วิฆาสมํลํ อาทาย ปจฺติวา
ขาทติ ฯ

อถกทิวสํ ตสฺมี ปจฺจฺจสฺสมเย อคฺคิ ชาเลตฺวา นิสฺนเน
ราชชิตาย สรฺริรคนฺเชน อาคนฺตฺวา พฺยคฺโข ตสฺมี ปเทเส
ปัสฺสุ วิยฺหนฺนุโต ปทเร วิวรมกาสิ ฯ เตน จ วิวเรน สา
พฺยคฺขํ ทิสฺวา ภิตา วิสฺสรฺมกาสิ ฯ โส ตํ สทฺทํ สฺวตฺวา อิตฺถิ-
สทฺโท เอโสติ จ สลลฺกฺเขตฺวา ปาโตว ตตฺถ คนฺตฺวา โก
เอตฺถาติ อาห ฯ มาตฺตุคาโม สามิติ ฯ กิชาตีกาสิตี ฯ โอกฺกา-
มหาราชสฺส ชิตามฺหิตี (๒) ฯ นิกฺขมาติ ฯ น สกฺกา สามิติ ฯ
กิการณาติ ฯ ฉวิโรโค เม อตฺถิตี ฯ โส สพฺพํ ปวตฺตี ปฺจฺจฺจิตฺวา
ขตฺติยมาเนน อนิกฺขมนฺตี อหํปี ขตฺติโยติ อตฺตโน ขตฺติยภาวํ
ชานาเปตฺวา นิสฺเสณิ ทตฺวา อฺทฺทริตฺวา อตฺตโน วสโนกาสิ
เนตฺวา สยํ ปรีกฺขตฺตเกสชฺชานิเยว ทตฺวา นจิริสฺเสว อโรคํ
สฺวณฺณวณฺณํ กตฺวา ตาย สทฺธี ลํวาสิ กปฺเปติ ฯ สา ปฐฺม-
๑. ม. สทฺเท ฯ ๒. ม. ชิตา สามิติ ฯ

เล่มที่ ๔ อพยพสุตตวณณา หน้า ๓๘๖

สัวเสเนว คพุกั คณหิตวา เทว ปุตุเต วิชายิตวา(๑) ปุนปี
เทวติ เอว โสพสภขตุตตปี วิชายิ ฯ เอว เต(๒) ทวตตีส ภาตโร
อเหตุสิ ฯ เต อนุปุพเพน วุฑฒิปุตุเต ปีตา สพพสิปปานิ
สิกาเปสิ ฯ

อเถกทิวสิ เอโก รามรณโย นครวาสี วนจรโก ปพพเต
รัตนานิ กเวสนโต ราชานิ ทิสวา สณชานิ(๓) ชานามหิ เทว
ตุเมหติ ฯ ตโต นั ราชา สพพิ ปวตตี ปุจนิ ฯ ตสมิเยว
จ ขณ เต ทารกา อากมีสุ ฯ โส เต ทิสวา เก อิมติ
อาห ฯ ปุตุตา เมติ จ วุตุเต เตสิ มาติกวสิ ปุจนิตวา
ลทฐทานิ เม ปากฏนติ นคริ กนตุวา รณโย อาโรเจสิ ฯ
โส ปีตริ อานสสามิติ จตฺรงคินิยา เสนาย ตตถ กนตุวา
ปีตริ วนุทิตวา รชช เทว ปฏิจจชาติ(๔) ยาจิ ฯ โส อถิ ตาต
น ตตถ กจจามิ อีเชว เม อิมิ รุกขิ อปเนตวา นคริ
มาเปหิติ อาห ฯ โส ตถา กตวา ตสส นครสส โกลรุกขิ
อปเนตวา กตตตา โกลนครนติ จ พุยกมปเถ กตตตา พุยกม-
ปถนติ(๕) จาติ เทว นามานิ อาโรเปตวา ปีตริ วนุทิตวา
อตุตโน นคริ อคมาสิ ฯ

ตโต วยปุตเต กุมारे มาตา อาห ตาตา ตุมหากิ
๑. ม. วิชายิ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. สณชานิตวา อาห ฯ
๔. ม. สมุปฏิจจชาติ ฯ ๕. ย. พุยกมปชช ฯ

เล่มที่ ๔ สัทอักษรควบคุณณา หน้า ๓๘๘

กปีลวตุฎวาสิโน สกฺยา มาตุลา สนฺติ มาตุลธิตานํ ปน โว
 เอวรูปํ นาม เกสฺสคฺคหณํ โหติ ๑ เอวรูปํ ทุสฺสคฺคหณํ โหติ
 ยทา ตาตา(๑) นุหฺนตฺตํ อากฺจฺจนฺติ ตทา กนฺตฺวา ยสฺส
 ยา รุจฺจติ โส ตํ กณฺหฺตฺติ ๑ เต ตตฺถ(๒) กนฺตฺวา ตาสฺ
 นุหฺยิตฺวา(๓) สีสํ สฺกฺขาปฺยมานาสุ ยํ ยํ อิจฺฉีสฺสํ ตํ ตํ กเหตุวา
 นามํ สาเวตฺวา อคมฺีสฺสํ(๔) ๑ สกฺยราชาโน สฺตฺวา โหตุ ภาณ
 อมฺหากํ ฅาตกาเอว เตติ ตฺถนฺทึ อเหตุ ๑ อยํ สกฺยโกถิยานํ
 อฺปฺปตฺติ ๑ เอว เตสํ สกฺยโกถิยานํ อณฺณมณฺณํ อวาทฺวิวาทํ
 กโรนฺตฺวานํ ยาว พุทฺธกาธา อณฺุปฺจฺฉินฺโนเอว วัโส อากฺโต ๑
 ตตฺถ ภาควา สกฺยวํสํ ทสฺเสตฺถ เต รุจฺจสฺมา ปฺพพฺชิตา
 หิมวณฺตปฺสฺเส โปกฺขรณฺนิยา ตีเรตฺถอาทิมาท ๑

ตตฺถ สมฺมนฺตฺติตฺติ วสนฺติ ๑ สกฺยา วต โภติ [๕] ปฺพพฺชิตา
 อรณฺญเว วสนฺตฺวาปี ชาตฺสมฺเภทํ อกฺตฺวา กุลวํสํ อณฺุรกฺขิตฺตุ สกฺยา
 สมตฺถา ปฺภีพลาตฺติ อตฺถโถ ๑ ตทกฺเคตฺติ ตํ อกฺกํ กตฺวา ตโต
 ปฺภุจฺจายาตฺติ อตฺถโถ ๑ โส จ เนสํ ปฺพพฺปฺริโสติ โส โอกฺกาโก
 ราชฺยา เอเตสํ ปฺพพฺปฺริโส นตฺถิ เอเตสํ กหฺปตฺวิเสน(๖) สมฺเภทน-
 มตฺตฺปิตฺติ ๑ เอว สกฺยวํสํ ปกาเสตฺวา อิทานิ อมฺพฺภูจฺวํสํ
 ปกาเสนฺโต รณฺโถ โข ปนาตฺถอาทิมาท ๑

๑. ม. ตา ๑ ๒. ม. คเถว ๑ ๓. ม. นุหฺตฺวา ๑ ๔. ม. อคมฺีสฺสํ ๑
 # ๕. ม. เอตฺถนฺตฺเร รุจฺจสฺมาติ ทิสฺสติ ๑ ๖. ม. กหฺปตฺวิเสน ๑

เล่มที่ ๔ อมพภูจสุตตวณณา หน้า ๓๘๕

กณ्हี นาม ชเนสีติ กาวณณ्हี อนุโตกุกุณ्हีเยว สยชชาต-
ทนต์ ปรุพหเทศมสสุทาจิกิ (๑) ปุตติ วิชายี ฯ ปพุยาหาสีติ ยกุโ
ชาโตติ (๒) ภเยน ปลายิตวา ทวาริ ปิชาย จิตเสสุ ฆรมานุสเกสุ
อิโต จิโต จ วิจรนุโต โชรถ มนุติ อาทีนิ วทนุโต อุจจา-
สททหมกาสิ ฯ

เต มาณวกา ภควนุติ เอตทโวจุนุติ อตตโน อุปรามภ-
โมจนตถายค เอตติ มา ภวนุติ อาทิวจัน อโวจุง ฯ เตสสิ กิร
เอตทโทสิ อมพภูโจ อมหากิ อัจริยสสุ ฆเรจุนุตวาสิ สเจ
มยิ เอวรูเป จาเน เอกเทววจนมตตมปิ น วกขาม ฯ อยิ โน
อัจริยสสุ สนุติเก อเมห ปริงินทิสสุตติติ อุปรามภโมจนตติ
เอว อโวจุง จิตเตน ปนสสุ นิมนทภาวิ (๓) อากงขนุติ ฯ อยิ
กิร มานนีสสุตตตตา เตสสิปี อปปิโยว ฯ กลุยาณวากุกรโณติ (๔) มรฺร-
วจโน ฯ อสมิ วาเนติ อตตนา อุคคหิตเต เวทตตยวเจเน ฯ
ปฏิมนุเตตุนุติ ปุจจติต ปณ्हี ปฏิกเถตุ วิสสชเชตุนุติ อตุโธ ฯ
เอตสมิ วา ทาสีปุตตวเจเน ปฏิมนุเตตุนุติ อุตตริ (๕) กเถตุ ฯ

อถโข ภควาติ อถ (๖) ภควา สเจ อิเม มาณวกา เอตถ
นีสินนา เอว อุจจาสทท กิสฺสนุติ อยิ กถา ปรีโยสานัน
น คมิสฺสติ หนท เน นีสฺสทเท กตวา อมพภูเจเนว สทฐี

- # ๑. ม. ปรุพหเทศมสสุทาจิกิ ฯ
- # ๒. ม. ยกุโ ชาโต ปิสฺวาโจ ชาโตติ ฯ
- # ๓. ม. นิมนทภาวิ ฯ
- # ๔. ม. กลุยาณวากุกรโณติ ฯ
- # ๕. ม. อุตตริ ฯ
- # ๖. ม. อถโข ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๓๕๐

กณมีติ เต มาณเวก เอตทโวจ ๑ ตตถ มนตวุโหติ มนตยถ ๑
มยา สหุธิ มนตตตติ(๑) มยา สห กถตุ ๑ เอวิ วุตเต มาณวกา
จินตยีส อมพญโจ ตาว ทาสิปุตโตสตีติ วุตเต ปน สีส อุกขิปิตุ
นาสิกขิ อัย โข ปน ชาติ นาม ทุชชานา สเจ อณณปี
กิลยจิ สมโณ โคตโม ตวั ทาโสติ วกขติ โก เตน สหุธิ
อญญั กริสสตี อมพญโจ อตตนา พุทธิปญญัก(๓) อตตนาว โมเจตติ
อตตนา ปรีโมเจตวา ตสเสว อุปริ ขิปนตา สุชาโต จ โภ
โคตมาติอาทิมาหุสุ ๑

สทรมมิโกติ สเหตุโก สการโณ ๑ อกามาปี พุยาगतพุโพติ
อตตนา อนิจจนเตนปี พุยากริตพุโพ อวสัส วิสสชเชตพุโพติ
อตุโถ ๑ อณณเว วา อณณ ปญจิสสตีติ อณณเว วเจเนน
อณณ เวเนน ปญจิสสตี อชโณตถริสสตี ปญจนาเทสสตีติ
อตุโถ ๑ โย หิ ก็ โคตโต ตวนติ เอวิ ปญญโจ อหิ ตโย
เวเท ชานามิติ อาทีนิ วทติ อัย อณณเว อณณ ปญจริติ
นาม ๑ ปกกมิสสตี วาติ ปุจจิต ปญหิ ชานนโตว อกเถตุ-
กามตาย อญญาสาสนา คมิสสตี(๔) วา ๑

ตณหิ อโหสตีติ สมโณ โคตโม มิ สามเวย ทาสิปุตตภาว
กถาเปตกาโม สามิ กถิตเต จ ทาโส นาม ชาโตเยว โหติ
อัย ปน ทวิกขตตุ(๕) โจเทตวา ตณหิ ภวิสสตี ตโต อหิ
๑. ม. ปญมตตติ ๑ ๒. ม. วุตเต ๑ ๓. ม. พุทธิ ปญญัก ๑ ๔. ม.
ปกกมิสสตี ๑ ๕. ม. ทวิกขตตุ ๑

เล่มที่ ๔ อมพฤษสุตตวณณา หน้า ๓๕๑

ปริวตติตวา(๑) ปกุกมิสสามิติ จินเตตวา ตุณ्हี อโหสิ ฯ

วชิรี ปาณิมหิ อสุสาติ วชิรปาณิ ฯ ยกโชติ น โย
วา โส วา ยกโช สกโก เทวราชาติ เวทิตพโพ ฯ อาทิตตุนติ
อคุทิวณณ์ ฯ สมปชชลิตุนติ สุกุชฺช ปชชลิตฺ ฯ สโชติกุนติ(๒)
สมนตโต โชติกุนต์ เอกกุกิชาลิกุนติ(๓) อตุโถ ฯ จิโต โหตีติ
มหนตฺ ลีลํ กุนทลมกุปสทิส(๔) ทาธา ภยานกานิ อุกุชิ-
นาสาทินิ เอวํ วิรูปูรูปี มาเปตวา จิโต ฯ

กสุมา ปเนส อากโตติ ฯ ทิฏฺฐิวิสุสชชาปนตฺถิ ฯ อปิจ
อหฺลเจว โข ปน ฆมมํ เทเสยฺยํ ปเร จ เม น อาชานเยยฺยุนติ(๕)
เอวํ ฆมมเทสนาย อปฺโปสฺสุกกาวิ อาปนเน ภาวติ สกโก
มหาพฺรหฺมุนา สทฺธิ อากนฺตวา ภควา ฆมมํ เทเสถ ตุมฺหากํ
อาณาย อวตฺตมานเน มยํ วตฺตาเปสฺสาม ตุมฺหากํ ฆมมจกฺกํ
โหตุ อุมฺหากํ อาณาจกฺกุนติ ปฏฺิณฺณํ อกาสิ ตสฺมา อชช
อมพฤษฺจฺ ตาเสตฺวา ปณฺหิ วิสุสชชาเปสฺสามิติ อากโต ฯ

ภควา เจว ปสฺสติ อมพฤษฺโ จาติ ยทิ หิ ตํ อณฺเณปี
ปสฺเสยฺยํ ตํ การณํ อกรฺ [๖] อยํ สมโณ โคตโม อมพฤษฺจฺ
อตุตโน วาเท อโนตฺรนฺตํ ญตฺวา ยกฺขํ อวาเวตฺวา ทสฺเสสิ
ตโต อมพฤษฺโ ภาเยน กเถสิตี วเทยฺยํ ตสฺมา ภควา เจว
ปสฺสติ อมพฤษฺโ จ ฯ

๑. ม. ปริวตติตวา ฯ ๒. ม. สโชติกุนติ ฯ ๓. ม. เอกกุกิชาลิกุนติ ฯ

๔. ม. กุนทล... ฯ ๕. วิ. มหา. ๔/๓/๘ ฯ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร อสุสาติ

ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัทอักษรควบคุณณา หน้า ๓๕๒

ตสฺส ตํ ทิสฺวา สกตฺสรีโร เตทา มุจฺจิสฺสุ ฯ อนุโตกฺกฺจฺนิ
วิปริวตฺตมาณา มหารวํ วิรวิ ฯ โส อญฺเญปิ นฺโฆ ปสฺสฺนฺตฺติ
โอโลเกนฺโต กสฺสจฺจิ โลมํหํสมตฺตํปี นาทุทสฺ ฯ ตโต อิทํ ภัย
มเมว อุปฺปนฺนํ สจฺจํ หกฺโขติ วกฺขามิ ก็ ตวเยว(๑) อุกฺขิณิ
อตุติ ตวเมว หกฺขํ ปสฺสฺสฺติ ปจฺมํ หกฺขํ อทิสฺวา สมณฺน
โคตเมน วาทสงฺฆาญฺ (๒) ปกฺกฺจฺโตว หกฺขํ ปสฺสฺสฺตีติ วทฺยฺยฺนฺติ
จินฺเตตฺวา น ทานิ เม อิท อญฺณํ ปฏฺฐิสรณํ อตุติ อญฺณตฺร
สมณฺนา โคตมาติ มญฺญมาโน อถ โข อมฺพฺภุโจ มาณโว ฯเปฯ
ภควนฺตํ เอตทโวจ ฯ

ตาณํ กเวสฺตีติ ตาณํ กเวสฺมาโน ฯ เลณํ กเวสฺตีติ เลณํ
กเวสฺมาโน ฯ สรณํ กเวสฺตีติ สรณํ กเวสฺมาโน ฯ เอตุถ จ
ตายนฺติ รกฺขฺตีติ ตาณํ ฯ นิลิยนฺติ เอตุถาติ เลณํ ฯ สรตีติ
สรณํ ภัย หีสฺตี วิทฺธฺเสตีติ อตุโถ ฯ อุปฺนีสฺตีติวาทิ อุปฺคฺมม
เหญฺจาสเน นีสฺตีติวาทิ ฯ พฺรุตฺตฺติ(๓) วทฺตุ ฯ

๑. ม. ตฺยฺหเมว ฯ ๒. ม. วาทสงฺฆาญฺ ฯ ๓. ม. พฺรุตฺตฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ อมพญจวสกถาวณณา หน้า ๓๕๓

ทกขินั ชนปทนต์ ทกขินาปโถติ ปากภู กงคาย
ทกขินโต ชนปท(๑) ๑ ตทา กิร ทกขินาปเถ พหู พุราหุมน-
ตาปสา โหนติ ๑ โส ตตถ คนตุวา เอกิ ตาปสิ วตตปฏิปตติยา
อาราเชติ ๑ โส ตสส อุปการิ ทิสวา อาห อมโก ปุริส
มนตุนเต เทมิ ย อิจฉลสิ ตั มนตั คณหาหิติ ๑ โส อาห
น เม อاجرีย อญเณน มนตุน กิจจ อตถิ ยสสานุภาเวน
อาวรั นปวตตติ(๒) ๑ ตั เม มนตั เทหิติ ๑ โส ภทริ โภติ
ตสส ฌนุคณนีย อมพญจ นาม วิชช อทาสิ ๑ โส ตั
วิชช คเหตุวา ตตเถว วิมสิตวา อิทานิ มม(๓) มโนรถิ
ปุเรตสามีติ อิติเวสิ คเหตุวา โอกกาสส สนติกิ คโต ๑
เตน วุตติ ทกขินั ชนปทั คนตุวา พุหุมนตุน อธิยิตวา
ราชานั โอกกากิ อุปสงกมิตวาติ ๑

เอตถ พุหุมนตุนติ อานุกาวสมปนตุนตายน เสฏฐมนตุน ๑
โก เนว เร อัย มยหิ(๔) ทาสิปุตโตติ โก นุ เอว อเร อัย มม
ทาสิปุตโต ๑ โส ตั ชุรปปนติ โส ราชาน ตั มาเรต-
กามตายน สนนยหติ ตั(๕) สริ ตสส มนตานุภาเวน เนว จิปีตุ
น อปนตุน สกขิ ตาวเทว สกตสรีเร สณชาติเสโท ภยเน
๑. ม. ปากภูชนปท ๑ ๒. ม. น ปวิวตตติ ๑ ๓. ม. เม ๑ ๔. ม. อัย มยหิ ๑
๕. ม. สนนหิต ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๓๕๔

เวธมาโน อฏจาตี ฯ

อมจจาตี มหามจจา ฯ ปาริสชชชาติ อิตเร ปริสทาวจรา ฯ
เอตทโวจุนตี ทณททกรณโล กิสวจเณ ตาปเส อปรทชศส
อาวุชวฏฐิยา สกตรฏฐิ วิณฏฐิ นาพิเกโร ปณจสุ ตาปสุเตสุ
อชชโน จ อังคีรเส อปรทช โปจวี กิณฑิตวา นิรยํ ปวิญจติ
จินตยนตนา ภเยน เอตํ โสคฺติ กททนเตติ อาทิวจัน อโวจํ ฯ
โสคฺติ กวิตฺสตี รณโณติ อิทํ วจัน กโณห จิริ ตณฺหี หุตฺวา
ตโต อเนกปฺปการิ ยาจियมาโนว ตุมหากํ รณฺณา อมหาทิสศส(๑)
อิสสิโน ชุรปฺปี สนนยหนฺเตน การิยํ กम्मํ กตฺนฺติอาทีนํ วตฺวา
ปจฺฉา อภาตี ฯ อุนทฺริยิสศตีติ กิชชิสศตี อุตฺมมฺภูจิ วิย
วิปฺปกิริสศตีติ อิทํ โส ชนํ ตาเสศฺสามิตี มุสา กณฺตี ฯ
สรสฺนถมฺภนฺมคฺเตเวว หิสฺส วิชชาย อานฺภาโว น อณฺตฺร ฯ
อิโต ปเรสุปี วจเนสุ เอเสว นโย ฯ

ปลุโลโมติ ปนฺนโลโม ฯ โลมหฺสณฺมคฺตฺปิสฺส น กวิตฺสตี ฯ
อิทํ กิร สเจ เม ราชา ตํ ทาริกํ ทสฺสตีติ ปฏฺิณฺณํ
กาเรตฺวา อวจ ฯ กุมारे ชุรปฺปี ปติฏฺฐาเปสีติ(๒) เตน สโร
โอตฺรคฺตฺติ มนฺเต ปรีวคฺติเต กุมารสฺส นาภิยํ ปติฏฺฐเปสี ฯ
ธีตฺรํ อทาสีติ สีลํ โชวิทฺวา อทาสํ ภูชิสฺสํ กตฺวา ธีตฺรํ
อทาสี อูฟारे จ ตํ จาเน จเปสี ฯ มา โข ตุมฺเมห
๑. ม. มาทิสศส ฯ ๒. ม. ปติฏฐเปสีติ ฯ

เล่มที่ ๔ อมพภูจสุตตวณณนา หน้า ๓๕๕

มาณวกาติ อิทํ ภควา เอเกน ปกฺเขน อมพภูโจ สกฺขยานํ
ฉาติ โหตีติ ปกาเสนฺโต ตสฺส สมสฺสาสนตฺถํ อาท ๑ ตโต
อมพภูโจ ฆฏฺฐเตน อภิสฺสฺสโต วีย ปสฺสทฺททรโถ หุตฺวา
สมสฺสาเสตฺวา(๑) สมโณ โคตโม มํ โตเสสฺสามีติ เอเกน ปกฺเขน
ฉาตี กโรติ ขตฺติโย กิราหมสฺมีติ จินฺเตสิ ๑

ขตฺติยเสฏฺฐภาววณณนา

อถโข ภควา อຍံ อมพภูโจ ขตฺติโยสฺมีติ สณฺณํ กโรติ
อตุตฺถโน อขตฺติยภาวํ น ชานาติ หนฺท นํ ชานาเปสฺสามีติ
ขตฺติยวํสํเสตฺถํ อุตฺตริเทสนํ วทฺฺฒนฺโต ตํ ก็ มณฺณสิ
อมพภูจาทิอาทิมาน ๑ ตตฺถ อิทาติ อิมสฺมี โลกเกฯ พฺราหฺมณฺเสตฺติ
พฺราหฺมณฺณํ อนฺตเร ๑ อาสนํ วา อุกกํ วาติ อุกฺกาสนํ วา
อุกฺกโถกํ วา ๑ สทฺเชติ มตฺเทอฏฺฐทิสฺสกตฺตฺเต ๑ ฉาลิปาเกติ
มจฺจลาทิกตฺเต ๑ ยณฺเณติ ยณฺณภตฺเต ๑ ปาหฺเนติ ปาหฺนกาณํ
กตฺตฺเต ปณฺณาการภตฺเต วา ๑ อปีนุสฺสาติ อปี นุ อสฺส
ขตฺติยปฺตฺตสฺส ๑ อวภูํ วา อสฺส อนาวภูํ วาติ พฺราหฺมณฺกณฺณาสฺ
นิวารณํ ภเวยฺย วา โน วา ๑ พฺราหฺมณฺทาริกํ ลเกยฺย วา
น วา ลเกยฺยติ อตุโถ อนุปปฺนฺโนติ ขตฺติยวํสํ (๒) อปฺปตฺโต
อปฺริสฺสุทฺโธติ อตุโถ ๑

๑. ม. สมสฺสาเสตฺวา ๑ ๒. ฅ. ขตฺติยภาวํ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกขนรชวคคณณนา หน้า ๓๙๖

อิติถยา วา อิทธิ กริตวาติ อิติถยา วา อิทธิ
ปริเยสิตวา ๑ กิสมิณจเทว ปกรณติ กิสมิณจเทว โทเส
พุราหุมนัน ยุตเต (๑) อกตตพพกรณ ๑ ภสสุปฏเณนาติ ภสมปฏเณ
สีเส นาริก โอิกริตวาติ อตโต ๑

ชนตสมินติ ชนตสมิ (๒) ๑ ปชายาติ อตโต ๑ เย โคตต-
ปฏิสارينติ เย ชนตสมิ โคตเต (๓) ปฏิสรนติ อหิ โคตโม อหิ
กสสโปติ เตส โลเก โคตตปฏิสارينติ ขตติโย เสฏโฐ ๑ อนุมตา
มยาติ มม สพพณณตตนาณน สทฐิ สันนทิตวา เทลิตาติ
มยา อนุลลตตา ๑

ปรจมภาณวารวณณา นิฏจिता ๑

วิชชาจรณกถาวณณนา

อิมาย ปน คาถาย วิชชาจรณสมปโนติ อิมิ ปหิ
สุตวา อมพภูโจ จินเตสิ วิชชา นาม ตโย เวทา จรณ
ปณจสีลاني ตยิท อมหากิเยว อตติ วิชชาจรณสมปโน เจ
เสฏโฐ มยเมว เสฏฐาติ นิฏจัน คนตวา วิชชาจรณ ปุจจันโต
กตม ปน ต โภ โคตม จรณ กตมา สวา วิชชาติ อาห ๑
อถสส ภควา ต พุราหุณสมเย สิทฐิ ชาติวาทาติ ปฏิสยุตต
วิชชาจรณ ปฏิกขิปิตวา อนุตตร วิชชาจรณ ทสเสตูกาโม (๔) น
๑. ม. อยุตเต ๑ ๒. ม. ชนิตสมิ ๑ ๓. ม. โคตต ๑ ๔. ม. ทสเสตูกาโม ๑

เล่มที่ ๔ อมพภูจสุตตวณณนา หน้า ๓๕๗

โฆ อมพภูจาดิอาทิมาน ๑ ตตถ ชาติวาโทติ ชาตี อารพุก
วาโท ๑ พุราหุมนสุเสวิทำ วภูฏติ น สุตทสสาติอาทิวจนนติ
อตุโถ ๑ เอเสว นโย สพพตถ ๑ ชาติวาทวินิพทฐาติ(๑) ชาติวาเท
วินิพทฐา(๒) ๑ เอเสว นโย สพพตถ ๑

ตโต อมพภูโจ ยตถทานิ มย ลคคิสสามาติ จินุตยิมหา
ตโต โน สมโณ โคตโม มหาวาเต ถุถิ อุตถุนนโต(๓) วिय
ทุมเวว อวกุขิปี ยตถ ปน มย อลคคา(๔) ตตถ โน นิโยเชติ
อัย โน วิชชาจรณสมปทา ฌาคู วภูฏตีติ จินเตตวา ปุน
วิชชาจรณ (๕) ปุจฺฉิ ๑ อตสส ภควา สมุทากมโต ปภูติ
วิชชาจรณ ทสเสตุ อิช อมพภูจ ตถาคโตติอาทิมาน ๑

เอตถ จ ภควา จรณปริยาปนฺนมปิ ติวริช สิลล วิภชนโต
อิทมสส โหติ จรณสมินฺติ อนิยยาเตตวา อิทธิปิสฺส โหติ
สิลลสมินฺติ สิลลเสเนว นิยยาเตสิ ๑ กสฺมา ๑ ตสฺสปี หิ กิญจ
กิญจ สิลล อตุถิ ตสฺมา จรณวเสน นิยยาติยมาน มยปี
จรณสมปฺนนาติ ตตถ ตตถเวว ลคฺเคยฺย ย ปน เตน สุปิเนนปี(๖)
น ทิฏฺฐปฺพหิ ตสฺเสว วเสน นิยยาเตนฺโต ปจฺฉิ ฌานํ
อุปสมปชฺช วิหฺรติ [๗] อิทธิปิสฺส โหติ จรณสมิ ๑เปฯ จตุตถ
ฌานํ อุปสมปชฺช วิหฺรติ อิทธิปิสฺส โหติ จรณสมินฺติ-

๑. ม. ...วินิพทฐาติ ๑ ๒. ม. วินิพทฐา ๑ ๓. ม. ชุนนโต ๑ ๔. ม. น
ลคคคาม ๑ ๕. ม. วิชชาจรณสมปท ๑ ๖. ม. สุปิเนนปี ๑ ๗. ม. เอตถนฺตเร
เปยฺยสลล อตุถิ ๑

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคคณณา หน้า ๓๕๘

อาทิมาน ๑ เอตตาวตา อฏฐปี สมาเป็นติโย จรณนุติ นียยาติตา
โหนติ วิปสสนาณโต ปน ปญจาย อฏฐวิธาปี ปญญา
วิชชาติ นียยาติตา ๑

จตุอบายมุขกถาวณณา

อบายมุขานีติ วินาสมุขานี ๑ อนภิสมภุณมาโนติ
อสมปุปุณโต อวิสหมาโน วา ๑ ขาริวิธมาทายาติ เอตถ
ขาริธิ อรณิกมณทลฐุจิจามราทโย(๑) ตาปสปริกขารา ๑ วิโรติ
กาไซ ๑ ตสฺมา ขาริกริธิ กาชมาทายาติ อตุโถ ๑ เย ปน
ขาริวิธนุติ ปจฺนุติ เต ขาริธิ กาชสฺส นามิ วิวิธนุติ พหุ
กมณทลฐุอาทิปริกขารนุติ วณณนุติ ๑ ปวตตผลโกชนนุติ ปติต-
ผลโกชนนุติ ๑ ปริจารโกติ (โย) กปฺปิยกรณปตตปฏิกุคคณปาท-
โรชนาทิวตตกรณวเสน ปริจารณโก(๒) ๑ กามญจ คุณาธิโกปี
ชีณาสวสามณโร ปุณฺหชนภิกุขุสฺส วุคฺคณนเยน ปริจารโก โหติ
อัย ปน น ตาทีโส คุณวเสนปี เวยฺยาวจจกรณวเสนปี
ลามโกเยว ๑

กสฺมา ปน ตาปสพพชชา สาสนสฺส วินาสมุขนุติ
วุคฺคตาติ ๑ ยสฺมา คจฺจนฺตํ คจฺจนฺตํ สาสนํ ตาปสพพชชาวเสน
โอสกุกิสฺสติ ๑ อิมสฺมี หิ สาสเน ปพพชิตฺวา ติสฺโส สิกฺขา
๑. ม. อรณิกมณทลฐุจิจามราทโย ๑ ๒. ม. ปริจารโก ๑

เล่มที่ ๔ อมพฤษสูตตวณณนา หน้า ๓๕๕

ปุเรตุ อสกุโกนตุ ลชชโน สิกขากามา นตฺถิ ตยา สทฺธิ
 อุโปสโก วา ปวารณา วา สงมกมฺมํ วาติ ชิกฺขุจฺฉิตฺวา
 ปริวชฺชนฺติ ฯ โส ทุกกฺริ ชุรชารูปมํ สาสเน ปฏฺิปปตฺติปุรณํ
 ทุกฺขํ ตาปสฺสปพฺพชฺชา ปน สฺกุรา เจว พหุชนสมฺมตา จาติ
 วิพฺภมิตฺวา ตาปโส โหติ ฯ อญฺเฐ ตํ ทิสฺวา ก็ ตยา กตฺนฺติ
 ปุจฺจนฺติ ฯ โส ภาริยํ ตุมฺหากํ สาสเน กมฺมํ อิทฺ ปน
 สจฺจนฺทจาริโน มยฺนฺติ วทติ ฯ โสปี ยทิ เอวํ อหํปี เอตฺถเว
 ปพฺพชามิตี ตสฺส อนฺนสิกฺขนฺโต ตาปโส โหติ เอวํ อญฺเฐปีติ
 กเมน ตาปสฺสว พหฺกา โหนฺติ ฯ เตสํ อุปฺปนฺนกาเถ สาสนํ
 โอสกฺกิตํ นาม ภวิสฺสตี ฯ โลเก เอวฺรูปุ พุทฺโธ นาม อุปฺปชฺชิ
 ตสฺส อิทิสํ นาม สาสนํ อโหสิตี สุตฺมตฺตเมว ภวิสฺสตี ฯ
 อิทํ สนฺชาย ภควา ตาปสฺสปพฺพชฺชํ สาสนสฺส วินาสฺมฺชนฺติ
 อาห ฯ

กุทฺทาลปิฏกนฺติ กนฺทมูลผลคฺคหณฺตถํ กุทฺทาลญฺเจว
 ปิฏกญฺจ ฯ

คามสามนฺตํ วาติ วิชฺชาจรณสมฺปทาทีนํ อนภิสมฺภุณฺนฺโต
 กสิกมฺมาทีหิ จ ชีวิตํ นิปฺผาเทตุ ทุกฺชนฺติ มลฺลมาโน พหุชน-
 กุหาปนฺตถํ คามสามนฺเต วา นิคมสามนฺเต วา อคฺคิสาลํ
 กตฺวา สปฺปีเตลทธิมฺฐตฺติลตฺตญฺุลาทีหิ (๑) เจว นานาทารุหิ จ
 # ๑. ม. สปฺปีเตลทธิมฺฐตฺติลตฺตญฺุลาทีหิ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๔๐๐

โหมกรณวเสน อคคี ปริจรรนโต อจฺจติ ฯ

จตุทวาริ อการิ กริตฺวาติ จตุมุขิ ปานาคาริ กตฺวา
ตสฺส ทฺวารเ มณฺฑปํ กตฺวา ตตฺถ ปานีโย อฺปฏฺฐเปตฺวา
อาคตาคเต ปานีเยน อฺปจฺจติ ฯ ยํปีสฺส อทฺธิกา กิถนฺตา
ปานีโย ปิวิตฺวา ปริตฺฐฐาภตฺตปฺภุํ (๑) วา ตณฺฑุลาทีนํ วา เทนฺติ
ตํ สพฺพิ คเหตุวา อมฺพิลยาคุอาทีนํ กตฺวา พหุตรํ อามิส-
สงฺกหณตฺถํ (๒) เกสณฺจํ อนฺนํ เทติ เกสณฺจํ ภตฺตปจฺนภาชนาทีนํ
เทติ ฯ เตหิปี ทินฺนํ อามิสํ วา ปุพฺพพณฺณาปรนฺนาทีนํ (๓) วา
คณฺหาติ ตานํ วทฺฐมฺยา ปโยเชติ ฯ เอวํ วทฺฐมมานวิภโว
โคมหีสทาสีทาสปริคฺคหํ กโรติ มหนตํ กุณฺมพํ สณฺจเปติ ฯ
อิมิ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ จตุทวาริ อการิ กริตฺวา อจฺจตีติ ฯ
ตมฺหิ ยถาสตฺติ ยถาพลํ ปฏฺิปปุเชตฺสสามีติ อิทํ ปนสฺส ปฏฺิปปตฺติ-
มุขิ ฯ อิมินา หิ มุเชน โส เอวํ ปฏฺิปปชตฺตีติ ฯ เอตฺตาวตฺตา
ภควตฺตา สพฺพาปี ตาปสฺสปพฺพชฺชา นิตฺติภฺฐา โหนฺติ ฯ

กถิ ฯ อญฺจวิธา หิ ตาปสา สปฺตฺตกรฺรียา อุลฺลาจริยา
อนคฺคิปกฺกิกา อสามปาภา (๔) อยมุณฺจิกา (๕) ทนฺตวกฺกิกา ปวตฺตผล-
โกชนา ปณฺฑุปลาสิกาทิ ฯ ตตฺถ เย เกณฺยชฺฐิโต วีย กุณฺมพํ
สณฺจเปตฺวา วสนฺติ เต สปฺตฺตกรฺรียา นาม ฯ

๑. ม. ปริตฺฐฐาภตฺตปฺภุํ ฯ ๒. ม. อามิสกหณตฺถํ ฯ ๓. ม. ปุพฺพพณฺณาทีนํ ฯ

๔. ส. อสามปาภา ฯ ๕. ม. อสมมุณฺจิกา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

เล่มที่ ๔ อมพฤษสูตตวณณา หน้า ๔๐๑

เย ปน สปุตตทรรภาโว นาม ปพพชิตสส อยตุโตติ
ลายนมหุททณฐาเนสุ วิหิมุคฺคมาสตีลาทีนึ สงฺกทฺตฺติตฺวา ปจิตฺวา
ปริภุณฺชนฺติ เต อุณฺจจริยา นาม ฯ

เย ปน ขเลน ขลํ วิจริตฺวา วิหึ อหริตฺวา โภภูณฺตฺวา
ปริภุณฺชนํ นาม อยตุตฺนฺติ คามนิกเมสุ ตณฺฑลภิกฺขํ คเหตุวา
ปจิตฺวา ปริภุณฺชนฺติ เต อนคฺคิปกฺกิกา นาม ฯ

เย ปน ก็ ปพพชิตสส สามปาเกนาติ คามํ ปวิสิตฺวา
ปกฺกภิกฺขเมว คณฺหนฺติ เต อสามปากา นาม ฯ

เย ทิวเส ทิวเส ภิกฺขาปริเยญฺจึ นาม ทุกฺขา
ปพพชิตสฺสาติ มฺภูจิปาสาณน อมฺพาฎกาทีนํ รุกฺขานํ ตจํ
โภภูณฺตฺวา ขาทนฺติ เต อยมฺภูจิกา นาม ฯ

เย ปน ปาสาณน ตจํ โภภูณฺตฺวา วิจรณฺํ นาม
ทุกฺขนฺติ ทนฺเตหฺว อุพฺพาฎตฺวา ขาทนฺติ เต ทนฺตวรกฺกิกา
นาม ฯ

เย ทนฺเตหึ อุพฺพาฎตฺวา ขาทนํ นาม ทุกฺขํ ปพพชิตสฺสาติ
เลทฺททฺทณฺฑาทีหึ ปหริตฺวา ปตฺติตฺตลานึ ปริภุณฺชนฺติ เต ปวตฺต-
ผลโภชนา นาม ฯ

เย ปน เลทฺททฺทณฺฑาทีหึ ปาเตตฺวา ปรีโภโค นาม
อสารุโป ปพพชิตสฺสาติ สยํ ปตฺติตาเนว ปุปฺผลปณฺฑุ-
ปลาสาทีนึ ขาทนฺตา ยาเปนฺติ เต ปณฺฑุปลาตีกา นาม ฯ

เล่มที่ ๔ สัทอักษรควบคุณณา หน้า ๔๐๒

เต ติวธา อุกฤษฏมชฌิมมุกวเสณ ฯ ตตถ เย นิสินนุ-
จันโต อนุญาย หตถเนน ปาปณฐาเนเยว (๑) ปติตฺ กเหตุวา
ขาทนต์ เต อุกฤษฏา ฯ เย เอกฤษฏโต อณณํ รุกข์ น
คจณนติ เต มชฌิมา ฯ เย ตํ ตํ รุกษมฺลํ คนฺตฺวา ปริเยสิตฺวา
ขาทนต์ เต มุกกา ฯ

อิมา ปน อุกฤษฏี ตาปสฺสปุพฺพชฺชา อิมานิ จตฺตฺหิเยว
สงฺกหํ คจณนติ ฯ กถํ ฯ เอตาสุ หิ สฺปฺตฺตกริยา จ อุนฺฉา-
จริยา จ อการํ ฤษณฺติ อนุคฺคิปกฺกิกา จ อสามปากา จ
อคุยาคารํ ฤษณฺติ อยมุญฺจิกา จ ทนฺตฺวทุกฺกิกา จ กนฺทมูลผล-
โฆชนํ ฤษณฺติ ปวตฺตผลโฆชนา จ ปณฺฑุปลาสิกา จ ปวตฺต-
ผลโฆชนํ ฤษณฺติ ฯ เตน วุตฺตํ เอตฺตาวตา ภควตา สพุพาปี
ตาปสฺสปุพฺพชฺชา นิทฺธิกฺษา โหนฺตฺติ ฯ

อิทานิ ภควา สาจริยสฺส (๒) อมฺพฤษฏสฺส วิชฺชา-
จรณสมฺปทาย อปายมฺขมฺปิ อปฺปตฺตภาวํ ทสฺเสตฺถํ ตํ กิ
มณฺณสิ อมฺพฤษฏาติอาทิมานํ ฯ ตํ อุตฺตานตฺถเมว ฯ อุตฺตนา
อาปายิโกปี อปริปุรฺมานนฺติ อุตฺตนา วิชฺชาจรณสมฺปทาย
อาปายิเกนาปี อปริปุรฺมานนํ ฯ

๑. ม. ปาปณฐาเนว ฯ ๒. ม. สาจริยสฺส ฯ

เล่มที่ ๔ ปุพฺพกถิสถาวาอนุโยควณฺณนา หน้า ๔๐๑

ทตฺติกนฺตฺติ ทินฺนํ ๑ สมฺมุขีภาวํปี น ททาตีติ กสฺมา น
ททาติ ๑ โส กิร สมฺมุขาวกฺกฺกนี นาม วิชฺชํ ชานาติ ๑
ยทา ราชา มหารเหณ อลงฺกาเรน อลงฺกโต โหติ ตทา
รณฺโณ สมีเป จตุวา ตสฺส อลงฺการสฺส นามํ คณฺหาติ ๑
ตสฺส ราชา นามํ กหิตฺเต น เหมติ วตฺตํ น สกฺโกติ
ทตฺวา ปุณฺณ ฉนฺทิวเส อลงฺการํ อหฺรธาติ วตฺวา นตฺถิ
เทว ตุมฺเหหิ พุราหฺมณฺสฺส ทินฺโนติ วตฺโต กสฺมา เม ทินฺโนติ
ปฺจฺฉิ ๑ เต อมจฺจา โส พุราหฺมโณ สมฺมุขา อวากฺกฺกนิมาຍ
ชานาติ ตาย ตุมฺเห อวากฺกฺกตฺวา กเหตุวา กจฺจตีติ อหํสฺ ๑
อปฺเร รณฺณา สห ตสฺส อติสหายภาวํ อสหนฺตา อหํสฺ
เทว เอตสฺส พุราหฺมณฺสฺส สรีเร สงฺขปลิตกุกฺกจฺ (๑) นาม อตฺถิ
๑ ตุมฺเห เอตํ ทิสฺวา ว อาลิจฺจถ ปฺรามสฺถ อิทํ จ กุกฺกจฺ นาม
กายสฺสํสํกฺวเสณ อนุจฺจติ มา เอวํ กโรธาติ ๑ ตโต ปญฺจาย
ตสฺส ราชา สมฺมุขีภาวํ น เทติ ๑

ยสฺมา ปน โส พุราหฺมโณ ปญฺจทิตฺโต ขตฺตวิชฺชาย (๒)
กฺสโล เตน สห มนฺเตตฺวา กตฺกมฺมํ นาม น วิรุชฺชติ
ตสฺมา สานฺธิปาการสฺส อนุโต จตุวา พหิ จิตฺเตน เตน สทฺธี
มนฺเตติ ๑ ตํ สนฺธาย วตฺตํ ติโรทฺสฺสเนเตน มนฺเตตีติ ๑ ตตฺถ
๑. ม. สงฺขปลิตกุกฺกจฺ ๑ ๒. ม. ขตฺตวิชฺชาย ๑

เล่มที่ ๔ อมพญสุตตวณณา หน้า ๔๐๕

สีสุกเขปภุมกเขปาทิหิ อากาเรหิ มนุเตยย ๑ ราชภณิตนุติ
ยถา รณณา ภณิตํ ตสฺสตฺตสฺส สาธนสมตฺถํ โสปี ตสฺสตฺตสฺส
สาธนสมตฺถเมว ภณิตํ ภณิตฺติ อตฺโถ ๑

ปวตฺตารโติ ปวตฺตยิตาโร ๑ เยสนุติ เยสํ สนฺตํ ๑
มนุตปทฺนุติ เวทสงฺขาตํ มนุตเมว ๑ กิตฺนุติ อฏฺฐกาทีหิ ทสฺหิ
โปราณกพฺราหฺมณฺเหหิ สรสมปฺตฺติวเสน สขฺฌายิตํ ๑ ปวตฺตนุติ
อณฺเณสํ วุตฺตํ วาจิตฺนุติ อตฺโถ ๑ สมิหิตฺนุติ สมนุตฺตพฺพหุํ ราสี-
กตํ ปิณฺฑํ กตฺวา จปีตฺนุติ อตฺโถ ๑ ตทฺนุคายนุติเต ีเอตฺรหิ
พฺราหฺมณฺมา ตนฺเตหิ ปุพฺเพ กิตํ อนุคายนุติ อนุสขฺฌายนุติ ๑
ตทฺนุภาสฺนุติเต ตํ อนุภาสฺนุติ ๑ อิหํ ปุริมฺสฺเสว เวจฺจํ ๑
ภาสิตฺมฺนุภาสฺนุติเต เตหิ ภาสิตํ สขฺฌายิตํ อนุสขฺฌายนุติ ๑
วาจิตฺมฺนฺวาเจนุติเต เตหิ อณฺเณสํ วาจิตํ อนฺวาเจนุติ ๑

เสยฺยถิตฺนุติ เต กตฺเมติ อตฺโถ ๑ อฏฺฐโกติ อาทีนํ เตสํ
นามานํ ๑ เต กิร ทิพฺเพน จกฺขุณา โอลฺลเกตฺวา ปฺรฺฐปฺมาตํ
อกตฺวา กสฺสปสมฺมาสมฺพฺทฺรฺสฺส ภควโต ปาวจเนน สห
สํสนฺทิตฺวา มนุเต คณฺเณสํ อปฺเร ปน พฺราหฺมณฺมา ปาณฺติ-
ปาตาทินิ ปกฺขิปตฺวา ตโย เวเท ภินฺทิตฺวา พุทฺทฺวเจเนน สทฺธี
วิรุทฺธี (๑) อกํสุ ๑

เนตํ จานํ วิชฺชตีติ เยน ตฺवं อิติ ภเวยฺยาสี เอตํ
๑. ม. วิรุทฺเธ ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๔๐๖

การณํ น วิชชติ ฯ อิธ ภควา ยสฺมา เอส ปุจฺฉิยาโนปิ
อตุตฺตโน อวตฺตธรรมาวํ ฌตฺวา ปฏิวจนํ น ทสฺสตีติ ชานาติ
ตสฺมา ปฏิณฺณํ อคฺคเหตุวาว ตํ อธิภาวํ ปฏิกฺขิปี ฯ

อิทานิ ยสฺมา เต โปราณา ทส พฺราหฺมณา นิราม-
คณฺธา อนิตฺตคณฺธา รโฆชลลฺลธา พฺรหฺมจารีโน อรณฺยฌายตเน
ปพฺพตปาเทสุ วนมฺมูลผลาหารา วสึสุ ยथा กตฺถจि ฌนฺตुकามา
โหนติ อิทธิยา อากาเสเนว ฌจฺจนฺติ นตฺถิ เตสํ ยานเนน กิจฺจํ
สพฺพทิสาสฺ จ เนสํ เมตฺตาทิพฺรหฺมวิหารภาวนาว อารกฺษา
โหติ นตฺถิ เตสํ ปาการปฺริสคฺคตีหิ อตฺถิโธ อิมินา จ อมฺพญฺเจน
สุตฺตปฺพพา เตสํ ปฏิปฺตติ ตสฺมา อิมสฺส สาจฺริยกสฺส เตสํ
ปฏิปฺตติโต อารกฺภาวํ ทสฺเสตฺถํ ตํ กิ มณฺณลสิ อมฺพญฺจาติ-
อาทิมาท ฯ

ตตฺถ วิจิตฺกาพกนฺติ วิจินิตฺวา อปฺนิตกาพกํ ฯ เวจก-
นตปฺสฺสาหิติ ทสฺสปฺญฺญทสฺสเวณิอาทิหิ เวจเกหิ นมิตฺตาสฺกาหิ ฯ
กุตฺตวาเลหิติ โสภากธมฺตถํ กปฺเปตฺถํ ยุตฺตคฺคฺคาเนสฺ กปฺปีต-
วาเลหิ ฯ เอตฺถ จ วพฺวานํเยว วาธา กปฺปีตา น ธณานิ (๑)
วพฺวยุตฺตตฺตา ปน ธณานิ กุตฺตวาธาติ วุตฺตา ฯ อุกฺกิณฺณ-
ปฺริชาสูติ ขตฺปฺริชาสู ฯ โอกฺกขิตฺตปฺลีสฺมาสูติ จปิตฺปฺลีสฺมาสู ฯ
นคฺรูปการิกาสฺสูติ เอตฺถ อุปการิกาคิ ปเรสํ อาโรหนิวารณฺตถํ
๑. ม. กปฺปีตานิ ธณานิ ฯ

เล่มที่ ๔ อมพญสุตตวณณา หน้า ๔๐๗

สมนตา นครปการรส อโรภาเค กตสุธากรมม วุจติ ฯ อิธ
ปน ตาหิ อุปการิกาหิ ยุตตานิ นคราเนว นครูปการิกายติ
อธิปเปตานิ (๑) ฯ รกขาเปนุตีติ ตาทิเสสุ นครเสสุ วสนตาปี อุตตานัน
รกขาเปนุติ ฯ

กขชาติ สพพญญ ฯ น สพพญญติ เอว สัสโย ฯ วิมตีติ
ตสเสว เววจัน วิรุปา มติ วินิจนิต्तุ (๒) อสมตถาติ อตุโถ ฯ
อิท ภควา อมพญสุต อมินา อตตวาเวน มคคปาตุภาโว
นตฺถิ เกวถึ ทิวโส วิติวตฺตติ อัย โข ปน ลกขณปริเยสนตฺถิ
อากโต ตมปี กิจจัน น สรติ หนนุสฺส สติชนนตฺถิ นย
เทมีติ อาท ฯ

เทวลกขณทสสนวณณา

เอว วตฺวา ปน ยสฺมา พุทฺธานัน นิสินฺนानัน วา
นิปนฺนानัน วา โภจิ ลกขณัน ปริเยสิต्तุน สกฺโกติ ฯ จิตานัน
ปน จงฺกมฺนฺตानัน วา สกฺโกติ อัจฉณัน เจตฺ พุทฺธานัน ลกขณ-
ปริเยสนตฺถิ อากตภาวํ ฅตฺวา อญฺญาสาสนา จงฺกมาธิญฺจานัน
นาม เตน ภควา อญฺญาสาสนา พหิ นิกฺขนฺโต ตสฺมา อถ โข
ภควาติอาทิ วุตฺตํ ฯ

สมนฺเนสตีติ คเวตี เอกํ เทวติ วา คณฺยนฺโต สมานยิ ฯ
๑. สี. อธิปเปตา ฯ ๒. ม. วินิจนิต्तุ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคคณณนา หน้า ๔๐๘

อยุยเณนาติ ปาเณน ๑ พหุกานิ อทุทส อปุปานิ น อทุทสาคิ
 อตุโถ ๑ ตโต ยานิ น อทุทส เตสั ทีปนตุถั วุตตุ จเปตวา
 เทวติ ๑ กงขตีติ อโห วัต ปสเสยยนติ ปฏฐัน อุปปาเทติ ๑
 วิจิกิจฐีติ ตโต ตโต ตานิ วิจันนุโต กิจจติ น สกโกติ
 ทฏฐุ ๑ นาธิมจฐีติ ตาย วิจิกิจญา ย สนนิจฐานัน น กจจติ ๑
 น สมปสีทตีติ ตโต ปริปฺณณลกขโณ อยนติ ภควติ ปสาทำ
 นาปชชติ ๑ กงขาย วา ทพพลา วิมติ วุตตา วิจิกิจญา
 มชฺฌิมา อนธิมจจนตาย พลวตี อสมปสาเทน เตหิ ตีหิ ฐมเมหิ
 จิตตสฺส กามุสียภาโว ๑ โภโสหิตติ วตุถิโกเสน ปฏิจจนนุเนน ๑
 วตุถุยกุเหหิ องกชาเต ๑ ภควโต หิ วรวารณสฺเสว โภโสหิตติ
 วตุถุยกุหิ สุวณณปทุมคพุทสมานัน (๑) ๑ โส ตั วตุถปฏิจจนนุตุตา
 อปสฺสนุโต อนุโตมุขคตาย จ ชิวหาย ปหุตภาว อสฺลลกขเนนโต
 เตสุ ทวีสุ ลกขณฺเส กงขิ อโหสิ วิจิกิจฺฉิ ๑

ตถารูปนฺติ ตถรูปิ กิเมตถ อญเณน วตุตพพิ ๑ วตุตเมตติ
 นาคเสนตเถเรเนว มิลินุทรณฺญา ปุฏฺฐเณน ทุกกริ ภนฺเต นาคเสน
 ภควตา กตฺนุติ ๑ กิ มหาราชาติ ๑ มหาชเนน หิริกรโณกาสิ
 พุรหฺมาเยพุราหฺมณฺสฺส จ อนฺเตवासินัน อุตฺตรสฺส จ พาวริสฺส
 อนฺเตवासินัน โสพสพุราหฺมณฺนัน จ เสลสฺส พุราหฺมณฺสฺส
 อนฺเตवासินัน ติสตมาณวานัน จ ทสฺเสสิ ภนฺเตติ ๑ น มหาราช
 # ๑. ม. สุวณณวณฺณัน ปทุมคพุทสมานัน ๑

เล่มที่ ๔ อมพญสุตตวณฺณา หน้า ๔๐๕

ภควา คุษหิ ทสฺเสตี ฉายิ ภควา ทสฺเสตี ฯ อิทธิยา อภิ-
ลัษริตฺวา นิวาสนนิวตฺถิ กายพนฺธนพฺพุธิ (๑) จีวรปารุตฺติ ฉายา-
รูปกมตฺติ ทสฺเสตี มหาราชาติ ฯ ฉายิ ทิฏฺฐเ สติ ทิฏฺฐิเยว
นฺนุ ฆนฺเตติ ฯ ติฏฺฐเตตฺติ มหาราช หทยรูปิ ทิสฺวา พุชฺฌนก-
สฺตฺโต ฆเวยฺย ทหยมํสํ นิรหริตฺวา (๒) ทสฺเสยฺย สมฺมาสมฺพุทฺโธติ ฯ
กฺลฺโลตี ฆนฺเต นาคเสนาติ ฯ

นินฺนามเตวาทิ นิรหริตฺวา ฯ อนฺนํสตีติ กจินฺสูจิ วิย กตฺวา
อนฺนํชฺชิ ฯ ตถากรณฺน เจตฺถ มุทฺทาโว กณฺณโสทานฺนํสเนน
ทิมฺภาโว นาสิกโสทานฺนํสเนน ตนฺนภาโว นลาฏฺจฉาทเนน
ปฺถุลาโว ปกาสิโตติ เวทิตฺพุโป ฯ

ปติมานฺนโตติ อากเมฺนโต ฯ อากมนมสฺส ปตฺถเนโต
อุทิกฺขนฺโตติ อตฺโถ ฯ

กถาสลฺลาไปติ กถา จ สลฺลาไป จ กถนฺปฏิกฺกถนฺนฺติ (๓)
อตฺโถ ฯ

อโห วตฺตาติ ทรหฺวจนเมตฺติ ฯ เรติ อิํหิ หีพนฺวเสน
อามนฺตํ ฯ ปณฺทิตกาติ ตเมว ชิกฺขจฺจนฺโต อาห ฯ เสส-
ปททฺวเยปี เอสฺว นโย ฯ เอวฺรูเปน กิร โภ ปฺริโส อตฺถ-
จรเกนาติ อิํหิ ยาทีโส ตฺวํ เอทีเส อตฺถจรเก หิตการเก
สตี ปฺริโส นิริยฺเยว กจฺเจยฺย น อณฺณตฺตราติ อิํทมตฺถิ สนฺชาย

๑. ม. กายพนฺธนพฺพุธิ ฯ ๒ ม. นินฺเนตฺวา ฯ ๓. ม. กถนฺ ปฏิกฺกถนฺนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๔๑๐

วทติ ๑ อาสชช อาสชชชาติ ฆฏฏตฺวา ฆฏฏตฺวา ๑ อมฺหป
เอวํ อุปเนยฺย อุปเนยฺยชาติ พุราหุมโณ โข ปน อมฺพภูจ
โปกฺขรสาตีตฺตอทาณี วตฺวา เอวํ อุปเนตฺวา อุปเนตฺวา ปฏฺิจจณฺ-
การณํ อาวิกฺริตฺวา สุตฺททาสาทิภาวํ (๑) อาโรเปตฺวา อวจ ๑
ตยมฺหา อุกโกสาปีตาคิ อธิปฺปาโย ๑ ปทสาเยว ปวตฺเตสีตี
ปาเทน ปหริตฺวา ภูมียํ ปาเตลี ๑ ยลฺจ โส ปุพฺเพ อจฺริเยน
สทฺธี รณํ อารุหิตฺวา (๒) สารถิ หุตฺวา อคมาสี ตํปิสฺส จานํ
อจฺฉินฺนิตฺวา รตฺสฺส ปฺรโต ปทสาเยวสฺส กมนนมาสี ๑

โปกฺขรสาตีพุทฺฐปสงฺกมณณณนา

อติวิกาโลติ สฺกฺขุ วิกาโล สมฺโมทนียกถายปี กาโล นตฺถิ ๑
อาคมา นฺ ขุวิธ โภติ อาคมา นฺ โข อธิ โภ ๑ อธิวาเสตฺถติ
สมฺปฏฺิจจตฺ ๑ อชฺชตนาयाติ ยํ เม ตฺเมหฺสฺ การิ กโรโต อชฺช
ภวิสฺสตี ปุณฺณลฺจ ปีติปาโมชฺชลฺจ ตทตฺถาย ๑ อธิวาเสลี
ภควา ตฺถุหิภาเวนาคิ ภควา กายงฺคํ วา วาจงฺคํ วา
อโจเปตฺวา อพฺกนฺตเรเยว ขนฺตี ธาเรนฺโต ตฺถุหิภาเวน
อธิวาเสลี พุราหุมณฺสฺส อนฺคฺคหณฺตถํ มนสาว สมฺปฏฺิจฺฉิตี
วตฺตํ โหติ ๑

ปณฺเฑนาคิ อุตฺตเมน ๑ สหตฺถาคิ สหตฺถเณ ๑ สนฺตปฺเปตฺวาติ

๑. ม. สฺกฺขุ ทาสาทิภาวํ ๑ ๒. ม. อารุหิตฺวา ๑

เล่มที่ ๔ อมพฤษสุตตวณณา หน้า ๔๑๑

สุภูฏ ตปะเตวา (๑) ปริปุณณ สหิตติ ยาวทตถิ กตวา (๒) ฯ
สมปวาเรตวาติ สุภูฏ ปวาเรตวา (๓) อถิ อถนุติ หตถสณณาย
ปฏิกขิปาเปตวา (๔) ฯ กุตตาวินุติ กุตตวนุติ ฯ โอนิตปตตปาณินุติ
ปตตโต โอนิตปาณิ ฯ อปนิตหตถนุติ วุตติ โหติ ฯ โอนิตต-
ปตตปาณินุติปิ ปาโธ ฯ ตสสโต โอนิตติ นานาภูติ วินาภูติ
ปตติ ปาณิตอ อสสาติ โอนิตตปตตปาณิ ฯ ต โอนิตตปตต-
ปาณิ ฯ หตถจ ปตตจจ ฐวิตวา เอกมณเต ปตติ นิขิปิตวา
นินินนุติ อตโต ฯ เอกมณติ นิสิตติ กถนุติ เอวิ ภูติ (๕)
ณตวา เอกสมิ โอกาเส นิสิตติ อตโต ฯ

อนุปพุพิถนุติ อนุปพิปาฏิกถิ ฯ อนุปพุพิถนา นาม
ทานานนุติ สิลิ สิลานนุติ สกโค สกถานนุติโร มกโคติ
เอเตสิ อถถานิ ทิปนถา ฯ เตเนว เสยยถิทำ ทานถนุติ-
อาทิมหา ฯ โอการนุติ อวการิ ลามกภาวิ ฯ สามุกกัถิกถิ
สามิ อุกกัถิกา อถตนาเยว อุทฐริตวา กหิตา สยมภุณาณน
ทิกฐา อสาธารณามณเสสนุติ อตโต ฯ กา ปน สาคิ ฯ
อริยสจจเทสนา ฯ เตเนวาท ทุกขิ สมุทขิ นิโรธิ มกถนุติ ฯ
ธมมจกขุณุติ อธิ (๖) โสตาปตติมกโค อธิปเปโต ฯ ตสส อุปปตติ-
อาการทสสนถถิ ยงกถจจิ สมุทขมมิม สพพนุติ นิโรธธมมณุติ

- # ๑. ม. สนตปะเปสิติ สุภูฏ ตปะเปสิ ฯ ๒. ม. อกาสิ ฯ
- # ๓. ม. สมปวาเรสิติ สุภูฏ ปวาเรสิ ฯ ๔. ม. ปฏิกขิปาเปสิ ฯ
- # ๕. ม. เอวิภูติ ฯ ๖. ม. เอตถ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนรชวคคณณา หน้า ๔๑๒

อาห ๑ ตณหิ นโรธ อารมมณ กตวา กิจจวเสน เอว สพพิ
สงขต ปฏิวินนต อุปปชชติ ๑

โปกขรสาตูปาสกตตปฏิวทนากถาวณณา

ทิกุโธ อริยสจจรมโม เอเตนาติ ทิกุจรมโม ๑ เอส นโย
เสสปะเทสุปี ๑ ตินณา วิจิกิจจา อนเนาติ ตินณวิจิกิจโธ ๑
วิกตา กถกถา อสสาติ วิกตกถกโธ ๑ เวสาร์ชชปะตโตติ วิสาร์ท-
ภาว ปโตโต ๑ กตถ ๑ สตุธ สาสเน ๑ นาสส ปโร ปจจโย
น ปรสส สทฐา(๑) เอตถ วตตตีติ อปรปจจโย ๑ เสสิ สพพตถ
ปุพเพ(๒) วุตตนยตตะ อุตตานตตตะ จ ปากกเมวาติ ๑

อิติ สมงคตวีสานีนยา ทีมนิกายภูกกถาย

อมพภุจสุตตวณณา นิฏฐิตา ๑

ตติย ๑

๑. ม. สทฐาย ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑

โสณทนต์สุตตวณณา

เอวมเม สุตฺติ ๗เป๗ องฺเคสุติ โสณทนต์สุตฺติ ๗ ตตฺตราย-
มนุปฺพุพพทวณณา ๗ องฺเคสุติ องฺกา นาม องฺคปาสาทิกตาย
เอวํ ลทฺธโวหารา ชานปทีโน ราชกุมารา เตสํ นิวาโส
เอโกปี ชนปโท รุพฺพิสทฺเทน องฺกาติ วุจฺจติ ๗ ตสฺมี องฺเคสุ
ชนปเท ๗ จาริกนฺติ อีชาปี อตุริตจาริกาเจว นีพทฺชจาริกา
จ อธิปฺเปตา ๗ ตทา กิร ภควโต ทสสทฺสสีโลกชาตุ
โอโลเกนฺตสฺส โสณทนต์โฑ พฺราหฺมโณ ฌาณชาลสฺส อนฺโต
ปฺลยณายิตฺถ ๗ อถ ภควา อຍํ พฺราหฺมโณ มยฺหํ ฌาณชาเล
ปฺลยณายติ อตฺถิ นฺชวาสฺสฺสนิสฺสโยติ วิมฺสนฺโต อทฺทส มยิ
ตตฺถ คเต เอตสฺส อนฺตเววาลีโน ทฺวาทสหาการหิ พฺราหฺมณฺสฺส
วณฺณํ ภาสิตฺวา มม สนฺติเก อากนฺตุํ น ทสฺสนฺติ โส
ปน เตสํ วาทำ ภินฺทิตฺวา เอกฺนทฺีสาयाการหิ มม วณฺณํ
ภาเสตฺวา มํ อุปสงฺกมิตฺวา ปฺลยฺหํ ปุจฺฉิสฺสตี โส ปฺลยหา-
วิสฺสชชนปฺริโยसानเ สรณฺม คมฺิสฺสตีติ [๑] ปฺลยจตตฺถิกฺขุปฺริวาโร
ตํ ชนปทํ ปฺฏิปฺนฺโน ๗ เตน วุจฺจติ องฺเคสุ จาริกํ จรมาโน
เยน จมฺปา ตทวสฺรีติ ๗

คคฺคราย โปกฺขรณฺนิยา ตีเรติ ตสฺส จมฺปานครสฺส อวิทฺุเร
คคฺคราย นาม ราชมहेสิยา (๒) ขณฺิตตฺตา คคฺคราติ ลทฺธโวหารา
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ทิสฺวาติ ทิสฺสตี ๗ ๒. ม. ราชคฺคฺมहेสิยา ๗

เล่มที่ ๔ สัททมนุกรมศัพท์ หน้า ๔๑๔

ไปกฺขรณฺนิ อตฺถิ ตสฺสา ตีเร สมฺนตฺโต นีลาทิปญฺจวณฺณกฺุสม-
ปฏิมณฺฑิตํ จ มหนฺตํ จมฺปกาวนํ (๑) ๑ ตสฺมี ภควา กุสมกนฺชสฺสฺกนฺเช
จมฺปกาวเน วิหริติ ๑ ตํ สนฺชาย กคฺคฺราย ไปกฺขรณฺนิยา ตีเรติ
วฺตุตฺตํ ๑ มากฺเชน เสนิเยน พิมฺพิสาเรนาติ เอตฺถ โส ราชฯ
มคฺชานํ อิศฺสรตฺตา มากฺโธ มหติยา เสนาย สมฺนนาคตฺตา
เสนิโย ๑ พิมฺพิติ สุวณฺณํ ๑ ตสฺมา สารสุวณฺณสทิสวณฺณตฺยา (๒)
พิมฺพิสาโรติ วุจฺจติ ๑

พหู พหู หุตฺวา สํหฺวาติ สจฺจมา ๑ เอเกกิสฺสย ทิสาย
สจฺจโฆ เอเตสํ อตฺถิติ สจฺจมิ ๑ ปุพฺเพ นคฺรสฺส อนฺโต อคณา
พหิ นิกฺขมิตฺวา กณฺตํ ปตฺตาติ กณฺธิกฺตา ๑ ขตฺตํ อามนฺเตสฺสิติ
ขตฺตา วุจฺจติ ปุจฺจติปญฺหาพฺยากรณฺสมตฺโถ มหามตฺโต ตํ
อามนฺเตสิ ๑ อากเมนฺตฺติ มุหุตฺตํ ปฏิมานนฺตฺ มา กจฺจนฺตฺติ
วฺตุตฺตํ โหติ ๑

โสณทณฺฑกฺุณกฺา

นानาเวรฺชชกานฺนฺติ นานาวิเรสุ รชฺเชสุ อญฺเญสุ อญฺเญสุ
กาสิโกสลาทิสฺสุ รชฺเชสุ ชาตา ตานิ วา เตสํ นิวาสา ตโต
วา อากตาติ นานาเวรฺชชกา ๑ เตสํ นานาเวรฺชชกานํ ๑
เกนจิทฺเว กรณฺิเยนาติ ตสฺมี กิร นคฺเร ทฺวิหิ กรณฺิเยหิ
๑. ม. ย. จมฺปกาวนํ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๒. ม. สารสุวณฺณสทิสตฺยา ๑

เล่มที่ ๔ โสณทนต์สุตตวณณา หน้า ๔๑๕

พราหฺมณา สนนฺนิปตฺตุนฺติ ยถฺยถฺยวณฺณตฺถํ วา มนฺตสชฺชฌายนตฺถํ
วา ฯ ตทา จ ตสฺมี นคเร ยถฺโย นตฺถิ ฯ โสณทนต์สุต
ปนฺ สนนฺติเก มนฺตสชฺชฌายนตฺถํ เอเต สนนฺนิปตฺติตา ฯ ตํ สนนฺชาย
วุตฺตํ เกนจิทเวว กรณฺเณนาติ ฯ

เต ตสฺส คมนํ สุตฺวา จินฺเตตฺถํ อัย โสณทนต์โ
อุคฺคตพฺราหฺมโณ (๑) เขภฺยฺเยน จ อถฺยเว พฺราหฺมณา สมนฺ
โคตมํ สรณฺ คตา อยเมว น คโต สุวํ สเจ ตตฺถ
คมิสฺสติ อทฺธา สมนฺตสฺส โคตมสฺส อวภฺภูณฺิยา มายาย
อวภฺภูณฺิโต โคตมํ (๒) สรณฺ คมิสฺสติ ตโต เอตฺสสาปี เกหฺทวาเร
พฺราหฺมณานํ อสนฺนฺิปาโต น ภวิสฺสตีติ หนฺทสฺส คมนนฺตรายํ
กโรมาติ สมนฺนตฺยิตฺวา ตตฺถ อคมิสฺส ฯ ตํ สนนฺชาย อถฺโย
เต พฺราหฺมณาติ อาทิ วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ อิมินา ปงฺเคนาติ อิมินาปี การณฺน ฯ เอวํ เอตํ
การณฺํ วตฺวา ปฺน อตฺตโน วณฺเณ ภณฺณมาเน อตฺตฺสนก-
สฺสโต นาม นตฺถิ หนฺทสฺส วณฺณภณฺเนน คมนํ นีวาเรมาติ (๓)
จินฺเตตฺวา ภวณฺิ โสณทนต์โ อุภโต สุชาโตติอาทีนฺิ การณานฺิ
อาหํสฺส ฯ

อุภโตติ ทฺวีหิปี ปกฺเขหิ มาติโต จ ปีติโต จาติ ฯ
โกโต มาตา พฺราหฺมณฺิ มาตุ มาตา พฺราหฺมณฺิ ตสฺสาปี
๑. ม. อุคฺคตม.... ฯ ๒. ม. ตํ ฯ ๓. ม. นีวาเรสฺสามาติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคคณณนา หน้า ๔๑๖

มาตา พุราหุมนิ ปิตา พุราหุมนิ ปิตุปิตา พุราหุมนิ
ตสสาปี ปิตา พุราหุมนิ เอว ภา อุกโต สุธาโต มาติโต
จ ปิติตอ จ ๑ สัษฐคคณโกติ สัษฐธา เต มาตคคณ กุจฉิติ
อตุโถ ๑ สมเวปากินิยา คคณิยาติ (๑) ปน เอตถ กम्मชเตโชธาต
คคณิติ วุจติ ๑

ยาว สตุตมา ปิตามหุคคати เอตถ ปิตุปิตา ปิตามโ
ปิตามหตุส ยุกิ ปิตามหุคคิ ๑ ยुकนติ อายุปฺปมาณิ วุจติ ๑
อภิตาปมตตเมว เจต ๑ อตุโต ปน ปิตามโเยว ปิตามหุคค
ตโต อุกุ สพเพปี ปุพฺพปริสา ปิตามหคคคณเนนเว คคิตา
เอว ยาว สตุตโม ปริโส ตาว สัษฐคคณโก ๑ อถวา
อุกุขิตโต อนุปกกุกุโจ ชาติวาเทนาคิ ทสเสนติ ๑ อุกุขิตโตติ
อปเนถ เอตถ กิ อิมินาคิ เอว อุกุขิตโต อนุวุกุขิตโต ๑
อนุปกกุกุโจติ น อุกุกุโจ น อุกุโกส วา นินท วา
ลทฐปฺพุโป ๑ เกน การคณนาคิ ๑ ชาติวาเทน ๑ อิติปี
หีนชาติโก เอโสติ เอวรูปน วจเนนาคิ อตุโถ ๑

อทุกุคคิ อิสฺสโร ๑ มหทฐโนติ มหตา ฐเนน
สมนฺนาคโต ๑ ภาโต หิ เคเห ปจวีย ปัสฺวาลิกา วีย พุทฺธน
สมโน ปน โคตโม อฐโน กิกุขาย อุกุ ปุเรตฺวา ยาเปตีติ
ทสเสนติ ๑ มหาโกคคิ ปญจกามคคณเวเสน มหาอุปโกคคิ ๑ เอว
๑. ที. มหา. ๑๐/๑๗๓/๒๐๕ ๑

เล่มที่ ๔ โสณทนต์สุตตวณณา หน้า ๔๑๗

ย ย คณ วทนต์ ตสส ตสส ปฏิปกฺขวเสน ภควโต อคฺคณเยว
ทสฺเสมาติ มณฺณมานา วทนต์ ฯ

อภีรฺวโปติ อณฺเณหิ มนฺุสฺเสหิ อภีรฺวโป อธิรฺวโป ฯ
ทสฺสนิโยติ ทิวํปี ปสฺสนนฺตานํ อติตฺติกรณโต ทสฺสนิโย(๑)
ทสฺสเนเนว จิตฺตปฺปสาทชนนโต ปาสาทโก ฯ โปกฺขรตา วุจฺจติ
สุนฺทรภาโว วณฺณสฺส โปกฺขรตา วณฺณโปกฺขรตา ตาย
วณฺณสมฺปตฺติยา ยุตฺโตติ อตฺโต ฯ โปราณา ปนาหุ โปกฺขรนฺติ
สรีริ วทนต์ วณฺณํ วณฺณเมวาติ ฯ เตสํ มเตน วณฺณนฺจ(๒)
โปกฺขรณฺจ วณฺณโปกฺขรานิ เตสํ ภาโว วณฺณโปกฺขรตา ฯ
อิติ ปรมายวณฺณโปกฺขรตาयाติ อุตฺตเมน ปรีสุทฺเชน วณฺณเณน
เจว สรีรสณฺจานสมฺปตฺติยา จาติ อตฺโต ฯ พุรหฺมวณฺณินฺติ
เสฏฺฐวณฺณินฺ ปรีสุทฺฐวณฺณเณสุปี เสฏฺฐเณน สุวณฺณวณฺณเณน
สมนฺนาคโตติ อตฺโต ฯ พุรหฺมวณฺณินฺติ มหาพุรหฺมโน สรีรสทิสเนน
สรีเรน สมนฺนาคโต ฯ อกฺขุทฺทาวกาโส ทสฺสนายาติ โภโต สรีเร
ทสฺสนสฺส โอกาโส น ชุทฺทโก มหา ฯ สพุพาเนว เต องฺค-
ปจฺจกานิ ทสฺสนิยานเนว ตานิ จาปี มหฺนฺตानเวาติ ทีเปนฺติ ฯ

สีลมสฺส อตฺถิติ สีลวา ฯ วุฑฺฒํ วุฑฺฒิตํ สีลมสฺสาติ
วุฑฺฒสีลํ ฯ วุฑฺฒสีเลนาคิ วุฑฺฒเนเนว วุฑฺฒิตน สีเลน ฯ
สมนฺนาคโตติ ยุตฺโต ฯ อิํ วุฑฺฒสีลํปทสฺเสว เววจันํ ฯ สพุพเมตํ
๑. ม. ทสฺสนโยคฺโค ฯ ๒. ม. วณฺณนฺจ จ ฯ

เล่มที่ ๔ สัทอักษรควบคุณณา หน้า ๔๑๘

ปลงจีสลิตตเมว สุนทราย วทนต์ ๑

กฤษณวาจิตอาทิสฺ กฤษณา สุนทรพา ปริณฆล-
ปทพฤษณา วาจา อสุธาติ กฤษณวาจิ ๑ กฤษณัม มฐุรี
วากุภณฺ อสุธาติ กฤษณวากุภโร ๑ วากุภณฺ อูทาหรณ-
โฆโส ๑ คุณปริญฺณภาเวน ปุเร ภวาติ โปรี ๑ ปุเร วา
ภวตฺตา [๑] โปริยา นาคริกิตฺติยา สุขุมาลตฺเตน สทิสฺธาติ โปรี ๑
ตาย โปริยา ๑ วิสฺสหายตฺถายาติ อปฺลิตฺพุทฺธาย สนฺธิภูฏฺวิลมพิตาทิ-
โทสรหิตาย ๑ อเนพฺคลาตายาติ อเนพฺคเลน วิรหิตาย ๑ ยสฺส กสฺสจฺ
หิ กณฺตสฺส อเนพฺคณฺติ ลาลา วา ปฺกษฺมรณฺติ เขพฺมุสฺตานิ
วา นิภฺษมนฺติ ตสฺส วาจา อเนพฺคลา นาม โหติ ตพฺพิปริตฺถายาติ
อตุโธ ๑ อตุตฺสฺส วิญฺญาปณฺียาติ อาทิมชฺฆปรีโยสานํ ปากฺกั
กตฺวา ภาสิตตฺตสฺส วิญฺญาปณฺสมตฺถาย ๑

ชินฺโณติ ชราชินฺณตฺถาย ชินฺโณ ๑ วุฑฺฒโณติ องฺค-
ปฺจจฺจนํ วุฑฺฒนิภาวมริยาทํ ปตฺโต ๑ มหฺลลโกติ ชาติมฺหฺลลกตฺถาย
สมนฺนาคโต จิรกาลปฺปสุโตติ วุฑฺฒ โหติ ๑ อทฺธคโตติ อทฺธานํ
คโต เทว ตโย ราชปรีวภูฏฺ อตีโตติ อธิปฺปาโย ๑ วโย
อนฺุปฺปตฺโตติ ปจฺฉิมวโย สมฺปตฺโต ๑ ปจฺฉิมวโย นาม วสฺสตสฺส
ปจฺฉิมโ ม ตติโย ภาค ๑

๑. ม. อตฺถนฺตเร ปรีติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. วิสฺสภูฏฺฐายาติ ๑ ๓. ม.

สนฺธิภูฏ.... ๑ ๔. ม. วุฑฺฒนิภาวมริยาทํปตฺโต ๑

เล่มที่ ๔ โสณทนต์สุตตาวณณา หน้า ๔๑๕

อปัจ ชินฺโณติ โปราโณ จิรกาลปฺปวตฺตกฺกนฺวโยติ วุตฺตํ
โหติ ฯ วุฑฺโฒติ สีลาจาราทีคุณวุฑฺฒินิยา ยุตฺโต ฯ มหฺลลโกติ
วิภวมนฺตตาย สมนฺนาโคติ ฯ อทฺธคโคติ มคฺคปฏฺฐินฺโน
พฺรหฺมณํ วตฺตจริยาทีมริยาทำ อวีตีกุมมฺม จรณสีโล ฯ วโย
อนุปฺปตฺโตติ ชาติวุฑฺฒภาวปี อนฺติมวโย อนุปฺปตฺโต ฯ

พุทฺธคุณกถาวณณา

เอวํ วุตฺเตติ เอวมนฺเตหิ พฺรหฺมณฺเหหิ วุตฺเต โสณทนต์โฑ
อิเม พฺรหฺมณา ชาตืออาทีหิ มม วณฺณํ วทนฺติ น โข
ปน เมตฺติ ยุตฺตํ อตฺตโน วณฺเณ รชฺชิตฺตุ หนฺทาทำ เอเตสํ
วาทำ ภินฺทิตฺวา สมนฺสฺส โคตมสฺส มหนฺตภาวํ ฅาเปตฺวา
เอเตสํ ตตฺถ คมนํ กโรมีติ จินฺเตตฺวา เตนหิ โภ มมาปี (๑)
สุณฺณาถาติอาทิมหา ฯ ตตฺถ ยेषิ อุกฺโข สุชาโตติอาทโย อตฺตโน
คุณฺเหหิ สทิสฺสา คุณา เตปี โภ จาหํ เก จ สมนฺสฺส โคตมสฺส
ชาตีสมฺปตฺติอาทโย คุณาติ อตฺตโน คุณฺเหหิ อุตฺตริตเรเยว
มณฺญมาโน อิตเร ปน เอกนฺเตเนว ภควโต คุณมหนฺตภาว-
ทีปนฺตฺถิ (๒) ปกาเสติ ฯ

มยเมว อรหามาติ เอวํ นิยาเมนนฺโต เจตฺถ อิทํ ทีเปติ
ยที คุณมหนฺตตาย อุปฺสงฺกมิตฺพุโป นาม โหติ ยถา หิ
๑. ม.มมาปี ฯ ๒. ม. มหนฺตภาวทีปนฺตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺวคฺคณณนา หน้า ๔๒๐

สิเนรุ อุปนิชาย สาสโป มหาสมุทฺทํ อุปนิชาย โคปทกํ สตฺตสุ
มหาสเรสุ อุทกํ อุปนิชาย อุตฺตาวพินฺนุทฺ ปริตฺโต ลามโก เอวั
สมณฺสส โคตมฺสส ชาตีสมฺปตฺติอาทโยปี कुณฺน อุปนิชาย อมฺหากํ
कुणा ปริตฺตา ลามกา ตสฺมา มยเมว อรหาม ตํ ภาวนตํ
โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกमितฺตุนฺติ ฯ

มหนตํ ฅาติสงฺฆํ โอิหยาติ มาติปกฺเข อสิตฺติกุลสทฺสทานิ
ปิติปกฺเข อสิตฺติ (๑) เอวั สทฺธิกุลสทฺสทฺสสิ โอิหาย ปพฺพชฺโชติ ฯ

ภูมิกตฺตจ เวหาสทฺฐจฺจจาติ เอตฺถ ราชงฺกณฺน เจว
อุยฺยานน จ สฺวามทฺฐโปกฺขรณฺนโย สตฺตรตฺนปฺปฺรา กตฺวา (๒) ภูมียํ
จปีตํ ฅนํ ภูมิกตํ นาม ฯ ปาสาทนฺนียุหาทโย ปน ปฺปฺเรตฺวา (๓)
จปีตํ เวหาสทฺฐํ นาม ฯ เอวั (๔) ตาว กุลปรียาเยน อาคตํ ฯ
ตถาคตฺสส ปน ชาตทิวเสเยว สงฺโฆ เอโล อุปฺปโล ปุณฺฑริโกติ
จตฺตารो นฺธิโย อุคฺคตา ฯ เตสุ สงฺโฆ คาวุติโก เอโล
อทฺตมโยฅนฺนิกโก อุปฺปโล ติกาวุติโก ปุณฺฑริโก โยฅนฺนิกโก เตสุปี
คหิตํ คหิตํ ปฺปฺริเตเยว ฯ อิติ ภาควา ปฺปฺหุตํ หิรณฺณสฺวณฺณํ
โอหาย ปพฺพชฺโชติติ เวทิตฺตฺโป ฯ

ททโรว สมานนฺติ ตฺรโณว สมานนฺติ ฯ สฺสทฺทกาพเกโสติ
สฺสทฺฐุ กาทฺเพโส อญฺชนวณฺณสทิสเกโส หุตฺวา วาติ อตฺตโธ ฯ
๑. ม. อสิตฺติกุลสทฺสทานิติ ฯ ๒. ม. สตฺตรตฺนนานํ ปฺปฺเรตฺวา ฯ
๓. ม. ปฺปฺริปฺปฺเรตฺวา ฯ ๔. ม. เอตํ ฯ

เล่มที่ ๔ โสณทนต์สุตตวณณา หน้า ๔๒๑

ภเทรนาติ ภทเทเคน ฯ ปจเมเนน วยสาติ ตินฺณํ วยานํ

ปจมวเยเนน ฯ

อกามกานนฺติ อนิจฺจมานานํ ฯ อนาทรภูเสฺฐ สามิวจันํ ฯ
อสฺสูนิ มุเข เอเตสนฺติ อสฺสูมุขา ฯ เตสํ อสฺสูมุขานํ อสฺสู-
กิลินฺนมุขานนฺติ อตุโถ ฯ รุทนต์านนฺติ กนฺทิตฺวา โรทมนานํ ฯ

อกุขุททาวกาโสติ เอตถ ภควโต อปริมาโณเยว ทสฺสนาว-
กาโสติ (๑) เวทิตพฺโพ ฯ

ตตฺริทํ วตฺถุํ ฯ ราชคเहे กิร อลฺลตโร พุราหุมนโณ
สมณสฺส กิร (๒) โคตมสฺส ปมาณํ คเหตุํ น สกฺโกตฺตีติ สุตฺวา
ภควโต ปิณฺฑาทาย ปวิสนกาเล สญฺจิทตฺถิ เวฬุ คเหตุวา
นครทวารสฺส พหิ จตฺวา สมฺปตฺเต ภควติ เวฬุ คเหตุวา
สมิเป อญฺจาสิ ฯ เวฬุ ภควโต ชาณฺณมตฺถิ ปาปฺณิ ฯ ปุณฺทิวเส
เทว เวฬุ ฆญฺเฐตฺวา สมิเป อญฺจาสิ ฯ ภควาปิ ทฺวินฺนํ
เวฬุณฺํ อฺปฺริ กญฺมิตฺตเมว ปญฺญาเยมาโน พุราหุมน กิ
กโรสีติ อาห ฯ ตุมฺหากํ ปมาณํ คณฺหามิติ ฯ พุราหุมน
สเจปิ ตฺวํ สกฺลจกฺกวาพคพฺกํ ปุเรตฺวา จิตฺเต เวฬุ ฆญฺเฐตฺวา
อาคมิสฺสสิ เนว เม ปมาณํ คเหตุํ สกฺขิสฺสสิ น หิ มยา
จตฺตาริ อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสฺตทหสฺสํ จ ตถา ปารมิโย ปุริตา
ยถา เม ปโร ปมาณํ คณฺเหยยฺย อตุโถ พุราหุมน ตถาคโต
๑. ม. ทสฺสนาย โอกาโสติ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ สัททษนทวคคณณนา หน้า ๔๒๒

อปรเมยโยติ วตวา ฐมมปเท คาลมาห

เต ตาทิสเ ปุชยโต นีพพุเต อฏโตภเย ๑

น สกุกา ปุณณิ สงขาคู อิมุตตมปี เกนจิติ(๑) ๑

คาลาปริโยसानเ จตุราสีติ ปาณสทสทานิ อมตํ ปวีสุ ๑

อปริปี วตตุ ๑ ราหุ กิร อสุรินโท จตุตารี โยชน-

สทสทานิ อฏจ จ โยชนสทานิ อจฺโจ ๑ พาหนตฺตรมสฺส

ทวาทสโยชนสทานิ ๑ พหฺลนฺตเรณ ฉ โยชนสทานิ ๑ หตฺตตล-

ปาทตลนํ ปุณฺตโต ตีณิ โยชนสทานิ ๑ อญฺคฺติปพฺพานิ

ปณฺณาสโยชนานิ ๑ กฺมกนฺตรํ ปณฺณาสโยชนํ ๑ มุขํ ทฺวิโยชน-

สตัดฺติ โยชนสทคฺมกิริ ตโยชนสทปริมณฺทลํ ๑ คีวา ตโยชนสตัดฺติ ๑

นลาญฺญํ ตโยชนสตัดฺติ ๑ สีสํ นวโยชนสตัดฺติ ๑ โส อหํ อจฺโจสฺมิ

สจฺจตฺตารี โอนเมตฺวา(๒) โอลเกตุํ น สกฺขิสฺสสามิตฺติ จินฺเตตฺวา

นาคจฺจติ(๓) ๑ โส เอกทิวสํ ภควโต วณฺณํ สุตฺวา ยถา กถํ

จ โอลเกสฺสามิตฺติ อากโต ๑

อถ ภควา ตสฺส อชฺฌมาสยํ วิทิตฺวา จตฺตฺส อริยาปเถสฺส

กตเรณ ทสฺเสสฺสามิตฺติ จินฺเตตฺวา จิตฺโก นาม นีจฺปิ อจฺโจ

วีย ปณฺณายติ นิปฺนฺโน ปนฺสฺส อตฺตานํ ทสฺเสสฺสามิตฺติ

อานนฺท คนฺธกฺกฺกฺปิเรเวณ มลฺลจกํ ปณฺณายเปหิตฺติ วตฺวา ตตฺถ

สีหเสยฺยํ กปฺเปตี ๑ ราหุ อากนฺตฺวา นิปฺนฺนํ ภควนฺตํ คีว

๑. พ. ฐ. ๒๕/๒๔/๔๑ ๑ ๒. ม. โอนมิตฺวา ๑ ๓. ม. นาคจฺจติ ๑

เล่มที่ ๔ โสณทณทสุตตวณณา หน้า ๔๒๓

อุณนาเมตวา นภมชฌเม ปุณณจหนุทำ วีย อุตุโลเกสิ กิมิททำ
อสุรินุทาติ จ วุคเต ภาควา โอนมิตวา โอลเกตุ น
สกุขิสสามิติ นาคจุนินุติ ๑ น มยา อสุรินุท อโหมุเขน
ปารมิโย ปุริตา อุทชคคเมว กตวา ทานัน ทินุนนุติ ๑ ตั
ทิวสิ ราชุ สรณัน อคมาสิ ๑ เอว ภาควา อกุขุททาวกาโส
ทสุสนาย ๑

จตุปาริสุทฐิสีเลน สีลวา ๑ ตั ปน สีลั อริยั อุตตมัม
ปริสุทฐั ๑ เตนาน อริยัสีลิตี ๑ ตเทตัง อนวชชฎุเจน กุสลั ๑
เตนาน กุสลัสีลิตี ๑ กุสเลน สีเลนาคิ อิทมสุส เววจัน ๑

พหุนัน อจารียปาจริโยติ ภาควาโต เอเกกาย ฌมมเทสนาย
จตุราสีติ ปาณสทสุทานิ อปริมาณปิ เทวมนุสสา มกุคผลามตั
ปิวนุติ ตสุมา พหุนัน อจาริโอ สวากเวเนยยานัน ปน
ปาจริโยติ ๑

ชีณคามราโคติ เอตุถ กามัน ภาควาโต สพุเพปี กิเลสา
ชีณา ๑ พุราหุมนโณ ปน เต น ชานาคิ อตุตโน
ชานนฎุจानะเขว คุณัน กเถติ ๑ วิคตจาปลุโลติ ปตุตมณุชานา
จีวรมณุชานา เสนาสนมณุชานา อิมสุส จ (๑) ปุติกายสุส
ิเกลายนาคิ (๒) เอว วุคตจาปลุลา วิรหิโต ๑

อปาปปุเรกขาริติ อปาเป นว โลกตุตตรชมเม ปุโรโต
๑. ม. วา ๑ ๒. ม. ปุติกายสุส ๑เป ๑ เกพนา ปฎิเกพนาติ ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคณณนา หน้า ๔๒๔

กตฺวา วิจรตี ฯ พุรหุมนุณาย ปชายาติ สาริปุตุตโมคฺคกฺลฺลาน-
มหากสฺสปาทีเกทาย พุราหุมนปชาย เอตีสฺสาย จ ปชาย
ปุเรกฺขารโ ๑ อัยฺ หิ ปชา สมณฺ์ โคตมฺ์ ปุเรกฺขิตฺวา(๑) จรตีติ
อตุโธ ๑ อปีจ อปาปปุเรกฺขารโติ [๒] น ปาปี ปุโรโต กตฺวา
จรตี ปาปี น อิจฺจตีติ อตุโธ ๑ ตสฺสา(๓) พุรหุมนุณาย
ปชาย อตฺตนา สทฺธิ์ ปฏิวีรฺุทฺธายปี พุราหุมนปชาย อวีรฺุทฺโ
หิตสฺขตฺถโกเยวาทิ วุตฺตํ โหติ ฯ

ติโรรฺุจฺจาทิ ปรรฺุจฺจโโต ๑ ติโรชนปทาติ ปรรชนปทโโต ๑
สํปุจฺจิกฺุ (๔) อากจฺจนฺตีติ ขตฺถิยปณฺุฑิตาทโย เจว เทวพุรหุ-
นากนฺุชพฺพาทโย จ ปณฺุห อภิสงฺขริตฺวา ปุจฺจิสฺสามาติ
อากจฺจนฺติ ๑ ตตฺถ เกจิ ปุจฺจาย วา โทสํ วิสฺสชฺชน-
สมปฏฺิจฺจนฺเน วา อสมตฺถตฺตํ สลฺลกฺขเขตฺวา อปุจฺจิตฺวาว ตฺถนฺุหิ
นีสินฺุฑติ เกจิ ปุจฺจนฺุฑติ เกสณฺุจิ ภกฺวา ปุจฺจาย อุสฺสาหํ
ชเนตฺวา วิสฺสชฺเชติ ๑ เอวํ สพฺเพสํปี เตสํ วิมตีโย ตีริ ปตฺวา
มหาสมฺุทฺทสฺส อุมิโย วิย ภกฺวนฺุฑํ ปตฺวา ภิชฺชนฺุฑติ ๑

เอหิ สุวาคตฺวาทีติ เทวมนุสฺสปพฺพชิตคหฺภูเจสฺสุ ตํ ตํ
อตุตฺโน สนฺุฑิกํ อากตฺตํ เอหิ สุวาคตฺนฺุฑติ เอวํ วทตีติ อตุโธ ๑
สขิลโธติ ตตฺถ กตฺมํ สาขลฺุยฺ ยา สา วาจา เนลา

๑. ม. ปุเรกฺขิตฺวา ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺุฑเร น ปาปี ปุเรกฺขารโติ ทิสฺสติ ๑
๓. ม. กสฺส ๑ ๔. ม. ปณฺุหํ ปุจฺจิกฺุ ๑

เล่มที่ ๔ โสณทนต์สุตตวณณา หน้า ๔๒๕

กณฺณสุขาติอาทินา(๑) นเยน วุตฺตสาขลเยน สมฺนุนาคโต มุท-
 วจโนติ อตุโธ ๑ สมฺโมทโกติ ปฏิสนฺนถารกฺสโล อากคาคคานํ
 จตฺตุนํ ปริสํนํ กจฺจิ ภิกฺขุ(๒) ขมนิยํ กจฺจิ ยาปนิยฺนุติอาทินา
 นเยน สพฺพิ อทฺธานทรถํ วุปลเมฺนุโต วีย ปจฺมตรํ
 สมฺโมทนิยถํ กตฺตาคิ อตุโธ ๑ อพฺภากุฏฺโถติ ยถา เอกจฺเจ
 ปริสํ ปตฺวา ถทฺธมฺมา สงฺกฺกมฺมา โหนฺติ น เอทิสํ ๑
 ปริสทสฺเสนน ปนสฺส พาลาตปสมฺสเสน วีย ปทฺมํ มุขปทฺมํ
 วิกสฺติ(๓) ปุณฺณจฺนทสฺสสิริกํ วีย โหติ(๓) ๑ อุตฺตानมฺุโขติ ยถา
 เอกจฺเจ นิกฺกฺชฺชิตฺตมฺมา วีย สมฺปตฺตาย ปริสาย น กิณฺจ
 กถนฺติ อติทฺลลภกฺกา โหนฺติ น เอวรฺุโป สมฺโณ ปน
 โคตโม สฺลภกฺโก น ตสฺส สนฺติกํ อากคาคคานํ(๔) กสฺมา
 มยํ อีชาคคาคิ วิปฺปฏิสํโร อูปฺปชฺชติ ฐมฺมํ ปน สุตฺวา
 อตฺตมฺนาว โหนฺตีติ ทสฺเสติ ๑ ปุพฺพภาสีติ ภาสนฺโต จ ปจฺมตรํ
 ภาสติ ตถจ โข กาลยฺตฺตํ ๑ ปมาณยฺตฺตํ อตฺตสนฺนินิสฺสิตเมว
 ภาสติ น นีรตฺตํ กถํ ๑

น ตสฺมี คาเมวาทิ ยตฺถ กิร ภควา ปฏฺิวสฺติ ตตฺถ
 มหเสทฺฐา เทวตา อารกฺขํ คณฺหนฺติ ๑ ตา(๕) นิสฺสาย
 มนฺุสฺसानํ อูปฺททโว น โหติ ๑ ปัสฺสปีสาจาทโยเอว หิ มนฺุสฺเส
 # ๑. อจฺ. ติก. ๒๐/ถตจ/๑๖๒ ๑ ๒. ม. ภิกฺขเว ๑ ๓. ม. วิกสฺติ
 # ปุณฺณจฺนทสฺสสิริกํ โหติ ๑ ๔. ม. อากคาคคานํ ๑ ๕. ม. ตํ ๑

เล่มที่ ๔ สัทอักษรคุณธรรม หน้า ๔๒๖

วิหะเรนฺติ ฯ เต ตาสี อานุภาเวน หูรี อปกุมนฺติ ฯ อปีจ
ภควโต เมตตาทพเลนปี น อมนุสฺสา มนุสฺเส วิหะเรนฺติ ฯ

สงฺฆีตอาทิสฺ ฯ อุนฺสาสิตพุโพ สยฺ วา อุปฺปาทิตโต สงฺโฆ
อสุส อตฺถิติ สงฺฆี ฯ ตาทิสฺ จสุส คโณ อตฺถิติ คณิ ฯ
ปริมฺปทสุส วา เวจจนเมตฺ ฯ อาจารย์กษาปนวเสน คณฺสุสา-
จริโยติ คณาจริโย ฯ ปุตุตฺตถกรานนฺติ พหุณฺนํ ติตฺตถกรานํ ฯ
ยถา วา ตถา วาติ เยน วา เตน วา อเจลกาทิมตฺตเกนาปี
การณฺน ฯ สมุทากจฺจตฺติ สมนฺตโต อุปฺกจฺจติ อภิวิทฺตติ ฯ

อติถิโน (๑) เต โหนฺตฺติ เต อมฺหากิ อากนฺตฺกา นวกา
ปาหฺนกา โหนฺตฺติ อตฺถิโน ฯ ปริยาปฺณามิติ ชานามิ ฯ อปริมาณ-
วณฺโณติ ตถารูปเนว สพฺพผลฺลณฺนาปี อปฺปเมยฺยวณฺโณ ปเคว
มาทิสฺเสนาติ ทสุเสติ ฯ วุตฺตมฺปิ เจตฺ

พุทฺธิโรปี พุทฺธสุส ภณฺนยฺย วณฺณํ
กปฺปมฺปิ เจ อณฺณมภาสฺมาโน
ชีเยถ กปฺโป จิริทิมฺมนฺตเร
วณฺโณ น ชีเยถ ตถาคตฺตฺสาติ ฯ

อิมิ ปน สตฺถุ คุณกถิ สุตฺวา เต พุราหฺมณา
จินฺตฺยีสฺสุ ยถา โสณทณฺโฑ พุราหฺมโณ สมนฺตฺส โคตฺมสุส
วณฺณํ ภณฺติ อโนมฺคฺโณ โส ภวํ โคตฺโม เอวณฺตฺสฺส กุณฺ
๑. ม. อติถิ โน ฯ ๒. ม. กปฺปมฺปิ ฯ

เล่มที่ ๔ โสณทณทสุตตวณณา หน้า ๔๒๗

ชานมานเน โข ปน อจาริเยน อติจิริ อธิวาสิตัง หนุท นัง
อนวุตตตามาติ อนวุตตัสสุ ฯ ตสฺมา เอวํ วุตฺเต เต พุราหุมนชาติ-
อาทิ วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ อลเมวาทิ ยุตฺตเมว ฯ อปี ปุโฏเสนาติ ปุโฏสํ
วุจฺจติ ปาเถยฺยํ ตํ คเหตุวาปี อุปสงฺกมิตฺตุ ยุตฺตเมวาทิ อตฺถโธ ฯ
ปุฏฺเฐนาตีปี ปาโจ ฯ ตสฺสสตฺถโธ ปุโฏ องฺเส อสฺสาติ ปุฏฺเฐโส ฯ
เตน ปุฏฺเฐเสน ฯ อํเสน หิ ปาเถยฺยปุฏฺเฐ วหนฺเตนาตีปี(๑) วุตฺตํ โหติ ฯ

โสณทณทปริวิตกกวณณา

ติโรวนสณฺฑทคตฺสสาติ อนฺโตวนสณฺฑท คตฺสส วิหารพุกนฺตรํ
ปริวฺจฺจสฺสาติ อตฺถโธ ฯ

อณฺชลิ ปณามตฺวาติ เย เต(๒) อุกฺขโต ปกฺขิกา เต
เอวํ จินฺตยีสฺสุ สเจปี โน มิจฺฉาทิฏฺฐิกา โจเทสฺสนฺติ กสฺมา
ตุเมห สมนํ โคตมํ วนฺทิตฺถาติ เตสํ ก็ อณฺชลิสมตฺตกรณฺณปี
วณฺทนํ นาม โหตีติ วกฺขาม สเจ โน สมฺมาทิฏฺฐิกา โจเทสฺสนฺติ
กสฺมา ภควนฺตํ(๓) น วนฺทิตฺถาติ ก็ สีเสน ภูมียํ ปหฺรณฺเตเนว
วณฺทนํ [๔] โหติ นนฺ อณฺชลิสมมฺปี วณฺทนํเอวาทิ วกฺขามาติ ฯ

นามโคตฺตนฺติ โภ โคตม อหํ อสฺกสฺส ปุตฺโต ทตฺโต

๑. ม. มหนฺเตนาตีติ ฯ ๒. ม. เอเต ฯ ๓. ม. กสฺมา ตุมฺเห ภควนฺตํ ฯ

๔. ม. เอตฺถนฺตเร นามาติ ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๔๒๘

นาม มิตุโต นาม อิช อากโตติ วทนุตา นามิ์ สาเวนุติ
นาม โภ โคตม อหิ วาเสฏฺโฐ นาม กจจาโน นาม
อิชากโตติ วทนุตา โคตุตฺติ์ สาเวนุติ นาม ๆ เอเต กิร
ทลิตุทา ชินุณา กุลปุตฺตา ปริสมชฺเฒ นามโคตุตฺตวเสน
ปากฎา ภวิสสามาติ เอวิ อภิสุ ๆ

เย ปน ตุณฺหิฏฺฐา นิสีทิสฺสุ เต เกรราฎฺฐิกา เจว
อนุชพาลา จ ๆ ตตฺถ เกรราฎฺฐิกา เอกิ์ เทว กถาสลฺลาเปปี
กโรนุโต วิสฺสาสิโก โหติ อถ วิสฺสาเส สติ เอกิ์ เทว
ภิกฺขวา อทาตุ์ น ยุตฺตนุติ ตโต อตฺตานิ์ โมเจตฺวา ตุณฺหิ
นิสีทนุติ ๆ อนุชพาลา อณฺณาณตฺตาเยว อวภิขิตฺตมตฺติกาปิณฺโฑ
วีย ยตฺถ กตฺถจि ตุณฺหิฏฺฐา นิสีทนุติ ๆ

พฺราหฺมณปฺลยตฺตวิณฺณนา

เจตฺสา เจโตปริวิตกฺกนฺติ ภควา อัย พฺราหฺมโณ
อาคตกาลโต ปฏฺจาย อโรมุโข ถทฺชคฺคฺโต ก็ จินฺตฺยมาโน
นิสินฺโน ก็ นุ โข จินฺเตตฺติ์ อวชฺเชนฺโต อตฺตโน เจตฺสา
ตสฺส จิตฺตํ อณฺณาสี ๆ เตน วุตฺตํ เจตฺสา เจโตปริวิตกฺก-
มณฺณายาติ ๆ วิหณฺณตฺติ์ วิฆาตํ อาปชฺชติ ๆ

อนุวิไลเกตฺวา ปริสฺนฺติ ภควตา(๑) สกสมเย ปณฺหาปฺจฺจนน
๑. ม. ภควโต ๆ

เล่มที่ ๔ โสณทนต์สุตตาวรรณนา หน้า ๔๒๕

อุทเท นียมาโน (๑) อุกขิปิตฺวา เถเถ จปีโต วีย ปสฺสทุทกายจิตฺโต (๒)

หุตฺวา ปริสสงฺกณฺหนตฺถํปี ทิฏฺฐิสถฺยชานเนว (๓) อุปฺชารนฺตุ เม

ภานฺโต (๔) วจนฺนติ วทฺนฺโต วีย อนุวิโลเกตฺวา ปริสํ ภควนฺตํ

เอตทโวจ ๑ ปุชฺ (๕) ปกฺกณฺหนตฺตานนฺติ ยถฺยชนฺตถาย สุชฺ

ปกฺกณฺหนตฺเตสุ (๖) พุราหฺมณฺเสสุ ปจฺโม वा ทฺติโย วาติ อตุโถ ๑

ปุชฺชาย (๗) ทิยฺยมาณํ มหฺยาคํ ปฏฺิกฺกณฺหนตฺตานนฺติ โปราณา ๑

อิติ พุราหฺมโณ สกสมยวเสน สมฺมเทว ปญฺหํ วิสฺสชฺเชติ ๑

ภควา ปน วิเสสโต อุตฺตมพุราหฺมณฺเสส ทสฺสนตฺถํ อิมํ

ปนาตีอาทิมฺหา ๑

เอตทโวจฺนติ สเจ ชาตีวณฺณมนตฺตสมปฺนโน พุราหฺมโณ

น โหติ อถ โก จรฺหิ โลเก พุราหฺมโณ ภวิสฺสติ นาสติ

โน อยํ โสณทนต์โห หนฺทสฺส วาหํ ปฏฺิกฺกขิปามาตี จินฺตเตตฺวา

เอตทโวจฺ ๑ อปวทฺตีติ ปฏฺิกฺกขิปติ ๑ อนุปกฺขนฺทตีติ อนุปวิสฺติ ๑

อิหํ สเจ ตฺวํ ปสฺสทวเสน สมณฺํ โคตมํ สรณฺํ คนฺตฺกาโม

คจฺจ มา พุราหฺมณฺสมยํ ภินฺตีติ อธิปฺปาเยน อาหํสุ ๑

เอตทโวจฺาตี อิมํสุ พุราหฺมณฺเสสุ เอวํ เอกปฺปหารเนว

วिरวฺนเตสุ (๘) อยํ กถา ปรีโยสํนํ น คมิสฺสติ หนฺท เน

๑. ม. นียมาโน ๑ ๒. ม. สมปสฺสทุทกายจิตฺโต ๑

๓. ม. ทิฏฺฐิสถฺยชานเนว ๑ ๔. ม. โภนฺโต ๑ ๕. ม. สุชฺ ๑

๖. ม. คณฺหนตฺเตสุ ๑ ๗. ม. ปุชฺชาย ๑ ๘. ม. วิรวฺนเตสุ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณนา หน้า ๔๓๐

นิสสุทเท กตุวา โสณทณเฑเนว สทฐี กเถมีติ จินุเตตุวา

เอตัง สเจ โข ตุมหากนฺติ อาทิกัง วจนมโวจ ๑

สทรมุเมนาติ สการณน ๑ สมสโมติ จเปตุวา เอกเทส-
สมตัง(๑) สมภาเวน สโม สพุพาการณ สโมติ อตุโธ ๑ อหมสฺส
มาตาปิตโร ชานามิติ ภคินิยา ปุตตสฺส มาตาปิตโร ที น
ชานิสฺสติ กุลโกฎฐิทีปนํ สนฺชานเยว วทติ ๑ มุสาปี(๒) ภาเสยฺยาคี
อตุตถณฺชกั(๓) มุสาวาทัง กเถยฺย ๑ ที วมฺโณ กริสฺสตีติ อพฺพนฺตเร
คฺุณเ อสติ ที กริสฺสติ กิมสฺส พฺราหฺมณภาวํ รกฺขิตฺตุํ สกฺขิสฺสตีติ
อตุโธ ๑ อถาปี สียา ปฺน ปกตีสึเล จิตสฺส พฺราหฺมณภาวํ
สาเชตีติ(๔) เอวปี สีลเมว สาเชสฺสติ ตสฺมี หิสฺส อสติ
พฺราหฺมณภาโว นาโหสีติ สมฺโมหฺมคฺตํ วมฺณาทโย ๑ อิทํ ปน
สฺสุตฺวา เต พฺราหฺมณา(๕) สภาวํ อจฺริโย อาห อการณาว จ(๖) มยํ
อุชฺฌายิมฺหาติ คฺุณฺหิ อเหตุํ ๑

ตโต ภควา กถิตฺเต พฺราหฺมณน ปญฺเฑห ที ปเนตถ
ปตฺติจฺจาทฺตุํ สกฺขิสฺสติ น สกฺขิสฺสตีติ ตสฺส วิมฺสนคฺถํ อิมสํ
ปน พฺราหฺมณาติ อาทิมาน ๑

๑. ม. เอกเทสสมตัง ๑ ๒. ม. มุสาวาทมุปี ๑ ๓. ม. อตุตถณฺชกั ๑

๔. ม. สาเชตีติ ๑ ๕. ม. สฺสุตฺวา เต พฺราหฺมณา ๑ ๖. ม. อการณาว ๑

เล่มที่ ๔ สีสปญญาภาวณณนา หน้า ๔๓๑

สีลปรีชิตาติ สีลปรีสุทฐา ฯ ยตถ สีลํ ตตถ ปญญาติ
ยสฺมี ปุคฺคเต สีลํ ตตถเวว ปญญา ฯ กุโธ ทุสฺสีเต ปญญาติ
ปญญารหิตे वा चपे एपमुके कुโธ สีลนฺติ ฯ สีลปญญาณนฺติ
สีลญจ ปญญาณญจ สีลปญญาณํ ฯ ปญญาณนฺติ ปญญาเยว ฯ
เอวเมตํ พุราหุมนฺตาติ ภควา พุราหุมนฺตสฺส วจัน อานุชานนฺโต
อาห ฯ ตตถ สีลปรีชิตา ปญญาติ จตฺตปาริสฺสุทฺธิสีเลน โชตา
กถํ ปน สีเลน ปญญํ โชวตฺติติ ฯ ยสฺส ปุณฺณชนฺตสฺส สีลํ
สญฺญิจิ อสีติ วสฺसानิ อชฺณํ ्होติ โส มรณกาเลปี สพฺพกิเลส
จมาเตตฺวา สีเลน ปญญํ โชวิตฺวา อรหตฺตํ कणฺหาติ กนฺทร-
ศาลปรีเวणे महासुजिवसुत्तेरो विय ฯ

เอเร กิร มรณมฺยเจ นิปชชิตฺวา พลวเวทนาย นิตฺถุนนฺเต
ติสฺสวสภมหาราชา(๑) เถรํ ปสฺสิสฺสสามิติ คนฺตฺวา ปรีเวณทฺวารे
จิตฺโต ตํ สทฺทํ สุตฺวา ปุจฺฉิ กสฺส สทฺโท อยนฺติ ฯ เเธรสฺส
นิตฺถุนนสทฺโทติ(๒) ฯ ปพฺพชฺชชาย สญฺญิจิวสฺเสน เวทนาปรีคฺคหฺมคฺคตฺปิ
น กถํ นทานิ นํ วนฺทิสฺสามิติ นีวคฺคิตฺวา มหาโพธิ วนฺทิตฺตุ
คโต ฯ ตโต อุปฺภูจจากทฺหโร เถรํ อาห กิณฺโน ภนฺเต लच्छापेठ
सुत्रोपि राधा विप्रुणिसारी हुत्वा न वनฺทिसฺสามิติ कโตติ ฯ
กสฺมา อาวุโสติ ฯ คฺคฺมฺหากํ นิตฺถุนนสทฺทํ สุตฺวาติ ฯ เตนहि
๑. ม. ติสฺสมหาราชา ฯ ๒. ม. นิตฺถุนน... ฯ เอวมุปฺปรีปี ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนฐวคคณณา หน้า ๔๓๒

เม โอคาสั กโรถาติ วตฺวา เวทนั วิภขมภิตฺวา อรหตฺตํ
ปตฺวา ทหรสฺส สลฺยํ อทาสี คจฺฉาวโส ๑ อิทานี ราชานํ
อมฺเห วนฺทาเปหีติ ๑ ททโร คนฺตฺวา อิทานี กิร เถร์ วนฺทถาติ
อาห ๑ ราชา สัสมารปติเตน (๒) เถร์ วนฺทนฺโต นานํ อยฺยสฺส
อรหตฺตํ วนฺทามิ ปุชฺชนภุมิขิ ปน จตฺวา รกฺขิตสีลเมว
วนฺทามิตี อาห ๑ เอวํ สีเลน ปญฺณํ โชวติ นาม ๑ ยสฺส
ปน อพฺภนฺตเร สีลสัวโร นตฺถิ อุกฺขมฺภิตตฺถตฺตาย ปน จตฺป-
ปทิกคทาปรีโยसानเ ปญฺญา ย สีลํ โชวิตฺวา สห ปญฺีสมฺภิทาหิ
อรหตฺตํ ปาปฺณาติ ๑ อยิ ปญฺญา ย สีลํ โชวติ นาม เสยฺยถาปี
สนตฺติมหามตฺโต ๑

กตมํ ปน ตํ พุราหุมนฺธาติ กสฺมา อาห ๑ ภควา
กิร จินฺเตสิ พุราหุมนฺธา พุราหุมนฺสมเย ปญฺจสีลานิ สีลนฺติ
ปญฺญาเปนฺติ เวทตฺตยปญฺณํ ปญฺญาติ (๓) ปญฺญาเปนฺติ อูปรวิเสสํ
น ชานนฺติ ขนฺนุนานํ พุราหุมนฺสฺส อุตฺตรวิเสสญฺตํ มคฺคสีลํ
ผลสีลํ มคฺคปญฺญญจ (๔) ผลปญฺญญจ ทสฺเสตฺวา อรหตฺตญฺเณน (๕)
เทสนํ นิฏฺฐาเปยฺยนฺติ (๖) ๑ อถ นํ กเถตฺถกมฺยตฺตาย ปุจฺฉนฺโต
กตมํ ปน ตํ พุราหุมนฺธ สีลํ กตมา สทา ปญฺญาติ อาห ๑

อถ พุราหุมนฺโธ มยา สกสมยวเสน ปโยห วิสฺสชฺชิตฺโต
๑. ม. วิภขมภิตฺวา ๑ ๒. ม. สัสมารปติเตน ๑ ๓. ม. เวทตฺตย-
อุกฺคหนปญฺญา ปญฺญาติ ๑ ๔. ม. มคฺคปญฺญญ ๑
๕. ม. อรหตฺตนิฏฺฐเณน ๑ ๖. ม. นิฏฺฐาเปยฺยนฺติ ๑

เล่มที่ ๔ โสณทนต์สุตตวณณา หน้า ๔๓๓

สมโณ ปน มํ โคตโม ปุณ นีวตฺติตฺวา ปุจฺจติ อิทานิสุสาหํ
จิตฺตํ ปรีโตเสตฺวา วิสฺสชฺชิตฺตุํ สกฺกณฺเอยํ วา น วา สเจ
น สกฺกขิสฺสํ ปจฺมํ อุปฺปนฺนาปี เม ลชฺชา ภิชฺชิสฺสติ
อสกฺโกนฺตสฺส ปน น สกฺโกมิตฺติ วจเน โทโส นตฺถิตฺติ ปุณ
นีวตฺติตฺวา ภควโตเยว ภาริ กโรนฺโต เอตฺตกปรมา จ
มยฺนฺตฺวาอทิมาห ๑ ตตฺถ เอตฺตกปรมาติ เอตฺตํ สีลปญฺญาณนฺติ
เอตฺตเมว (๑) ปรมํ อมฺหากํ เต มยํ เอตฺตกปรมา อิตฺโต ปรี เอตฺตสฺส
ภาสิตสฺส อตฺถํ น ชานามาติ อตฺถโธ ๑

อตฺตสฺส ภควา สีลปญฺญา ย มฺลภฺตสฺส ตถาคตฺตสฺส อุปฺปาทโต
ปญฺจติ สีลปญฺญาณํ ทสฺเสตฺตุ อิช พฺราหฺมณฺ ตถาคโตติอทิมาห ๑
ตสฺสตฺถโธ สามณฺณผล เวตฺตณเยเนว เวทิตฺตพฺโพ ๑ อยํ ปน
วิเสโส ๑ อิช ติวริปี สีลํ อิทํปิสฺส โหติ สีลสฺมินฺติ เหว
สีลมิจฺเจว นียฺยาติตํ ๑ ปจฺมชฺฌานาทีนํ จตฺตาริ ฉานานํ
อตฺถโต ปญฺญาสมฺปทา ๑ เหว ปญฺญาเวสน [๒] อนนฺนิยาเตตฺวา
วิปฺสฺสนาปญฺญา (๓) ปทฺฐจฺานภาวมตฺเตน ทสฺเสตฺวา วิปฺสฺสนา-
ปญฺญาโต ปญฺจาย ปญฺญา นียฺยาติตาติ ๑

๑. ม. วจเนว ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ปนาติ ทิสฺสติ ๑
๓. ม. วิปฺสฺสนาปญฺญา ๑

เล่มที่ ๔ โสณทนต์อุปาสกคตปฏิบัติเวทนาถา หน้า ๔๓๔

สวตนาชาติ ปทสส อตุโถ อชชตนาชาติ เอตถ
วุตตนเยเนว เวทิตพุโพ ฯ เตน มํ สว ปรีสา ปรีกเวยชาติ
เตน ตุมะห ทูโรโตว ทิสวา อาสนา วุญจิตการณน มํ สว
ปรีสา อัย โสณทนต์โท ปจฺฉิมวเย จิโต महल्लโก โคตโม
ปน ททโร युवा नत्तापिसस नप्पोहिติ โส नाम อตฺตโน
นत्ताวํปี (๑) อปฺปตฺตสฺส อาสนา วุญจาทิตติ ปรีกเวยเย ฯ
อาสนา เม ตํ ภวํ โคตโม ปจฺฉุจฺฉานนฺติ มม อการเวน
อวฺจฺฉานํ นาม นตฺติ โภคนาสนนฺเยน ปน น วุญจหิตฺตสํมิ
ตํ ตุมะหํหิ เจว มया จ ฉาตุํ วุญฺจติ ตสฺมา อาสนา
เม เอตํ ภวํ โคตโม ปจฺฉุจฺฉานํ ชาเรตฺติ ฯ อิมินา กิร
สทิสฺส กุหโก ทุลลโก ฯ ภควติ ปนสฺส อการวํ นาม
นตฺติ ตสฺมา โภคนาสนนฺเยน (๒) กุหนวเสน เอวํ วทติ ฯ
ปรปฺเตสฺสปี เอสเว นโย ฯ ชมฺมิมยา กถาชาติอาทิสฺสํ ตํชฌาน-
รูปาย ชมฺมิมยา กถาย ทิฏฺฐชมฺมิกสมฺปรายิกํ อตฺถิ สนนฺทสฺเสตฺตวา
กุสเล ชมฺเม สมหาเปตฺตวา คณฺหาเปตฺตวา ตตฺถ นํ สมนฺตเตชฺเตตฺตวา
สอฺสฺสาหํ กตฺวา ตาย จ สอฺสฺสาหตฺตาย อญฺเณหิ จ วิชฺชमान-
คฺเชนหิ สมนฺปหํเสตฺตวา ชมฺมมรตฺตนาวิสฺสํ วสฺสิตฺตวา อญฺจายาสนา
ปกฺกามิ ฯ

๑. ม. นตฺตุมตฺตภาวมฺปี ฯ ๒. ม. โภคนาสนนฺยา ฯ

เล่มที่ ๔ กฎทนต์สุดตวณณา หน้า ๔๓๕

พราหมโณ ปน อตตโน กุหคตย เอวปี ภควติ ฐมม-
วสฺสํ วสฺสิตะ (๑) วิเสสํ นิพพตฺเตตฺตํ นาสกฺขิ ฯ เกวลมสฺส อายตี
นิพพานตฺถาย วาสนาภาคิยาย จ สพฺพา ปุริมปจฺฉิมกถา
อโหสีตี ฯ

อิติ สมงควลวลาสนีนียา ทีมนิกายภูกกถาย
โสมทนต์สุดตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ
จตฺตฺถิ ฯ

กฎทนต์สุดตวณณา

เอวมเม สฺตํ ฯเปฯ มกเชสฺสติ กฎทนต์สุดตฺตํ ตตฺตฺราย-
มนุปรุพฺพทวณณา ฯ มกเชสฺสติ มกธา นาม ชนปทวาลีโน (๒)
ราชกุมารรา เตสํ นิวาโส เอโกปี ชนปโท รุพฺหิสทฺเทน มกโรตี (๑)
วฺจจตี ฯ ตสฺมี มกเชสฺสุ ชนปเท ฯ อิโต ปริ ปุริมสุดตทวเย
วฺจตฺตณยเมว ฯ อมฺพลฏฺฐิกา พฺรหฺมชาเล วฺจตฺตสทิสาว ฯ

กฎทนต์โตตี ตสฺส พฺรหฺมณฺสฺส นามิ ฯ

อุปรกฺขโฏตี สชฺชิตฺโต ฯ วจฺจตฺตฺรตฺตานิตี วจฺจตฺตานิ ฯ
อฺรพฺภาตี ตฺรณเมณฺฑกฺกา วฺจจฺนตี ฯ เอเต ตาว ปาลียิ
อากตาเยว ฯ ปาลียิ ปน อนากตฺตานิปี อนเเกสฺสิ มิกปรกฺขินิ
สฺตตฺตสฺตตฺตตฺตานิ สมฺปิณฺฑิตฺตานิเวตี เวทิตพฺพานิ ฯ สพฺพสฺตต-
๑. ม. วสฺสิตะ ฯ ๒. ม. ชนปทีโน ฯ ๓. ม. มกธาตี ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคฤณนา หน้า ๔๓๖

สตติก ยาคัม กิเรส ยชิตุกาโม โหติ ๑ ญญปนีตานีติ พนุชิตวา
จปนตถาย ยูปสงขาคัม ญญัม อุปนีตานี ๑ ติวินนุติ เขตถ วิธา
ววจจติ ปจนา ติวุจปนนุติ(๑) อตุโถ ๑ โสพสปริกุขารนุติ โสพส-
ปริวาริ ๑

ปฏิวสนุติติ ยถณานุกถาย ปฏิวสนุติ ๑

มหาวิชิตราชยถณกถาวณณนา

ภูตปุพพนุติ อิทํ ภควา ปจวิคตัม นิธิ อุทฐริตวา ปุริโต
ราสี กโรนุโต วิย ภวปฏิจจณนํ ปุพพจริตัม (๒) ทสเสนโต อาห ๑
มหาวิชิตโตติ โส กิร สากกรปริยนตัม [๓] ปจวิมณนตัม วิชินิ
อิตติ มหนตัม วิชิตมสสาติ มหาวิชิตโตเตวว สงขุຍ์ อคมาสิ ๑

อทุโฆติอาทิสุ ๑ โย โภจิจ อตุตโน สนุตเคน วิภเวน
อทุโฆ โหติ ๑ อัย ปน น เกวลลํ อทุโฆเยว ๑ มหทฐโน
มหตา อปริมาณสงขุเยน ธเนน สมณนาคโต ๑ ปญจกามคฺฐ-
วเสน มหนตวา โอปารา โภคา อสุสาติ มหาโภโค ๑
ปิญทปิญทวเสน เจว สุวณณมาสกรชตมาสกาทิวเสน จ
ชาตฺรปรชตสฺส ปหุตตาย ปหุตชาตฺรปรชโต ๑ อเนกโกภฺธิ-
สงขุเยน ชาตฺรปรชเตน สมณนาคโตติ อตุโถ ๑

วิตฺตติ ตฺถุจิจ วิตฺตยา อุปกรณํ วิตฺตูปกรณํ ตฺถุจิจ-
การณนุติ อตุโถ ๑ ปหุตํ นานาวิธาลงการสุวณณรชตภาชนาทิ-
๑. ม. ติวุจปนนุติ ๑ ๒. ม. อัย ปาฐุ นตุติ ๑ ๓. ม. เอตฺถนุตเร
มหนตนุติ ทิสฺสติ ๑

เล่มที่ ๔ กฎหนุตตตวณณนา หน้า ๔๓๖

เกท วิตตูปกรณมสฺสาติ ปหุตวิตตูปกรโณ ๑ สตฺตฺรตนสงฺฆาตสฺส
นิตฺทิตฺวา จปีตชนสฺส ๑ สพฺพปฺพพฺพนาปรนฺนสงฺคหิตสฺส ฌยฺยสฺส
จ ปหุตตาย ปหุตชนฌยฺโย ๑ อถวา อิทมสฺส เทวสิกฺ

ปริพฺพยทานคหณาทิวเสน ปน ปริวตฺตฺนชนฌยฺยวเสน วุตฺตํ ๑

    ปริปฺปฺณโกสโกฏฺฐาการโธติ โโกโส วุจฺจติ ฆณฺฑาการี
นิตฺทิตฺวา จปีเตน ฌเนน ปริปฺปฺณโกโส ๑ ฌยฺเยน ปริปฺปฺณ-
โกฏฺฐาการโธติ อตฺโถ ๑ อถวา จตฺตฺพิโซ โโกโส หตฺถิ อสฺสา
รธา ปตฺตฺตีติ ๑ โโกฏฺฐาการี ติวิธํ ฌนโกฏฺฐาการี ฌยฺย-
โกฏฺฐาการี วตฺถโกฏฺฐาการนฺติ ๑ ตํ สพฺพปี ปริปฺปฺณมสฺสาติ
ปริปฺปฺณโกสโกฏฺฐาการโ ๑

    อุทฺปาทีติ อุปฺปชฺชิ ๑ อัยฺ กิร ราชา เอกทิวสํ
รตนวิโลกนจาริกํ นาม นิกฺขนฺโต ๑ โส ฆณฺฑาการิกํ ปุจฺฉิ
ตาท อิทํ เอวํ พหุชนํ เกน สงฺฆริตฺนฺติ ๑ ตุมฺหากํ ปิตฺติ-
ปีตามหาทีหิ(๑) ยาว สตฺตฺมา กุลปริวฏฺฐาติ ๑ อิทํ ปน ฌนํ
สงฺฆริตฺวา เต กุหิ คตฺตาติ(๒) ๑ สพฺพเพว เต เทว มรณฺวสํ
คตฺตาติ ๑ อตฺตโน ฌนํ อกฺคเหตุวาว คตฺตาติ(๓) ๑ เทว กิ วเทถ
ฌนํ นามตํ ปหาย คมนิยเมว โน อาทาย คมนิยฺนฺติ ๑
อถ ราชานิวตฺติตฺวา สิริคพฺเภ นิสินฺโน อธิคตา โข เมตฺติอาที(๔)
จินฺเตสิ ๑ เตน วุตฺตํ เอวํ เจตฺโส ปริวิตกฺโก อุทฺปาทีติ ๑

    พฺราหฺมณฺ อามนฺเตตฺวาติ กสฺมา อามนฺเตสิ ๑ อัยฺ กิร
๑. ม. ปิตฺติตามหาทีหิ ๑ ๒. ม. ปตฺตฺตาติ ๑ ๓. ม. คตฺตา ตาตาติ ๑
๔. ม. เมตฺติอาทีนํ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคคณณนา หน้า ๔๓๘

เอว จินเตสิ ทานํ เทนเตน นาม เอเกน ปณฺฑิตเณ
สทฺฐี มนฺตยิตฺวา ทาคุ วฏฺฐติ อนามนฺเตตฺวา กตกมฺมํ หิ
ปจฺจนาตฺตป (๑) กโรตฺติ ตสฺมา อามนฺเตสิ ฯ อถ พุราหุมนโ
จินเตสิ อัย ราชา มหาทานํ ทาคุกาโม ชนปเท จสฺส พหุ
โจรา เต อวฺปสมเตตฺวา ทานํ เทนฺตสฺส ชีรทริตตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ทานสมฺภาเร อahrนฺตानํ นิปฺปฺริสานิ เกหानิ เต โจรา
วิลุมฺปิสฺสนฺติ ชนปโท โจรภเยเนว อากุโล (๒) ภวิสฺสติ ตโต รณฺโ
ทานํ น จิรํ ปวตฺตติสฺสติ จิตฺตมฺปิสฺส เอกกฺคํ น ภวิสฺสติ
हनฺท นํ เอตมตฺถํ สลฺยวาเปมิตฺติ ตโต ตมตฺถํ สลฺยวาเปนฺโต
โกโต โข รณฺโโลติอาทิมาย ฯ

ตตฺถ สกณฺณโกติ โจรกณฺณเกหิ สกณฺณโก ฯ ปนฺถทฺทหนฺตติ
ปนฺถทฺทหา ปนฺถฆาตกาติ อตฺถโธ ฯ อกิจฺจการี อสฺสาติ
อกตฺตพฺพการี อธมฺมการี (๓) ภเวยฺย ฯ ทสฺสุชิลนฺติ (๔) โจรปิลิ ฯ
วเรน วาติ มารเณน วา โกณฺณเนน วา ฯ พนฺชเนนาติ
อทฺทพฺพนฺชนาทินา ฯ ชานียาติ หานียา ฯ สติ คณฺหนฺต สหสฺสํ
คณฺหนฺตติ เอวํ ปวตฺตติตทณฺเฑนาติ อตฺถโธ ฯ ทรหายาติ
ปญฺจสิขมฺมทกกรณฺม โคมยสิขจฺจํ กิวยฺย กุทณฺทกพฺพนฺชนฺติ (๕)
เอวมาทินิ กตฺวา ทรหฺปาปเนน ฯ ปพฺพวาชานายาติ รณฺจโต
นินฺทรเณน ฯ สมุหนิสฺสามิตฺติ สมฺมา เหตุนา นเณน การเณน
๑. ม. ปจฺจนาตฺตป ฯ ๒. ม. โกลาหโล ฯ ๓. ม. อธมฺมการี ฯ
๔. ม. ทสฺสุชิลนฺติ ฯ ๕. ม. ....พนฺชนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ กฎทนต์สุดตวณณา หน้า ๔๓๕

อุหนิสฺสามิ ฯ หตาวเสสกาติ มตาวเสสกา ฯ

อุสฺสหนฺตฺติ อุสฺส่าหิ กโรนฺติ ฯ อนุปฺปเตตฺติ ทินฺเน
อฺปฺโปโหนฺเต ปฺน อณฺณปิ พิชฺณจ ภตฺตณฺจ กสิอฺปฺกรณภณฺทณฺจ
สพฺพิ เตตฺติ อตฺโถ ฯ ปาภุํ อนุปฺปเตตฺติ สกฺขี อกฺควา
ปณฺเณ อนาโรเปตฺวา มฺลจฺเจชฺชวเสน ภณฺทมฺลํ เตตฺติ อตฺโถ ฯ
ภณฺทมฺลสฺส หิ ปาภุณฺติ นามิ ฯ ยถา ฯ

อฺปฺปกเนน ปิ เมธาวิ ปาภเตน วิจฺกฺขโณ ฯ

สมฺภูจฺจาเปติ อตฺตานํ อณฺเฏ อคฺคิวั สนฺธมฺนฺติ(๑) ฯ

ภตฺตเวตฺนณฺติ เทวสิกฺกิ ภตฺตณฺเจว มาสิกาติปริพฺพยณฺจ ฯ
ตสฺส ตสฺส กุลกมฺมสฺสุรภาวานุรูปฺเน จานนฺตรคามนิกมาทิตาเนน
สทฺธิ เตตฺติ อตฺโถ ฯ สกมฺมปสฺสตาติ กสิวณฺชชาทิสฺสุ สเกสุ
กมฺเมสุ อฺยฺยตฺตา พฺยาวัภา ฯ ราสิโกติ ชนฺชณฺณานํ ราสิโก ฯ
เขมฺภุจิตฺตาติ เขเมเนน จิตฺตา อภยา ฯ อกณฺฐกาติ โจรกณฺฐก-
รหิตา ฯ โมทา(๓) โมทมานาติ มฺทา(๔) โมทมานา ฯ อยเมว วา
ปาโห ฯ อณฺณมณฺณํ ปมฺุทิจิตฺตาติ อธิปฺปาโย ฯ อปาเรตฺตมฺราติ
โจรานํ อภาเวเนน ทฺวารานิ อสฺวาริตฺวา วิวฺญฺทฺวาราคิ อตฺโถ ฯ
เอตฺทโวจฺจาติ ชนฺปทสฺส สพฺพากาเรน อิทฺธิสฺสิทฺถาวั ลตฺวา
เอตํ อโวจ ฯ

๑. บ.ชา. ๒๓/๔/๒ ฯ ๒. มาสชาติปริพฺพยณฺติ ยุตฺตตรํ ฯ ม. มาสิกา... ฯ

๓. ม. มฺทา ฯ ๔. ม. โมทา ฯ

เล่มที่ ๔ จตุปริกขารวณณา หน้า ๔๔๐

เดหนี ภว ราชาติ พุราหุมนไณ กิร จินเตสิ อัย ราชา
มหาทานัน ทาคู อติวिय อุตสาหชาโต สเจ ปน อตุตโน
อนุนนตา ขตุติยาทโย อนามนเตตวา ทสฺสติ ๑ นาสุส เต
อตุตมณา ภวิสฺสนฺติ ยถาทานิ(๑) เต อตุตมณา โหนฺติ ตถา
กิสฺสามิติ ตสฺมา เดหนี ภวนฺติอาทิมาห ๑

ตตุถ เนคมาติ นิกมนิวาสิโน ๑ ชานปทาติ ชนปท-
วาสิโน ๑ อามนฺตยตฺนฺติ อามนฺเตตฺ ชานาเปตฺ ๑ ยํ มม
อสฺสาติ ยํ ตุมหากํ อนฺุชานนํ มม ภเวยฺย [๒] ๑ อมจฺจาติ
ปียสหายกา ๑ ปาริสชฺชาติ เสสา อาณตฺติการกา ๑ ยชตํ ภว
ราชาติ ยชตฺ ภว ๑ เต กิร อัย ราชา อหํ อิสฺสโรติ
ปสฺยห ทานัน อทตฺวา อเมห อามนฺเตติ อโห เดน(๓) สฺกุจฺ
กตฺนฺติ อตุตมณา เอวมาหํสุ ๑ อนามนฺติเต ปนสฺส ยลฺลณฺุจฺจานัน
ทสฺสนายปี น กจฺเจยฺย ๑ ยลฺลกาโล มหารราชาติ เทยฺย-
ธมฺมสฺมี หิ อสฺติ มหฺลลกกาเล จ เอวรूपํ ทานัน ทาคู
น สกฺกา ตฺวํ ปน มหฺทฺชโน เจว ตฺรฺโณ จ เดน เต
ยลฺลกาโลติ ทสฺเสนฺตวา วทฺนฺติ ๑ อนฺุมติปฺกฺษาติ อนฺุมติยา
ปฺกฺษา อนฺุมติทายกาติ อตุโล ๑ ปฺริกฺขารา ภวนฺตีติ ปฺริวารา
๑. ม. ยถาทานเน ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ทีฆรตฺตํ หิตาย สฺุชยาติ
ทิสฺสติ ๑ ๓. ม. อโหเนน ๑

เล่มที่ ๔ กฎทนต์สุดตวณณา หน้า ๔๔๑

ภวนติ ฯ รโธ สีสปรักขารโธ ฉานกุโข จกุกวีริโยติ (๑) เอตุถ
ปน อลงกาโร ปรักขารโธติ วุตโต ฯ

อฏฐปรักขารวณณา

อฏฐหงเคหีติ อุกโต สุชาตาทิหิ อฏฐหิ องเคหิ ฯ
ยสสาติ อาณาปนสมตถตาย ฯ สทุโธติ ทานสฺส ผลํ อตฺถิติ
สทุทหติ ฯ ทายโกติ ทานสฺสุโร ฯ น สทุชามตตกเมว ติฏฺฐติ
ปรักจชิตตปิ สกโกตฺติติ อตฺโธ ฯ ทานปฺตีติ ยํ ทานํ เทติ ตสฺส
ปติ หุตฺวา เทติ น ทาโส น สหาโย ฯ

โย หิ อตฺตนา มรฺฐริ ภูชฺติ ปเรสํ อมรฺฐริ เทติ
โส ทานสงฺขาตสฺส เทยฺยชฺมมฺสฺส ทาโส หุตฺวา เทติ โย
ยํ อตฺตนา ภูชฺติ ตเทว เทติ โส สหาโย หุตฺวา เทติ
โย ปน อตฺตนา เยน เกนจิ ยาเปติ ปเรสํ มรฺฐริ เทติ
โส ปติ เชฏฺฐโก สามิโก หุตฺวา เทติ อัยฺ ตาติโสติ
อตฺโธ ฯ

สมณพฺราหฺมณกปณทฺธิกวนิพุกยาจกานนฺติ เอตุถ ฯ
สมิตปาปา สมณา ฯ พาทิตปาปา พฺราหฺมณา ฯ กปณาคิ
ทูกคตา ทลิตุทมนุสฺสา ฯ อทฺธิกาติ ปลาวิโน ฯ วณิพุกาคิ
เย อิกฺุจฺ ฑินฺนํ กนฺตํ มนาปํ กาลน อนวชฺชํ ฑินฺนํ ทํ
๑. ส. มหา. ๑๕/๒๔/๗ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนฐวคคณณนา หน้า ๔๔๒

จิตต์ ปสาเทตฺวา(๑) กจจตุ ภวํ พุรหุมโลกนฺตฺยาทินา นเยน
ทานสฺส วณฺณํ โถมยมาณา วิจรนฺติ ฯ ยาจกาทิ เย ปสฺตมตฺตํ
เทถ สรราวมตฺตํ เทถาทิทินิ วตฺวา ยาจมาณา วิจรนฺติ ฯ
โอบานญฺโตติ อุทปานญฺโต ฯ สพฺเพสํ สาธารณปริโกโค
จาทุมมहाปเถ ขตโปกฺขรณิ วิย หุตฺวาติ อตฺโถ ฯ

สุตฺชาตสฺสาติ เอตฺถ สุตฺเมว สุตฺชาตํ ฯ

อตีตานาคตปจฺจุปฺปนเน อตฺเถ จินฺเตตฺตุนฺติ เอตฺถ อตีเต
ปฺลฺยลสฺส กตฺตตฺตาเยว เม อัย สมฺปตฺตีติ เอวํ จินฺเตนฺโต
อตีตมตฺถํ จินฺเตตฺตํ ปฏฺิพฺโล นาม โหติ ฯ อิทานิ ปฺลฺยลํ
กตฺวาว อนาคเต สกกา สมฺปตฺตี ปาปฺณิตฺตุนฺติ จินฺเตนฺโต
อนาคตมตฺถํ จินฺเตตฺตํ ปฏฺิพฺโล นาม โหติ ฯ อิทํ ปฺลฺยล-
กมฺมุนนาม สปฺปริสฺสานํ อัจฉณฺณํ มยฺหฺลจ โภคาปิ สํวิขฺชนฺติ
ทายกจิตฺตํปี อตฺถิ หนฺทาหํ ปฺลฺยณานิ กโรมีติ จินฺเตนฺโต
ปจฺจุปฺปนนฺมตฺถํ จินฺเตตฺตํ ปฏฺิพฺโล นาม โหตีติ เวทิตฺตฺวา ฯ

อิติ อิมานีติ เอวํ ยถาวุตฺตานิ เอตานิ ฯ เอเตหิ กิร
อญฺจหิ อญฺเจหิ สมฺนฺนาคตสฺส ทานํ สพฺพทิสฺสาหิ มหาชน
อุปฺสงฺกมฺติ ฯ อัย พุชฺชาโต กิตฺตํ กาลํ ทสฺสตี อิทาเนว
วิปฺปฏิสาร์ หุตฺวา อุปฺจฉินฺทิสฺสตีติ เอวมาทินิ จินฺเตตฺวา น
โกจิ อุปฺสงฺกมิตฺตํ มลฺยลติ ตสฺมา เอตานิ อญฺจจฺกานิ
ปริกฺขารว ภาวนตีติ วุตฺตานิ ฯ

๑. ม. ปสาเทยฺย ฯ

เล่มที่ ๔ จตุปริกขาราทิวณณา หน้า ๔๔๓

ปุษิ ปกคณหนุตานนุติ มหายาคัม ปฏิกคณหณญจานเน
ทานกญจัญญํ ปกคณหนุตานัน ๑ อิมะหิ จตุหิติ เอเตหิ สุชาตตาทิหิ (๑) ๑
เอเตสุ สติ (๒) เอวํ ทุชฺชาตสุส สํวิชานเนน ปวตฺตทานัน กิตฺตกัม
กालํ ปวตฺติสฺสตีตฺตาทินิ วตฺวา อุปสงฺกมิตาโร น โหนฺติ
ครหิตพฺพาภาวโต ปน อุปสงฺกมฺนฺติเยว ตสฺมา อิมานปิ
ปริกขาราทิวณฺตีติ วุตฺตานิ ๑

ติสฺโส วิชชา เทเสตีติ ตีณิ จปนฺนานิ เทเสตี ๑ โส กิร
จินฺเตสิ ทานัน ททมานา นาม ตินฺณํ จานานัน อญฺจตรสฺมี
จลนฺติ หนฺนทาหิ อิมํ ราชานัน เตสุ จานเนสุ ปจฺมตรญฺเวย
นิจฺจลํ กโรมิติ เตนฺตสฺส ติสฺโส วิชชา เทเสตีติ ๑ โส โภโต
รญฺโวลติ อิทํ กรรมญฺญฺเฐ สามิวจัน ๑ โภตา รญฺญาติ วา
ปาโง ๑ วิปฺปฏิสทาโร น กรรมโยติ โภคานัน วิคมเหตุโก
ปจฺจฺจฺจนาตาโป น กาทพฺโพ ปุพฺพเจตนา ปน อจลา
ปติญฺจเปตพฺพา เอวํ หิ ตํ ทานัน มหปฺผลํ โหตีติ ทสฺเสติ ๑
อิตเรสุปิ ทวีสุ จานเนสุ เอเสว นโย ๑ มุญฺจนเจตนาปิ (๓) หิ
ปจฺจฺจฺจ สมนฺนุสฺสรณเจตนาปิ นิจฺจลาเว กตฺตพฺพา ตถา
อกโรนฺตสฺส ทานัน น มหปฺผลํ โหติ นานปิ อุพฺพาเรสุ โภเคสุ
จิตฺตํ นมตี มหาโรรฺวํ อุปปนฺนสฺส เสฏฺฐจิกฺกหปฺติโน วิย ๑

ทสฺสหาการะหิติ ทสฺสหิ การณฺเหหิ ๑ ตสฺส กิร เอวํ อโหสิ

๑. ม. สุชาตตาทิหิ ๑ ๒. ม. หิ อสตี ๑ ๓. ม. มุญฺจนเจตนาปิ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๔๔๔

สจายั ราชา ทุสสีเล ทิสวา นสสิสฺสติ(๑) วต เม ทานั
ยสฺส เม เอวรูปา ทุสสีลา ภูณชนุตฺติ สีสวนเตสฺปิ วิปฺปฏิสาร์
อุปฺปาเทสฺสติ ทานั น มหปฺผลั ภาวิสฺสติ วิปฺปฏิสาร์โร จ
นาม ทายกานั ปฏิกุคคากโตว อุปฺปชฺชติ หนฺทสฺส ปจฺมเมว
ตํ วิปฺปฏิสาร์ วิโนเทมิตฺติ ตสฺมา ทสหากาเรหิ อุปฺจฺฉิขฺชิตฺตุ(๒)
ยุตฺตํ ปฏิกุคคากเตสฺปิ วิปฺปฏิสาร์ วิโนเทสฺสิติ ฯ เตสฺสเยว เตนาคี
เตสฺสเยว เตน ปาเปน อนฺนิฏฺโจะ วิปาโก ภาวิสฺสติ น อณฺเณสนฺนติ
ทสฺเสติ ฯ ยชฺตํ ภาวนฺติ เทตฺ ภาวึ ฯ สชฺชตฺนฺติ วิสฺสชฺชตฺ ฯ
อนฺตรนฺติ อพฺภนฺตรึ ฯ

โสพสฺสทฺติ อากาเรหิ จิตฺตํ สนฺทสฺเสสฺสิติ อิช พฺราหฺมณเณ
รณฺโณ มหาทานั อนฺนโมทนั นาม อารทฺุชฺ ๑ ตตฺถ
สนฺทสฺเสสฺสิติ อิทํ ทานั ทาคา เอวรูปํ สมฺปตฺตี ลภิสฺสตีติ(๓)
ทสฺเสตฺวา ทสฺเสตฺวา กเถสิ(๔) ๑ สฺมาทเปสฺสิติ ตตฺถตฺถํ สฺมมา
อาทาเปตฺวา(๕) กเถสิ ๑ สมฺมตฺเตเชสฺสิติ วิปฺปฏิสาร์วิโนทเนนสฺส จิตฺตํ
โวทาเปสิ ๑ สมฺปหึเสสฺสิติ สฺนฺทริ เต กตฺ มหาราช ทานั
ททมาเนนาคี ภูตฺติ กตฺวา กเถสิ ๑ วตฺตาคา ฐมฺมโต นตฺถิตฺติ
ฐมฺเมน สฺเมน การเณน วตฺตาคา นตฺถิตฺติ ๑

น รุกฺขา ฉิขฺชิสฺสฺ ยฺยตฺถาย น ทพฺภา ลายิสฺส

๑. ม. นสฺสติ ๑ ๒. ม. อุปฺปชฺชิตฺตุ ๑ ๓. ม. ลภิสฺสตีติ ๑ ๔. ม. กเถสิ ๑

๕. ม. ตมตฺถํ สฺมาทเปตฺวา สฺมาทเปตฺวา ๑ ๖. ม. ลูยิสฺส ๑

เล่มที่ ๔ กฎทนต์สุดตวณณา หน้า ๔๔๕

ปริหีสตุถายาติ เย ยูปนามเก มหาณมเก อุตสาเปตวา อสุก-
ราชา อสุกามจโจ อสุกพราหุมนเ เอวรูป นาม มหายาค
ยชตีติ นาม ลิจิตวา จเปนติ ยานิ จ ทพฤติณานิ(๑) ลายิตวา
วนมาลาสงเขเปน ยณลสาล์ ปริกขิปนติ ภูมียิ วา ปตฤนติ
เตปี น รุกขา นิชชีสุ น ทพภา ลูยีสู(๒) กิ ปน คาโว
วา อชาทโย วา หลณิสสนตีติ ทสเสติ ฯ

ทาสาติ อนโตเคหชาตทาสาทโย(๓) ฯ เปสสาติ เย ปุพพเมว
ชนั คเหตุวา กมมัม กโรนติ ฯ กมมกรราติ เย ภตตเวตตณ
คเหตุวา กโรนติ ฯ ทณตชชิตา นาม ทณตยภูจิมุคคราทีนิ
คเหตุวา กมมัม กโรธ กโรธาติ เอวั ตชชิตา ฯ ภยตชชิตา
นาม สเจ กมมัม กโรสิ อิจเจต(๔) กุสล โน เจ กโรสิ
ฉินทิสสามิ(๕) วา พนุธิสสาม วา มาเรสสามิ วาติ(๕) เอวั
ภเยน ตชชิตา ฯ เอเต ปน น ทณตชชิตา น ภยตชชิตา
น อสุสมุขา โรทมานา ปริกมมานิ อกัมสุ ฯ อลโข ปีย-
สมุทาจเรเนว สมุทาจริยมานา อกัมสุ น หิ ตตถ ทาส
วา ทาสาติ เปสสั วา เปสสาติ กมมกรั วา กมมกรราติ
อาลปนติ ยถารุจิวเสเนว(๖) ปน ปียสมุทาจเรเนว อาลปีตวา
๑. ม. ทพฤติณานิ ฯ ๒. ม. น ทพภา ลูยีสู ฯ ๓. ม. ...เคหทาสาทโย ฯ
๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๕. ม. ฉินทิสสาม วา พนุธิสสาม วา
มาเรสสาม วาติ ฯ ๖. ม. ยถานามวเสเนว ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๔๕๖

อิติปริสพลวนตพพุลานมนรูปเมว กมมํ ทสเสตฺวา อิถยจิทฺยจ
กโรธาติ วทนฺติ เตปิ อตฺตโน รุจิวเสเนว กโรนฺติ ฯ เตน
วุตฺตํ เย อิจฺฉีสฺส เต อํกฺสฺสึ เย น อิจฺฉีสฺสึ น เต อํกฺสฺสึ ยํ
อิจฺฉีสฺสึ ตํ อํกฺสฺสึ ยํ น อิจฺฉีสฺสึ น ตํ อํกฺสฺสฺติ ฯ

สปปิเตลนนวนิตทิมฐผาณิเตน เจว โส ยลฺโย นิฏฺจาน-
มกมาสีติ ราชา กิร พหิณกรสฺส จตฺตฺสฺส ทฺวารสฺส อนฺโตนกรสฺส
จ มชฺเชติ ปญฺจสฺส จาเนสฺส มหาทานสาลาโย การาเปตฺวา
เอเกกิสฺสาย สาลา ย สตสฺสสฺสํ สตสฺสสฺสํ กตฺวา ทิวเส ทิวเส
ปญฺจสตสฺสสฺสานิ วิสฺสชฺเชตฺวา สุริยฺกคฺคมนโต ปญฺจาย ตสฺส
ตสฺส กาลสฺส อนฺรูเปหิ สหตฺเถน สุวณฺณกฏฺจํ กเหตุวา
ปณฺิเตหิ สปปิเตลาทิสฺสมิสฺสเสเหว ยากุขชฺชกภตฺตพฺยลฺลชฺช-
ปานกาทีหิ มหาชนํ สนฺตปฺเปสิ ภาชนานิ ปฺปุเรตฺวา คณฺหิตฺ-
กามานํ ตเถว ทาเปสิ ฯ สายณฺหสมเย ปน วตฺถคณฺฐมาลาทีหิ
สมฺปุเชสิ สปปิอาทีนํ ปน มหาจาฎฺิโย ปฺปุเรตฺวา โย ยํ
ปริกฺขชฺชิตฺกาโม โส ตํ ปริกฺขชฺชิตฺติ อนเกสฺเตสฺส จาเนสฺส
จปาเปสิ ฯ ตํ สนฺธาย วุตฺตํ สปปิเตลนนวนิตทิมฐผาณิเตน
เจว โส ยลฺโย นิฏฺจานมกมาสีติ ฯ

ปहुตํ สาปเตยฺยํ อาทายาติ พหุํชนํ กเหตุวา ฯ เต กิร
จินฺเตสฺสึ อยํ ราชา สปปิเตลาทีนํ ชนปทโต อนาหราเปตฺวา
อตฺตโน สนฺตกเมว นีหริตฺวา มหาทานํ เทติ อเมห ปน

เล่มที่ ๔ กฎทนต์สุดตวณณา หน้า ๔๔๗

ราชา น กิลฺจิ อหฺราเปตฺติ น ยุตฺตํ ตฺณฺหิภฺวิตฺตํ น หิ
รณฺโณ ฆเร ฐนํ อกฺขยชฺมมเมว อเมหฺสฺ จ อเทนฺเตสฺ โก
อณฺโณ รณฺโณ ทสฺสติ หนฺทสฺส ฐนํ อุปสฺหฺรามติ เต
คามภาเคน จ นิคมภาเคน จ นครภาเคน จ สฺวาปเตยฺยํ
ลํหริตฺวา สกฺกฺวานิ ปุเรตฺวา รณฺโณ อุปหฺริสฺส ๑ ตํ สนฺชฺาย
ปฺหฺตํ สฺวาปเตยฺยนฺติอาทิมฺหา ๑

ปฺรตฺถิมเณ ขณฺณวาทฺสฺสาติ (๑) ปฺรตฺถิมทิสฺโต (๒) นครทฺวาร
ทฺานสาลา ย ปฺรตฺถิมภาเค ยถา ปฺริมทิสฺโต (๓) อากฺจนฺตา
ขตฺติยานํ ทฺานสาลา ยาคุํ ปิวิตฺวา รณฺโณ ทฺานสาลา
ภฺยชิตฺวา นครํ ปวิสฺนติ เอวรฺูเป จาเน ปฺภฺจเปสฺสํ ทกฺขิเณ
ยณฺณวาทฺสฺสาติ (๑) ทกฺขิณฺโต นครทฺวาร ทฺานสาลา วุตฺต-
นเเนว ทกฺขิณฺภาเค ปฺภฺจเปสฺสํ ๑ ปจฺฉิมุตฺตเรสฺสํปิ เอเสว นโย ๑

อโห ขณฺโณ อโห ขณฺณสมปฺทาติ พฺราหฺมณา สปฺปิอาทฺิหิ
นิกฺขจฺานคฺมนํ สุตฺวา ยํ โลกํ มรฺุรํ ตเทว สฺมโณ โคตโม
กเถติ หนฺทสฺส ขณฺณํ ปสฺสํมาติ ตฺุณฺจจิตฺตา ปสฺสํมา
เอวมาหฺสฺ ๑ ตฺุณฺหิภฺวิตฺวา นิสฺสินฺโน โหตฺติติ อุปฺริ วตฺตพฺพมตฺถํ
จินฺตยฺมาโน นิสฺสทฺุทิว นิสฺสินฺโน โหติ ๑ อภฺิขานาติ ปน ภวํ
โคตโมติ อิทํ พฺราหฺมโณ ปฺริหาเรน ปุจฺจนฺโต อห ๑ อิตฺรธา
หิ กิ ปน ตฺวํ โภ โคตม ตทา ราชา อโหสิ อฺุทาหุ

๑. ม. ขณฺณวาทฺสฺสาติ ๑ ๒. ม. ปฺรตฺถิมโต ๑ ๓. ม. ปฺรตฺถิมทิสฺโต ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๔๔๘

ปุโรหิตอ พุราหุมโณติ เอว อชुकเมว ปุจณยมาโน อการโว
วีย โหติ ๑

นิจจทานอนุกุลยลยลณณนา

อดุติ ปน โภ โคตมาติ อิท พุราหุมโณ สกถ-
ชมพุทูปวาสิโน อฏจาย สมฏจาย ทานัน นาม ทาทู กรุก
สกถชนปโท จ อดุตโน กมmani อกรโนโต นสฺติสฺสติ อดุติ
นุ โข อมหากัปี อิมมหา ยลญา อลโย ยลโย อป-
สมารมกตโร(๑) เจว มหปผลตโร จาติ เอตมตถึ ปุจณนโต อาห ๑

นิจจทานานิติ ชุวทานานิ นิจจกตตานิ ๑ อนุกุลยลณณานิติ
อมหากั ปิตุปีตามหาทีหิ (๒) ปวตติตานิติ กตฺวา ปจญา ทุกถ-
ปุริเสหิปี วัสปรมปราย ปวตเตตพพานิ ยากานิ ตานิ (๓)๑ เอวรูปานิ
กิริ สีสวนเต อุกุทิสฺส นิจจทานานิ ตสมึ กุเล ทลิตุทาปี
น อปจณินฺทนุติ ๑

ตตฺริท วตถึ ๑ อนาถปีณฺทิกสฺส กิริ อเร ปญจ
นิจจกตตตานิ ทียีสฺ ทนุตมยสลากานิ ปญจ สตานิ อहेลฺ ๑
อด ตั กุลัน อนุกุกเมน ทาลิตุทียน อภิกุตฺ ๑ เอกา ตสมึ
กุเล ทาริกา เอกสลากโต อุกุทฺ ทาทู นาสกฺขิ ๑ สปิ
ปจญา เสตวาหนรชฺช กนฺตฺวา ขลฺ โสเชตฺวา ลทฺทชณณ
๑. ม. อปฺปสมการตโร ๑ ๒. ม. ปิตุปีตามหาทีหิ ๑ ๓. ม. ยากานิ ๑

เล่มที่ ๔ ฎุฑทนตสุตตวณณนา หน้า ๔๔๕

ตัม สลากัม อทาสี ฯ เอโก เถโร รณโณ อาโรเจสิ ฯ ราชา
ตัม อานตฺวา อคฺคมเหสีฏฺฐาเน จเปสิ ฯ สทา ตโต ปฏฺฐาย
ปฺน ปณฺจปี สลากภตฺตสตานิ ปวตฺเตสิ ฯ

ทณฺฑปฺปหาราติ ปฏฺฐิปาฏฺฐิยา ติฏฺฐถ ติฏฺฐถาติ อฺชุกฺ(๑)
คณฺตุวา คณฺหถ คณฺหถาติ จ อาทีนึ วตฺวา ทึยมาณา
ทณฺฑปฺปหาราปี กลคฺคาหาปี ทิสฺสนฺติ ฯ อัย โข พุราหุมน
เหตุ ฯเปฯ มหานิสฺสตรณฺจาติ เจตฺถ ยสฺมา มหายณฺเณ วีย
อิมสฺมี สลากภตฺเต น พหุหิ เวยฺยาวจฺจเรหิ วา อฺปกรณฺเหหิ
วา อตฺถิ อตฺถิ ตสฺมา ตัม อปฺปตฺถตฺร ฯ ยสฺมา เจตฺถ
น พหุณฺนํ กมฺมจฺเจทวเสน ปิพาสงฺขาโต สมารมฺโก อตฺถิ
ตสฺมา อปฺปสมารมฺภตฺร ฯ ยสฺมา เจตฺถ สงฺฆสฺส ยิฏฺฐํ ปริจฺจคฺตํ
ตสฺมา ยณฺณนฺติ วุคฺตํ ฯ ยสฺมา ปน ฉพฺงคสมนฺนาคตฺยา
ทกฺขินฺนาย มหาสมุทฺเท อุกทฺสเสว น สุกฺรํ ปุณฺณภิสฺนทฺส
ปมาณํ กาคฺุ อิทฺถจ ตถาวิชํ ตสฺมา ตัม มหปฺผลตฺรณฺจ
มหานิสฺสตรณฺจาติ เวทิตฺพุฬิ ฯ

อิทํ สุตฺวา พุราหุมนฺ จินฺเตสิ อิทํปี นิจฺจภตฺตํ อฏฺฐาย
สมุฏฺฐาย ททโต ทิวเส ทิวเส เอกสฺส กมฺมํ นสฺสติ นโว
นโว (๒) อฺสฺสาโหว ชเนตฺพุโป โหติ อตฺถิ นฺ โข อิโตปี อณฺโณ
ยณฺโณ อปฺปตฺถตฺโร จ อปฺปสมารมฺภตฺโร จาติ ตสฺมา อตฺถิ
๑. ม. อฺชุกฺ ฯ ๒. ม. นวนโน ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนชวคคณณา หน้า ๔๕๐

ปน โภ โคตมาติอาทิมหา ๑ ตตุถ ยสุมา สลากภตเต
กัจจปรีโยสานัน นตุถิ เอเกน อฏฺจาย สมฏฺจาย อณฺณํ กมฺมํ
อกตฺวา สํวิชาตพพเมว วิหารทานน ปน กัจจปรีโยสานัน อตุถิ
ปณฺณสาถํ วา หิ การตุํ โภฏฺธิชนํ วิสฺสชฺเชตฺวา มหาวิหารํ
วา การตุํ เอกวาริ ชนปรีจจาคํ กตฺวา การิตํ สตุตฺตฏฺจ-
วสุสานิปิ วสุสตุตฺตปิ วสุสสหัสสุตฺตปิ กจฺจติเยว เกวถํ ชินฺณ-
ปติตฺตฏฺจानน ปฏฺธิสงฺขรณมตฺตเมว กาทพฺพิ โหติ ตสุมา อิทํ
วิหารทานัน สลากภตฺตโต อปฺปตฺตตรณจ อปฺปสมารมฺภตรณจ
โหติ ๑ ยสุมา ปเนตฺถ สตุตฺตนตฺปรียาเยน ยาวเทว สิตฺตส
ปฏฺธิมาตาชาติอาทโย (๑) นวานิสฺสา วุตฺตา ขนฺธกปรียาเยน

สิตํ อุนฺหํ ปฏฺธิหนฺติ ตโต วาพมิกานิ จ
สิริสเป จ มกเส สิริเร จาปิ วฏฺจโย
ตโต วาตาทโป โฆโร สลฺลชาโต ปฏฺธิหลฺลยติ ๑
เลณตฺถถจ สฺขตฺถถจ ฉายิตฺถํ จ วิปฺสฺสิตฺถํ
วิหารทานัน สงฺฆสฺส อคฺคํ พุทฺเธหิ วณฺณิตํ ๑
ตสุมา หิ ปณฺชฺชิตโต โปโส สมฺปสฺสํ อตุถมตฺตโน
วิหารน การเย รมฺเม วาสเยตฺถ พหุสฺสุเต ๑
เตสํ อนฺนถจ ปานถจ วตฺถเสนาสนานิ จ
ทเทยฺย อฺชฺชฏเตสฺ วิปฺปสนฺเนน เจตฺสา ๑

๑. ที. ปา. ๑๑/๑๑๓/๑๔๒ ๑

เล่มที่ ๔ ฎุจนตสตุตตวณณา หน้า ๔๕๑

เต ตสส ฌมมึ เทเสนติ สพพทุกขา ปนุทนึ
ยึ โส ฌมมึ อิชณณาย ปรีนิพพาทยนาสโวติ (๑) ๗

สตุตตรสานิสัสา วุตตา ตสฺมา เอติ สลาภกตุตโต
มหปผลตฺรณจ มหานิสัตฺตรณจาติ เวทิตพฺพึ ๗ สงฺฆสฺส ปน
ปรีจตุตตตาว ยลฺโลติ วุจฺจติ ๗

อิทปิ สตุวา พุราหุมนโณ จินฺเตสิ ฌนปรีจาคํ กตุวา
วิหารทานํ นาม ทุกฺกรึ อตฺตโน สนฺตกา หิ กากณิกายี
ปฺรสฺส ทฺวปฺปรีจชฺชา หนฺทาหํ อิโตปิ อปฺปตฺตตฺรณจ อปฺป-
สมารมฺภตฺรณจ ยลฺณํ ปุจฺจามิตี ๗ ตโต ตํ ปุจฺจนฺโต อตฺถิ
ปน โภทิตอาทิมาย ๗

ตตุถ ยสฺมา สกึ ปรีจตุเตปี วิหารเ ปฺนปฺปฺนึ
ฉาทนชณฺทพฺมุลลปฺปฏิสงฺขรณาทิวเสน กิจฺจํ อตฺถิเยว สรณํ ปน
เอภิกฺขุสฺส วา สนฺติเก สงฺฆสฺส วา คณฺสฺส วา สกึ
คหิตํ คหิตเมว โหติ นตฺถิ ตตุถ ปฺนปฺปฺนึ กตฺตพฺพตา
ตํ วิหารทานโต อปฺปตฺตตฺรณจ อปฺปสมารมฺภตฺรณจ โหติ ๗
ยสฺมา จ สรณคมนํ นาม ตินฺณํ รตนานํ ชีวิทปรีจจาคมยํ
ปฺลยณกมฺมํ สพพสมฺปตฺตี (๒) เทติ ตสฺมา มหปผลตฺรณจ มหานิสั-
ตฺรณจาติ เวทิตพฺพึ ๗ ตินฺณํ ปน รตนานํ ชีวิทปรีจจาวเสน
ยลฺโลติ วุจฺจติ ๗

๑. วิ. จุล. ๗/๒๐๓/๘๗ ๗ ๒. ม. ปุณฺณยํ สกฺคสมฺปตฺตี ๗

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๔๕๒

อิทํ สุตฺวา พุราหุมน โฉ จินฺเตสิ อตฺตโน ชีวิตํ นาม
ติณฺณํ (๑) รตนานํ (๑) ปริจฺจชิตฺตุํ ทุกฺกรํ (๒) อตฺถิ นุ โข อิโตปี
อปฺปตฺตโร จ (๓) อปฺปสมารมฺภตฺโร จ (๓) ยถฺยโณติ ฯ ตโต ตํ
ปฺจุจฺจนฺโต ปฺนุ อตฺถิ ปน โภ โคตฺมาติอาทิมาย ฯ

ตตฺถ ปาณาติปาตา เวรมณฺตีอาทิสฺสู เวรมณฺตี นาม
วิริติ ฯ สา ติวิชา โหติ สมฺปตฺตวิริติ สมายานวิริติ
เสตฺตฺมาตวิริตีติ ฯ ตตฺถ โย สิกฺขาปทานิ อคฺคเหตุวาปี เกวลํ
อตฺตโน ชาติโคตฺตกุลปฺปเทศาทีนํ (๔) อนุสฺสริตฺวา น เม อิทํ
ปฏฺฐิรูปนฺติ ปาณาติปาตาทีนํ น กโรติ สมฺปตฺตวตฺถุํ ปริหริติ
ตโต [๕] วิรมติ ตสฺส สา วิริติ สมฺปตฺตวิริตีติ เวทิตพฺพา ฯ

อชฺชตฺตเก ชีวิตเหตุปี ปาณํ น หนามิติ วา
ปาณาติปาตา วิรมามิติ วา เวรมณฺตี สมายียมิติ วา
เอวํ สิกฺขาปทานิ คณฺหนตฺตสฺส ปน วิริติ สมายานวิริตีติ
เวทิตพฺพา ฯ

อริยสาวกานํ ปน มคฺคสมฺปยุตฺตา วิริติ เสตฺตฺมาตวิริติ
นาม ฯ ตตฺถ ปุริมา เทว วิริติโย ยํ โวโรปนาทิวเสน
วิตฺติกุมิตพฺพํ ชีวิตินุทฺริยาทิวตฺถุํ ตํ อารมฺมณํ กตฺวา ปวตฺตนฺติ
ปฺจุจฺจิมาย นิพฺพานารมฺมณาว ฯ เหตุจ โย ปญฺจ สิกฺขาปทานิ
๑. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ ๒. ม.ปรสฺส ปริจฺจชิตฺตุํ ทุกฺกรํ ฯ
๓. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ ๔. ม.....กุลาปเทศาทีนํ ฯ
๕. ม. เหตุจฺนตฺเร อารกาติ ทิสฺสตีติ ฯ

เล่มที่ ๔ กฎหนตสุตตวณณา หน้า ๔๕๑

เอกโต คณหาคิ ตสฺส เอกสุมี ภินฺเน สพฺพานิปี ภินฺนานิ
โหนติ ฯ โย เอกกั คณหาคิ โส ยั วิตฺติกมฺติ ตเทว
ภิชฺชติ ฯ เสตฺตมาตวิรติยา ปน เกโท นาม นตฺติ ฯ ภวฺนตฺเรปี
หิ อริยสาวโก ชีวิตฺเหตุปี เนว ปาณั หนติ น สุริ ปิวติ ฯ
สเจปีสฺส สฺรณฺจ ชีรณฺจ มิสฺเสตฺวา มุเข ปกฺขิปนฺติ ชีรเมว
ปวิสฺติ น สุรา ฯ ยถา กิ ฯ ยถา กิร (๑) โกลฺยจสฺกฺกณัน
ชีรมิสฺสเก อุกฺเก ชีรเมว ปวิสฺติ น อุกกั อิทํ โยนิสฺสิทฺชนฺติ
เจว (๒) อิทํ ฐมฺมตาสฺสิทฺชนฺติ จ เวทิตฺพุพฺ ฯ ยสุมา ปน
สธณคฺมเน ทิฏฺฐิจฺจุชฺครณั นาม ภาริยั สิกฺขาปทสฺมาทาเน
ปน วิรติมตฺตกเมว ฯ ตสฺมา เอตํ ยถา ตถา (๓) คณฺหนตฺสฺสาปี
สาธุกั คณฺหนตฺสฺสาปี อปฺปตฺตตฺรณฺจ อปฺปสฺมารมฺกตฺรณฺจ ฯ
ปฺลยจสีลสฺทิสฺสฺส ปน ทานสฺส นาม (๔) อภาวโต เอตฺถ
มฺหปฺผลตา มหานิสฺสตา จ เวทิตฺพุพา ฯ วุตฺตํ เหน้ ฯ

ปฺลยจิมานิ ภิกฺขเว ทานานิ มหาทานาติ อคฺคณฺณานิ
รตฺตณฺณานิ วัสณฺณานิ โปราณานิ อสงฺกิณฺณานิ อสงฺกิณฺณ-
ปฺพุพฺพานิ น สงฺกิยนฺติ น สงฺกิยิสฺสนฺติ อปฺปฏิกฺกฺกฺกานิ
สมณฺเหหิ วา พุราหฺมณฺเหหิ วา วิญฺญูหิ กตฺมานิ ปฺลยจ อิท
ภิกฺขเว อริยสาวโก ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา
๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺติ ฯ ๒. ม. เจ ฯ ๓. ม. ยถา วา ตถา วา ฯ
๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณนา หน้า ๔๕๔

ปฏิวิโรโต โหติ ปาณาติปาตา ปฏิวิโรโต ภิกขเว อริยสาวโก
 อปริมาณัน สตฺตทานัน อภยํ เทติ อเวโร เทติ อพฺยาปชฺฌมฺ (๑) เทติ
 อปริมาณัน สตฺตทานัน อภยํ ทตฺวา อเวโร ทตฺวา อพฺยาปชฺฌมฺ
 ทตฺวา อปริมาณสฺส อภยสฺส อเวรสฺส อพฺยาปชฺฌมฺสฺส ภาคี
 โหติ อิทํ ภิกขเว ปจฺมํ ทานัน มหาทานัน อคฺคณฺณํ รตฺตณฺณํ
 วัสณฺณํ โปราณัน อสงฺกณฺณํ อสงฺกณฺณปฺพุพฺพํ น สงฺกียติ น
 สงฺกียิสฺสติ อปฺปฏิกฺกณฺณํ สมณฺเหติ वा พุราหฺมณฺเหติ वा วิณฺญฺหิ
 ปฺน จ ปรี ภิกขเว อริยสาวโก อทินฺนาทานัน ปหาย ฯเปฯ
 กามสฺส มิจฺจจาโร ปหาย ฯเปฯ มุสาวาทํ ปหาย ฯเปฯ สุรา-
 เมรยมชฺชปมาทญฺจานัน ปหาย ฯเปฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺจ
 ทานานิ มหาทานานิ อคฺคณฺณานิ ฯเปฯ วิณฺญฺหิตฺติ (๒) ฯ

อิทฺยจ ปน สีลปญฺจกํ อตฺตสิเนหฺลจ ชีวิทฺติเนหฺลจ
 ปริจฺจชิตฺวา รกฺขิสฺสสามิตฺติ สมาทินฺนตฺยา ยลฺโยติ วุจฺจติ ฯ
 ตตฺถ กิณฺจาปี ปญฺจสีลโต สรณฺคมนเมว เชฏฺฐกํ อิทํ ปน
 สรณฺ (๑) ปตฺติญฺจาย รกฺขิตฺตีสฺสวเสน มหปฺผลนฺนฺติ วุจฺจติ ฯ

อิทฺปิ สุตฺวา พุราหฺมโณ จินฺเตสิ ปญฺจสีลํ นาม รกฺขิตฺตุ
 ครุกํ อตฺถิ นฺ โข อณฺณํ กิณฺจิจิ อีทิสเมว หุตฺวา อิตฺโต
 อปฺปตฺถตฺรณฺจ มหปฺผลตฺรณฺจาทิ ฯ ตโต ตํ ปุจฺจนฺนโต ปฺนปิ
 อตฺถิ ปน โภ โคตฺมาติอาทิมานฺห ฯ อถสฺส ภควา ติวิธสีล-

๑. ม. อพฺยาปชฺฌมฺ ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒. อจฺ. อญฺฐก. ๒๓/๑๒๕/๒๕๐ ฯ
 # ๓. ม. สรณฺคมนเนยว ฯ

เล่มที่ ๔ ฎุฑนตสุตตวณณนา หน้า ๔๕๕

ปาริปุริย จิตสุส ปจมชฎานาทีนํ ยณณานํ อปฺปตฺตตฺตตฺตจ (๑)
 มหปฺผลตฺตตฺตจ (๑) ทสฺเสตฺตกาโม พุทฺธูปฺปาทโต ปฏฺจาย เทสนํ
 อารกฺขโต อีธ พุราหุมนตฺตอาทิมานํ ๑ ตตฺตย ยสฺมา เหฏฺฐา
 วุตฺเตหิ กุณฺเณหิ สมนฺนาคโต [๒] ปจมชฎานาทีสุ จิตฺโต ทุตฺติยาทีนํ (๓)
 นิพฺพตฺเตนฺโต น กิลมตฺติ ตสฺมา ตานํ อปฺปตฺตถานํ อปฺป-
 สมารมฺภานํ ๑ ยสฺมา ปเนตฺตย ปจมชฎานํ เอกํ กปฺปํ
 พุทฺหมโลเก อายํ เทตฺติ ทุตฺติยํ อฏฺฐกปฺเป ตตฺติยํ จตฺตสฏฺฐจํ
 กปฺเป จตฺตตฺตํ ปญฺจกปฺปสฺตานํ ตทฺเวทกาสานญจายตนาท-
 ิสมปตฺตตฺตวเสน ภาวิตํ วิสฺตติ จตฺตตฺตลีสํ สฏฺฐจํ จตฺตรตฺตลิตฺติ จ
 กปฺปสฺตสฺตานํ อายํ เทตฺติ ตสฺมา มหปฺผลตฺตตฺตจ มหานิสฺส-
 ตฺตตฺตจ ๑ นีวรณาทินํ ปน ปจฺจนิกธมฺมานํ (๔) ปฺริจฺจตฺตตฺตตฺตา ตํ
 ยณฺโณตฺติ (๕) เวทิตฺตพฺพํ ๑

วิปฺสฺสนาถาณํปี ยสฺมา จตฺตตฺตชฎานปฺริโยสฺสานฺนํ กุณฺเณสุ
 ปตฺติฏฺจาย นิพฺพตฺเตนฺโต น กิลมตฺติ ตสฺมา อปฺปตฺตํ อปฺป-
 สมารมฺภํ วิปฺสฺสนาสฺสทิสฺสส ปน สฺสทฺส อภาวา มหปฺผลํ
 ปจฺจนิกกิลตฺตปฺริจฺจจกโต ยณฺโณตฺติ ๑

มโนมยฺทฺธิปี ยสฺมา วิปฺสฺสนาถาณํ ปตฺติฏฺจาย
 นิพฺพตฺเตนฺโต น กิลมตฺติ ตสฺมา อปฺปตฺตถา อปฺปสฺมารมฺภา
 # ๑. ม. อปฺปฏฺฐตฺตตฺตจ มหปฺผลตฺตตฺตจ ๑ ๒. ม. เอตฺตณฺนตฺเร
 # ปจฺจํ ฎานนฺตฺติ ทิสฺสตฺติ ๑ ๓. ม. ทุตฺติยชฎานาทีนํ ๑
 # ๔. ม. ปจฺจนิกานํ ธมฺมานํ ๑ ๕. ม. ยณฺณนฺตฺติ ๑

เล่มที ๔ สีสกษนฐวคคณณนา หน้า ๔๕๖

อตุตโน สทิสฐรูปนิมมานสมตตุตตาย มหปผลา อตุตโน ปจจนีก-
กิสสปริจจาคโต ยลโย ๑

อิทธิวิธวณานาทีนปี ยสุมา มโนมยวณานาทีสุ ปติฎจาย
นิพพตเตนุโต น กิลมติ ตสุมา อปุตถานี อปุตสมารมณานี
อตุตโน อตุตโน ปจจนีกกิสสปุห่านโต ยลโย ๑ อิทธิวิธ
ปเนตถ นานาวิธวิฎพพทสุสนสมตตุตตาย ทิพพโสดี เทว-
มนุสสาน์ สททสวนสมตตุตตาย เจโตปริยวณณั ปเรสั โสพส-
วิธจิตตขานนสมตตุตตาย ปุพเพนิวาसानุสสติวณณั อิจฉิติจฉิตฎ-
จานสมนุสสรณสมตตุตตาย ทิพพจกขุ อิจฉิติจฉิตรูปทสุสน-
สมตตุตตาย อาสวกขยวณณั อติปณีสตโลกุตตรมคคสุขนิปผาพน-
สมตตุตตาย มหปผลนุติ เวทิตพพิ ๑

ยสุมา ปน อรหตุตโต วิสิฎจตุโร อลโย ยลโย นาม
นตุติ ตสุมา อรหตุตติฎเณว เทสน์ สมหาเปนุโต (๑) อัย โข
พุราหุณณาคีอาทิมหา ๑

#๑. ม. สมหาเปนุโต ๑

เล่มที่ ๔ กุฎทนต์อุปาสกตตปฏิเวทนากถาพรรณนา หน้า ๔๕๗

เอวํ วุตฺเตติ เอวํ ภควตา วุตฺเต เทสนาย ปสฺสิตฺตฺวา
สรณํ คนฺตุกาโม กุฎทนต์ฺโต พุราหุมนฺโณ เอตํ อภิกฺกนฺตํ โภ
โคตฺมาตฺถาทิกํ วจนมวฺจ ๑ อุปฺวายตฺตฺติ อุปนฺตฺวา สรฺรทรธํ
นิพฺพาเปนฺโต ตฺนุ สีสฺโต วาโต วายตฺตฺติ ๑ อิทฺถจ ปน
วตฺวา พุราหุมนฺโณ ปุริสํ เปเสสิ จจฺจ ตาต ยถฺยวาทํ
ปวิสฺตฺวา สพฺเพ เต ปาณโย พนฺธนา โมเจหิตี ๑ โส สาธฺตฺติ
ปฺภิสฺสฺสิตฺตฺวา ตถา กตฺวา อากนฺตฺวา มุตฺตา โภ เต ปาณโยติ
อาโรเจสิ ๑

ยว พุราหุมนฺโณ ตํ ปวตฺตี น สฺสฺมิ น ตาว ภควา
ธมฺมํ เทเสสิ ๑ กสฺมา ๑ พุราหุมนฺสฺส จิตฺเต อากฺลภาโว
อตฺถิตฺติ ๑ สุตฺวา ปนฺสฺส พฺหุ วต เม ปาณา โมจิตาติ
จิตฺตฺวาโร วิปฺปสฺสิตฺติ (๑) ๑ ภควา ตสฺส วิปฺปสฺสนฺนมนตํ ฅตฺวา
ธมฺมเทสนํ อารภิ ๑ ตํ สนฺธาย อถ โข ภควาตฺถาทิ วุตฺตํ ๑
ปฺน กถฺลจิตฺตฺนตฺถาทิ อนุปฺพุพิถานฺนภาเวน วิภฺขมฺภิตฺตฺนฺนิตฺตํ
สนฺธาย วุตฺตํ ๑ เสสิ อุตฺตฺตานตฺถเมวาติ ๑

อิติ สมุจฺจลวีสิตินิยา ทีฆนิกายกฐกถาย

กุฎทนต์สุตฺตวพรรณนา นิฏฺจิตา ๑

ปญฺจํ ๑

๑. ม. จิตฺตฺวาโร วิปฺปสฺสิตฺติ ๑

มหาลิสฺตฺตวณฺณา

พฺราหฺมณฺทวตฺตวณฺณา

เอวมเม สฺตํ ๗เป๗ เวสาลิยนฺติ มหาลิสฺตฺตํ ๗ ตตฺรารยํ
อนฺุปฺพุพฺพทวณฺณา(๑) ๗ เวสาลิยนฺติ ปฺนปฺปฺนํ วิสาลภาวูปคฺมนโต
เวสาลีตี ลทฺชฺนํเก นคเร ๗ มหาวเนติ พหิณคเร หิมวณฺเตน
สทฺฐี เอกาพทฺฐํ หุตฺวา จิตฺ สยํ ชาต วณํ อตฺถิ ยํ
มหนฺตภาเวเนว มหาวณฺติ วุจฺจติ ตสฺมี มหาวเน ๗ ภูฏาคาร-
สาลายณฺติ ตสฺมี วณฺสณฺเท สงฺฆารามํ ปติฏฺจเปสฺสุ ๗ ตตฺถ
กณฺณิกํ โยเชตฺวา ธมฺภานํ อฺุปริ ภูฏาคารสาลา สงฺเขเปน
เทววิมานสทิสฺ ปาสาทํ อกฺสิ ๗ ตํ อฺุปาทาย สกโลปิ
สงฺฆารามो ภูฏาคารสาลาติ ปณฺยายิตฺถ ๗ ภควา ตํ เวสาลี
อฺุปนิสฺสาย ตสฺมี สงฺฆารามे วิหริติ ๗ เตน วุคฺตํ เวสาลิยํ
วิหริติ มหาวเน ภูฏาคารสาลายณฺติ ๗

โกสฺลกาติ โกสฺลรภูจฺวาสิโน ๗ มาคฺชกาติ มคฺชรภูจฺวาสิโน ๗
กรณฺิเยนาติ อวสฺสํ กตฺตพฺพกมฺเมน ๗ ยํ หิ อกาตตปี วุฏฺฐติ
ตํ กิจฺจนฺติ วุจฺจติ ยํ อวสฺสํ กาทพฺพเมว ตํ กรณฺิยํ นาม ๗

ปฺฐิสฺลลฺีโน ภควาติ นานารมฺมณฺจารโต ปฺฐิกฺกมฺม
สฺลลฺีโน นิลิโน เอกิภาวํ อฺุปคฺมม เอกตฺตารมฺมณฺเ ฉานรตี
๑. อนฺุปฺพุพฺพทวณฺณา ๗

เล่มที่ ๔ มหาลิสต์ตวณณา หน้า ๔๕๕

อนุกวตีติ อตุโถ ๑ ตตเถวติ ตสุมิเยว วิหารเ ๑ เอกมนตุนติ
ตสุมา จานา อปกุมม ตาสู ตาสู รุกขจฉายาสู นิสีทิสู ๑

โอฏฐทฐลิจจวิวัตตวณณา

โอฏฐทฐโรติ อทฐโรฏฐตาย เอว ลทฐนาโม ๑ มหติยา
ลิจจวิปริสายาติ ปุเรกตต พุทฐปมุขสส ภิกขุสงฆสส ทาน
ทตวา ภควโต สนติเก อุโปสถงกานิ อธิฏฐหิตวา คนฐมาลาทีนิ
คาหาเปตวา อุกุโฆสนาย มหตี ลิจจวิราชปริสั สนุnipาตาเปตวา (๑)
ตายนีลปีตาทิวณณวตถาภรณวิเลปนปฏิมณฐิตาย ตาวตีส-
ปริสสปปฎีกากาย (๒) มหติยา ลิจจวิปริสาย สทฐี อุปสงกมิ ๑
อกาโล โข มหาลิตติ ตสส โอฏฐทฐสส มหาลิตติ มูลนาม
เตน มูลนามมตเตน นั เถโร มหาลิตติ อาลปติ ๑ เอกมนต
นิสีทิตติ ปฏิรูปาสู รุกขจฉายาสู ตาย ลิจจวิปริสาย สทฐี
รตนตตยสส วณณ กถยนุโต นิสีทิตติ ๑

สีโห สมณทฐเทโสติ आयसुमโต नाकितसुส ภาคินยโย
สตตวสสกาเล ปพพชิตวา สาสเน ยุตตปยุตโต สีโหติ เอว
นามโก สามเณโร ๑ โส กิร ตั มหาปริสั ทิสวา อัย
ปริสา มหตี สกลั วิหารั ปุเรตวา นิสินนา อทฐา ภควา
อชช อิมิสสา ปริสาย มหนเตน อุตสาเหน ฐมัม เทเสสสตี (๓)

๑. สนุnipาตาเปตวา ๑ ๒. ม.....ปริสสปปฎีกากาย ๑

๓. ม. เทเสสสตี ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณชวคคณณนา หนา ๔๖๐

ยณนุณาหิ อุปชฌายสสาจิกจิตวา ภควโต มหตยา ปริสาย (๑)
สนนิปตติภาว อารโจาเปยยนติ จินเตตวา เยนายสุมา นาคิโต
เตนุปลสงกมิ ฯ กนุเต กสสปลาติ เถริ โคตเตน อาลปติ ฯ
เอสา ชนดาติ เอโส ชนสมุโห ฯ

ตวณเเว ภควโต อารโเจหิติ สีโห กิร ภควโต
วิสุสาสิโก อัย หิ เถโร ญลสรโร เถรสส (๒) สรริครุตาย
อญจานนิตชชาติสุ อาลสิยภาโว อีสกั อปป์หิโน วีย โหติ
อถายั สามเณโร ภควโต กาเลน กาลั วุตติ กโรติ เตน
นั เถโร ตวัปี ทสพลสส วิสุสาสิโกติ วตวา คจจ ตวณเเว
อารโเจหิติ อาห ฯ

วิหารปจฌายายนติ วิหารจฌายายั ญญาการมหา-
เลหจฌายาย สริโตกาเสติ อตุโธ ฯ สวา กิร ญญาการศาลา
ทกขินุตตรโต ทิฆมา ปาจिनมุขา ฯ เตนสสา ปุรโต มหตี
ฉายา ปตถญา โหติ ฯ สีโหปี ตตถ ภควโต อาสนั
ปถุณเปสิ ฯ อถโฆ ภควา ทวารนุตเรหิ เจว วาตปานนุตเรหิ
จ นิกขमितวา วิชานุตีหิ [๓] ฉพพณณahi พุทธรสีหิ (๔) สัสมุจติ-
นิกขมโน วลาहनุตตรโต ปุณณจโนโท วีย ญญาการศาลโต
นิกขमितวา ปถุณตตปวรพุทธาสน (๕) นิสีหิ ฯ เตน วุตติ อถโฆ
๑. ม. มหาปริสาย ฯ ๒. ม. เตนสส ฯ ๓. ม. เอตถนุตเร วิปพรนตีหิติ
๔. ม. พุทธรสมิหิ ฯ ๕. ม. ปถุณตตวรพุทธาสน ฯ

เล่มที่ ๔ มหาลิสต์ตวณณา หน้า ๔๖๑

ภควา วิหารา นิกขมม วิหารปจฺจายาย ปณฺณตฺเต อาสเน
นีสิตฺติ ฯ

ปริมาณิ ภนฺเต ทิวสานิ ปริมตรานีติ เอตฺถ หิโยทิวสั
ปริมํ นาม ตโต ปริ ปริมตรํ ตโต ปฏฺจาย ปน สพฺพานิ
ปริมาณิ เจว ปริมตรานิ จ โหนฺติ ฯ ยทฺคฺเคติ มฺลทิวสโต
ปฏฺจาย ยํ ทิวสํ อคฺคํ ปฺร โกฏี กตฺวา วิหฺรามีติ อตฺถโธ ฯ
ยาว วิหาสินฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ อิทานิ ตสฺส ปริมาณํ ทสฺเสนฺโต
น จิริ ตีณิ วสฺसानีติ อาห ฯ อถวา ฯ ยทฺคฺเคติ ยํ ทิวสํ
อคฺคํ กตฺวา น จิริ ตีณิ วสฺसानิ วิหฺรามีติ อตฺถโธ ฯ
ยํ ทิวสํ อาทิ กตฺวา น จิริ วิหาสี ตีณิเยว วสฺसानีติ
วุตฺตํ โหติ ฯ อยํ กิร ภควโต ปตฺตจิวริ คณฺหนฺโต ตีณิ
สํวจฺจฺรานิ ภควนฺตํ อุปฺฏฺจาสี ฯ ตํ สนฺชาย เหวํ วทตี ฯ
ปิยฺรฺพานีติ ปิยชาติกานิ สาคชาติกานิ ฯ กามฺปสฺสยฺหิตานีติ
กามสฺสยฺหิตานิ ฯ รชฺนียานีติ รากชนกานิ ฯ

โน จ โข ทิพฺพานิ สทฺทฺทานีติ กสฺมา สุนภฺขตฺโต
ตานิ น สฺสณฺาติ ฯ โส กิร ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ทิพฺพ-
จกฺขฺปฺริกมฺมํ ยาจิ ฯ ตสฺส ภควา อาจิกฺขี ฯ โส ยถานฺุสฺสิฏฺจํ
ปฏฺธิปนฺโน ทิพฺพจกฺขํ อุปฺปาเทตฺวา เทวตานํ รูปานิ ทิสฺวา
จินฺเตสิ อิมสฺมี สรีรฺสณฺฺาเน สทฺทฺเทน มฐฺเรน ภวิตพฺพํ กถนฺนุ
โฆ นํ สฺสณฺฺายนฺติ ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ทิพฺพโสตฺปฺริกมฺมํ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณา หน้า ๔๖๒

ปฺจฺฉิ ๑ อยญจ อตีเต เอกํ สีตวนุตํ ภิกขุํ กณฺณสงฺขลียิ (๑)
ปฺหริตฺวา พฺริมกาสิ ตสฺมา ปฺริกมฺมํ กโรนฺโตปิ อภพฺโพ
ทิวฺพโสตาธิคฺมสฺส(๒) ๑ เตนฺสฺส ภควา ปฺริกมฺมํ น กเถสิ ๑
โส เอตฺตาวตา ภควติ อาฆาตํ พนฺธิตฺวา จินฺเตสิ อทฺธา
สมณฺสฺส โคตมฺสฺส เอวํ โหติ อหํปิ ขตฺติโย อหํปิ ขตฺติโย
สจฺจสฺส ฉาณํ วทฺธิสฺสตี อหํปิ สพฺพณฺญู ภวิสฺสตีติ อุตฺถาย
มยฺหํ น กเถสิตี ๑ โส อนุกฺกเมน กิหิภาวํ ปตฺวา ตมตฺถํ
มหาลิจฺฉวิโน กเถนฺโต เอวมาห ๑

เอกํสภาวิตสฺมาธิวณฺณา

เอกํสภาวิตฺติ เอกํสาย เอกโกฏฺฐาสา ย ภาวิตฺติ ทิวฺพานํ
วา รูปานํ ทสฺสนตฺถาย ทิวฺพานํ วา สทฺทานํ สวณฺตฺถาย
ภาวิตฺติ อตฺถโถ ๑ ติริยฺนฺติ อนฺนทิสฺสา(๓) ๑ อุกฺขํสภาวิตฺติ อุกฺขํสาย
อุกฺขโกฏฺฐาสา ย ภาวิตฺติ อตฺถโถ ๑ อหํ โข มหาลิจฺฉเว
อหํ ทิวฺพานํเขว รูปานํ ทสฺสนาย เอกํสภาวิตฺติ สมาริ
เหตฺ ๑

อิมมตฺถํ สุตฺวา โส ลิจฺฉวี จินฺเตสิ อิทํ ทิวฺพโสเตน
สทฺท สฺสชาติ (๔) อิมสฺมี สาสเน อุตฺตมตฺถกฺกตํ มณฺเฑ อิมสฺส นฺน
๑. ม. กณฺณสงฺขลียิ ๑ ๒. ม. ทิวฺพโสตาธิคฺมาย ๑
๓. ม. อนฺนทิสฺยา ๑ ๔. ม. สทฺทสฺสณฺนํ ๑

เล่มที่ ๔ มหาลิสฺตฺตวณฺณา หน้า ๔๖๓

อตุถาย เอเต ภิกฺขุ ปณฺณาสมฺปิ สภฺจิปิ วสุธานี อปณฺณกํ
พฺรหฺมจริยํ จรณฺติ ยนฺนุนาหํ ทสพลํ เอตมตฺถํ ปุจฺเจยฺยนฺติ ฯ
ตโต ตมตฺถํ ปุจฺจนฺโต เอตาสํ ญฺน ฆนฺเถตฺติอาทิมหา ฯ สมาริ-
ภาวานานฺติ เอตถ สมาริเยว สมาริภาวนา อุภยํสภาวิตานํ
สมารินฺนฺติ อตุโถ ฯ อถ สุมา สาสนโต พาหิรา เอตา
สมาริภาวนา น อชฺฉตฺติกา ตสุมา ตา ปฏิกฺขิปปิตฺวา ยทตฺถํ
ภิกฺขุ พฺรหฺมจริยํ จรณฺติ ตํ(๑) ทสฺเสนฺโต ภควา น โข
มหาลิสฺตฺติอาทิมหา ฯ

จตุอริยผลวณฺณา

ติณฺณํ สํโยชนานนฺติ สกฺกายทิกฺขุจฺจิทินํ ติณฺณํ พนฺธ-
นानํ ฯ ตานิ หิ วฏฺฏทฺทุกฺขมเย(๒) รเถ สตุเต สํโยชนนฺติ
ตสุมา สํโยชนานีติ วุจฺจนฺติ ฯ โสตาปนฺโน โหตีติ มกฺกโสตี
อาปนฺโน โหตี ฯ อวินิปาตธฺมโมติ จตุสฺส อปาเยสฺส อปตน-
ธฺมโม ฯ นียโตติ ธฺมมฺนียาเมน นียโต ฯ สมฺโพธิปรายโนติ อุปร-
มกฺกตฺตยสงฺฆาตา สมฺโพธิ ปรี อยนํ อสฺส อนเนน(๓) ปตฺตพฺพาติ
สมฺโพธิปรายโน ฯ

ตฺนุตฺตาติ ปรียฺญฺจานมฺนฺทตฺตาย จ กทาจิ กรหจิ
อุปฺปตฺติยา จ ตฺนุภาวา ฯ

๑. ม. เต ฯ ๒. ม. วฏฺฏทฺทุกฺขมเย ฯ ๓. ม. อนเนน วา ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๔๖๔

โอรนภากิยานนุติ เหฏฐากิยานัน ยะหิ พทุโธ (๑) อุปริ-
สทุทฐาวาสณุมิย นิพพตติตฺถุ น สกโกติ ๑ โอบปาติโกติ เสส-
โยนิปฏิกเขปวจนเมตฺ ๑ ตตฺถ ปรีนินพพายีติ ตสฺมึ อุปริภเวเยว
นิพพานธมฺโม (๒) ๑ อนาวตฺตติธมฺโมติ ตโต พุทฺหมโลกา ปุณ
ปฏิสนธิวเสน อนาวตฺตณธมฺโม ๑

เจโตวิมุตตินฺนติ จิตตวิสุทฺธิ ๑ สพฺพกิเลสพฺพนชฺชณวิมุตตสฺส
อรหตฺตผลจิตตสฺเสตฺ อธิวจัน ๑ ปญฺญาวิมุตตินฺนติ เอตฺถาปี สพฺพกิเลส-
พฺพนชฺชณวิมุตตา อรหตฺตผลปญฺญาว ปญฺญาวิมุตตีติ เวทิตพฺพา ๑
ทิฏฺฐเจว ธมฺเมติ อิมสฺมึเยว อตฺตภาเว ๑ สยฺนุติ สามํ ๑ อภินฺญาติ
อภิชานิตฺวา ๑ สจฺฉนิกตฺวาติ ปจฺจกขํ กตฺวา ๑ อถวา อภินฺญา
สจฺฉนิกตฺวาติ อภินฺญาเยว อภิวินฺนิฏฺฐเจน ฉาณฺเณน สจฺฉนิกตฺวาติปี
อตฺถโต ๑ อุปสมฺมปชฺชาติ ปตฺวา ปฏิลภิตฺวา ๑

อริยอฏฺฐจฺจกิกมคคณณนา

อิทํ สุตฺวา ลิจฺฉนวิราชา จินฺนเตสิ อัย วรธมฺโม (๓) น
สกุณฺเณน วิย อุปฺปตฺติตฺวา นาปี โคธาย วิย อูเรน คนฺตฺวา
สกุทา ปฏิวิชฺฉิตฺตุ อทฺธา อิมํ ปฏิวิชฺฉนฺตสฺส ปุพฺพภากปฏิปทาย
ภวิตพฺพํ ปุจฺฉามิ ตาว นนฺติ ๑ ตโต ภควนฺตํ ปุจฺฉนฺโต
อตฺถติ ปน ภนฺเตตฺติอาทิมาย ๑ อฏฺฐจฺจกโกติ ปญฺจจฺจกิตฺตริยํ วิย
๑. ม. พทฺุโธ ๑ ๒. ม. ปรีนินพพานธมฺโม ๑ ๓. ม. อัย ปน ธมฺโม ๑

เล่มที่ ๔ มหาลิสต์ตวณณา หน้า ๔๖๕

อฏฐกฤติโก (๑) คาโม วีย จ อฏฐงคฺมตฺโตเยว หุตฺวา อฏฐงคฺโก
น องฺคโต อณฺโณ มคฺโค นาม อตฺถิ ฯ เตเนวาทฺ เสยฺยถิทำ
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาริทธิ ฯ

ตตฺถ สมฺมาทสฺสนลกฺขณา สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ สมฺมาอภินิโรปน-
ลกฺขโณ สมฺมาสงฺกปฺโป ฯ สมฺมาปริคฺคหณลกฺขณา สมฺมาวาจา ฯ
สมฺมาสมุฏฺฐาปนลกฺขโณ สมฺมากมฺมุนฺโต ฯ สมฺมาโวทาปนลกฺขโณ
สมฺมาอาชีโว ฯ สมฺมาปคฺคหณลกฺขโณ สมฺมาวายาโม ฯ สมฺมา-
อูปฏฺฐานลกฺขณา สมฺมาสติ ฯ สมฺมาสมาธานลกฺขโณ สมฺมา-
สมาธิ ฯ เอเตสุ เอเกกสฺส ติณฺธิ ติณฺธิ กิจฺจานิ โหนฺติ ฯ
เสยฺยถิทำ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ตาว อณฺเฬหิปี อตฺตโน ปจฺจนีกภิเสหิ
สทฺธิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปชหติ นิโรธํ อารมฺมณฺํ กโรติ สมฺปยุตฺตธฺมเม
จ วิปสฺสติ ตปฺปฏฺฐิจฺฉาทกโมหวิธมนวเสน อสมฺโมหโต ฯ สมฺมา-
สงฺกปฺปาทโยปี ตเถว มิจฺฉาสงฺกปฺปาทีนิ ปชหนฺติ นิโรธํ จ
อารมฺมณฺํ กโรนฺติ ฯ วิเสสโต ปเนตฺถ สมฺมาสงฺกปฺโป สหชาต-
ธฺมเม อภินิโรเปติ สมฺมาวาจา สมฺมา ปริคฺคณฺหติ สมฺมา-
กมฺมุนฺโต สมฺมา สมุฏฺฐาเปติ สมฺมาอาชีโว สมฺมา โวทาเปติ
สมฺมาวายาโม สมฺมา ปคฺคณฺหาติ สมฺมาสติ สมฺมา อูปฏฺฐาเปติ
สมฺมาสมาธิ สมฺมา ปทหติ ฯ

อปี เจสา สมฺมาทิฏฺฐิ นาม ปุพฺพภาเค นานาขณา

๑. ม. อฏฐงคฺโก ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๔๖๖

นานารมมณา โหติ มคคกขณเณ เอกกขณณา เอกการมมณา
 กิจจโต ปน ทุกุเข ฌาณนุตโตอาทีนินิ (๑) จตุตตาริ นามานินิ ลกตติ ๑
 สมมาสงกปโปทโยปี ปุพุกกาเค นานาขณณา นานารมมณา
 โหนนุตติ มคคกขณเณ เอกกขณณา เอกการมมณา ๑ เตสุ สมมา-
 สงกปโป กิจจโต เนกขมมสงกปโปตโตอาทีนินิ ตินินิ นามานินิ ลกตติ ๑
 สมมาวาจาทโย ติสุโส วิรติโยปี โหนนุตติ เจตนาทโยปี [๒]
 มคคกขณเณ ปน วิรติเยว (๓) ๑ สมมาวาชาโม สมมาสตีตติ อิทปี
 ทวย กิจจโต สมมปปรชานสตีปฏจานวเสน จตุตตาริ นามานินิ
 ลกตติ ๑ สมมาสมาธิ ปน ปุพุกกาเคปี มคคกขณเณปี สมมา-
 สมาธิเยว ๑

อิติ อิมเส อฏฐสุ ฐมเมสุ ภควตา นิพพานาธิคมาย
 ปฏฐิปนุสสุ โยคินโน พหุปการตตตา ปจมี สมมาทิกุจิจิ เทสิตา ๑
 อัย หิ ปญญา ปญญาปชชโต ปญญาสตุถนุตติ จ วุตตตา
 ตสุมมา เอตตาย ปุพุกกาเค วิปสุสนาณาสงขาตตาย สมมา-
 ทิกุจิจิชา อวิชชนุทธการ วิชมิคฺวา กิลเสจเร ฌาเตนุโต เขเมน
 โยคาวจโร นิพพานัน ปาปฺณาติ ๑ เตน วุตตติ นิพพานาธิ-
 คมาย ปฏฐิปนุสสุ โยคินโน พหุปการตตตา ปจมี สมมาทิกุจิจิ
 เทสิตาติ ๑

สมมาสงกปโป ปน ตสสา พหุปกาโร ตสุมมา ตทนนุตริ
 # ๑. ที. มหา. ๑๐/๒๕๕/๓๔๘ ๑ ๒. ม. เอตฺถนุตเร โหนนุตติ ติสฺสติ ๑
 # ๓. ม. วิรติโยว ๑

เล่มที่ ๔ มหาลิสฺตวณฺณนา หน้า ๔๖๗

วุดฺโต ๑ ยถา หิ เหรณฺณโก หตฺถน ปรีวตฺเตตฺวา ปรีวตฺเตตฺวา
จกฺขุณา กหาปณฺโ อโโลเกนฺโต อัยฺ ญฺโฏ อัยฺ เณโกติ ชานาติ
เอวํ โยคาวจโรปี ปุพฺพภาเค วิตฺกฺเกน วิตฺกฺเกตฺวา (๑) วิปฺสฺสนา-
ปฺลฺวย อโโลกยมาโน อิม ฆมฺมา กามาจฺรา อิม ฆมฺมา
รฺูปาวจฺราทโยติ ชานาติ (๒) ๑ ยถา วา ปน ปฺริเสน โกฏฺย
คเหตฺวา ปรีวตฺเตตฺวา ปรีวตฺเตตฺวา ทินฺนํ มหารุกฺขํ ตจฺจโก
วาสิยา ตจฺเจตฺวา กมฺเม อฺุปเนติ เอวํ วิตฺกฺเกน วิตฺกฺเกตฺวา (๓)
ทินฺเน ฆมฺเม โยคาวจโร ปฺลฺวย อิม กามาจฺรา อิม
รฺูปาวจฺราติอาทินา นเยน ปฺริจฺฉินฺนิตฺวา กมฺเม อฺุปเนติ ๑
เตน วุดฺติ สมนฺมาสงฺกปฺโป ปน ตสฺสา พหุปกฺกาโร ตสฺมา
ตทนนฺตรํ วุดฺโตติ ๑

สุวํยํ ยถา สมนฺมาทิกฺกุจฺยา เอวํ สมนฺมาวาจายปี
อฺุปกฺการโก ๑ ยถาห ๑ ปุพฺเพ โข คหปฺติ (๔) วิตฺกฺเกตฺวา
วิจาเรตฺวา ปจฺฉา วาจํ ภินฺนทีติ (๕) ๑ ตสฺมา ตทนนฺตรํ
สมนฺมาวาจา วุดฺตา ๑

ยสฺมา ปน อิทฺถจิทฺถจ กริสฺสามาติ (๖) ปจฺฉํ วาจาย
ลํวิทฺทิตฺวา โลเก กมฺมฺนเต ปโยเชนฺติ ตสฺมา วาจา กายกมฺมฺสฺส
อฺุปกฺการิกาทิ สมนฺมาวาจาย อนนฺตรํ สมนฺมากมฺมฺนฺโต วุดฺโต ๑

๑. ม. วิตฺกฺเกตฺวา วิตฺกฺเกตฺวา ๑ ๒. ม. ปชานาติ ๑

๓. ม. วิตฺกฺเกตฺวา วิตฺกฺเกตฺวา ๑ ๔. ม. อาวุโส วิสาข ๑

๕. ม. ม. ๑๒/๕๐๕/๕๕๑ ๑ ๖. ม. กริสฺสามาติ ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคคณณนา หน้า ๔๖๘

จตุพพิธิ ปน วจิทจจริตฺ ติวิชณฺจ กายทจจริตฺ ปหาย
อุภยํ สุจริตํ ปุเรนฺตสุเสว ยสุมา อาชีวภูจฺมกํ สีถํ ปุริติ น
อิตรสุส ตสุมา ตทุภยานนฺตรํ สมฺมาอาชีโว วุตฺโต ฯ

เอวํ วิสุทฺธาชีเวน ปน ปริสุทฺโธ เม อาชีโวติ เอตฺตาวตา
ปริโตสํ กตฺวา(๑) สุตฺตปฺปมตฺเตน วิหริตฺตํ น ยุตฺตํ อถโฆ
สพฺพิริยาปเถสุ อิทํ วิริยมารภิตพฺพนฺติ(๒) ทสฺเสตฺตํ ตทนนฺตรํ
สมฺมาวายาโม วุตฺโต ฯ

ตโต อารทฺชวิริเยนาปี กายาทีสุ จตฺตสุ วตฺตสุ สติ
สุปฺติญฺจिता(๓) กาทพฺพาติ ทสฺสนตฺถํ ตทนนฺตรํ สมฺมาสติ เทสิตา ฯ

ยสุมา ปเนวํ สุปฺติญฺจिता สติ สมฺมาธิสฺสุปการานุปการานํ(๔)
ธมฺมานํ คติโย สมฺนุเนสิตฺวา ปโหติ เอกตฺตารมฺมเณ จิตฺตํ
สมฺมาธาตฺตํ ตสุมา สมฺมาสติยา อนนฺตรํ สมฺมาสมาธิ เทสิโตติ
เวทิตพฺโพ ฯ

เอเตสํ ธมฺมานํ สจฺฉนิกิริยาชาติ เอเตสํ โสตาปตฺติผลาทีนํ
ปจฺจกฺขกิริยตฺถาย ฯ

๑. ม. ออกตฺวา ฯ ๒. ม. วิริยํ สมฺมารภิตพฺพนฺติ ฯ ๓. สุปฺติญฺจिता

๔. ม. สมฺมาธิสฺสุปการานุปการานํ ฯ

เล่มที่ ๔ เทวปพฺพชิตวตฺตวณฺณา หน้า ๔๖๕

เอกมิตาหนฺติ อิทํ กสฺมา อารทฺธํ ฯ อัยํ กิร ราชา รูปี
 อตฺตาคี เหวลทฺธิโก ฯ เตนสฺส เทสฺนายน จิตฺตํ นาธิมฺจุจฺติ ฯ
 อถ ภควตา ตสฺส ลทฺธิยา อาวิกฺรณฺตํ อํกํ การณํ
 อหาริตฺตํ อิทมารทฺธํ ฯ ตตฺตรายํ สงฺเขปฺตฺโต ฯ อหํ อํกํ สมัย
 โฆสิตารามे วิหฺรามิ ตตฺตร (๑) เต เทว ปพฺพชิตา มํ เหว
 ปุจฺฉิสฺสุ (๑) ฯ อถาหํ เตสํ พุทฺธุปฺปาทํ ทสฺเสตฺวา ตนฺตฺธิมมํ นาม
 กถนฺโต จ อิทมโวจํ อวฺโส สทฺธาสมฺปนฺโน นาม กุลปฺตฺโต
 เหวรูปสฺส สตฺถุ สาสเน ปพฺพชิตเหว อเว ทิวริํ ลีลํ ปุเรตฺวา
 ปจฺมชฺฆานาทีนํ ปตฺวา จิตฺตํ ตํ ชีวนฺติ อาทีนํ วเทยฺย ยุตฺตํ
 นุ โข เอตมสฺสาคี ตโต เตหิ ยุตฺตฺนฺติ วุตฺเต อหํ โข
 ปเนตํ อวฺโส เหว ชานามิ เหว ปสฺสามิ อถ จ ปนาหํ
 น วทามิติ ตํ วาทํ ปฏิกฺขิปีตฺวา อุตฺตริ (๒) ชีณาสวํ ทสฺเสตฺวา
 อิมสฺส เหว วตฺตํ น ยุตฺตฺนฺติ อโวจํ (๓) เต มม วจันํ สุตฺวา
 อตฺตมฺนา อหฺเสนฺติ ฯ

เอวํ วุตฺเต โสปี อตฺตมโน อโหสิ ฯ เตนานห อิทมโวจ ภควา
 อตฺตมโน โอฏฺฐทฺโธ ลิจฺฉวี ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทีติ ฯ

อติ สมุจฺจลวีสานียา ทีฆนิกายกุกกถาย

มหาสิสฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

นฺนุจฺจํ ฯ

๑. ม. ตตฺตร วสนฺตํ มํ เต เทว ปพฺพชิตา เหว ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

๒. ม. อุตฺตริ ฯ ๓. ม. อโวจํ ฯ

ชาลียสุตตวณณนา

เทวปพพชิตวตถวณณนา

เอวมเม สุตฺ ๗เป๗ โกสมพินนติ ชาลียสุตฺตํ ๗ ตตฺตราย-
มณฺุพพทวณณนา โฆสิตารามติ โฆสิตเตน เสฏฺฐินา กเต
อาราเม ๗

ปฺพเพ กิร ทมิพรภูจฺ (๑) นาม อโหสิ ๗ ตโต โกตฺถลโก
นาม ทลิตฺุโท ฉาทกภเยน สปฺตตทาโร อวณฺุติรภูจฺ (๒) กจฺจณฺุโต
ปฺตตํ วหิตฺุ อสกฺโกนฺุโต ปฺตตํ ฉทฺุเทตฺุวา อคมาสิ ๗ มาตา
นิวตฺติตฺุวา ตํ คเหตุวา คตา ๗ เต เอกํ โคปาลกคามกํ
ปวิสิสฺ ๗ โคปาลเกน จ ตทา พหุปายาโส ปฺภียตฺุโต โหติ ๗
เต ตํ (๓) ปายาสํ ลภิตฺุวา ภูจฺชีสฺ ๗ อถ โส ปฺริโส
พลวปายาสํ ภูจฺโต ชีราเปตฺุ อสกฺโกนฺุโต รตฺติภาเค กาลํ
กตฺุวา ตตฺุเถว สุนชียา กุจฺจิสฺมี ปฺภิสฺนฺุธี คเหตุวา กุจฺจโร
ชาโต ๗ โส โคปาลกสฺส ปิโย อโหสิ ๗ โคปาลโก จ
ปจฺเจกพฺุทฺุ อฺุปฺภุจาสิ ๗ ปจฺเจกพฺุทฺุโรปี ภตฺตกิจฺจกาเล (๔) กุจฺจรสฺ
เอเอกํ ปิณฺุทํ เทติ ๗ โส ปจฺเจกพฺุทฺุเช สินฺุหํ อฺุปฺปาเทตฺุวา
โคปาลเกน สทฺุธี ปณฺุณสาถํปี กจฺจติ ๗ โคปาลเก อสนฺุณิหิต
๑. ม. อลฺลทปฺปรภูจฺ ๗ ย. อทฺุทิลรภูจฺ ๗ ๒. ย. อนนฺุตรภูจฺ ๗
๓. ตโต ๗ ๔. ม. ภตฺตกิจฺจปฺริโยसान ๗

เล่มที่ ๔ ชาลยสุตตวณณนา หน้า ๔๗๑

ภคตเวลาัย สยเมว คนตุวา เวลาโรจนตุถิ (๑) ปณณสาททวาระ
ภุสสุตติ อนุตรามกุเคปี จ จณฺหมิเค ทิสฺวา ภุสฺสิตฺวา ปลาเปติ ฯ
โส ปจฺเจกพฺพุเช มฺหุเกน จิตฺเตน กาลิ กตุวา เทวโลก
นิพฺพตฺติ ฯ ตฺตรสฺส โฆสกเทวปฺตุโตเตว นามิ อโหสิ ฯ

โส เทวโลกโต จวิตฺวา โภสมพิยฺ อเอกสมฺมิ กุลเมเร
นิพฺพตฺติ ฯ ตํ อปฺตุตโก เสฏฺฐิ ตสฺส มาตาปีตฺถนํ ฐนํ ทตุวา
ปฺตุตํ กตุวา อกฺกเหสิ ฯ อถ อตฺตโน ปฺตุเต ชาเต สตฺตกฺขตฺตุ
มาตาเปตฺตุ อฺปกกฺมิ ฯ โส ปฺลยวณฺตตาย สตฺตสฺสุปี จานฺเส
มรณํ อปฺตุวา อวसानฺ เอกาย เสฏฺฐิธีตาย เวยฺยตฺติเยน
ลทฺฐชีวิโต (๒) ฯ อปรภาเค ปิตฺ อจฺเจเนน เสฏฺฐิภฺจฺจํ ปตุวา
โฆสิตเสฏฺฐิ นาม ชาโต ฯ

อณฺเณปี จ โภสมพิยฺ กุกฺกภูเสฏฺฐิ ปาวาริกเสฏฺฐิธี (๓) เทว
เสฏฺฐิโน อตฺถิ อิมินา สทฺฐิ เตโย อเหตุํ ฯ

เตน จ สมเยน หิมวณฺตโต ปฺลยจฺสตา ตาปสา
สริรสนฺตปฺปนฺตํ อนุตรนฺตฺรา โภสมพิ อากจฺจนฺติ (๔) ฯ เตสํ เต
เตโย เสฏฺฐิ อตฺตโน อตฺตโน อฺยฺยานฺเส ปณฺณกฺุโย กตุวา
อฺปฺภฺจํ กโรนฺติ ฯ อเถกทิวสํ เต ตาปสา หิมวณฺตโต
อากจฺจนฺตา มหากนฺตฺราเร ตสิตา กิลนฺตา เอกํ มหนฺตํ วัฏฺฐกฺุ

๑. ม. กาลาโรจนตุถิ ฯ ๒. ม. ลทฺฐชีวิโก ฯ ๓. ม. ปาวาริกเสฏฺฐิธี ฯ
เอวมฺปริปี ฯ ๔. ม. อากจฺจนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณนา หน้า ๔๗๒

ปตฺวา ตตฺถ อธิวญฺจาย เทวตฺยา สนฺตিকা สงฺคหํ ปจฺจาตีสนฺตนา
นีสึทิสฺสุ ฯ เทวตา สพฺพาลงฺการวิภูสิตํ หตฺถํ ปสาเรตฺวา เตสํ
ปานิยปानกาทีนึ ทตฺวา กิลมถํ ปฏฺวิโนเทสิ ฯ

เต เทวตานุภาเวน (๑) วิมฺหิตา ปุจฺฉีสฺสุ กิณฺณุ โข เทวเต
กมฺมํ กตฺวา ตยา อัย สมฺปตฺติ ลทฺธาติ ฯ เทวตา อาห
โลเก พุทฺโธ นาม ภควา อุปฺปนฺโน โส เอตฺรหิ สาวตฺถิย
วิหฺรติ อนาถปิณฺฑโก กหฺปติ ตํ อุปฺภูจฺหติ โส อุโปสถทิวเสสุ
อตฺตโน ภตฺกานํ ปกฺติภตฺตเวตฺนเมว (๒) ทตฺวา อุโปสถํ การฺาเปสิ
อถาหํ เอกทิวสํ มชฺฌนฺตึเก (๓) ปาตฺราสตฺถาย อากโต กณฺจึ
ภตฺกกมฺมํ อกโรนฺตํ ทิสฺวา อชฺช มนฺุสฺสา กสฺมา กมฺมํ น
กโรนฺตึติ ปุจฺฉี ตสฺส เม ตมตฺถํ อาโรเจสฺสุ อถาหํ เอตทโวจํ
อิทานิ อุปฺพทฺทิวสํ คโต สกฺกา นฺุ โข อุปฺพทฺตุโปสถํ กาคฺุณฺติ
ตโต เสฏฺฐิสฺส ปฏฺิเวทฺตฺวา (๔) สกฺกา การฺตฺุณฺติ (๕) อาห สฺวาทํ
อุปฺพทฺทิวสํ อุปฺพทฺตุโปสถํ สฺมาทึยิตฺวา ตทเหว กาลํ กตฺวา
อิมํ สมฺปตฺตี ปฏฺิลภินฺติ ฯ

อถ เต ตาปสา พุทฺโธ กิร อุปฺปนฺโนติ สลฺยชาต-
ปีติปาโมชฺชา ตโตว สาวตฺถึ คนฺตุกามา หุตฺวาปี พหุปรการา
โน อุปฺภูจฺจากเสฏฺฐิโน เตสํปี อิมมตฺถํ อาโรเจสฺสุสฺมาติ โโกสมฺพึ
๑. ม. เอเต เทวตานุภาเวน ฯ ๒. ม. ภตฺกานํ ปกฺติภตฺตเวตฺนเมว ฯ
๓. ม. มชฺฌนฺตึเก ฯ ๔. ม. ปฏฺิเวทฺตฺวา ฯ ๕. ม. กาคฺุณฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ ชาลยสุตตวณณนา หน้า ๔๗๓

คนตุวา เสฏฐีหิ กตสกุการพหุมานา ตทเหว มยฺห คจฺจามาติ
อาหํสุ ฯ กิ ฆนฺเต ตฺริตาตฺถ ฯ นนฺ ตุมฺเห ปุพฺเพ จตฺตารโ
[๑] มาเส วสิตฺวา คจฺจถาติ วุตฺตา ตํ ปวตฺตี อาโรเจสฺสุ ฯ
เตนหิ ฆนฺเต สห คจฺจามาติ จ วุตฺเต คจฺจาม มยฺห ตุมฺเห
สณฺนิกํ อากจฺจถาติ สวตฺถึ คนตุวา ภควโต สนฺตึเก
ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสุ ฯ เตปิ เสฏฐีโน ปญฺจสตปญฺจ-
อากมนตฺถาย ภควนฺตํ ยาจิตฺวา ปจฺจาคมฺม ตโย วิหารเ
การสฺสุ ฯ เตสฺส กุกฺกุฏเสฏฐีนา กโต กุกฺกุฏารามิ นาม
ปาวาริกเสฏฐีนา กโต ปาวาริกมฺพวนํ นาม โฆสิตเสฏฐีนา
กโต โฆสิตารามิ นาม อโหสิ ฯ ตํ สนฺชาย วุตฺตํ โกสมฺพยฺย
วิหฺรติ โฆสิตารามติ ฯ

มณฺฑลียติ (๓) อิทํ ตสฺส นามํ ฯ ชาลียติ อิทํปิ อิตฺรตฺส
นามเมว ฯ ยสฺมา ปนสฺส อุปชฺฌาย ทารฺมเยน ปตฺเตน
ปิณฺฑาย จรติ ตสฺมา ทารฺปตฺติกนฺเตวาสีติ วุจฺจติ ฯ
เอตทโวจฺนติ อุปารมฺภาริปฺปาเยน วาหิ อาโรเปตฺถกามา หุตฺวา
เอตํ อโวจฺุ ฯ อิติ กิร เนสํ อโหสิ สเจ สมโณ โคตโม
ตํ ชิวํ ตํ สรฺริณฺติ วกฺขติ อถสฺส มยฺห เอตํ วาหิ อาโรเปสฺสาม
โก โคตม ตุมฺหากํ ลทฺธิยา อีเชว สตฺโต ภิชฺชติ เตน
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปญฺจาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ทตุวา ฯ
๓. ม. มณฺฑลียติ ฯ

เลมที่ ๔ มหาสึหนาทสุตตวณณา หนา ๔๗๕

ยสุมา ชินาสโว วิคตสมโมโห ตินณวิจิกจโน ตสุมา น
ยุตตุนตสเสตํ วตตุนตติ มลณมานา วทนตติ ๗ เสสเมตถ
อตุตตานตถเมวาติ ๗

อติ สมงคตวไลลาสนียา ทีมนิกาภูกกถาย

ชาลียสุตตวณณา นิฐจिता ๗

สตุตมํ

มหาสึหนาทสุตตวณณา

อเจลกสสปวตถวณณา

เอวมเม สุตํ ๗เป๗ อรุณณายนตติ มหาสึหนาทสุตตํ
ตตุรายํ อนุப்புพทวณณา(๑)๗ อรุณณายนตติ อรุณณายติ ตสส
รฐสสปี นครสสปี เอตเทว นามํ ๗ ภกวา อรุณณานครํ
อุนิสสาย วิหริตติ ๗ กณณกถเล (๒) มิกทาเยติ ตสส นครสส
อวิทุเร กณณกถลํ นาม เอโก รณณโย ฐุมิภาโค อตถิ
โส มิกานํ อภยตุถาย ทินนตตทา มิกทาโยติ วุจจติ ตสุมิ
กณณกถเล มิกทาเย ๗

อเจโลติ นคคปริพพาชโก๗ กสสโปติ ตสส นามํ ๗
ตปสสิณตติ ตปนิสสิตถํ ๗ ฐุชาชีวนตติ อเจลกมุตตาราทิวเสน
๑. ม. อปุพพทวณณา ๗ ๒. ม. กณณกถเล ๗ เอวมุปริปี ๗

เล่มที่ ๔ สัททนต์รวคคณณนา หน้า ๔๗๖

ลฺว โข อาชีโว อสุสาติ ลฺวาชวี ๑ ตํ ลฺวาชวี ๑ อฺปฺกโกสตีติ
อฺปฺคณฺเทติ (๑) ๑ อฺปฺวทตีติ หีเพติ วมฺภเทติ ๑ ฐมฺมสฺส จ อฺนุฐมฺมํ
พฺยาคโรนฺตีติ โภตา โคตเมน วุตฺตการณฺส อฺนุการณฺ กเถนฺตี ๑
สทรมฺมิโก วาทานฺวาทิตี ปเรหิ วุตฺตการณฺเหหิ สการโณ หุตฺวา
ตุมฺหากํ วาทิ จ (๒) อฺนฺวาทิ จ (๒) วิญฺญฺหิ ครหิตพฺพํ การณฺ
โกจิ อฺปฺปมตฺตโกปิ ที น อากจฺฉตีติ ๑ อิทํ วุตฺตํ โหติ
ที สพฺพการณฺปี ตว วาเท การยฺหํ การณฺ นตฺถิตี ๑
อนพฺกฺขาตฺกามาติ น อญฺเตน วตฺตฺกามา ๑

เอกจํ ตปฺสฺสี ลฺวาชวีวินฺตีอาทิสฺ ๑ อิเชกจฺโจ อเจลก-
ปพฺพชฺชาติตปฺนิสฺสิตตฺตา ตปฺสฺสี ลฺวเชน ชีวิตํ กปฺเปสฺสามีติ
ติณฺโคมยาทิกฺกขนาทึหิ นานปฺปกาเรหิ อตฺตานํ กิลเมติ อปฺป-
ปฺลฺยตาย จ สฺวเชน ชีวิตวฺตฺตีเมว น ลภติ ๑ โส ตีณิ
ทฺวจฺจิตานิ ปฺุเรตฺวา นีรเย นีพฺพตฺตติ ๑

อปโร ตาทีสํ ตปํ นิสฺสิตโต ปฺลฺยววา โหติ ลภติ
ลาภสฺกฺกกรํ ๑ โส น ทานิ มยา สทิสฺส อตฺถิตี อตฺตานํ
อฺจฺเจ จาเน สมฺภาเวตฺวา ภียโยโส มตฺตาย ลากํ อฺปฺปา-
เทสฺสามีติ อนเสนาเวเสน ตีณิ ทฺวจฺจิตานิ ปฺุเรตฺวา นีรเย
นีพฺพตฺตติ ๑ อีเม เทว สนฺธาย ปจฺมนโย วุตฺโต ๑

อปโร ตปฺนิสฺสิตโกปิ ลฺวาชวี อปฺปปฺลฺยโย โหติ น
๑. ม. อฺปฺคณฺเทติ ๑ ๒. ม. วา ๑

เล่มที่ ๔ มหาสิหนาทสุตตวณณา หน้า ๔๗๗

ลภติ สุเขน ชีวิตวุตตี ฯ โส มยหํ ปุพฺเพปิ อกตปุณฺณตาย
สุขชีวิกา นุปรุชฺชติ หนุททานิ ปุณฺณานิ กโรมีติ ตีณิ
สุจฺริตานิ ปุเรตฺวา สกฺเค นิพฺพตฺตติ ฯ

อปโร ลุขาชีวี ปุณฺณวา โหติ ลภติ สุเขน ชีวิตวุตตี ฯ
โส มยหํ ปุพฺเพปิ กตปุณฺณตาย สุขชีวิกา อุปรุชฺชตฺติ จินฺเตตฺวา
อนสํ ปหาย ตีณิ สุจฺริตานิ ปุเรตฺวา สกฺเค นิพฺพตฺตติ ฯ
อิม เทว สนุชฺชาย ทุตฺตยนโย วุตฺโต ฯ

เอโก ปน ตปสฺสี อปรุทฺทขวิหารี โหติ พาทฺรกาจาร-
ยุตฺโต ตาปโส วา ฉนฺนปริพฺพชโก วา อปรุปฺปุณฺณตาย จ
มฺนาเป ปจฺจเย น ลภติ ฯ โส อนสฺนาวเสน ตีณิ ทุจฺริตานิ
ปุเรตฺวา อุตฺตํ สุข ฐเปตฺวา นฺริเย นิพฺพตฺตติ ฯ

อปโร ปุณฺณวา โหติ ฯ โส น ทานิ มยา สทิสฺโส
อตุลิติ มานํ อุปรุปาเทตฺวา อนสฺนาวเสน ลภสฺสกาโร วา
อุปรุปาเทนฺโต มิฉฺฉาทิฏฺฐจิวเสน สุโข อิมิสฺสา ปริพฺพชิกาย
ทหฺราย มุทฺทาย โลมสฺสาย สมฺพสฺสโตอาทีนิจินฺเตตฺวา กามสุ
ปาตพฺยตํ วา อาปรุชฺชนฺโต ตีณิ ทุจฺริตานิ ปุเรตฺวา นฺริเย
นิพฺพตฺตติ ฯ อิม เทว สนุชฺชาย ตุตฺตยนโย วุตฺโต ฯ

อปโร ปน อปรุทฺทขวิหารี อปรุปฺปุณฺณโย โหติ ฯ โส
อหํ ปุพฺเพปิ อกตปุณฺณตาย สุเขน ชีวิตํ น ลภามิ ตีณิ
สุจฺริตานิ ปุเรตฺวา สกฺเค นิพฺพตฺตติ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๔๗๘

อปโร ปุณณวา โหติ ๑ โส ปุพเพวาทิ (๑) กตปุณณตายน
สุขัม ลภามิ อิทานิ ปุณณานเนว (๒) กริสสามิติ ตีณิ สุจรัตนินิ
ปุเรตฺวา สกุเค นินุพตฺตติ ๑ อิมเ ทเว สนุชายน จตฺตณโย
วุตฺโต ๑ อิทํ ติตฺถยวเสน อากตฺติ สาสเนปิ จ น ลภตฺติ (๓) ๑

เอกจฺโจ หิ รุตฺตงคสมาทานวเสน ลุชาชีวี โหติ อปฺป-
ปุณณตายน วา สกคมฺปิ คามํ วิจฺจิตฺวา อุตฺรปุริ น ลภตฺติ ๑
โส ปจฺจเย อฺปฺปาเทสสามิติ เวชชกมฺมาทิวเสน วา อนเนสฺนํ
กตฺวา อรหตฺตํ วา ปฏฺิขานิตฺวา ตีณิ วา กุหนวตฺตณฺนิ
ปฏฺิเสวิตฺวา นินฺเรเย นินุพตฺตติ (๔) ๑

อปโร ตาทีโสว ปุณณวา โหติ ๑ โส ตาย ปุณณ-
สมปฺตฺตติยา มานํ ชนยิตฺวา อฺปฺปนฺนลาภํ ถาวริ กตฺตกาโม
อนเนสฺนาวเสน ตีณิ ทฺวจรัตนินิ ปุเรตฺวา นินฺเรเย นินุพตฺตติ ๑

อปโร สมากินฺนุรตฺตงฺโก อปฺปปุณฺณโฬว โหติ น ลภตฺติ
สุเขน ชีวิตฺวตฺตตี ๑ โส ปุพเพวาทิ อกตปุณณตายน กิณฺจ น
ลภามิ สเจ อิทานิ อนเนสฺนํ กริสฺสํ อายตมฺปิ ทฺลลภสุโ
ภวิสฺสนฺติ (๕) ตีณิ สุจรัตนินิ ปุเรตฺวา อรหตฺตํ ปตฺตํ อสกุโกนฺนโต
สกุเค นินุพตฺตติ ๑

อปโร ปุณณวา โหติ ๑ โส ปุพเพวาทิ กตปุณณตายน
๑. ม. ปุพเพวาทิ ๑ เอวมฺปริปิ ๑ ๒. ม. อิทานิ ปุณณานินิ ๑
๓. ม. สาสเนปิ ปน นลภตฺติ ๑ ๔. ม. อฺปฺปชฺชตฺติ ๑
๕. ม. ภวิสฺสามิติ ๑

เล่มที่ ๔ มหาสิหนาทสุตตวณณา หน้า ๔๗๕

เอตริหิ สุจิโต อิทานิปี ปุณฺณํ กริสฺสามิตี อนเนสํ ปหาย
ตีณิ สุจฺริตานิ ปุเรตฺวา อรหตฺตํ ปตฺตํ อสฺสโกนฺโต สฺสฺส
นิพฺพตฺตติ ฯ

อาคตฺติยจาทิ อสฺสฺสฺสจฺจานโต นาม อิเม อาคตฺตติ เอว
อาคตฺติยจ ฯ คตฺติยจาทิ อิทานิ คนฺตพฺพญฺจานนฺจ ฯ จุตฺติยจาทิ
ตโต จวนนฺจ อุปฺปตฺตฺติยจาทิ ตโต จุตานํ ปุณฺณํ อุปฺปตฺตฺติยจ ฯ
กึ สพฺพนฺตปํ ครหิสฺสามิตี เกน การณฺน ครหิสฺสามิ ฯ
ครหิตพฺพเมว หิ มยํ ครหาม ปสฺสิตฺตพฺพํ ปสฺสาม น หิ
ภณฺฑิกํ กโรนฺโต มหารชโก วิย โธตฺตยจ อโธตฺตยจ เอกโต
กโรมาติ ทสฺเสติ ฯ

อิทานิ ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สนฺติ กสฺสฺสป เอเก สมณ-
พฺรหฺมณฺณตฺตมาห ฯ ยนฺเต เอกจฺจนฺติ ปญฺจวิธํ สีลํ ฯ
ตฺตฺตฺติ โลเก น โภจิ น สาสฺสูติ วทติ ฯ ปุณฺณํ ยนฺเต
เอกจฺจนฺติ ปญฺจวิธํ เวรํ ฯ ตํ น โภจิ สาสฺสูติ วทติ ฯ
ปุณฺณํ ยนฺเต เอกจฺจนฺติ ปญฺจทฺวารเ อสฺวาริ ฯ เต กิร จกฺขุ
นาม น นิรฺนฺธิตพฺพํ จกฺขุณา มนํปํ รูปํ ทฺถฺสพฺพนฺติ
วทนฺติ ฯ เอส นโย โสตาทีสุ ฯ ปุณฺณํ ยนฺเต เอกจฺจนฺติ
ปญฺจทฺวารเ สฺวาริ ฯ

เอวํ ปเรสํ วาเทน สห อตฺตโน วาทสฺส สมนาสมนันตํ
ทสฺเสตฺวา อิทานิ อตฺตโน วาเทน สห ปเรสํ วาทสฺส

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๔๘๐

สมานาสมานตํ ทสฺเสนุโต ยํ มยฺนุตฺตอาทิมหา ๑ ตตฺตราปิ
ปฺลยจสีลาทิวเสเนว อตุโถ เวทิตพฺโพ ๑

สมนุญฺจชาปนกถาวณณนา

สมนุญฺจชนฺตฺตติ สมนุญฺจชนฺตฺ ๑ เอตฺถ จ ททฺธี ปุจฺจนฺโต
สมนุญฺจชฺติ นาม ๑ การณํ ปุจฺจนฺโต สมนุคฺคาหติ นาม ๑
อูกฺยํ ปุจฺจนฺโต สมนุคฺคาสติ นาม ๑ สตุถารว วา สตุถารนฺติ
สตุถารว วา สทฺธี สตุถาริ อฺปสฺสฺหริตฺวา กิณฺเต สตุถา เต
ชฺมเม สพฺพโส ปหาย ปวตฺตติ(๑) อูทาทุ สมโณ โคตโมติ ๑
ทฺุคฺยปเทปิ เอเสว นโย ๑

อิทานิ ตมตฺถํ โยเชตฺวา ทสฺเสนุโต เย อิมํสํ ภาวตฺตติ-
อาทิมหา ๑ ตตฺถ อูกฺสลา อูกฺสลสงฺฆาตฺติ อูกฺสลา เจว
อูกฺสลาติ จ สงฺฆาตา ฉาตา โกฏฺจาสํ วา กตฺวา จปิตาติ
อตุโถ ๑ เอส นโย สพฺพปเทสุ ๑ อปิเจตฺถ สวชฺชชาติ สโทสา ๑
น อลฺมรียาติ นิทฺโทสฏฺเจน อรียา ภวิตฺตฺนาลํ อสมตฺถา ๑

ยํ วิญฺญู สมนุญฺจชนฺตฺตาติ เชน วิญฺญู อเมห จ อญฺเณ
จ ปุจฺจนฺตา เอวํ วเทยฺยํ ตํ จานํ วิชฺชติ อตุถิ ตํ การณฺตฺติ
อตุโถ ๑ ยํ วา ปน โภณฺโต ปเร คณฺจารียาติ ปเร ปน
โภณฺโต คณฺจารียา ยถา(๒) วา ตถา วา ตํ(๒) อปฺปมตฺตํ
๑. ม. วตฺตติ ๑ ๒. ม. ยํ วา ตํ วา ๑

เล่มที่ ๔ มหาสีหนาทสูตรตวณณา หน้า ๔๘๑

ปหาย วตตุนตติ อตุโธ ฯ

อเมหว ตตถ เขภยุเณน ปลัเสยฺยุนฺติ อิทํ ภควา สตุถารธา
 สตุถาริ สมนุยุชฺชเนปิ อาห สงฺเขน สงฺฆํ สมนุยุชฺชเนปิ ฯ
 กสฺมา ฯ สงฺฆปัสสายปิ สตุถุเยว ปลัสสาสิทฺธิโต ฯ ปลีสฺมานาปิ
 หิ พุทฺธสมฺปตฺติยา สงฺเขมฺ สงฺฆสมฺปตฺติยา จ พุทฺเธ ปลีสฺนฺติ ฯ
 ตถา หิ ภควโต สรริณิปปตฺตี(๑) ทิสฺวา ฆมฺเมทสนฺนํ วา สุตฺวา
 ภวฺนฺติ วตฺตารโธ ลาภา วต โภ สวากานํ เข เอวรूपสฺส
 สตุถุ สนฺติกาจรธาติ เอวํ พุทฺธสมฺปตฺติยา สงฺเขมฺ ปลีสฺนฺติ ฯ
 ภิกฺขุณฺ ปนอาจารย์จรริ อภิกฺกมปฏิกฺกมาทีนํ จ ทิสฺวา ภวฺนฺติ
 วตฺตารโธ สนฺติกาจรธาณํ วต โภ สวากานํ อยฺยจ อุปสมฺคฺโณ
 สตุถุ กิวรฺูป ภาวิสฺสตีติ เอวํ สงฺฆสมฺปตฺติยา พุทฺเธ ปลีสฺนฺติ ฯ
 อิติ ยา สตุถุ ปลัสสา สว สงฺฆสฺส ยา สงฺฆสฺส ปลัสสา
 สว สตุถุติ สงฺฆปัสสายปิ สตุถุเยว ปลัสสาสิทฺธิโต ภควา
 ทฺวิสุปี นเขสุ อเมหว ตตถ เขภยุเณน ปลัเสยฺยุนฺติ อาห ฯ
 สมฺโณ โคตโม อิม ฆมฺเม อนวเสสสิ ปหาย วตฺตติ ยํ วา
 ปน โภนฺโต ปเร คณาจริยาติอาทิสฺปิ ปเนตฺถ อยฺมธิปฺปาโย ฯ

สมฺปตฺตสมาทานเสตฺตฺมาตวเสน หิ ติสฺโส วิรติโย ฯ
 ตาสุ สมฺปตฺตสมาทานวิรติมตฺตเมว อญฺเฐสสิ โหติ เสตฺตฺมาตวิรติ
 ปน สพุเพน สพุพิ นตฺถิ ฯ ปญฺจสุ ปน ตทงฺควิกฺขมฺภน-
 # ๑. ม. สรริณิปปตฺตี ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๔๘๒

สมุจเจทปฏิปุตสทฐินิสฺสรณปฺปหานนฺสุ อญฺฐสมาปตฺติวเสณ เจว
วิปฺสฺสนามตฺตวเสณ จ ตทงฺควิกฺขมฺภนปฺปหานมตฺตเมว อญฺเฒสํ
โหติ อิตฺรานิ ตีณิ ปหานานิ สพฺเพน สพฺพํ นตฺถิ ฯ ตถา
หิ สีสฺถวโร ขนฺตีสฺถวโร ฅาณสฺถวโร สติสฺถวโร วิริยสฺถวโรติ
ปฺลยจ สฺถวรา เตสุ ปฺลยจสีลมตฺตเมว อธิวาทนขนฺติมตฺตเมว จ
อญฺเฒสํ โหติ เสสํ สพฺเพน สพฺพํ นตฺถิ ฯ ปฺลยจ โข
ปนิเม อุโปสฺสทฺทเทสา (๑)เตสุ ปฺลยจสีลมตฺตเมว อญฺเฒสํ โหติ
ปาฏีโมกฺขสฺถวโรสํ สพฺเพน สพฺพํ นตฺถิ ฯ

อิตฺติ อุกฺสลปฺปหานนฺ จ กุสฺลสมาทานนฺ จ ตีสุ วิริตฺติสุ
ปฺลยจฺสุ ปหานนฺสุ ปฺลยจฺสุ สฺถวเรสุ ปฺลยจฺสุ อุทฺเทเสสุ อหเมว
จ มยฺหฺลยจ สวากสงฺโฆ โลกํ ปฺลยฅายติ มยา หิ สทฺธิโส
สฺตถา นาม มยฺหฺลยจ (๒) สวากสงฺฆนฺ สทฺธิโส สงฺโฆ นาม
นตฺถิตฺติ ภควา สีหนาทํ นทฺธิ (๓) ฯ

อริยอญฺฐงฺคิกมคคณณนา

เอวํ สีหนาทํ นทฺธิตฺวา ตสฺส สีหนาทสฺส อวิปริต-
ภาวาวโพชนตฺถํ อตฺถิ กสฺสป มคฺคโคตฺติอาทิมายฺห ฯ ตตฺถ มคฺคโคตฺติ
โลกุตฺตรมคฺคโค ฯ ปฏิปทาติ ปุพฺพภากปฏิปทา ฯ กาลวาทิตฺติอาทินิ
ปุรหฺมชาเล วณฺณิตานิ ฯ อิทานิ ตํ ทฺวิธิปปี มคฺคณฺจ ปฏิปทณฺจ
๑. ม. ปาติโมกฺขทฺทเทสา ฯ ๒. ม. มยฺหํ ฯ ๓. ม. นทฺธิ ฯ

เล่มที่ ๔ มหาสึหนาทสุตตวณณา หนา ๔๘๓

เอกโต กตวา เทเสนโต (๑) อยเมว อริโยติอาทิมาห ๗ อิทั ปน
สุตวา อเจโล จินเตสิ สมโน โคตโม มยหึเยว มกุโค จ
ปฏิปทา จ อตถิ อญเณสิ นตถึติ มณณติ หนุทสฺสาหึ อมหากึปี
มคฺคึ กเถมีติ ๗ ตโต อเจลกปฏิปทึ กเถสิ ๗ เตนหา เอวั
วุตเต อเจโล กสฺสโป ภควนฺตึ เอตทวโจ อิมปี โข ๗เป๗
อุทโกโรหนานุโยคมนุยุตโต วิหรัสตีติ ๗

ตโปปกุมกถาวณณา

ตตถ ตโปปกุมมาติ ตปารมภา ตโปกมมานีติ (๒) อตฺโต ๗
สามณณสงฆาตาติ สมณกมฺสงฆาตา ๗ พุรหฺมณณสงฆาตาติ
พุราหฺมณกมฺสงฆาตา ๗ อเจลกโถติ นิจฺเจโล (๓) นคฺโคติ อตฺโต ๗
มุตฺตาจาโรติ วิสภูจจาโร ๗ อจฺจารกมฺมาทิสฺส ลอกียกฺลปฺตฺตา-
จาเรน วิรหึโต จิตโกว อจฺจารึ กโรติ ปสฺสาวั กโรติ ขาติ
ภุชฺชติ จ ๗ หตฺถาปเลขโนติ (๔) หตฺถे ปิณฺฑมฺหึ นิจฺจิจเต ชิวฺหาย
หตฺถึ อวลิชติ (๕) ๗ อจฺจารึ วา กตฺวา หตฺถสมึณเวยว ทณฺฑกสณฺณิ
หุตฺวา หตฺถเณน อวลิชติ (๕) ๗ ภิกฺขากหนตฺถึ เอหิ ภทฺทนเตต
วิุตฺโต น เอตีติ น เอหิภทฺทนฺติโก ๗ เตนหิ ติจฺจ ภาทฺทนเตติ
วุตฺโตปี น ติจฺจตีติ น ติจฺจภาทฺทนฺติโก ๗ ตทฺถยปี กิร
๑. ม. ทสฺเสนโต ๗ ๒. ม. ตโปกมมานีติ ๗ ๓. ม. นิจฺจโจโล ๗
๔. ม. หตฺถาปเลขโนติ ๗ ๕. ม. อปลิชติ ๗

เล่มที่ ๔ สัทอักษรควบคุณณา หน้า ๔๘๔

โศ เอตสฺส วจนํ กตํ ภวิสฺสตีติ น กโรติ ฯ

นากิหฺนฺนฺติ (๑) ปุเรตฺรํ กเหตุวา อาหฺนฺนฺติ กิ กิ น (๒) อุทฺทิสฺส
กตฺนฺติ อิมํ ตุมฺเห อุทฺทิสฺส กตฺนฺติ เอวํ อาโรปีตฺทิกิ กิ (๓) ฯ

น นิมนฺตฺนฺนฺติ อสฺกํ นาม กุํ วา วีถิ วา คามิ วา
ปวิเสยฺยาถาติ เอวํ นิมนฺตฺตฺทิกิ กิ น สาทิยติ น คณฺหาติ ฯ

น กุมฺภิมุขาทิ กุมฺภิโต อุทฺทริตฺวา ทิยฺยมาณํ กิ กิ
น คณฺหาติ ฯ น กโปีมุขาทิ กโปีติ อุทฺทริ วา ปจฺฉิ
วา ตโตปี น คณฺหาติ ฯ กสฺมา ฯ กุมฺภิกโปีโย มํ นิสฺสาย
กฏฺจฺจฺนา ปหาริ ลกฺนฺตีติ ฯ

น เอฟกมฺนฺตฺรฺนฺติ อุมฺมาริ อนฺตฺริ กตฺวา ทิยฺยมาณํ (๔) น
คณฺหาติ ฯ กสฺมา ฯ อัย มํ นิสฺสาย อนฺตฺรกรณํ ลกฺตีติ ฯ
ทณฺทมฺสเลสุปี เอสฺว นโย ฯ

น (๕) ทฺวินฺนฺนฺติ ทฺวิสุ ภูณฺชฺมาเนสุ เอกสฺมิ อุทฺทริ เทนฺเต
น คณฺหาติ ฯ กสฺมา ฯ เอกสฺส กวพฺนฺตฺราโย โหตีติ ฯ น
คพฺทินิยาติอาทิสฺส ปน คพฺทินิยา กุจฺฉิยิ ทารโก กิลมฺติ
ปายนฺติยา ทารกสฺส จิรฺนฺตฺราโย โหติ ปุริสนฺตฺรคตฺยา
รติอนฺตฺราโย โหตีติ น คณฺหาติ ฯ สกฺกิตฺตีสุติ สกฺกิตฺเตตฺวา
กตฺกตฺเตสุ ฯ ทฺพฺทิกิ กิ กิ กิ อเจลกสฺวกา อเจลกานํ อตฺถาย
๑. ม. อภิหฺนฺนฺติ ฯ ๒. ม. อัย สทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. อาโรจิตํ กิ กิ ฯ
๔. ม. ทิยฺยมาณํ ฯ ๕. ม. นสทฺโท นตฺถิ ฯ

เล่มที่ ๔ มหาสัททตวณณา หน้า ๔๘๕

ตโต ตโต ตตฺตลาทีนิ สมาสเปตฺวา ภตฺตํ ปจฺนติ ฯ อุกฺกฏฺโฐ
อเจลกฺ โตโตปี น ปฏิกฺคณฺหาติ ฯ

น ยตฺถ สาทิ ยตฺถ สุนฺโข ปิณฺฑํ ลภิสฺสามิตี อูปฺภุจฺโธ
โหติ ตสฺส ตตฺถ อทฺตฺวา อาหฺมึ น กณฺหาติ ฯ กสฺมา ฯ
เอตฺตสฺส ปิณฺฑนฺตฺราโย โหตีติ ฯ สณฺทสณฺทจารินีตี สมฺมุหสมฺมุห-
จารินี ฯ สเจ หิ อเจลกํ ทิสฺวา อิมสฺส ภิกฺขุํ ทสฺสามาติ
มานุสกา(๑) ภตฺตเคหํ ปวิสฺนติ เตสุ จ ปวิสฺนเตสุ กโฬปฺมุขาทิสฺ
นีสินา มกฺขิกา อูปฺปติตฺวา สณฺทสณฺทจา จรฺนติ ตโต
อาหฺมึภิกฺขุํ น กณฺหาติ ฯ กสฺมา ฯ มํ นิสฺสาย มกฺขิกานํ
โกจรฺนตฺราโย ชาโตติ ฯ

อุโสทกฺนฺติ สพฺพสฺสสฺสมฺภารเหหิ กตฺติ โสวีรํ(๒) ฯ เอตฺถ จ
สุรฺาปานเมว สาวชฺชํ ฯ อัยฺ ปน สพฺเพสุปี สาวชฺชสฺสณฺณี ฯ

เอกาคาริโกติ โย เอกสุมีเยว เกเห ภิกฺขุํ ลภิตฺวา
นิวตฺตติ ฯ เอกาโลปีโกติ โย เอกเนว อาโลเปน ยาเปติ ฯ
ทฺวาคาริกาทีสุปี เอสฺว นโย ฯ เอกิสฺสาปี ทตฺติยา เอกาย
ทตฺติยา ฯ ทตฺติ นาม เอกา ชุทฺทกปาติ โหติ ยตฺถ อคฺค-
ภิกฺขุํ ปกฺขิปิตฺวา จเปนฺติ ฯ เอกาหิกฺนฺติ เอกทิวสนฺตฺริกํ ฯ
อฑฺฒมาสิกฺนฺติ อฑฺฒมาสฺนตฺริกํ ฯ ปริยายภตฺตโกชนนฺติ
วารภตฺตโกชนํ เอกาหฺวาเรน ทฺวีหฺวาเรน สตฺตาหฺวาเรน
๑. ม. มนุสฺสา ฯ ๒. ม. โสวีรํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัททษนทวคคณณนา หน้า ๔๘๖

อทตทมาสวาเรนาติ เอว ทิวสวาเรน อากตทตตโกชน (๑) ๑

สากภกโขติ อลลสากภกโข ๑ สามากภกโขติ สามาก-
ตณทลภกโข ๑ นีวาราทีสุ นีวารา นาม อรณเณ สยลชาต-
วีหิชาติ ๑ ทททลนติ จมมกาเรหิ จมม ลิจิตวา นทททิตกสฏ ๑
หต วุจติ สิลโตปี เสวาโลปี ๑ กณนติ กณทก ๑ อจาโมติ
ภตตอกขลิกาย ลกโค ฉามโอทโน ๑ ต นทททิตกจันโตว
คเหตุวา ขาทติ ๑ โอทนกณชยขนติปี วทนติ ๑ ปีณณากาทโย
ปากฎาเอว ๑ ปวตตผลโกชิตี ปติตผลโกช ๑

สาณานีติ สาณวากโจพานิ ๑ มสาณานีติ มิสสโกโจพานิ ๑
นทททสสานีติ มตสรีโรโต นทททิตวตถานิ เอเรกคินาทีนิ วา
กนเถตวา กตนิवासานานิ ๑ ปัสกุณณานีติ ปจวิย นทททิต-
นนตถานิ ๑ ตีร์ฎานีติ รุกขตจวตถานิ ๑ อชินนติ อชินนิก-
จมม ๑ อชินกขิปนติ ตเทว มชเณ พาลิตก ๑ กุสจันนติ
กุสคินานิ คนนติควา กตจัน (๒) ๑ วากจันผลกจันเรสุปี เอเสว
นโย ๑ เกสกมพลนติ มนุสสเกเสหิ กตกมพล ๑ ย สนุชราย
วตต สยลธาปี ภิกขเว ยานิ กานิจิ ตนตาวุตานัน วตถานิ (๓)
เกสกมพโล เตส ปฏิกุกฎโจ (๔) อกขายติ เกสกมพโล ภิกขเว
สีเต สีโต จ อญเห อญโห จ อปปลุโฆ จ ทพพณโณ

๑. ม. อากตทตตโกชน ๑ ๒. ม. คนเถตวา กตจัน ๑

๓. ม. ตนตาวุตานัน วตถานัน ๑ ๔. ม. ปฏิกุกฎโจ ๑

เล่มที่ ๔ มหาสีหนาทสูตรตวณณา หน้า ๔๘๗

จ ทุกคนโร จ วายติ ทุกขสมผลโส จาติ(๑) ฯ วาลกมพลนติ
อสุสวาเลหิ กตกมพลํ ฯ อุลูกปกุชิกนติ อุลูกปกุขานิ พนุชิตวา(๒)
กตนิवासนํ ฯ

อุกกุฏิกุปฺปธานมนุยุตฺโตติ อุกกุฏิกวิริยํ อนุยุตฺโต กจฺจนฺโตปิ
อุกกุฏิกิโฆ หุตฺวา อุปฺปติตฺวา อุปฺปติตฺวา กจฺจติ ฯ กณฺณก-
ปฺสฺสยิโกติ อยฺกณฺณเก วา ปกตฺติกณฺณเก วา ญมฺมียํ โกฏฺเฆตฺวา
ตตฺถ จมฺมํ อตฺถริตฺวา จานจฺงกมาทีนํ กโรติ ฯ เสยฺยนฺติ
สยฺนฺโตปิ ตตฺถเว เสยฺยํ กปฺเปติ ฯ ผลกเสยฺยนฺติ รุกฺขผลก-
เสยฺยํ ฯ ถณฺทิลเสยฺยนฺติ ถณฺทิลเ อจฺเจ ญมฺมิจฺจานเ เสยฺยํ ฯ
เอกปฺสฺสยิโกติ เอกปฺสฺเสเนว สยติ ฯ รโฆชฺลธโรติ สรีริ เตเลน
มกฺขเตวา(๓) รชฺญจฺจานญฺจานเ ติจฺจติ อตฺสฺส สรีเร รโฆชฺลํ
ลคฺคติ ตํ ชาเรติ ฯ ยถาสนฺตติโกติ ลทฺธํ อาสนํ อโกเปตฺวา
ยเทว ลภติ ตตฺถเว นิสินฺทสิโล ฯ เวกฺกิโกติ วิกฺกฺขาทนสิโล ฯ
วิกฺกฺนฺติ คฺคํ วุจฺจติ ฯ อปฺปานโกติ ปฏิกฺขิตฺตฺตฺตฺทกปาโน ฯ
สายํ ตตฺติยมฺสฺสาติ สายตตฺติยํ ฯ ปาโต มชฺชนฺติเก สายนฺติ
ทิวสฺสฺส ติกฺขตฺตํ ปาปํ ปวาหฺสฺสามิติ อุตฺโทโรหณฺนุโยคํ
อนุยุตฺโต วิหฺรตีติ ฯ

๑. อัง. ติก. ๒๐/๑๓๘/๒๗๕ ฯ ๒. ม. กนฺเถตฺวา ฯ ๓. ม. มกฺขิตฺวา ฯ

อถ ภควา สีสสมฺปทาทีหิ วินา เตสํ ตโปปฏกมานํ
นิรตุถกตุตํ ทสฺเสนฺโต อเจลกโ จเป กสฺสโป โหตีติ อาทิมาท ๑
ตตุถ อารกา จาติ ทูเรเยว ๑ อเวรฺนฺติ โทสเวรวิริหิตํ ๑
อพฺยาปชฺชนฺติ โทมนสฺสพฺยาปชฺชวิริหิตํ ๑
ทูกฺกริ โภ โคตมาติ อิทํ กสฺสโป มยฺ ปุพฺเพ เอตฺตกมฺตุตํ
สามณฺณจ พฺรหฺมณฺณจจาติ วิจรามฺ ตุมฺเห ปน อณฺณเยว
สามณฺณจ พฺรหฺมณฺณจ วทถาติ ทีเปฺนฺโต อาห ๑
ปกฺติ โข เอสาติ ปกฺติ กถา เอสา ๑ อิมาย จ กสฺสโป
มตฺตยาติ กสฺสโป ยถิ อิมินา ปมาณฺน เอวํ ปริตฺตเกน
ปฏฺิปรตฺติกฺกเมน สามณฺณํ วา พฺรหฺมณฺณํ วา ทูกฺกริ สฺสทูกฺกริ
นาม อภวิสฺส ตโต เนตํ อภวิสฺส กถลํ วจนาย ทูกฺกริ
สามณฺณํ (๑) ทูกฺกริ พฺรหฺมณฺณฺนฺติ อยมตฺถ (๑) ปทสมฺพฺนฺเชน สทฺธิ
อตุโถ ๑ เอเตน นเยน สพฺพตฺถ ปทสมฺพฺนฺโช เวทิตฺตฺโป ๑
ทฺชฺชาโนติ อิทํปี โส อิมินา มยฺ ปุพฺเพ เอตฺตเกน
สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา โหตีติ วิจรามฺ ตุมฺเห ปน
อณฺณถาว วทถาติ อิทํ สนฺธายาห ๑
อถสฺส ภควา ตํ ปฏฺิวาทํ (๒) ปฏฺิกฺขิปิตฺวา สภาวโตว
ทฺชฺชานภาวํ อวิกโรนฺโต ปุณฺปี ปกฺติ โขติ อาทิมาท ๑ ตตฺราราปี
วฺตุตฺนเยเนว ปทสมฺพฺนฺธํ กถฺวา อตุโถ เวทิตฺตฺโป ๑
๑. ม. สามณฺณฺนฺติ อยมตฺถ ๑ ๒. ม. ปกฺติวาทํ ๑

เล่มที่ ๔ สีสมาธิปญญาสมุปทาวณณา หน้า ๔๘๕

กตมา ปน สา โภ โคตมาติ กสุมา ปุจฺจติ ฯ อัย
กิริ ปณฺฑิตโต ภควโต กเถนุตฺตเสว กถํ อุกฺคเหสี อถ
อตุตฺตโน ปฏฺฐิตฺตยา นีรตุถกถํ วิทฺตฺวา สมโณ โคตโม ตสฺส
จายํ สีลสมุปทา จิตฺตสมุปทา ปญญาสมุปทา อภาวิตา โหติ
อสนฺจิกตา อถโข โส อารกาว สามญฺญาตฺถาตีมาห นนฺททานิ
นํ ตา สมฺปตฺติโย ปุจฺจามิตี สีลสมุปทาทีวฺชานนตุถํ ปุจฺจติ ฯ

อถสฺส ภควา พุทฺธูปปาทํ ทสฺเสตฺวา ตนฺตฺริชมฺมํ กเถนฺโต
ตา สมฺปตฺติโย ทสฺเสตฺตุ อธิ กสฺสปาติ อาตีมาห ฯ อิมาย จ
กสฺสป สีลสมุปทายาติ อิทํ อรหตฺตผลเมว สนฺชาย วุตฺตํ ฯ
อรหตฺตผลปริโยสานํ หิ ภควโต สาสนํ ตสฺมา อรหตฺตผล-
สมฺปยุตฺตาทิ สีลจิตฺตปญญาสมุปทาทิ อญฺญา อุตฺตริตฺรา वा
ปณฺธิตฺรา वा สีลาทิสมุปทา นตุถิตฺติ อาห ฯ

สีหนาทกถาวณณา

เอวญจ ปน วตฺวา อิทานิ อนุตฺตรํ สีหนาทํ(๑) นทฺนฺโต
สนฺติ กสฺสป เอเก สมณฺพฺราหฺณาตฺถาตีมาห ฯ ตตฺถ อริยฺนฺติ
นินฺรูปกฺกิลลํ ปรมฺวิสุทฺธํ ฯ ปรมฺนฺติ อุตฺตมํ ฯ ปญฺจสีลานิ หิ
อาที กตฺวา ยาว ปาติโมกฺขสํวรสีลา สีลเมว โลกุตฺตรมกฺค-
ผลสมฺปยุตฺตํ ปน ปรมฺสีลนฺนาม ฯ นานํ ตตฺถาติ ตตฺถ สีเลปี
๑. ม. มหาสีหนาทํ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนรชวคคณณนา หน้า ๔๕๐

ปรมสึเลปี อหิ อตุตโน สมสมิ มม สีสสมเนน สึเลน มยา
 สมิ ปุคคัถิ น ปสฺสามิติ อตุโถ ๑ อหเมว ตตุถ ภิโยโยติ
 อหเมว ตสมิ สึเล อตุตโม ๑ กตมสมินฺนติ ๑ ยทิทิ อธิสึถนฺนติ ย
 เอตํ อตุตมสึถนฺนติ อตุโถ ๑ อิติ อิมิ ปจฺมํ สึหนาทิ นทติ ๑
 ตโปชิจฺจุจฺฉวาทติ เย ตโปชิจฺจุจฺฉํ วทนฺนติ ๑ ตตุถ ตปตีติ
 ตโป ๑ กิเลสสนฺนตฺตปกวิริยสฺเสตํ นามํ ๑ ตเทว เต กิเลส
 ชิจฺจุจฺฉตีติ ชิจฺจุจฺฉา ๑ อริยา ปรมาติ เอตุถ นิทฺโทสตุตา อริยา
 อภฺจอรมภวตฺตฺถวเสน(๑) ปน อฺปฺปนฺนา วิปสฺสนาวิริยสงฺขตา
 ตโปชิจฺจุจฺฉา ตโปชิจฺจุจฺฉาว ๑ มคฺคผลสมฺปยุตฺตา ปรมา นาม ๑
 อธิเชจฺจุจฺฉนฺนติ อธิ ชิจฺจุจฺฉภาโว เชจฺจุจฺฉํ อตุตมํ เชจฺจุจฺฉํ อธิเชจฺจุจฺฉํ
 ตสมฺมา ยทิทิ อธิเชจฺจุจฺฉํ ตตุถ อหเมว ภิโยโยติ เอวเมตุถ
 อตุโถ ทภฺจพฺโพ ๑

ปญฺจธาธาเรปี กมฺมสฺสกตฺตปญฺจธา จ วิปสฺสนาปญฺจธา
 จ ปญฺจธา นาม ๑ มคฺคผลสมฺปยุตฺตา ปรมา ปญฺจธา นาม ๑
 อธิปฺปญฺจนฺนติ เอตุถ ลิงฺควิปสฺสลาโส เวทิตพฺโพ ๑ อยเมตุถตุโถ
 ยา อยํ อธิปญฺจธา นาม อหเมเวตุถ (๒) ภิโยโยติ ๑

วิมุตฺตธาธาเร ตทงฺควิภฺขมฺภนวิมุตฺตติโย วิมุตฺตติ นาม ๑
 สมฺจเจทปฺปฏิปสฺสทฺธินิสฺสรณวิมุตฺตติโย ปน ปรมา วิมุตฺตตีติ
 เวทิตพฺพา ๑ อธิธาปี จ ยทิทิ อธิวิมุตฺตตีติ ยา อยํ อธิวิมุตฺตติ
 อหเมเวตุถ (๒) ภิโยโยติ อตุโถ ๑

๑. ม. อารมภวตฺตฺถวเสนปี ๑ ๒. ม. อหเมว ตตุถ ๑

เล่มที่ ๔ มหาสิหนาทสุตตวณณา หน้า ๔๕๑

สุณณาการตติ สุณณฆเร เอกโกว นิสิติตวาติ อธิปโปโย ฯ
ปริสาสุ จาติ อฏฐสุ ปริสาสุ ฯ วุตตมปิ เจต จตตาริมานิ
สาริปุตต ตถาคตสส เวสสารชชานิ เยหิ เวสสารชเชหิ
สมนุนาคโต ตถาคโต อสภณจัน ปฏิจานาติ ปริสาสุ
สิหนาท นทตติ(๑) ฯ สุตต วิตถารตพพิ ฯ

ปลยหลจ น ปุจณนตติ ปลยพิตา เทวมนุสสา ปลยหิ
อภิสงขริตวา ปุจณนติ ฯ พยากโรตติติ ตังณเยว วิสสชเชติ(๒) ฯ
จิตต อาราเชตติ ปลยหาวิชชชเนน มหาชนสส จิตต
ปริโตเสติเยว ฯ โน จ โข โสตพพิ มณณตติ จิตต
อาราเชตวา กถณตสสปีสส วจัน ปเร โสตพพิ น มณณตติ
เอวณจ วเทยุนติ อตุโถ ฯ โสตพพณจสส มณณตติ เทวาปี
มนุสสาปี มหนเตเนว อสุสาเหน โสตพพิ มณณนติ ฯ ปลีทนต์ติ
สุปสนุนา กลลจิตตา มุทจิตตา โหนติ ฯ ปสนุนาการิ กโรนตติ
น มุทชปสนุนาว โหนติ ปลิตานิ จีวราทินิ เวพูนวิหา-
ราทโย จ มหาวิหาร ปริจจชชตา ปสนุนาการิ กโรนตติ ฯ
ตถตตายติ ย โส ฌมมึ เทเสติ ตถากาวาย ฌมมาน-
ฌมมปฏิปตติปุณณตถาย ปฏิชชชตติ อตุโถ ฯ ตถตตาย จ
ปฏิชชชตติ ตถากาวาย(๓) ปฏิชชชนติ ฯ ตสส หิ ภควโต
ฌมมึ สุตวา เกจิ สรณสฺ ฯ เกจิ ปลยจสีเลสุ ปติฏฐหนติ อปเร
นิกขमितวา ปพพชชนติ ฯ ปฏิปนุนา จ อาราเชนตติ ตถจ ปน
๑. ม. ม. ๑๒/๑๖๗/๑๔๔ ฯ ๒. ม. วิสสชเชติ ฯ ๓. ม. ตถากาวาย ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณชวคคณณนา หน้า ๔๕๒

ปฏิปทํ ปฏิปนฺนา ปุเรตุํ สกฺโกนฺตํ สพฺพกาเรน ปน ปุเรนฺติ
ปฏิปฺตติปุเรนฺน ตสฺส โภโต โคตมสฺส จิตฺตํ อาราเชนฺตติ
วตฺตพฺพา ฯ

อิมสฺมี ปโนกาเส จตุวา สีหนาทา สโมชานตพฺพา ฯ
เอกจํ ตปสฺสํ นิรเย นิพฺพตฺตํ ปสฺสามิตฺติ หิ ภควโต เอโก
สีหนาทอ ฯ อปฺริ สกฺเค นิพฺพตฺตํ ปสฺสามิตฺติ เอโก ฯ อกฺุส-
ลชฺมมฺปฺพานเ อหเมว เสฏฺโฐจฺติ เอโก ฯ กุสลชฺมมฺสมาทานปี
อหเมว เสฏฺโฐจฺติ เอโก ฯ อกฺุสลชฺมมฺปฺพานเ มยฺหเมว สวาก-
สงฺโฆ เสฏฺโฐจฺติ เอโก ฯ กุสลชฺมมฺสมาทานปี มยฺหเมว สวาก-
สงฺโฆ เสฏฺโฐจฺติ เอโก ฯ สีเลน มยฺหํ สทิสฺโส นตฺถิตฺติ เอโก ฯ
วิริเยน มยฺหํ สทิสฺโส นตฺถิตฺติ เอโก ฯ ปญฺญาเยน มยฺหํ สทิสฺโส
นตฺถิตฺติ เอโก ฯ วิมุคฺตติยา มยฺหํ สทิสฺโส นตฺถิตฺติ เอโก ฯ

สีหนาทํ นทฺนฺโต ปฺริสมชฺเฒะ นิสิตฺตวา นทามิตฺติ เอโก ฯ
วิสารโท หุคฺวา นทามิตฺติ เอโก ฯ ปญฺหํ มํ ปุจฺจณฺตติ เอโก ฯ
ปญฺหํ [๑] วิสฺสชฺเชมิตฺติ เอโก ฯ วิสฺสชฺชเนน ปฺริสฺส จิตฺตํ
อาราเชมิตฺติ เอโก ฯ สุตฺวา โสตพฺพํ มณฺณนฺตติ เอโก ฯ
สุตฺวา เม ปสฺสิทฺตติ เอโก ฯ ปสนฺนา ปสนฺนาการิ กโรนฺตติ
เอโก ฯ ยํ ปฏิปฺตติ เทเสมิ ตถตฺตาย ปฏิปชฺชนฺตติ (๒) เอโก ฯ
ปฏิปฺตติยา จ มํ อาราเชนฺตติ เอโก ฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปุญฺโฐจฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ปฏิปนฺนา ฯ

เล่มที่ ๔ มหาสีหนาทสุตตวณณา หน้า ๔๕๑

อติ ปริมาณ ทสนนํ เอเกกสฺส ปรีสาสุ จ นทตฺติ
อาทโย ทส ทส ปรีวารรา ฯ เอวนฺเต ทส ปริมาณ ทสนนํ
ปรีวารวเสน สตํ ปริมา จ ทสาติ ทสํทํ สีหนาทสํ
โหติ ฯ อิตฺ อณฺณสมํ ปน สุตฺเต เอตฺตกา สีหนาทา ทุลลภา
เดนิทํ สุตฺตํ มหาสีหนาทนฺติ วุจฺจติ ฯ

ตติยปริวาสกถาวณณา

อติ ภควา สีหนาทํ โข สมโณ โคตโม นทติ ตถจ
โฆ สุลลภาคารे นทตฺติ เอวํ วาทานฺวาทํ (๑) ปฏฺิเสเชตฺวา อิทานํ
ปรีสติ นทิตปฺพุทฺธิ ปฺน สีหนาทํ ทสฺเสนฺโต เอกมิตาหนฺติ-
อาทิมาท ฯ

ตตฺถ ตตฺร มํ อณฺณตโร เต สพฺรหฺมจาริตฺติ (๒) ตตฺร
ราชคเห คิซฺมณฺเณ ปพฺพเต วิหรนฺตํ มํ อณฺณตโร ตว
สพฺรหฺมจาริ (๑) นิโครฺโธ นาม ปรีพฺพาชโก ฯ อธิชฺคฺจฺเจติ วิริเยน
ปาปชฺคฺจฺจนาทิกारे ปญฺหํ ปุจฺฉิ ฯ อิทํ ฆนฺตํ ภควา คิซฺมณฺเณ
มหาวิหารเ นิสิณฺโน อุมฺพริกาย เทวียา อฺยฺยานเ นิสิณฺนสฺส
นิโครฺธสฺส จ ปรีพฺพาชกสฺส สนฺธานสฺส จ อฺปาสกสฺส
ทิพฺพาย โสตธาตฺยา กถาสลฺลาปี สุตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา
เตสํ สนฺติเก ปณฺณตฺเต อาสเน นิสิตฺตฺวา นิโครฺเธน อธิเชคฺจฺเจ
๑. ม. วาทินํ วาทํ ฯ ๒. ม. ตปฺพรหฺมจาริตฺติ ฯ ๓. ม. ตปฺพรหฺมจาริ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษณชวคควณณา หน้า ๔๕๔

ปฏฐปญหิ วิสสชเชสิ ๑ ตั สนุชราย วุคตติ ๑ ปรี วีย มคตยาติ
ปรมาย มคตยา อติมหนุเตน (๑) ปมาณนาติ อตุโถ ๑

โก หิ ฆนุเตติ จเปตวา อนุชพาลั ทิฏฐิจคตัก อญโธ
ปญทิตชาติโก โก นาม ภควโต ฆมมึ สุตวา น อตุตมโน
อสสาติ วทติ ๑ ลภยยาหนุติ อิทั โส จิริ วต เม อนียยานิก-
ปกุเข โยเชตวา อตุตา กิลมิโต สุกษณทิติเร นุหายิสสามิติ
สมปริวตเตนุเตน วีย อุเส โกฏญเณเตน วีย น โกจิ อตุโถ
นิปผาทิตโต หนุทาหิ อตุตานิ โยเค โยเชตสามิติ จินเตนุโต (๒)
อาห ๑

อถ ภควา โย อนเนน ฆนุชเก ติตถียปริวาโส ปญลตุโต
ยั อญลติตถียปฺพุโพ สามเนรณุมิย จิตอ อหิ ฆนุเต
อิตถุนนาโม อญลติตถียปฺพุโพ อิมสมึ ฆมมวินเย อากงขามิ
อุปสมปทึ สุวาหิ ฆนุเต สงงมึ จตุตาโร มาเส ปริวาสั
ยาจามิติอาทินา (๓) นเยน สมาทิยิตวา ปริวสติ ตั สนุชราย
โย โข กสฺสป อญลติตถียปฺพุโพติอาทิมอาห ๑

ตตุถ ปพฺพชฺชุนติ วจนสิสิฏฐิตาวเสเนว วุคตติ ๑ อปริ-
วสิตวาเยว หิ ปพฺพชฺชั ลภติ ๑ อุปสมปทตฺถิกเณ ปน อติ-
กาเลน (๔) คามปฺปเวสนาทินิ อฏฐวตฺตานิ ปุเรนเตน ปริวสิตพฺพิ ๑

๑. ม. อติมหนุเตเนว ๑ ๒. ม. จินเตตวา ๑

๓. วิ. มหา. ๔/๑๐๐/๑๔๔ ๑ ๔. ม. นาติกาเลน ๑

เล่มที่ ๔ มหาสีหนาทสุตตวณณนา หน้า ๔๕๕

อารทฐจิตตาทิ อฏฐวตฺตปุรณน ตฺถุจฺจิตฺตา ฯ อยเมตฺถ สงฺเขโป (๑) ฯ

วิตฺถารโธ ปนส ติตฺถยปริวาโส สมฺนุตฺตปาสาทิกาย วินยฺญจ-
กถายํ ปพฺพชฺชชาชนฺธกวณฺณนาย (๒) วุตฺตนเยเนว เวทิตฺตพฺโพ ฯ

อปีจ เมตฺถาทิ อปีจ เม เอตฺถ ฯ ปุคฺคฺลเวมตฺตตฺตา วิทิตฺตาทิ
ปุคฺคฺลนํนตฺตํ วิทิตฺตํ ฯ อยํ ปุคฺคฺลโล ปริวาสารโห อยํ น
ปริวาสารโหติ อิทํ มยฺหํ ปากฺกฺกนฺนติ ทสฺเสติ ฯ ตโต กสฺสโป
จินฺเตสิ อโห อจฺฉริยํ พุทฺธสํสํนํ ยตฺถ เอวํ ฌํสิตฺวา
โกฏฺฏเกตฺวา ยุตฺตเมว กณฺหนฺนติ อยตฺตํ ฉนฺนเทนฺตฺติ ตโต สฺสฺสจฺจตรํ
ปพฺพชฺชชาย สณฺชาตฺตสฺสาโห สเจ กนฺนเตติ อาทิมาย ฯ

อถ โข ภควา ตสฺส ติปฺพจฺฉนฺนตฺตํ วิทิตฺตวา น กสฺสโป
ปริวาสิ อรหฺตฺติ อณฺณตฺรํ ภิกฺขุํ อามนฺเตสิ กจฺฉ ภิกฺขุ
กสฺสปี นฺหาเปตฺวา ปพฺพชฺชชตฺวา อานหฺตฺติ ฯ โส ตถา กตฺวา
ตํ ปพฺพชฺชชตฺวา ภควโธ สนฺนติกํ อกฺมาสิ ฯ ภควา ตํ กณฺมชฺชเม
นีสึทาเปตฺวา (๓) อุปสมฺปาเทติ (๔) ฯ เตน วุตฺตํ อลตฺถ โข อเจโธ
กสฺสโป ภควโธ สนฺนติเก ปพฺพชฺชํ อลตฺถ อุปสมฺปทฺนติ ฯ

อจฺริอุปสมฺปนฺโนติ อุปสมฺปนฺโน หุตฺวา อจฺริเมว ฯ วูปกฺกฺกโจติ
วตฺถุกามกิลเสกามเมหิ กาเยน เจว จิตฺเตน จ วูปกฺกฺกโจ ฯ
อปรฺมตฺตโตติ กมฺมญฺจฺจเน สตี อวิชฺชนฺนโต ฯ อาตฺตปปีติ กายิก-

๑. ม. สงฺเขปฺตฺโต ฯ ๒. ม. ปพฺพชฺชชาชนฺธกวณฺณนาย ฯ

๓. ม. นีสึทิตฺวา ฯ ๔. ม. อุปสมฺปาเทติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐวคฺควณฺณา หน้า ๔๘๖

เจตสิกสงฺขาเตน วิริเยน (๑) อาตาปี ๑ ปหิตฺตโตติ กายเย จ ชีวเต
จ อนเปกฺขตฺยาเย เปตฺติจิตฺโต วิสฺสฏฺฐอตุตฺตภาโว ๑ ยสฺสตุตฺถายาติ
ยสฺส อตุตฺถาย ๑ กุลปฺตฺตฺตาติ อจฺจารกุลปฺตฺตฺตา ๑ สมฺมเทวาทิ
เหตุนาเว การณฺเนว ๑ ตทฺนุตฺตรนฺติ ตํ อฺนุตฺตรํ ๑ พุรหฺม-
จริยปริโยสานนฺติ มคฺคพุรหฺมจริยสฺส ปริโยสานญฺติ อรหฺตฺตผลํ ๑
ตสฺส หิ อตุตฺถาย กุลปฺตฺตฺตา ปพฺพชฺชนฺติ ๑ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเมติ
อิมสฺมีเยว อตุตฺตภาเว ๑ สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวาติ อตุตฺตนาเยว
ปญฺญาเย ปจฺจกมฺ ๑ กตฺวา อปรปฺจยํ กตฺวาติ อตุตฺโต ๑
อุปสมฺปชฺช วิหริตีติ (๒) ปาปฺณิตฺวา สมฺปาเทตฺวา วิหริตี ๑ เอวํ
วิหรนฺโตปิ ชีณา ชาตี ๑เป๑ อพฺภวญฺจาตีติ ๑ เอวมสฺส
ปจฺจเวกฺขณญฺมี ทสฺเสตฺวา อรหฺตฺตนิญฺญเณ เทสนํ นิญฺญาเปตฺติ
อญฺญตโร โข ปนฺยสฺมา กสฺสโป อรหฺตํ อโหสีตี วุตฺตํ ๑
ตตฺถ อญฺญตโรตี เอโก ๑ อรหฺตฺตนิ อรหฺตฺตนาํ ๑ ภควโต
สวากานํ อรหฺตฺตนาํ อพฺภนฺตโร อโหสีตี อยเมตฺถ อธิปฺปาโย ๑
ยํ ยํ ปน อฺนุตฺตรนฺตรา น วุตฺตํ ตํ ตํ ตตฺถ ตตฺถ
วุตฺตตฺตา ปากญฺเมวาทิ ๑

อิติ สมุจฺจลวีสิตินิยา ทีฆนิกายกุกกถาย

มหาสีหนาทสฺสตุตฺตวณฺณา นิญฺจิตฺตา ๑

อภฺจฺจํ ๑

๑. ม. วิริยาตาเปน ๑ ๒. ม. วิหริตีติ ๑

ไปภูจปาทสุดต

ไปภูจปาทปริพพาชกตถวณณา

เอวมเม สุตํ ๗เป๗ สาวตถิยนุตติ ไปภูจปาทสุดตํ ๗
ตตฺรารยํ อนุปฺพุพทวณณา(๑) ๗ สาวตถิยํ วิหฺรติ เชตวเน
อนาถปิณฺฑทิกสฺส อารามตติ สาวตถิ อฺปนินฺสสาย โย เชตสฺส
กุมารสฺส วเน อนาถปิณฺฑทิกเนน คหปตตินา อาราโม การิตฺโต
ตตฺถ วิหฺรติ ๗

ไปภูจปาโท ปริพพาชโกติ นามเนน ไปภูจปาโท นาม
จฺจนฺนปริพพาชโก๗ โส กิร กิหิกาทเล พุราหุมนมหาสาโล
กาเมสฺส อาทินวํ ทิสฺวา จตฺตาลีสโกฏฺฐิปริมาณํ โภคกฺขนฺธํ ปหาย
ปพฺพชิตฺวา ติตฺถิยานํ คณาจริโย ชาโต ๗

สมยํ ปวทฺนุตติ เอตฺถาติ สมยปฺปวาทกํ(๒) ๗ ตสฺมี กิร
จฺจเน จงฺกิตารุกฺขไปกฺขรสาติปฺปฏฺฐโต พุราหุมน นิกณฺจ
เจลกปริพพาชกาทโย จ ปพฺพชิตา สนนฺิปติตฺวา อตฺตโน
อตฺตโน สมยํ ปวทฺนุตติ กเถนฺติ ทีเปนฺติ ตสฺมา โส
อาราโม สมยปฺปวาทโกติ วุจฺจติ ๗ เสวว ตินฺนทูกาจิรสงฺฆาตาย
ติมฺพรูกฺขปนฺติยา(๓) ปริกฺขิตตฺตตา ตินฺนทูกาจิโร ๗ ยสฺมา ปเนตฺถ
ปจฺมํ เอกาว สาธา อโหสิ ๗ ปจฺฉา มหาปฺปญฺญํ ปริพพาชกํ
๑. ม. อนุปฺพุพทวณณา ๗ ๒. ม. สมยปฺปวาทโก ๗
๓. ม. ติมฺพรูกฺขปนฺติยา ๗

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๔๕๘

นิตฺตสย พหุ สาลา กตา ตสฺมา ตเมเวกํ สาลํ อุปาทาย
ลทฺฐนามวเสน เอกสาลโกติ วุจฺจติ ฯ มลฺลิกาย ปน ปเสนทิตฺ-
รณฺโณ เทวีย อุยฺยานนฺโถ โส ปุปฺพลสมฺปนฺโน อาราโมติ
กตฺวา มลฺลิกายาราโมติ สงฺขยํ คโต ฯ ตสฺมี สมยปฺปวาทเก
ติณฺทูกาจีเร เอกสาลเก มลฺลิกายารามे ฯ

ปฏฺิวสตีติ นิवासฬาสฺตาย วสติ ฯ อถกทิวสํ ภควา
ปจฺจสสมเย สฬพฬณฺตณณํ ปตฺถริตฺวา โลกํ ปริกคณฺหนโต
ณณชาลสฺส อนฺโถ คตํ ปรีพพชกํ ทิสฺวา อยํ โปณฺฐปาโท
มยฺหํ ณณชาเล ปณฺณายติ ก็ นฺโฆ ภวิสฺตีติ อุปปริกขณฺโต
อทฺทส อหํ อชฺช ตตฺถ คมิสฺสามิ อถ มํ โปณฺฐปาโท
นิโรชณฺจ นิโรธา วุณฺจณณจ ปุจฺฉิสฺสตีติ ตสฺสาหํ สฬพ-
พฺทฺธานํ ณณณ สันนทิตฺวา ตทฺถยํ กถสฺสามิ อถ โส
กติปาหจฺเจน จิตฺตํ หตฺถิสาริปฺตฺตํ คเหตุวา มม สนฺตีกํ
อากมิสฺสตีติ เตสมหํ ฐมฺมํ เทเสสฺสามิ เทสนาวสานเณ โปณฺฐปาโท
มํ สรณํ คมิสฺสตีติ จิตฺโต หตฺถิสาริปฺตฺโต มม สนฺตีกเ
ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสตีติ ฯ ตโต ปาโตว สรริ-
ปฏฺิชคณฺนํ กตฺวา สฺรตฺตทฺพปฏฺุํ (๑) นิวาเสตฺวา วิชฺชุลตาสทิสํ
กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา ยฺคนฺธรปพฺพตํ ปริกขิปิตฺวา จิตฺมหาเมณฺ
วีย เมฆวณฺณํ ปัสฺสูกฺกํ เอกํสวรคตํ กตฺวา ปจฺจคฺขมํ เสถมยํ
๑. ม. สฺรตฺตทฺพปฏฺุํ ฯ

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณณา หน้า ๔๕๕

ปตฺตํ วามอัสกุญฺเฐ ลกฺเขตฺวา สวาคฺคิยฺ (๑) ปิณฺฑทาย ปวิสิสฺสามิตี
สีโห วิย หิมฺวณฺตปาทา วิหารา นิกฺขมิ ฯ อิมฺมตฺถํ สนฺชาย
อถโข ภควาติ อาที วุตฺตํ ฯ

เอตทโหสีตี นคทวารสมิปี คนฺตฺวา อตฺตโน รุจิเวสเณ
สุริยํ โอลเกตฺวา อติปฺปกาวเมว (๒) ทิสฺวา เอตํ อโหสี ฯ
ยณฺฺนนาหนฺติ ตัสยปฺริทีปโน วิย นิปาโต ฯ พุทฺธานญจ ตัสโย
นาม นตฺถิ ฯ อิํทํ กริสฺสาม อิํทํ น กริสฺสาม อิมฺสฺส
ธมฺมํ เทเสสฺสาม อิมฺสฺส ธมฺมํ น เทเสสฺสามาติ เอวํ
ปฺริวิตกฺกปฺพุทฺทาโก ปเนส พุทฺธานํ (๓) ลพฺภติ ฯ เตนาน
ยณฺฺนนาหนฺติ ยที ปนาหนฺติ อตฺโถ ฯ

อุณฺนาทินิยาติ อุจฺจํ นทมานาย ฯ เอวํ นทมานาย จสฺสา
อุทฺธํ กมนเวสเณ อุจฺโจ ทิสาสฺ ปตฺถญฺเวสเณ มหาสทฺโทติ
อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทาย ฯ เตสํ หิ ปฺริพุทฺชกาณํ ปาโตว วุฏฺจาย
กตฺตพฺพิ นาม เจตียวตฺตํ วา โพธิวตฺตํ วา อารยฺยุปฺชฌายวตฺตํ
วา โยนิโสมนสิกาโร วา นตฺถิ ฯ เตน เตะ ปาโตว วุฏฺจาย
พาลาตเป นิสินฺนา อิมฺสฺส หตฺโถ โสภโณ อิมฺสฺส ปาโทติ
เอวํ อณฺฺณมณฺฺณสฺส หตฺถปาทาทีนิ วา อารพฺภ อิตฺถิปฺริส-
ทารกทาริกาทีนํ วณฺเณ วา อณฺฺณํ วา กามสฺสาทภวสฺสาทาที-
วตฺถํ อารพฺภ กถํ สมฺภูจฺาเปตฺวา อณฺฺนุพฺพุเพน ราชกถาทิอเนกวิธ
๑. ม. สวาคฺคิยฺ ฯ ๒. ม. อติปฺปกาวเมว ฯ ๓. ม. สพุทฺพุทฺธานํ ฯ

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณณา หน้า ๕๐๑

อิธาคนุตพุพ มณเฑยย ๑ กสุมมา ปเนส ภควโต อุปสงกมนัน
ปจจาสิสตีติ(๑) ๑ อตฺตโน วุฑฺฒิ ปตฺถยมาโน ๑

ปริพฺพาชกา กิร พุฑฺเชสุ วา พุฑฺฐสาวเกสุ วา อตฺตโน
สนฺติกั อากเตสุ อชฺช อมฺหากั สนฺติกั สมโณ โคตโม
อากโต สาริปฺตฺโต อากโต น โข ปน เต ยสุส วา
ตสุส วา สนฺติกั กจฺจนฺติ ปสฺสธ อมฺหากั อุตฺตมภาวนฺติ
อตฺตโน อุปฺภูจากรานัน สนฺติเก อตฺตานัน อุกฺขิปนฺติ อุกฺเข จาเน
จเปณฺติ ๑ ภควโตปิ อุปฺภูจากรเ กณฺหิตฺตุ วายมนฺติ ๑ เต กิร
ภควโต อุปฺภูจากร ทิสฺวา เอวํ วทณฺติ ตฺมฺหากั สตฺถา ภว
โคตโมปิ โคตมสาวโกปิ(๒) อมฺหากั สนฺติกั อากจฺจนฺติ มย
อณฺณมณฺณ สมนฺคคา ๑ ตฺเมห ปน อเมห อุกฺขิหิปี ปสฺสตีตฺตุ น
อิจฺจนฺต สามิจิกมมํ น กโรถ กิ โว อเมหิ อปรทฺฐนฺติ ๑
อเถกฺเขจ มนฺุสฺสา พุฑฺฐาปี เอเตสฺสนฺติเก(๓) กจฺจนฺติ กิ
อมฺหากนฺติ ตโต ปฺภูจาย เต ทิสฺวา นปฺปมชฺชนฺติ ๑

ตฺถนฺทึ อเหสนฺติ ไปฏฐปาทํ ปริวารเตจฺวา นิสฺสทฺทา
นีสึทึสุ ๑

สฺวาคตฺถิ กนฺเตติ สฺฐจฺฐ อากมนัน กนฺเต ภควโต ๑ ภควติ
หิ [๔] อากเต อานนฺโท โหติ กเต โสโกติ ทิเปติ ๑ จิรสฺสั
๑. ม. ปจจาสิสตีติ ๑ ๒. ม. โคตมสาวกาปี ๑ ๓. ม. สนฺติกั ๑
๔. ม. เอตฺถนฺตเร โนติ ทิสฺสตี ๑

เล่มที่ ๔ สัตถ์ภาษามลายู หน้า ๕๐๒

โฆ ฆนเตติ กศมา อาห กิ ภควา ปุพเพปี ตตถ
คตปุพโพติ ๑ น คตปุพโพ ๑ มนุสฺसानํ ปน กุหิ กจฺจนฺตา
กุโธ อากตตถ กิ มคฺคมุพฺพหตฺถ จิรฺสฺสํ อากตตถาติเอวมาทโย
ปิยสมฺมาจารา โหนฺติ ตสฺมา เอวมาห ๑ เอวญจ ปน วตฺวา
น มานถุโร (๑) หุตฺวา นิสฺสีติ อฏฺฐายาสนา ภควโธ ปจฺจกฺคฺมน-
มกาสิ ๑ ภควนฺตถฺหิ อุปคตํ ทิสฺวา อาสเนน อนิมฺนฺเตนฺโต
วา อปจฺฉิ อภิโรนฺโต วา ทลฺลโก ๑ กศมา ๑ อจฺจา กุณฺตีนาตย ๑
อัยปี ปริพฺพาชโก อตฺตโน นิสฺสินฺนาสนํ ปปฺโผฏฺเตวา ภควนฺตํ
อาสเนน นิมฺนฺเตนฺโต นิสฺสีทฺตุ ฆนฺเต ภควา อิทฺมาสนํ
ปญฺจตฺตนฺติ อาห ๑ อนฺตรากถา วิปฺปกตาติ นิสฺสินฺนา นํ
อาทิตฺโต ปฏฺฐาย ยาว มฺมาคฺมนํ เอตฺสฺมี อนฺตเร กา นาม
กถา วิปฺปกตา มฺมาคฺมนปฺจฺจา กตฺมา กถา ปริยฺนตํ น
คตา วทถ ยาว นํ ปริยฺนตํ เนตฺวา เทเสมฺมิตฺติ (๒) สพฺพญฺญป-
ปวารณํ ปวเรสิ ๑

อภิธานศัพท์ภาษามลายู

อถ ปริพฺพาชโก นิสฺสฺสกา เอสา (๓) นิสฺสฺสรา วฏฺฐ-
สนฺนิสฺสิตา น ตุมฺหากํ ปุโรโต วตฺตพฺพตํ อรหฺตฺตีติ ทิปฺเนนฺโต
ติฏฺฐเตสา ฆนฺเตติอาทิมาย ๑ ติฏฺฐเตสา ฆนฺเตติ สจ ภควา
๑. ม. มานถุโร ๑ ๒. ม. เทมฺมิตฺติ ๑ ๓. ม. โส ๑

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณณนา หน้า ๕๐๓

โสตถุกาโม ภวิสฺสติ ปจฺจนาเปสา กถา น ทูลลภา ภวิสฺสติ
อมุหํ ปนินาย กถาย อตุโธ นตฺถิ ภควโต ปนาคมนํ
ลภิตฺวา มยํ อญฺญเทว(๑) สุการณํ ปุจฺจนามาติ ทีเปติ ฯ ตโต ตํ
ปุจฺจนุโต ปุริมานิ ฆนฺเตติอาทิมาห ฯ

ตตฺถ โกตฺถุหลสาลาณนฺติ โกตฺถุหลสาลา นาม ปจฺเจกสาลา
นตฺถิ ยตฺถ ปน นานาติตฺถิยา สมณปุรหฺมณา นานาวิธํ
กถํ ปวตฺเตนฺติ सा พหฺนํ อयํ กิं วทตี อयํ กิं วทตีติ
โกตฺถุหลปฺปตฺติฏฺฐานโต โกตฺถุหลสาลาติ วุจฺจตี ฯ อภิสญฺญานโรเชติ
เอตฺถ อภิติ อุปสกฺกมตฺตํ ฯ สญฺญานโรเชติ จิตฺตนิโรเช
ขณฺนิโรเช กถา อุปฺปนฺนาติ อตุโธ ฯ อิํ ปน ตสฺสา
อุปฺปตฺติการณํ ฯ ยथा กิร ภควา ชาตํ ภา กเถติ สิग्ขา-
ปํ ภา ปญฺญเปติ ตथा สกฺลชฺมุพฺพิเป ภควโต กิตฺติโฆโส
ปตฺถริ ฯ ติตฺถิยา ตํ สุตฺวา ภาวํ กิร โคตโม ปุพฺพจริยํ
กเถสิ มยํ กิं น สกฺโกม ตาพิสํ กิณฺจि กเถตฺถนฺติ ภควโต
ปฏฺธิภาคกิริยํ(๒) กโรนฺตา เอกํ ฆานฺตรสมยํ กเถนฺติ ภาวํ โคตโม
สิग्ขาปํ ปญฺญเปสิ มยํ กิं น สกฺโกม ปญฺญเปตฺถนฺติ อตฺตโน
สาวกานํ กิณฺจิเทว สิग्ขาปํ ปญฺญเปนฺติ ฯ ตथा ปน ภควา
อฏฺฐวธิปริสมชฺเฒ นิสํสิตฺวา นิโรธกถํ กเถสิ ฯ ติตฺถิยา ตํ สุตฺวา
ภาวํ กิร โคตโม นิโรธํ นาม กเถสิ มยมฺปิ กถยิสฺสามาติ(๓)

๑. ม. มยํ อญฺญเทว ฯ ๒. ม. ปฏฺธิภาคกิริยํ ฯ ๓. ม. ตํ กเถสฺสามาติ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษณฐวคคณณนา หน้า ๕๐๔

สนุนิปตติตวา กถยีสุ ๗ เตน วุตตัม อภิสถณณานิโรเช กถา
อุทปาทีติ ๗

ตเตทรกจเจติ เตสุ เอกจเจ ๗ ปุริโม เจตถ ยวายี พาทิเร
ติตุถายตเน ปพพชิตโต จิตตปวตติย โทสิ ทิสวา อจิตตกภาโว
สนุโตติ สmapตติ ภาเวตวา อโต จูโต ปญจกปุตตานี
อสนณภเว จตวา ปุน อธิ อุปชชติ ตสส สณณูปปาเท
จ นิโรเช จ เหตุ อุปสนุโต อเหตุ อปจจยาติ อาห ๗

ทุตติโย ตัม นิเสเชตวา มิกสิงคตاپสส (๑) อสนณภเว (๒)
กเหตุวา อุเปตีปี อเปตีปีติ อาห ๗ มิกสิงคตاپโส กิร
ตตตไป (๓) โฆมตไป ปรมาริตินุทริโย (๔) อโหสิ ๗ ตสส สีสเตเชน
สกกวิมานัน อุนหมโหสิ ๗ สกโก เทวราชา สกกญจัน นุ
โฆ ตापโส ปตุเถตีติ อลมุพุต นาม เทวกณณ ตापสส
วาส (๕) กิณฑิตวา เอหีติ เปเสสิ ๗ สวา ตตถ กตา ๗ ตापโส
ปจมทิวเส ตัม ทิสวา ปลายิตวา ปณณสาถัม ปาวีสิ ๗

ทุตติยทิวเส กามจณนุทนีวเรณน ลกโค (๖) ตัม หตุเถว
อคุคเหลสิ ๗ โส เตน ทิพพสเสน มุญจโจ วิสณณิ หตุวา
ติณณัน สัวจจรณัน อจจเยน สณณัน ปฏิกภติ ๗ ตัม ทิสวา (๗)
โส ทิฏจคคิโก ตินณัน สัวจจรณัน อจจเยน นิโรธา วุฏจิตติ
๑. ม. มิกสิงคตاپสส ๗ ๒. ม. อสนณภเว ๗ ๓. ม. อตตนตไป ๗
๔. ม. ปริมาริตินุทริโย ๗ ๕. ม. ตปี ๗ ๖. ม. ภคโค ๗ ๗. ม. อัย
ปาโฐ นตติ ๗

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณณนา หน้า ๕๐๕

มณฺณมาโน เอวมาห ๑

ตติโย ตํ นิเสเชตฺวา อาถพฺพนปโยคํ สนฺชาย
อุปกฺกทฺตฺตฺตปิ อปกฺกทฺตฺตฺตปิติ อาห ๑ อาถพฺพณิกา กิร
อาถพฺพณํ ปโยเชตฺวา สตฺตํ สีตจฺจนฺนํ วีย หตฺถจฺจนฺนํ วีย
มตํ วย จ กตฺวา ทสฺเสนฺติ ๑ ตสฺส ปฺน ปากตฺติกาวิ
ทิสฺวา โส ทิฏฺฐิกฺคิโก นิโรธา วุฏฺฐิตฺโต อยฺนฺติ มณฺณมาโน
เอวมาห ๑

จตฺตุโถ ตํ นิเสเชตฺวา ยกฺขทาสีนํ มทฺนิทฺทํ สนฺชาย
สนฺติ หิ โภ เทวตฺตติอาทิมาน ๑ ยกฺขทาสีโย กิร สพฺพรตฺตี
เทวตฺตฺปหารี (๑) กุรฺมานา นจฺจิตฺวา กายิตฺวา อรุโณทเย เอกํ
สุราปาตี ปิวิตฺวา ปริวตฺติตฺวา สุปีตฺวา ทิวา วุฏฺฐหนฺติ ๑
ตํ ทิสฺวา โส ทิฏฺฐิกฺคิโก สุตฺตกาเล นิโรธฺสมาปฺนฺนา
ปพฺพทฺธกาเล นิโรธา วุฏฺฐิตฺตาติ มณฺณมาโน เอวมาห ๑

อัย ปน ไปฏฐปาโท ปรีพฺพาชโก ปณฺชิตฺตชาติโก เตนฺตฺส
ตํ กถํ สุตฺวา วิปฺปฏิสฺวาโร อุปฺปชฺชิ อิมสํ กถา เอพฺมุคกถา
วีย จตฺตาโร นิโรเธ เอเต ปณฺณเปนฺติ อิมินา จ นิโรเธน
นาม เอเกน ภวิตพฺพิ น พฺหฺนา เตนฺปิ เอเกน อณฺเณเนว
ภวิตพฺพิ โส ปน อณฺเณน ฅาตุํ น สกฺกา อณฺเณตร
สพฺพณฺณนา สเจ ภควา อีธ อภวิสฺส อัย นิโรโธ อัย
๑. ม. เทวตฺตฺปหารี ๑

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฐวคคณณนา หน้า ๕๐๖

น (๑) นิโรชติ ทีปสทสฺสํ วิย อุชฺชาเลตฺวา อชฺชเมว ปากฺกั
อกริสฺสาติ ทสพลญฺเวยว อนฺนุสฺสริ ตสฺส ตสฺส มยฺหิ
ภนฺนุเตติอาทิมาน ๑

ตตฺถ อโห นฺนุนาติ อนฺนุสฺสรณตฺถน นปาททวยฺ ๑ เตน
ตสฺส ภควนฺตํ อนฺนุสฺสรณตสฺส เอตทโหสิ อโห นฺนุน ภควา
อโห นฺนุน สุกฺโตติ ๑ โย อิมสนฺนติ โย เอเตสํ นิโรชชมนานํ
สูกฺสโล สูกฺจฺ (๒) กุสฺโล (๒) นิปุณฺเณ เจโก โส ภควา อโห นฺนุน
กเถยฺย โส สุกฺโต อโห นฺนุน กเถยฺยาติ อยเมตฺถาธิปฺปาโย ๑
ปกตตฺถญฺติ จินฺณวสิตฺถาย ปกตฺตี สภาวํ ชานาติติ ปกตตฺถญฺ ๑
กถํ นฺนุ โขติ อิทํ ปริพฺพาชโก มยฺ ภควา น ชานาม
ตฺถมฺเห ชานาถ กเถถ โนติ อายาจนฺโต วทติ ๑

อเหตุกสญฺญปฺปาทนิโรชกถาวคคณณนา

อถ ภควา กเถนฺโต ตตฺถโร โปฏฺฐปาทาติอาทิมาน ๑ ตตฺถ
ตตฺถราติ เตสฺส สมณพฺราราหุมนฺนุสฺ ๑ อาทิตฺว เตสํ อปรทฺชนฺติ
เตสํ อาทิมฺหิเยว วิรทฺธํ ๑ ฆรมชฺเชยว ปกฺขลิตาติ ทีเปติ ๑
สเหตุ สปฺปจฺจยาติ เอตฺถ เหตุปี ปจฺจโยปี การณฺสเสว
นามํ ๑ สการณฺนาติ อตฺถโถ ๑ ตํ ปน การณํ ทสฺเสนฺโต
สิกฺขา เอกาติ อาห ๑ ตตฺถ สิกฺขา เอกา สญฺญา อุปฺปชฺชตีติ
๑. ม. นสทฺโท นตฺถิ ๑ ๒. ม. อิม ปาฐฺฐา นตฺถิ ๑

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณฺณนา หน้า ๕๐๗

สิกฺขาเย เอกจฺจา สณฺญา ชายตีติ อตุโถ ๑

กา จ สิกฺขาติ ภควาติ อโวจติ กตมา จ สา สิกฺขาติ
ภควา วิตุถาเรตุกมุขตาปฺจุฉาวเสน อโวจ ๑ อถ ยสุมา
อริสีลสิกฺขา อริจิตฺตสิกฺขา อธิปณฺญาสิกฺขาติ ติสฺโส สิกฺขา
โหนติ ตสุมา ตา ทสฺเสนฺโต ภควา สณฺญาเย สเหตุกั
อุปฺปาทนิโรธึ ทีเปตุ พุทฺธูปฺปาทโต ปฏฺติ ตนฺติธมฺมึ จเปนฺโต
อิธ ไปฏฐปาท ตถาคโต โลเกติอาทิมาน ๑ ตตฺถ อริสีลสิกฺขา
อริจิตฺตสิกฺขาติ เทวเวย สิกฺขา สรฺูปเนน อากตา ตติยา ปน
อัยฺ ทุกฺขนิโรธคามินิปฺปฏิปทาติ โข ไปฏฐปาท มยา เอกํสิโก
ธมฺโม เทสิโตติ เอตฺถ สมฺมาทิฏฺฐิสมฺมาสงฺกปฺปวเสน ปริยา-
ปนฺนตฺตา อากตาติ เวทิตฺตพฺพา ๑ กามสณฺญาติ ปณฺจกามคฺฉิก-
ราโคปิ อสมฺบุปนฺนคามราโคปิ (๑) ๑ ตตฺถ ปณฺจกามคฺฉิกราโค
อนาคามิมกฺเคน สมฺกฺฆาติ คจฺฉติ อสมฺบุปนฺนคามราโค ปน
อิมสฺมี จานเ วฏฺฏฺติ ตสุมา ตสฺส ยา ปุริมา กามสณฺญาติ
ตสฺส ปรมชฺฌานสมฺกฺคิโน ยา ปุพฺเพ อุปฺปนฺนปุพฺพาย กาม-
สณฺญาเย สทิสฺตฺตา ปุริมา กามสณฺญาติ วุจฺเจยฺย สา นิรุชฺฌติ
อนุปฺปนฺนาว นุปฺปชฺชตีติ อตุโถ ๑

วิเวกชปีติสฺขสุขุมสจฺจสณฺญา (๒) ตสฺมี สมเย โหตีติ ตสฺมี
ปรมชฺฌานสมเย วิเวกชปีติสฺขสงฺขาตา สุขุม สณฺญา สจฺจา
๑. ม. ....กามจาโรปี ๑ ๒. ม. ....สจฺจสณฺณิเยว ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนรชวคคณณา หน้า ๕๐๘

โหติ ภูตา โหตีติ อตุโถ ๑ อถวา กามจณนทาทีโอพาริกงคป-
ปหานวเสน สขุมา จ สทา ภูตตาย สจจา จ สณณาคี
สขุมสจจสณณา ๑ วิเวกเซหิ ปีตีสูเซหิ สมปยุตตา สขุมสจจ-
สณณาคี วิเวกขปีตีสขุสขุมสจจสณณาคี ๑ สทา อสส อตุถีติ
วิเวกขปีตีสขุสขุมสจจสณณาคี เอวเมตถ อตุโถ ทฏฐพโพ ๑ เอส
นโย สพพตถ ๑

เอวปี สิกขาติ เอตถ ยสฺมา ปจฺมชฺฌานํ สฺมาปชฺชนฺโต
จ อธิฏฺฐหนฺโต จ [๑] สิกขติ ตสฺมา ตํ เอวํ สิกขิตพฺพโต
สิกขาติ วุจฺจติ เตนปี สิกขาสงฺขาเตน ปจฺมชฺฌานेन เอวํ
เอกา วิเวกขปีตีสขุสขุมสจจสณณา อูปฺปชฺชติ เอวํ เอกา
กามสณณา นิสฺสมตีติ อตุโถ ๑ อัย สิกขาติ ภควา อโวจติ
อัย ปจฺมชฺฌานสงฺขาทา เอกา สิกขาติ ภควา อาห ๑
เอเตนฺปาเยน สพพตถ อตุโถ ทฏฐพโพ ๑

ยสฺมา ปน อฏฺฐมา ย สฺมาปตฺติยา (๒) องฺคโต สมนฺสนํ
พฺพุธานฺเขว โหติ สวาทสฺส สารีปฺตฺตสทิสานํ นตฺถิ กลาปโต
สมนฺสนํเขว ปน สวาทานํ โหติ อิทถจ สณณา สณณาคี
เอวํ องฺคโต สมนฺสนํ อุกฺกฏํ ตสฺมา อากิลฺจณฺณายตฺนํ
ปรมฺเขว สณฺณํ ทสฺเสตฺวา ปฺน ตเทว สณฺณคฺคณฺติ ทสฺเสตฺ
ยโต โข โปฏฺฐปาท ภิกขุ ๑เป๑ สณฺณคฺคํ ผุสตีติ อาห ๑

๑. ม. เอตถนฺตเร วุฏฺฐหนฺโต จาติ ทิสฺสตี ๑

๒. ม. อฏฺฐมสฺมาปตฺติยา ๑

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณฺณนา หน้า ๕๐๕

ตตฺถ ยโต โข ไปฏฐปาท ภิกฺขุติ โย นาม ไปฏฐปาท
 ภิกฺขุ ๑ อีธ สกสณฺณิ (๑) โหตีติ อีธ สาสเน สกสณฺณิ โหติ ๑
 อยเมว วา ปาโจ ๑ อตฺตโน ปจฺมชฺฌานสณฺณาย สณฺณวา
 โหตีติ อตฺโต ๑ โส ตโต อมฺตฺร ตโต อมฺตฺราติ โส ภิกฺขุ
 ตโต ปจฺมชฺฌานโต อมฺตฺร ทฺติยชฺฌานเน ตโตปี อมฺตฺร
 ตฺติยชฺฌานเนติ เอวํ ตาย ตาย ฌานสณฺณาย สกสณฺณิ (๒) หุตฺวา
 อานุปฺพุเพน สณฺณกฺกํ ผุสฺติ ๑ สณฺณกฺกนฺติ อากิณฺจณฺณายตนํ
 วุจฺจติ ๑ กสฺมา ๑ โลกียานํ กิจฺจการิกสมาปฺตฺตีนํ (๓) อกฺกตฺตา ๑
 อากิณฺจณฺณายตนสมาปฺตฺติยํ หิ จตฺวา เนวสณฺณา-
 นาสณฺณายตนปี นิโรธปี สมาปชฺชนฺติ ๑ อิติ สว โลกียานํ
 กิจฺจการิกสมาปฺตฺตีนํ (๓) อกฺกตฺตา สณฺณกฺกนฺติ วุจฺจติ ๑ ตํ ผุสฺติ
 ปาปฺณาตีติ อตฺโต ๑

อิทานิ อภิสณฺณานิโรธํ ทสฺเสตฺถ ตสฺส สณฺณกฺเก
 จิตฺตฺสาตีอาทิมาน ๑ ตตฺถ เจเตยฺยํ อภิสงฺขเรยฺยนฺติ ปททฺวเย
 ฌานํ สมาปชฺชนฺโต เจเตติ นาม ปฺนปฺนํ กปฺเปตีติ อตฺโต ๑
 อฺปริสมาปฺตฺติอตฺถาย นิกฺกนฺตี กุรฺมานโน อภิสงฺขโรติ นาม ๑
 อีมา จ เม สณฺณวา นีรฺุชฺฌเมยฺยนฺติ อีมา อากิณฺจณฺณายตน-
 สณฺณวา นีรฺุชฺฌเมยฺยํ ๑ อณฺณา จ โอปาริกาติ อณฺณา จ
 โอปาริกา ภาวฺกสณฺณวา อฺปฺปชฺเชยฺยํ ๑ โส น เจว เจเตติ
 # ๑. ม. สกสณฺณิ ๑ ๒. ม. สกสณฺณิ สกสณฺณิ ๑ ๓. ม. กิจฺจการิก... ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณนา หน้า ๕๑๐

น จ อภิสงขโรตีติ เอตถ กามณเจส เจเตนุโตว น เจเตติ
อภิสงขโรนุโตว นภิสงขโรติ อิมสส ภิกขุโน อากิญจณญา-
ยตนโต วุฏฺจาย เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ สmapชชิตฺวา เอกํ
เทว จิตฺตวาระ จสฺสามิติ อาโภคสมนฺนาหาโร นตฺถิ อุปริ-
นิโรธสmapตฺติตฺถายเอว ปน อาโภคสมนฺนาหาโร อตฺถิ ฯ
สวามตฺโถ ปุตฺตจฺรจิกฺขณฺณ ทิปेतพฺโพ ฯ

ปีตุจฺรจฺรณฺณ กิร คนฺตฺวา ปจฺฉภาเก ปุตฺตสฺส ฆริ
โหติ ตโต ปณฺธิํ โภชนํ อาทาย อาสนสาลิํ อากตํ ทหริ
เถโร มนาโป ปีณฺทปาโต กุโต อากโตติ ปุจฺฉิ ฯ โส อสฺกสฺส
ฆโรติติ ลทฺธจฺรเมว อาจิกฺขิ ฯ เยน ปนสฺส ปีตุ จฺรจฺรณฺณ
กโตปี อากโตปี ตตฺถ อาโภโคปี นตฺถิ ฯ ตตฺถ อาสนสาลา
วีย อากิญจณฺญาตนสmapตฺติ ทฏฺจพฺพา ฯ ปีตุ เกหิ วีย
เนวสณฺณานาสณฺณายตนสmapตฺติ ปุตฺตเกหิ วีย นิโรธสmapตฺติ
อาสนสาลาย จตฺวา ปีตุ ฆริ อมนสิกริตฺวาว ปุตฺตจฺรจิกฺขณฺณ
วีย อากิญจณฺญาตนโต วุฏฺจาย เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ
สmapชชิตฺวา เอกํ เทว จิตฺตวาระ จสฺสามิติ [๑] อมนสิกริตฺวาว
อุปฺรินิโรธสmapตฺติตฺถายเอว มนสิกาโร ฯ เอวเมส เจเตนุโตว
น เจเตติ อภิสงขโรนุโตว นภิสงขโรติ ฯ ตา เจว สณฺญาติ
ตา ฆานสณฺญา นิรุชฺฌนฺติ ฯ อณฺญา จาติ อณฺญา จ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปีตุจฺรจฺรณฺณ ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณฺณนา หน้า ๕๑๑

โอฬาริกา ภวฺกสณฺญา น อุปฺปชฺชนฺติ ฯ โส นิโรธํ ผุสฺสตีติ
โส เอวํ ปฏิปนฺโน ภิกฺขุ สณฺญาเวทยิตฺตนิโรธํ ผุสฺสตี วิญฺหติ
ปฏิถภฺติ ฯ อนฺุพฺพพาทิสณฺญานิโรธสมฺปชานสมฺปาตฺตีติ (๑) เอตฺถ
อภฺติติ อุปฺสคฺคมตฺตํ ฯ สมฺปชานปทํ นิโรธปเทน อนฺุตริกํ
กตฺวา วุตฺตํ ฯ อนฺุปฏิปฺปาทิยา สมฺปชานสณฺญานิโรธสมฺปาตฺตีติ
อຍံ ปเนตฺถตฺโต ฯ ตฺตฺราปี สมฺปชานสณฺญานิโรธสมฺปาตฺตีติ
สมฺปชานนฺตสฺส อนฺุเต สณฺญานิโรธสมฺปาตฺตีติ สมฺปชานนฺตสฺส วา
ปณฺหิตสฺส ภิกฺขุโน สณฺญานิโรธสมฺปาตฺตีติ อຍံ วิเสตฺตฺโต ฯ

อิทานิ อิธ จตฺวา นิโรธสมฺปาตฺติกา กเถตฺตฺวา ฯ สวา
ปเนสา สพฺพกาเรน วิสุทฺธิมฺกุเค ปณฺญาภาวนานิสฺสํสาธิกारे
กถิตา ฯ ตสฺมา ตตฺถ กถิตโตว กเหตุตฺตฺวา ฯ

เอวํ ภควา ไปฏฐปาทสฺส ปริพฺพชกฺสฺส นิโรธกถํ
กเถตฺวา อถ นํ ตาหิสาย กถาย อณฺุตฺถ อภาวํ ปฏิชานาเปตฺตํ
กํ กิ มณฺุสฺสตีอาทิมาย ฯ ปริพฺพชโกปี ภควา อชฺช ตุมฺหากํ
กถํ จเปตฺวา น มยา เอวรูปา กถา สุตฺตฺพพาทิ ปฏิชานนฺโต
โน เหน็ด ฆนฺเตติ วตฺวา ปฺน สกฺกจฺจํ ภควโต กถาย
อฺกฺกหิตภาวํ ทสฺเสนฺโต เอวํ โข อหํ ฆนฺเตติอาทิมาย ฯ อถสฺส
ภควา สฺกฺกหิตํ ตยาติ อนฺุชานนฺโต เอวํ ไปฏฐปาทาติ
อาห ฯ

๑. ม. ....สมฺปาตฺติณฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนชวคคณณนา หน้า ๕๑๒

อด ปรีพพาชโก ภควตา อากิณจณณายตน์ สณณคคณนติ
วุดตํ เอตเทว นุ โข สณณคคํ อุทาหุ อวเสสสมาปตตีสุปี
สณณคคํ อตถิติ จินเตตวา ตมตถํ ปุจณนโต เอกณณเวว นุ
โฆติอาทิมหา ๑ ภควาปี ตสส วิสชชเชตี ๑ ตตถ ปุณปีติ
พหุนปี ๑ ยถา ยถา โข โปฏฐปาท นิโรธํ สุตตีติ
ปจวิกสิณาทิสุ เยน เยน กสิณน ปจมชฌานาทิน วา เยน
เยน ฌานน ๑ อิํ วุดตํ โหติ สเจ หิ ปจวิกสิณน
การณณเตน (๑) ปจวิกสิณสมาปตตี เอกวาริ สmapชชนโต
ปุริมสณณานิโรธํ สุตติ เอกํ สณณคคํ อด เทว วาเร ตโย
วาเร วารสตี วารสสตี วารสตสสตี วา สmapชชนโต
ปุริมสณณานิโรธํ สุตติ สตสสตี สณณคคานิ ๑ เอเสว นโย
เสสกสิณน ๑ ฌานนสุปี สเจ ปจมชฌานน การณณเตน
เอกวาริ ปุริมสณณานิโรธํ สุตติ เอกํ สณณคคํ อด เทว
วาเร ตโย วาเร วารสตี วารสสตี วารสตสสตี วา
ปุริมสณณานิโรธํ สุตติ สตสสตี สณณคคานิ ๑ เอส นโย
เสสฌานสมาปตตีสุปี ๑ อิติ เอกวาริ สmapชชนวเสน วา
สพพมปี สณณานนลกขณน สงคเหตุวา วา เอกํ สณณคคํ
โหติ ๑ อปราปริ สmapชชนวเสน พหุนปี ๑

สณณนา นุ โข ภนเตติ ภนเต นิโรธสมาปชชนกสส

๑. ม. การณณเตน ๑

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณณา หน้า ๕๑๓

ภิกขุโน สลยณา นุโฆ ปจมี อุปฺปชชตีติ ปุจฺจติ ฯ ตสฺส
ภควา สลยณา โฆ ไปฏฐปาทาติ พุยาภาสิ ฯ ตตฺถ สลยณาติ
ฉานสลยณา ฯ ฉานนฺติ วิปสฺสนาฉานํ ฯ อปโร นโย ฯ
สลยณาติ วิปสฺสนา(๑) ฯ ฉานนฺติ มคฺคฉานํ ฯ อปโร นโย ฯ
สลยณาติ มคฺคสลยณา ฯ ฉานนฺติ ผลฉานํ ฯ

ติปิฏกมหาสิวตฺเถโร ปนาห กิ อิมะ ภิกขุ ภณฺนติ
ไปฏฐปาโท เหฏฐา ภควนฺตํ นิโรธํ ปุจฺจติ ฯ อิทานิ นิโรธา
วฺจฺจันํ ปุจฺจนฺโต ภควา นิโรธา วฺจฺจหนตฺตสฺส กิ ปจมี
อรหตฺตผลสลยณา อุปฺปชชติ อุทาทุ ปจฺจเวกฺขณฉานนฺติ วทติ
อถสฺส ภควา ยสฺมา ผลสลยณา ปจมี อุปฺปชชติ ปจฺจมา
ปจฺจเวกฺขณฉานํ ตสฺมา สลยณา โฆ ไปฏฐปาทาติอาทิมาห ฯ

ตตฺถ สลยณฺุปฺปาทาติ อรหตฺตผลสลยณาย อุปฺปาทา ปจฺจมา
อิทํ อรหตฺตผลนฺติ เอวํ ปจฺจเวกฺขณฉานฺุปฺปาโท โหติ ฯ
อิทปฺปจฺจยา กิร เมติ ผลสมาริสลยณาปจฺจยา กิร มยฺหํ
ปจฺจเวกฺขณฉานํ อุปฺปนฺนนฺติ ฯ

๑. ม. วิปสฺสนาสลยณา ฯ

เล่มที่ ๔ สยวาทคตถาวณณา หน้า ๕๑๔

อิทานิ ปริพพาซโก ยถา นาม กามสูกโร คนุโชนเก (๑)
 นุหาเปตวา คนุเชหิ อนุลิมปีตวา มาลาทามิ ปิตนุชิตวา
 สิริสยเน อาโรปีโตปี สุกัง น วินุทติ เวเคน กุณญจानเมว
 คนุตวา สุกัง วินุทติ เอวเมว ภควตา สณฺหสุขุมติลกขณพ-
 ภาหตาย เทสนาย นุหาปีตวิลิตตมณฺฑีโตปี นิโรชกถาสิริสยนํ
 อาโรปีโตปี ตตฺถ สุกัง อวินุทฺตโน กุณญจานสทิสํ อตฺตโน ลทฺธิ
 คเหตุวา ตเมว ปุจฺจนฺโต สยวาท นุ โข ภนฺเต ปุริสสฺส
 อตฺตาคีอาทิมาย ๑ อตฺตสาณฺมตี คเหตุวา พุยาภาตูกาโม ภควา
 กิมฺปน ตวนฺตีกีอาทิมาย ๑ ตโต โส อรูปี อตฺตาคีเอวฺลทฺธิโก
 สมานปี ภควา เทสนาย สุกุสโล โส เม อาทิตฺว
 ลทฺธิ มา วิทฺธิเสตฺตติ (๒) จินฺเตตฺวา อตฺตโน ลทฺธิ ปริหรนฺโต
 โอพาริกิ โขตีกีอาทิมาย ๑ อตฺตส ภควา ตตฺถ โทสํ ทสฺเสนฺโต
 โอพาริกิ จ หิ เตตีกีอาทิมาย ๑

ตตฺถ เอวํ สนฺตฺตติ เอวํ สนฺเต ๑ ภูมฺมตฺเถ หิ เอตํ
 อุปฺโยควจฺนํ ๑ เอวํ สนฺตํ อตฺตานิ ปุจฺจาคจฺจฺจโต เตตติ (๓) อัย
 วา เอตฺถ อตฺถโต ๑ จตฺตุนฺนจ ขนฺธานํ เอกุปฺปาเทกนิโรชคฺตา
 กิลฺยจปี ยา สยวาท อุปฺปชฺชติ สจ จ นินฺรุชฺชติ อปฺราปฺริ
 อุปาทย ปน อณฺวา จ สยวาท อุปฺปชฺชนฺตติ อณฺวา จ
 # ๑. ม. คนุโชนเกน ๑ ๒. ม. วิทฺธิเสตฺตติ ๑ ๓. ม. ตวาติ ๑

เล่มที่ ๔ ไปฎฐปาทสุตตวณณนา หน้า ๕๑๕

สณฺญา นีรุชฺฌนฺตึติ วุคฺคํ ฯ

อิทานิ อณฺณํ ลทฺธิํ ทสฺเสนฺโต มโนมยํ โข อหํ
 ฆนฺเตตฺถิอาทินิ วคฺวา ตตฺตราปี โทเส ทินฺเน ยถา นาม
 อุมมตฺตโก ยาวสฺส สณฺญา นปฺปติฏฺฐาติ ตาว อณฺณํ กเหตุวา
 อณฺณํ วิสฺสชฺเชติ สณฺญาปติฏฺฐานกาเถ ปน วตฺตพฺพเมว วทติ
 เอวเมว อณฺณํ กเหตุวา อณฺณํ วิสฺสชฺเชตฺวา อิทานิ อตฺตโน
 ลทฺธิเยว วทฺโต อรูปี(๑) โขติอาทิมานํ ฯ ตตฺตราปี ยสฺมา โส
 สณฺญา ย อุปฺปาทนิโรธํ อิจฺฉติ อตฺตानํ ปน สสฺสํ มลฺลติ
 ตสฺมา ตเถวสฺส โทสํ ทสฺเสนฺโต ภควา เอวํ สนฺตฺตฺติ-
 ิอาทิมาน (๒) ฯ ตโต ปริพฺพาชโก มิจฺฉาทสฺสเนน อภิภูตตฺตา
 ภควตา วุจฺจมานํปี ตํ นานคฺคํ อชานนฺโต สกฺกา ปเนตํ
 ฆนฺเต มยาติอาทิมานํ ฯ อถสฺส ภควา ยสฺมา โส สณฺญา ย
 อุปฺปาทนิโรธํ ปสฺสนฺโตปี สณฺญามยํ อตฺตानํ นิจฺจเมว มลฺลติ
 ตสฺมา ทุชฺชานํ โขติอาทิมานํ ฯ

ตคฺคถายํ สงฺเขปตฺโต ตว อณฺญา ทิฏฺฐิ อณฺญา ขนฺติ
 อณฺญา รุจฺโย(๓) อณฺณถาเยว เต ทสฺสนํ ปวคฺคํ อณฺณเทว
 จ เต ขมติ เจว รุจฺจติ จ อณฺณตฺร จ เต อาโยโค
 อณฺณิสฺสาเยว ปฏฺิปปตฺติยา ยุตฺตปยุตฺตตา อณฺณตฺถ จ เต
 อจฺริยกํ อณฺณสฺมี ติตฺถายตฺเน อจฺริยภาโว เตน ตยา เอวํ
 # ๑. ม. อรูปี ฯ ๒. ม. สนฺตมฺปีติอาทิมานํ ฯ ๓. ม. รุจฺโย ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนรชวคคณณา หน้า ๕๑๖

อณฺณทิกฺขณ อณฺณขณฺณทิกฺขณ อณฺณรชฺชทิกฺขณ อณฺณตฺรอาโยเคน
อณฺณตฺรารชฺชทิกฺขณ ทุชฺชานํ เอตนฺนติ ฯ อถ ปรีพฺพาชโก สณฺณวา
วา ปรีสสฺส อตฺตทา โหตุ อณฺโณ วา สณฺณวา(๑) ตํ สสฺสตาทิก-
ภาวมสฺส ปุจฺฉิสฺสณฺนติ ปฺน กิ ปน ภนฺเตตฺตอาทิมาท ฯ

ตตฺถ โลโกติ อตฺตทานํ สนฺนชาย วทติ ฯ น เหน้
โปฏฺฐปาท อตฺถสณฺนทิตนฺนติ โปฏฺฐปาท เหน้ ทิกฺขณิกตํ น
อิทฺโลกปฺรโลกอตฺถนินฺนสฺสิตํ น อตฺตตตฺถปฺรตฺถนินฺนสฺสิตํ ฯ น ฌมฺม-
สณฺนทิตนฺนติ น นวโลกตฺถตฺรฌมฺมนินฺนสฺสิตํ ฯ น อาทิปฺรหฺมจฺรชฺชทิกฺขณ
สิกฺขตฺถยสฺงฆาตสฺส สาสนปฺรหฺมจฺรชฺชทิกฺขณ น อาทิมตฺตํ อิ-
สิทฺสทิกฺขณมตฺตํปี น โหติ ฯ น นิพฺพิทชยทิกฺขณ สํสาร์วณฺเณ
นิพฺพิทชยทิกฺขณ น สํวตฺตติ ฯ น วิรชยทิกฺขณ วิรชยทิกฺขณ
น สํวตฺตติ ฯ น นิโรชยทิกฺขณ วิรชยทิกฺขณ นิโรชกรณทิกฺขณ น
สํวตฺตติ ฯ น อฺปสฺมาชยทิกฺขณ วิรชยทิกฺขณ อฺปสฺมณทิกฺขณ น
สํวตฺตติ ฯ น อภินฺนชยทิกฺขณ วิรชยทิกฺขณ อภินฺนชยทิกฺขณ
น สํวตฺตติ ฯ น สมฺโพชยทิกฺขณ วิรชยทิกฺขณ สมฺโพชยทิกฺขณ น
สํวตฺตติ ฯ น นิพฺพานชยทิกฺขณ อมตฺมชยทิกฺขณ สํวตฺตติ ปจฺจกฺขทิกฺขณ
น สํวตฺตติ ฯ

อิทํ ทุกฺขณฺนทิกฺขณทิกฺขณ ทนฺนํ จเปตฺวา เตณฺณมิกกา ปณฺจกฺขณชฺชา
ทุกฺขณฺนทิกฺขณ ทนฺนํ ทุกฺขณฺนทิกฺขณ ปภวณฺนทิกฺขณ สปฺปจฺจชยทิกฺขณ(๑) ทนฺนํ
๑. ม. อณฺโณ วา สณฺณวาทิ ฯ ๒. ม. เตณฺณมิกกา ฯ ๓. ม. ปภวณฺนทิกฺขณ
สปฺปจฺจชยทิกฺขณ ฯ

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณณนา หน้า ๕๑๗

ทุกขสมทโยติ อุกินนํ อปฺปวตฺติ ทุกฺขนิโรธติ อริโย อฏฺฐงฺกิโก
มคฺโค ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺธิปทาติ มยา พฺยาถตฺนฺติ อตฺถิโก ฯ
เอวณฺจ ปน วตฺวา ภควา อิมสฺส ปรีพฺพาชกสฺส มคฺค-
ปาตุภาโว นาม (๑) ผลสจฺฉิกิริยา วา นตฺถิ มยฺหิ จ
ภิกฺขุจาจรเวลาติ จินฺนเตตฺวา ตฺถฺหิ อโหสิ ฯ ปรีพฺพาชโกปิ
ตํ อากาโร ถตฺวา ภควโถ กมนกาถิ อารโจะนฺโถ วีย
เอวเมตฺนฺตฺถิอาทิมายา ฯ

วาจา ย สนนฺปิโตทเกนาติ (๒) วจนฺปิโตเทน ฯ สลฺยชฺมฺภริมกํสูติ (๓)
สลฺยชฺมฺภริตํ (๔) นีรฺนตฺริ ผุฏฺฐิ อํกํสุ อุปฺริ วิชฺฌมฺสูติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ภูตฺนฺติ สภาวโถ วิชฺชฺมานํ ฯ ตจฺจํ ตถฺนฺติ ตสฺเสว
เววจฺนํ ฯ ชฺมฺมฏฺฐิตตฺนฺติ นวโลกุตฺตฺรชฺมฺเมสฺสุ จิตฺสภาวํ ฯ ชฺมฺม-
นฺนิยามตฺนฺติ โลกุตฺตฺรชฺมฺมฺนฺนิยามนฺนิยตํ ฯ พุทฺธานํ หิ จตฺสจฺจ-
วินิมุตฺตฺตา กถา นาม นตฺถิ ฯ ตสฺมา สา เอทิสฺสา โหติ ฯ

จิตตหตฺถิสาริปฺตฺตไปฏฐปาทวตฺถวณณนา

จิตฺโต จ หตฺถิสาริปฺตฺตโตติ โส กิร สวตฺถิยํ หตฺถิ-
อาจริยสฺส ปฺตฺโต ภควโถ สนนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ตีณิ ปิฏฺฐกานิ
อุกฺคเหตฺวา สฺขุเมสฺสุ อตฺถนฺตเรสฺสุ กุสโล อโหสิ ฯ ปฺพเพ
กตปาปกมฺมวเสน ปน สตฺต วาเร วิพฺภมิตฺวา กิหิชาโต ฯ

๑. ม. วา ฯ ๒. ม. วาจาสนฺนฺปิโตทเกนาติ ฯ ๓. ม. สลฺยชฺมฺภริมกํสูติ ฯ

๔. ม. สลฺยชฺมฺภริตํ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๕๑๘

กสฺสปสมมาสมพุทฺธสฺส กิร สาสเน เทว สหายกา
 อเหตุ อณวมณฺธิ สมคฺคา เอกโตว สชฌายนฺติ ฯ เตสุ เอโก
 อนภิรโต คิหิภาเว จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อิตฺรสุตาโรเจติ ฯ โส
 คิหิภาเว อาทินํว ปพฺพชฺชาย จ อานิสฺสํ ทสฺเสตฺวา ตํ
 โววทึ ฯ โส ตํ สุตฺวา อภิรมิตฺวา ปุเนกทิวสํ ตาทิสฺเส จิตฺเต
 อุปฺปนฺเน ตํ เอตทโวจ มยฺหํ อาวุโส เอวรูปี จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ
 อิมายํ ปตฺตจิวริํ ตฺยหํ ทสฺสามิติ ฯ โส ปตฺตจิวรโลเกน ตสฺส
 คิหิภาเว อานิสฺสํ ทสฺเสตฺวา ปพฺพชฺชายเววาทินํว กเถสิ ฯ
 อถสฺส ตํ สุตฺวาว คิหิภาวโต จิตฺตํ วิรชฺชิตฺวา ปพฺพชฺชายเมว
 อภิรมิ ฯ เอวเมส ตทา สीलวนตสฺส ภิกฺขุโน คิหิภาเว
 อานิสฺสกถาย กถิตตฺตา อิทานิ ฉ วาเร วิพฺภมิตฺวา สตฺตเม
 วาเร ปพฺพชฺชิตฺวา มหาโมคฺคัลลฺลานสฺส มหาโกญฺจิตฺตฺเถรสฺส (๑) จ
 อภิรชฺชมกถิ กเถนฺตานํ อนฺตรนฺตรรา กถิ โอปฺปาเตติ ฯ อถ
 นํ มหาโกญฺจิตฺตฺเถโร อปฺสาเทติ ฯ โส มหาสาวกสฺส กถิตฺเต
 ปตฺติจฺจํ อสฺสโกนฺโต วิพฺภมิตฺวา คิหิชาโต ฯ โปญฺญปาทสฺส
 ปนายํ คิหิสหายโก โหติ ฯ ตสฺมา วิพฺภมิตฺวา ทฺวิหตีหจฺเจน
 โปญฺญปาทสฺส สนฺตีกํ คโต ฯ อถ นํ โส ทิสฺวา สมฺม
 กิํ ตยา กถิ เอวรูปสฺส นาม สตฺถุ สาสนา อปฺกนฺโตปี (๒)
 เอหิ ปพฺพชฺชิตฺวา อิทานิ เต วญฺญตีติ ตํ กเหตุวา ภควโต
 สนฺตีกํ อคฺมาสิ ฯ เตน วุตฺตํ จิตฺโต จ หตฺถิสาริปฺโต
 # ๑. ม. มหาโกญฺจิตฺตฺเถรสฺส ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒. ม. อปฺสกนฺโตปี ฯ

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณณนา หน้า ๕๑๕

ไปฏฐปาโท จ ปริพพาชโกติ ฯ

อนุชาติ ปญญาจกฺขุโน นตฺถิตาย อนุชา ตสฺเสว
อภาเวน อจกฺขุกา ฯ ตฺวณฺเจว เนสิ เอโก จกฺขุมาติ
สุภาสิตพฺพภาสิตชานนภาวมตฺเตน ปญญาจกฺขุนา จกฺขุมา ฯ
เอกํสีกาติ เอกโกฏฺฐาสา ฯ ปญฺจตฺตาติ จปีตา ฯ อนนํสีกาติ
น เอกโกฏฺฐาสา ฯ เอกเนว โกฏฺฐาเสน สสฺสตาติ วา
อสสฺสตาติ วา น วุตฺตาติ อตฺโถ ฯ

เอกํสีกธมฺมวณณนา

สนฺติ ไปฏฐปาทาติ อิทํ ภควา กสฺมา อารภี ฯ
พาหิรเกหิ ปญฺญาปิตนิกฺขาย อนิยฺยานิกภาวทสฺสนตฺถิ ฯ สพฺเพปี (๑)
ติตฺถิยา ยถา ภควา อมตํ นิพฺพานํ เอวํ อตฺตโน อตฺตโน
สมเย โลกฏฺฐิปกาทิวเสน นิกฺขจํ ปญฺญเปนฺติ ฯ สา จ น
นิยฺยานิกา ยถา ปญฺจตฺตา หุตฺวา น นิยฺยาติ น คจฺจติ
อญฺญทตฺถิ (๒) ปญฺจเทหิ ปฏิกฺขิตฺตา นีวตฺตติ ตํ ทสฺเสตฺถุ ภควา
เอวมาห ฯ ตตฺถ เอกนฺตสฺสํ โลกํ ชานํ ปสฺสนฺติ ปุรตฺถิมาย
ทิสาย เอกนฺตสฺสํ โลกํ ปจฺจิมาทินํ วา อญฺญตฺรายาติ เอวํ
ชานนฺตา เอวํ ปสฺสนฺตา (๓) วิหรถ ทิกฺขญฺพฺพานิ โข ตสฺมี โลก
มนุสฺसानํ สรีรสณฺจนาทีนํติ ฯ อปฺปาฎิหิรฺกตฺนฺติ (๔) อปฺปาฎิหิรฺกตํ (๔)
๑. ม. สพฺเพ หิ ฯ ๒. ม. อญฺญทตฺถุ ฯ ๓. ม. เอวํ ปสฺสนฺตา ฯ
๔. ม. อปฺปาฎิหิรฺกตฺนฺติ อปฺปาฎิหิรฺกตํ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๕๒๐

ปฏิหรรณวิริหิต์ อนินยยานิกนุติ วุตตุ์ โหติ ฯ

ชนปทกลุยาณิตี ชนปเท อณุณาหิ อิตถิหิ วณณ-
สณจนาวิลาสากปฺปาทีหิ (๑) อสทิสา ฯ

ตโยอตุตปฏฺฐิตาภวณณนา

เอวํ ภควา ปเรถํ นิฏฺฐาย อนินยยานิกตตุ์ ทสฺเสตฺวา
อตุตโน นิฏฺฐาย นินยยานิกภาวํ ทสฺเสตฺตุ์ ตโย โข เม
โปฏฺฐปาทาติอาทิมาห ฯ ตตุถ อตุตปฏฺฐิตาโกติ อตุตภาว-
ปฏฺฐิตาโก ฯ เอตถ จ ภควา ตีหิ อตุตภาวปฏฺฐิตาเกหิ ตโย
ภเว ทสฺเสสิ ฯ โอพาริกตภาวปฏฺฐิตาเกณ อวิจิโต ปฏฺฐาย
ปรนินมิตฺวสวตฺติปริโยसानํ กามภวํ ทสฺเสสิ ฯ มโนมยอตุต-
ภาวปฏฺฐิตาเกณ ปจฺมชฺฌานภูมิตฺโต ปฏฺฐาย อกนิฏฺฐพฺรหฺมโลก-
ปริโยसानํ รูปภวํ ทสฺเสสิ ฯ อรูปอตุตภาวปฏฺฐิตาเกณ อากาสา-
นญฺจายตฺนพฺรหฺมโลกโต ปฏฺฐาย เนวสณฺณานาสณฺณายตฺน-
พฺรหฺมโลกปริโยसानํ อรูปภวํ ทสฺเสสิ ฯ

สงฺกิลลสิกา ฌมฺมา นาม ทฺวาทส อกฺุสลจิตฺตฺตฺปฺปาทา ฯ
โวทานิยา ฌมฺมา นาม สมถวิปสฺสนา ฯ ปญฺญาปาริปุรี
เวปฺพลตฺตฺตฺนุติ มคฺคปญฺญาผลปญฺยานํ ปาริปุริญฺเจว วิปฺล-
ภาวญฺจ ฯ ปาโมชฺชนุติ (๒) ตฺรณปีติ ฯ ปีตีติ พลวตฺตฺตฺตฺติ ฯ กิ
๑. ม. ....วิลาสากปฺปาทีหิ ฯ ๒. ม. ปาโมชฺชนุติ ฯ

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณณนา หน้า ๕๒๑

วุดตํ โหติ ฯ ยํ อโวจุมหา สยํ อภิญญา สจจิกคฺวา
 อุปสมปฺชช วิหริสฺสตีติ ฯ ตตฺถ ตสฺส เอวํ วิหโรโต ตํ
 ปาโมชฺชญฺเจว ภวิสฺสตี ปีติ จ นามกายปสฺสทฺธิ จ สติ
 จ สุปฺภูจिता อุตฺตมฅาณญฺจ สุโข จ วิหาโร สพฺพวิหารสฺสุ จ
 อยเมว วิหาโร สุโขติ วตฺตํ ยุตฺโต อุปสนฺโต ปรมมฺฐโรติ ฯ
 ตตฺถ ปจฺมชฺชฅาเน ปามุชฺชาทโย ฉปี ฃมฺมา ลพฺภนฺติ ฯ
 ทฺุติยชฺชฅาเน ทฺุพฺพลปีติสงฺขาตํ ปาโมชฺชํ นีวตฺตติ เสสา ปณฺจ
 ลพฺภนฺติ ฯ ตติเย ปีติ นีวตฺตติ เสสา จตฺตาริ ลพฺภนฺติ ฯ
 ตถา จตฺตเถ อิมสฺสุ จ (๑) ฅาเนสฺส สมฺปสฺสาทนสฺสฺสฺเต (๒) สฺทฺธ-
 วิปสฺสนาปาทกชฺชฅาเนว กถิตํ ฯ ปาสาทิกสฺสฺสฺเต จตฺุหิ มคฺเคหิ
 สฺทฺธิ วิปสฺสนา กถิตา ฯ ทสฺสฺสฺตรสฺสฺสฺเต จตฺตถชฺชฅานิก-
 ผลสมฺมาปตฺติ กถิตา ฯ อิมสฺมี ไปฏฐปาทสฺสฺสฺเต ปาโมชฺชํ
 ปีติเววจฺนเมว กถฺวา ทฺุติยชฺชฅานิกผลสมฺมาปตฺติ นาม กถิตาติ
 เวทิตพฺพา ฯ

อัย วา โสติ เอตฺถ วาสทฺุโท วิภาวนคฺโถ โหติ ฯ
 อัย โสติ เอวํ วิภาเวตฺวา ปกาเสตฺวา พฺยากรเยยฺยาม ฯ
 ยถา ปเร เอกนตฺสฺสํ อตฺตานํ สลฺชานาถาติ ปุฏฺฐา
 โนติ วทฺนฺติ น เอวํ (๓) วทามาติ อตฺโถ ฯ สປປာฎ္ฐិหීรိကຕນฺති
 สປປາฎ္ฐิหรณํ นียฺยานิกนฺติ อตฺโถ ฯ

๑. ม. จตฺสฺสุ ฯ ๒. ม. สมฺปสฺสาทนสฺสฺสฺเต ฯ ๓. ม. น นํ เอวํ ฯ
 # ๔. ม. สປປາฎ္ฐิหීรိกຕນฺති ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนชวคคณณนา หน้า ๕๒๒

โมโฆ โหตีติ คฺจฺโฆ โหติ ฯ นคฺถิ โส ตสฺมี สมเยติ
อธิปฺปาโย ฯ สจฺโจ โหตีติ ภูโต โหติ ฯ เสวว ตสฺมี สมเย
สจฺโจ โหตีติ อคฺโถ ฯ เอตฺถ ปนํยํ จิตฺโต อคฺตโน
อสพฺพณฺณตฺยา ตโย อคฺตปฏฺฐิตาภ กเถตฺวา อคฺตปฏฺฐิตาโก นาม
ปณฺณตฺติมคฺคํ เอตฺนฺติ อทฺทริคฺคํ นาสกฺขิ อคฺตปฏฺฐิตาโกเตว
นียฺยาเตสิ ฯ อถสฺส ภควา รุปาทโย เจตฺถ ชมฺมา อคฺต-
ปฏฺฐิตาโกติ ปน นามมคฺคเมตฺตํ เตสฺ เตสฺ รูปาทิสฺ สติ
เอวรฺรปา โวหารา โหนฺตีติ ทสฺเสตฺถกาโม ตสฺเสว กถํ กเหตุวา
นามปณฺณตฺติวเสน นียฺยาตฺนคฺถํ ยสฺมี จิตฺตสมเยติอาทิมานฺ ฯ

เอวณฺจ ปน วตฺวา ปฏฺฐิจฺฉิตฺวา วินยฺนคฺถํ ปฺน สเจ
คฺ จิตฺตํ เอวํ ปุจฺเจยฺยฺนฺติ อาทิมานฺ ฯ

ตคฺถ โย เม อโหสีติ(๑) อตีโต อคฺตปฏฺฐิตาโก สฺว เม
อคฺตปฏฺฐิตาโก ตสฺมี สมเย สจฺโจ อโหสี ฯ โมโฆ อนาคโต
โมโฆ ปจฺจุปฺปนฺโนติ เอตฺถ ตาว อิมมคฺถํ ทสฺเสติ ยสฺมา
เย เต อตีตา ชมฺมา เต เอตฺรหิ นคฺถิ อหฺสนฺติ ปน
สจฺญํ คตา ตสฺมา โสปี เม อคฺตปฏฺฐิตาโก ตสฺมีเยว สมเย
สจฺโจ อโหสี ฯ อนาคตปจฺจุปฺปนฺนํ ปน ชมฺมานํ ตทา-
ภาวา ตสฺมี สมเย โมโฆ อนาคโต โโมโฆ ปจฺจุปฺปนฺโนติ
เอวํ อคฺตโต นามมคฺคเมว อคฺตปฏฺฐิตาภํ ปฏฺฐานาติ ฯ

๑. ที. สී. ๕/๓๓๑/๒๔๗ ฯ โย จ เม อโหสี ฯ ม. อติสทฺโท
น ทิสฺสติ ฯ

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณฺณนา หน้า ๕๒๑

อนาคตปัจจุปปนเนสฺสปี เอสฺว นโย ฯ

อถ ภควา ตสฺส พฺยากรณฺน สทฺธิ อตฺตโน พฺยากรณฺ
ลัสนฺหิตฺตฺ(๑) เอวเมว โข จิตฺตาทิ อาทิณี วตฺวา ปฺน โอปมฺมโต
ตมคฺถํ ทสฺเสนฺโต(๒) เสยฺยถาปี จิตฺต คฺวา ชีรฺนฺติอาทิมฺหา ฯ
ตตฺรารํ สงฺเขปฺตฺโต ยถา คฺวา ชีริ ชีราทีหิ จ ทธิตาทีนํ
ภวนฺติ ตตฺถ ยสฺมี สมเย ชีริ โหติ น ตสฺมี สมเย ทธิติ
วา นวณฺีตาทีสุ วา อณฺฺตรนฺติ สงฺขยํ นฺริตฺตี นามํ โวหารํ
คจฺฉติ กสฺมา เย ชมฺเม อฺปาทาย ทธิติอาทิวฺหาโร โหติ
เตลฺลํ อภาวา อถ โข ชีรฺนฺเตว ตสฺมี สมเย สงฺขยํ คจฺฉติ
กสฺมา เย ชมฺเม อฺปาทาย ชีรฺนฺติ สงฺขยา นฺริตฺติ นามํ
โวหารโร โหติ เตลฺลํ ภาวาติ ฯ เอส นโย สพฺพคฺคฺต ฯ

อิมฺา โข จิตฺตาทิ โอปาริโก อตฺตปฏฺฐิตาโก อิติ จ
มโนมโย อตฺตปฏฺฐิตาโก อิติ จ อรุโป อตฺตปฏฺฐิตาโก อิติ
จ อิมฺา โข จิตฺต โลกสมณฺญา โลเก สมณฺญามตฺตกาณิ
สมนฺุชานนตฺตกาณิ เอตานิ ฯ ตถา โลกนฺริตฺติมตฺตกาณิ
วจนปถมตฺตกาณิ โวหารมตฺตกาณิ นามปถมตฺตกาณิ
เอตานิตี เอวํ ภควา เหฏฺฐา ตโย อตฺตปฏฺฐิตาเก กถตฺวา
อิทานิ สพฺพเมตํ โวหารมตฺตกาณิ วทติ ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา
ปรมตฺถโต สตฺโต นาม นตฺถิ สฺสยฺโย ตฺวจฺฉนฺ เอส โลกโก ฯ
๑. ม. ลัสนฺหิตฺตฺ ฯ ๒. ม. สาเชนฺโต ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกขนชวคคณณนา หน้า ๕๒๔

พุทธานัน ปน เทว กถา สมมตีกถา(๑) จ ปรมตถกถา
 จ ๑ ตตถ สตุโต โปโส เทโว พุรหุมาติ อาทีกา สมมตีกถา
 นาม ๑ อนิจจัน ทุกขมนตตทา ขนุชา ธาตุโย อายตนาณิ
 สติปฏิจนาณา สมมปุปชานาติอาทีกา ปรมตถกถา นาม ๑ ตตถ
 โย สมมตเทสนาย สตุโตติ วา โปโสติ วา เทโวติ วา
 พุรหุมาติ วา วุตเต วิชานิต्तัง ปฏิวิชชิต्तัง นียยาตัง อรหตตชย-
 ชชคคาหัง(๒) กเหตุ สกโกติ ตสส ภควา อาทิตโต สตุโตติ วา
 โปโสติ วา เทโวติ วา พุรหุมาติ วา กเถติ ๑ โย ปรมตถ-
 เทสนาย อนิจจันติ วา ทุกขันติ วาติอาทิสู อญจตรัง สุตวา
 วิชานิต्तัง ปฏิวิชชิต्तัง นียยาตัง อรหตตชยคคาหัง(๒) กเหตุ สกโกติ
 ตสส อนิจจันติ วา ทุกขันติ วาติอาทิสู อญจตรเมว กเถติ ๑
 ตสสมา(๓) สมมตีกถาย พุชฉนณกสตุตสสาปี น ปจัม ปรมตถกถัง
 กเถติ สมมตีกถาย ปน โพเชตวา ปจฉา ปรมตถกถัง กเถติ
 ปรมตถกถาย พุชฉนณกสตุตสสาปี น ปจัม สมมตีกถัง กเถติ
 ปรมตถกถาย ปน โพเชตวา ปจฉา สมมตีกถัง กเถติ ๑ ปกตिया
 ปน ปจมเมว ปรมตถกถัง กเถนตสส เทสนา ลูชาการา
 โหติ ตสสมา พุทธา ปจัม สมมตีกถัง กเถตวา ปจฉา
 ปรมตถกถัง กเถนติ สมมตีกถัง กเถนตปิ สจจเมว สภาวเมว
 อมุสาว กเถนติ ปรมตถกถัง กเถนตปิ สจจเมว สภาวเมว
 # ๑. ม. สมมตีกถา ๑ เอวมุปริปี ๑ ๒. ม. อรหตตชยคคาหัง ๑
 # ๓. ม. ตถา ๑

เล่มที่ ๔ ไปฏฐปาทสุตตวณฺณนา หน้า ๕๒๕

อมุสาว กถนฺติ ฯ

ทฺเว สจฺจานิ อกฺขาสี   สมฺพุทฺโธ วทํ วัโร
สมฺมตี ปรมตฺถญจ   ตติยํ นฺุปลพุทฺธิ ฯ
สงฺเกตวณฺํ สจฺจํ   โลกสมฺมตฺติการณํ
ปรมตฺถวณฺํ สจฺจํ   ฌมฺมานํ ภูตลกฺขณฺนฺติ ฯ

ยาหิ ตถาคโต วัหฺรติ อปฺรามสนฺโตติ (๑) ยาหิ โลก-
สมฺมตฺยาหิ โลกนिरุตฺตีหิ ตถาคโต ตณฺหามานทีฏฺฐิจปฺรามาสานํ
อภาวา อปฺรามสนฺโต วัหฺรตีติ เทสนํ วินิวตฺเตตฺวา อรหตฺต-
นิกฺกุณฺณ เทสนํ นิกฺกุจาเปสิ ฯ เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตานตฺถเมวาติ ฯ

อิติ सुमंगलविलासिनीया ทีฆนิกายกุกกถาย

ไปฏฐปาทสุตตวณฺณนา นิกฺกุจिता ฯ

นวมํ ฯ

๑. ม. อปฺรามสนฺติ ฯ

สุกสุดตวณณา

สุกมาณวตถุณณา

เอวมเม สุตํ ๗เป๗ สาวตถิยนฺติ สุกสุดตํ ๗ ตตฺรารํ
อนุตฺตานปทวณฺณา ๗ อจิริปฺริณิพฺพุเต ภควตฺติ อจิริ ปฺริณิพฺพุเต
ภควติ ปฺริณิพฺพานโต อุทฺธึ มาสมตฺเต กาลे ๗ นิทานวณฺณนํ
วุตฺตนเยเนว ภควโต ปตฺตจิวริ อาทาย อากนฺตฺวา ชีรวิเรจัน
ปิวิตฺวา วิหารเ นิสินฺนทิวสึ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ๗ โตเทยฺยปฺตฺโตติ
โตเทยฺยพฺราหฺมณฺสฺส ปฺตฺโต ๗ โส กิร สาวตฺถิยา อวิทฺเ
ตฺทิกาโม นาม อตฺถิ ๗ ตสฺส อธิปตฺตฺตา โตเทยฺโยติ สงฺขยํ
กโต ๗ มหทฺชโน ปน โหติ ปญฺจจตฺตาสึโกฏฺฐิโกโว ปรมฺมจฺฉริ
ททโต โภคานํ อปฺริกฺขโย นาม นตฺถิตฺติ จินฺตฺเตตฺวา กสฺสจ
กิญจ น เทติ ปฺตฺตํปี อาห

อณฺชนานํ ขยํ ทิสฺวา วมฺมิกานณฺจ สณฺจยํ

มฐฺนณฺจ สมหาโร ปณฺจทิตฺโต จรมาวเสติ ๗

เอวํ อทานเมว สิกฺขาเปตฺวา กายสฺส เกทา ตสฺมีเยว
จเร สุนฺโข หุตฺวา นิพฺพตฺติ ๗ สฺสโก ตํ สุนฺขํ อตฺถิวิย
ปิยายติ อตฺตโน ภูณฺชนกตฺตฺเตเยว โภเชติ อุกฺขิปิตฺวา วรสยเน
สยาเปติ ๗ อถ ภควา เอกทิวสึ นิกฺขนฺเต มาณเว ตํ จมฺริ
ปิณฺฑทาย ปาวิสึ ๗ สุนฺโข ภควนฺตํ ทิสฺวา ภูกฺกโร กโรนฺโต

เล่มที่ ๔ สุกตตวณณา หน้า ๕๒๗

ภควโต สมปี คโต ฯ ตโต น ภควา อโวจ โตเทยฺย ตฺว
ปฺพเพปิ มํ โภ โภติ ปรีภวิตฺวา สุนโข ชาโต อิทานิปี
ภุกฺการี กตฺวา อวีจี คมิตฺตสฺสตี ฯ สุนโข ตํ กถํ สุตฺวา
วิปฏิสारी หุตฺวา อุทฺชนนฺตเร ฉาริกาย นิปนฺโน ฯ มนฺตฺสา
[๑] อุภิปิตฺวา สยเน สยาเปตฺตํ นาสกฺขีสุ ฯ สฺวโก อาคนฺตฺวา
เกนํยํ สุนโข สยนา โอโรปีโตติ อาห ฯ มนฺตฺสา น เกนจีติ
วตฺวา ตํ ปวตฺตี อโรเจตฺตํ ฯ

มาณโว สุตฺวา มม ปีตา พุรหฺมโลเก นิพฺพตฺโต สมโณ
ปน โคตโม มม ปีตรํ สุนขํ กโรติ ฯ ยํกิญฺจิ เอส มฺขารุพฺหํ
ภาสตีติ กุชฺฌิตฺวา ภควนฺตํ มฺสาวาเทเน โจเทตฺกามา วิหารํ
คนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี ปุจฺฉิ ฯ ภควา ตสฺส ตเถว วตฺวา
อวิสฺวาทนตฺถํ อาห อตฺถิ ปน เต มาณว ปีตรา อนกฺขาตํ
ชนนฺติ ฯ อตฺถิ ปน โภ โคตม สตฺสหฺสฺสคฺขณิกา สุวณฺณมาลา
สตฺสหฺสฺสคฺขณิกา สุวณฺณปาทุกา สตฺสหฺสฺสคฺขณิกา สุวณฺณ-
ปาติ สตฺสหฺสฺสคฺขณิกา กหาปณฺนฺติ ฯ คจฺฉ ตํ สุนขํ อปฺโปทกํ
มธฺุปายาสํ โภเชตฺวา สยเน (๒) อโรเปตฺวา อีสกํ นินฺทํ โอกฺกนฺต-
กาเล ปุจฺฉ สพฺพนฺตฺวา อจฺฉิ สยตีติ อถ นํ ชานเญยาสี ปีตา
เม เอโสติ ฯ โส ตถา อกาสิ ฯ สุนโข สพฺพํ อจฺฉิ ฯ ตทา
นํ ปีตา เมติ ฌตฺวา ภควติ ปสนฺนจิตฺโต คนฺตฺวา ภควนฺตํ
๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร นนฺติ ทิสฺสตีติ ฯ ๒. ม. สยนํ ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุณนุชวคคณณนา หน้า ๕๒๘

จุกุทส ปณเฑ ปุจฉิตวา วิสชชชนปรีโยसानเ ภควนุต สรณ
คโต ๑ ตั สนุชราย วุตต สุกโก มาณโว โตเทยยุปุตโตติ ๑

สาวตถึยั ปฏิวสตีติ อตตโน โภคคามโต อากนุตวา
วสตี ๑ อณุลตรั มาณวกั อามนุเตสตี สตุถริ ปรีนึพพุเต
อานนุทตเถโร กิรสส ปตตจิวรั คเหตุวา อากโต มหาชโน
ตั ทสสนตถาย อุปสงกมตีติ สุตวา วิหารั โข ปน คนุตวา
มหาชนมชเณ น สกุกา สุเชน ปฏีสนุถารั วา กตุ ฌมมกถั
วา โสตุ้ เกหั อากตเวย นั ทิสวา สุเชน ปฏีสนุถารั
กิริสสามิ เอกา จ เม กงขา อตถิ ๑ ตัปี นั ปุจฉิตสามิตี
จินเตตวา อณุลตรั มาณวกั อามนุเตสตี ๑

อุปปาพชนุติ อาทิสู อาพาโรติ วิสภาคเวทนา วุจจติ ๑
ยา เอกเทเส อุปปชชิตวา จตตาโร อิริยาปเถ อยปญเณ (๑)
อาพนุชิตวา วิย คณหาคี ๑ ตสสา อภาวั ปุจฉาคี วทตี ๑
อุปปาตงโกติ กิจฉฉีวิตกโร โรโค วุจจติ ๑ ตสสาปี อภาวั
ปุจฉาคี วทตี ๑ คิลานสเสว จ อญจัน นาม กรุกั โหตี
กายะ พลั น โหตี ตสมา นิคุเคลณณภาวณจ พลณจ ปุจฉาคี
วทตี ๑ ผาสูวิหารนุติ คมนญจันนึชชชยเนส จตุส อิริยาปเถส
สุขวิหารั ปุจฉาคี วทตี ๑ อถสส ปุจฉิตพพาการั ทสเสนโต
สุโกติ อาทิมาน ๑

๑. ม. อยปญเณ ๑

เล่มที่ ๔ สุกตตวณณา หน้า ๕๒๕

กาลณจ สมยณจ อุปาทายาติ กาลณจ สมยณจ ปณณาย
คเหตุวา อุปชาเรตฺวาติ อตุโถ ๑ สเจ อมฺหากํ เสฺว คมนกาโล
ภวิสฺสติ กาเย พลมตฺตา เจว ภริสฺสติ ๑ คมนปจฺจยา จ
อณฺโณ อผาสฺวิหาโร น ภวิสฺสติ อเถตํ กาลณจ คมน-
การณสมวายสงฺขาตํ สมยณจ อุปชาเรตฺวา อปีเอนาม เสฺว
อากจฺเจยฺยามาติ วุตฺตํ โหติ ๑

เจตเคน ภิกขุณาติ เจตยรณฺเฐ ชาตตฺตา เจตโกติ เอวํ
ลทฺธนาเมน ๑ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียนฺติ โภ อานนฺท
ทสพลสฺส โภ นาม โรโค (๒) อโหสิ ๑ ก็ ภควา ปริภุญฺชิ
อปีจ สตฺถุ ปรีนิจฺจพฺพานน ตุมฺหากํ โสโก อุตฺปาที สตฺถา
นาม น เกวลํ ตุมฺหากํเยว ปรีนิจฺจพฺพุโต สเทวกสฺส โลกสฺส
มหาชานี โภทานี อณฺโณ มรณา มจฺจิสฺสติ ยตฺร โส จ
สเทวกสฺส โลกสฺส อคฺคปฺคฺคโล ปรีนิจฺจพฺพุโต อิทานี กํ
อณฺณํ ทิสฺวา มจฺจุราชา ลชฺชิสฺสตีติ เอวมาทีนา นเยน
มรณปฏิสฺสยฺยตฺตํ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เณรสฺส
หิยฺโย ปิตฺเตสฺสชานนฺรูปํ อาหารํ ทตฺวา ภตฺตกิจฺจาวสานเ
เอกมฺนตฺตํ นิสีที ๑

อุปฺภุจฺจาโก สนฺตีกาวโรติ อุปฺภุจฺจาโก หุตฺวา สนฺติ-
กาวโร น รนฺธคเวสี [๓] ๑ สมฺปจารีติ อิทํ ปุริมปทสฺส
๑. ม. สารณียนฺติ ๑ ๒. ม. อาพาโห ๑ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร น
วิมฺสนาธิปฺปาโยติ ทิสฺสตฺ ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนชวคควณณา หน้า ๕๓๐

เววจนั ๑ เขสั โส ภาวั โคตโมติ กสุมมา ปุจจติ ๑ ตสส กิร
เอวั อโหสิ เขสุ ชมเมสุ ภาวั โคตโม อิมั โลกั ปติภุจเปสิ
เต ตสส อจฺเจเนน นภุจจา นุ โข ฅรณฺติ นุ โข สเจ ฅรณฺติ
อานนุโท ชานิสฺสติ หนฺท นั ปุจจามิติ ตสุมมา ปุจจติ(๑) ๑

อตฺสส เถโร ตีณิ ปิฏฺกานิ ตีหิ ขนฺเชหิ สงฺกเหตุวา
ทสฺเสนุโต ตินฺณั โขติอาทิมหา ๑ มาณโว สงฺขิตฺเตน กถิตั
อสฺลลกฺขนฺโต วิตุถารโต ปุจฺจิสฺสามิติ จินฺเตตฺวา กตเมตั
ตินฺณณฺติ อาทิมหา ๑

สীগุขนชวณณา

ตโต เถเรน อริยสฺส สীগุขนชฺสชาติ เตสุ ทสฺสีเตสุ
ปนุ กตโม ปน โส โภ อานนุท อริโย สীগุขนุโชติ เอเกกั
ปุจฺจิ ๑ เถโรปีสฺส พุทฺธรูปฺปาทำ ทสฺเสตฺวา ตนฺติชฺมมึ ทสฺเสนุโต(๒)
อนุกฺกเมน ภาควตา วุตฺตนเยเนว สพุพั วิสฺสชฺเชสิ ๑

ตตฺถ อตฺถิ เจเวตฺถ อุตฺตริ กรณฺิยนฺติ เอตฺถ ภาควโต
สาสเน น สীগเมว สาโร ๑ เกวลญฺเจตํ ปติภุจามตฺตเมว โหติ ๑
อิโต อุตฺตริ ปน อญฺลปิ กตฺตพุพั อตฺถิเยวาติ ทสฺเสติ(๓)
อิโต พหิทฺธาติ พุทฺธสาสนโต พหิทฺธา ๑

๑. ม. ปุจฺจิ ๑ ๒. ม. เทเสนุโต ๑ ๓. ม. ทสฺเสสิ ๑

เล่มที่ ๔ สมาธิกษณฺฐวณฺณา หน้า ๕๓๑

กถญจ มาณว ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ คฺคตฺทวารโ โหตีติ
อิทฺมายสุมา อานนฺโท กตโม ปน โส โภ อานนฺท อริโย
สมาธิกษณฺโฑติ เอวํ สมาธิกษณฺธิ ปุญฺญโจปี เย เต สีลสมฺปนฺโน
อินฺทฺริเยสุ คฺคตฺทวารโ สติสมฺปชฺฌเณน สมฺนฺนาคโต สนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เอวํ สีลानนฺตรํ อินฺทฺริยสํวราทโย สีลสมาธิํ อนนฺตเร อุกฺกนฺนํปี
อุปการกษมฺมา อุกฺกนฺนํปี เต นิตฺทิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
กาโม อารภิ ฯ เอตฺถ จ รูปรชฺฌานานเนว อากตานิ น
อรูปรชฺฌานานิ อานนฺตฺวา ปน ทีเปตพฺพานิ ฯ จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
หิ อสงฺกหิตา อรูปสมฺมาปฺตฺติ นาม นตฺถิเยว ฯ

อตฺถิ เจเวตฺถ อุตฺตฺริ กรณฺนิยฺนติ เอตฺถ ภควโต สาสเน
น จิตฺเตกกฺกตามตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต (๑) นาม อตฺถิ อิตฺตฺต
อุตฺตฺริ ปฺน (๒) อณฺณํ กาทพฺพํ อตฺถิเยวติ ทสฺเสติ ฯ

นตฺถิ เจเวตฺถ อุตฺตฺริ กรณฺนิยฺนติ เอตฺถ ภควโต สาสเน
อิตฺต อุตฺตฺริ กาทพฺพํ นาม นตฺถิเยว อรหตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต หิ
ภควโต สาสนฺนติ ทสฺเสติ ฯ เสถ สพฺพตฺตฺต อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

อิติ สมงฺคลวิลาสินียา ทีฆนิกายภูจกถาย
สุภสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส นิกฺกฺกิตฺตา ฯ

ทสมํ ฯ

๑. ม. ปรีโยสานปฺปตฺติ ฯ ๒. ม. ปน ฯ

เล่มที่ ๔ อาเทศนาปาฎิหาริยวณณา หน้า ๕๓๔

ปรสตุตตานนฺติ อญฺเฐสํ สตุตตานํ ฯ พุติยํ ตสฺเสว
เววจันํ ฯ อาทิสตีติ กเถติ ฯ เจตสิกนฺติ โสมนสฺสโทมนสฺสํ
อริปฺเปตํ ฯ เอวมฺปิ เต มโนติ เอวํ ตว มโน โสมนสฺสโต
วา โทมนสฺสโต วา กามวิตกฺกาทิสมฺปยุตฺโต วา ฯ พุติยํ
ตสฺเสว เววจันํ ฯ อิติปิ เต จิตฺตฺนฺติ อิติ ตว จิตฺตํ ฯ
อิมญฺจิมญฺจ อตุลํ จินฺตยมาณํ ปวตฺตตีติ (๑) อตุโถ ฯ มณิกา
นาม วิชฺชาติ จินฺตตามณฺีติ เอวํ ลทฺธนามา โลเก เอกา
วิชฺชา อตุลํ ฯ ตาย ปเรสํ จิตฺตํ ชานาตีติ ทีเปติ ฯ

อนุสาสนีปาฎิหาริยวณณา

เอวํ วิตกฺเกถาติ เอวํ เนกขมฺมวิตกฺกาทโย ปวตฺเตนฺตา
วิตกฺเกถ ฯ มา เอวํ วิตกฺกยิตฺถาติ เอวํ กามวิตกฺกาทโย
ปวตฺเตนฺตา มา วิตกฺกยิตฺถ ๑ เอวํ มนสิกโรถาติ เอวํ อนิจฺจ-
สขุณฺเมว พุทฺขสขุณาทีสุ วา อญฺเฐตรํ มนสิกโรถ ๑ มา
เอวณฺติ นิจฺจนฺติอาทินา นเยน มา มนสิกริตฺถ ๑ อิทนฺติ อิทํ (๒)
ปญฺจกามคฺคณฺีกราคํ ปชฺหถ ๑ อิทํ อฺุปสมฺปชฺชาติ อิทํ (๒) จตฺตมคฺค-
ผลปฺปเกทํ โลกุตฺตรชฺมฺเมว อฺุปสมฺปชฺช ปาปฺณิตฺวา นิปฺพา-
เทตฺวา วิหฺรถ ๑ อิติ ภควา อิทฺธิวิธํ อิทฺธิปาฎิหาริยนฺติ ทสฺเสติ
๑. ม. ปวตฺตตีติ ๑ ๒. ม. อิมํ ๑

เล่มที่ ๔ เกวณฺฐสูตตวณฺณนา หน้า ๕๓๕

ปรสฺส จิตฺตํ ฌตฺวา กถนํ อาเทสฺนาปาฎิหาริยนฺติ สวากานญจ
 พุทฺธานญจ สตฺตํ ฌมฺมเทสฺนา อนุสาสนึปาฎิหาริยนฺติ ฯ

ตตฺถ อิทฺธิปาฎิหาริเยน อนุสาสนึปาฎิหาริยํ มหา-
 โมคฺคฺลฺลาณสฺสาจिณฺณํ ฯ อาเทสฺนาปาฎิหาริเยน อนุสฺสาสนึ-
 ปาฎิหาริยํ ฌมฺมเสนาปติสฺส ฯ เทวทตฺเต สงฺฆํ ภินฺทิตฺวา ปญฺจ-
 ภิกฺขุสฺตานิ คเหตฺวา คยาถึเส พุทฺธถึลาภ เตถํ ฌมฺมํ เทเสนฺเตปิ
 หิ ภควตา เปตีเตสฺส ทฺวิสฺส อคฺคสาวเกสฺส ฌมฺมเสนาปติ เตถํ
 จิตฺตาวาริ (๑) ฌตฺวา ฌมฺมํ เทเสถิ ฯ เถรสฺส ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา
 ปญฺจสตา ภิกฺขุ โสตาปตฺติผล เปตฺติจฺหึสฺส ฯ อถ เนถํ มหา-
 โมคฺคฺลฺลาโน วิภุพฺพนํ ทสฺเสตฺวา ทสฺเสตฺวา ฌมฺมํ เทเสถิ ฯ ตํ สุตฺวา
 สพฺเพ อรหตฺตผล เปตฺติจฺหึสฺส ฯ อถ เทวปี มหานาคา ปญฺจ-
 ภิกฺขุสฺตานิ คเหตฺวา เวหาถํ อพฺภุคฺคฺนตฺวา เวพฺพวนเมวาคมึสฺส ฯ
 อนุสาสนึปาฎิหาริยํ ปน พุทฺธานํ สตฺตํ ฌมฺมเทสฺนา ฯ เตสฺส
 อิทฺธิปาฎิหาริยาเทสฺนาปาฎิหาริยานิ สจฺจปารมฺภานิ สโทสานิ
 อทฺธานํ น ติจฺจฺนฺติ อทฺธานํ อติจฺจฺนฺโต น นียฺยนฺติ ฯ
 อนุสาสนึปาฎิหาริยเยว (๒) อนุปารมฺภํ นินฺทิตฺถํ อทฺธานํ ติจฺจฺจติ
 อทฺธานํ ติจฺจฺจฺนฺโต นียฺยติ (๓) ฯ ตสฺมา ภควา อิทฺธิปาฎิหาริยญจ
 อาเทสฺนาปาฎิหาริยญจ ครหติ อนุสาสนึปาฎิหาริยเมว ปถิสฺสติ ฯ

๑. ม. จิตฺตาวาริ ฯ ๒. ม. ....ปาฎิหาริยํ ฯ ๓. ม. นียฺยติ ฯ

เล่มที่ ๔ กุตนิโรธเสกขกถา ๕๖๖

กุตปุพฺพนฺติ อิทํ กสฺมา ภควตา อารทฺธํ ฯ อิทฺธิ-
ปาฎิหาริยาเทสนาปาฎิหาริยานํ อนิยุยานิกภาวทสฺสนตฺถํ อนุ-
สาสนีปาฎิหาริยสฺเสว จ นิยุยานิกภาวทสฺสนตฺถํ ฯ อปิจ สพฺพ-
พุทฺธานํ มหาภูตปริเยสโก นามโก ภิกฺขุ โหติเยว โย มหาภูเต
ปริเยสนุโต ยาว พุรหุมโลกา วิจริตฺวา วิสฺสชฺโชตาริ (๑) อลภิตฺวา
อากมฺม พุทฺธเมว ปุจฺฉิตฺวา นิกฺกงฺโข โหติ ฯ กสฺมา (๒) ฯ พุทฺธานํ
มหนตฺถวาปฺปกาสนตฺถํ ฯ อิทฺถจ การณํ ปฏิจฺจนฺนํ ฯ อถ
นํ วิวฺฐิํ กตฺวา ทสฺเสนโตปิ (๓) ภควา กุตปุพฺพนฺติอาทิมาย ฯ

ตตฺถ กตฺถ มุโขติ กิสมิ จาเน กิ อากมฺม กิ
ปคฺตสฺส เต อนวเสสา อปฺปวตฺติวเสน นิสฺซมฺนติ ฯ มหาภูต-
กถา ปเนสา สพฺพากาเรน วิสฺสุทฺธิมกฺเค วุตฺตา ฯ ตสฺมา สา
ตโตว คเหตุพฺพา ฯ

เทวยานิโย มคฺโคติ ปาฎิเยกฺโก (๔) เทวโลกคมนมคฺโค (๕) นาม
นตฺถิ ฯ อิทฺธิวิธวณฺสเสว ปเนตฺติ อธิวจฺนํ ฯ เตนฺน เหนส ยาว
พุรหุมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตนุโต เทวโลกํ ยาทิ ฯ ตสฺมา
ตํ เทวยานิโย มคฺโคติ วุตฺตํ ฯ เยน จาตุम्मหาราชิกาทิ สมิเป
จิตฺปิ ภควนฺตํ อปุจฺฉิตฺวา ฐมฺมตาย โจทิตฺโต เทวตา มหานุ-
๑. ม. วิสฺสชฺโชตาริ ฯ ๒. ม. ตสฺมา ฯ ๓. ม. เทเสนโตปิ ฯ
๔. ม. ปาฎิเยกฺโก ฯ ๕. ม. เทวโลกคมนมคฺโค ฯ

เล่มที่ ๔ เกวณฺฐสูตตวณฺณนา หน้า ๕๓๗

ภาวาติ มลฺลมาโน อุปสงฺกมิ ฯ มยฺปิ โข ภิกฺขุ น ชานามาติ
พฺพุทฺทวิสเย ปญฺหํ ปุจฺฉิตา เทวตา น ชานนฺติ ฯ เตเนวมาหํสุ ฯ
อถ โข โส ภิกฺขุ มม อิมํ ปญฺหํ น อกเถตุํ น ลพฺภา สีนํ
กเถถาติ ตา เทวตา อชฺโฆตฺตฺตฺตฺติ ปุณฺปุณฺํ ปุจฺฉติ ฯ ตา
อชฺโฆตฺตฺตฺตฺติ โน อยํ ภิกฺขุ หนฺนํ นํ หตฺถโต โมเจสฺสามาติ
จินฺเตตฺวา อตฺถิ โข ภิกฺขุ จตฺตารโ มหาราชาโนติอาทิม่าหํสุ ฯ
ตตฺถ อภิกฺกนฺตฺตราติ อติภฺกมฺม กนฺตฺตรา ฯ ปณฺีตฺตราติ วนฺณ-
ยสฺสิสฺสรียาทีหิ อุตฺตมตฺตรา ฯ เอเตน นเยน สพฺพวาระสุ อตฺถโ
เวทิตพฺโพ ฯ

อัย ปน วิเสโส สกฺโก กิร เทวราชา จินฺเตสิ
อัย ปโลห พฺพุทฺทวิสโย น สกฺกา อณฺเณน วิสฺสชฺชิตฺตุ อยญจ
ภิกฺขุ อคฺคิ ปหาย ขชฺโชนกํ ฐเมนฺโต(๑) วิย เกรี ปหาย อูทฺร
วาเทนฺโต วิย จ โลเก อคฺคปฺคคฺลํ สมฺมาสมฺพฺพุทฺธํ ปหาย
เทวตา ปุจฺฉนฺโต วิจฺรติ เปเสมิ นํ สตฺถุ สนฺติกนฺติ ฯ ตโต
ปุณฺเทว โส จินฺเตสิ สุทฺุรฺปิ คนฺตฺวา สตฺถุ สนฺติเกว นิกฺกงฺโข
ภวิสฺสติ อตฺถิ เจว ปุคฺคโล นามส โลกนฺตฺวา อาหิณฺนฺโต
กิลมตฺถ ปจฺฉา ชานิสฺสตีติ ตโต นํ อหํปิ โขติ อาทิม่าห ฯ
พฺุรหฺมยานิโยปี เทวยานิยสฺทิสฺว ฯ เทวยานิยมคฺโคติ วา
พฺุรหฺมยานิยมคฺโคติ วา ฐมฺมเสตฺติ วา เอกจิตฺตภฺกขณิกอปฺปนาติ
๑. ม. ฐเมนฺโต ฯ

เล่มที่ ๔ สัตกษนุชวคคณณา หน้า ๕๓๘

วา สนุญจานิกเจตนาติ วา มหคคตจิตตุนติ วา อภิญาณนติ (๑)

วา สพพเมตต์ อิทริวิธณาณสุเสว นามิ ฯ

ปฺพพพนิมิตตุนติ อากมนปฺพพพภาเค นิมิตตํ สุริยสุส อุทยโต
อรุณคฺคํ วิย ตสฺมา อิทาเนว พุรหฺมา อากมิสฺสติ เอวํ มยํ
ชานามาติ ทีปยีสฺสุ ฯ ปาตุรโหสีติ ปากโณ อโหสิ ฯ

อด โข โส พุรหฺมา เตน ภิภุชฺณา ปฺภูโจ อตฺตโน
อวิสยภาวํ ญตฺวา สจาทํ น ชานามิติ วกฺขามิ อิมมํ
ปริภวิสฺสนฺติ อด ชานนฺโต วิย ยํภิจิ กเถสฺสามิ อยํ
เม ภิภุชฺ เวยยากรณน อนารทฺชจิตฺโต วาทํ อารโเปสฺสติ
อหฺมสฺมิ ภิภุชฺ พุรหฺมาติอาทีนํ ปน เม ภณนฺตสฺส น โภจิ
วณฺํ สทฺทหิสฺสติ ยนฺนฺนาหํ วิภฺเขปํ กตฺวา อิมํ ภิภุชฺ สตฺถ
สนฺติกํเยว (๒) เปเสยฺยนฺติ จินฺเตตฺวา อหฺมสฺมิ ภิภุชฺ พุรหฺมาติ-
อาทิมาท ฯ

เอกมนฺตํ อปเนตฺวาติ กสฺมา เอวมกาสิ กุหคฺคตา ฯ
พหิทฺธา ปริเยญฺจินฺติ เตลตฺถโก วาลิกํ นิปฺปิพฺยมาโน วิย
ยาว พุรหฺมโลกา พหิทฺธา ปริเยสนํ อาปชฺชติ (๓) ฯ

สภฺณนฺติ กากํ วา กุลลํ วา ฯ น โข เอโส ภิภุชฺ
ปโยห เอวํ ปุจฺฉิตฺพุโพติ อิทํ ภควา ยสฺมา ปเทเสเนว (๔)
ปโยโห ปุจฺฉิตฺพุโพ อยญฺจ โข ภิภุชฺ อนฺุปาทินนเกปิ คเหตุวา
นิปฺปเทสโต ปุจฺฉติ ตสฺมา ปฏฺิเสเชติ ฯ อัจฉณฺํ กิเรตํ พุทฺธานํ
๑. ม. อภิญาณญาณนติ ฯ ๒. ม. สนฺติกํเยว ฯ ๓. ม. อาปชฺชติ ฯ
๔. ม. ปเทเสเนว ฯ

เล่มที่ ๔ เกวณฺฐสูตตวณฺณนา หน้า ๕๓๕

ปฺจุณฺมพฺหสฺส ชนฺสฺส ปฺจุณฺย โทสฺส ทสฺเสตฺวา ปฺจุณฺ
สิกฺขาเปตฺวา ปฺจุณฺวิสฺสชฺชนฺ ๑ กสฺมา ๑ ปฺจุณฺคฺุชานิตฺวา
หิ ปฺจุณฺนฺโต(๑) ทฺพฺพิณฺยาปโย โหติ ๑ ปณฺหิ สิกฺขาเปนฺโต ปน
กตฺถ อาโป จาติอาทิมาน ๑

ตตฺถ น กาศฺตฺติ น ปตฺติฐฺจาติ ๑ อิมฺเ จตฺตาโร มหาภูตา
กิ อากมฺม อปฺปตฺติฐฺจา ภาวนฺตฺติ อตฺโถ ๑ อุปาทินฺนฺเยว สนฺชาย
ปฺจุณฺติ ๑ ทิมฺลจฺ รสฺสณฺจาติ สณฺจานวเสน อุปาถารูปิ วุตฺตํ ๑
อณฺเญ ญฺลนฺติ ชุทฺทกํ วา มหนฺตํ วา ๑ อิมินาปี อุปาถารูปเ
วณฺณมตฺตเมว กถิตํ ๑ สุภาสุภนฺติ สุภณฺจ อสุภณฺจ อุปาถา-
รูปเมว กถิตํ ๑ ก็ ปน อุปาถารูปิ สุภํ อสุภนฺติ อตฺถิ ๑
นตฺถิ ๑ อิกฺุจฺจานิกฺุจฺจารมฺมณฺ ปเนวํ กถิตํ ๑ นามลฺจ รุปฺลฺจาติ
นามลฺจ ทิมฺมาทิกเกทํ รุปฺลฺจ ๑ อุปฺรชฺชมฺตฺติ นฺรชฺชมฺติ ๑ ก็
อากมฺม อเสสเมตฺตํ นปฺปวตฺตตฺติ เอวํ ปฺจุณฺคฺุทพฺพิ สียาติ ปฺจุณฺ
ทสฺเสตฺวา อิทานิ วิสฺสชฺชนฺ ทสฺเสนฺโต ตตฺถ เวยฺยากรณฺ
ภวตฺติ วตฺวา วิณฺยาณนฺติ อาทิมาน ๑

ตตฺถ วิณฺยาตพฺพนฺติ วิณฺยาณํ ๑ นิพฺพานสฺเสตฺตํ นามํ ๑
ตเทตฺตํ นิตฺสฺสนาภาวโต อนิทฺสฺสนํ ๑ อุปฺปาทนฺโต วา วยฺนฺโต
วา จิตฺสฺส อณฺณตฺตอนฺโต วา เอตฺสฺส นตฺถิตฺติ อนนฺตํ ๑
ปภนฺติ ปปี(๒) ๑ เอตํ กิร ติตฺถสฺส นามํ ๑ ตณฺหิ ปปฺนฺติ
เอตฺถาติ ปปี ๑ ปการสฺส ปน ภกาโร กโต ๑ สพฺพโต

๑. ม. ปรีปฺจุณฺนฺโต ๑ ๒. ม. ปน ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๕๔๐

ปภมสสาติ สพพโตปภิก ๑ นิพพานสส กิร ยถา มหาสมุททสส
ยโต ยโต โอตริตุกามา โหนติ ตตเทว ติตถิ อติตถิ นาม
นตถิ เอวเมว อฏฐตฺตีสาย กมฺมฏฺฐาเนสุ เยน (๑) มุขเน นิพพาน
โอตริตุกามา โหนติ ตนตเทว ติตถิ นิพพานสส อติตถิ
นาม กมฺมฏฺฐานํ นตถิ ๑ เตน วุตฺตํ สพพโตปภนฺติ ๑
เอตถ อาโป จาติ เอตถ นิพพานे อิํ นิพพานํ อากมฺม
สพพเมตํ อาโปติอาทินา นเยน วุตฺตํ อุปาทินนกรมฺมชาตํ
นिरุชฺชติ อปฺปวตฺตํ โหติ ๑ อิทานิสฺส นินฺรุชฺชณฺญาํ ทสฺเสนฺโถ
วิญฺญาณสฺส นิโรเชน เอตฺถเอตํ อุปฺรุชฺชตีติ อาห ๑

ตตถ วิญฺญาณนฺติ จริมกวิญฺญาณํปี อภิสงฺขารวิญฺญาณํปี ๑
จริมกวิญฺญาณสฺสาปี हि นิโรเชน เอตฺถเอตํ อุปฺรุชฺชติ วิชฺฆาต-
ทีปสิขา วิย อปฺนตฺตติกาว่า ยติ ๑ อภิสงฺขารวิญฺญาณสฺสาปี
อนุปฺปาทนิโรเชน อนุปฺปาทวเสน อุปฺรุชฺชติ ๑ ยถาห ๑
โสตาปตฺตติมกฺคณาเนน อภิสงฺขารวิญฺญาณสฺส นิโรเชน จเปตฺวา
ตตฺต ภาเว อนมตฺตเค สํสาเร ये อุปฺปชฺชชฺชยฺยํ นามญจ
รูปญจ เอตฺถเอเต นินฺรุชฺชณฺตีติ (๒) ๑ สพฺพิ จุลฺลนินฺเทเส วุตฺตนเยเนว
เวทิตพฺพิ ๑ เสสํ สพฺพตถ อุตฺตานเมวาติ ๑

อิติ สมงคตวิลาสินียา ทีมนิกายภูจกถาย

เกวฏฺฐสฺสุตตวณณนา นิฏฺฐิตา ๑

เอกาทสมํ ๑

๑. ม. เยน เยน ๑ ๒. จุ. จุพ. ๓๐/๘๕/๒๒ ๑

โลหิจจสุตต

โลหิจจพราหฺมณวตฺถวณฺณา

เอวมเม สุตฺ ๗เปฯ โกสเสสุติ โลหิจจสุตฺตํ ๗ ตตฺรายํ
อนุตฺตานปทวณฺณา สาลวตฺกาทิ ตสฺส คามสฺส นามิ ๗
โส กิร วติยา วีย สมฺนตฺโต สาลปนฺติยา ปริกฺขิตฺโต ตสฺมา
สาลวตฺกาทิ วุจฺจติ ๗ โลหิจฺโจติ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส นามิ ๗

ปาปกนฺติ ปฺรานุกมฺปา วิรหิตตฺตา ลามกํ ๗ น ปน
อฺจฺเจทสฺสคานํ อณฺตริ ๗ อฺปฺปนฺนํ โหตีติ ชาตํ โหติ ๗
น เกวลจฺจ จิตฺเต ชาตมคฺตเมว ๗ โส กิร ตสฺส วเสน
ปฺริสมชฺเฌปี เอวํ ภาสตีเยว ๗ กิ หิ ปโร ปฺรสฺสาติ ปโร
โย อนฺุสาสียติ โส ตสฺส อนฺุสาสกสฺส กิ กริสฺสตี อตฺตนา
ปฏฺิลทฺธิ กุสลํ ฌมฺมํ อตฺตนาว สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา
วิหาตพฺพนฺติ วทติ ๗

โรสีกํ นฺุหาปิตํ อามนฺุเตสีติ โรสีกาติ เอวํ อิตฺถิลิงฺควเสน
ลทฺฐนํ นฺุหาปิตํ อามนฺุเตสี ๗ โส กิร ภควโต อากมฺนํ
สุตฺวา จินฺุเตสี วิหาริ คนฺุตฺวา ทฏฺฐพฺพิ นาม (๒) ภาโร เคหฺมปน
อาณาเปตฺวา ปสฺสิสฺสสามิ เจว ยถาสตฺติ จ อากนฺุตฺถกิกฺขํ
ทสฺสามิตี ๗ ตสฺมา ตํ (๑) นฺุหาปิตํ อามนฺุเตสี ๗

ปิฏฺฐิตฺโต ปิฏฺฐิตฺติ กถาพาสูกตฺถํ ปจฺฉโต ปจฺฉโต
๑. ม. สาลวตฺกาทิ ๗ ๒. ม. ทิฏฺฐิ นามิ ๗ ๓. ม. เอวํ ๗

เล่มที่ ๔ โสฬสสุตตวณฺณา หน้า ๕๔๓

อนฺตรายกโรติ ลาภนฺตรายกโร ฯ หิตานุกมฺปีติ เอตฺถ หิตนฺติ
วฺทฺตฺติ ฯ อนุกมฺปีติ (๑) อิจฺฉตีติ อตฺโถ (๑) ฯ วฺทฺตฺตี อิจฺฉติ วา โน
วาติ วฺทฺตฺติ โหติ ฯ นิริยํ วา ติริจฺฉานโยนี วาติ สเจ ส
มิจฺฉนาทิจฺฉิ สมิปฺชชติ นียตา โหติ เอกํเสน นิริเย นิพฺพตฺเตติ (๒) ฯ
โน เจ ติริจฺฉานโยนินิยํ นิพฺพตฺเตตีติ (๒) อตฺโถ ฯ

อิทานิ ยสฺมา ยถา อตฺตโน ลาภนฺตราเยน สตฺตา
ลํวิชฺชนฺติ ฯ น ตถา ปเรลํ ตสฺมา สฺกฺกฺจฺจฺจฺจํ พฺราหฺมณํ
ลํเวเชตฺถกาโม (๓) ตํ กิ มลฺลสฺตีติ ทฺตฺติ อฺปฺตฺติมาห ฯ

เย จิเมติ เย จ อิเม ตถาคตฺตสฺส ฆมฺมเทสนํ สฺตฺวา
อริยญฺมี โอกฺกมิตฺตอฺสฺสโกนฺตา กฺลปฺตฺตา ฯ ทิพฺพา คพฺภาติ
อฺปฺโยคฺกฺจฺจํ ปจฺจตฺตวณฺํ ฯ ทิพฺเพ คพฺภติ อตฺโถ ฯ ทิพฺพา
คพฺภาติ จ ฉนฺนํ เทวโลกานเมตฺติ อธิวณฺํ ฯ ปริปาเจนฺตีติ
เทวโลกคามินิปฏิบัติ ปุรยมาณา ทานํ ทพฺมานา ลีลํ รกฺขมาณา
คณฺฐมาลาทีหิ ปุชฺชํ กุรฺมาณา ภาวนํ ภาวยมาณา ปาเจนฺติ
วิปาเจนฺติ ปริปาเจนฺติ ปริณามํ คเมนฺติ ฯ ทิพฺพานํ ภวานํ
อภินิพฺพตฺติยาติ ทิพฺพา ภวา นาม เทวานํ วิมานานิ เตลลํ
นิพฺพตฺตฺนตฺถายาติ อตฺโถ ฯ อถวา ทิพฺพา คพฺภาติ ทานาทโย
ปฺลฺลววิเสสา ฯ ทิพฺพา ภวาติ เทวโลก วิปากฺกฺขณฺธา เตลลํ
๑. ม. อนุกมฺปตีติ อนุกมฺปี อิจฺฉตีติ อตฺโถ ฯ ๒. ม. นิพฺพตฺตติ ฯ
๓. ม. ปเวเจตฺถกาโม ฯ ๔. ม. อสฺกฺกฺณฺนตา ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนุชวคคณณนา หน้า ๕๔๔

นิพพตตุนตถาย ตานี ปุณณานี กโรนุตตีติ อตุโถ ๑ เตสั
อนุตรายกรโรติ เตสั มคคสมปตติผลสมปตติทิพพทววิเสสานัน
อนุตรายกรโร ๑

ตโยโจทนารหวนณนา

อิติ ภควา เอตตาวตา อนินิมิตเตเนว โอปมมวรินา ยาว
ภวคคา อุกคตัง พุราหุมนสสุ มานัน ภินุทิตวา อิทานี
โจทนารहे ตโย สตุถาเร ทสเสตุตัง ตโย โข เม โลหิจจาติ-
อาทิมาย ๑ ตตุถ สวา โจทนาติ เต (๒) สตุถาเร โจเทนตสสุ
โจทนา ๑ น อณณา จิตตัง อุปภูจเพนตีติ อณณาย อาชาน-
นตถาย จิตตัง น อุปภูจเพนตี ๑ โวกกมมาติ นินนตริ ตสสุ
สาสนัน อกตวา ตโต โอกกमितวาปี (๓) วตตุนตีติ อตุโถ ๑
โอสกุกนุติยา วา อุสสุกุกเยยยาติ ปฏิกุกมนุติยา อุปคจเจยย
อนิจจนุติยา อิจเจยย เอกาย สมปโยคัง อนิจจนุติยา เอโก
อิจเจยยาติ วุตตัง โหติ ๑ ปรมมุขี วา อาลิจเจยยาติ ทภูจูปี
อนิจจมานัน ปรมมุขี จิตตัง ปจจโต กนุตวา อาลิจเจยย ๑ เอวั
สมปทมิทนุติ อิมสสุปี สตุถโน มม อิเม สวาทาติ สาสนา
โวกกมม วตตมานาปี โลเกน (๔) อนุสาสโต อิม โลกธมม เอวั
สมปทเมว อีทิสเมว วทามิ ๑ อิติ โส เอวรูโป ตว โลกธมโม
๑. ม. อนินิมิตเตเนว ๑ ๒. ม. ตโย ๑ ๓. ม. อุกกमितวา ๑
๔. ม. เต โลเกน ๑

เล่มที่ ๔ โฉนดจตุตถวณณา หน้า ๕๔๕

เยน ตวั โอสกุกนุติยา อุตสกุกนุโต วย ปรมมุขี อาลิ่งเคนุโต
วย อโหสีตีปี ตั โจทน์ (๑) อรหติ ฯ กี่ หิ ปโร ปรสุต กริสุตตีติ
เยน ฌมเมน ปรี่ (๒) อนุสาลี อุตตานเมว ตาว ตตถ สมปาเทหิ
อุหฺ กโรหิ กี่ หิ ปโร ปรสุต กริสุตตีติ โจทน์ อรหติ ฯ

นิตุทายิตพพุนติ สสสทุสกานี (๓) ตินานี อุปาภาตวา
ปริสุทฺธิ กาทพฺพิ ฯ

ตติยโจทนาย กี่ หิ ปโร ปรสุตติ อนุสائن
อสมปฏิจจนกาลโต (๔) ปฏุจาย ปโร อนุสาลีตพโพ ปรสุต
อนุสาสกสฺส กี่ กริสุตตีติ ฯ นนุ ตตถ อปโปสฺสูกกตฺ (๕)
อาปชชิตวา อุตตนา ปฏิวิทฺชฌมมํ อุตตนาว มาเนตฺวา ปุชชตฺวา
วิหาตพพุนติ เอว โจทน์ อรหตีติ อตุโธ ฯ

นโจทนารหตฺถวณณา

น โจทนารโหติ อัย หิ ยสฺมา ปจฺมเมว อุตตานํ
ปฏิรูเป ปติฏฐเปตฺวา (๖) สาวกานํ ฌมมํ เทเสติ สาวกา จสฺส
อสฺสวา หุตฺวา ยถานุสิฏฺฐํ ปฏิปชฺชนติ ตาย จ ปฏิปตฺติยา
มหนตฺ วิเสสมริคจจนฺติ ตสฺมา น โจทนารโหติ ฯ

นรคปปาตํ ปตฺตनुโตติ มยา คหิตาย ทิฏฺฐิยา อหํ

๑. ม. ตั โจทน์ ฯ ๒. ม. ปเร ฯ ๓. ม. สสสรูปกานี ฯ ๔. ม.

อสมปฏิจจนกาลโต ฯ ๕. ม. อปโปสฺสูกกตฺ ฯ ๖. ม. ปติฏฐาเปตฺวา ฯ

๗. ม. ปตฺตनुโตติ ฯ

เล่มที่ ๔ สีสกษนชวคคณณนา หน้า ๕๔๖

นรคปปาดํ ปปตนุโต ๑ อุทฐริตฺวา ถเล ปติญฺจาปีโตติ ตํ
ทิกฺขี ฌินฺทิตฺวา (๑) ชมฺมเทสนา หตฺถเณน อปายปตนุโต (๒) อุทฐริตฺวา
สคฺคมคฺคถเล จปีโตมฺหีติ วทติ ๑ เสสเมตฺถ อุตฺตานตฺถเมวาทิ ๑

อิตฺติ สมุญจลวีสานียา ทีมนิกายภุจกถาย

โลหิจฺจสุตฺตวณฺณนา นิฏฺฐิตา ๑

ทฺวาทสมํ ๑

เตวิชฺชสุตฺตวณฺณนา

เอวมฺเม สุตํ ๑เป๑ โกสเลสุตฺติ เตวิชฺชสุตฺตํ ๑ ตตฺตฺราย-
มนฺตฺตานปทวณฺณนา ๑ มนฺตฺตาคณฺฐนฺติ ตสฺส คามสฺส นามํ ๑
อุตฺตเรน มนฺตฺตาคณฺฐสฺสาติ มนฺตฺตาคณฺฐโต อวิทฺฐเร อุตฺตฺรปสฺเส
อมฺพวเนติ ตฺรณฺมพฺรคฺขสณฺฑเท ๑ รณฺณโย กิร โส ญฺมึภาโค
เหญฺจฺจ ราชปฏฺฐสทิสฺสา (๓) วาลิกา วิปฺปคิณฺณา อุปฺริ มณฺวิตฺตานํ
วिय ฌนฺตฺตาทปตฺตํ อมฺพวณํ ตสฺมี พุทฺธานมนฺจฺจวิเก ปวิเวกสุเข
อมฺพวเน วิหฺรตีติ อตฺถโถ ๑

อภิญฺญาตา อภิญฺญาตาติ กุสฺจจาริตฺตาทิสฺมปฺตฺติยา ตตฺถ
ตตฺถ ปญฺญาตา ๑ วฺงกิตฺติอาทินิ (๔) เตสํ นามานิ ๑ ตตฺถ วฺงกิตฺติ (๕)
โอปาสาทวาสีโก (๖) ๑ ตารุกฺโข อิจฺฉานนฺจลวาสีโก ๑ โปกฺขรฺสชาติ
๑. ม. ฌินฺทิตฺวา ๑ ๒. ม. อปายปตนุโต ๑ ๓. ม. ราชปฏฺฐสทิสฺสา ๑
สพฺพตฺถ ปฏฺฐ-อิตฺติ ทิสฺสตี ๑ ๔. ม. จงฺกิตฺติ ๑ ๕. ม. จงฺกิตฺติ ๑
๖. ม. โอปาสาทวาสีโก ๑

เล่มที่ ๔ เตวิชชสูตรตวณณา หน้า ๕๔๗

อุกุกกุจวาลีโก ฯ ชาณุโสณิ สาวตถิวาลีโก ฯ โตเทโย ตุทิกาม-
วาลีโก ฯ อญเณ จาติ อญเณว จ พหู ชนา อตฺตโน
อตฺตโน นีวาสนุจนาเนหิ อากนฺตฺวา มนฺตสชฌายกรณตฺถิ ตตฺถ
ปฏิวสนฺติ ฯ มนฺตสากตฺสฺส (๑) กิร รมณียตาย เต พฺรหฺมณา
ตตฺถ นทีตีเร เคะหานิ การเตวฺวา ปริกฺขิปาเปตฺวา อญเณสํ พหุณํ
ปเวสนํ วิวาเรตฺวา อนฺตรนฺตฺรา ตตฺถ กนฺตฺวา วสนฺติ ฯ

วาเสฏฺฐการทฺวาชานนฺติ วาเสฏฺฐสฺส จ โปกฺขรสาตินิ
อนฺตฺเววาลีกสฺส ภารทฺวาชสฺส จ ตารุกฺขนฺตฺเววาลีกสฺส ฯ เอเต
กิร เทว ชาตีสมฺปนฺนา ตินฺณํ เวทานํ ปารี กตา (๒)
อเหตุํ ฯ ชงฺฆวิหารนฺติ อติจิรินีสชฺชาปจฺจยา กิลมถวิโนทนฺตฺถาย
ชงฺฆจาริ (๓) ฯ เต กิร ทิวสํ สชฌายํ กตฺวา สายญฺเห วุฏฺฐาย
นุหานียสมฺภารกนฺชมาลาเตลโธตฺวตฺถานิ คาทาเปตฺวา อตฺตโน
ปรีชนปรีวฺตา นุหายิตฺถกามา นทีตีริ กนฺตฺวา รชตปฏฺวณฺเณ
วาลีกาตฺถเต อปราปรี จงฺกมฺีสุ ฯ เอตํ (๔) จงฺกมนฺตํ อิตโร
อนฺจงฺกมิ ปฺน อิตโร อิตโรติ ฯ เตน วุตฺติ อนฺจงฺกมนฺตานํ
อนฺวิจฺรณฺตานนฺติ ฯ

มคฺคามกฺเคติ มคฺเค จ อมคฺเค จ ฯ กตมํ นุ โข
ปฏฺิปปํ ปุเรตฺวา กตเมน มคฺเคน สกฺกา สฺขํ พฺรหฺมโลกํ
กนฺตฺนฺติ เอวํ มคฺคามกฺคํ อารพฺภ กถํ สมฺภูจฺาเปตฺนฺติ อตฺถิโก ฯ
๑. ม. มนฺตสากตฺสฺส ฯ ๒. ม. ปารคฺคฺ ฯ ๓. ม. ชงฺฆจาริ ฯ
๔. ม. เอกิ ฯ

เล่มที่ ๔ สัตถกษณฺฐวคฺคณณนา หน้า ๕๔๘

อณฺชสาโยนติ อชฺชมคฺคสฺส เววจนํ ฯ อณฺชสา วา อชฺชกเมว ฯ
 เอเตน อายนฺติ อากจฺจนฺตํติ อณฺชสาโยนํ ฯ นียฺยานิโก นียฺยาตีติ
 นียฺยายนฺโต นียฺยาติ คจฺจนฺโต คจฺจนฺตํติ อตุโถ ฯ กุว (๒) คจฺจนฺตํติ (๒) ฯ
 ตกฺกรสฺส พุทฺทมสทฺทพฺยตยาติ โย ตํ มคฺคํ กโรติ ปฏิปชฺชติ
 ตสฺส พุทฺทมฺนา สทฺธี สทฺทาวาย ฯ เอกจฺจฺจฺจเน ปาตุภาวาย
 คจฺจนฺตํติ อตุโถ ฯ ยวายนฺติ โย อยํ ฯ อกฺขาโตติ กถิโต
 ทิปิโต ฯ พุทฺทมณฺเนน โปกฺขรสาตินาติ อตฺตโน อจฺจริยํ
 อปฺทิสฺสตีติ ฯ อิติ วาเสฏฺโฐ สกเมว อจฺจริยวาทํ โถเมตฺวา
 ปคฺคณฺหิตฺวา วิจฺจติ ภาวทฺวาไซปิ สกเมวาทิ ฯ เตน วุตฺตํ
 เนว โข อสภฺชิ วาเสฏฺโฐติอาทิ ฯ

ตโต วาเสฏฺโฐ อุกฺกนฺนํปี อมฺหากํ กถา อนียฺยานิกาเยว
 อิมสฺมี โลเก มคฺคกฺกสฺสโล นาม โภตา โคตเมน สทฺทิสฺส นาม
 นตฺถิ ภาวญฺจ โคตโม อวิทฺฐเร วสตีติ ฯ โส โน ตฺถํ คเหตุวา
 นิสินฺนวาณิไซ วิย กงฺขํ ภูทิสฺสตีติ (๓) จินฺนเตตฺวา ตมตฺถํ
 ภาวทฺวาชฺชสฺส อโรเจตฺวา (๔) อุกฺกนฺนํปี คณฺตฺวา อตฺตโน กถํ
 ภาวโต อโรเจตฺวํ ฯ เตน วุตฺตํ อถ โข วาเสฏฺโฐ ฯ เปฯ
 ยวายนํ อกฺขาโต พุทฺทมณฺเนน ตารุกฺเขนาติ ฯ

เอตฺถ โภ โคตมาติ เอตฺถสฺมี มคฺคามคฺเค ฯ วิคฺคโห
 วิวาโทติอาทิสฺส ปุพฺพปฺปตฺติโก วิคฺคโห อปรภาเค วิวาโท ฯ

๑. ม. อชฺชมคฺคสฺสเสตํ ฯ ๒. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ ๓. ม. จินฺน-
 # ทิสฺสตีติ ฯ ๔. ม. อโรเจตีติ ฯ

เล่มที่ ๔ เทววิษุตตวณณา หน้า ๕๔๕

ทวิโรปี โส นานาอาจริยานัน วาทโต นานาวาโท ฯ อถ
กิสฺมี ปน โวติ ตฺวปี อยเมว มคฺโคติ อตฺตโน อาจริยวาทเมว
ปกฺคยฺห ติฏฺฐสฺสี ภารทฺวาโรปี อตฺตโน อาริยวาทเมว เอกสฺสาปี
เอกสฺมี สฺสโย นตฺถิ เอวํ สติ กิสฺมี โว วิคฺคโหติ ปุจฺจติ ฯ
มคฺคามคฺเค โภ โคตมาติ มคฺเค โภ โคตม อมคฺเค
จ อฺชฺมคฺเค จ อนฺชฺมคฺเค จาติ อตฺโถ ฯ

เอส กิร เอกพฺราหฺมณสฺสาปี มคฺคํ อมคฺโคติ น วทติ
ยถา ปน อตฺตโน อาจริยสฺส มคฺโค อฺชฺมคฺโค น เอวํ
อณฺเณสํ อนฺชานาติ ตสฺมา ตเมวตฺถํ ทีเปนฺโต กิณฺจาปี โภ
โคตมาติอาทิมาน ๑ สพฺพานิ ตานีติ ลิงฺควิปฺลฺลาเสน วทติ ๑
สพฺเพ เตติ วุตฺตํ โหติ ๑ พหฺนฺตีติ อฏฺฐ วา ทส วา ๑
นานามคฺคานีติ มหนฺตามหนฺตานิ ชงฺฆมคฺคสทฺถมคฺคาทิวเสน
นานาวิธานิ สามนฺตา กามนฺทิตพากเขตฺตาทิหิ อากนฺตฺวา คามํ
ปวิสนมคฺคานิ ๑

เล่มที่ ๔ วาเสฏฐมาณวานุโยควณณา หนา ๕๕๐

นียนตตี วาเสฏฐ วเทสตี ภควา ติกขตตุม วจีเกทำ
การตวา(๑) ปฏินัน การาเปสี ๗ กสุม่า ๗ ติตถียา หี
ปฏินานิตวา ปจจนา นิคคยหมานา อวชานนตติ โส ตถา
กาตุัน สกขิสตตีติ ๗

เตว เตวิชชาติ เต เตวิชชา ๗ วกาโร อากมสนุชิตตัม ๗
อนุชเวณตี อนุชปเวณตี ๗ เอเกน จกขุมตา กหิตยภูจียา
โกฏี เอโก อนโธ คณหาติ ๗ ตัม อนุช อลโลติ ตัม อลโลติ
เอว ปณณาสสฏฐี อนุชธา ปฏิปาฏียา ฆฏฐิตา อนุชเวณตี
ววจจนตี ๗ ปรมุปรสัตตตาคี(๒) อณณมณัน สัตตตาคี(๑) ยภูจิกาทเกนปี
จกขุมตา วิรหิตาคี อตโต ๗ เอโก กิร ชุตโต อนุชคณัน
ทิสวา อมุกสมิ นาม คามะ ขชชโกชช สุตถนตี อุตสาเหตุวา
เตนหี ตตถ โน สามิ เนหี อิท นาม เต เทมาติ วุตเต
ลณจ(๔) คเหตุวา อนุตรามคเค มคคา โอกกมม มหนตัม กจัน
อนุปรินตวา ปรมุสส หตถเนน ปจจิมสส กจัน คณหาเปตวา
กิลยจ กมม อตถิ คจจถ ตาว ตุมะหติ วตวา ปลาธิ ๗
เต ทิวสปี คนตวา มคคัม อวินุทมานา กุหี โภ(๕) จกขุมมา
กุหี มคคิตติ ปรีเทวิตวา มคคัม อวินุทมานา ตตถเวว มรีสุ ๗
เต สนุชธา วุตตัม ปรมุปรสัตตตาคี(๒) ๗
๑. ม. กตวา ๗ ๒. ม. ปรมุปรสัตตตาคี ๗ ๓. ม. ลคคา ๗
๔. ม. ลณจ ๗ ๕. ม. โน ๗

เล่มที่ ๔ เติวิษสุตตวณณา หน้า ๕๕๑

ปุริโมปีติ ปุริเมสุ ทสสุ พุราหุมนเสสุ เอโกปี ฯ มชมิโมปีติ
มชมิเมสุ อจริยปาจริเยสุ เอโกปี ฯ ปจฉิมปีติ อิทานิ เติวิษเชสุ
พุราหุมนเสสุ เอโกปี ฯ หสสุกัเยวติ หสิตพัพพะเยว ฯ นามกัเยวติ
ลามกัเยว ฯ ตเทตติ อตถาภาเวน วิตตักกั ฯ วิตตกตตยาเยว ตุจจกั ฯ

อิทานิ พุระหุมา(๑) ตาว ตักฺขจตุ ฯ โย เติวิษเซหิ พุราหุมนเฮหิ (๒)
น ทักฺขจพุโพ ฯ เยปี จนุติมสุริเย เติวิษชา ปสฺสนนฺติ เตสมปี
สทพุตตาย มกฺกั เทเสตฺตุนปฺปโหนตฺติติ ทสฺสนตฺถั ตั กิ
มณฺณสีตฺติอาทิมาห ฯ

ตตถ ยโต จนุติมสุริยา อุกฺกจจฺจนฺตฺติติ ยสฺมี กาล
อุกฺกจจฺจนฺติ ฯ ยตถ จ โอคจจฺจนฺตฺติติ ยสฺมี กาล อตฺถจฺจเมนฺติ (๓) ฯ
อุกฺกมนกาล จ อตฺถจฺจมนกาล จ ปสฺสนนฺตฺติติ อตฺโถ ฯ
อายาจนฺตฺติติ อฺเทหิ ภาวึ จนุท อฺเทหิ ภาวึ สุริยาติ เอว
อายาจนฺติ ฯ โถมยฺนตฺติติ โสโม จนุโท ปริมณฺฑลโถ จนุโท
สปฺปโก จนุโทติอาทินิ วทนฺตา ปสฺสนนฺตฺติติ อตฺโถ ฯ ปณฺชลิกาติ
ปคฺคหิตอณฺชลิกา ฯ นมสฺสมานาติ นโม นโมติ วทมานา ฯ

ยํ ปสฺสนนฺตฺติติ เอตถ ยนฺติ นิปาตมตฺตํ ฯ กิ ปน น
กิราติ เอตถ อธิ ปน กิ วตฺตพัพพะ ฯ ยตถ กิร เติวิษเซหิ
พุราหุมนเฮหิ พุระหุมา สกฺขิทักฺขโจติ เอวมตฺโถ ทักฺขจพุโพ ฯ
๑. ม. พุระหุมโลโก ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. อตฺถเมนฺติ ฯ

เล่มที่ ๔ เทววิษุตตวณณา หน้า ๕๕๓

เอตถ ราสฏโฐ คุณสทโท ๑ สตคณา ทกขินา ปาฏิกงขิตพพาติ (๑)
เอตถ อานิสฏโฐ คุณสทโท ๑ อนตฺ อุนตคณฺ (๒) กยิรา
มาลาคุณ (๓) พหุติ จ เอตถ พนฺชนฏโฐ คุณสทโท ๑ อิธาปี
เอเสว อธิปเปโต ๑ เตน วุตตํ พนฺชนฏฺเฐน คุณาติ ๑ จกฺขุ-
วิญญะยาติ จกฺขุวิญญาเณน ปสฺสิตพพา ๑ เอเตนุปาเยน โสต-
วิญญะยาทีสุปี อตุโถ เวทิตพโพ ๑

อิฏฺฐาติ ปริยิฏฺฐา วา โหนตุ มา วา ๑ อิฏฺฐารมฺมณฺฏาติ
อตุโถ ๑ กนฺดาติ กามนียา ๑ มนาปาติ มนวทฺฒนกา ๑ ปิยรฺูปาติ
ปิยชาติกา ๑ กามุปสฺสยหิตาติ อารมฺมณฺ กตฺวา อุปฺปชฺชมาเนน
กामเนน อุปสฺสยิตา ๑ รชนียาติ รชชนียา ๑ ราคุปฺปคฺติการณฺฏาติ
อตุโถ ๑ คริตาติ เคะเชน อภิฏฺฐา หุตฺวา ๑ มฺุจฺฐิตาติ
มฺุจฺฐาการปฺปคฺตาย อธิมคฺตคณฺหาย (๔) อภิฏฺฐา ๑ อชฺโฆสฺสนาติ
อธิโอสฺสนา โอคาพฺพา อิทํ สารนฺติ (๕) ปรินิฏฺฐานมฺุปคฺตา
หุตฺวา ๑ อนาทีนวทฺสสาวิโนติ อาทีนํ อุปสฺสยิตา ๑ อนิสฺสรณ-
ปญฺญาติ อิทเมตถ นิสฺสรณนฺติ เอวํ ปริชานนปญฺญาวิริหิตา
ปจฺจเวกฺขณปริโถกวิริหิตาติ อตุโถ ๑

อวารณาติอาทีสุ อวารณนฺตีติ อวารณา ๑ นีวารณนฺตีติ (๓)
นีวารณา ๑ โอนทฺฐนฺตีติ โอนาหนา ๑ ปริโยนทฺฐนฺตีติ (๘)
๑. ม. อ. ๑๔/๓๑๑/๔๕๕ ๑ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๓๓/๓๒๘ ๑
๓. พุ. ธ. ๒๕/๕๓/๒๖ ๑ ๔. ม. อธิมคฺตคณฺหาย ๑
๕. ม. สารนฺติ ๑ ๖. ม. อวารณนฺตีติ ๑ ๗. ม. นีวารณนฺตีติ ๑
๘. ม. ปริโยนทฺฐนฺตีติ ๑

เล่มที่ ๔ สัตกษณฐวคฺควณฺณา หน้า ๕๕๔

ปริโยนาหนา ฯ กามจณฺหาทีนํ วิตุถารกถา วิสุทฺธิมคฺคโต
คเหตุพฺพา ฯ อาวฺฐา นิวฺฐา โอสฺฐา(๑) ปริโยนทฺธาติ ปทานิ
อวารณาทีนํ วเสน วุตฺตานิ ฯ

สํสนฺทนกถาวณฺณา

สปริคุคโหติ อิตฺถิปริคุคเหน สปริคุคโหติ วุจฺจติ ฯ
อปริคุคโห โภ โคตมาติอาทีสุปี กามจณฺทสฺส อภาวโต
อิตฺถิปริคุคเหน อปริคุคโห ฯ พฺยาปาทสฺส อภาวโต เกนจิ สทฺธิ
เวรจิตฺเตน อเวโร ฯ ถีนมิทฺทสฺส อภาวโต จิตฺตเคสฺสญฺสงฺขาเตน
พฺยาปชฺเชน อพฺยาปชฺโช ฯ อุตฺทจฺจกุกฺกจฺจาภาวโต อุตฺทจฺจ-
กุกฺกจฺจาทีหิ สงฺกิลเสหิ อสงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต สุปริสฺสุทฺธมานโส ฯ
วิจิกิจฺฉาย อภาวโต จิตฺตํ วเส วตฺเตติ ฯ ยถา จ พฺราหฺมณา
จิตฺตคตฺติกา โหนฺติ จิตฺตสฺส วเส วตฺตนฺติ น ตาทีโสติ
วสวตฺตี ฯ

อิธ โข ปนาติ อิธ พฺรหฺมโลกมคฺเค ฯ อาสีทิตฺวาติ
อมคฺคเมว มคฺคโคติ อูปคฺนตฺวา ฯ สํสีทฺนฺตีติ สมตฺลนฺติ สญฺญาย
ปงฺกํ โอตินฺณา วิย อนฺนุปวิสนฺติ ฯ สํสีทิตฺวา วิสฺตตํ(๒) ปาปฺพนฺตีติ
เอวํ ปงฺเก วิย สํสีทิตฺวา วิสาทํ องฺคมงฺกสมฺภญฺชนํ ปาปฺพนฺติ ฯ
สุขตฺริ มณฺเฑ ตฺรณฺตีติ มรีจิกาย วญฺจิตฺวา(๓) กากเปยฺยา นทีติ
๑. ม. โอนทฺธา ฯ ๒. ม. วิสาทํ ฯ ๓. ม. วญฺจิตฺวา ฯ

เล่มที่ ๔ เทววิษุสตตวณณา หน้า ๕๕๕

สณณาย ตริสสามาติ หตฺเถหิ จ ปาทะหิ จ วายมานา
สุขตรณั มณฺเฒ ตรนฺติ ฯ ตสฺมา ยถา เต หตฺถปาทาทีนั
สมภณฺชนั ปริกณฺชนั เอวํ อปาเยสุ สมภณฺชนั ปริกณฺชนั
ปาปฺณนฺติ อิเชว จ สุขั วา สาคั วา น ถนฺติ ฯ ตสฺมา
อิทฺนฺเตวิชฺชานั พุราหุมนานนฺติ ตสฺมา อิทั พุรหุมสทพฺยตาย
มคฺคทีปคั เทวิชฺชกั ปาวจันฺ เทวิชฺชานั พุราหุมนานั ฯ
เทวิชฺชาอิริณฺนฺติ เทวิชฺชาอรณฺณั ฯ อิริณฺนฺติ หิ อคามกั มหา-
อรณฺณั วุจฺจติ ฯ เทวิชฺชาวิวนนฺติ ปุปฺผลเถหิ อนุปโกกรุกฺเขหิ
สณฺณนุ นินฺรุทกั อรณฺณั ฯ ยตฺถ มคฺคโต โอกกมิตฺวา(๑)
ปวิวคฺคิตุปี น สกฺกา โหติ(๒) ตั สนฺชายาห เทวิชฺชาวิวนนฺติปี
วุจฺจตีติ ฯ เทวิชฺชาพฺยสนนฺติ เทวิชฺชานั ปญฺจวิทพฺยสนสทิสเมตฺติ ฯ
ยถา หิ ฉาติโรคโกคทิกฺกุจิสีลพฺยสนั ปตฺตสฺส สุขนฺนาม นตฺถิ
เอวํ เทวิชฺชานั เทวิชฺชกั ปาวจันฺ อากมฺม สุขนฺนาม นตฺถิตฺติ
ทสฺเสตีติ ฯ

ชาตสัวทุโธตติ ชาโต จ วฑฺฒิตโต จ ฯ โย หิ เกวลั
ตตฺถ ชาโตว โหติ อณฺณตฺถ วฑฺฒิตโต ตสฺส สามนฺตา(๓)
คามมคฺคา น สพฺพโส ปจฺจกฺขา โหนฺติ ตสฺมา ชาตสัวทุโธตติ
อาห ฯ ชาตสัวทุโธตติ โย จิรั นิกฺขนฺโต ตสฺสาปี น สพฺพโส
ปจฺจกฺขา โหนฺติ ตสฺมา ตาวเทว อวสตฺนฺติ อาห ฯ ตงฺขณเมว
๑. ม. อุกฺกมิตฺวา ฯ ๒. ม. โหนฺติ ฯ ๓. ม. สมฺนตา ฯ

เล่มที่ ๔ สীগุขนรชวคคณณนา หน้า ๕๕๖

นิกุขนตุนติ อตุโถ ๑ ทนุชยิตตตุนติ อัย นุโข มคโค
อัย นุ โข โนติ กงขาวเสน จิรายิตตตติ ๑ วิตุถายิตตตุนติ
ยถา สุกุมิ อตุถชาติ สหสา ปุจุนิตตต สกตจจิ สรริถททภาว
คณหาติ เอว ฤททภาวคคณณ ๑ น เตววาติ อิมินา สพพณณต-
ณณสส อปปฏิหตภาว ทสเสติ ๑ ตสส หิ ปุริสสส มารา-
วณณนาทิวเสน สียา ณณสส ปุณณาโต ๑ เตน โส ทนุชยเยย
วา วิตุถายเยย วา ๑ สพพณณตณณณ ปน อปปฏิหติ น
สกุกา ตสส เกนจิ อนตตราโย กาคุนติ ทีเปติ ๑

อตุลุมปตุ ภาว โคตโมติ อุททรรตุ ภาว โคตโม ๑
พุราหุณณิ ปชุนติ พุราหุณณทาร์ก ภาว โคตโม [๑] พุราหุณณ-
ปตุตติ อปายมคคโต อุททริตุวา พุราหุณณโลกมคเค ปติณุจาเปตุติ (๒)
อตุโถ ๑

พุราหุณณโลกมคคเทสนาวณณณนา

อถสส ภควา พุททฐปปาหิ ทสเสตุวา สทฐิ ปุพพ-
ภากปฎิปทาย เมตตาวีหาราติพุราหุณณโลกคามิมคคิ ทสเสตุกาโม (๓)
เตนหิ วาเสณุจาทิอาทิมาท ๑

ตตุถ อธิ ตถาคโตติอาทิ สามณณผล วิตุถาริตติ ๑
เมตตาสหคเตนาติอาทิสู ยิ วตตพพิ ต สพพิ วิสุทฐิมคเค
๑. ม. เอตุถนตเร มมาติ ทิสุตติ ๑ ๒. ม. ปติณุจเปตุติ ๑
๓ ม. เทเสตุกาโม ๑

เล่มที่ ๔ เทววิษุตตวณณา หน้า ๕๕๗

พฺรหฺมวิหารกมฺมฏฺฐานกถายิ วุตฺติ ๑

เสยฺยถาปิ วาเสฏฺจ พลวา สงฺขมโมติ อาทิ ปน อิช
อปฺพุพฺ ๑ ตตฺถ พลวาทิ พลสมฺปนฺโน ๑ สงฺขมโมติ สงฺขมโก ๑
อปฺปกสิเรนาติ อภิจฺเณน อทุกฺเขน ๑ ทฺพุพฺโล หิ สงฺขมโ
สงฺขํ ฆมนฺโตปิ น สกฺโกติ จตฺสฺโส ทิสสา สเรณ วิญฺญาเปตฺ
นาสฺส สงฺขสทฺโท สพฺพโต ผรติ ๑ พลวโต ปน วิปฺผาริโก
โหติ ตสฺมา พลวาทิอาทิมาน ๑ เมตฺตตาย เจโตวิมุตฺติยาติ เอตฺถ
เมตฺตตาทิ วุตฺเต อฺปจฺจาริปี อฺปฺปนาปี วฏฺฏติ ๑ เจโตวิมุตฺติ
วุตฺเต ปน อฺปฺปนาว วฏฺฏติ ๑

ยิ ปฺมาณกตฺติ กมฺมนฺติ ปฺมาณกตฺติ กมฺมํ นาม กามาวจฺริ
วฺจฺจติ ๑ อฺปฺปมาณกตฺติ กมฺมํ นาม รฺูปารฺูปาวจฺริ ๑ ตํ หิ
ปฺมาณํ อตฺถิกมิตฺวา โอิทิสกอนฺทิสก(๑)ทิสสาผรณฺวเสน วทฺฒเตตฺวา
กตฺตตฺตา อฺปฺปมาณกตฺนฺติ วฺจฺจติ ๑ น ตํ ตตฺรราวสิสฺสตี น
ตํ ตตฺรราวติฏฺจตีตี ตํ กามาวจฺริ กมฺมํ ตสฺมี รฺูปาวจฺรา-
รฺูปาวจฺรกมฺเม น โอิหิยฺยตี น ติฏฺจตีตี ๑ ก็ วุตฺติ โหติ ๑
ตํ กามาวจฺรกมฺมํ ตสฺส รฺูปาวจฺรารฺูปาวจฺรกมฺมสฺส(๒) อนฺตรธา
ลคฺคิตฺตํ วา จาตฺตํ วา รฺูปารฺูปาวจฺรกมฺมํ ผริตฺวา ปรียาทียิตฺวา
อตฺตโน โอิกาสิ คเหตฺวา ปตฺติฏฺจจฺจํ น สกฺโกติ ๑ อถโย
รฺูปาวจฺรารฺูปาวจฺรกมฺมเมว กามาวจฺริ มโหโฆ วิย ปรีตฺตํ อฺทกํ
๑. ม. โอิทิสกอนฺทิสก... ๑ ๒. ม. รฺูปารฺูปาวจฺรกมฺมสฺส ๑

เล่มที่ ๔ สীগุขนุชวคฺควณณา หน้า ๕๕๘

ผริตฺวา ปรียาทียิตฺวา อุตฺตโน โอบากัถิ กเหตุวา ติฏฺฐติ ฯ
ตสฺส วิปากัถิ ปฏิพาหิตฺวา สยเมว พุรหุมนสฺสพฺยตัถิ อุปนเนตฺติติ ฯ
เอวံ วิหารีตฺติ เอวံ เมตฺตาทิวิหารี ฯ

เอเต มยิ ภวนตฺถิ โคตมนฺตติ อิทํ เตถิ ทฺตฺติยิสรณคฺคณิ ฯ
ปจฺจเมว เหตุ มชฺฌิมปณฺณาสเก วาเสฏฺฐสฺสุตฺตํ (๑) สุตฺวา สรณิ
กตา อิมิ ปน เตวิชฺชสฺสุตฺตํ สุตฺวา ทฺตฺติยมปิ สรณิ กตา ฯ
กตฺติปาหจฺเจยน ปพฺพชิตฺวา อคฺคณณสฺสุตฺเต (๒) อุปสมฺปทญฺเจว
อรหตฺตญฺจ อลทฺทชฺช ฯ เสถิ สพฺพตฺถ อุตฺตทานตฺถเมวาทิ ฯ

อิติ सुमंगलविलासिनिया ทีฆนิกายกุกกถาย

เตวิชฺชสฺสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

เตรสมี ฯ

นิฏฺฐิตา จ เตรสสฺสุตฺตปฏฺิณณทิตฺตสฺส

สীগุขนุชวคฺคสฺส อตฺถวณฺณนาติ ฯ

สীগุขนุชวคฺควณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑ ม.ม. ๑๓/๗๐๔/๖๔๑ ฯ ๒ ที. ปา. ๑๑/๕๑/๘๗ ฯ